ඛුද්දකනිකායෙ

ජාතක-අට්ඨකථා

(ඡට්ඨො භාගො)

ධම්මවිචය

පටුන

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ජාතක-අට්ඨකථා

(ඡට්ඨො භාගො)

22. මහානිපාතො

[538] 1. මූගපක්ඛජාතකවණ්ණනා

මා පණ්ඩිච්චයං විභාවයාති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාභිනික්ඛමනං ආරබ්භ කථෙසි. එකදිවසඤ්හි භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා භගවතො නෙක්ඛම්මපාරමිං වණ්ණයන්තා නිසීදිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛවෙ, ඉදානි මම පූරිතපාරමිස්ස රජ්ජං ඡඩ්ඩෙත්වා මහාභිනික්ඛමනං නාම අනච්ඡරියං. අහඤ්හි පුබ්බෙ අපරිපක්කෙ ඤාණෙ පාරමියො පූරෙන්තොපි රජ්ජං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කාසිරට්ඨෙ බාරාණසියං කාසිරාජා නාම ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස සොළසසහස්සා ඉත්ථියො අහෙසුං. තාසු එකාපි පුත්තං වා ධීතරං වා න ලභි. නාගරා ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො වංසානුරක්ඛකො එකොපි පුත්තො නත්ථී’’ති රාජඞ්ගණෙ සන්නිපතිත්වා **කුසජාතකෙ** (ජා. 2.20.1 ආදයො) ආගතනයෙනෙව රාජානං එවමාහංසු ‘‘දෙව, පුත්තං පත්ථෙථා’’ති. රාජා තෙසං වචනං සුත්වා සොළසසහස්සා ඉත්ථියො ‘‘තුම්හෙ පුත්තං පත්ථෙථා’’ති ආණාපෙසි. තා චන්දාදීනං දෙවතානං ආයාචනඋපට්ඨානාදීනි කත්වා පත්ථෙන්තියොපි පුත්තං වා ධීතරං වා න ලභිංසු. අග්ගමහෙසී පනස්ස මද්දරාජධීතා චන්දාදෙවී නාම සීලසම්පන්නා අහොසි. රාජා ‘‘භද්දෙ, ත්වම්පි පුත්තං පත්ථෙහී’’ති ආහ. සා පුණ්ණමදිවසෙ උපොසථං සමාදියිත්වා චූළසයනෙ නිපන්නාව අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙත්වා ‘‘සචාහං අඛණ්ඩසීලා ඉමිනා මෙ සච්චෙන පුත්තො උප්පජ්ජතූ’’ති සච්චකිරියං අකාසි.

තස්සා සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘චන්දාදෙවී පුත්තං පත්ථෙති, හන්දාහං පුත්තං දස්සාමී’’ති තස්සානුච්ඡවිකං පුත්තං උපධාරෙන්තො බොධිසත්තං පස්සි. බොධිසත්තොපි තදා වීසතිවස්සානි බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙත්වා තතො චුතො උස්සදනිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා අසීතිවස්සසහස්සානි තත්ථ පච්චිත්වා තතො චවිත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති. තත්ථාපි යාවතායුකං ඨත්වා තතො චවිත්වා උපරිදෙවලොකං ගන්තුකාමො අහොසි. සක්කො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘මාරිස, තයි මනුස්සලොකෙ උප්පන්නෙ

පාරමියො ච තෙ පූරිස්සන්ති, මහාජනස්ස වුඩ්ඪී ච භවිස්සති, අයං කාසිරඤ්ඤො චන්දාදෙවී නාම අග්ගමහෙසී පුත්තං පත්ථෙති, තස්සා කුච්ඡියං උප්පජ්ජාහී''ති වත්වා අඤ්ඤෙසඤ්ච චවනධම්මානං පඤ්චසතානං දෙවපුත්තානං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා සකට්ඨානමෙව අගමාසි. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා පඤ්චහි දෙවපුත්තසතෙහි සද්ධිං දෙවලොකතො චවිත්වා සයං චන්දාදෙවියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ඉතරෙ පන දෙවපුත්තා අමච්චභරියානං කුච්ඡීසු පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු.

තදා චන්දාදෙවියා කුච්ඡි වජිරපුණ්ණා විය අහොසි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා ගබ්භස්ස පරිහාරං දාපෙසි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා දසමාසච්චයෙන ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසම්පන්නං පුත්තං විජායි. තං දිවසමෙව අමච්චගෙහෙසු පඤ්ච කුමාරසතානි ජායිංසු. තස්මිං ඛණෙ රාජා අමච්චගණපරිවුතො මහාතලෙ නිසින්නො අහොසි. අථස්ස ''පුත්තො, තෙ දෙව, ජාතො''ති ආරොචයිංසු. තෙසං වචනං සුත්වා රඤ්ඤො පුත්තපෙමං උප්පජ්ජිත්වා ඡවියාදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි, අබ්භන්තරෙ පීති උප්පජ්ජි, හදයං සීතලං ජාතං. සො අමච්චෙ පුච්ඡි ''තුට්ඨා නු ඛො තුම්හෙ, මම පුත්තො ජාතො''ති? ''කිං කථෙථ, දෙව, මයං පුබ්බෙ අනාථා, ඉදානි පන සනාථා ජාතා, සාමිකො නො ලද්ධො''ති ආහංසු. රාජා මහාසෙනගුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ආණාපෙසි ''මම පුත්තස්ස පරිවාරො ලද්ධුං වට්ටති, ගච්ඡ ත්වං අමච්චගෙහෙසු අජ්ජ ජාතා දාරකා කිත්තකා නාමාති ඔලොකෙහී''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා අමච්චගෙහානි ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො පඤ්ච කුමාරසතානි දිස්වා පුනාගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි.

රාජා පඤ්චන්නං දාරකසතානං කුමාරපසාධනානි පෙසෙත්වා පුන පඤ්ච ධාතිසතානි ච දාපෙසි. මහාසත්තස්ස පන අතිදීඝාදිදොසවජ්ජිතා අලම්බත්ථනියො මධුරථඤ්ඤායො චතුසට්ඨි ධාතියො අදාසි. අතිදීඝාය හි ඉත්ථියා පස්සෙ නිසීදිත්වා ථඤ්ඤං පිවතො දාරකස්ස ගීවා දීඝා හොති, අතිරස්සාය පස්සෙ නිසීදිත්වා ථඤ්ඤං පිවන්තො දාරකො නිප්පීළිතඛන්ධට්ඨිකො හොති, අතිකිසාය පස්සෙ නිසීදිත්වා ථඤ්ඤං පිවතො දාරකස්ස ඌරූ රුජ්ජන්ති, අතිථූලාය පස්සෙ නිසීදිත්වා ථඤ්ඤං පිවන්තො දාරකො පක්ඛපාදො හොති, අතිකාළිකාය ඛීරං අතිසීතලං හොති, අතිඔදාතාය ඛීරං අතිඋණ්හං හොති, ලම්බත්ථනියා පස්සෙ නිසීදිත්වා ථඤ්ඤං පිවන්තො දාරකො නිප්පීළිතනාසිකො හොති. කාසානඤ්ච පන ඉත්ථීනං ඛීරං අතිඅම්බිලං හොති, සාසානඤ්ච පන ඉත්ථීනං ඛීරං අතිකටුකාදිභෙදං හොති, තස්මා තෙ සබ්බෙපි දොසෙ විවජ්ජෙත්වා අලම්බත්ථනියො මධුරථඤ්ඤායො චතුසට්ඨි ධාතියො දත්වා මහන්තං සක්කාරං කත්වා චන්දාදෙවියාපි වරං අදාසි. සාපි ගහිතකං කත්වා ඨපෙසි.

රාජා කුමාරස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ලක්ඛණපාඨකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං මහන්තං සක්කාරං කත්වා කුමාරස්ස අන්තරායාභාවං පුච්ඡි. තෙ තස්ස ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා ‘‘මහාරාජ, ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසම්පන්නො අයං කුමාරො, තිට්ඨතු එකදීපො, ද්විසහස්සපරිවාරානං චතුන්නම්පි මහාදීපානං රජ්ජං කාරෙතුං සමත්ථො හොති, නාස්ස කොචි අන්තරායො පඤ්ඤායතී’’ති වදිංසු. රාජා තෙසං වචනං සුත්වා තුස්සිත්වා කුමාරස්ස නාමං කරොන්තො යස්මා කුමාරස්ස ජාතදිවසෙ සකලකාසිරට්ඨෙ දෙවො වස්සි, යස්මා ච රඤ්ඤො චෙව අමච්චානඤ්ච හදයං සීතලං ජාතං, යස්මා ච තෙමයමානො ජාතො, තස්මා ‘‘තෙමියකුමාරො’’තිස්ස නාමං අකාසි. අථ නං ධාතියො එකමාසිකං අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ආනයිංසු. රාජා පියපුත්තං ආලිඞ්ගිත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා අඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා රමයමානො නිසීදි.

තස්මිං ඛණෙ චත්තාරො චොරා ආනීතා. රාජා තෙ දිස්වා ‘‘තෙසු එකස්ස චොරස්ස සකණ්ටකාහි කසාහි පහාරසහස්සං කරොථ, එකස්ස සඞ්ඛලිකාය බන්ධිත්වා බන්ධනාගාරපවෙසනං කරොථ, එකස්ස සරීරෙ සත්තිපහාරං කරොථ, එකස්ස සූලාරොපනං කරොථා’’ති ආණාපෙසි. අථ මහාසත්තො පිතු වචනං සුත්වා භීතතසිතො හුත්වා ‘‘අහො මම පිතා රජ්ජං නිස්සාය අතිභාරියං නිරයගාමිකම්මං අකාසී’’ති චින්තෙසි. පුනදිවසෙ පන තං සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා අලඞ්කතසිරිසයනෙ නිපජ්ජාපෙසුං. සො ථොකං නිද්දායිත්වා පබුද්ධො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා සෙතච්ඡත්තං ඔලොකෙන්තො මහන්තං සිරිවිභවං පස්සි. අථස්ස පකතියාපි භීතතසිතස්ස අතිරෙකතරං භයං උප්පජ්ජි. සො ‘‘කුතො නු ඛො අහං ඉමං චොරගෙහං ආගතොම්හී’’ති උපධාරෙන්තො ජාතිස්සරඤාණෙන දෙවලොකතො ආගතභාවං ඤත්වා තතො පරං ඔලොකෙන්තො උස්සදනිරයෙ පක්කභාවං පස්සි, තතො පරං ඔලොකෙන්තො තස්මිංයෙව නගරෙ රාජභාවං අඤ්ඤාසි.

අථස්ස ‘‘අහං වීසතිවස්සානි බාරාණසියං රජ්ජං කාරෙත්වා අසීතිවස්සසහස්සානි උස්සදනිරයෙ පච්චිං, ඉදානි පුනපි ඉමස්මිංයෙව චොරගෙහෙ නිබ්බත්තොම්හි, පිතා මෙ හියො චතූසු චොරෙසු ආනීතෙසු තථාරූපං ඵරුසං නිරයසංවත්තනිකං කථං කථෙසි, සචාහං රජ්ජං කාරෙස්සාමි, පුනපි නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා මහාදුක්ඛං අනුභවිස්සාමී’’ති ආවජ්ජෙන්තස්ස මහන්තං භයං උප්පජ්ජි. බොධිසත්තස්ස කඤ්චනවණ්ණං සරීරං හත්ථෙන පරිමද්දිතං පදුමං විය මිලාතං දුබ්බණ්ණං අහොසි. සො ‘‘කථං නු ඛො ඉමම්හා චොරගෙහා මුච්චෙය්‍යා’’න්ති චින්තෙන්තො නිපජ්ජි. අථ නං එකස්මිං අත්තභාවෙ මාතුභූතපුබ්බා ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවධීතා අස්සාසෙත්වා ‘‘තාත තෙමියකුමාර, මා භායි, මා සොචි, මා චින්තයි. සචෙ ඉතො මුච්චිතුකාමොසි, ත්වං අපීඨසප්පිපි පීඨසප්පී විය හොහි, අබධිරොපි බධිරො විය හොහි, අමූගොපි මූගො විය හොහි, ඉමානි තීණි අඞ්ගානි

අධිට්ඨාය අත්තනො පණ්ඩිතභාවං මා පකාසෙහී''ති වත්වා පඨමං ගාථමාහ –

1.

''මා පණ්ඩිච්චයං විභාවය, බාලමතො භව සබ්බපාණිනං;
සබ්බො තං ජනො ඔචිනායතු, එවං තව අත්ථො භවිස්සතී''ති.

තත්ථ **පණ්ඩිච්චයන්ති** පණ්ඩිච්චං, අයමෙව වා පාඨො. **බාලමතොති** බාලො ඉති සම්මතො. **සබ්බො ජනොති** සකලො අන්තොජනො චෙව බහිජනො ච. **ඔචිනායතූති** ''නීහරථෙතං කාළකණ්ණි''න්ති අවමඤ්ඤතු, අවජානාතූති අත්ථො.

සො තස්සා වචනෙන අස්සාසං පටිලභිත්වා –

2.

''කරොමි තෙ තං වචනං, යං මං භණසි දෙවතෙ;
අත්ථකාමාසි මෙ අම්ම, හිතකාමාසි දෙවතෙ''ති. –

ඉමං ගාථං වත්වා තානි තීණි අඞ්ගානි අධිට්ඨාසි. සා ච දෙවධීතා අන්තරධායි. රාජා පුත්තස්ස අනුක්කණ්ඨනත්ථාය තානි පඤ්ච කුමාරසතානි තස්ස සන්තිකෙයෙව ඨපෙසි. තෙ දාරකා ථඤ්ඤත්ථාය රොදන්ති පරිදෙවන්ති. මහාසත්තො පන නිරයභයතජ්ජිතො ''රජ්ජතො මෙ සුස්සිත්වා මතමෙව සෙය්‍යො''ති න රොදති න පරිදෙවති. අථස්ස ධාතියො තං පවත්තිං ඤත්වා චන්දාදෙවියා ආරොචයිංසු. සාපි රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා නෙමිත්තකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. අථ බ්‍රාහ්මණා ආහංසු ''දෙව, කුමාරස්ස පකතිවෙලං අතික්කමිත්වා ථඤ්ඤං දාතුං වට්ටති, එවං සො රොදමානො ථනං දළ්හං ගහෙත්වා සයමෙව පිවිස්සතී''ති. තතො පට්ඨාය ධාතියො කුමාරස්ස පකතිවෙලං අතික්කමිත්වා ථඤ්ඤං දෙන්ති. දදමානා ච කදාචි එකවාරං අතික්කමිත්වා දෙන්ති, කදාචි සකලදිවසං ඛීරං න දෙන්ති.

වීමංසනකණ්ඩං

සො නිරයභයතජ්ජිතො සුස්සන්තොපි ථඤ්ඤත්ථාය න රොදති, න පරිදෙවති. අථ නං අරොදන්තම්පි දිස්වා ''පුත්තො මෙ ඡාතො''ති මාතා වා ථඤ්ඤං පායෙති, කදාචි ධාතියො වා පායෙන්ති. සෙසදාරකා ථඤ්ඤං අලද්ධවෙලායමෙව රොදන්ති පරිදෙවන්ති. මහාසත්තො පන නිරයභයතජ්ජිතො න රොදති, න පරිදෙවති, න නිද්දායති, න හත්ථපාදෙ සමිඤ්ජති, න සද්දං කරොති. අථස්ස ධාතියො ''පීඨසප්පීනං හත්ථපාදා නාම න එවරූපා හොන්ති, මූගානං හනුකපරියොසානං නාම න එවරූපං හොති, බධිරානං කණ්ණසොතානි නාම න එවරූපානි හොන්ති, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, වීමංසිස්සාම න''න්ති චින්තෙත්වා ''ඛීරෙන තාව නං වීමංසිස්සාමා''ති සකලදිවසං ඛීරං න දෙන්ති. සො සුස්සන්තොපි ඛීරත්ථාය

සද්දං න කරොති. අථස්ස මාතා ‘‘පුත්තො මෙ ඡාතො’’ති සයමෙව ථඤ්ඤං පායෙති. එවං අන්තරන්තරා ඛීරං අදත්වා එකසංවච්ඡරං වීමංසන්තාපිස්ස අන්තරං න පස්සිංසු.

තතො අමච්චාදයො රඤ්ඤො ආරොචෙසුං ‘‘එකවස්සිකදාරකා නාම පූවඛජ්ජකං පියායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා’’ති පඤ්ච කුමාරසතානි තස්ස සන්තිකෙයෙව නිසීදාපෙත්වා නානාපූවඛජ්ජකානි උපනාමෙත්වා බොධිසත්තස්ස අවිදූරෙ ඨපෙත්වා ‘‘යථාරුචි තානි පූවඛජ්ජකානි ගණ්හථා’’ති පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති. සෙසදාරකා කලහං කරොන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්තා තං තං ගහෙත්වා ඛාදන්ති. මහාසත්තො පන අත්තානං ඔවදිත්වා ‘‘තාත තෙමියකුමාර, නිරයභයං ඉච්ඡන්තො පූවඛජ්ජකං ඉච්ඡාහී’’ති නිරයභයතජ්ජිතො පූවඛජ්ජකං න ඔලොකෙසි. එවං පූවඛජ්ජකෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ‘‘ද්විවස්සිකදාරකා නාම ඵලාඵලං පියායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා’’ති නානාඵලානි උපනාමෙත්වා බොධිසත්තස්ස අවිදූරෙ ඨපෙත්වා වීමංසිංසු. සෙසදාරකා කලහං කත්වා යුජ්ඣන්තා තං තං ගහෙත්වා ඛාදන්ති. සො නිරයභයතජ්ජිතො තම්පි න ඔලොකෙසි. එවං ඵලාඵලෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ‘‘තිවස්සිකදාරකා නාම කීළනභණ්ඩකං පියායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා’’ති නානාසුවණ්ණමයානි හත්ථිඅස්සරූපකාදීනි කාරාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස අවිදූරෙ ඨපෙසුං. සෙසදාරකා අඤ්ඤමඤ්ඤං විලුම්පන්තා ගණ්හිංසු. මහාසත්තො පන න කිඤ්චි ඔලොකෙසි. එවං කීළනභණ්ඩකෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ‘‘චතුවස්සිකදාරකා නාම භොජනං පියායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා’’ති නානාභොජනානි උපනාමෙසුං. සෙසදාරකා තං පිණ්ඩං පිණ්ඩං කත්වා භුඤ්ජන්ති. මහාසත්තො පන අත්තානං ඔවදිත්වා ‘‘තාත තෙමියකුමාර, අලද්ධභොජනානං තෙ අත්තභාවානං ගණනා නාම නත්ථී’’ති නිරයභයතජ්ජිතො තම්පි න ඔලොකෙසි. අථස්ස මාතා සයමෙව හදයෙන භිජ්ජමානෙන විය අසහන්තෙන සහත්ථෙන භොජනං භොජෙසි. එවං භොජනෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ‘‘පඤ්චවස්සිකදාරකා නාම අග්ගිනො භායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා’’ති රාජඞ්ගණෙ අනෙකද්වාරයුත්තං මහන්තං ගෙහං කාරෙත්වා තාලපණ්ණෙහි ඡාදෙත්වා තං සෙසදාරකෙහි පරිවුතං තස්ස

මජ්ඣෙ නිසීදාපෙත්වා අග්ගිං දෙන්ති. සෙසදාරකා අග්ගිං දිස්වා විරවන්තා පලායිංසු. මහාසත්තො පන චින්තෙසි ''නිරයඅග්ගිසන්තාපනතො ඉදමෙව අග්ගිසන්තාපනං සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන වරතර''න්ති නිරොධසමාපන්නො මහාථෙරො විය නිච්චලොව අහොසි. අථ නං අග්ගිම්හි ආගච්ඡන්තෙ ගහෙත්වා අපනෙන්ති. එවං අග්ගිනාපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ''ඡවස්සිකදාරකා නාම මත්තහත්ථිනො භායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති එකං හත්ථිං සුසික්ඛිතං සික්ඛාපෙත්වා බොධිසත්තං සෙසදාරකෙහි පරිවුතං රාජඞ්ගණෙ නිසීදාපෙත්වා තං හත්ථිං මුඤ්චන්ති. සො කොඤ්චනාදං නදන්තො සොණ්ඩාය භූමියං පොථෙන්තො භයං දස්සෙන්තො ආගච්ඡති. සෙසදාරකා තං දිස්වා මරණභයභීතා දිසාවිදිසාසු පලායිංසු. මහාසත්තො පන මත්තහත්ථිං ආගච්ඡන්තං දිස්වා චින්තෙසි ''චණ්ඩනිරයෙ පච්චනතො චණ්ඩහත්ථිනො හත්ථෙ මරණමෙව සෙය්‍යො''ති නිරයභයතජ්ජිතො තත්ථෙව නිසීදි. සුසික්ඛිතො හත්ථී මහාසත්තං පුප්ඵකලාපං විය උක්ඛිපිත්වා අපරාපරං කත්වා අකිලමෙත්වාව ගච්ඡති. එවං හත්ථිනාපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ''සත්තවස්සිකදාරකා නාම සප්පස්ස භායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති බොධිසත්තං සෙසදාරකෙහි සද්ධිං රාජඞ්ගණෙ නිසීදාපෙත්වා උද්ධටදාඨෙ කතමුඛබන්ධෙ සප්පෙ විස්සජ්ජෙසුං. සෙසදාරකා තෙ දිස්වා විරවන්තා පලායිංසු. මහාසත්තො පන නිරයභයං ආවජ්ජෙත්වා ''චණ්ඩසප්පස්ස මුඛෙ විනාසමෙව වරතර''න්ති නිරොධසමාපන්නො මහාථෙරො විය නිච්චලොව අහොසි. අථස්ස සප්පො සකලසරීරං වෙඨෙත්වා මත්ථකෙ ඵණං කත්වා අච්ඡි. තදාපි සො නිච්චලොව අහොසි. එවං සප්පෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ''අට්ඨවස්සිකදාරකා නාම නටසමජ්ජං පියායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති තං පඤ්චදාරකසතෙහි සද්ධිං රාජඞ්ගණෙ නිසීදාපෙත්වා නටසමජ්ජං කාරාපෙසුං. සෙසදාරකා තං නටසමජ්ජං දිස්වා ''සාධු සාධූ''ති වදන්තා මහාහසිතං හසන්ති. මහාසත්තො පන ''නිරයෙ නිබ්බත්තකාලෙ තව ඛණමත්තම්පි හාසො වා සොමනස්සං වා නත්ථී''ති නිරයභයං ආවජ්ජෙත්වා නිච්චලොව අහොසි, තං න ඔලොකෙසි. එවං නටසමජ්ජෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ''නවවස්සිකදාරකා නාම අසිනො භායන්ති, තෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති තං පඤ්චදාරකසතෙහි සද්ධිං රාජඞ්ගණෙ නිසීදාපෙත්වා දාරකානං කීළනකාලෙ එකො පුරිසො ඵලිකවණ්ණං අසිං ගහෙත්වා පරිබ්භමන්තො නදන්තො වග්ගන්තො තාසෙන්තො ලඞ්ඝන්තො

අප්ඵොටෙන්තො මහාසද්දං කරොන්තො ''කාසිරඤ්ඤො කිර කාළකණ්ණී එකො පුත්තො අත්ථි, සො කුහිං, සීසමස්ස ඡින්දිස්සාමී''ති අභිධාවති. තං පුරිසං දිස්වා සෙසදාරකා භීතතසිතා හුත්වා විරවන්තා දිසාවිදිසාසු පලායිංසු. මහාසත්තො පන නිරයභයං ආවජ්ජෙත්වා අජානන්තො විය නිසීදි. අථ නං සො පුරිසො අසිනා සීසෙ පරාමසිත්වා ''සීසං තෙ ඡින්දිස්සාමී''ති තාසෙන්තොපි තාසෙතුං අසක්කොන්තො අපගමි. එවං ඛග්ගෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො දසවස්සිකකාලෙ පනස්ස බධිරභාවවීමංසනත්ථං සිරිසයනෙ නිසීදාපෙත්වා සාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා චතූසු පස්සෙසු ඡිද්දානි කත්වා තස්ස අදස්සෙත්වා හෙට්ඨාසයනෙ සඞ්ඛධමකෙ නිසීදාපෙත්වා එකප්පහාරෙනෙව සඞ්ඛෙ ධමාපෙන්ති, එකනින්නාදං අහොසි. අමච්චා චතූසු පස්සෙසු ඨත්වා සාණියා ඡිද්දෙහි ඔලොකෙන්තාපි මහාසත්තස්ස එකදිවසම්පි සතිසම්මොසං වා හත්ථපාදවිකාරං වා චන්දනමත්තං වා න පස්සිංසු. එවං එකසංවච්ඡරං සඞ්ඛසද්දෙනපි අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො පරම්පි එකාදසවස්සිකකාලෙ එකසංවච්ඡරං තථෙව භෙරිසද්දෙන වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො ද්වාදසවස්සිකකාලෙ ''දීපෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති ''රත්තිභාගෙ අන්ධකාරෙ හත්ථං වා පාදං වා චන්දාපෙති නු ඛො, නො''ති ඝටෙසු දීපෙ ජාලෙත්වා සෙසදීපෙ නිබ්බාපෙත්වා ථොකං අන්ධකාරෙ සයාපෙත්වා ඝටෙහි දීපෙ උක්ඛිපිත්වා එකප්පහාරෙනෙව ආලොකං කත්වා ඉරියාපථං උපධාරෙන්ති. එවං දීපෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස කිඤ්චි චන්දනමත්තම්පි න පස්සිංසු.

තතො තෙරසවස්සිකකාලෙ ''ඵාණිතෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති සකලසරීරං ඵාණිතෙන මක්ඛෙත්වා බහුමක්ඛිකෙ ඨානෙ නිපජ්ජාපෙසුං. මක්ඛිකා උට්ඨහන්ති, තා තස්ස සකලසරීරං පරිවාරෙත්වා සූචීහි විජ්ඣමානා විය ඛාදන්ති. සො නිරොධසමාපන්නො මහාථෙරො විය නිච්චලොව අහොසි. එවං ඵාණිතෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස කිඤ්චි චන්දනමත්තම්පි න පස්සිංසු.

අථස්ස චුද්දසවස්සිකකාලෙ ''ඉදානි පනෙස මහල්ලකො ජාතො සුචිකාමො අසුචිජිගුච්ඡකො, අසුචිනා නං වීමංසිස්සාමා''ති තතො පට්ඨාය නං නෙව න්හාපෙන්ති න ච ආචමාපෙන්ති. සො උච්චාරපස්සාවං කත්වා තත්ථෙව පලිපන්නො සයති. දුග්ගන්ධභාවෙන පනස්ස අන්තරුධීනං නික්ඛමනකාලො විය අහොසි, අසුචිගන්ධෙන මක්ඛිකා ඛාදන්ති. සො නිච්චලොව අහොසි. අථ නං පරිවාරෙත්වා ඨිතා ධාතියො ආහංසු ''තාත තෙමියකුමාර, ත්වං මහල්ලකො ජාතො, කො තං සබ්බදා පටිජග්ගිස්සති,

කිං න ලජ්ජසි, කස්මා නිපන්නොසි, උට්ඨාය තෙ සරීරං පටිජග්ගාහී''ති අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති. සො තථාරූපෙ පටිකූලෙ ගූථරාසිම්හි නිමුග්ගොපි දුග්ගන්ධභාවෙන යොජනසතමත්ථකෙ ඨිතානම්පි හදයුප්පතනසමත්ථස්ස ගූථනිරයස්ස දුග්ගන්ධභාවං ආවජ්ජෙත්වා නිච්චලොව අහොසි. එවං අසුචිනාපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

තතො පන්නරසවස්සිකකාලෙ ''අඞ්ගාරෙන නං වීමංසිස්සාමා''ති අථස්ස හෙට්ඨාමඤ්චකෙ අග්ගිකපල්ලානි ඨපයිංසු ''අප්පෙව නාම උණ්හෙන පීළිතො දුක්ඛවෙදනං අසහන්තො විප්ඵන්දනාකාරං දස්සෙය්‍යා''ති. අථස්ස සරීරෙ ඵොටානි උට්ඨහන්ති. මහාසත්තො ''අවීචිනිරයසන්තාපො යොජනසතමත්ථකෙ ඵරති, තම්හා දුක්ඛතො ඉදං දුක්ඛං සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන වරතර''න්ති අධිවාසෙත්වා නිච්චලොව අහොසි. අථස්ස මාතාපිතරො භිජ්ජමානහදයා විය මනුස්සෙ පටික්කමාපෙත්වා තං තතො අග්ගිසන්තාපනතො අපනෙත්වා ''තාත තෙමියකුමාර, මයං තව අපීඨසප්පිආදිභාවං ජානාම. න හි එතෙසං එවරූපානි හත්ථපාදකණ්ණසොතානි හොන්ති, ත්වං අම්හෙහි පත්ථෙත්වා ලද්ධපුත්තකො, මා නො නාසෙහි, සකලජම්බුදීපෙ වසන්තානං රාජූනං සන්තිකෙ ගරහතො නො මොචෙහී''ති යාචිංසු. එවං සො තෙහි යාචිතොපි අසුණන්තො විය හුත්වා නිච්චලොව නිපජ්ජි. අථස්ස මාතාපිතරො රොදමානා පරිදෙවමානා පටික්කමන්ති. එකදා මාතා එකිකා උපසඞ්කමිත්වා යාචති, එකදා පිතා එකකොව උපසඞ්කමිත්වා යාචති. එවං එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

අථස්ස සොළසවස්සිකකාලෙ අමච්චබ්‍රාහ්මණාදයො චින්තයිංසු ''පීඨසප්පී වා හොතු, මූගො වා බධිරො වා හොතු, වයෙ පරිණතෙ රජනීයෙ අරජ්ජන්තා නාම නත්ථි, දුස්සනීයෙ අදුස්සන්තා නාම නත්ථි, සමයෙ සම්පත්තෙ පුප්ඵවිකසනං විය හි ධම්මතා එසා, නාටකානම්පිස්ස පච්චුපට්ඨාපෙත්වා තාහි නං වීමංසිස්සාමා''ති. තතො උත්තමරූපධරා දෙවකඤ්ඤායො විය විලාසසම්පන්නා නාටකිත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා ''යා කුමාරං හසාපෙතුං වා කිලෙසෙහි බන්ධිතුං වා සක්කොති, සා තස්ස අග්ගමහෙසී භවිස්සතී''ති වත්වා කුමාරං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා දෙවපුත්තං විය අලඞ්කරිත්වා දෙවවිමානසදිසෙ සිරිගබ්භෙ සුපඤ්ඤත්තෙ සිරිසයනෙ ආරොපෙත්වා ගන්ධදාමපුප්ඵදාමධූමවාසචුණ්ණාදීහි අන්තොගබ්භං එකගන්ධසමොදකං කත්වා පටික්කමිංසු. අථ නං තා ඉත්ථියො පරිවාරෙත්වා නච්චගීතෙහි චෙව මධුරවචනාදීහි ච නානප්පකාරෙහි අභිරමාපෙතුං වායමිංසු. සො බුද්ධිසම්පන්නතාය තා ඉත්ථියො අනොලොකෙත්වා ''ඉමා ඉත්ථියො මම සරීරසම්ඵස්සං මා වින්දන්තූ''ති අධිට්ඨහිත්වා අස්සාසපස්සාසෙ සන්නිරුම්භි, අථස්ස සරීරං ථද්ධං අහොසි. තා තස්ස සරීරසම්ඵස්සං අවින්දන්තියො හුත්වා

‘‘ථද්ධසරීරො එස, නායං මනුස්සො, යක්ඛො භවිස්සතී’’ති භීතතසිතා හුත්වා අත්තානං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තියො පලායිංසු. එවං නාටකෙනපි එකසංවච්ඡරං අන්තරන්තරා වීමංසන්තාපිස්ස නෙව අන්තරං පස්සිංසු.

එවං සොළස සංවච්ඡරානි සොළසහි මහාවීමංසාහි චෙව අනෙකාහි බුද්දකවීමංසාහි ච වීමංසමානාපි තස්ස චිත්තං පරිග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛිංසු.

වීමංසනකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

රජ්ජයාචනකණ්ඩං

තතො රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා ලක්ඛණපාඨකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තුම්හෙ කුමාරස්ස ජාතකාලෙ ‘ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසම්පන්නො අයං කුමාරො, නාස්ස කොචි අන්තරායො පඤ්ඤායතී’ති මෙ කථයිත්ථ, ඉදානි පන සො පීඨසප්පී මූගබධිරො ජාතො, කථා වො න සමෙතී’’ති ආහ. බ්‍රාහ්මණා වදිංසු ‘‘මහාරාජ, ආචරියෙහි අදිට්ඨකං නාම නත්ථි, අපිච ඛො පන, දෙව, ‘රාජකුලෙහි පත්ථෙත්වා ලද්ධපුත්තකො කාළකණ්ණී’ති වුත්තෙ ‘තුම්හාකං දොමනස්සං සියා’ති න කථයිම්හා’’ති. අථ නෙ රාජා එවමාහ ‘‘ඉදානි පන කිං කාතුං වට්ටතී’’ති? ‘‘මහාරාජ, ඉමස්මිං කුමාරෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ වසන්තෙ තයො අන්තරායා පඤ්ඤායිස්සන්ති – ජීවිතස්ස වා අන්තරායො, සෙතච්ඡත්තස්ස වා අන්තරායො, අග්ගමහෙසියා වා අන්තරායො’’ති. ‘‘තස්මා, දෙව, පපඤ්චං අකත්වා අවමඞ්ගලරථෙ අවමඞ්ගලඅස්සෙ යොජෙත්වා තත්ථ නං නිපජ්ජාපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නීහරිත්වා ආමකසුසානෙ චතුබ්භිත්තිකං ආවාටං ඛණිත්වා නිඛණිතුං වට්ටතී’’ති. රාජා අන්තරායභයෙන භීතො තෙසං වචනං ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි.

තදා චන්දාදෙවී තං පවත්තිං සුත්වා තුරිතතුරිතාව එකිකා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ‘‘දෙව, තුම්හෙහි මය්හං වරො දින්නො, මයා ච ගහිතකො කත්වා ඨපිතො, ඉදානි තං මෙ දෙථා’’ති යාචි. ‘‘ගණ්හාහි, දෙවී’’ති. ‘‘දෙව, පුත්තස්ස මෙ රජ්ජං දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘කිංකාරණා, දෙවා’’ති. ‘‘පුත්තො, තෙ දෙවි, කාළකණ්ණී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, යාවජීවං අදදන්තාපි සත්ත වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, ඡ වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, පඤ්ච වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, චත්තාරි වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, තීණි වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, ද්වෙ වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, එකවස්සං රජ්ජං දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, සත්ත මාසානි රජ්ජං දෙථා’’ති. ‘‘න සක්කා, දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, ඡ මාසානි රජ්ජං

දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, පඤ්ච මාසානි රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, චත්තාරි මාසානි රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, තීණි මාසානි රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, ද්වෙ මාසානි රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, එකමාසං රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, අඩ්ඪමාසං රජ්ජං දෙථා''ති. ''න සක්කා, දෙවී''ති. ''තෙන හි, දෙව, සත්ත දිවසානි රජ්ජං දෙථා''ති. රාජා ''සාධු, දෙවි, ගණ්හාහී''ති ආහ. සා තස්මිං ඛණෙ පුත්තං අලඞ්කාරාපෙත්වා ''තෙමියකුමාරස්ස ඉදං රජ්ජ''න්ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා සකලනගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා පුත්තං හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා සෙතච්ඡත්තං තස්ස මත්ථකෙ කාරාපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කත්වා පුන ආගන්ත්වා අන්තොනගරං පවෙසෙත්වා තං සිරිසයනෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පියපුත්තං සබ්බරත්තිං යාචි ''තාත තෙමියකුමාර, තං නිස්සාය සොළස වස්සානි නිද්දං අලභිත්වා රොදමානාය මෙ අක්ඛීනි උපක්කානි, සොකෙන මෙ හදයං භිජ්ජමානං විය අහොසි, අහං තව අපීඨසප්පිආදිභාවං ජානාමි, මා මං අනාථං කරී''ති. සා ඉමිනා උපායෙනෙව පුනදිවසෙපි පුනදිවසෙපීති පඤ්ච දිවසානි යාචි.

රජ්ජයාචනකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

අථ ඡට්ඨෙ දිවසෙ රාජා සුනන්දං නාම සාරථිං පක්කොසාපෙත්වා ''තාත, සුනන්දසාරථි ස්වෙ පාතොව අවමඞ්ගලරථෙ අවමඞ්ගලඅස්සෙ යොජෙත්වා කුමාරං තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නීහරිත්වා ආමකසුසානෙ චතුබ්භිත්තිකං ආවාටං ඛණිත්වා තත්ථ නං පක්ඛිපිත්වා කුද්දාලපිට්ඨෙන මත්ථකං භින්දිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා උපරි පංසුං දත්වා පථවිවඩ්ඪනකම්මං කත්වා න්හත්වා එහී''ති ආණාපෙසි. සො ''සාධු, දෙවා''ති සම්පටිච්ඡි. අථ ඡට්ඨම්පි රත්තිං දෙවී කුමාරං යාචිත්වා ''තාත තෙමියකුමාර, තව පිතා කාසිරාජා තං ස්වෙ පාතොව ආමකසුසානෙ නිඛණිතුං ආණාපෙසි, ස්වෙ පාතොව මරණං පාපුණිස්සසි පුත්තා''ති ආහ. තං සුත්වා මහාසත්තස්ස ''තාත තෙමියකුමාර, සොළස වස්සානි තයා කතො වායාමො ඉදානි මත්ථකං පත්තො''ති චින්තෙන්තස්ස අබ්භන්තරෙ පීති උප්පජ්ජි. මාතුයා පනස්ස හදයං භිජ්ජමානං විය අහොසි, එවං සන්තෙපි ''මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සතී''ති මාතුයා සද්ධිං නාලපි.

අථස්සා රත්තියා අච්චයෙන පාතොව සුනන්දො සාරථි රථං යොජෙන්තො දෙවතානුභාවෙන මහාසත්තස්ස පාරමිතානුභාවෙන ච මඞ්ගලරථෙ මඞ්ගලඅස්සෙ යොජෙත්වා රථං රාජද්වාරෙ ඨපෙත්වා මහාතලං අභිරුහිත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා දෙවිං වන්දිත්වා එවමාහ – ''දෙවි, මය්හං මා කුජ්ඣ, රඤ්ඤො ආණා''ති වත්වා පුත්තං ආලිඞ්ගිත්වා නිපන්නං දෙවිං පිට්ඨිහත්ථෙන අපනෙත්වා පුප්ඵකලාපං විය කුමාරං උක්ඛිපිත්වා පාසාදා

ඔතරි. තදා චන්දාදෙවී උරං පහරිත්වා මහන්තෙන සද්දෙන පරිදෙවිත්වා මහාතලෙ ඔභීයි. අථ නං මහාසත්තො ඔලොකෙත්වා ''මයි අකථෙන්තෙ මාතා හදයෙන ඵලිතෙන මරිස්සතී''ති කථෙතුකාමො හුත්වාපි ''සචෙ අහං කථෙස්සාමි, සොළස වස්සානි කතො වායාමො මෙ මොඝො භවිස්සති, අකථෙන්තො පනාහං අත්තනො ච මාතාපිතූනඤ්ච මහාජනස්ස ච පච්චයො භවිස්සාමී''ති අධිවාසෙසි.

අථ නං සාරථි රථං ආරොපෙත්වා ''පච්ඡිමද්වාරාභිමුඛං රථං පෙසෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා රථං පෙසෙසි. තදා මහාසත්තස්ස පාරමිතානුභාවෙන දෙවතාවිග්ගහිතො හුත්වා රථං නිවත්තාපෙත්වා පාචීනද්වාරාභිමුඛං රථං පෙසෙසි, අථ රථචක්කං උම්මාරෙ පතිහඤ්ඤි. මහාසත්තොපි තස්ස සද්දං සුත්වා ''මනොරථො මෙ මත්ථකං පත්තො''ති සුට්ඨුතරං තුට්ඨචිත්තො අහොසි. රථො නගරා නික්ඛමිත්වා දෙවතානුභාවෙන තියොජනිකං ඨානං ගතො. තත්ථ වනසණ්ඩං සාරථිස්ස ආමකසුසානං විය උපට්ඨාසි. සො ''ඉදං ඨානං ඵාසුක''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා රථං මග්ගා ඔක්කමාපෙත්වා මග්ගපස්සෙ ඨපෙත්වා රථා ඔරුය්හ මහාසත්තස්ස ආභරණභණ්ඩං ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා එකමන්තං ඨපෙත්වා කුද්දාලං ආදාය රථස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ චතුබ්භිත්තිකං ආවාටං ඛණිතුං ආරභි.

තතො බොධිසත්තො චින්තෙසි ''අයං මෙ වායාමකාලො, අහඤ්හි සොළස වස්සානි හත්ථපාදෙ න චාලෙසිං, කිං නු ඛො මෙ බලං අත්ථි, උදාහු නො''ති. සො උට්ඨාය වාමහත්ථෙන දක්ඛිණහත්ථං, දක්ඛිණහත්ථෙන වාමහත්ථං පරාමසන්තො උභොහි හත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා රථා ඔතරිතුං චිත්තං උප්පාදෙසි. තාවදෙවස්ස පාදපතිතට්ඨානෙ වාතපුණ්ණභස්තචම්මං විය මහාපථවී අබ්භුග්ගන්ත්වා රථස්ස පච්ඡිමන්තං ආහච්ච අට්ඨාසි. මහාසත්තො රථා ඔතරිත්වා කතිපයෙ වාරෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා ''ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං යොජනසතම්පි මෙ ගන්තුං බලං අත්ථී''ති ඤත්වා ''සචෙ, සාරථි, මයා සද්ධිං විරුජ්ඣෙය්‍ය, අත්ථි නු ඛො මෙ තෙන සහ පටිවිරුජ්ඣිතුං බල''න්ති උපධාරෙන්තො රථස්ස පච්ඡිමන්තං ගහෙත්වා කුමාරකානං කීළනයානකං විය උක්ඛිපිත්වා රථං පරිබ්භමෙන්තො අට්ඨාසි. අථස්ස ''අත්ථි මෙ තෙන සහ පටිවිරුජ්ඣිතුං බල''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පසාධනත්ථාය චිත්තං උප්පජ්ජි.

තංඛණඤ්ඤෙව සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ''තෙමියකුමාරස්ස මනොරථො මත්ථකං පත්තො, ඉදානි පසාධනත්ථාය චිත්තං උප්පන්නං, කිං එතස්ස මානුසකෙන පසාධනෙනා''ති දිබ්බපසාධනං ගාහාපෙත්වා විස්සකම්මදෙවපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ''තාත විස්සකම්ම දෙවපුත්ත, ත්වං ගච්ඡ, කාසිරාජස්ස පුත්තං තෙමියකුමාරං අලඞ්කරොහී''ති ආණාපෙසි. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තාවතිංසභවනතො ඔතරිත්වා තස්ස සන්තිකං

ගන්ත්වා දසහි දුස්සසහස්සෙහි වෙඨනං කත්වා දිබ්බෙහි චෙව මානුසකෙහි ච අලඞ්කාරෙහි සක්කං විය තං අලඞ්කරිත්වා සකටඨානමෙව ගතො. සො දෙවරාජලීලාය සාරථිස්ස ඛණනොකාසං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ ඨත්වා පුච්ඡන්තො තතියං ගාථමාහ –

3.

‘‘කිං නු සන්තරමානොව, කාසුං ඛණසි සාරථි;
පුට්ඨො මෙ සම්ම අක්ඛාහි, කිං කාසුයා කරිස්සසී’’ති.

තත්ථ **කාසුන්ති** ආවාටං.

තං සුත්වා සාරථි ආවාටං ඛණන්තො උද්ධං අනොලොකෙත්වාව චතුත්ථං ගාථාමාහ –

4.

‘‘රඤ්ඤො මූගො ච පක්ඛො ච, පුත්තො ජාතො අචෙතසො;
සොම්හි රඤ්ඤා සමජ්ඣිට්ඨො, පුත්තං මෙ නිඛණං වනෙ’’ති.

තත්ථ **පක්ඛොති** පීඨසප්පී. **‘‘මූගො’’ති** වචනෙනෙව පනස්ස බධිරභාවොපි සිජ්ඣති බධිරස්ස හි පටිවචනං කථෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **අචෙතසොති** අචිත්තකො විය ජාතො. සොළස වස්සානි අකථිතත්තා එවමාහ. **සමජ්ඣිට්ඨොති** ආණත්තො, පෙසිතොති අත්ථො. **නිඛණං වනෙති** වනෙ නිඛණෙය්‍යාසි.

අථ නං මහාසත්තො ආහ –

5.

‘‘න බධිරො න මූගොස්මි, න පක්ඛො න ච වීකලො;
අධම්මං සාරථි කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ.

6.

‘‘ඌරූ බාහුඤ්ච මෙ පස්ස, භාසිතඤ්ච සුණොහි මෙ;
අධම්මං සාරථි කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ’’ති.

තත්ථ **න බධිරොති** සම්ම සාරථි, සචෙ තං රාජා එවරූපං පුත්තං මාරාපෙතුං ආණාපෙසි, අහං පන එවරූපො න භවාමීති දීපෙතුං එවමාහ. **මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙති** සචෙ බධිරභාවාදිවිරහිතං එවරූපං මං වනෙ නිඛණෙය්‍යාසි, අධම්මං කම්මං කරෙය්‍යාසීති අත්ථො. **‘‘ඌරූ’’ති** ඉදං සො පුරිමගාථං සුත්වාපි නං අනොලොකෙන්තමෙව දිස්වා ‘‘අලඞ්කතසරීරමස්ස දස්සෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ. තස්සත්ථො – සම්ම සාරථි, ඉමෙ කඤ්චනකදලික්ඛන්ධසදිසෙ ඌරූ, කනකච්ඡවිං බාහුඤ්ච මෙ පස්ස, මධුරවචනඤ්ච මෙ සුණාහීති.

තතො සාරථි එවං චින්තෙසි ‘‘කො නු ඛො එස, ආගතකාලතො පට්ඨාය අත්තානමෙව වණ්ණෙතී’’ති. සො ආවාටඛණනං පහාය උද්ධං ඔලොකෙන්තො තස්ස රූපසම්පත්තිං දිස්වා ‘‘අයං පුරිසො කො නු ඛො, මනුස්සො වා දෙවො වා’’ති අජානන්තො ඉමං ගාථමාහ –

7.

‘‘දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;
කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මය’’න්ති.

අථස්ස මහාසත්තො අත්තානං ආචික්ඛිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ –

8.

‘‘නම්හි දෙවො න ගන්ධබ්බො, නම්හි සක්කො පුරින්දදො;
කාසිරඤ්ඤො අහං පුත්තො, යං කාසුයා නිහඤ්ඤසි.

9.

‘‘තස්ස රඤ්ඤො අහං පුත්තො, යං ත්වං සම්මූපජීවසි;
අධම්මං සාරථි කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ.

10.

‘‘යස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය, නිසීදෙය්‍ය සයෙය්‍ය වා;
න තස්ස සාඛං භඤ්ජෙය්‍ය, මිත්තදුබ්භො හි පාපකො.

11.

‘‘යථා රුක්ඛො තථා රාජා, යථා සාඛා තථා අහං;
යථා ඡායූපගො පොසො, එවං ත්වමසි සාරථි;
අධම්මං සාරථි කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ’’ති.

තත්ථ **නිහඤ්ඤසී**ති නිහනිස්සසි. යං ත්වං එත්ථ නිහනිස්සාමීති සඤ්ඤාය කාසුං ඛණසි, සො අහන්ති දීපෙති. සො ‘‘රාජපුත්තො අහ’’න්ති වුත්තෙපි න සද්දහතියෙව, මධුරකථාය පනස්ස බජ්ඣිත්වා ධම්මං සුණන්තො අට්ඨාසි. **මිත්තදුබ්භො**ති පරිභුත්තඡායස්ස රුක්ඛස්ස පත්තං වා සාඛං වා අඞ්කුරං වා භඤ්ජන්තො මිත්තඝාතකො හොති ලාමකපුරිසො, කිමඞ්ගං පන සාමිපුත්තඝාතකො. **ඡායූපගො**ති පරිභොගත්ථාය ඡායං උපගතො පුරිසො විය රාජානං නිස්සාය ජීවමානො ත්වන්ති වදති.

සො එවං කථෙන්තෙපි බොධිසත්තෙ න සද්දහතියෙව. අථ මහාසත්තො ‘‘සද්දහාපෙස්සාමි න’’න්ති දෙවතානං සාධුකාරෙන චෙව අත්තනො ඝොසෙන ච වනසණ්ඩං උන්නාදෙන්තො දස මිත්තපූජගාථා නාම ආරභි –

12.

‘‘පහූතභක්ඛො භවති, විප්පවුට්ඨො සකංඝරා;
බහූ නං උපජීවන්ති, යො මිත්තානං න දූභති.

13.

‘‘යං යං ජනපදං යාති, නිගමෙ රාජධානියො;
සබ්බත්ථ පූජිතො හොති, යො මිත්තානං න දූභති.

14.

‘‘නාස්ස චොරා පසාහන්ති, නාතිමඤ්ඤන්ති ඛත්තියා;
සබ්බෙ අමිත්තෙ තරති, යො මිත්තානං න දූභති.

15.

‘‘අක්කුද්ධො සඝරං එති, සභාය පටිනන්දිතො;
ඤාතීනං උත්තමො හොති, යො මිත්තානං න දූභති.

16.

‘‘සක්කත්වා සක්කතො හොති, ගරු හොති සගාරවො;
වණ්ණකිත්තිභතො හොති, යො මිත්තානං න දූභති.

17.

‘‘පූජකො ලභතෙ පූජං, වන්දකො පටිවන්දනං;
යසොකිත්තිඤ්ච පප්පොති, යො මිත්තානං න දූභති.

18.

‘‘අග්ගි යථා පජ්ජලති, දෙවතාව විරොචති;
සිරියා අජහිතො හොති, යො මිත්තානං න දූභති.

19.

‘‘ගාවො තස්ස පජායන්ති, ඛෙත්තෙ වුත්තං විරූහති;
වුත්තානං ඵලමස්නාති, යො මිත්තානං න දූභති.

20.

‘‘දරිතො පබ්බතාතො වා, රුක්ඛතො පතිතො නරො;
චුතො පතිට්ඨං ලභති, යො මිත්තානං න දූභති.

21.

‘‘විරූළ්හමූලසන්තානං, නිග්‍රොධමිව මාලුතො;
අමිත්තා නප්පසාහන්ති, යො මිත්තානං න දූභතී’’ති.

තත්ථ **සකං සරා**ති සකඝරා, අයමෙව වා පාඨො. **න දූභතී**ති න දුස්සති. **මිත්තානන්ති** බුද්ධාදීනං කල්‍යාණමිත්තානං න දූභති. **‘‘සබ්බත්ථ පූජිතො හොතී’’**ති ඉදං සීවලිවත්ථුනා වණ්ණෙතබ්බං. **න පසාහන්තීති** පසය්හකාරං

කාතුං න සක්කොන්ති. ඉදං සංකිච්චසාමණෙරවත්ථුනා දීපෙතබ්බං. **‘‘නාතිමඤ්ඤන්ති ඛත්තියා’’**ති ඉදං ජොතිකසෙට්ඨිවත්ථුනා දීපෙතබ්බං. **තරතී**ති අතික්කමති. **සසර**න්ති අත්තසරං. මිත්තානං දුබ්භන්තො අත්තනො සරං ආගච්ඡන්තොපි සට්ඨිතචිත්තො කුද්ධොව ආගච්ඡති, අයං පන අකුද්ධොව සකසරං එති. **පටිනන්දිතොති** බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ අමිත්තදුබ්භිනො ගුණකථං කථෙන්ති, තාය සො පටිනන්දිතො හොති පමුදිතචිත්තො.

සක්කත්වා සක්කතො හොතීති පරං සක්කත්වා සයම්පි පරෙහි සක්කතො හොති. **ගරු හොති සගාරවො**ති පරෙසු සගාරවො සයම්පි පරෙහි ගරුකො හොති. **වණ්ණකිත්තිභතො**ති භතවණ්ණකිත්ති, ගුණඤ්චෙව කිත්තිසද්දඤ්ච උක්ඛිපිත්වා චරන්තො නාම හොතීති අත්ථො. **පූජකො**ති මිත්තානං පූජකො හුත්වා සයම්පි පූජං ලභති. **වන්දකො**ති බුද්ධාදීනං කල්‍යාණමිත්තානං වන්දකො හුත්වා පුනබ්භවෙ පටිවන්දනං ලභති. **යසොකිත්තිඤ්චා**ති ඉස්සරියපරිවාරඤ්චෙව ගුණකිත්තිඤ්ච පප්පොති. ඉමාය ගාථාය චිත්තගහපතිනො වත්ථු (ධ. ප. 73-74) කථෙතබ්බං.

පජ්ජලතීති ඉස්සරියපරිවාරෙන පජ්ජලති. **සිරියා අජහිතො හොතී**ති එත්ථ අනාථපිණ්ඩිකස්ස වත්ථු (ධ. ප. 119-120) කථෙතබ්බං. **අස්නාතී**ති පරිභුඤ්ජති. **‘‘පතිට්ඨං ලභතී’’**ති ඉදං චූළපදුමජාතකෙන (ජා. 1.2.85-86) දීපෙතබ්බං. **විරූළ්හමූලසන්තාන**න්ති වඩ්ඪිතමූලපාරොහං. **අමිත්තා නප්පසාහන්තී**ති එත්ථ කුරරඝරියසොණත්ථෙරස්ස මාතු ගෙහං පවිට්ඨචොරවත්ථු කථෙතබ්බං.

සුනන්දො සාරථි එත්තකාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙන්තම්පි තං අසඤ්ජානිත්වා ‘‘කො නු ඛො අය’’න්ති ආවාටඛණනං පහාය රථසමීපං ගන්ත්වා තත්ථ තඤ්ච පසාධනභණ්ඩඤ්ච උභයං අදිස්වා පුන ආගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො තං සඤ්ජානිත්වා තස්ස පාදෙසු පතිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ යාචන්තො ඉමං ගාථමාහ –

22.

‘‘එහි තං පටිනෙස්සාමි, රාජපුත්ත සකං ඝරං;
රජ්ජං කාරෙහි භද්දන්තෙ, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසී’’ති.

අථ නං මහාසත්තො ආහ –

23.

‘‘අලං මෙ තෙන රජ්ජෙන, ඤාතකෙහි ධනෙන වා;
යං මෙ අධම්මචරියාය, රජ්ජං ලබ්භෙථ සාරථී’’ති.

තත්ථ අලන්ති පටික්ඛෙපවචනං.

සාරථී ආහ –

24.

‘‘පුණ්ණපත්තං මං ලාභෙහි, රාජපුත්ත ඉතො ගතො;
පිතා මාතා ච මෙ දජ්ජුං, රාජපුත්ත තයී ගතෙ.

25.

‘‘ඔරොධා ච කුමාරා ච, වෙසියානා ච බ්‍රාහ්මණා;
තෙපි අත්තමනා දජ්ජුං, රාජපුත්ත තයී ගතෙ.

26.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
තෙපි අත්තමනා දජ්ජුං, රාජපුත්ත තයී ගතෙ.

27.

‘‘බහුධඤ්ඤා ජානපදා, නෙගමා ච සමාගතා;
උපායනානි මෙ දජ්ජුං, රාජපුත්ත තයී ගතෙ’’ති.

තත්ථ **පුණ්ණපත්තන්ති** තුට්ඨිදායං. **දජ්ජුන්ති** සත්තරතනවස්සං වස්සන්තා විය මම අජ්ඣාසයපූරණං තුට්ඨිදායං දදෙය්‍යුං. ඉදං සො ‘‘අප්පෙව නාම මයි අනුකම්පාය ගච්ඡෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා ආහ. **වෙසියානා චාති** වෙස්සා ච. **උපායනානීති** පණ්ණාකාරානි.

අථ නං මහාසත්තො ආහ –

28.

‘‘පිතු මාතු චහං චත්තො, රට්ඨස්ස නිගමස්ස ච;
අථො සබ්බකුමාරානං, නත්ථි මය්හං සකං ඝරං.

29.

‘‘අනුඤ්ඤාතො අහං මත්‍යා, සඤ්චත්තො පිතරා මහං;
එකොරඤ්ඤෙ පබ්බජිතො, න කාමෙ අභිපත්ථයෙ’’ති.

තත්ථ **පිතු මාතු චාති** පිතරා ච මාතරා ච අහං චත්තො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **මත්‍යාති** සම්ම සාරථි, අහං සත්තාහං රජ්ජං පරිච්ඡින්දිත්වා වරං ගණ්හන්තියා මාතරා අනුඤ්ඤාතො නාම. **සඤ්ඡත්තොති** සුට්ඨු චත්තො. **පබ්බජිතොති** පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ වසනත්ථාය නික්ඛන්තොති අත්ථො.

එවං මහාසත්තස්ස අත්තනො ගුණෙ කථෙන්තස්ස පීති උප්පජ්ජි, තතො පීතිවෙගෙන උදානං උදානෙන්තො ආහ –

30.

‘‘අපි අතරමානානං, ඵලාසාව සමිජ්ඣති;
විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මි, එවං ජානාහි සාරථි.

31.

‘‘අපි අතරමානානං, සම්මදත්ථො විපච්චති;
විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මි, නික්ඛන්තො අකුතොභයො’’ති.

තත්ථ **ඵලාසාවාති** අතරමානස්ස මම සොළසවස්සෙහි කතවායාමස්ස සමිද්ධං අජ්ඣාසයඵලං දස්සෙතුං එවමාහ. **විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මීති** නිට්ඨප්පත්තමනොරථො. **සම්මදත්ථො විපච්චතීති** සම්මා උපායෙන කාරණෙන කත්තබ්බකිච්චං සම්පජ්ජති.

සාරථි ආහ –

32.

‘‘එවං වග්ගුකථො සන්තො, විසට්ඨවචනො චසි;
කස්මා පිතු ච මාතුච්ච, සන්තිකෙ න භණී තදා’’ති.

තත්ථ **වග්ගුකථොති** සබිලකථො.

තතො මහාසත්තො ආහ –

33.

‘‘නාහං අසන්ධිතා පක්ඛො, න බධිරො අසොතතා;
නාහං අජිව්හතා මූගො, මා මං මූගමධාරයි.

34.

‘‘පුරිමං සරාමහං ජාතිං, යත්ථ රජ්ජමකාරයිං;
කාරයිත්වා තහිං රජ්ජං, පාපත්ථං නිරයං භුසං.

35.

‘‘වීසතිඤ්චෙව වස්සානි, තහිං රජ්ජමකාරයිං;
අසීතිවස්සසහස්සානි, නිරයම්හි අපච්චිසං.

36.

‘‘තස්ස රජ්ජස්සහං භීතො, මා මං රජ්ජාභිසෙචයුං;
තස්මා පිතු ච මාතුච්ච, සන්තිකෙ න භණිං තදා.

37.

‘‘උච්ඡඞ්ගෙ මං නිසාදෙත්වා, පිතා අත්ථානුසාසති;
එකං හනථ බන්ධථ, එකං ඛාරාපතච්ඡිකං;
එකං සූලස්මිං උප්පෙථ, ඉච්චස්ස මනුසාසති.

38.

‘‘තායාහං ඵරුසං සුත්වා, වාචායො සමුදීරිතා;
අමූගො මූගවණ්ණෙන, අපක්ඛො පක්ඛසම්මතො;
සකෙ මුත්තකරීසස්මිං, අච්ඡාහං සම්පරිප්ලුතො.

39.

‘‘කසිරඤ්ච පරිත්තඤ්ච, තඤ්ච දුක්ඛෙන සංයුතං;
කොමං ජීවිතමාගම්ම, වෙරං කයිරාථ කෙනචි.

40.

‘‘පඤ්ඤාය ච අලාභෙන, ධම්මස්ස ච අදස්සනා;
කොමං ජීවිතමාගම්ම, වෙරං කයිරාථ කෙනචි.

41.

‘‘අපි අතරමානානං, ඵලාසාව සමිජ්ඣති;
විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මි, එවං ජානාහි සාරථී.

42.

‘‘අපි අතරමානානං, සම්මදත්ථො විපච්චති;
විපක්කබ්‍රහ්මචරියොස්මි, නික්ඛන්තො අකුතොභයො’’ති.

තත්ථ **අසන්ධිතාති** සන්ධීනං අභාවෙන. **අසොතතාති** සොතානං අභාවෙන. **අජිව්හතාති** සම්පරිවත්තනජිව්හාය අභාවෙන මූගො අහං න භවාමි. **යත්ථාති** යාය ජාතියා බාරාණසිනගරෙ රජ්ජං අකාරයිං. **පාපත්ථන්ති** පාපතං. පතිතො අස්මීති වදති. **රජ්ජාභිසෙචයුන්ති** රජ්ජෙ අභිසෙචයුං. **නිසාදෙත්වාති** නිසීදාපෙත්වා. **අත්ථානුසාසතීති** අත්ථං අනුසාසති. **බාරාපතච්ඡිකන්ති** සත්තිහි පහරිත්වා බාරාහි පතච්ඡිකං කරොථ. **උප්පෙථාති** ආවුනථ. **ඉච්චස්ස මනුසාසතීති** එවමස්ස අත්ථං අනුසාසති. **තායාහන්ති** තායො වාචායො අහං. **පක්ඛසම්මතොති** පක්ඛො ඉති සම්මතො අහොසිං. **අච්ඡාහන්ති** අච්ඡිං අහං, අවසින්ති අත්ථො. **සම්පරිප්ලුතොති** සම්පරිකිණ්ණො, නිමුග්ගො හුත්වාති අත්ථො.

කසිරන්ති දුක්ඛං. **පරිත්තන්ති** අප්පං. ඉදං වුත්තං හොති – සම්මසාරථි, සචෙපි සත්තානං ජීවිතං දුක්ඛම්පි සමානං බහුචිරට්ඨිතිකං භවෙය්‍ය, පත්ථෙය්‍ය, පරිත්තම්පි සමානං සචෙ සුඛං භවෙය්‍ය, පත්ථෙය්‍ය, ඉදං පන කසිරඤ්ච පරිත්තඤ්ච සකලෙන වට්ටදුක්ඛෙන සංයුත්තං සන්නිහිතං ඔමද්දිතං. **කොමන්ති** කො ඉමං. **වෙරන්ති** පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධං වෙරං. **කෙනචීති** කෙනචි කාරණෙන. **පඤ්ඤායාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය අලාභෙන. **ධම්මස්සාති** සොතාපත්තිමග්ගස්ස අදස්සනෙන. පුන උදානගාථායො අගන්තුකාමතාය ථිරභාවදස්සනත්ථං කථෙසි.

තං සුත්වා සුනන්දො සාරථී ''අයං කුමාරො එවරූපං රජ්ජසිරිං කුණපං විය ඡඩ්ඩෙත්වා අත්තනො අධිට්ඨානං අභින්දිත්වා ''පබ්බජිස්සාමී''ති අරඤ්ඤං පවිට්ඨො, මම ඉමිනා දුජ්ජීවිතෙන කො අත්ථො, අහම්පි තෙන සද්ධිං පබ්බජිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

43.

''අහම්පි පබ්බජිස්සාමි, රාජපුත්ත තවන්තිකෙ;
අව්හායස්සු මං භද්දන්තෙ, පබ්බජ්ජා මම රුච්චතී''ති.

තත්ථ **තවන්තිකෙති** තව සන්තිකෙ. **අව්හායස්සූති** ''එහි පබ්බජාහී''ති පක්කොසස්සු.

එවං තෙන යාචිතොපි මහාසත්තො ''සචාහං ඉදානෙව තං පබ්බාජෙස්සාමි, මාතාපිතරො ඉධ නාගච්ඡිස්සන්ති, අථ නෙසං පරිහානි භවිස්සති, ඉමෙ අස්සා ච රථො ච පසාධනභණ්ඩඤ්ච ඉධෙව නස්සිස්සන්ති, 'යක්ඛො සො, ඛාදිතො නු ඛො තෙන සාරථී'ති ගරහාපි මෙ උප්පජ්ජිස්සතී''ති චින්තෙත්වා අත්තනො ච ගරහාමොචනත්ථං මාතාපිතූනඤ්ච වුඩ්ඪිං සම්පස්සන්තො අස්සෙ ච රථඤ්ච පසාධනභණ්ඩඤ්ච තස්ස ඉණං කත්වා දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

44.

''රථං නියාාදයිත්වාන, අනණො එහි සාරථී;
අනණස්ස හි පබ්බජ්ජා, එතං ඉසීහි වණ්ණිත''න්ති.

තත්ථ **එතන්ති** එතං පබ්බජ්ජාකරණං බුද්ධාදීහි ඉසීහි වණ්ණිතං පසත්ථං ථොමිතං.

තං සුත්වා සාරථී ''සචෙ මයි නගරං ගතෙ එස අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡෙය්‍ය, පිතා චස්ස ඉමං පවත්තිං සුත්වා 'පුත්තං මෙ දස්සෙහී'ති පුන ආගතො ඉමං න පස්සෙය්‍ය, රාජදණ්ඩං මෙ කරෙය්‍ය, තස්මා අහං අත්තනො ගුණං කථෙත්වා අඤ්ඤත්ථාගමනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හිස්සාමී''ති චින්තෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

45.

''යදෙව ත්‍යාහං වචනං, අකරං භද්දමත්ථු තෙ;
තදෙව මෙ ත්වං වචනං, යාචිතො කත්තුමරහසි.

46.

''ඉධෙව තාව අච්ඡස්සු, යාව රාජානමානයෙ;
අප්පෙව තෙ පිතා දිස්වා, පතීතො සුමනො සියා''ති.

තතො මහාසත්තො ආහ –

47.

‘‘කරොමි තෙ තං වචනං, යං මං භණසි සාරථි;
අහම්පි දට්ඨුකාමොස්මි, පිතරං මෙ ඉධාගතං.

48.

‘‘එහි සම්ම නිවත්තස්සු, කුසලං වජ්ජාසි ඤාතිනං;
මාතරං පිතරං මය්හං, වුත්තො වජ්ජාසි වන්දන’’න්ති.

තත්ථ **කරොමි තෙතන්ති** කරොමි තෙ එතං වචනං. **එහි සම්ම නිවත්තස්සූති** සම්ම සාරථි, තත්ථ ගන්ත්වා එහි, එත්තොව ඛිප්පමෙව නිවත්තස්සු. **වුත්තො වජ්ජාසීති** මයා වුත්තො හුත්වා ‘‘පුත්තො වො තෙමියකුමාරො වන්දතී’’ති වන්දනං වදෙය්‍යාසීති අත්ථො.

ඉති වත්වා මහාසත්තො සුවණ්ණකදලි විය ඔනමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන බාරාණසිනගරාභිමුඛො මාතාපිතරො වන්දිත්වා සාරථිස්ස සාසනං අදාසි. සො සාසනං ගහෙත්වා කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා රථමාරුය්හ නගරාභිමුඛො පායාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

49.

‘‘තස්ස පාදෙ ගහෙත්වාන, කත්වා ච නං පදක්ඛිණං;
සාරථි රථමාරුය්හ, රාජද්වාරං උපාගමී’’ති.

තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ, එවං වුත්තො සො සාරථි, තස්ස කුමාරස්ස පාදෙ ගහෙත්වා තං පදක්ඛිණං කත්වා රථං ආරුය්හ රාජද්වාරං උපාගමීති.

තස්මිං ඛණෙ චන්දාදෙවී සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ‘‘කා නු ඛො මෙ පුත්තස්ස පවත්තී’’ති සාරථිස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තී තං එකකං ආගච්ඡන්තං දිස්වා උරං පහරිත්වා පරිදෙවි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

50.

‘‘සුඤ්ඤං මාතා රථං දිස්වා, එකං සාරථිමාගතං;
අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි, රොදන්තී නං උදික්ඛති.

51.

‘‘අයං සො සාරථි එති, නිහන්ත්වා මම අත්‍රජං;
නිහතො නූන මෙ පුත්තො, පථබ්‍යා භූමිවඩ්ඪනො.

52.

‘‘අමිත්තා නූන නන්දන්ති, පතීතා නූන වෙරිනො;
ආගතං සාරථිං දිස්වා, නිහන්ත්වා මම අත්‍රජං.

53.

‘‘සුසද්දං මාතා රථං දිස්වා, එකං සාරථිමාගතං;
අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි, රොදන්තී පරිපුච්ඡි නං.

54.

‘‘කිං නු මූගො කිංනු පක්ඛො, කිංනු සො විලපී තදා;
නිහඤ්ඤමානො භූමියා, තං මෙ අක්ඛාහි සාරථී.

55.

‘‘කථං හත්ථෙහි පාදෙහි, මූගපක්ඛො විවජ්ජයි;
නිහඤ්ඤමානො භූමියා, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

තත්ථ **මාතාති** තෙමියකුමාරස්ස මාතා. **පථබ්‍යා භූමිවඩ්ඪනොති** සො මම පුත්තො භූමිවඩ්ඪනො හුත්වා පථබ්‍යා නිහතො නූන. **රොදන්තී පරිපුච්ඡි නන්ති** තං රථං එකමන්තං ඨපෙත්වා මහාතලං අභිරුය්හ චන්දාදෙවිං වන්දිත්වා එකමන්තෙ ඨිතං සාරථිං පරිපුච්ඡි. **කින්නූති** කිං නු සො මම පුත්තො මූගො එව පක්ඛො එව. **තදාති** යදා නං ත්වං කාසුයං පක්ඛිපිත්වා කුද්දාලෙන මත්ථකෙ පහරි, තදා. **නිහඤ්ඤමානො භූමියාති** තයා භූමියං නිහඤ්ඤමානො කිං නු විලපි. **තං මෙති** තං සබ්බං අපරිහාපෙත්වා මෙ අක්ඛාහි. **විවජ්ජයීති** ‘‘අපෙහි සාරථී, මා මං මාරෙහී’’ති කථං හත්ථෙහි පාදෙහි ච එන්දන්තො තං අපනුදි, තං මෙ කථෙහීති අත්ථො.

තතො සාරථී ආහ –

56.

‘‘අක්ඛෙය්‍යං තෙ අහං අය්‍යෙ, දජ්ජාසි අභයං මම;
යං මෙ සුතං වා දිට්ඨං වා, රාජපුත්තස්ස සන්තිකෙ’’ති.

තත්ථ **දජ්ජාසීති** සචෙ අභයං දදෙය්‍යාසි, සො ඉදං ‘‘සචාහං ‘තව පුත්තො නෙව මූගො න පක්ඛො මධුරකථො ධම්මකථිකො’ති වක්ඛාමි, අථ ‘කස්මා තං ගහෙත්වා නාගතොසී’ති රාජා කුද්ධො රාජදණ්ඩම්පි මෙ කරෙය්‍ය, අභයං තාව යාචිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ.

අථ නං චන්දාදෙවී ආහ –

57.

‘‘අභයං සම්ම තෙ දම්මි, අභීතො භණ සාරථී;
යං තෙ සුතං වා දිට්ඨං වා, රාජපුත්තස්ස සන්තිකෙ’’ති.

තතො සාරථී ආහ –

58.

‘‘න සො මූගො න සො පක්ඛො, විසට්ඨවචනො ච සො;
රජ්ජස්ස කිර සො භීතො, අකරා ආලයෙ බහූ.

59.

‘‘පුරිමං සරති සො ජාතිං, යත්ථ රජ්ජමකාරයි;
කාරයිත්වා තහිං රජ්ජං, පාපත්ථ නිරයං භුසං.

60.

‘‘වීසතිඤ්චෙව වස්සානි, තහිං රජ්ජමකාරයි;
අසීතිවස්සසහස්සානි, නිරයම්හි අපච්චි සො.

61.

‘‘තස්ස රජ්ජස්ස සො භීතො, මා මං රජ්ජාභිසෙචයුං;
තස්මා පිතු ච මාතුච්ච, සන්තිකෙ න භණී තදා.

62.

‘‘අඞ්ගපච්චඞ්ගසම්පන්නො, ආරොහපරිණාහවා;
විසට්ඨවචනො පඤ්ඤො, මග්ගෙ සග්ගස්ස තිට්ඨති.

63.

‘‘සචෙ ත්වං දට්ඨුකාමාසි, රාජපුත්තං තවත්‍රජං;
එහි තං පාපයිස්සාමි, යත්ථ සම්මති තෙමියො’’ති.

තත්ථ **විසට්ඨවචනොති** අපලිබුද්ධකථො. **අකරා ආලයෙ බහූති** තුම්හාකං වඤ්චනානි බහූනි අකාසි. **පඤ්ඤොති** පඤ්ඤවා. **සචෙ ත්වන්ති** රාජානං ධුරං කත්වා උභොපි තෙ එවමාහ. **යත්ථ සම්මති තෙමියොති** යත්ථ වො පුත්තො මයා ගහිතපටිඤ්ඤො හුත්වා අච්ඡති, තත්ථ පාපයිස්සාමි, ඉදානි පපඤ්චං අකත්වා ලහුං ගන්තුං වට්ටතීති ආහ.

කුමාරො පන සාරථිං පෙසෙත්වා පබ්බජිතුකාමො අහොසි. තදා සක්කො තස්ස මනං ඤත්වා තස්මිං ඛණෙ විස්සකම්මදෙවපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාත විස්සකම්මදෙවපුත්ත, තෙමියකුමාරො පබ්බජිතුකාමො, ත්වං තස්ස පණ්ණසාලඤ්ච පබ්බජිතපරික්ඛාරඤ්ච මාපෙත්වා එහී’’ති පෙසෙසි. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා තියොජනිකෙ වනසණ්ඩෙ අත්තනො ඉද්ධිබලෙන රමණීයං අස්සමං මාපෙත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානඤ්ච පොක්ඛරණිඤ්ච ආවාටඤ්ච අකාලඵලසම්පන්නං රුක්ඛඤ්ච කත්වා පණ්ණසාලසමීපෙ චතුවීසතිහත්ථප්පමාණං චඞ්කමං මාපෙත්වා අන්තොචඞ්කමෙ ච ඵලිකවණ්ණං රුචිරං වාලුකං ඔකිරිත්වා සබ්බෙ පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ මාපෙත්වා ‘‘යෙ පබ්බජිතුකාමා, තෙ ඉමෙ ගහෙත්වා පබ්බජන්තූ’’ති

භිත්තියං අක්ඛරානි ලිඛිත්වා චණ්ඩවාළෙ ච අමනාපසද්දෙ සබ්බෙ මිගපක්ඛිනො ච පලාපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

තස්මිං ඛණෙ මහාසත්තො තං දිස්වා සක්කදත්තියභාවං ඤත්වා, පණ්ණසාලං පවිසිත්වා වත්ථානි අපනෙත්වා, රත්තවාකචීරං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අජිනචම්මං එකංසෙ කත්වා ජටාමණ්ඩලං බන්ධිත්වා කාජං අංසෙ කත්වා කත්තරදණ්ඩමාදාය පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතසිරිං සමුබ්බහන්තො අපරාපරං චඞ්කමිත්වා ‘‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’’න්ති උදානං උදානෙන්තො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කට්ඨත්ථරණෙ නිසින්නො පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙත්වා සායන්හසමයෙ පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා චඞ්කමනකොටියං ඨිතකාරරුක්ඛතො පණ්ණානි ගහෙත්වා, සක්කදත්තියභාජනෙ අලොණකෙ අතක්කෙ නිධූපනෙ උදකෙ සෙදෙත්වා අමතං විය පරිභුඤ්ජිත්වා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි.

කාසිරාජාපි සුනන්දසාරථිස්ස වචනං සුත්වා මහාසෙනගුත්තං පක්කොසාපෙත්වා තරමානරූපොව ගමනසජ්ජං කාරෙතුං ආහ –

64.

‘‘යොජයන්තු රථෙ අස්සෙ, කච්ඡං නාගාන බන්ධථ;
උදීරයන්තු සඞ්ඛපණවා, වාදන්තු එකපොක්ඛරා.

65.

‘‘වාදන්තු භෙරී සන්නද්ධා, වග්ගූ වාදන්තු දුන්දුභී;
නෙගමා ච මං අන්වෙන්තු, ගච්ඡං පුත්තනිවෙදකො.

66.

‘‘ඔරොධා ච කුමාරා ච, වෙසියානා ච බ්‍රාහ්මණා;
ඛිප්පං යානානි යොජෙන්තු, ගච්ඡං පුත්තනිවෙදකො.

67.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
ඛිප්පං යානානි යොජෙන්තු, ගච්ඡං පුත්තනිවෙදකො.

68.

‘‘සමාගතා ජානපදා, නෙගමා ච සමාගතා;
ඛිප්පං යානානි යොජෙන්තු, ගච්ඡං පුත්තනිවෙදකො’’ති.

තත්ථ **උදීරයන්තූති** සද්දං මුඤ්චන්තු. **වාදන්තූති** වජ්ජන්තු. **එකපොක්ඛරාති** එකමුඛභෙරියො. **සන්නද්ධාති** සුට්ඨු නද්ධා. **වග්ගූති** මධුරස්සරා. **ගච්ඡන්ති** ගමිස්සාමි. **පුත්තනිවෙදකොති** පුත්තස්ස නිවෙදකො

ඔවාදකො හුත්වා ගච්ඡාමි. තං ඔවදිත්වා මම වචනං ගාහාපෙත්වා තත්ථෙව තං රතනරාසිම්හි ඨපෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා ආනෙතුං ගච්ඡාමීති අධිප්පායෙනෙවමාහ. **නෙගමාති** කුටුම්බිකජනා. **සමාගතාති** සන්නිපතිතා හුත්වා.

එවං රඤ්ඤා ආණත්තා සාරථිනො අස්සෙ යොජෙත්වා රථෙ රාජද්වාරෙ ඨපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

69.

‘‘අස්සෙ ච සාරථී යුත්තෙ, සින්ධවෙ සීඝවාහනෙ;
රාජද්වාරං උපාගච්ඡුං, යුත්තා දෙව ඉමෙ හයා’’ති.

තත්ථ **අස්සෙති** සින්ධවෙ සින්ධවජාතිකෙ සීඝවාහනෙ ජවසම්පන්නෙ අස්සෙ ආදාය. **සාරථීති** සාරථිනො. **යුත්තෙති** රථෙසු යොජිතෙ. **උපාගච්ඡුන්ති** තෙ රථෙසු යුත්තෙ අස්සෙ ආදාය ආගමංසු, ආගන්ත්වා ච පන ‘‘යුත්තා, දෙව, ඉමෙ හයා’’ති ආරොචෙසුං.

තතො සාරථීනං වචනං සුත්වා රාජා උපඩ්ඪගාථමාහ –

70.

‘‘ථූලා ජවෙන හායන්ති, කිසා හායන්ති ථාමුනා’’ති.
තං සුත්වා සාරථිනොපි උපඩ්ඪගාථමාහංසු –

‘‘කිසෙ ථූලෙ විවජ්ජෙත්වා, සංසට්ඨා යොජිතා හයා’’ති.

තස්සත්ථො – දෙව, කිසෙ ච ථූලෙ ච එවරූපෙ අස්සෙ අග්ගණ්හිත්වා වයෙන වණ්ණෙන ජවෙන බලෙන සදිසා හයා යොජිතාති.

අථ රාජා පුත්තස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො චත්තාරො වණ්ණෙ අට්ඨාරස සෙනියො සබ්බඤ්ච බලකායං සන්නිපාතාපෙසි. තස්ස සන්නිපාතෙන්තස්සෙව තයො දිවසා අතික්කන්තා. අථ චතුත්ථෙ දිවසෙ කාසිරාජා නගරතො නික්ඛමිත්වා ගහෙතබ්බයුත්තකං ගාහාපෙත්වා අස්සමපදං ගන්ත්වා පුත්තෙන සද්ධිං පටිනන්දිතො පටිසන්ථාරමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

71.

‘‘තතො රාජා තරමානො, යුත්තමාරුය්හ සන්දනං;
ඉත්ථාගාරං අජ්ඣභාසි, සබ්බාව අනුයාථ මං.

72.

‘‘වාළබීජනිමුණ්හීසං, ඛග්ගං ඡත්තඤ්ච පණ්ඩරං;
උපාධී රථමාරුය්හ, සුවණ්ණෙහි අලඞ්කතා.

73.

‘‘තතො ස රාජා පායාසි, පුරක්ඛත්වාන සාරථිං;
ඛිප්පමෙව උපාගච්ඡි, යත්ථ සම්මති තෙමියො.

74.

‘‘තඤ්ච දිස්වාන ආයන්තං, ජලන්තමිව තෙජසා;
ඛත්තසඞ්ඝපරිබ්‍යූළ්හං, තෙමියො එතදබ්‍රවි.

75.

‘‘කච්චි නු තාත කුසලං, කච්චි තාත අනාමයං;
සබ්බා ච රාජකඤ්ඤායො, අරොගා මය්හ මාතරො.

76.

‘‘කුසලඤ්චෙව මෙ පුත්ත, අථො පුත්ත අනාමයං;
සබ්බා ච රාජකඤ්ඤායො, අරොගා තුය්හ මාතරො.

77.

‘‘කච්චි අමජ්ජපො තාත, කච්චි තෙ සුරමප්පියං;
කච්චි සච්චෙ ච ධම්මෙ ච, දානෙ තෙ රමතෙ මනො.

78.

‘‘අමජ්ජපො අහං පුත්ත, අථො මෙ සුරමප්පියං;
අථො සච්චෙ ච ධම්මෙ ච, දානෙ මෙ රමතෙ මනො.

79.

‘‘කච්චි අරොගං යොග්ගං තෙ, කච්චි වහති වාහනං;
කච්චි තෙ බ්‍යාධයො නත්ථි, සරීරස්සුපතාපනා.

80.

‘‘අථො අරොගං යොග්ගං මෙ, අථො වහති වාහනං;
අථො මෙ බ්‍යාධයො නත්ථි, සරීරස්සුපතාපනා.

81.

‘‘කච්චි අන්තා ච තෙ ඵීතා, මජ්ඣෙ ච බහලා තව;
කොට්ඨාගාරඤ්ච කොසඤ්ච, කච්චි තෙ පටිසන්ථතං.

82.

‘‘අථො අන්තා ච මෙ ඵීතා, මජ්ඣෙ ච බහලා මම;
කොට්ඨාගාරඤ්ච කොසඤ්ච, සබ්බං මෙ පටිසන්ථතං.

83.

‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, අථො තෙ අදුරාගතං;

පතිට්ඨපෙන්තු පල්ලඞ්කං, යත්ථ රාජා නිසක්කතී''ති.

තත්ථ **උපාධී රථමාරුය්හාති** සුවණ්ණපාදුකා ච රථං ආරොපෙන්තූති අත්ථො. ඉමෙ තයො පාදෙ පුත්තස්ස තත්ථෙව අභිසෙකකරණත්ථාය ''පඤ්ච රාජකකුධභණ්ඩානි ගණ්හථා''ති ආණාපෙන්තො රාජා ආහ. **සුවණ්ණෙහි අලඞ්කතාති** ඉදං පාදුකං සන්ධායාහ. **උපාගච්ඡීති** උපාගතො අහොසි. කාය වෙලායාති? මහාසත්තස්ස කාරපණ්ණානි පචිත්වා නිබ්බාපෙන්තස්ස නිසින්නවෙලාය. **ජලන්තමිව තෙජසාති** රාජතෙජෙන ජලන්තං විය. **ඛත්තසඞ්ඝපරිබ්‍යූළ්හන්ති** කථාඵාසුකෙන අමච්චසඞ්ඝෙන පරිවුතං, ඛත්තියසමූහෙහි වා පරිවාරිතං. **එතදබ්‍රවීති** කාසිරාජානං බහි ඛන්ධාවාරං නිවාසාපෙත්වා පදසාව පණ්ණසාලං ආගන්ත්වා තං වන්දිත්වා නිසින්නං පටිසන්ථාරං කරොන්තො එතං වචනං අබ්‍රවි.

කුසලං අනාමයන්ති උභයෙනපි පදෙන ආරොග්‍යමෙව පුච්ඡති. **කච්චි අමජ්ජපොති** කච්චි මජ්ජං න පිවසීති පුච්ඡති. **''අප්පමත්තො''**තිපි පාඨො, කුසලධම්මෙසු නප්පමජ්ජසීති අත්ථො. **සුරමප්පියන්ති** සුරාපානං අප්පියං. ''සුරමප්පියා''තිපි පාඨො, සුරා අප්පියාති අත්ථො. **ධම්මෙති** දසවිධෙ රාජධම්මෙ. **යොග්ගන්ති** යුගෙ යුඤ්ජිතබ්බං **තෙ** තව අස්සගොණාදිකං. **කච්චි වහතීති** කච්චි අරොගං හුත්වා වහති. **වාහනන්ති** හත්ථිඅස්සාදි සබ්බං වාහනං. **සරීරස්සුපතාපනාති** සරීරස්ස උපතාපකරා. **අන්තාති** පච්චන්තජනපදා. **ඵීතාති** ඉද්ධා සුභික්ඛා, වත්ථාභරණෙහි වා අන්නපානෙහි වා පරිපුණ්ණා ගාළ්හවාසා. **මජ්ඣෙ චාති** රට්ඨස්ස මජ්ඣෙ. **බහලාති** ගාමනිගමා ඝනවාසා. **පටිසන්ථතන්ති** පටිච්ඡාදිතං ගුත්තං, පරිපුණ්ණං වා. **යත්ථ රාජා නිසක්කතීති** යස්මිං පල්ලඞ්කෙ රාජා නිසීදිස්සති, තං පඤ්ඤාපෙන්තූති වදති.

රාජා මහාසත්තෙ ගාරවෙන පල්ලඞ්කෙ න නිසීදති. අථ මහාසත්තො ''සචෙ පල්ලඞ්කෙ න නිසීදති, පණ්ණසන්ථාරං පඤ්ඤාපෙථා''ති වත්වා තස්මිං පඤ්ඤත්තෙ නිසීදනත්ථාය රාජානං නිමන්තෙන්තො ගාථමාහ –

84.

''ඉධෙව තෙ නිසීදස්සු, නියතෙ පණ්ණසන්ථරෙ;
එත්තො උදකමාදාය, පාදෙ පක්ඛාලයස්සු තෙ''ති.

තත්ථ **නියතෙති** සුසන්ථතෙ. **එත්තොති** පරිභොගඋදකං දස්සෙන්තො ආහ.

රාජා මහාසත්තෙ ගාරවෙන පණ්ණසන්ථාරෙපි අනිසීදිත්වා භූමියං එව නිසීදි. මහාසත්තොපි පණ්ණසාලං පවිසිත්වා තං කාරපණ්ණකං නීහරිත්වා රාජානං තෙන නිමන්තෙන්තො ගාථමාහ –

85.

‘‘ඉදම්පි පණ්ණකං මය්හං, රන්ධං රාජ අලොණකං;
පරිභුඤ්ජ මහාරාජ, පාහුනො මෙසිධාගතො’’ති.

අථ නං රාජා ආහ –

86.

‘‘න වාහං පණ්ණං භුඤ්ජාමි, න හෙතං මය්හ භොජනං;
සාලීනං ඔදනං භුඤ්ජෙ, සුචිං මංසූපසෙචන’’න්ති.

තත්ථ **න වාහන්ති** පටික්ඛෙපවචනං.

රාජා තථාරූපං අත්තනො රාජභොජනං වණ්ණෙත්වා තස්මිං මහාසත්තෙ ගාරවෙන ථොකං පණ්ණකං හත්ථතලෙ ඨපෙත්වා ‘‘තාත, ත්වං එවරූපං භොජනං භුඤ්ජසී’’ති පුත්තෙන සද්ධිං පියකථං කථෙන්තො නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ චන්දාදෙවී ඔරොධෙන පරිවුතා එකමග්ගෙන ආගන්ත්වා බොධිසත්තස්ස අස්සමපදං පත්වා පියපුත්තං දිස්වා තත්ථෙව පතිත්වා විසඤ්ඤී අහොසි. තතො පටිලද්ධස්සාසා පතිතට්ඨානතො උට්ඨහිත්වා ආගන්ත්වා බොධිසත්තස්ස පාදෙ දළ්හං ගහෙත්වා වන්දිත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි රොදිත්වා වන්දනට්ඨානතො උට්ඨාය එකමන්තං නිසීදි. අථ නං රාජා ‘‘භද්දෙ, තව පුත්තස්ස භොජනං පස්සාහී’’ති වත්වා ථොකං පණ්ණකං තස්සා හත්ථෙ ඨපෙත්වා සෙසඉත්ථීනම්පි ථොකං ථොකං අදාසි. තා සබ්බාපි ‘‘සාමි, එවරූපං භොජනං භුඤ්ජසී’’ති වදන්තියො තං ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො සීසෙ කත්වා ‘‘අතිදුක්කරං කරොසි, සාමී’’ති වත්වා නමස්සමානා නිසීදිංසු. රාජා පුන ‘‘තාත, ඉදං මය්හං අච්ඡරියං හුත්වා උපට්ඨාතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

87.

‘‘අච්ඡෙරකං මං පටිභාති, එකකම්පි රහොගතං;
එදිසං භුඤ්ජමානානං, කෙන වණ්ණො පසීදතී’’ති.

තත්ථ **එකකන්ති** තාත, තං එකකම්පි රහොගතං ඉමිනා භොජනෙන යාපෙන්තං දිස්වා මම අච්ඡරියං හුත්වා උපට්ඨාති. **එදිසන්ති** එවරූපං අලොණකං අතක්කං නිධූපනං රන්ධං පත්තං භුඤ්ජන්තානං කෙන කාරණෙන වණ්ණො පසීදතීති නං පුච්ඡි.

අථස්ස සො ආචික්ඛන්තො ආහ –

88.

‘‘එකො රාජ නිපජ්ජාමි, නියතෙ පණ්ණසන්ථරෙ;
තාය මෙ එකසෙය්‍යාය, රාජ වණ්ණො පසීදති.

89.

‘‘න ච නෙත්තිංසබන්ධා මෙ, රාජරක්ඛා උපට්ඨිතා;
තාය මෙ සුඛසෙය්‍යාය, රාජවණ්ණො පසීදති.

90.

‘‘අතීතං නානුසොචාමි, නප්පජප්පාමිනාගතං;
පච්චුප්පන්නෙන යාපෙමි, තෙන වණ්ණො පසීදති.

91.

‘‘අනාගතප්පජප්පාය, අතීතස්සානුසොචනා;
එතෙන බාලා සුස්සන්ති, නළොව හරිතො ලුතො’’ති.

තත්ථ **නෙත්තිංසබන්ධාති** ඛග්ගබන්ධා. **රාජරක්ඛාති** රාජානං රක්ඛිතා. **නප්පජප්පාමීති** න පත්ථෙමි. **හරිතොති** හරිතවණ්ණො. **ලුතොති** ලුඤ්චිත්වා ආතපෙ ඛිත්තනළො විය.

අථ රාජා ‘‘ඉධෙව නං අභිසිඤ්චිත්වා ආදාය ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා රජ්ජෙන නිමන්තෙන්තො ආහ –

92.

‘‘හත්ථානීකං රථානීකං, අස්සෙ පත්තී ච වම්මිනො;
නිවෙසනානි රම්මානි, අහං පුත්ත දදාමි තෙ.

93.

‘‘ඉත්ථාගාරම්පි තෙ දම්මි, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතං;
තා පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, ත්වං නො රාජා භවිස්සසි.

94.

‘‘කුසලා නච්චගීතස්ස, සික්ඛිතා චාතුරිත්ථියො;
කාමෙ තං රමයිස්සන්ති, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසි.

95.

‘‘පටිරාජූහි තෙ කඤ්ඤා, ආනයිස්සං අලඞ්කතා;
තාසු පුත්තෙ ජනෙත්වාන, අථ පච්ඡා පබ්බජිස්සසි.

96.

‘‘යුවා ච දහරො චාසි, පඨමුප්පත්තිකො සුසු;
රජ්ජං කාරෙහි භද්දන්තෙ, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසී’’ති.

තත්ථ **හත්ථානීකන්ති** දසහත්ථිතො පට්ඨාය හත්ථානීකං නාම, තථා **රථානීකං**. **වම්මිනොති** වම්මබද්ධසූරයොධෙ. **කුසලාති** ඡෙකා. **සික්ඛිතාති** අඤ්ඤෙසුපි ඉත්ථිකිච්චෙසු සික්ඛිතා. **චාතුරිත්ථියොති** චතුරා විලාසා

ඉත්ථියො, අථ වා චතුරා නාගරා ඉත්ථියො, අථ වා චතුරා නාම නාටකිත්ථියො. **පටිරාජූහි තෙ කඤ්ඤාති** අඤ්ඤෙහි රාජූහි තව රාජකඤ්ඤායො ආනයිස්සාමි. **යුවාති** යොබ්බනප්පත්තො. **දහරොති** තරුණො. **පඨමුප්පත්තිකොති** පඨමවයෙන උප්පත්තිතො සමුග්ගතො. **සුසූති** අතිතරුණො.

ඉතො පට්ඨාය බොධිසත්තස්ස ධම්මකථා හොති –

97.

‘‘යුවා චරෙ බ්‍රහ්මචරියං, බ්‍රහ්මචාරී යුවා සියා;
දහරස්ස හි පබ්බජ්ජා, එතං ඉසීහි වණ්ණිතං.

98.

‘‘යුවා චරෙ බ්‍රහ්මචරියං, බ්‍රහ්මචාරී යුවා සියා;
බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමි, නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකො.

99.

‘‘පස්සාමි වොහං දහරං, අම්ම තාත වදන්තරං;
කිච්ඡාලද්ධං පියං පුත්තං, අප්පත්වාව ජරං මතං.

100.

‘‘පස්සාමි වොහං දහරිං, කුමාරිං චාරුදස්සනිං;
නවවංසකළීරංව, පලුග්ගං ජීවිතක්ඛයං.

101.

‘‘දහරාපි හි මීයන්ති, නරා ච අථ නාරියො;
තත්ථ කො විස්සසෙ පොසො, ‘දහරොම්හී’ති ජීවිතෙ.

102.

‘‘යස්ස රත්‍යා විවසානෙ, ආයු අප්පතරං සියා;
අප්පොදකෙව මච්ඡානං, කිං නු කොමාරකං තහිං.

103.

‘‘නිච්චමබ්භාහතො ලොකො, නිච්චඤ්ච පරිවාරිතො;
අමොඝාසු වජන්තීසු, කිං මං රජ්ජෙභිසිඤ්චසී’’ති.

කාසිරාජා ආහ –

104.

‘‘කෙන මබ්භාහතො ලොකො, කෙන ච පරිවාරිතො;
කායො අමොඝා ගච්ඡන්ති, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

බොධිසත්තො ආහ –

105.

‘‘මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො, ජරාය පරිවාරිතො;
රත්‍යො අමොඝා ගච්ඡන්ති, එවං ජානාහි ඛත්තිය.

106.

‘‘යථාපි තන්තෙ විතතෙ, යං යදෙවූපවීයති;
අප්පකං හොති වෙතබ්බං, එවං මච්චාන ජීවිතං.

107.

‘‘යථා වාරිවහො පූරො, ගච්ඡං නුපනිවත්තති;
එවමායු මනුස්සානං, ගච්ඡං නුපනිවත්තති.

108.

‘‘යථා වාරිවහො පූරො, වහෙ රුක්ඛෙපකූලජෙ;
එවං ජරාමරණෙන, වුය්හන්තෙ සබ්බපාණිනො’’ති.

තත්ථ **බ්‍රහ්මචාරී යුවා සියාති** බ්‍රහ්මචරියං චරන්තො යුවා භවෙය්‍ය. **ඉසීහි වණ්ණිතන්ති** බුද්ධාදීහි ඉසීහි ථොමිතං පසත්ථං. **නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකොති** අහං රජ්ජෙන අත්ථිකො න හොමි. **අම්ම තාත වදන්තරන්ති** ‘‘අම්ම, තාතා’’ති වදන්තං. **පලුග්ගන්ති** මච්චුනා ලුඤ්චිත්වා ගහිතං. **යස්ස රත්‍යො විවසානෙති** මහාරාජ, යස්ස මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිග්ගහණකාලතො පට්ඨාය රත්තිදිවාතික්කමෙන අප්පතරං ආයු හොති. **කොමාරකං තහින්ති** තස්මිං වයෙ තරුණභාවො කිං කරිස්සති.

කෙන මබ්භාහතොති කෙන අබ්භාහතො. ඉදං රාජා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස අත්ථං අජානන්තොව පුච්ඡති. **රත්‍යොති** රත්තියො. තා හි ඉමෙසං සත්තානං ආයුඤ්ච වණ්ණඤ්ච බලඤ්ච ඛෙපෙන්තියො එව ගච්ඡන්තීති අමොඝා ගච්ඡන්ති නාමාති වෙදිතබ්බං. **යං යදෙවූපවීයතීති** යං යං තන්තං උපවීයති. **වෙතබ්බන්ති** තන්තස්මිං වීතෙ සෙසං වෙතබ්බං යථා අප්පකං හොති, එවං සත්තානං ජීවිතං. **නුපනිවත්තතීති** තස්මිං තස්මිං ඛණෙ ගතං ගතමෙව හොති, න උපනිවත්තති. **වහෙ රුක්ඛෙපකූලජෙති** උපකූලජෙ රුක්ඛෙ වහෙය්‍ය.

රාජා මහාසත්තස්ස ධම්මකථං සුත්වා ‘‘කිං මෙ ඝරාවාසෙනා’’ති අතිවිය උක්කණ්ඨිතො පබ්බජිතුකාමො හුත්වා ‘‘නාහං තාව පුන නගරං ගමිස්සාමි, ඉධෙව පබ්බජිස්සාමි. සචෙ පන මෙ පුත්තො නගරං ගච්ඡෙය්‍ය, සෙතච්ඡත්තමස්ස දදෙය්‍යා’’න්ති චින්තෙත්වා තං වීමංසිතුං පුන රජ්ජෙන නිමන්තෙන්තො ආහ –

109.

‘‘හත්ථානීකං රථානීකං, අස්සෙ පත්තී ච වම්මිනො;
නිවෙසනානි රම්මානි, අහං පුත්ත දදාමි තෙ.

110.

‘‘ඉත්ථාගාරම්පි තෙ දම්මි, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතං;
තා පුත්ත පටිපජ්ජස්සු, ත්වං නො රාජා භවිස්සසි.

111.

‘‘කුසලා නච්චගීතස්ස, සික්ඛිතා චාතුරිත්ථියො;
කාමෙ තං රමයිස්සන්ති, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසි.

112.

‘‘පටිරාජූහි තෙ කඤ්ඤා, ආනයිස්සං අලඞ්කතා;
තාසු පුත්තෙ ජනෙත්වාන, අථ පච්ඡා පබ්බජිස්සසි.

113.

‘‘යුවා ච දහරො චාසි, පඨමුප්පත්තිකො සුසු;
රජ්ජං කාරෙහි භද්දන්තෙ, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසි.

114.

‘‘කොට්ඨාගාරඤ්ච කොසඤ්ච, වාහනානි බලානි ච;
නිවෙසනානි රම්මානි, අහං පුත්ත දදාමි තෙ.

115.

‘‘ගොමණ්ඩලපරිබ්බූළ්හො, දාසිසඞ්ඝපුරක්ඛතො;
රජ්ජං කාරෙහි භද්දන්තෙ, කිං අරඤ්ඤෙ කරිස්සසී’’ති.

තත්ථ **ගොමණ්ඩලපරිබ්බූළ්හොති** සුභඞ්ගීනං රාජකඤ්ඤානං මණ්ඩලෙන පුරක්ඛතො.

අථ මහාසත්තො රජ්ජෙන අනත්ථිකභාවං පකාසෙන්තො ආහ –

116.

‘‘කිං ධනෙන යං ඛීයෙථ, කිං භරියාය මරිස්සති;
කිං යොබ්බනෙන ජිණ්ණෙන, යං ජරායාභිභුය්‍යති.

117.

‘‘තත්ථ කා නන්දි කා ඛිඩ්ඩා, කා රතී කා ධනෙසනා;
කිං මෙ පුත්තෙහි දාරෙහි, රාජ මුත්තොස්මි බන්ධනා.

118.

‘‘යොහං එවං පජානාමි, මච්චු මෙ නප්පමජ්ජති;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, කා රතී කා ධනෙසනා.

119.

‘‘ඵලානමිව පක්කානං, නිච්චං පතනතො භයං;
එවං ජාතාන මච්චානං, නිච්චං මරණතො භයං.

120.

‘‘සායමෙකෙ න දිස්සන්ති, පාතො දිට්ඨා බහූ ජනා;
පාතො එකෙ න දිස්සන්ති, සායං දිට්ඨා බහූ ජනා.

121.

‘‘අජ්ජෙව කිච්චං ආතපං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
න හි නො සඞ්ගරං තෙන, මහාසෙනෙන මච්චුනා.

122.

‘‘චොරා ධනස්ස පත්ථෙන්ති, රාජ මුත්තොස්මි බන්ධනා;
එහි රාජ නිවත්තස්සු, නාහං රජ්ජෙන මත්ථිකො’’ති.

තත්ථ **යං භීයෙථා**ති මහාරාජ, කිං ත්වං මං ධනෙන නිමන්තෙසි, යං භීයෙථ භයං ගච්ඡෙය්‍ය. ධනං වා හි පුරිසං චජති, පුරිසො වා තං ධනං චජිත්වා ගච්ඡතීති සබ්බථාපි භයගාමීයෙව හොති, කිං ත්වං මං තෙන ධනෙන නිමන්තෙසි. **කිං භරියායා**ති භරියාය කිං කරිස්සාමි, යා මයි ඨිතෙයෙව මරිස්සති. **ජිණ්ණෙනා**ති ජරාය අනුපරිතෙන අනුභූතෙන. **අභිභුය්‍යතී**ති අභිභවිය්‍යති. **තත්ථා**ති තස්මිං එවං ජරාමරණධම්මෙ ලොකසන්නිවාසෙ. **කා නන්දී**ති කා නාම තුට්ඨි. **ඛිඩ්ඩා**ති කීළා. **රතී**ති පඤ්චකාමගුණරති. **බන්ධනා**ති කාමබන්ධනා මුත්තො අස්මි, මහාරාජාති ඣානෙන වික්ඛම්භිතත්තා එවමාහ. **මච්චු මෙති** මම මච්චු නප්පමජ්ජති, නිච්චං මම වධාය අප්පමත්තොයෙවාති. යො අහං එවං පජානාමි, තස්ස මම අන්තකෙන අධිපන්නස්ස වධිතස්ස කා නාම රති, කා ධනෙසනාති. **නිච්චන්ති** ජාතකාලතො පට්ඨාය සදා ජරාමරණතො භයමෙව උප්පජ්ජති.

ආතපන්ති කුසලකම්මවීරියං. **කිච්චන්ති** කත්තබ්බං. **කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙති** සුවෙ වා පරසුවෙ වා මරණං වා ජීවිතං වා කො ජානෙය්‍ය. **සඞ්ගරන්ති** සඞ්කෙතං. **මහාසෙනෙනාති** පඤ්චවීසතිභයබාත්තිංසකම්මකරණඡන්නවුතිරොගප්පමුඛාදිවසෙන පුථුසෙනෙන. **චොරා ධනස්සාති** ධනත්ථාය ජීවිතං චජන්තා චොරා ධනස්ස පත්ථෙන්ති නාම, අහං පන ධනපත්ථනාසඞ්ඛාතා බන්ධනා මුත්තො අස්මි, න මෙ ධනෙනත්ථොති අත්ථො. **නිවත්තස්සූති** මම වචනෙන සම්මා නිවත්තස්සු, රජ්ජං පහාය නෙක්ඛම්මං පටිසරණං කත්වා පබ්බජස්සු. යං පන චින්තෙසි ‘‘ඉමං රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙස්සාමී’’ති, තං මා චින්තයි, නාහං

රජ්ජෙන අත්ථිකොති. ඉති මහාසත්තස්ස ධම්මදෙසනා සහානුසන්ධිනා මත්ථකං පත්තා.

තං සුත්වා රාජානඤ්ච චන්දාදෙවිඤ්ච ආදිං කත්වා සොළසසහස්සා ඔරොධා ච අමච්චාදයො ච සබ්බෙ පබ්බජිතුකාමා අහෙසුං. රාජාපි නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි ''යෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ඉච්ඡන්ති, තෙ පබ්බජන්තූ''ති. සබ්බෙසඤ්ච සුවණ්ණකොට්ඨාගාරාදීනං ද්වාරානි විවරාපෙත්වා ''අසුකට්ඨානෙ ච මහානිධිකුම්භියො අත්ථි, අත්ථිකා ගණ්හන්තූ''ති සුවණ්ණපට්ටෙ අක්ඛරානි ලිඛාපෙත්වා මහාථම්භෙ බන්ධාපෙසි. තෙ නාගරා යථාපසාරිතෙ ආපණෙ ච විවටද්වාරානි ගෙහානි ච පහාය නගරතො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ආගමිංසු. රාජා මහාජනෙන සද්ධිං මහාසත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. සක්කදත්තියං තියොජනිකං අස්සමපදං පරිපුණ්ණං අහොසි. මහාසත්තො පණ්ණසාලායො විචාරෙසි, මජ්ඣෙ ඨිතා පණ්ණසාලායො ඉත්ථීනං දාපෙසි. කිංකාරණා? භීරුකජාතිකා එතාති. පුරිසානං පන බහිපණ්ණසාලායො දාපෙසි. තා සබ්බාපි පණ්ණසාලායො විස්සකම්මදෙවපුත්තොව මාපෙසි. තෙ ච ඵලධරරුක්ඛෙ විස්සකම්මදෙවපුත්තොයෙව අත්තනො ඉද්ධියා මාපෙසි. තෙ සබ්බෙ විස්සකම්මෙන නිම්මිතෙසු ඵලධරරුක්ඛෙසු උපොසථදිවසෙ භූමියං පතිතපතිතානි ඵලානි ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්ති. තෙසු යො කාමවිතක්කං වා බ්‍යාපාදවිතක්කං වා විහිංසාවිතක්කං වා විතක්කෙති, තස්ස මනං ජානිත්වා මහාසත්තො ආකාසෙ නිසීදිත්වා මධුරධම්මං කථෙසි. තෙ ජනා බොධිසත්තස්ස මධුරධම්මං සුත්වා එකග්ගචිත්තා හුත්වා ඛිප්පමෙව අභිඤ්ඤා ච සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙසුං.

තදා එකො සාමන්තරාජා ''කාසිරාජා කිර බාරාණසිනගරතො නික්ඛමිත්වා වනං පවිසිත්වා පබ්බජිතො''ති සුත්වා ''බාරාණසිං ගණ්හිස්සාමී''ති නගරා නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං පත්වා නගරං පවිසිත්වා අලඞ්කතනගරං දිස්වා රාජනිවෙසනං ආරුය්හ සත්තවිධං වරරතනං ඔලොකෙත්වා ''කාසිරඤ්ඤො ඉමං ධනං නිස්සාය එකෙන භයෙන භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙන්තො සුරාසොණ්ඩෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි ''තුම්හාකං රඤ්ඤො ඉධ නගරෙ භයං උප්පන්නං අත්ථී''ති? ''නත්ථි, දෙවා''ති. ''කිං කාරණා''ති. ''අම්හාකං රඤ්ඤො පුත්තො තෙමියකුමාරො 'බාරාණසිං රජ්ජං න කරිස්සාමී'ති අමූගොපි මූගො විය හුත්වා ඉමම්හා නගරා නික්ඛමිත්වා වනං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි, තෙන කාරණෙන අම්හාකං රාජා මහාජනෙන සද්ධිං ඉමම්හා නගරා නික්ඛමිත්වා තෙමියකුමාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිතො''ති ආරොචෙසුං. සාමන්තරාජා තෙසං වචනං සුත්වා තුස්සිත්වා ''අහම්පි පබ්බජිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''තාත, තුම්හාකං රාජා කතරද්වාරෙන නික්ඛන්තො''ති පුච්ඡි.

‘‘දෙව, පාචීනද්වාරෙනා’’ති වුත්තෙ අත්තනො පරිසාය සද්ධිං තෙනෙව පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා නදීතීරෙන පායාසි.

මහාසත්තොපි තස්ස ආගමනං ඤත්වා වනන්තරං ආගන්ත්වා ආකාසෙ නිසීදිත්වා මධුරධම්මං දෙසෙසි. සො පරිසාය සද්ධිං තස්ස සන්තිකෙයෙව පබ්බජි. එවං අපරෙපි සත්ත රාජානො ‘‘බාරාණසිනගරං ගණ්හිස්සාමී’’ති ආගතා. තෙපි රාජානො සත්ත රජ්ජානි ඡඩ්ඩෙත්වා බොධිසත්තස්ස සන්තිකෙයෙව පබ්බජිංසු. හත්ථීපි අරඤ්ඤහත්ථී ජාතා, අස්සාපි අරඤ්ඤඅස්සා ජාතා, රථාපි අරඤ්ඤෙයෙව විනට්ඨා, භණ්ඩාගාරෙසු කහාපණෙ අස්සමපදෙ වාලුකං කත්වා විකිරිංසු. සබ්බෙපි අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා ජීවිතපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායණා අහෙසුං. තිරච්ඡානගතා හත්ථිඅස්සාපි ඉසිගණෙ චිත්තං පසාදෙත්වා ඡකාමාවචරලොකෙසු නිබ්බත්තිංසු.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි රජ්ජං පහාය නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ‘‘තදා ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, සුනන්දො සාරථි සාරිපුත්තො, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, මූගපක්ඛපණ්ඩිතො පන අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධො අහොසි’’න්ති.

මූගපක්ඛජාතකවණ්ණනා පඨමා.

[539] 2. මහාජනකජාතකවණ්ණනා

කොයං මජ්ඣෙ **සමුද්දස්මි**න්ති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාභිනික්ඛමනං ආරබ්භ කථෙසි. එකදිවසඤ්හි භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා තථාගතස්ස මහාභිනික්ඛමනං වණ්ණයන්තා නිසීදිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ විදෙහරට්ඨෙ මිථිලායං මහාජනකො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස ද්වෙ පුත්තා අහෙසුං අරිට්ඨජනකො ච පොලජනකො චාති. තෙසු රාජා ජෙට්ඨපුත්තස්ස උපරජ්ජං අදාසි, කනිට්ඨස්ස සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. අපරභාගෙ මහාජනකො කාලමකාසි. තස්ස සරීරකිච්චං කත්වා රඤ්ඤො අච්චයෙන අරිට්ඨජනකො රාජා හුත්වා ඉතරස්ස උපරජ්ජං අදාසි. තස්සෙකො පාදමූලිකො අමච්චො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙව, උපරාජා තුම්හෙ ඝාතෙතුකාමො’’ති ආහ. රාජා තස්ස පුනප්පුනං කථං සුත්වා කනිට්ඨස්ස සිනෙහං භින්දිත්වා පොලජනකං සඞ්ඛලිකාහි බන්ධාපෙත්වා රාජනිවෙසනතො අවිදූරෙ එකස්මිං ගෙහෙ වසාපෙත්වා ආරක්ඛං ඨපෙසි.

කුමාරො ‘‘සචාහං භාතු වෙරීම්හි, සඞ්ඛලිකාපි මෙ හත්ථපාදා මා මුච්චන්තු, ද්වාරම්පි මා විවරීයතු, සචෙ නො වෙරීම්හි, සඞ්ඛලිකාපි මෙ හත්ථපාදා මුච්චන්තු, ද්වාරම්පි විවරීයතූ’’ති සච්චකිරියමකාසි. තාවදෙව සඞ්ඛලිකාපි ඛණ්ඩාඛණ්ඩං ඡිජ්ජිංසු, ද්වාරම්පි විවටං. සො නික්ඛමිත්වා එකං පච්චන්තගාමං ගන්ත්වා වාසං කප්පෙසි.

පච්චන්තගාමවාසිනො තං සඤ්ජානිත්වා උපට්ඨහිංසු. රාජාපි තං ගාහාපෙතුං නාසක්ඛි. සො අනුපුබ්බෙන පච්චන්තජනපදං හත්ථගතං කත්වා මහාපරිවාරො හුත්වා ‘‘අහං පුබ්බෙ භාතු න වෙරී, ඉදානි පන වෙරීම්හී’’ති මහාජනපරිවුතො මිථිලං ගන්ත්වා බහිනගරෙ ඛන්ධාවාරං කත්වා වාසං කප්පෙසි. නගරවාසිනො යොධා ‘‘කුමාරො කිර ආගතො’’ති සුත්වා යෙභුය්‍යෙන හත්ථිඅස්සවාහනාදීනි ගහෙත්වා තස්සෙව සන්තිකං ආගමිංසු, අඤ්ඤෙපි නාගරා ආගමිංසු. සො භාතු සාසනං පෙසෙසි ‘‘නාහං පුබ්බෙ තුම්හාකං වෙරී, ඉදානි පන වෙරීම්හි, ඡත්තං වා මෙ දෙථ, යුද්ධං වා’’ති. රාජා තං සුත්වා යුද්ධං කාතුං ඉච්ඡන්තො අග්ගමහෙසිං ආමන්තෙත්වා ‘‘භද්දෙ, යුද්ධෙ ජයපරාජයො නාම න සක්කා ඤාතුං, සචෙ මම අන්තරායො හොති, ත්වං ගබ්භං රක්ඛෙය්‍යාසී’’ති වත්වා මහතියා සෙනාය පරිවුතො නගරා නික්ඛමි.

අථ නං යුද්ධෙ පොලජනකස්ස යොධා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසුං. තදා ‘‘රාජා මතො’’ති සකලනගරෙ එකකොලාහලං ජාතං. දෙවීපි තස්ස මතභාවං ඤත්වා සීඝං සීඝං සුවණ්ණසාරාදීනි ගහෙත්වා පච්ඡියං පක්ඛිපිත්වා මත්ථකෙ කිලිට්ඨපිලොතිකං අත්ථරිත්වා උපරි තණ්ඩුලෙ ඔකිරිත්වා කිලිට්ඨපිලොතිකං නිවාසෙත්වා සරීරං විරූපං කත්වා පච්ඡිං සීසෙ ඨපෙත්වා දිවා දිවස්සෙව නික්ඛමි, න කොචි නං සඤ්ජානි. සා උත්තරද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා කත්ථචි අගතපුබ්බත්තා මග්ගං අජානන්තී දිසං ववත්ථාපෙතුං අසක්කොන්තී කෙවලං ‘‘කාලචම්පානගරං නාම අත්ථී’’ති සුතත්තා ‘‘කාලචම්පානගරං ගමිකා නාම අත්ථී’’ති පුච්ඡමානා එකිකා සාලායං නිසීදි. කුච්ඡිම්හි පනස්සා නිබ්බත්තසත්තො න යො වා සො වා, පූරිතපාරමී මහාසත්තො නිබ්බත්ති.

තස්ස තෙජෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තසත්තො මහාපුඤ්ඤො, මයා ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා පටිච්ඡන්නයොග්ගං මාපෙත්වා තත්ථ මඤ්චං පඤ්ඤාපෙත්වා මහල්ලකපුරිසො විය යොග්ගං පාජෙන්තො තාය නිසින්නසාලාය ද්වාරෙ ඨත්වා ‘‘කාලචම්පානගරං ගමිකා නාම අත්ථී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අහං, තාත, ගමිස්සාමී’’ති. ‘‘තෙන හි යොග්ගං ආරුය්හ නිසීද, අම්මා’’ති. ‘‘තාත, අහං පරිපුණ්ණගබ්භා, න සක්කා මයා යොග්ගං අභිරුහිතුං, පච්ඡතො පච්ඡතො ගමිස්සාමි, ඉමිස්සා පන මෙ පච්ඡියා ඔකාසං දෙහී’’ති. ‘‘අම්ම, කිං වදෙසි, යොග්ගං පාජෙතුං ජානනසමත්ථො නාම මයා

සදිසො නත්ථි. අම්ම, මා භායි, ආරුය්හ නිසීදා''ති. සා ''තාත, සාධූ''ති වදති. සො තස්සා ආරොහනකාලෙ අත්තනො ආනුභාවෙන වාතපුණ්ණභස්තචම්මං විය පථවිං උන්නාමෙත්වා යොග්ගස්ස පච්ඡිමන්තෙ පහරාපෙසි. සා අභිරුය්හ සයනෙ නිපජ්ජිත්වාව ''අයං දෙවතා භවිස්සතී''ති අඤ්ඤාසි. සා දිබ්බසයනෙ නිපන්නමත්තාව නිද්දං ඔක්කමි.

අථ නං සක්කො තිංසයොජනමත්ථකෙ එකං නදිං පත්වා පබොධෙත්වා ''අම්ම, ඔතරිත්වා නදියං න්හායිත්වා උස්සීසකෙ සාටකයුගං අත්ථි, තං නිවාසෙහි, අන්තොයොග්ගෙ පූටභත්තං අත්ථි, තං භුඤ්ජාහී''ති ආහ. සා තථා කත්වා පුන නිපජ්ජිත්වා සායන්හසමයෙ කාලචම්පානගරං පත්වා ද්වාරට්ටාලකපාකාරෙ දිස්වා ''තාත, කිං නාම නගරමෙත''න්ති පුච්ඡි. ''කාලචම්පානගරං, අම්මා''ති. ''කිං වදෙසි, තාත, නනු අම්හාකං නගරතො කාලචම්පානගරං සට්ඨියොජනමත්ථකෙ හොතී''ති? ''එවං, අම්ම, අහං පන උජුමග්ගං ජානාමී''ති. අථ නං දක්ඛිණද්වාරසමීපෙ ඔතාරෙත්වා ''අම්ම, අම්හාකං ගාමො පුරතො අත්ථි, ත්වං ගන්ත්වා නගරං පවිසාහී''ති වත්වා පුරතො ගන්ත්වා විය සක්කො අන්තරධායිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

දෙවීපි එකිකාව සාලායං නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ එකො දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො කාලචම්පානගරවාසී මන්තජ්ඣායකො බ්‍රාහ්මණො පඤ්චහි මාණවකසතෙහි පරිවුතො න්හානත්ථාය ගච්ඡන්තො දූරතොව ඔලොකෙත්වා තං අභිරූපං සොභග්ගප්පත්තං තත්ථ නිසින්නං දිස්වා තස්සා කුච්ඡියං මහාසත්තස්සානුභාවෙන සහ දස්සනෙනෙව කනිට්ඨභගිනිසිනෙහං උප්පාදෙත්වා මාණවකෙ බහි ඨපෙත්වා එකකොව සාලං පවිසිත්වා ''භගිනි, කතරගාමවාසිකා ත්ව''න්ති පුච්ඡි. ''තාත, මිථිලායං අරිට්ඨජනකරඤ්ඤො අග්ගමහෙසීම්හී''ති. ''අම්ම, ඉධ කස්මා ආගතාසී''ති? ''තාත, පොලජනකෙන රාජා මාරිතො, අථාහං භීතා 'ගබ්භං අනුරක්ඛිස්සාමී'ති ආගතා''ති. ''අම්ම, ඉමස්මිං පන තෙ නගරෙ කොචි ඤාතකො අත්ථී''ති? ''නත්ථි, තාතා''ති. තෙන හි මා චින්තයි, අහං උදිච්චබ්‍රාහ්මණො මහාසාලො දිසාපාමොක්ඛආචරියො, අහං තං භගිනිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගිස්සාමි, ත්වං ''භාතිකා''ති මං වත්වා පාදෙසු ගහෙත්වා පරිදෙවාහි. සා මහාසද්දං කත්වා තස්ස පාදෙසු ගහෙත්වා පරිදෙවි. තෙ ද්වෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිදෙවිංසු.

අථස්ස අන්තෙවාසිකා මහාසද්දං සුත්වා ඛිප්පං උපධාවිත්වා ''ආචරිය, කිං තෙ හොතී''ති පුච්ඡිංසු. සො ආහ – ''කනිට්ඨභගිනී මෙ එසා, අසුකකාලෙ නාම මයා විනා ජාතා''ති. අථ මාණවා ''තව භගිනිං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය මා චින්තයිත්ථ ආචරියා''ති ආහංසු. සො මාණවෙ පටිච්ඡන්නයොග්ගං ආහරාපෙත්වා තං තත්ථ නිසීදාපෙත්වා ''තාතා, වො ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණියා මම කනිට්ඨභගිනිභාවං කථෙත්වා සබ්බකිච්චානි කාතුං වදෙථා''ති වත්වා ගෙහං පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණියා කථෙසුං. අථ

නං බ්‍රාහ්මණීපි උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා සයනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිපජ්ජාපෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණොපි න්හාත්වා ආගතො භොජනකාලෙ ‘‘භගිනිං මෙ පක්කොසථා’’ති පක්කොසාපෙත්වා තාය සද්ධිං එකතො භුඤ්ජිත්වා අන්තොනිවෙසනෙයෙව තං පටිජග්ගි.

සා න චිරස්සෙව සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි, ‘‘මහාජනකකුමාරො’’තිස්ස අය්‍යකසන්තකං නාමමකාසි. සො වඩ්ඪමානො දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො යෙ තං රොසෙන්ති, තෙ අසම්භින්නඛත්තියකුලෙ ජාතත්තා මහාබලවතාය චෙව මානථද්ධතාය ච දළ්හං ගහෙත්වා පහරති. තදා තෙ මහාසද්දෙන රොදන්තා ‘‘කෙන පහටා’’ති වුත්තෙ ‘‘විධවාපුත්තෙනා’’ති වදන්ති. අථ කුමාරො චින්තෙසි ‘‘ඉමෙ මං ‘විධවාපුත්තො’ති අභිණ්හං වදන්ති, හොතු, මම මාතරං පුච්ඡිස්සාමී’’ති. සො එකදිවසං මාතරං පුච්ඡි ‘‘අම්ම, කො මය්හං පිතා’’ති? අථ නං මාතා ‘‘තාත, බ්‍රාහ්මණො තෙ පිතා’’ති වඤ්චෙසි. සො පුනදිවසෙපි දාරකෙ පහරන්තො ‘‘විධවාපුත්තො’’ති වුත්තෙ ‘‘නනු බ්‍රාහ්මණො මෙ පිතා’’ති වත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණො කිං තෙ හොතී’’ති වුත්තෙ චින්තෙසි ‘‘ඉමෙ මං, බ්‍රාහ්මණො තෙ කිං හොතී’ති අභිණ්හං වදන්ති, මාතා මෙ ඉදං කාරණං යථාභූතං න කථෙසි, සා අත්තනො මනෙන මෙ න කථෙස්සති, හොතු, කථාපෙස්සාමි න’’න්ති. සො ථඤ්ඤං පිවන්තො ථනං දන්තෙහි ඩංසිත්වා ‘‘අම්ම, මෙ පිතරං කථෙහි, සචෙ න කථෙස්සසි, ථනං තෙ ඡින්දිස්සාමී’’ති ආහ. සා පුත්තං වඤ්චෙතුං අසක්කොන්තී ‘‘තාත, ත්වං මිථිලායං අරිට්ඨජනකරඤ්ඤො පුත්තො, පිතා තෙ පොළජනකෙන මාරිතො, අහං තං අනුරක්ඛන්තී ඉමං නගරං ආගතා, අයං බ්‍රාහ්මණො මං භගිනිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගතී’’ති කථෙසි. සො තං සුත්වා තතො පට්ඨාය ‘‘විධවාපුත්තො’’ති වුත්තෙපි න කුජ්ඣි.

සො සොළසවස්සබ්භන්තරෙයෙව තයො වෙදෙ ච සබ්බසිප්පානි ච උග්ගණ්හි, සොළසවස්සිකකාලෙ පන උත්තමරූපධරො අහොසි. අථ සො ‘‘පිතු සන්තකං රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා මාතරං පුච්ඡි ‘‘අම්ම, කිඤ්චි ධනං තෙ හත්ථෙ අත්ථි, උදාහු නො, අහං වොහාරං කත්වා ධනං උප්පාදෙත්වා පිතු සන්තකං රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී’’ති. අථ නං මාතා ආහ – ‘‘තාත, නාහං තුච්ඡහත්ථා ආගතා, තයො මෙ හත්ථෙ ධනසාරා අත්ථි, මුත්තසාරො, මණිසාරො, වජිරසාරොති, තෙසු එකෙකො රජ්ජග්ගහණප්පමාණො, තං ගහෙත්වා රජ්ජං ගණ්හ, මා වොහාරං කරී’’ති. ‘‘අම්ම, ඉදම්පි ධනං මය්හමෙව උපඩ්ඪං කත්වා දෙහි, තං පන ගහෙත්වා සුවණ්ණභූමිං ගන්ත්වා බහුං ධනං ආහරිත්වා රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී’’ති. සො උපඩ්ඪං ආහරාපෙත්වා භණ්ඩිකං කත්වා සුවණ්ණභූමිං ගමිකෙහි වාණිජෙහි සද්ධිං නාවාය භණ්ඩං ආරොපෙත්වා පුන නිවත්තිත්වා මාතරං වන්දිත්වා ‘‘අම්ම, අහං සුවණ්ණභූමිං ගමිස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං මාතා ආහ – ‘‘තාත, සමුද්දො නාම අප්පසිද්ධිකො බහුඅන්තරායො, මා ගච්ඡ, රජ්ජග්ගහණාය

තෙ ධනං බහූ''ති. සො ''ගවෙසිස්සාමෙව අම්මා''ති මාතරං වන්දිත්වා ගෙහා නික්ඛම්ම නාවං අභිරුහි.

තං දිවසමෙව පොලජනකස්ස සරීරෙ රොගො උප්පජ්ජි, අනුට්ඨානසෙය්‍යං සයි. තදා සත්ත ජඞ්ඝසතානි නාවං අභිරුහිංසු. නාවා සත්තදිවසෙහි සත්ත යොජනසතානි ගතා. සා අතිචණ්ඩවෙගෙන ගන්ත්වා අත්තානං වහිතුං නාසක්ඛි, ඵලකානි භින්නානි, තතො තතො උදකං උග්ගතං, නාවා සමුද්දමජ්ඣෙ නිමුග්ගා. මහාජනා රොදන්ති පරිදෙවන්ති, නානාදෙවතායො නමස්සන්ති. මහාසත්තො පන නෙව රොදති න පරිදෙවති, න දෙවතායො නමස්සති, නාවාය පන නිමුජ්ජනභාවං ඤත්වා සප්පිනා සක්ඛරං ඔමද්දිත්වා කුච්ඡිපූරං ඛාදිත්වා ද්වෙ මට්ඨකසාටකෙ තෙලෙන තෙමෙත්වා දළ්හං නිවාසෙත්වා කූපකං නිස්සාය ඨිතො නාවාය නිමුජ්ජනසමයෙ කූපකං අභිරුහි. මහාජනා මච්ඡකච්ඡපභක්ඛා ජාතා, සමන්තා උදකං අඩ්ඪුසභමත්තං ලොහිතං අහොසි. මහාසත්තො කූපකමත්ථකෙ ඨිතොව ''ඉමාය නාම දිසාය මිථිලනගර''න්ති දිසං වවත්ථපෙත්වා කූපකමත්ථකා උප්පතිත්වා මච්ඡකච්ඡපෙ අතික්කම්ම මහාබලවතාය උසභමත්ථකෙ පති. තං දිවසමෙව පොලජනකො කාලමකාසි. තතො පට්ඨාය මහාසත්තො මණිවණ්ණාසු ඌමීසු පරිවත්තන්තො සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය සමුද්දං තරති. සො යථා එකදිවසං, එවං සත්තාහං තරති, ''ඉදානි පුණ්ණමීදිවසො''ති වෙලං පන ඔලොකෙත්වා ලොණොදකෙන මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකො හොති.

තදා ච ''යෙ මාතුපට්ඨානාදිගුණයුත්තා සමුද්දෙ මරිතුං අනනුච්ඡවිකා සත්තා, තෙ උද්ධාරෙහී''ති චතූහි ලොකපාලෙහි මණිමෙඛලා නාම දෙවධීතා සමුද්දරක්ඛිකා ඨපිතා හොති. සා සත්ත දිවසානි සමුද්දං න ඔලොකෙසි, දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තියා කිරස්සා සති පමුට්ඨා. ''දෙවසමාගමං ගතා''තිපි වදන්ති. අථ සා ''අජ්ජ මෙ සත්තමො දිවසො සමුද්දං අනොලොකෙන්තියා, කා නු ඛො පවත්තී''ති ඔලොකෙන්තී මහාසත්තං දිස්වා ''සචෙ මහාජනකකුමාරො සමුද්දෙ නස්සිස්ස, දෙවසමාගමපවෙසනං න ලභිස්ස''න්ති චින්තෙත්වා මහාසත්තස්ස අවිදූරෙ අලඞ්කතෙන සරීරෙන ආකාසෙ ඨත්වා මහාසත්තං වීමංසමානා පඨමං ගාථමාහ –

123.

''කොයං මජ්ඣෙ සමුද්දස්මිං, අපස්සං තීරමායුහෙ;
කං ත්වං අත්ථවසං ඤත්වා, එවං වායමසෙ භුස''න්ති.

තත්ථ **අපස්සං තීරමායුහෙති** තීරං අපස්සන්තොව ආයූහති වීරියං කරොති.

පටුන

අථ මහාසත්තො තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘අජ්ජ මෙ සත්තමො දිවසො සමුද්දං තරන්තස්ස, න මෙ දුතියො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො, කො නු මං වදතී’’ති ආකාසං ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා දුතියං ගාථමාහ –

124.

‘‘නිසම්ම වත්තං ලොකස්ස, වායාමස්ස ච දෙවතෙ;
තස්මා මජ්ඣෙ සමුද්දස්මිං, අපස්සං තීරමායුහෙ’’ති.

තත්ථ **නිසම්ම වත්තං ලොකස්සාති** අහං ලොකස්ස වත්තකිරියං දිස්වා උපධාරෙත්වා විහරාමීති අත්ථො. **වායාමස්ස චාති** වායාමස්ස ච ආනිසංසං නිසාමෙත්වා විහරාමීති දීපෙති. **තස්මාති** යස්මා නිසම්ම විහරාමි, ‘‘පුරිසකාරො නාම න නස්සති, සුඛෙ පතිට්ඨාපෙතී’’ති ජානාමි, තස්මා තීරං අපස්සන්තොපි ආයූහාමි වීරියං කරොමි, න උක්කණ්ඨාමීති.

සා තස්ස ධම්මකථං සුත්වා උත්තරි සොතුකාමා හුත්වා පුන ගාථමාහ –

125.

‘‘ගම්භීරෙ අප්පමෙය්‍යස්මිං, තීරං යස්ස න දිස්සති;
මොඝො තෙ පුරිසවායාමො, අප්පත්වාව මරිස්සසී’’ති.

තත්ථ **අප්පත්වාති** තීරං අප්පත්වායෙව.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘දෙවතෙ, කිං නාමෙතං කථෙසි, වායාමං කත්වා මරන්තොපි ගරහතො මුච්චිස්සාමී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

126.

‘‘අනණො ඤාතිනං හොති, දෙවානං පිතුනඤ්ච සො;
කරං පුරිසකිච්චානි, න ච පච්ඡානුතප්පතී’’ති.

තත්ථ **අනණොති** වායාමං කරොන්තො ඤාතීනඤ්චෙව දෙවතානඤ්ච බ්‍රහ්මානඤ්ච අන්තරෙ අනණො හොති අගරහිතො අනින්දිතො. **කරං පුරිසකිච්චානීති** යථා සො පුග්ගලො පුරිසෙහි කත්තබ්බානි කම්මානි කරං පච්ඡාකාලෙ න ච අනුතප්පති, යථා නානුසොචති, එවාහම්පි වීරියං කරොන්තො පච්ඡාකාලෙ නානුතප්පාමි නානුසොචාමීති අත්ථො.

අථ නං දෙවධීතා ගාථමාහ –

127.

‘‘අපාරනෙය්‍යං යං කම්මං, අඵලං කිලමථුද්දයං;
තත්ථ කො වායාමෙනත්ථො, මච්චු යස්සාභිනිප්පත’’න්ති.

තත්ථ **අපාරනෙය්‍යන්ති** වායාමෙන මත්ථකං අපාපෙතබ්බං. **මච්චු යස්සාභිනිප්පතන්ති** යස්ස අට්ඨානෙ වායාමකරණස්ස මරණමෙව නිප්ඵන්නං, තත්ථ කො වායාමෙනත්ථොති.

එවං දෙවධීතාය වුත්තෙ තං අප්පටිභානං කරොන්තො මහාසත්තො උත්තරි ගාථා ආහ –

128.

‘‘අපාරනෙය්‍යමච්චන්තං, යො විදිත්වාන දෙවතෙ;
න රක්ඛෙ අත්තනො පාණං, ජඤ්ඤා සො යදි හාපයෙ.

129.

‘‘අධිප්පායඵලං එකෙ, අස්මිං ලොකස්මි දෙවතෙ;
පයොජයන්ති කම්මානි, තානි ඉජ්ඣන්ති වා න වා.

130.

‘‘සන්දිට්ඨිකං කම්මඵලං, නනු පස්සසි දෙවතෙ;
සන්නා අඤ්ඤෙ තරාමහං, තඤ්ච පස්සාමි සන්තිකෙ.

131.

‘‘සො අහං වායමිස්සාමි, යථාසත්ති යථාබලං;
ගච්ඡං පාරං සමුද්දස්ස, කස්සං පුරිසකාරිය’’න්ති.

තත්ථ **අච්චන්තන්ති** යො ‘‘ඉදං කම්මං වීරියං කත්වා නිප්ඵාදෙතුං න සක්කා, අච්චන්තමෙව අපාරනෙය්‍ය’’න්ති විදිත්වා චණ්ඩහත්ථිආදයො අපරිහරන්තො අත්තනො පාණං න රක්ඛති. **ජඤ්ඤා සො යදි හාපයෙති** සො යදි තාදිසෙසු ඨානෙසු වීරියං හාපෙය්‍ය, ජානෙය්‍ය තස්ස කුසීතභාවස්ස ඵලං. ත්වං යං වා තං වා නිරත්ථකං වදසීති දීපෙති. පාළියං පන ‘‘ජඤ්ඤා සො යදි හාපය’’න්ති ලිඛිතං, තං අට්ඨකථාසු නත්ථි. **අධිප්පායඵලන්ති** අත්තනො අධිප්පායඵලං සම්පස්සමානා එකච්චෙ පුරිසා කසිවණිජ්ජාදීනි කම්මානි පයොජයන්ති, තානි ඉජ්ඣන්ති වා න වා ඉජ්ඣන්ති. ‘‘එත්ථ ගමිස්සාමි, ඉදං උග්ගහෙස්සාමී’’ති පන කායිකචෙතසිකවීරියං කරොන්තස්ස තං ඉජ්ඣතෙව, තස්මා තං කාතුං වට්ටතියෙවාති දස්සෙති. **සන්නා අඤ්ඤෙ තරාමහන්ති** අඤ්ඤෙ ජනා මහාසමුද්දෙ සන්නා නිමුග්ගා වීරියං අකරොන්තා මච්ඡකච්ඡපභක්ඛා ජාතා, අහං පන එකකොව තරාමි. **තඤ්ච පස්සාමි සන්තිකෙති** ඉදං මෙ වීරියඵලං පස්ස, මයා ඉමිනා අත්තභාවෙන දෙවතා නාම න දිට්ඨපුබ්බා, සොහං තඤ්ච ඉමිනා දිබ්බරූපෙන මම සන්තිකෙ ඨිතං පස්සාමි. **යථාසත්ති යථාබලන්ති** අත්තනො සත්තියා ච බලස්ස ච අනුරූපං. **කස්සන්ති** කරිස්සාමි.

තතො දෙවතා තස්ස තං දළ්හවචනං සුත්වා ථුතිං කරොන්තී ගාථමාහ –

132.

‘‘යො ත්වං එවං ගතෙ ඔඝෙ, අප්පමෙය්‍යෙ මහණ්ණවෙ;
ධම්මවායාමසම්පන්නො, කම්මුනා නාවසීදසි;
සො ත්වං තත්ථෙව ගච්ඡාහි, යත්ථ තෙ නිරතො මනො’’ති.

තත්ථ **එවං ගතෙති** එවරූපෙ ගම්භීරෙ විත්ථතෙ මහාසමුද්දෙ. **ධම්මවායාමසම්පන්නොති** ධම්මවායාමෙන සමන්නාගතො. **කම්මුනාති** අත්තනො පුරිසකාරකම්මෙන. **නාවසීදසීති** න අවසීදසි. **යත්ථ තෙති** යස්මිං ඨානෙ තව මනො නිරතො, තත්ථෙව ගච්ඡාහීති.

සා එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘පණ්ඩිත මහාපරක්කම, කුහිං තං නෙමී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මිථිලනගර’’න්ති වුත්තෙ සා මහාසත්තං පුප්ඵකලාපං විය උක්ඛිපිත්වා උභොහි හත්ථෙහි පරිග්ගය්හ උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පියපුත්තං ආදාය ගච්ඡන්තී විය ආකාසෙ පක්ඛන්දි. මහාසත්තො සත්තාහං ලොණොදකෙන උපක්කසරීරො හුත්වා දිබ්බඵස්සෙන ඵුට්ඨො නිද්දං ඔක්කමි. අථ නං සා මිථිලං නෙත්වා අම්බවනුය්‍යානෙ මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ දක්ඛිණපස්සෙන නිපජ්ජාපෙත්වා උය්‍යානදෙවතාහි තස්ස ආරක්ඛං ගාහාපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතා.

තදා පොලජනකස්ස පුත්තො නත්ථි. එකා පනස්ස ධීතා අහොසි, සා සීවලිදෙවී නාම පණ්ඩිතා බ්‍යත්තා. අමච්චා තමෙනං මරණමඤ්චෙ නිපන්නං පුච්ඡිංසු ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙසු දිවඞ්ගතෙසු රජ්ජං කස්ස දස්සාමා’’ති? අථ නෙ රාජා ‘‘තාතා, මම ධීතරං සීවලිදෙවිං ආරාධෙතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථ, යො වා පන චතුරස්සපල්ලඞ්කස්ස උස්සීසකං ජානාති, යො වා පන සහස්සථාමධනුං ආරොපෙතුං සක්කොති, යො වා පන සොළස මහානිධී නීහරිතුං සක්කොති, තස්ස රජ්ජං දෙථා’’ති ආහ. අමච්චා ‘‘දෙව, තෙසං නො නිධීනං උද්දානං කථෙථා’’ති ආහංසු. අථ රාජා –

‘‘සූරියුග්ගමනෙ නිධි, අථො ඔක්කමනෙ නිධි;
අන්තො නිධි බහි නිධි, න අන්තො න බහි නිධි.

‘‘ආරොහනෙ මහානිධි, අථො ඔරොහනෙ නිධි;
චතූසු මහාසාලෙසු, සමන්තා යොජනෙ නිධි.

‘‘දන්තග්ගෙසු මහානිධි, වාලග්ගෙසු ච කෙපුකෙ;
රුක්ඛග්ගෙසු මහානිධි, සොළසෙතෙ මහානිධී.

‘‘සහස්සථාමො පල්ලඞ්කො, සීවලිආරාධනෙන වා’’ති. –
මහානිධීහි සද්ධිං ඉතරෙසම්පි උද්දානං කථෙසි. රාජා ඉමං කථං වත්වා කාලමකාසි.

අමච්චා රඤ්ඤො අච්චයෙන තස්ස මතකිච්චං කත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු ''අම්හො රඤ්ඤා 'අත්තනො ධීතරං ආරාධෙතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දාතබ්බ'න්ති වුත්තං, කො තං ආරාධෙතුං සක්ඛිස්සතී''ති. තෙ ''සෙනාපති වල්ලභො''ති වත්වා තස්ස සාසනං පෙසෙසුං. සො සාසනං සුත්වා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා රජ්ජත්ථාය රාජද්වාරං ගන්ත්වා අත්තනො ආගතභාවං රාජධීතාය ආරොචාපෙසි. සා තස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ''අත්ථි නු ඛො තස්ස සෙතච්ඡත්තසිරිං ධාරෙතුං ධිතී''ති තස්ස වීමංසනත්ථාය ''ඛිප්පං ආගච්ඡතූ''ති ආහ. සො තස්සා සාසනං සුත්වා තං ආරාධෙතුකාමො සොපානපාදමූලතො පට්ඨාය ජවෙනාගන්ත්වා තස්සා සන්තිකෙ අට්ඨාසි. අථ නං සා වීමංසමානා ''මහාතලෙ ජවෙන ධාවා''ති ආහ. සො ''රාජධීතරං තොසෙස්සාමී''ති වෙගෙන පක්ඛන්දි. අථ නං ''පුන එහී''ති ආහ. සො පුන වෙගෙන ආගතො. සා තස්ස ධිතියා විරහිතභාවං ඤත්වා ''එහි සම්ම, පාදෙ මෙ සම්බාහා''ති ආහ. සො තස්සා ආරාධනත්ථං නිසීදිත්වා පාදෙ සම්බාහි. අථ නං සා උරෙ පාදෙන පහරිත්වා උත්තානකං පාතෙත්වා ''ඉමං අන්ධබාලපුරිසං ධිතිවිරහිතං පොථෙත්වා ගීවායං ගහෙත්වා නීහරථා''ති දාසීනං සඤ්ඤං අදාසි. තා තථා කරිංසු. සො තෙහි ''කිං සෙනාපතී''ති පුට්ඨො ''මා කථෙථ, සා නෙව මනුස්සිත්ථී, යක්ඛිනී''ති ආහ. තතො භණ්ඩාගාරිකො ගතො, තම්පි තථෙව ලජ්ජාපෙසි. තථා සෙට්ඨිං, ඡත්තග්ගාහං, අසිග්ගාහන්ති සබ්බෙපි තෙ ලජ්ජාපෙසියෙව.

අථ අමච්චා සන්නිපතිත්වා ''රාජධීතරං ආරාධෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, සහස්සථාමධනුං ආරොපෙතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා''ති ආහ, තම්පි කොචි ආරොපෙතුං නාසක්ඛි. තතො ''චතුරස්සපල්ලඞ්කස්ස උස්සීසකං ජානන්තස්ස රජ්ජං දෙථා''ති ආහ, තම්පි කොචි න ජානාති. තතො සොළස මහානිධී නීහරිතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා''ති ආහ, තෙපි කොචි නීහරිතුං නාසක්ඛි. තතො ''අම්හො අරාජිකං නාම රට්ඨං පාලෙතුං න සක්කා, කිං නු ඛො කාතබ්බ''න්ති මන්තයිංසු. අථ නෙ පුරොහිතො ආහ – ''හො තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, ඵුස්සරථං නාම විස්සජ්ජෙතුං වට්ටති, ඵුස්සරථෙන හි ලද්ධරාජා සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං කාරෙතුං සමත්ථො හොතී''ති. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා මඞ්ගලරථෙ චත්තාරො කුමුදවණ්ණෙ අස්සෙ යොජෙත්වා උත්තමපච්චත්ථරණං අත්ථරිත්වා පඤ්ච රාජකකුධභණ්ඩානි ආරොපෙත්වා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවාරෙසුං. ''සසාමිකස්ස රථස්ස පුරතො තූරියානි වජ්ජන්ති, අසාමිකස්ස පච්ඡතො වජ්ජන්ති, තස්මා සබ්බතූරියානි පච්ඡතො වාදෙථා''ති වත්වා සුවණ්ණභිඞ්කාරෙන රථධුරඤ්ච පතොදඤ්ච අභිසිඤ්චිත්වා ''යස්ස රජ්ජං කාරෙතුං පුඤ්ඤං අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡතූ''ති රථං විස්සජ්ජෙසුං. අථ රථො රාජගෙහං පදක්ඛිණං කත්වා වෙගෙන මහාවීථිං අභිරුහි.

සෙනාපතිආදයො ''ඵුස්සරථො මම සන්තිකං ආගච්ඡතූ''ති චින්තයිංසු. සො සබ්බෙසං ගෙහානි අතික්කමිත්වා නගරං පදක්ඛිණං කත්වා

පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උය්‍යානාභිමුඛො පායාසි. අථ නං වෙගෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘නිවත්තෙථා’’ති ආහංසු. පුරොහිතො ‘‘මා නිවත්තයිත්ථ, ඉච්ඡන්තො යොජනසතම්පි ගච්ඡතු, මා නිවාරෙථා’’ති ආහ. රථො උය්‍යානං පවිසිත්වා මඞ්ගලසිලාපට්ටං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි. පුරොහිතො මහාසත්තං නිපන්නකං දිස්වා අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘අම්භො එකො සිලාපට්ටෙ නිපන්නකො පුරිසො දිස්සති, සෙතච්ඡත්තානුච්ඡවිකා පනස්ස ධිති අත්ථීති වා නත්ථීති වා න ජානාම, සචෙ එස පුඤ්ඤවා භවිස්සති, අම්හෙ න ඔලොකෙස්සති, කාළකණ්ණිසත්තො සචෙ භවිස්සති, භීතතසිතො උට්ඨාය කම්පමානො ඔලොකෙස්සති, තස්මා ඛිප්පං සබ්බතූරියානි පග්ගණ්හථා’’ති ආහ. තාවදෙව අනෙකසතානි තූරියානි පග්ගණ්හිංසු. තදා තූරියසද්දො සාගරඝොසො විය අහොසි.

මහාසත්තො තෙන සද්දෙන පබුජ්ඣිත්වා සීසං විවරිත්වා ඔලොකෙන්තො මහාජනං දිස්වා ‘‘සෙතච්ඡත්තෙන මෙ ආගතෙන භවිතබ්බ’’න්ති චින්තෙත්වා පුන සීසං පාරුපිත්වා පරිවත්තිත්වා වාමපස්සෙන නිපජ්ජි. පුරොහිතො තස්ස පාදෙ විවරිත්වා ලක්ඛණානි ඔලොකෙන්තො ‘‘තිට්ඨතු අයං එකො දීපො, චතුන්නම්පි මහාදීපානං රජ්ජං කාරෙතුං සමත්ථො හොතී’’ති පුන තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසි. අථ මහාසත්තො මුඛං විවරිත්වා පරිවත්තිත්වා දක්ඛිණපස්සෙන නිපජ්ජිත්වා මහාජනං ඔලොකෙසි. තදා පුරොහිතො පරිසං උස්සාරෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අවකුජ්ජො හුත්වා ‘‘උට්ඨෙහි, දෙව, රජ්ජං තෙ පාපුණාතී’’ති ආහ. අථ නං මහාසත්තො ‘‘රාජා වො කුහි’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘කාලකතො දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තස්ස පුත්තො වා භාතා වා නත්ථී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නත්ථි දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි සාධු රජ්ජං කාරෙස්සාමී’’ති වත්වා උට්ඨාය සිලාපට්ටෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. අථ නං තත්ථෙව අභිසිඤ්චිංසු. සො මහාජනකො නාම රාජා අහොසි. සො රථවරං අභිරුය්හ මහන්තෙන සිරිවිභවෙන නගරං පවිසිත්වා රාජනිවෙසනං අභිරුහන්තො ‘‘සෙනාපතිආදීනං ඨානෙව ඨානානි හොන්තූ’’ති විචාරෙත්වා මහාතලං අභිරුහි.

රාජධීතා පන පුරිමසඤ්ඤාය එව තස්ස වීමංසනත්ථං එකං පුරිසං ආණාපෙසි ‘‘තාත, ත්වං ගච්ඡ, රාජානං උපසඞ්කමිත්වා එවං වදෙහි ‘දෙව, සීවලිදෙවී තුම්හෙ පක්කොසති, ඛිප්පං කිරාගච්ඡතූ’’’ති. සො ගන්ත්වා තථා ආරොචෙසි. රාජා පණ්ඩිතො තස්ස වචනං සුත්වාපි අස්සුණන්තො විය ‘‘අහො සොභනො වතායං පාසාදො’’ති පාසාදමෙව වණ්ණෙති. සො තං සාවෙතුං අසක්කොන්තො ගන්ත්වා රාජධීතාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි ‘‘අය්‍යෙ, රාජා තුම්හාකං වචනං න සුණාති, පාසාදමෙව වණ්ණෙති, තුම්හාකං වචනං තිණං විය න ගණෙතී’’ති. සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘සො මහජ්ඣාසයො පුරිසො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා දුතියම්පි තතියම්පි පෙසෙසි. රාජාපි අත්තනො රුචියා පකතිගමනෙන සීහො විය විජම්භමානො

පාසාදං අභිරුහි. තස්මිං උපසඞ්කමන්තෙ රාජධීතා තස්ස තෙජෙන සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී ආගන්ත්වා හත්ථාලම්බකං අදාසි.

සො තස්සා හත්ථං ඔලම්බිත්වා මහාතලං අභිරුහිත්වා සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා අමච්චෙ ආමන්තෙත්වා ‘‘අම්හො, අත්ථි පන වො රඤ්ඤා කාලං කරොන්තෙන කොචි ඔවාදො දින්නො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි වදෙථා’’ති ආහ. දෙව ‘‘සීවලිදෙවිං ආරාධෙතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා’’ති තෙන වුත්තන්ති. සීවලිදෙවියා ආගන්ත්වා හත්ථාලම්බකො දින්නො, අයං තාව ආරාධිතා නාම, අඤ්ඤං වදෙථාති. දෙව ‘‘චතුරස්සපල්ලඞ්කස්ස උස්සීසකං ජානිතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා’’ති තෙන වුත්තන්ති. රාජා ‘‘ඉදං දුජ්ජානං, උපායෙන සක්කා ජානිතු’’න්ති චින්තෙත්වා සීසතො සුවණ්ණසූචිං නීහරිත්වා සීවලිදෙවියා හත්ථෙ ඨපෙසි ‘‘ඉමං ඨපෙහී’’ති. සා තං ගහෙත්වා පල්ලඞ්කස්ස උස්සීසකෙ ඨපෙසි. ‘‘ඛග්ගං අදාසී’’තිපි වදන්තියෙව. සො තාය සඤ්ඤාය ‘‘ඉදං උස්සීසක’’න්ති ඤත්වා තෙසං කථං අස්සුණන්තො විය ‘‘කිං කථෙථා’’ති වත්වා පුන තෙහි තථා වුත්තෙ ‘‘ඉදං ජානිතුං න ගරු, එතං උස්සීසක’’න්ති වත්වා ‘‘අඤ්ඤං වදෙථා’’ති ආහ. දෙව, ‘‘සහස්සථාමධනුං ආරොපෙතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා’’ති තෙන වුත්තන්ති. ‘‘තෙන හි ආහරථ න’’න්ති ආහරාපෙත්වා සො ධනුං පල්ලඞ්කෙ යථානිසින්නොව ඉත්ථීනං කප්පාසඵොටනධනුං විය ආරොපෙත්වා ‘‘අඤ්ඤං වදෙථා’’ති ආහ. ‘‘දෙව, සොළස මහානිධී නීහරිතුං සමත්ථස්ස රජ්ජං දෙථා’’ති තෙන වුත්තන්ති. ‘‘තෙසං කිඤ්චි උද්දානං අත්ථී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි නං කථෙථා’’ති ආහ. තෙ ‘‘සූරියුග්ගමනෙ නිධී’’ති උද්දානං කථයිංසු. තස්ස තං සුණන්තස්සෙව ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දො විය සො අත්ථො පාකටො අහොසි.

අථ නෙ රාජා ආහ – ‘‘අජ්ජ, භණෙ, වෙලා නත්ථි, ස්වෙ නිධී ගණ්හිස්සාමී’’ති. සො පුනදිවසෙ අමච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා පුච්ඡි ‘‘තුම්හාකං රාජා පච්චෙකබුද්ධෙ භොජෙසී’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. සො චින්තෙසි ‘‘සූරියොති නායං සූරියො, සූරියසදිසත්තා පන පච්චෙකබුද්ධා සූරියා නාම, තෙසං පච්චුග්ගමනට්ඨානෙ නිධිනා භවිතබ්බ’’න්ති. තතො රාජා ‘‘තෙසු පච්චෙකබුද්ධෙසු ආගච්ඡන්තෙසු පච්චුග්ගමනං කරොන්තො කතරං ඨානං ගච්ඡතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකට්ඨානං නාම දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තං ඨානං ඛණිත්වා නිධිං නීහරථා’’ති නිධිං නීහරාපෙසි. ‘‘ගමනකාලෙ අනුගච්ඡන්තො කත්ථ ඨත්වා උයොජාපෙසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘තතොපි නිධිං නීහරථා’’ති නිධිං නීහරාපෙසි. අථ මහාජනා උක්කුට්ඨිසහස්සානි පවත්තෙන්තා **‘‘සූරියුග්ගමනෙ නිධී’’**ති වුත්තත්තා සූරියුග්ගමනදිසායං ඛණන්තා විචරිංසු. අථො **‘‘ඔක්කමනෙ නිධී’’**ති වුත්තත්තා සූරියත්ථඞ්ගමනදිසායං ඛණන්තා විචරිංසු. ‘‘ඉදං පන ධනං ඉධෙව හොති, අහො අච්ඡරිය’’න්ති පීතිසොමනස්සං පවත්තයිංසු.

අන්තොනිධීති රාජගෙහෙ මහාද්වාරස්ස අන්තොඋම්මාරා නිධිං නීහරාපෙසි. **බහි නිධීති** බහිඋම්මාරා නිධිං නීහරාපෙසි. **න අන්තො න බහි නිධීති** හෙට්ඨාඋම්මාරතො නිධිං නීහරාපෙසි. **ආරොහනෙ නිධීති** මඞ්ගලහත්ථිං ආරොහනකාලෙ සුවණ්ණනිස්සෙණියා අත්ථරණට්ඨානතො නිධිං නීහරාපෙසි. අථො **ඔරොහනෙ නිධීති** හත්ථික්ඛන්ධතො ඔරොහනට්ඨානතො නිධිං නීහරාපෙසි. **චතූසු මහාසාලෙසූති** භූමියං කතඋපට්ඨානට්ඨානෙ සිරිසයනස්ස චත්තාරො මඤ්චපාදා සාලමයා, තෙසං හෙට්ඨා චතස්සො නිධිකුම්භියො නීහරාපෙසි. **සමන්තායොජනෙ නිධීති** යොජනං නාම රථයුගපමාණං, සිරිසයනස්ස සමන්තා රථයුගප්පමාණතො නිධිං නීහරාපෙසි. **දන්තග්ගෙසු මහානිධීති** මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානෙ තස්ස ද්වින්නං දන්තානං අභිමුඛට්ඨානතො නිධිං නීහරාපෙසි. **වාලග්ගෙසූති** මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානෙ තස්ස වාලධිසම්මුඛට්ඨානතො නිධිං නීහරාපෙසි. **කෙපුකෙති** කෙපුකං වුච්චති උදකං, මඞ්ගලපොක්ඛරණිතො උදකං නීහරාපෙත්වා නිධිං දස්සෙසි. **රුක්ඛග්ගෙසු මහානිධීති** උය්‍යානෙ මහාසාලරුක්ඛමූලෙ ඨිතමජ්ඣන්හිකසමයෙ පරිමණ්ඩලාය රුක්ඛච්ඡායාය අන්තො නිධිං නීහරාපෙසි. එවං සොළස මහානිධයො නීහරාපෙත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිඤ්චි අත්ථී’’ති පුච්ඡි. ‘‘නත්ථි දෙවා’’ති වදිංසු. මහාජනො හට්ඨතුට්ඨො අහොසි.

අථ රාජා ‘‘ඉදං ධනං දානමුඛෙ විකිරිස්සාමී’’ති නගරමජ්ඣෙ චෙව චතූසු නගරද්වාරෙසු චාති පඤ්චසු ඨානෙසු පඤ්ච දානසාලායො කාරාපෙත්වා මහාදානං පට්ඨපෙසි, කාලචම්පානගරතො අත්තනො මාතරඤ්ච බ්‍රාහ්මණඤ්ච පක්කොසාපෙත්වා මහන්තං සක්කාරං අකාසි. තස්ස තරුණරජ්ජෙයෙව සකලං විදෙහරට්ඨං ‘‘අරිට්ඨජනකරඤ්ඤො කිර පුත්තො මහාජනකො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙති, සො කිර පණ්ඩිතො උපායකුසලො, පස්සිස්සාම න’’න්ති දස්සනත්ථාය සඞ්ඛුභිතං අහොසි. තතො තතො බහුං පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ආගමිංසු, නාගරාපි මහාඡණං සජ්ජයිංසු. රාජනිවෙසනෙ අත්ථරණාදීනි සන්ථරිත්වා ගන්ධදාමමාලාදාමාදීනි ඔසාරෙත්වා විප්පකිණ්ණලාජාකුසුමවාසධූමගන්ධාකාරං කාරෙත්වා නානප්පකාරං පානභොජනං උපට්ඨාපෙසුං. රඤ්ඤො පණ්ණාකාරත්ථාය රජතසුවණ්ණභාජනාදීසු අනෙකප්පකාරානි ඛාදනීයභොජනීයමධුඵාණිතඵලාදීනි ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. එකතො අමච්චමණ්ඩලං නිසීදි, එකතො බ්‍රාහ්මණගණො, එකතො සෙට්ඨිආදයො නිසීදිංසු, එකතො උත්තමරූපධරා නාටකිත්ථියො නිසීදිංසු, බ්‍රාහ්මණාපි සොත්ථිකාරෙන මුඛමඞ්ගලිකානි කථෙන්ති, නච්චගීතාදීසු කුසලා නච්චගීතාදීනි පවත්තයිංසු, අනෙකසතානි තූරියානි පවජ්ජිංසු. තදා රාජනිවෙසනං යුගන්ධරවාතවෙගෙන පහටා සාගරකුච්ඡි විය එකනින්නාදං අහොසි. ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පති.

අථ මහාසත්තො සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රාජාසනෙ නිසින්නොව සක්කසිරිසදිසං මහන්තං සිරිවිලාසං ඔලොකෙත්වා අත්තනො මහාසමුද්දෙ කතවායාමං අනුස්සරි. තස්ස ‘‘වීරියං නාම කත්තබ්බයුත්තකං, සචාහං මහාසමුද්දෙ වීරියං නාකරිස්සං, න ඉමං සම්පත්තිං අලභිස්ස’’න්ති තං වායාමං අනුස්සරන්තස්ස පීති උප්පජ්ජි. සො පීතිවෙගෙන උදානං උදානෙන්තො ආහ –

133.

‘‘ආසීසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

134.

‘‘ආසීසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුබ්භතං.

135.

‘‘වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

136.

‘‘වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුබ්භතං.

137.

‘‘දුක්ඛූපනීතොපි නරො සපඤ්ඤො, ආසං න ඡින්දෙය්‍ය සුඛාගමාය;
බහූ හි ඵස්සා අහිතා හිතා ච, අවිතක්කිතා මච්චුමුපබ්බජන්ති.

138.

‘‘අචින්තිතම්පි භවති, චින්තිතම්පි විනස්සති;
න හි චින්තාමයා භොගා, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා’’ති.

තත්ථ **ආසීසෙථෙවාති** ආසාඡෙදකම්මං අකත්වා අත්තනො කම්මං ආසං කරොථෙව. **න නිබ්බින්දෙය්‍යාති** වීරියං කරොන්තො න නිබ්බින්දෙය්‍ය න අලසෙය්‍ය. **යථා ඉච්ඡින්ති** යථා රාජභාවං ඉච්ඡිං, තථෙව රාජා ජාතොම්හි. **උබ්භතන්ති** නීහටං. **දුක්ඛූපනීතොති** කායිකචෙතසිකදුක්ඛෙන ඵුට්ඨොපීති අත්ථො. **අහිතා හිතා චාති** දුක්ඛඵස්සා අහිතා, සුඛඵස්සා හිතා. **අවිතක්කිතාති** අවිතක්කිතාරො අචින්තිතාරො. ඉදං වුත්තං හොති – තෙසු ඵස්සෙසු අහිතඵස්සෙන ඵුට්ඨා සත්තා ‘‘හිතඵස්සොපි අත්ථීති වීරියං කරොන්තා තං පාපුණන්තී’’ති අචින්තෙත්වා වීරියං න කරොන්ති, තෙ ඉමස්ස අත්ථස්ස අවිතක්කිතාරො හිතඵස්සං අලභිත්වාව **මච්චුමුපබ්බජන්ති** මරණං පාපුණන්ති, තස්මා වීරියං කත්තබ්බමෙවාති.

අචින්තිතම්පීති ඉමෙසං සත්තානං අචින්තිතම්පි හොති, චින්තිතම්පි විනස්සති. මයාපි හි ''අයුජ්ඣිත්වාව රජ්ජං ලභිස්සාමී''ති ඉදං අචින්තිතං, ''සුවණ්ණභූමිතො ධනං ආහරිත්වා යුජ්ඣිත්වා පිතු සන්තකං රජ්ජං ගණ්හිස්සාමී''ති පන චින්තිතං, ඉදානි මෙ චින්තිතං නට්ඨං, අචින්තිතං ජාතං. **න හි චින්තාමයා භොගාති** ඉමෙසං සත්තානඤ්හි භොගා චින්තාය අනිප්ඵජ්ජනතො චින්තාමයා නාම න හොන්ති, තස්මා වීරියමෙව කත්තබ්බං. වීරියවතො හි අචින්තිතම්පි හොතීති.

සො තතො පට්ඨාය දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙසි, පච්චෙකබුද්ධෙ ච උපට්ඨාසි. අපරභාගෙ සීවලිදෙවී ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසම්පන්නං පුත්තං විජායි, ''දීඝාවුකුමාරො''තිස්ස නාමං කරිංසු. තස්ස වයප්පත්තස්ස රාජා උපරජ්ජං දත්වා සත්තවස්සසහස්සානි රජ්ජං කාරෙසි. සො එකදිවසං උය්‍යානපාලෙන ඵලාඵලෙසු චෙව නානාපුප්ඵෙසු ච ආභතෙසු තානි දිස්වා තුට්ඨො හුත්වා තස්ස සම්මානං කාරෙත්වා ''සම්ම උය්‍යානපාල, අහං උය්‍යානං පස්සිස්සාමි, ත්වං අලඞ්කරොහි න''න්ති ආහ. සො ''සාධු, දෙවා''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා කත්වා රඤ්ඤො පටිවෙදෙසි. සො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො මහන්තෙන පරිවාරෙන නගරා නික්ඛමිත්වා උය්‍යානද්වාරං පාපුණි. තත්‍ර ච ද්වෙ අම්බා අත්ථි නීලොභාසා. එකො අඵලො, එකො ඵලධරො. සො පන අතිමධුරො, රඤ්ඤා අග්ගඵලස්ස අපරිභුත්තත්තා තතො කොචි ඵලං ගහෙතුං න උස්සහති. රාජා හත්ථික්ඛන්ධවරගතොව තතො එකං ඵලං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජි, තස්ස තං ජිව්හග්ගෙ ඨපිතමත්තමෙව දිබ්බොජං විය උපට්ඨාසි. සො ''නිවත්තනකාලෙ බහූ ඛාදිස්සාමී''ති චින්තෙසි. ''රඤ්ඤා අග්ගඵලං පරිභුත්ත''න්ති ඤත්වා උපරාජානං ආදිං කත්වා අන්තමසො හත්ථිමෙණ්ඩඅස්සමෙණ්ඩාදයොපි ඵලං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිංසු. අඤ්ඤෙ ඵලං අලභන්තා දණ්ඩෙහි සාඛං භින්දිත්වා නිපණ්ණමකංසු. රුක්ඛො ඔභග්ගවිභග්ගො අට්ඨාසි, ඉතරො පන මණිපබ්බතො විය විලාසමානො ඨිතො.

රාජා උය්‍යානා නික්ඛන්තො තං දිස්වා ''ඉදං කි''න්ති අමච්චෙ පුච්ඡති. ''දෙවෙන අග්ගඵලං පරිභුත්තන්ති මහාජනෙන විලුම්පිතො දෙවා''ති ආහංසු. ''කිං නු ඛො භණෙ, ඉමස්ස පන නෙව පත්තං, න වණ්ණො ඛීණො''ති? ''නිප්ඵලතාය න ඛීණො, දෙවා''ති. තං සුත්වා රාජා සංවෙගං පටිලභිත්වා ''අයං රුක්ඛො නිප්ඵලතාය නීලොභාසො ඨිතො, අයං පන සඵලතාය ඔභග්ගවිභග්ගො ඨිතො. ඉදම්පි රජ්ජං සඵලරුක්ඛසදිසං, පබ්බජ්ජා පන නිප්ඵලරුක්ඛසදිසා. සකිඤ්චනස්සෙව භයං, නාකිඤ්චනස්ස. තස්මා අහං ඵලරුක්ඛො විය අහුත්වා නිප්ඵලරුක්ඛසදිසො භවිස්සාමි, ඉමං සම්පත්තිං චජිත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී''ති දළ්හං සමාදානං කත්වා මනං අධිට්ඨහිත්වා නගරං පවිසිත්වා පාසාදද්වාරෙ ඨිතොව සෙනාපතිං පක්කොසාපෙත්වා ''මහාසෙනාපති, අජ්ජ මෙ පට්ඨාය භත්තහාරකඤ්චෙව

මුඛොදකදන්තකට්ඨදායකඤ්ච එකං උපට්ඨාකං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙ මං දට්ඨුං මා ලභන්තු, පොරාණකවිනිච්ඡයාමච්චෙ ගහෙත්වා රජ්ජං අනුසාසථ, අහං ඉතො පට්ඨාය උපරිපාසාදතලෙ සමණධම්මං කරිස්සාමී''ති වත්වා පාසාදමාරුය්හ එකකොව සමණධම්මං අකාසි. එවං ගතෙ කාලෙ මහාජනො රාජඞ්ගණෙ සන්නිපතිත්වා මහාසත්තං අදිස්වා ''න නො රාජා පොරාණකො විය හොතී''ති වත්වා ගාථාද්වයමාහ –

139.

''අපොරාණං වත භො රාජා, සබ්බභුම්මො දිසම්පති;
නජ්ජ නච්චෙ නිසාමෙති, න ගීතෙ කුරුතෙ මනො.

140.

''න මිගෙ නපි උය්‍යානෙ, නපි හංසෙ උදික්ඛති;
මූගොව තුණ්හිමාසීනො, න අත්ථමනුසාසතී''ති.

තත්ථ **මිගෙති** සබ්බසඞ්ගාහිකවචනං, පුබ්බෙ හත්ථී යුජ්ඣාපෙති, මෙණ්ඩෙ යුජ්ඣාපෙති, අජ්ජ තෙපි න ඔලොකෙතීති අත්ථො. **උය්‍යානෙති** උය්‍යානකීළම්පි නානුභොති. **හංසෙති** පඤ්චපදුමසඤ්ඡන්නාසු උය්‍යානපොක්ඛරණීසු හංසගණං න ඔලොකෙති. **මූගොවාති** භත්තහාරකඤ්ච උපට්ඨාකඤ්ච පුච්ඡිංසු ''භො රාජා, තුම්හෙහි සද්ධිං කිඤ්චි අත්ථං මන්තෙතී''ති. තෙ ''න මන්තෙතී''ති වදිංසු. තස්මා එවමාහංසු.

රාජා කාමෙසු අනල්ලීයන්තෙන විවෙකනින්නෙන චිත්තෙන අත්තනො කුලූපකපච්චෙකබුද්ධෙ අනුස්සරිත්වා ''කො නු ඛො මෙ තෙසං සීලාදිගුණයුත්තානං අකිඤ්චනානං වසනට්ඨානං ආචික්ඛිස්සතී''ති තීහි ගාථාහි උදානං උදානෙසි –

141.

''සුඛකාමා රහොසීලා, වධබන්ධා උපාරතා;
කස්ස නු අජ්ජ ආරාමෙ, දහරා වුද්ධා ච අච්ඡරෙ.

142.

''අතික්කන්තවනථා ධීරා, නමො තෙසං මහෙසිනං;
යෙ උස්සුකම්හි ලොකම්හි, විහරන්ති මනුස්සුකා.

143.

''තෙ ඡෙත්වා මච්චුනො ජාලං, තතං මායාවිනො දළ්හං;
ඡින්නාලයත්තා ගච්ඡන්ති, කො තෙසං ගතිමාපයෙ''ති.

තත්ථ **සුඛකාමාති** නිබ්බානසුඛකාමා. **රහොසීලාති** පටිච්ඡන්නසීලා න අත්තනො ගුණප්පකාසනා. **දහරා වුඩ්ඪා චාති** දහරා චෙව මහල්ලකා ච. **අච්ඡරෙති** වසන්ති.

තස්සෙවං තෙසං ගුණෙ අනුස්සරන්තස්ස මහතී පීති උප්පජ්ජි. අථ මහාසත්තො පල්ලඞ්කතො උට්ඨාය උත්තරසීහපඤ්ජරං විවරිත්වා උත්තරදිසාභිමුඛො සිරසි අඤ්ජලිං පතිට්ඨාපෙත්වා ''එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා පච්චෙකබුද්ධා''ති නමස්සමානො **''අතික්කන්තවනථා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අතික්කන්තවනථාති** පහීනතණ්හා. **මහෙසිනන්ති** මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධාදයො ගුණෙ එසිත්වා ඨිතානං. **උස්සුකම්හීති** රාගාදීහි උස්සුක්කං ආපන්නෙ ලොකස්මිං. **මච්චුනො ජාලන්ති** කිලෙසමාරෙන පසාරිතං තණ්හාජාලං. **තතං මායාවිනොති** අතිමායාවිනො. **කො තෙසං ගතිමාපයෙති** කො මං තෙසං පච්චෙකබුද්ධානං නිවාසට්ඨානං පාපෙය්‍ය, ගහෙත්වා ගච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො.

තස්ස පාසාදෙයෙව සමණධම්මං කරොන්තස්ස චත්තාරො මාසා අතීතා. අථස්ස අතිවිය පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි, අගාරං ලොකන්තරිකනිරයො විය ඛායි, තයො භවා ආදිත්තා විය උපට්ඨහිංසු. සො පබ්බජ්ජාභිමුඛෙන චිත්තෙන ''කදා නු ඛො ඉමං සක්කභවනං විය අලඞ්කතප්පටියත්තං මිථිලං පහාය හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිතවෙසගහණකාලො මය්හං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා මිථිලවණ්ණනං නාම ආරභි –

144.

''කදාහං මිථිලං ඵීතං, විභත්තං භාගසො මිතං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

145.

''කදාහං මිථිලං ඵීතං, විසාලං සබ්බතොපභං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

146.

''කදාහං මිථිලං ඵීතං, බහුපාකාරතොරණං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

147.

''කදාහං මිථිලං ඵීතං, දළ්හමට්ටාලකොට්ඨකං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

148.

''කදාහං මිථිලං ඵීතං, සුවිභත්තං මහාපථං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

149.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, සුවිභත්තන්තරාපණං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

150.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, ගවාස්සරථපීළිතං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

151.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, ආරාමවනමාලිනිං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

152.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, උය්‍යානවනමාලිනිං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

153.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, පාසාදවනමාලිනිං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

154.

‘‘කදාහං මිථිලං ඵීතං, තිපුරං රාජබන්ධුනිං;
මාපිතං සොමනස්සෙන, වෙදෙහෙන යසස්සිනා;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

155.

‘‘කදාහං වෙදෙහෙ ඵීතෙ, නිචිතෙ ධම්මරක්ඛිතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

156.

‘‘කදාහං වෙදෙහෙ ඵීතෙ, අජෙය්‍යෙ ධම්මරක්ඛිතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

157.

‘‘කදාහං අන්තෙපුරං රම්මං, විභත්තං භාගසො මිතං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

158.

‘‘කදාහං අන්තෙපුරං රම්මං, සුධාමත්තිකලෙපනං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

159.

‘‘කදාහං අන්තෙපුරං රම්මං, සුවිභත්තං මනොරමං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

160.

‘‘කදාහං කූටාගාරෙ ච, විභත්තෙ භාගසො මිතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

161.

‘‘කදාහං කූටාගාරෙ ච, සුධාමත්තිකලෙපනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

162.

‘‘කදාහං කූටාගාරෙ ච, සුචිගන්ධෙ මනොරමෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

163.

‘‘කදාහං කූටාගාරෙ ච, ලිත්තෙ චන්දනඵොසිතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

164.

‘‘කදාහං සොණ්ණපල්ලඞ්කෙ, ගොනකෙ චිත්තසන්ථතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

165.

‘‘කදාහං මණිපල්ලඞ්කෙ, ගොනකෙ චිත්තසන්ථතෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

166.

‘‘කදාහං කප්පාසකොසෙය්‍යං, ඛොමකොටුම්බරානි ච;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

167.

‘‘කදාහං පොක්ඛරණී රම්මා, චක්කවාකපකූජිතා;
මන්දාලකෙහි සඤ්ඡන්නා, පදුමුප්පලකෙහි ච;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

168.

‘‘කදාහං හත්ථිගුම්බෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
සුවණ්ණකච්ඡෙ මාතඞ්ගෙ, හෙමකප්පනවාසසෙ.

169.

‘‘ආරූළ්හෙ ගාමණීයෙහි, තොමරඞ්කුසපාණිභි;

පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

170.

‘‘කදාහං අස්සගුම්බෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
ආජානීයෙව ජාතියා, සින්ධවෙ සීඝවාහනෙ.

171.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, ඉල්ලියාචාපධාරිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

172.

‘‘කදාහං රථසෙනියො, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

173.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

174.

‘‘කදාහං සොවණ්ණරථෙ, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

175.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

176.

‘‘කදාහං සජ්ඣුරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

177.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

178.

‘‘කදාහං අස්සරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

179.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

180.

‘‘කදාහං ඔට්ඨරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

181.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

182.

‘‘කදාහං ගොණරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

183.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

184.

‘‘කදාහං අජරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

185.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

186.

‘‘කදාහං මෙණ්ඩරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

187.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

188.

‘‘කදාහං මිගරථෙ ච, සන්නද්ධෙ උස්සිතද්ධජෙ;
දීපෙ අථොපි වෙයග්ඝෙ, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ.

189.

‘‘ආරුළ්හෙ ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

190.

‘‘කදාහං හත්ථාරොහෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;

නීලවම්මධරෙ සූරෙ, තොමරඞ්කුසපාණිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

191.

‘‘කදාහං අස්සාරොහෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
නීලවම්මධරෙ සූරෙ, ඉල්ලියාචාපධාරිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

192.

‘‘කදාහං රථාරොහෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
නීලවම්මධරෙ සූරෙ, චාපහත්ථෙ කලාපිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

193.

‘‘කදාහං ධනුග්ගහෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
නීලවම්මධරෙ සූරෙ, චාපහත්ථෙ කලාපිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

194.

‘‘කදාහං රාජපුත්තෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
චිත්‍රවම්මධරෙ සූරෙ, කඤ්චනාවෙළධාරිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

195.

‘‘කදාහං අරියගණෙ ච, වතවන්තෙ අලඞ්කතෙ;
හරිචන්දනලිත්තඞ්ගෙ, කාසිකුත්තමධාරිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

196.

‘‘කදාහං අමච්චගණෙ ච, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතෙ;
පීතවම්මධරෙ සූරෙ, පුරතො ගච්ඡමාලිනෙ;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

197.

‘‘කදාහං සත්තසතා භරියා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

198.

‘‘කදාහං සත්තසතා භරියා, සුසඤ්ඤා තනුමජ්ඣිමා;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

199.

‘‘කදාහං සත්තසතා භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

200.

‘‘කදාහං සතපලං කංසං, සොවණ්ණං සතරාජිකං;
පහාය පබ්බජිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

201.

‘‘කදාස්සු මං හත්ථිගුම්බා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
සුවණ්ණකච්ඡා මාතඞ්ගා, හෙමකප්පනවාසසා.

202.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, තොමරඞ්කුසපාණිභි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

203.

‘‘කදාස්සු මං අස්සගුම්බා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
ආජානීයාව ජාතියා, සින්ධවා සීඝවාහනා.

204.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, ඉල්ලියාචාපධාරිභි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

205.

‘‘කදාස්සු මං රථසෙනී, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

206.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිභි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

207.

‘‘කදාස්සු මං සොණ්ණරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

208.

‘‘ආරූළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිභි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

209.

‘‘කදාස්සු මං සජ්ඣුරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;

දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

210.
‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

211.
‘‘කදාස්සු මං අස්සරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

212.
‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

213.
‘‘කදාස්සු මං ඔට්ඨරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

214.
‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

215.
‘‘කදාස්සු මං ගොණරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

216.
‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

217.
‘‘කදාස්සු මං අජරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

218.
‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

219.
‘‘කදාස්සු මං මෙණ්ඩරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

220.

‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

221.

‘‘කදාස්සු මං මිගරථා, සන්නද්ධා උස්සිතද්ධජා;
දීපා අථොපි වෙයග්ඝා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා.

222.

‘‘ආරුළ්හා ගාමණීයෙහි, චාපහත්ථෙහි වම්මිහි;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

223.

‘‘කදාස්සු මං හත්ථාරොහා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
නීලවම්මධරා සූරා, තොමරඞ්කුසපාණිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

224.

‘‘කදාස්සු මං අස්සාරොහා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
නීලවම්මධරා සූරා, ඉල්ලියාචාපධාරිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

225.

‘‘කදාස්සු මං රථාරොහා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
නීලවම්මධරා සූරා, චාපහත්ථා කලාපිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

226.

‘‘කදාස්සු මං ධනුග්ගහා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
නීලවම්මධරා සූරා, චාපහත්ථා කලාපිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

227.

‘‘කදාස්සු මං රාජපුත්තා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
චිත්‍රවම්මධරා සූරා, කඤ්චනාවෙළධාරිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

228.

‘‘කදාස්සු මං අරියගණා, වතවන්තා අලඞ්කතා;
හරිචන්දනලිත්තඞ්ගා, කාසිකුත්තමධාරිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

229.

‘‘කදාස්සු මං අමච්චගණා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
පීතවම්මධරා සූරා, පුරතො ගච්ඡමාලිනො;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

230.

‘‘කදාස්සු මං සත්තසතා භරියා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

231.

‘‘කදාස්සු මං සත්තසතා භරියා, සුසඤ්ඤා තනුමජ්ඣිමා;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

232.

‘‘කදාස්සු මං සත්තසතා භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
යන්තං මං නානුයිස්සන්ති, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

233.

‘‘කදාහං පත්තං ගහෙත්වාන, මුණ්ඩො සඞ්ඝාටිපාරුතො;
පිණ්ඩිකාය චරිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

234.

‘‘කදාහං පංසුකූලානං, උජ්ඣිතානං මහාපථෙ;
සඞ්ඝාටිං ධාරයිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

235.

‘‘කදාහං සත්තාහසම්මෙඝෙ, ඔවට්ටො අල්ලචීවරො;
පිණ්ඩිකාය චරිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

236.

‘‘කදාහං සබ්බත්ථ ගන්ත්වා, රුක්ඛා රුක්ඛං වනා වනං;
අනපෙක්ඛො ගමිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

237.

‘‘කදාහං ගිරිදුග්ගෙසු, පහීනභයභෙරවො;
අදුතියො ගමිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

238.

‘‘කදාහං වීණංව රුජ්ජකො, සත්තතන්තිං මනොරමං;
චිත්තං උජුං කරිස්සාමි, තං කුදාස්සු භවිස්සති.

239.

‘‘කදාහං රථකාරොව, පරිකන්තං උපාහනං;
කාමසඤ්ඤොජනෙ ඡෙච්ඡං, යෙ දිබ්බෙ යෙ ච මානුසෙ’’ති.

තත්ථ **කදා**ති කාලපරිවිතක්කො. **ඵීතන්**ති වත්ථාලඞ්කාරාදීහි සුපුප්ඵිතං. **විභත්තං භාගසො මිතන්**ති ඡකෙහි නගරමාපකෙහි රාජනිවෙසනාදීනං වසෙන විභත්තං ද්වාරවීථීනං වසෙන කොට්ඨාසතො මිතං. **තං කුදාස්සු භවිස්සතී**ති තං එවරූපං නගරං පහාය පබ්බජනං කුදා නාම මෙ භවිස්සති. **සබ්බතොපභන්**ති සමන්තතො අලඞ්කාරොභාසෙන යුත්තං. **බහුපාකාරතොරණන්**ති බහලෙන පුථුලෙන පාකාරෙන චෙව ද්වාරතොරණෙහි ච සමන්නාගතං. **දළ්හමට්ටාලකොට්ඨකන්**ති දළ්හෙහි අට්ටාලකෙහි ද්වාරකොට්ඨකෙහි ච සමන්නාගතං. **පීළිතන්**ති සමාකිණ්ණං. **තිපුරන්**ති තීහි පුරෙහි සමන්නාගතං, තිපාකාරන්ති අත්ථො. අථ වා **තිපුරන්**ති තික්ඛත්තුං පුණ්ණං. **රාජබන්ධුනීන්**ති රාජඤ්ඤතකෙහෙව පුණ්ණං. **සොමනස්සෙනා**ති එවංනාමකෙන විදෙහරාජෙන.

නිච්චෙති ධනධඤ්ඤනිචයාදිනා සම්පන්නෙ. **අජෙය්‍යෙ**ති පච්චාමිත්තෙහි අජෙතබ්බෙ. **චන්දනඵොසිතෙ**ති ලොහිතචන්දනෙන පරිප්ඵොසිතෙ. **කොටුම්බරානී**ති කොටුම්බරරට්ඨෙ උට්ඨිතවත්ථානි. **හත්ථිගුම්බෙ**ති හත්ථිඝටායො. **හෙමකප්පනවාසසෙ**ති හෙමමයෙන සීසාලඞ්කාරසඞ්ඛාතෙන කප්පනෙන ච හෙමජාලෙන ච සමන්නාගතෙ. **ගාමණීයෙහී**ති හත්ථාචරියෙහි. **ආජානීයෙව ජාතියා**ති ජාතියා කාරණාකාරණජානනතාය ආජානීයෙව, තාදිසානං අස්සානං ගුම්බෙ. **ගාමණීයෙහී**ති අස්සාචරියෙහි. **ඉල්ලියාචාපධාරිභී**ති ඉල්ලියඤ්ච චාපඤ්ච ධාරෙන්තෙහි. **රථසෙනියො**ති රථඝටායො. **සන්නද්ධෙ**ති සුට්ඨු නද්ධෙ. **දීපෙ අථොපි වෙය්‍යග්ඝෙ**ති දීපිබ්‍යග්ඝචම්මපරික්ඛිත්තෙ. **ගාමණීයෙහී**ති රථාචරියෙහි. **සජ්ඣුරථෙ**ති රජතරථෙ. අජරථමෙණ්ඩරථමිගරථෙ සොභනත්ථාය යොජෙන්ති.

අරියගණෙති බ්‍රාහ්මණගණෙ. තෙ කිර තදා අරියාචාරා අහෙසුං, තෙන තෙ එවමාහ. **හරිචන්දනලිත්තඞ්ගෙ**ති කඤ්චනවණ්ණෙන චන්දනෙන ලිත්තසරීරෙ. **සත්තසතා භරියා**ති පියභරියායෙව සන්ධායාහ. **සුසඤ්ඤා**ති සුට්ඨු සඤ්ඤිතා. **අස්සවා**ති සාමිකස්ස වචනකාරිකා. **සතපලන්**ති පලසතෙන සුවණ්ණෙන කාරිතං. **කංසන්**ති පාතිං. **සතරාජිකන්**ති පිට්ඨිපස්සෙ රාජිසතෙන සමන්නාගතං. **යන්තං මන්**ති අනිත්ථිගන්ධවනසණ්ඩෙ එකමෙව ගච්ඡන්තං මං කදා නු තෙ නානුයිස්සන්ති. **සත්තාහසම්මෙඝෙ**ති සත්තාහං සමුට්ඨිතෙ මහාමෙඝෙ, සත්තාහවද්දලිකෙති අත්ථො. **ඔවට්ටො**ති ඔනතසීසො. **සබ්බත්ථා**ති සබ්බදිසං. **රුජ්ජකො**ති වීණාවාදකො. **කාමසංයොජනෙ**ති කාමසංයොජනං. **දිබ්බෙ**ති දිබ්බං. **මානුසෙ**ති මානුසං.

සො කිර දසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො සත්තවස්සසහස්සානි රජ්ජං කාරෙත්වා තිවස්සසහස්සාවසිට්ඨෙ ආයුම්හි පබ්බජිතො. පබ්බජන්තො පනෙස උය්‍යානද්වාරෙ අම්බරුක්ඛස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය චත්තාරො මාසෙ අගාරෙ වසිත්වා ''ඉමම්හා රාජවෙසා පබ්බජිතවෙසො වරතරො, පබ්බජිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා උපට්ඨාකං රහස්සෙන ආණාපෙසි ''තාත, කඤ්චි අජානාපෙත්වා අන්තරාපණතො කාසායවත්ථානි චෙව මත්තිකාපත්තඤ්ච කිණිත්වා ආහරා''ති. සො තථා අකාසි. රාජා කප්පකං පක්කොසාපෙත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරාපෙත්වා කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වා කප්පකං උය්‍යොජෙත්වා එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා එකං අංසෙ කත්වා මත්තිකාපත්තම්පි ථවිකාය ඔසාරෙත්වා අංසෙ ලග්ගෙසි. තතො කත්තරදණ්ඩං ගහෙත්වා මහාතලෙ කතිපයෙ වාරෙ පච්චෙකබුද්ධලීලාය අපරාපරං චඞ්කමි. සො තං දිවසං තත්ථෙව වසිත්වා පුනදිවසෙ සූරියුග්ගමනවෙලාය පාසාදා ඔතරිතුං ආරභි.

තදා සීවලිදෙවී තා සත්තසතා වල්ලභිත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා ''චිරං දිට්ඨො නො රාජා, චත්තාරො මාසා අතීතා, අජ්ජ නං පස්සිස්සාම, සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා යථාබලං ඉත්ථිකුත්තහාසවිලාසෙ දස්සෙත්වා කිලෙසබන්ධනෙන බන්ධිතුං වායමෙය්‍යාථා''ති වත්වා අලඞ්කතප්පටියත්තාහි තාහි සද්ධිං ''රාජානං පස්සිස්සාමා''ති පාසාදං අභිරුහන්තී තං ඔතරන්තං දිස්වාපි න සඤ්ජානි. ''රඤ්ඤො ඔවාදං දාතුං ආගතො පච්චෙකබුද්ධො භවිස්සතී''ති සඤ්ඤාය වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. මහාසත්තොපි පාසාදා ඔතරි. ඉතරාපි පාසාදං අභිරුහිත්වා සිරිසයනපිට්ඨෙ භමරවණ්ණකෙසෙ ච පසාධනභණ්ඩඤ්ච දිස්වා ''න සො පච්චෙකබුද්ධො, අම්හාකං පියසාමිකො භවිස්සති, එථ නං යාචිත්වා නිවත්තාපෙස්සාමී''ති මහාතලා ඔතරිත්වා රාජඞ්ගණං සම්පාපුණි. පාපුණිත්වා ච පන සබ්බාහි තාහි සද්ධිං කෙසෙ මොචෙත්වා පිට්ඨියං විකිරිත්වා උභොහි හත්ථෙහි උරං සංසුම්භිත්වා ''කස්මා එවරූපං කම්මං කරොථ, මහාරාජා''ති අතිකරුණං පරිදෙවමානා රාජානං අනුබන්ධි, සකලනගරං සඞ්ඛුභිතං අහොසි. තෙපි ''රාජා කිර නො පබ්බජිතො, කුතො පන එවරූපං ධම්මිකරාජානං ලභිස්සාමා''ති රොදමානා රාජානං අනුබන්ධිංසු. තත්‍ර තාසං ඉත්ථීනං පරිදෙවනඤ්චෙව පරිදෙවන්තියොපි තා පහාය රඤ්ඤො ගමනඤ්ච ආවිකරොන්තො සත්ථා ආහ –

240.

''තා ච සත්තසතා භරියා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
බාහා පග්ගය්හ පක්කන්දුං, කස්මා නො විජහිස්සසි.

241.

''තා ච සත්තසතා භරියා, සුසඤ්ඤා තනුමජ්ඣිමා;
බාහා පග්ගය්හ පක්කන්දුං, කස්මා නො විජහිස්සසි.

242.

‘‘තා ච සත්තසතා භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
බාහා පග්ගය්හ පක්කන්දුං, කස්මා නො විජහිස්සසි.

243.

‘‘තා ච සත්තසතා භරියා, සබ්බාලඞ්කාරභූසිතා;
හිත්වා සම්පද්දවී රාජා, පබ්බජ්ජාය පුරක්ඛතො.

244.

‘‘තා ච සත්තසතා භරියා, සුසඤ්ඤා තනුමජ්ඣිමා;
හිත්වා සම්පද්දවී රාජා, පබ්බජ්ජාය පුරක්ඛතො.

245.

‘‘තා ච සත්තසතා භරියා, අස්සවා පියභාණිනී;
හිත්වා සම්පද්දවී රාජා, පබ්බජ්ජාය පුරක්ඛතො.

246.

‘‘හිත්වා සතපලං කංසං, සොවණ්ණං සතරාජිකං;
අග්ගහී මත්තිකං පත්තං, තං දුතියාභිසෙචන’’න්ති.

තත්ථ **බාහා පග්ගය්හාති** බාහා උක්ඛිපිත්වා. **සම්පද්දවීති** භික්ඛවෙ, සො මහාජනකො රාජා, තා ච සත්තසතා භරියා ‘‘කිං නො, දෙව, පහාය ගච්ඡසි, කො අම්හාකං දොසො’’ති විලපන්තියොව ඡඩ්ඩෙත්වා සම්පද්දවී ගතො, ‘‘පබ්බජ්ජාය යාහී’’ති චොදියමානො විය පුරක්ඛතො හුත්වා ගතොති අත්ථො. **තං දුතියාභිසෙචනන්ති** භික්ඛවෙ, තං මත්තිකාපත්තග්ගහණං දුතියාභිසෙචනං කත්වා සො රාජා නික්ඛන්තොති.

සීවලිදෙවීපි පරිදෙවමානා රාජානං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තී ‘‘අත්ථෙසො උපායො’’ති චින්තෙත්වා මහාසෙනගුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාත, රඤ්ඤො පුරතො ගමනදිසාභාගෙ ජිණ්ණසරජිණ්ණසාලාදීසු අග්ගිං දෙහි, තිණපණ්ණානි සංහරිත්වා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ ධූමං කාරෙහී’’ති ආණාපෙසි. සො තථා කාරෙසි. සා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා පාදෙසු පතිත්වා මිථිලාය ආදිත්තභාවං ආරොචෙන්තී ගාථාද්වයමාහ –

247.

‘‘භෙස්මා අග්ගිසමා ජාලා, කොසා ඩය්හන්ති භාගසො;
රජතං ජාතරූපඤ්ච, මුත්තා වෙළුරියා බහූ.

248.

‘‘මණයො සඞ්ඛමුත්තා ච, වත්ථිකං හරිචන්දනං;
අජිනං දන්තභණ්ඩඤ්ච, ලොහං කාළායසං බහූ;

එහි රාජ නිවත්තස්සු, මා තෙතං විනසා ධන''න්ති.

තත්ථ **භෙස්මාති** භයානකා. **අග්ගිසමා ජාලාති** තෙසං තෙසං මනුස්සානං ගෙහානි අග්ගි ගණ්හි, සො එස මහාජාලොති අත්ථො. **කොසාති** සුවණ්ණරජතකොට්ඨාගාරාදීනි. **භාගසොති** කොට්ඨාසතො සුවිභත්තාපි නො එතෙ අග්ගිනා ඩය්හන්ති, දෙවාති. **ලොහන්ති** තම්බලොහාදිකං. **මා තෙතං විනසා ධනන්ති** මා තෙ එතං ධනං විනස්සතු, එහි නං නිබ්බාපෙහි, පච්ඡා ගමිස්සසි, ''මහාජනකො නගරං ඩය්හමානං අනොලොකෙත්වාව නික්ඛන්තො''ති තුම්හාකං ගරහා භවිස්සති, තාය තෙ ලජ්ජාපි විප්පටිසාරොපි භවිස්සති, එහි අමච්චෙ ආණාපෙත්වා අග්ගිං නිබ්බාපෙහි, දෙවාති.

අථ මහාසත්තො ''දෙවි, කිං කථෙසි, යෙසං කිඤ්චනං අත්ථි, තෙසං තං ඩය්හති, මයං පන අකිඤ්චනා''ති දීපෙන්තො ගාථමාහ –

249.

''සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
මිථිලාය ඩය්හමානාය, න මෙ කිඤ්චි අඩය්හථා''ති.

තත්ථ **කිඤ්චනන්ති** යෙසං අම්හාකං පලිබුද්ධකිලෙසසඞ්ඛාතං කිඤ්චනං නත්ථි, තෙ මයං තෙන අකිඤ්චනභාවෙන සුසුඛං වත ජීවාම. තෙනෙව කාරණෙන මිථිලාය ඩය්හමානාය න මෙ කිඤ්චි අඩය්හථ, අප්පමත්තකම්පි අත්තනො භණ්ඩකං ඩය්හමානං න පස්සාමීති වදති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාසත්තො උත්තරද්වාරෙන නික්ඛමි. තාපිස්ස සත්තසතා භරියා නික්ඛමිංසු. පුන සීවලිදෙවී එකං උපායං චින්තෙත්වා ''ගාමඝාතරට්ඨවිලුම්පනාකාරං විය දස්සෙථා''ති අමච්චෙ ආණාපෙසි. තංඛණංයෙව ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ තතො තතො ආධාවන්තෙ පරිධාවන්තෙ විලුම්පන්තෙ විය සරීරෙ ලාඛාරසං සිඤ්චිත්වා ලද්ධප්පහාරෙ විය ඵලකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා වුය්හන්තෙ මතෙ විය ච රඤ්ඤො දස්සෙසුං. මහාජනො උපක්කොසි ''මහාරාජ, තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව රට්ඨං විලුම්පන්ති, මහාජනං ඝාතෙන්තී''ති. අථ දෙවීපි රාජානං වන්දිත්වා නිවත්තනත්ථාය ගාථමාහ –

250.

''අටවියො සමුප්පන්නා, රට්ඨං විද්ධංසයන්ති තං;
එහි රාජ නිවත්තස්සු, මා රට්ඨං විනසා ඉද''න්ති.

තත්ථ **අටවියොති** මහාරාජ, තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව අටවිචොරා සමුප්පන්නා සමුට්ඨිතා, තං තයා ධම්මරක්ඛිතං තව රට්ඨං විද්ධංසෙන්ති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘මයි ධරන්තෙයෙව චොරා උට්ඨාය රට්ඨං විද්ධංසෙන්තා නාම නත්ථි, සීවලිදෙවියා කිරියා එසා භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා තං අප්පටිභානං කරොන්තො ආහ –

251.

‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
රට්ඨෙ විලුම්පමානම්හි, න මෙ කිඤ්චි අහීරථ.

252.

‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
පීතිභක්ඛා භවිස්සාම, දෙවා ආභස්සරා යථා’’ති.

තත්ථ **විලුම්පමානම්හීති** විලුප්පමානෙ. **ආභස්සරා යථාති** යථා තෙ බ්‍රහ්මානො පීතිභක්ඛා හුත්වා සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්ති, තථා වීතිනාමෙස්සාමාති.

එවං වුත්තෙපි මහාජනො රාජානං අනුබන්ධියෙව. අථස්ස එතදහොසි ‘‘අයං මහාජනො නිවත්තිතුං න ඉච්ඡති, නිවත්තෙස්සාමි න’’න්ති. සො අඩ්ඪගාවුතමත්තං ගතකාලෙ නිවත්තිත්වා මහාමග්ගෙ ඨිතොව අමච්චෙ ‘‘කස්සිදං රජ්ජ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘තුම්හාකං, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි ඉමං ලෙඛං අන්තරං කරොන්තස්ස රාජදණ්ඩං කරොථා’’ති කත්තරදණ්ඩෙන තිරියං ලෙඛං ආකඩ්ඪි. තෙන තෙජවතා රඤ්ඤා කතං ලෙඛං කොචි අන්තරං කාතුං නාසක්ඛි. මහාජනො ලෙඛං උස්සීසකෙ කත්වා බාළ්හපරිදෙවං පරිදෙවි. දෙවීපි තං ලෙඛං අන්තරං කාතුං අසක්කොන්තී රාජානං පිට්ඨිං දත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී උරං පහරිත්වා මහාමග්ගෙ තිරියං පතිත්වා පරිවත්තමානා අගමාසි. මහාජනො ‘‘ලෙඛසාමිකෙහි ලෙඛා භින්නා’’ති වත්වා දෙවියා ගතමග්ගෙනෙව ගතො. අථ මහාසත්තොපි උත්තරහිමවන්තාභිමුඛො අගමාසි. දෙවීපි සබ්බං සෙනාවාහනං ආදාය තෙන සද්ධිංයෙව ගතා. රාජා මහාජනං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තොයෙව සට්ඨියොජනමග්ගං ගතො.

තදා නාරදො නාම තාපසො හිමවන්තෙ සුවණ්ණගුහායං වසිත්වා පඤ්චාභිඤ්ඤො ඣානසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා සත්තාහං අතික්කාමෙත්වා ඣානසුඛතො වුට්ඨාය ‘‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’’න්ති උදානං උදානෙසි. සො ‘‘අත්ථි නු ඛො කොචි ජම්බුදීපතලෙ ඉදං සුඛං පරියෙසන්තො’’ති දිබ්බචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො මහාජනකබුද්ධඞ්කුරං දිස්වා ‘‘රාජා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොපි සීවලිදෙවිප්පමුඛං මහාජනං නිවත්තෙතුං න සක්කොති, අන්තරායම්පිස්ස කරෙය්‍ය, ඉදානි ගන්ත්වා භියොසො මත්තාය දළ්හසමාදානත්ථං ඔවාදං දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ඉද්ධිබලෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො ආකාසෙ ඨිතොව තස්ස උස්සාහං ජනෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

253.

‘‘කිම්හෙසො මහතො ඝොසො, කා නු ගාමෙව කීළියා;
සමණ තෙව පුච්ඡාම, කත්ථෙසො අභිසටො ජනො’’ති.

තස්ස තං සුත්වා රාජා ආහ –

254.

‘‘මමං ඔහාය ගච්ඡන්තං, එත්ථෙසො අභිසටො ජනො;
සීමාතික්කමනං යන්තං, මුනිමොනස්ස පත්තියා;
මිස්සං නන්දීහි ගච්ඡන්තං, කිං ජානමනුපුච්ඡසී’’ති.

තත්ථ **කිම්හෙසොති** කිම්හි කෙන කාරණෙන එසො හත්ථිකායාදිවසෙන මහතො සමූහස්ස ඝොසො. **කා නු ගාමෙව කීළියාති** කා නු එසා තයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තානං ගාමෙ විය කීළි. **කත්ථෙසොති** කිමත්ථං එස මහාජනො **අභිසටො** සන්නිපතිතො, තං පරිවාරෙත්වා ආගච්ඡතීති පුච්ඡි. **මමන්ති** යො අහං එතං ජනං ඔහාය ගච්ඡාමි, තං මං ඔහාය ගච්ඡන්තං. **එත්ථාති** එතස්මිං ඨානෙ එසො මහාජනො අභිසටො අනුබන්ධන්තො ආගතො. **සීමාතික්කමනං යන්තන්ති** ත්වං පන තං මං කිලෙසසීමං අතික්කම්ම අනගාරියමුනිභාවසඞ්ඛාතස්ස මොනස්ස පත්තියා යන්තං, ‘‘පබ්බජිතො වතම්හී’’ති නන්දිං අවිජහිත්වා ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජමානාහි නන්දීහි මිස්සමෙව ගච්ඡන්තං කිං ජානන්තො පුච්ඡසි, උදාහු අජානන්තො. මහාජනකො කිර විදෙහරට්ඨං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතොති කිං න සුතං තයාති.

අථස්ස සො දළ්හසමාදානත්ථාය පුන ගාථමාහ –

255.

‘‘මාස්සු තිණ්ණො අමඤ්ඤිත්ථ, සරීරං ධාරයං ඉමං;
අතීරණෙය්‍ය යමිදං, බහූ හි පරිපන්ථයො’’ති.

තත්ථ **මාස්සු තිණ්ණො අමඤ්ඤිත්ථාති** ඉමං භණ්ඩුකාසාවනිවත්ථං සරීරං ධාරෙන්තො ‘‘ඉමිනා පබ්බජිතලිඞ්ගග්ගහණමත්තෙනෙව කිලෙසසීමං තිණ්ණො අතික්කන්තොස්මී’’ති මා අමඤ්ඤිත්ථ. **අතීරණෙය්‍ය යමිදන්ති** ඉදං කිලෙසජාතං නාම න එත්තකෙන තීරෙතබ්බං. **බහූ හි පරිපන්ථයොති** සග්ගමග්ගං ආවරිත්වා ඨිතා තව බහූ කිලෙසපරිපන්ථාති.

තතො මහාසත්තො තස්ස වචනං සුත්වා පරිපන්ථෙ පුච්ඡන්තො ආහ –

256.

‘‘කො නු මෙ පරිපන්ථස්ස, මමං එවංවිහාරිනො;
යො නෙව දිට්ඨෙ නාදිට්ඨෙ, කාමානමභිපත්ථයෙ’’ති.

තත්ථ **යො නෙව දිට්ඨෙ නාදිට්ඨෙති** යො අහං නෙව දිට්ඨෙ මනුස්සලොකෙ, නාදිට්ඨෙ දෙවලොකෙ කාමානං අභිපත්ථෙමි, තස්ස මම එවං එකවිහාරිනො කො නු පරිපන්ථො අස්සාති වදති.

අථස්ස සො පරිපන්ථෙ දස්සෙන්තො ගාථමාහ –

257.

‘‘නිද්දා තන්දී විජම්භිතා, අරතී භත්තසම්මදො;
ආවසන්ති සරීරට්ඨා, බහූ හි පරිපන්ථයො’’ති.

තත්ථ **නිද්දාති** කපිනිද්දා. **තන්දීති** ආලසියං. **අරතීති** උක්කණ්ඨිතා. **භත්තසම්මදොති** භත්තපරිළාහො. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘සමණ, ත්වං පාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො’’ති වුත්තෙ තුය්හං පණීතං ඔජවන්තං පිණ්ඩපාතං දස්සන්ති, සො ත්වං පත්තපූරං ආදාය යාවදත්ථං පරිභුඤ්ජිත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කට්ඨත්ථරණෙ නිපජ්ජිත්වා කාකච්ඡමානො නිද්දං ඔක්කමිත්වා අන්තරා පබුද්ධො අපරාපරං පරිවත්තිත්වා හත්ථපාදෙ පසාරෙත්වා උට්ඨාය චීවරවංසං ගහෙත්වා ලග්ගචීවරං නිවාසෙත්වා ආලසියො හුත්වා නෙව සම්මජ්ජනිං ආදාය සම්මජ්ජිස්සසි, න පානීයං ආහරිස්සසි, පුන නිපජ්ජිත්වා නිද්දායිස්සසි, කාමවිතක්කං විතක්කෙස්සසි, තදා පබ්බජ්ජාය උක්කණ්ඨිස්සසි, භත්තපරිළාහො තෙ භවිස්සතීති. **ආවසන්ති සරීරට්ඨාති** ඉමෙ එත්තකා පරිපන්ථා තව සරීරට්ඨකා හුත්වා නිවසන්ති, සරීරෙයෙව තෙ නිබ්බත්තන්තීති දස්සෙති.

අථස්ස මහාසත්තො ථුතිං කරොන්තො ගාථමාහ –

258.

‘‘කල්‍යාණං වත මං භවං, බ්‍රාහ්මණ මනුසාසති;
බ්‍රාහ්මණ තෙව පුච්ඡාමි, කො නු ත්වමසි මාරිසා’’ති.

තත්ථ **බ්‍රාහ්මණ මනුසාසතීති** බ්‍රාහ්මණ, කල්‍යාණං වත මං භවං අනුසාසති.

තතො තාපසො ආහ –

259.

‘‘නාරදො ඉති මෙ නාමං, කස්සපො ඉති මං විදූ;
භොතො සකාසමාගච්ඡිං, සාධු සබ්භි සමාගමො.

260.

‘‘තස්ස තෙ සබ්බො ආනන්දො, විහාරො උපවත්තතු;
යං ඌනං තං පරිපූරෙහි, ඛන්තියා උපසමෙන ච.

261.

‘‘පසාරය සන්නතඤ්ච, උන්නතඤ්ච පසාරය;
කම්මං විජ්ජඤ්ච ධම්මඤ්ච, සක්කත්වාන පරිබ්බජා’’ති.

තත්ථ **විදූති** ගොත්තෙන මං ‘‘කස්සපො’’ති ජානන්ති. **සබ්භීති** පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සමාගමො නාම සාධු හොතීති ආගතොම්හි. **ආනන්දොති** තස්ස තව ඉමිස්සා පබ්බජ්ජාය ආනන්දො තුට්ඨි සොමනස්සමෙව හොතු මා උක්කණ්ඨි. **විහාරොති** චතුබ්බිධො බ්‍රහ්මවිහාරො. **උපවත්තතූති** නිබ්බත්තතු. **යං ඌනං තන්ති** යං තෙ සීලෙන කසිණපරිකම්මෙන ඣානෙන ච ඌනං, තං එතෙහි සීලාදීහි පූරය. **ඛන්තියා උපසමෙන චාති** ‘‘අහං රාජපබ්බජිතො’’ති මානං අකත්වා අධිවාසනඛන්තියා ච කිලෙසූපසමෙන ච සමන්නාගතො හොහි. **පසාරයාති** මා උක්ඛිප මා පත්ථර, පජහාති අත්ථො. **සන්නතඤ්ච උන්නතඤ්චාති** ‘‘කො නාමාහ’’න්තිආදිනා නයෙන පවත්තං ඔමානඤ්ච ‘‘අහමස්මි ජාතිසම්පන්නො’’තිආදිනා නයෙන පවත්තං අතිමානඤ්ච. **කම්මන්ති** දසකුසලකම්මපථං. **විජ්ජන්ති** පඤ්චඅභිඤ්ඤා-අට්ඨසමාපත්තිඤාණං. **ධම්මන්ති** කසිණපරිකම්මසඞ්ඛාතං සමණධම්මං. **සක්කත්වාන පරිබ්බජාති** එතෙ ගුණෙ සක්කත්වා වත්තස්සු, එතෙ වා ගුණෙ සක්කත්වා දළ්හං සමාදාය පරිබ්බජ, පබ්බජ්ජං පාලෙහි, මා උක්කණ්ඨීති අත්ථො.

එවං සො මහාසත්තං ඔවදිත්වා ආකාසෙන සකට්ඨානමෙව ගතො. තස්මිං ගතෙ අපරොපි මිගාජිනො නාම තාපසො තථෙව සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ඔලොකෙන්තො බොධිසත්තං දිස්වා ‘‘මහාජනං නිවත්තනත්ථාය තස්ස ඔවාදං දස්සාමී’’ති තත්ථෙවාගන්ත්වා ආකාසෙ අත්තානං දස්සෙන්තො ආහ –

262.

‘‘බහූ හත්ථී ච අස්සෙ ච, නගරෙ ජනපදානි ච;
හිත්වා ජනක පබ්බජිතො, කපාලෙ රතිමජ්ඣගා.

263.

‘‘කච්චි නු තෙ ජානපදා, මිත්තාමච්චා ච ඤාතකා;
දුබ්භිමකංසු ජනක, කස්මා තෙතං අරුච්චථා’’ති.

තත්ථ **කපාලෙති** මත්තිකාපත්තං සන්ධායාහ. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, ත්වං එවරූපං ඉස්සරියාධිපච්චං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතො ඉමස්මිං කපාලෙ රතිං අජ්ඣගා අධිගතොති පබ්බජ්ජාකාරණං පුච්ඡන්තො එවමාහ. **දුබ්භින්ති** කිං නු එතෙ තව අන්තරෙ කිඤ්චි අපරාධං කරිංසු, කස්මා තව එවරූපං ඉස්සරියසුඛං පහාය එතං කපාලමෙව අරුච්චිත්ථාති.

තතො මහාසත්තො ආහ –

264.

‘‘න මිගාජින ජාතුච්ඡෙ, අහං කඤ්චි කුදාචනං;
අධම්මෙන ජිනෙ ඤාතිං, න චාපි ඤාතයො මම’’න්ති.

තත්ථ **න මිගාජිනාති** අම්භො මිගාජින **ජාතුච්ඡෙ** එකංසෙනෙව අහං **කඤ්චි** ඤාතිං **කුදාචනං** කිස්මිඤ්චි කාලෙ අධම්මෙන න ජිනාමි. තෙපි ච ඤාතයො මං අධම්මෙන න ජිනන්තෙව, ඉති න කොචි මයි දුබ්භිං නාම අකාසීති අත්ථො.

එවමස්ස පඤ්හං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි යෙන කාරණෙන පබ්බජිතො, තං දස්සෙන්තො ආහ –

265.

‘‘දිස්වාන ලොකවත්තන්තං, ඛජ්ජන්තං කද්දමීකතං;
හඤ්ඤරෙ බජ්ඣරෙ චෙත්ථ, යත්ථ සන්නො පුථුජ්ජනො;
එතාහං උපමං කත්වා, භික්ඛකොස්මි මිගාජිනා’’ති.

තත්ථ **දිස්වාන ලොකවත්තන්තන්ති** වට්ටානුගතස්ස බාලලොකස්ස වත්තං තන්තිං පවෙණිං අහමද්දසං, තං දිස්වා පබ්බජිතොම්හීති දීපෙති. **ඛජ්ජන්තං කද්දමීකතන්ති** කිලෙසෙහි ඛජ්ජන්තං තෙහෙව ච කද්දමීකතං ලොකං දිස්වා. **යත්ථ සන්නො පුථුජ්ජනොති** යම්හි කිලෙසවත්ථුම්හි සන්නො ලග්ගො පුථුජ්ජනො, තත්ථ ලග්ගා බහූ සත්තා හඤ්ඤන්ති චෙව අන්දුබන්ධනාදීහි ච බජ්ඣන්ති. **එතාහන්ති** අහම්පි සචෙ එත්ථ බජ්ඣිස්සාමි, ඉමෙ සත්තා විය හඤ්ඤිස්සාමි චෙව බජ්ඣිස්සාමි චාති එවං එතදෙව කාරණං අත්තනො උපමං කත්වා කද්දමීකතං ලොකං දිස්වා භික්ඛකො ජාතොති අත්ථො. **මිගාජිනාති** තං නාමෙන ආලපති. කථං පන තෙන තස්ස නාමං ඤාතන්ති? පටිසන්ථාරකාලෙ පඨමමෙව පුච්ඡිතත්තා.

තාපසො තං කාරණං විත්ථාරතො සොතුකාමො හුත්වා ගාථමාහ –

266.

‘‘කො නු තෙ භගවා සත්ථා, කස්සෙතං වචනං සුචි;
න හි කප්පං වා විජ්ජං වා, පච්චක්ඛාය රථෙසභ;
සමණං ආහු වත්තන්තං, යථා දුක්ඛස්සතික්කමො’’ති.

තත්ථ **කස්සෙතන්ති** එතං තයා වුත්තං සුචිවචනං කස්ස වචනං නාම. **කප්පන්ති** කප්පෙත්වා කප්පෙත්වා පවත්තිතානං අභිඤ්ඤාසමාපත්තීනං ලාභිං කම්මවාදිං තාපසං. **විජ්ජන්ති** ආසවක්ඛයඤාණවිජ්ජාය සමන්නාගතං පච්චෙකබුද්ධං. ඉදං වුත්තං හොති – රථෙසභ මහාරාජ, න හි කප්පසමණං වා විජ්ජාසමණං වා පච්චක්ඛාය තස්සොවාදං විනා එවං පටිපජ්ජිතුං සක්කා. යථා දුක්ඛස්ස අතික්කමො හොති, එවං වත්තන්තං සමණං ආහු. තෙසං පන

වචනං සුත්වා සක්කා එවං පටිපජ්ජිතුං, තස්මා වදෙහි, කො නු තෙ භගවා සත්ථාති.

මහාසත්තො ආහ –

267.

‘‘න මිගාජින ජාතුච්ඡෙ, අහං කඤ්චි කුදාචනං;
සමණං බ්‍රාහ්මණං වාපි, සක්කත්වා අනුපාවිසි’’න්ති.

තත්ථ **සක්කත්වාති** පබ්බජ්ජාය ගුණපුච්ඡනත්ථාය පූජෙත්වා. **අනුපාවිසින්ති** න කඤ්චි අනුපවිට්ඨපුබ්බොස්මි, න මයා අඤ්ඤො කොචි සමණො පුච්ඡිතපුබ්බොති වදති. ඉමිනා හි පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තෙනපි න කදාචි ඔදිස්සකවසෙන පබ්බජ්ජාය ගුණො පුච්ඡිතපුබ්බො, තස්මා එවමාහ.

එවඤ්ච පන වත්වා යෙන කාරණෙන පබ්බජිතො, තං ආදිතො පට්ඨාය දීපෙන්තො ආහ –

268.

‘‘මහතා චානුභාවෙන, ගච්ඡන්තො සිරියා ජලං;
ගීයමානෙසු ගීතෙසු, වජ්ජමානෙසු වග්ගුසු.

269.

‘‘තූරියතාළසඞ්ඝුට්ඨෙ, සම්මතාලසමාහිතෙ;
ස මිගාජින මද්දක්ඛිං, ඵලිං අම්බං තිරොච්ඡදං;
හඤ්ඤමානං මනුස්සෙහි, ඵලකාමෙහි ජන්තුභි.

270.

‘‘සො ඛොහං තං සිරිං හිත්වා, ඔරොහිත්වා මිගාජින;
මූලං අම්බස්සුපාගච්ඡිං, ඵලිනො නිප්ඵලස්ස ච.

271.

‘‘ඵලිං අම්බං හතං දිස්වා, විද්ධස්තං විනළීකතං;
අථෙකං ඉතරං අම්බං, නීලොභාසං මනොරමං.

272.

‘‘එවමෙව නූනම්හෙපි, ඉස්සරෙ බහුකණ්ටකෙ;
අමිත්තා නො වධිස්සන්ති, යථා අම්බො ඵලී හතො.

273.

‘‘අජිනම්හි හඤ්ඤතෙ දීපි, නාගො දන්තෙහි හඤ්ඤතෙ;
ධනම්හි ධනිනො හන්ති, අනිකෙතමසන්ථවං;

ඵලී අම්බො අඵලො ච, තෙ සත්ථාරො උභො මමා’’ති.

තත්ථ **වග්ගුසූති** මධුරස්සරෙසු තූරියෙසු වජ්ජමානෙසු. **තූරියතාළසඞ්ඝුට්ඨෙති** තූරියානං තාළිතෙහි සඞ්ඝුට්ඨෙ උයྱානෙ. **සම්මතාලසමාහිතෙති** සම්මෙහි ච තාලෙහි ච සමන්නාගතෙ. **ස මිගාජිනාති** මිගාජින, සො අහං අද්දක්ඛිං. **ඵලිං අම්බන්ති** ඵලිතං අම්බරුක්ඛන්ති අත්ථො. **තිරොච්ඡදන්ති** තිරොපාකාරං උය්‍යානස්ස අන්තොඨිතං බහිපාකාරං නිස්සාය ජාතං අම්බරුක්ඛං. **හඤ්ඤමානන්ති** පොථියමානං. **ඔරොහිත්වාති** හත්ථික්ඛන්ධා ඔතරිත්වා. **විනළීකතන්ති** නිපත්තනළං කතං.

එවමෙවාති එවං එව. **ඵලීති** ඵලසම්පන්නො. **අජිනම්හීති** චම්මත්ථාය චම්මකාරණා. **දන්තෙහීති** අත්තනො දන්තෙහි, **හඤ්ඤතෙ** දන්තනිමිත්තං හඤ්ඤතෙති අත්ථො. **හන්තීති** හඤ්ඤති. **අනිකෙතමසන්ථවන්ති** යො පන නිකෙතං පහාය පබ්බජිතත්තා අනිකෙතො නාම සත්තසඞ්ඛාරවත්ථුකස්ස තණ්හාසන්ථවස්ස අභාවා අසන්ථවො නාම, තං අනිකෙතං අසන්ථවං කො හනිස්සතීති අධිප්පායො. **තෙ සත්ථාරොති** තෙ ද්වෙ රුක්ඛා මම සත්ථාරො අහෙසුන්ති වදති.

තං සුත්වා මිගාජිනො ‘‘අප්පමත්තො හොහී’’ති රඤ්ඤො ඔවාදං දත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. තස්මිං ගතෙ සීවලිදෙවී රඤ්ඤො පාදමූලෙ පතිත්වා ආහ –

274.

‘‘සබ්බො ජනො පබ්‍යථිතො, රාජා පබ්බජිතො ඉති;
හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා.

275.

‘‘අස්සාසයිත්වා ජනතං, ඨපයිත්වා පටිච්ඡදං;
පුත්තං රජ්ජෙ ඨපෙත්වාන, අථ පච්ඡා පබ්බජිස්සසී’’ති.

තත්ථ **පබ්‍යථිතොති** භීතො උත්‍රස්තො. **පටිච්ඡදන්ති** අම්හෙ ඩය්හමානෙපි විලුප්පමානෙපි රාජා න ඔලොකෙතීති පබ්‍යථිතස්ස මහාජනස්ස ආවරණං රක්ඛං ඨපෙත්වා පුත්තං දීඝාවුකුමාරං රජ්ජෙ ඨපෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා පච්ඡා පබ්බජිස්සසීති අත්ථො.

තතො බොධිසත්තො ආහ –

276.

‘‘චත්තා මයා ජානපදා, මිත්තාමච්චා ච ඤාතකා;
සන්ති පුත්තා විදෙහානං, දීඝාවු රට්ඨවඩ්ඪනො;
තෙ රජ්ජං කාරයිස්සන්ති, මිථිලායං පජාපතී’’ති.

තත්ථ **සන්ති පුත්තාති** සීවලි සමණානං පුත්තා නාම නත්ථි, විදෙහරට්ඨවාසීනං පන පුත්තා දීඝාවු අත්ථි, තෙ රජ්ජං කාරයිස්සන්ති. **පජාපතීති** දෙවිං ආලපති.

දෙවී ආහ ‘‘දෙව, තුම්හෙසු තාව පබ්බජිතෙසු අහං කිං කරොමී’’ති. අථ නං සො ‘‘භද්දෙ, අහං තං අනුසික්ඛාමි, වචනං මෙ කරොහී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

277.

‘‘එහි තං අනුසික්ඛාමි, යං වාක්‍යං මම රුච්චති;
රජ්ජං තුවං කාරයසි, පාපං දුච්චරිතං බහුං;
කායෙන වාචා මනසා, යෙන ගච්ඡසි දුග්ගතිං.

278.

‘‘පරදින්නකෙන පරනිට්ඨිතෙන, පිණ්ඩෙන යාපෙහි ස ධීරධම්මො’’ති.

තත්ථ **තුවන්ති** ත්වං පුත්තස්ස ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ‘‘මම පුත්තස්ස රජ්ජ’’න්ති රජ්ජං අනුසාසමානා බහුං පාපං කරිස්සසි. **ගච්ඡසීති** යෙන කායාදීහි කතෙන බහුපාපෙන දුග්ගතිං ගමිස්සසි. **ස ධීරධම්මොති** පිණ්ඩියාලොපෙන යාපෙතබ්බං, එස පණ්ඩිතානං ධම්මොති.

එවං මහාසත්තො තස්සා ඔවාදං අදාසි. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං සල්ලපන්තානං ගච්ඡන්තානඤ්ඤෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො. දෙවී පතිරූපෙ ඨානෙ ඛන්ධාවාරං නිවාසාපෙසි. මහාසත්තොපි එකං රුක්ඛමූලං උපගතො. සො තත්ථ රත්තිං වසිත්වා පුනදිවසෙ සරීරපටිජග්ගනං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. දෙවීපි ‘‘සෙනා පච්ඡතොව ආගච්ඡතූ’’ති වත්වා තස්ස පච්ඡතොව අහොසි. තෙ භික්ඛාචාරවෙලායං ථූණං නාම නගරං පාපුණිංසු. තස්මිං ඛණෙ අන්තොනගරෙ එකො පුරිසො සූණතො මහන්තං මංසඛණ්ඩං කිණිත්වා සූලෙන අඞ්ගාරෙසු පචාපෙත්වා නිබ්බාපනත්ථාය ඵලකකොටියං ඨපෙත්වා අට්ඨාසි. තස්ස අඤ්ඤවිහිතස්ස එකො සුනඛො තං ආදාය පලායි. සො ඤත්වා තං අනුබන්ධන්තො යාව බහිදක්ඛිණද්වාරං ගන්ත්වා නිබ්බින්දො නිවත්ති. රාජා ච දෙවී ච සුනඛස්ස පුරතො ගච්ඡන්තා ද්විධා අහෙසුං. සො භයෙන මංසඛණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි.

මහාසත්තො තං දිස්වා චින්තෙසි ‘‘අයං සුනඛො ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛො පලාතො, අඤ්ඤොපිස්ස සාමිකො න පඤ්ඤායති, එවරූපො අනවජ්ජො පංසුකූලපිණ්ඩපාතො නාම නත්ථි, පරිභුඤ්ජිස්සාමි න’’න්ති. සො මත්තිකාපත්තං නීහරිත්වා තං මංසඛණ්ඩං ආදාය පුඤ්ඡිත්වා පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා උදකඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා පරිභුඤ්ජිතුං ආරභි. තතො දෙවී ‘‘සචෙ එස රජ්ජෙනත්ථිකො භවෙය්‍ය, එවරූපං ජෙගුච්ඡං පංසුමක්ඛිතං සුනඛුච්ඡිට්ඨකං න ඛාදෙය්‍ය. සචෙ ඛාදෙය්‍ය, ඉදානෙස අම්හාකං සාමිකො

න භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ''මහාරාජ, එවරූපං ජෙගුච්ඡං ඛාදසී''ති ආහ. ''දෙවි, ත්වං අන්ධබාලතාය ඉමස්ස පිණ්ඩපාතස්ස විසෙසං න ජානාසී''ති වත්වා තස්සෙව පතිතට්ඨානං පච්චවෙක්ඛිත්වා අමතං විය පරිභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථෙ ධොවති. තස්මිං ඛණෙ දෙවී නින්දමානා ආහ –

279.

''යොපි චතුත්ථෙ භත්තකාලෙ න භුඤ්ජෙ, අජුට්ඨමාරීව ඛුදාය මියෙය්‍ය;

න ත්වෙව පිණ්ඩං ලුළිතං අනරියං, කුලපුත්තරූපො සප්පුරිසො න සෙවෙ;

තයිදං න සාධු තයිදං න සුට්ඨු, සුනඛුච්ඡිට්ඨකං ජනක භුඤ්ජසෙ තුව''න්ති.

තත්ථ **අජුට්ඨමාරීවාති** අනාථමරණමෙව. **ලුළිතන්ති** පංසුමක්ඛිතං. **අනරියන්ති** අසුන්දරං. **න සෙවෙති න**-කාරො පරිපුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ චතුත්ථෙපි භත්තකාලෙ න භුඤ්ජෙය්‍ය, ඛුදාය මරෙය්‍ය, නනු එවං සන්තෙපි කුලපුත්තරූපො සප්පුරිසො එවරූපං පිණ්ඩං න ත්වෙව සෙවෙය්‍යාති. **තයිදන්ති** තං ඉදං.

මහාසත්තො ආහ –

280.

''න චාපි මෙ සීවලි සො අභක්ඛො, යං හොති චත්තං ගිහිනො සුනස්ස වා;

යෙ කෙචි භොගා ඉධ ධම්මලද්ධා, සබ්බො සො භක්ඛො අනවයොති වුත්තො''ති.

තත්ථ **අභක්ඛොති** සො පිණ්ඩපාතො මම අභක්ඛො නාම න හොති. **යං හොතීති** යං ගිහිනො වා සුනස්ස වා චත්තං හොති, තං පංසුකූලං නාම අසාමිකත්තා අනවජ්ජමෙව හොති. **යෙ කෙචීති** තස්මා අඤ්ඤෙපි යෙ කෙචි ධම්මෙන ලද්ධා භොගා, සබ්බො සො භක්ඛො. **අනවයොති** අනුඅවයො, අනුපුනප්පුනං ඔලොකියමානොපි අවයො පරිපුණ්ණගුණො අනවජ්ජො, අධම්මලද්ධං පන සහස්සග්ඝනකම්පි ජිගුච්ඡනීයමෙවාති.

එවං තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්තාව ථූණනගරද්වාරං සම්පාපුණිංසු. තත්‍ර දාරිකාසු කීළන්තීසු එකා කුමාරිකා ඛුද්දකකුල්ලකෙන වාලුකං පප්ඵොටෙති. තස්සා එකස්මිං හත්ථෙ එකං වලයං, එකස්මිං ද්වෙ වලයානි. තානි අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටෙන්ති, ඉතරං නිස්සද්දං. රාජා තං කාරණං ඤත්වා ''සීවලිදෙවී මම පච්ඡතො චරති, ඉත්ථී ච නාම පබ්බජිතස්ස මලං, 'අයං පබ්බජිත්වාපි භරියං ජහිතුං න සක්කොතී'ති ගරහිස්සන්ති මං. සචායං

කුමාරිකා පණ්ඩිතා භවිස්සති, සීවලිදෙවියා නිවත්තනකාරණං කථෙස්සති, ඉමිස්සා කථං සුත්වා සීවලිදෙවිං උය්‍යොජෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ –

281.

''කුමාරිකෙ උපසෙනියෙ, නිච්චං නිග්ගළමණ්ඩිතෙ;
කස්මා තෙ එකො භුජො ජනති, එකො තෙ න ජනතී භුජො''ති.

තත්ථ **උපසෙනියෙති** මාතරං උපගන්ත්වා සෙනිකෙ. **නිග්ගළමණ්ඩිතෙති** අගලිතමණ්ඩනෙන මණ්ඩනසීලිකෙති වදති. **ජනතීති** සද්දං කරොති.

කුමාරිකා ආහ –

282.

''ඉමස්මිං මෙ සමණ හත්ථෙ, පටිමුක්කා දුනීවරා;
සඞ්ඝාතා ජායතෙ සද්දො, දුතියස්සෙව සා ගති.

283.

''ඉමස්මිං මෙ සමණ හත්ථෙ, පටිමුක්කො එකනීවරො;
සො අදුතියො න ජනති, මුනිභූතොව තිට්ඨති.

284.

''විවාදප්පත්තො දුතියො, කෙනෙකො විවදිස්සති;
තස්ස තෙ සග්ගකාමස්ස, එකත්තමුපරොචත''න්ති.

තත්ථ **දුනීවරාති** ද්වෙ වලයානි. **සඞ්ඝාතාති** සංඝනනතො සඞ්ඝට්ටනතොති අත්ථො. **ගතීති** නිබ්බත්ති. දුතියස්සෙව හි එවරූපා නිබ්බත්ති හොතීති අත්ථො. **සොති** සො නීවරො. **මුනිභූතොවාති** පහීනසබ්බකිලෙසො අරියපුග්ගලො විය තිට්ඨති. **විවාදප්පත්තොති** සමණ දුතියකො නාම විවාදමාපන්නො හොති, කලහං කරොති, නානාගාහං ගණ්හාති. **කෙනෙකොති** එකකො පන කෙන සද්ධිං විවදිස්සති. **එකත්තමුපරොචතන්ති** එකීභාවො තෙ රුච්චතු. සමණා නාම භගිනිම්පි ආදාය න චරන්ති, කිං පන ත්වං එවරූපං උත්තමරූපධරං භරියං ආදාය විචරසි, අයං තෙ අන්තරායං කරිස්සති, ඉමං නීහරිත්වා එකකොව සමණකම්මං කරොහීති නං ඔවදති.

සො තස්සා කුමාරිකාය වචනං සුත්වා පච්චයං ලභිත්වා දෙවියා සද්ධිං කථෙන්තො ආහ –

285.

''සුණාසි සීවලි කථා, කුමාරියා පවෙදිතා;

පෙසියා මං ගරහිත්ථො, දුතියස්සෙව සා ගති.

286.

‘‘අයං ද්වෙධාපථො භද්දෙ, අනුචිණ්ණො පථාවිහි;
තෙසං ත්වං එකං ගණ්හාහි, අහමෙකං පුනාපරං.

287.

‘‘මාවච මං ත්වං ‘පති මෙ’ති, නාහං ‘භරියා’ති වා පුනා’’ති.

තත්ථ **කුමාරියා පවෙදිතාති** කුමාරිකාය කථිතා. **පෙසියාති** සචාහං රජ්ජං කාරෙය්‍යං, එසා මෙ පෙසියා වචනකාරිකා භවෙය්‍ය, ඔලොකෙතුම්පි මං න විසහෙය්‍ය. ඉදානි පන අත්තනො පෙසියං විය ච මඤ්ඤති, ‘‘දුතියස්සෙව සා ගතී’’ති මං ඔවදති. **අනුචිණ්ණොති** අනුසඤ්චරිතො. **පථාවිහීති** පථිකෙහි. **එකන්ති** තව රුච්චනකං එකං මග්ගං ගණ්හ, අහං පන තයා ගහිතාවසෙසං අපරං ගණ්හිස්සාමි. **මාවච මං ත්වන්ති** සීවලි ඉතො පට්ඨාය පුන මං ‘‘පති මෙ’’ති මා අවච, අහං වා ත්වං ‘‘භරියා මෙ’’ති නාවචං.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘දෙව, තුම්හෙ උත්තමා, දක්ඛිණමග්ගං ගණ්හථ, අහං වාමමග්ගං ගණ්හිස්සාමී’’ති වත්වා ථොකං ගන්ත්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී පුනාගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං කථෙන්තී එකතොව නගරං පාවිසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා උපඩ්ඪගාථමාහ –

‘‘ඉමමෙව කථයන්තා, ථූණං නගරුපාගමු’’න්ති.

තත්ථ **නගරුපාගමුන්ති** නගරං පවිට්ඨා.

පවිසිත්වා ච පන මහාසත්තො පිණ්ඩත්ථාය චරන්තො උසුකාරස්ස ගෙහද්වාරං පත්තො. සීවලිදෙවීපි එකමන්තං අට්ඨාසි. තස්මිං සමයෙ උසුකාරො අඞ්ගාරකපල්ලෙ උසුං තාපෙත්වා කඤ්ජියෙන තෙමෙත්වා එකං අක්ඛිං නිමීලෙත්වා එකෙන අක්ඛිනා ඔලොකෙන්තො උජුං කරොති. තං දිස්වා මහාසත්තො චින්තෙසි ‘‘සචායං පණ්ඩිතො භවිස්සති, මය්හං එකං කාරණං කථෙස්සති, පුච්ඡිස්සාමි න’’න්ති. සො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡති. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

288.

‘‘කොට්ඨකෙ උසුකාරස්ස, භත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙ;
තත්‍ර ච සො උසුකාරො, එකං දණ්ඩං උජුං කතං;
එකඤ්ච චක්ඛුං නිග්ගය්හ, ජිම්හමෙකෙන පෙක්ඛතී’’ති.

තත්ථ **කොට්ඨකෙති** භික්ඛවෙ, සො රාජා අත්තනො භත්තකාලෙ උපට්ඨිතෙ උසුකාරස්ස කොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. **තත්‍ර චාති** තස්මිඤ්ච

කොට්ඨකෙ. **නිග්ගය්හාති** නිමීලෙත්වා. **ජිම්හමෙකෙනාති** එකෙන අක්ඛිනා වඞ්කං සරං පෙක්ඛති.

අථ නං මහාසත්තො ආහ –

289.

‘‘එවං නො සාධු පස්සසි, උසුකාර සුණොහි මෙ;
යදෙකං චක්ඛුං නිග්ගය්හ, ජිම්හමෙකෙන පෙක්ඛසී’’ති.

තස්සත්ථො – සම්ම උසුකාර, එවං නු ත්වං සාධු පස්සසි, යං එකං චක්ඛුං නිමීලෙත්වා එකෙන චක්ඛුනා වඞ්කං සරං පෙක්ඛසීති.

අථස්ස සො කථෙන්තො ආහ –

290.

‘‘ද්වීහි සමණ චක්ඛූහි, විසාලං විය ඛායති;
අසම්පත්වා පරමං ලිඞ්ගං, නුජුභාවාය කප්පති.

291.

‘‘එකඤ්ච චක්ඛුං නිග්ගය්හ, ජිම්හමෙකෙන පෙක්ඛතො;
සම්පත්වා පරමං ලිඞ්ගං, උජුභාවාය කප්පති.

292.

‘‘විවාදප්පත්තො දුතියො, කෙනෙකො විවදිස්සති;
තස්ස තෙ සග්ගකාමස්ස, එකත්තමුපරොචත’’න්ති.

තත්ථ **විසාලං වියාති** විත්ථිණ්ණං විය හුත්වා ඛායති. **අසම්පත්වා පරමං ලිඞ්ගන්ති** පරතො වඞ්කට්ඨානං අප්පත්වා. **නුජුභාවායාති** න උජුභාවාය. ඉදං වුත්තං හොති – විසාලෙ ඛායමානෙ පරතො උජුට්ඨානං වා වඞ්කට්ඨානං වා න පාපුණෙය්‍ය, තස්මිං අසම්පත්තෙ අදිස්සමානෙ උජුභාවාය කිච්චං න කප්පති න සම්පජ්ජතීති. **සම්පත්වාති** චක්ඛුනා පත්වා, දිස්වාති අත්ථො. **විවාදප්පත්තොති** යථා දුතියෙ අක්ඛිම්හි උම්මීලිතෙ ලිඞ්ගං න පඤ්ඤායති, වඞ්කට්ඨානම්පි උජුකං පඤ්ඤායති, උජුට්ඨානම්පි වඞ්කං පඤ්ඤායතීති විවාදො හොති, එවං සමණස්සපි දුතියො නාම විවාදමාපන්නො හොති, කලහං කරොති, නානාගාහං ගණ්හාති. **කෙනෙකොති** එකො පන කෙන සද්ධිං විවදිස්සති. **එකත්තමුපරොචතන්ති** එකීභාවො තෙ රුච්චතු. සමණා නාම භගිනිම්පි ආදාය න චරන්ති, කිං පන ත්වං එවරූපං උත්තමරූපධරං භරියං ආදාය විචරසි. අයං තෙ අන්තරායං කරිස්සති, ඉමං නීහරිත්වා එකකොව සමණධම්මං කරොහීති සො තං ඔවදති.

එවමස්ස සො ඔවාදං දත්වා තුණ්හී අහොසි. මහාසත්තොපි පිණ්ඩාය චරිත්වා මිස්සකභත්තං සංකඩ්ඪිත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා උදකඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා කතභත්තකිච්චො මුඛං වික්ඛාලෙත්වා පත්තං ථවිකාය ඔසාරෙත්වා සීවලිදෙවිං ආමන්තෙත්වා ආහ –

293.

‘‘සුණාසි සීවලි කථා, උසුකාරෙන වෙදිතා;
පෙසියා මං ගරහිත්ථො, දුතියස්සෙව සා ගති.

294.

‘‘අයං ද්වෙධාපථො භද්දෙ, අනුචිණ්ණො පථාවිහි;
තෙසං ත්වං එකං ගණ්හාහි, අහමෙකං පුනාපරං.

295.

‘‘මාවච මං ත්වං ‘පති මෙ’ති, නාහං ‘භරියා’ති වා පුනා’’ති.

තත්ථ **සුණාසීති** සුණ, ත්වං කථා. **‘‘පෙසියා ම’’**න්ති ඉදං පන කුමාරිකාය ඔවාදමෙව සන්ධායාහ.

සා කිර ‘‘මාවච මං ත්වං ‘පති මෙ’ති’’ වුත්තාපි මහාසත්තං අනුබන්ධියෙව. රාජා නං නිවත්තෙතුං න සක්කොති. මහාජනොපි අනුබන්ධි. තතො පන අටවී අවිදූරෙ හොති. මහාසත්තො නීලවනරාජිං දිස්වා තං නිවත්තෙතුකාමො හුත්වා ගච්ඡන්තොයෙව මග්ගසමීපෙ මුඤ්ජතිණං අද්දස. සො තතො ඊසිකං លුඤ්චිත්වා ‘‘පස්සසි සීවලි, අයං ඉධ පුන සංඝටෙතුං න සක්කා, එවමෙව පුන මය්හං තයා සද්ධිං සංවාසො නාම සඝටෙතුං න සක්කා’’ති වත්වා ඉමං උපඩ්ඪගාථමාහ –

‘‘මුඤ්ජාවෙසිකා පවාළ්හා, එකා විහර සීවලී’’ති.

තත්ථ **එකා විහරාති** අහං එකීභාවෙන විහරිස්සාමි, ත්වම්පි එකා විහරාහීති තස්සා ඔවාදමදාසි.

තං සුත්වා සීවලිදෙවී ‘‘ඉතොදානි පට්ඨාය නත්ථි මය්හං මහාජනකනරින්දෙන සද්ධිං සංවාසො’’ති සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී උභොහි හත්ථෙහි උරං පහරිත්වා මහාමග්ගෙ පති. මහාසත්තො තස්සා විසඤ්ඤීභාවං ඤත්වා පදං විකොපෙත්වා අරඤ්ඤං පාවිසි. අමච්චා ආගන්ත්වා තස්සා සරීරං උදකෙන සිඤ්චිත්වා හත්ථපාදෙ පරිමජ්ජිත්වා සඤ්ඤං ලභාපෙසුං. සා ‘‘තාතා, කුහිං රාජා’’ති පුච්ඡි. ‘‘නනු තුම්හෙව ජානාථා’’ති? ‘‘උපධාරෙථ තාතා’’ති. තෙ ඉතො චිතො ධාවිත්වා විචිනන්තාපි මහාසත්තං න පස්සිංසු. දෙවී මහාපරිදෙවං පරිදෙවිත්වා රඤ්ඤො ඨිතට්ඨානෙ චෙතියං කාරෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා නිවත්ති. මහාසත්තොපි හිමවන්තං පවිසිත්වා සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව පඤ්ච

අභිඤ්ඤා ච, අට්ඨ සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙත්වා පුන මනුස්සපථං නාගමි. දෙවීපි උසුකාරෙන සද්ධිං කථිතට්ඨානෙ, කුමාරිකාය සද්ධිං කථිතට්ඨානෙ, මංසපරිභොගට්ඨානෙ, මිගාජිනෙන සද්ධිං කථිතට්ඨානෙ, නාරදෙන සද්ධිං කථිතට්ඨානෙ චාති සබ්බට්ඨානෙසු චෙතියානි කාරෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා සෙනඞ්ගපරිවුතා මිථිලං පත්වා අම්බවනුය්‍යානෙ පුත්තස්ස අභිසෙකං කාරෙත්වා තං සෙනඞ්ගපරිවුතං නගරං පෙසෙත්වා සයං ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තත්ථෙව උය්‍යානෙ වසන්තී කසිණපරිකම්මං කත්වා ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණා අහොසි. මහාසත්තොපි අපරිහීනජ්ඣානො හුත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි – ‘‘තදා සමුද්දරක්ඛිකා දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, නාරදො සාරිපුත්තො, මිගාජිනො මොග්ගල්ලානො, කුමාරිකා ඛෙමා භික්ඛුනී, උසුකාරො ආනන්දො, සීවලිදෙවී රාහුලමාතා, දීඝාවුකුමාරො රාහුලො, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, මහාජනකනරින්දො පන අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධො අහොසි’’න්ති.

මහාජනකජාතකවණ්ණනා දුතියා.

[540] 3. සුවණ්ණසාමජාතකවණ්ණනා

කො නු මං උසුනා විජ්ඣීති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං මාතුපොසකභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. සාවත්ථියං කිර අට්ඨාරසකොටිවිභවස්ස එකස්ස සෙට්ඨිකුලස්ස එකපුත්තකො අහොසි මාතාපිතූනං පියො මනාපො. සො එකදිවසං පාසාදවරගතො සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා වීථිං ඔලොකෙන්තො ගන්ධමාලාදිහත්ථං මහාජනං ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙතවනං ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අහම්පි ධම්මං සුණිස්සාමී’’ති මාතාපිතරො වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා වත්ථභෙසජ්ජපානකාදීනි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දාපෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි ච භගවන්තං පූජෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො ධම්මං සුත්වා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා පබ්බජ්ජාය ච ආනිසංසං සල්ලක්ඛෙත්වා පරිසාය වුට්ඨිතාය භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ‘‘මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං තථාගතා නාම න පබ්බාජෙන්තී’’ති සුත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පුන ගෙහං ගන්ත්වා සගාරවෙන මාතාපිතරො වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘අම්මතාතා, අහං තථාගතස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති. අථස්ස මාතාපිතරො තස්ස වචනං සුත්වා එකපුත්තකභාවෙන සත්තධා භිජ්ජමානහදයා විය පුත්තසිනෙහෙන කම්පමානා එවමාහංසු ‘‘තාත පියපුත්තක, තාත කුලඞ්කුර, තාත නයන, තාත හදය, තාත පාණසදිස, තයා විනා කථං ජීවාම, තයි පටිබද්ධං නො ජීවිතං. මයඤ්හි තාත, ජරාජිණ්ණා වුඩ්ඪා මහල්ලකා, අජ්ජ වා සුවෙ වා පරසුවෙ වා මරණං පාපුණිස්සාම, තස්මා මා අම්හෙ ඔහාය ගච්ඡසි. තාත,

පබ්බජ්ජා නාම අතිදුක්කරා, සීතෙන අත්ථෙ සති උණ්හං ලභති, උණ්හෙන අත්ථෙ සති සීතං ලභති, තස්මා තාත, මා පබ්බජාහී''ති.

තං සුත්වා කුලපුත්තො දුක්ඛී දුම්මනො ඔනතසීසො පජ්ඣායන්තොව නිසීදි සත්තාහං නිරාහාරො. අථස්ස මාතාපිතරො එවං චින්තෙසුං ''සචෙ නො පුත්තො අනනුඤ්ඤාතො, අද්ධා මරිස්සති, පුන න පස්සිස්සාම, පබ්බජ්ජාය ජීවමානං පුන නං පස්සිස්සාමා''ති. චින්තෙත්වා ච පන ''තාත පියපුත්තක, තං පබ්බජ්ජාය අනුජානාම, පබ්බජාහී''ති අනුජානිංසු. තං සුත්වා කුලපුත්තො තුට්ඨමානසො හුත්වා අත්තනො සකලසරීරං ඔණාමෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා එකං භික්ඛුං පක්කොසාපෙත්වා ''ඉමං කුමාරං පබ්බාජෙහී''ති ආණාපෙසි. සො තං පබ්බාජෙසි. තස්ස පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය මහාලාභසක්කාරො නිබ්බත්ති. සො ආචරියුපජ්ඣායෙ ආරාධෙත්වා ලද්ධූපසම්පදො පඤ්ච වස්සානි ධම්මං පරියාපුණිත්වා ''අහං ඉධ ආකිණ්ණො විහරාමි, න මෙ ඉදං පතිරූප''න්ති විපස්සනාධුරං පූරෙතුකාමො හුත්වා උපජ්ඣායස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා උපජ්ඣායං වන්දිත්වා ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා එකං පච්චන්තගාමං නිස්සාය අරඤ්ඤෙ විහාසි. සො තත්ථ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ද්වාදස වස්සානි ඝටෙන්තො වායමන්තොපි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. මාතාපිතරොපිස්ස ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ දුග්ගතා අහෙසුං. යෙ හි තෙසං ඛෙත්තං වා වණිජ්ජං වා පයොජෙසුං, තෙ ''ඉමස්මිං කුලෙ පුත්තො වා භාතා වා ඉණං චොදෙත්වා ගණ්හන්තො නාම නත්ථී''ති අත්තනො අත්තනො හත්ථගතං ගහෙත්වා යථාරුචි පලායිංසු. ගෙහෙ දාසකම්මකරාදයොපි හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි ගහෙත්වා පලායිංසු.

අපරභාගෙ ද්වෙ ජනා කපණා හුත්වා හත්ථෙ උදකසිඤ්චනම්පි අලභිත්වා ගෙහං වික්කිණිත්වා අසරා හුත්වා කාරුඤ්ඤභාවං පත්තා පිලොතිකං නිවාසෙත්වා කපාලහත්ථා භික්ඛාය චරිංසු. තස්මිං කාලෙ එකො භික්ඛු ජෙතවනතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන තස්ස වසනට්ඨානං අගමාසි. සො තස්ස ආගන්තුකවත්තං කත්වා සුඛනිසින්නකාලෙ ''භන්තෙ, කුතො ආගතත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ජෙතවනා ආගතො ආවුසො''ති වුත්තෙ සත්ථුනො චෙව මහාසාවකාදීනඤ්ච ආරොග්‍යං පුච්ඡිත්වා මාතාපිතූනඤ්ච පවත්තිං පුච්ඡි ''කිං, භන්තෙ, සාවත්ථියං අසුකස්ස නාම සෙට්ඨිකුලස්ස ආරොග්‍ය''න්ති? ''ආවුසො, මා තස්ස කුලස්ස පවත්තිං පුච්ඡා''ති. ''කිං භන්තෙ''ති. ''ආවුසො, තස්ස කිර කුලස්ස එකො පුත්තො අත්ථි, සො බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිතො, තස්ස පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එතං කුලං පරික්ඛීණං, ඉදානි ද්වෙ ජනා පරමකාරුඤ්ඤභාවං පත්තා භික්ඛාය චරන්තී''ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි රොදිතුං ආරභි. ''ආවුසො, කිං රොදසී''ති? ''භන්තෙ, තෙ මය්හං මාතාපිතරො, අහං තෙසං පුත්තො''ති.

‘‘ආවුසො, තව මාතාපිතරො තං නිස්සාය විනාසං පත්තා, ගච්ඡ, තෙ පටිජග්ගාහී’’ති.

සො ‘‘අහං ද්වාදස වස්සානි සටෙන්තො වායමන්තොපි මග්ගං වා ඵලං වා නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිං, අභබ්බො භවිස්සාමි, කිං මෙ පබ්බජ්ජාය, ගිහී හුත්වා මාතාපිතරො පොසෙත්වා දානං දත්වා සග්ගපරායණො භවිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අරඤ්ඤාවාසං තස්ස ථෙරස්ස නිය්යාදෙත්වා පුනදිවසෙ අරඤ්ඤා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ගච්ඡන්තො සාවත්ථිතො අවිදූරෙ ජෙතවනපිට්ඨිවිහාරං පාපුණි. තත්ථ ද්වෙ මග්ගා අහෙසුං. තෙසු එකො මග්ගො ජෙතවනං ගච්ඡති, එකො සාවත්ථිං. සො තත්ථෙව ඨත්වා ‘‘කිං නු ඛො පඨමං මාතාපිතරො පස්සාමි, උදාහු දසබල’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘මයා මාතාපිතරො චිරං දිට්ඨපුබ්බා, ඉතො පට්ඨාය පන මෙ බුද්ධදස්සනං දුල්ලභං භවිස්සති, තස්මා අජ්ජමෙව සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා ධම්මං සුත්වා ස්වෙ පාතොව මාතාපිතරො පස්සිස්සාමී’’ති සාවත්ථිමග්ගං පහාය සායන්හසමයෙ ජෙතවනං පාවිසි. තං දිවසං පන සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉමස්ස කුලපුත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං අද්දස. සො තස්සාගමනකාලෙ **මාතුපොසකසුත්තෙන** (සං. නි. 1.205) මාතාපිතූනං ගුණං වණ්ණෙසි. සො පන භික්ඛු පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා සත්ථුස්ස ධම්මකථං සුණන්තො චින්තෙසි ‘‘අහං ගිහී හුත්වා මාතාපිතරො පටිජග්ගිතුං සක්කොමීති චින්තෙසිං, සත්ථා පන ‘පබ්බජිතොව සමානො පටිජග්ගිතො උපකාරකො මාතාපිතූන’න්ති වදති. සචාහං සත්ථාරං අදිස්වා ගතො, එවරූපාය පබ්බජ්ජාය පරිහීනො භවෙය්‍යං. ඉදානි පන ගිහී අහුත්වා පබ්බජිතොව සමානො මාතාපිතරො පොසෙස්සාමී’’ති.

සො සලාකග්ගං ගන්ත්වා සලාකභත්තඤ්චෙව සලාකයාගුඤ්ච ගණ්හිත්වා ද්වාදස වස්සානි අරඤ්ඤෙ වුත්ථභික්ඛු පාරාජිකප්පත්තො විය අහොසි. සො පාතොව සාවත්ථියං පවිසිත්වා ‘‘කිං නු ඛො පඨමං යාගුං ගණ්හිස්සාමි, උදාහු මාතාපිතරො පස්සිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කපණානං මාතාපිතූනං සන්තිකං තුච්ඡහත්ථෙන ගන්තුං අයුත්ත’’න්ති චින්තෙත්වා යාගුං ගහෙත්වා එතෙසං පොරාණකගෙහද්වාරං ගතො. මාතාපිතරොපිස්ස යාගුභික්ඛං චරිත්වා පරභිත්තිං නිස්සාය විහරන්ති. සො උපගන්ත්වා නිසින්නකෙ දිස්වා උප්පන්නසොකො අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තෙසං අවිදූරෙ අට්ඨාසි. තෙ තං දිස්වාපි න සඤ්ජානිංසු. අථ මාතා ‘‘භික්ඛත්ථාය ඨිතො භවිස්සතී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං දාතබ්බයුත්තකං නත්ථි, අතිච්ඡථා’’ති ආහ. සො තස්සා කථං සුත්වා හදයපූරං සොකං ගහෙත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තත්ථෙව අට්ඨාසි. දුතියම්පි තතියම්පි ‘‘අතිච්ඡථා’’ති වුච්චමානොපි අට්ඨාසියෙව. අථස්ස පිතා මාතරං ආහ – ‘‘ගච්ඡ, භද්දෙ, ජානාහි, පුත්තො නු ඛො නො එසො’’ති. සා උට්ඨාය උපගන්ත්වා ඔලොකෙන්තී සඤ්ජානිත්වා පාදමූලෙ පතිත්වා පරිදෙවි, පිතාපිස්ස තථෙව අකාසි, මහන්තං කාරුඤ්ඤං අහොසි.

සොපි මාතාපිතරො දිස්වා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො අස්සූනි පවත්තෙසි. සො සොකං අධිවාසෙත්වා ‘‘අම්මතාතා, මා චින්තයිත්ථ, අහං වො පොසෙස්සාමී’’ති මාතාපිතරො අස්සාසෙත්වා යාගුං පායෙත්වා එකමන්තෙ නිසීදාපෙත්වා පුන භික්ඛං ආහරිත්වා තෙ භොජෙත්වා අත්තනො අත්ථාය භික්ඛං පරියෙසිත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා පුන භත්තෙනාපුච්ඡිත්වා පච්ඡා සයං පරිභුඤ්ජති. සො තතො පට්ඨාය ඉමිනා නියාමෙන මාතාපිතරො පටිජග්ගති. අත්තනා ලද්ධානි පක්ඛිකභත්තාදීනි තෙසංයෙව දත්වා සයං පිණ්ඩාය චරිත්වා ලභමානො භුඤ්ජති, අලභමානො න භුඤ්ජති, වස්සාවාසිකම්පි අඤ්ඤම්පි යං කිඤ්චි ලභිත්වා තෙසංයෙව දෙති. තෙහි පරිභුත්තං ජිණ්ණපිලොතිකං ගහෙත්වා අග්ගළං දත්වා රජිත්වා සයං පරිභුඤ්ජති. භික්ඛලභනදිවසෙහි පනස්ස අලභනදිවසා බහූ අහෙසුං. අථස්ස නිවාසනපාරුපනං අතිලූඛං හොති.

ඉති සො මාතාපිතරො පටිජග්ගන්තොයෙව අපරභාගෙ කිසො උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො ධමනිසන්ථතගත්තො අහොසි. අථ නං සන්දිට්ඨසම්භත්තා භික්ඛූ පුච්ඡිංසු ‘‘ආවුසො, පුබ්බෙ තව සරීරවණ්ණො සොභති, ඉදානි පන කිසො උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො ධමනිසන්ථතගත්තො, බ්‍යාධි තෙ නු ඛො උප්පන්නො’’ති. සො ‘‘නත්ථි මෙ, ආවුසො, බ්‍යාධි, අපිච පන පලිබොධො මෙ අත්ථී’’ති තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං තෙ භික්ඛූ ආහංසු ‘‘ආවුසො, භගවා සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙතුං න දෙති, ත්වං පන සද්ධාදෙය්‍යං ගහෙත්වා ගිහීනං දදමානො අයුත්තං කරොසී’’ති. සො තෙසං කථං සුත්වා ලජ්ජිතො ඔලීයි. තෙ එත්තකෙනපි අසන්තුට්ඨා භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘භන්තෙ, අසුකො නාම භික්ඛු සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙත්වා ගිහී පොසෙතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං භික්ඛු සද්ධාදෙය්‍යං ගහෙත්වා ගිහී පොසෙසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ තං කිරියං වණ්ණෙතුකාමො අත්තනො ච පුබ්බචරියං පකාසෙතුකාමො ‘‘භික්ඛු, ගිහී පොසෙන්තො කෙ පොසෙසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මාතාපිතරො මෙ, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ සත්ථා තස්ස උස්සාහං ජනෙතුං ‘‘සාධු සාධු, භික්ඛූ’’ති තික්ඛත්තුං සාධුකාරං දත්වා ‘‘ත්වං මම ගතමග්ගෙ ඨිතො, අහම්පි පුබ්බචරියං චරන්තො මාතාපිතරො පොසෙසි’’න්ති ආහ. සො අස්සාසං පටිලභි. සත්ථා තාය පුබ්බචරියාය ආවිකරණත්ථං තෙහි භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසිනගරතො අවිදූරෙ නදියා ඔරිමතීරෙ එකො නෙසාදගාමො අහොසි, පාරිමතීරෙ එකො නෙසාදගාමො. එකෙකස්මිං ගාමෙ පඤ්ච පඤ්ච කුලසතානි වසන්ති. ද්වීසුපි ගාමෙසු ද්වෙ නෙසාදජෙට්ඨකා සහායකා අහෙසුං. තෙ දහරකාලෙයෙව කතිකවත්තං කරිංසු ‘‘සචෙ අම්හෙසු එකස්ස ධීතා හොති, එකස්ස පුත්තො හොති, තෙසං ආවාහවිවාහං කරිස්සාමා’’ති. අථ ඔරිමතීරෙ ගාමජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ

පුත්තො ජායි, ජාතක්ඛණෙයෙව දුකූලෙන පටිග්ගහිතත්තා ‘‘දුකූලො’’ත්වෙවස්ස නාමං කරිංසු. ඉතරස්ස ගෙහෙ ධීතා ජායි, තස්සා පරතීරෙ ජාතත්තා ‘‘පාරිකා’’ති නාමං කරිංසු. තෙ උභොපි අභිරූපා පාසාදිකා අහෙසුං සුවණ්ණවණ්ණා. තෙ නෙසාදකුලෙ ජාතාපි පාණාතිපාතං නාම න කරිංසු.

අපරභාගෙ සොළසවස්සුද්දෙසිකං දුකූලකුමාරං මාතාපිතරො ආහංසු ‘‘පුත්ත, කුමාරිකං තෙ ආනයිස්සාමා’’ති. සො පන බ්‍රහ්මලොකතො ආගතො සුද්ධසත්තො උභො කණ්ණෙ පිධාය ‘‘න මෙ ඝරාවාසෙනත්ථො අම්මතාතා, මා එවරූපං අවචුත්ථා’’ති වත්වා යාවතතියං වුච්චමානොපි න ඉච්ඡියෙව. පාරිකාපි මාතාපිතූහි ‘‘අම්ම, අම්හාකං සහායකස්ස පුත්තො අත්ථි, සො අභිරූපො සුවණ්ණවණ්ණො, තස්ස තං දස්සාමා’’ති වුත්තා තථෙව වත්වා උභො කණ්ණෙ පිදහි. සාපි බ්‍රාහ්මලොකතො ආගතා ඝරාවාසං න ඉච්ඡි. දුකූලකුමාරො පන තස්සා රහස්සෙන සාසනං පහිණි ‘‘සචෙ පාරිකෙ මෙථුනධම්මෙන අත්ථිකා, අඤ්ඤස්ස ගෙහං ගච්ඡතු, මය්හං මෙථුනධම්මෙ ඡන්දො නත්ථී’’ති. සාපි තස්ස තථෙව සාසනං පෙසෙසි.

අථ මාතාපිතරො තෙසං අනිච්ඡමානානඤ්ඤෙව ආවාහවිවාහං කරිංසු. තෙ උභොපි කිලෙසසමුද්දං අනොතරිත්වා ද්වෙ මහාබ්‍රහ්මානො විය එකතොව වසිංසු. දුකූලකුමාරො පන මච්ඡං වා මිගං වා න මාරෙති, අන්තමසො ආහටමංසම්පි න වික්කිණාති. අථ නං මාතාපිතරො වදිංසු ‘‘තාත, ත්වං නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්තිත්වාපි නෙව ඝරාවාසං ඉච්ඡසි, න පාණවධං කරොසි, කිං නාම කම්මං කරිස්සසී’’ති? ‘‘අම්මතාතා, තුම්හෙසු අනුජානන්තෙසු මයං පබ්බජිස්සාමා’’ති. තං සුත්වා මාතාපිතරො ‘‘තෙන හි පබ්බජථා’’ති ද්වෙ ජනෙ අනුජානිංසු. තෙ තුට්ඨහට්ඨා මාතාපිතරො වන්දිත්වා ගාමතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ගඞ්ගාතීරෙන හිමවන්තං පවිසිත්වා යස්මිං ඨානෙ මිගසම්මතා නාම නදී හිමවන්තතො ඔතරිත්වා ගඞ්ගං පත්තා, තං ඨානං ගන්ත්වා ගඞ්ගං පහාය මිගසම්මතාභිමුඛා අභිරුහිංසු.

තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ඔලොකෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා ‘‘තාත විස්සකම්ම, ද්වෙ මහාපුරිසා ගාමා නික්ඛමිත්වා හිමවන්තං පවිට්ඨා, තෙසං නිවාසට්ඨානං ලද්ධුං වට්ටති, මිගසම්මතානදියා අඩ්ඪකොසන්තරෙ එතෙසං පණ්ණසාලඤ්ච පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ ච මාපෙත්වා එහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා **මූගපක්ඛජාතකෙ** (ජා. 2.22.1 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව සබ්බං සංවිදහිත්වා අමනාපසද්දෙ මිගපක්ඛිනො පලාපෙත්වා එකපදිකං ජඞ්ඝමග්ගං මාපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. තෙපි තං මග්ගං දිස්වා තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා තං අස්සමපදං පාපුණිංසු. දුකූලපණ්ඩිතො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ දිස්වා

‘‘සක්කෙන මය්හං දින්නා’’ති සක්කදත්තියභාවං ඤත්වා සාටකං ඔමුඤ්චිත්වා රත්තවාකචීරං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අජිනචම්මං අංසෙ කත්වා ජටාමණ්ඩලං බන්ධිත්වා ඉසිවෙසං ගහෙත්වා පාරිකායපි පබ්බජ්ජං අදාසි. උභොපි කාමාවචරමෙත්තං භාවෙත්වා තත්ථ වසිංසු. තෙසං මෙත්තානුභාවෙන සබ්බෙපි මිගපක්ඛිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං මෙත්තචිත්තමෙව පටිලභිංසු, න කොචි කඤ්චි විහෙඨෙසි. පාරිකා තතො පට්ඨාය පානීයං පරිභොජනීයං ආහරති, අස්සමපදං සම්මජ්ජති, සබ්බකිච්චානි කරොති. උභොපි ඵලාඵලානි ආහරිත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තා තත්ථ වාසං කප්පයිංසු.

සක්කො තෙසං උපට්ඨානං ආගච්ඡති. සො එකදිවසං අනුඔලොකෙන්තො ‘‘ඉමෙසං චක්ඛූනි පරිහායිස්සන්තී’’ති අන්තරායං දිස්වා දුකූලපණ්ඩිතං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං අන්තරායො පඤ්ඤායති, පටිජග්ගනකං පුත්තං ලද්ධුං වට්ටති, ලොකධම්මං පටිසෙවථා’’ති. අථ නං දුකූලපණ්ඩිතො ආහ – ‘‘සක්ක, කින්නාමෙතං කථෙසි, මයං අගාරමජ්ඣෙ වසන්තාපි එතං ලොකධම්මං පුළවකගූථරාසිං විය ජිගුච්ඡිම්හා, ඉදානි පන අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කථං එවරූපං කරිස්සාමා’’ති. අථ සක්කො තං ආහ – ‘‘භන්තෙ, සචෙ එවං න කරොථ, පාරිකාය තාපසියා උතුනිකාලෙ නාභිං හත්ථෙන පරාමසෙය්‍යාථා’’ති. දුකූලපණ්ඩිතො ‘‘ඉදං සක්කා කාතු’’න්ති සම්පටිච්ඡි. සක්කො තං වන්දිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

දුකූලපණ්ඩිතොපි තං කාරණං පාරිකාය ආචික්ඛිත්වා අස්සා උතුනිකාලෙ නාභිං හත්ථෙන පරාමසි. තදා බොධිසත්තො දෙවලොකතො චවිත්වා තස්සා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා දසමාසච්චයෙන සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි, තෙනෙවස්ස ‘‘සුවණ්ණසාමො’’ති නාමං කරිංසු. පාරිකාය ඵලාඵලත්ථාය වනං ගතකාලෙ පබ්බතන්තරෙ කින්නරියො ධාතිකිච්චං කරිංසු. තෙ උභොපි බොධිසත්තං න්හාපෙත්වා පණ්ණසාලායං නිපජ්ජාපෙත්වා ඵලාඵලත්ථාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්ති. තස්මිං ඛණෙ කින්නරා කුමාරං ගහෙත්වා ගිරිකන්දරාදීසු න්හාපෙත්වා පබ්බතමත්ථකං ආරුය්හ නානාපුප්ඵෙහි අලඞ්කරිත්වා හරිතාලමනොසිලාදීනි සිලායං ඝංසිත්වා නලාටෙ තිලකෙ කත්වා පුන ආනෙත්වා පණ්ණසාලායං නිපජ්ජාපෙසුං. පාරිකාපි ආගන්ත්වා පුත්තං ථඤ්ඤං පායෙසි. තං අපරභාගෙ වඩ්ඪිත්වා සොළසවස්සුද්දෙසිකම්පි අනුරක්ඛන්තා මාතාපිතරො පණ්ණසාලායං නිසීදාපෙත්වා සයමෙව වනමූලඵලාඵලත්ථාය වනං ගච්ඡන්ති. මහාසත්තො ‘‘මම මාතාපිතූනං කදාචි කොචිදෙව අන්තරායො භවෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා තෙසං ගතමග්ගං සල්ලක්ඛෙසි.

අථෙකදිවසං තෙසං වනමූලඵලාඵලං ආදාය සායන්හසමයෙ නිවත්තන්තානං අස්සමපදතො අවිදූරෙ මහාමෙඝො උට්ඨහි. තෙ එකං රුක්ඛමූලං පවිසිත්වා වම්මිකමත්ථකෙ අට්ඨංසු. තස්ස ච අබ්භන්තරෙ ආසීවිසො අත්ථි. තෙසං සරීරතො සෙදගන්ධමිස්සකං උදකං ඔතරිත්වා තස්ස නාසාපුටං පාවිසි. සො කුජ්ඣිත්වා නාසාවාතෙන පහරි. ද්වෙපි අන්ධා හුත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සිංසු. දුකූලපණ්ඩිතො පාරිකං ආමන්තෙත්වා ''පාරිකෙ මම චක්ඛූනි පරිහීනානි, අහං තං න පස්සාමී''ති ආහ. සාපි තථෙව ආහ. තෙ ''නත්ථි නො ඉදානි ජීවිත''න්ති මග්ගං අපස්සන්තා පරිදෙවමානා අට්ඨංසු. ''කිං පන තෙසං පුබ්බකම්ම''න්ති? තෙ කිර පුබ්බෙ වෙජ්ජකුලෙ අහෙසුං. අථ සො වෙජ්ජො එකස්ස මහාධනස්ස පුරිසස්ස අක්ඛිරොගං පටිජග්ගි. සො තස්ස කිඤ්චි ධනං න අදාසි. අථ වෙජ්ජො කුජ්ඣිත්වා අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා භරියාය ආරොචෙත්වා ''භද්දෙ, අහං තස්ස අක්ඛිරොගං පටිජග්ගාමි, ඉදානි මය්හං ධනං න දෙති, කිං කරොමා''ති ආහ. සාපි කුජ්ඣිත්වා ''න නො තස්ස සන්තකෙනත්ථො, භෙසජ්ජං තස්ස එකයොගං දත්වා අක්ඛීනි කාණානි කරොහී''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථා අකාසි. සො නචිරස්සෙව අන්ධො හොති. තෙසං උභින්නම්පි ඉමිනා කම්මෙන චක්ඛූනි අන්ධානි ජායිංසු.

අථ මහාසත්තො ''මම මාතාපිතරො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමාය වෙලාය ආගච්ඡන්ති, ඉදානි තෙසං පවත්තිං න ජානාමි, පටිමග්ගං ගමිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා මග්ගං ගන්ත්වා සද්දමකාසි. තෙ තස්ස සද්දං සඤ්ජානිත්වා පටිසද්දං කරිත්වා පුත්තසිනෙහෙන ''තාත සුවණ්ණසාම, ඉධ පරිපන්ථො අත්ථි, මා ආගමී''ති වදිංසු. අථ නෙසං ''තෙන හි ඉමං ලට්ඨිකොටිං ගහෙත්වා මම සන්තිකං එථා''ති දීඝලට්ඨිං අදාසි. තෙ ලට්ඨිකොටිං ගහෙත්වා තස්ස සන්තිකං ආගමිංසු. අථ නෙ ''කෙන කාරණෙන වො චක්ඛූනි විනට්ඨානී''ති පුච්ඡි. අථ නං මාතාපිතරො ආහංසු ''තාත, මයං දෙවෙ වස්සන්තෙ ඉධ රුක්ඛමූලෙ වම්මිකමත්ථකෙ ඨිතා, තෙන කාරණෙනා''ති. සො මාතාපිතූනං කථං සුත්වාව අඤ්ඤාසි ''තත්ථ ආසීවිසෙන භවිතබ්බං, තෙන කුද්ධෙන නාසාවාතො විස්සට්ඨො භවිස්සතී''ති. සො මාතාපිතරො දිස්වා රොදි චෙව හසි ච. අථ නං තෙ පුච්ඡිංසු ''කස්මා, තාත, රොදසි චෙව හසසි චා''ති? අම්මතාතා, ''තුම්හාකං දහරකාලෙයෙව එවං චක්ඛූනි විනට්ඨානී''ති රොදිං, ''ඉදානි පටිජග්ගිතුං ලභිස්සාමී''ති හසිං. අම්මතාතා, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, අහං වො පටිජග්ගිස්සාමීති.

සො මාතාපිතරො අස්සාසෙත්වා අස්සමපදං ආනෙත්වා තෙසං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු චඞ්කමෙ පණ්ණසාලායං වච්චට්ඨානෙ පස්සාවට්ඨානෙ චාති සබ්බට්ඨානෙසු රජ්ජුකෙ බන්ධි, තතො පට්ඨාය තෙ අස්සමපදෙ ඨපෙත්වා සයං වනමූලඵලාදීනි ආහරිත්වා පණ්ණසාලායං

ඨපෙත්වා පාතොව තෙසං වසනට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා ඝටං ආදාය මිගසම්මතානදිං ගන්ත්වා පානීයපරිභොජනීයං ආහරිත්වා උපට්ඨාපෙති, දන්තකට්ඨමුඛොදකාදීනි දත්වා මධුරඵලාඵලං දෙති, තෙහි භුඤ්ජිත්වා මුඛෙ වික්ඛාලිතෙ සයං ඛාදිත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා මිගගණපරිවුතො ඵලාඵලත්ථාය අරඤ්ඤං පාවිසි. පබ්බතපාදෙ කින්නරපරිවාරො ඵලාඵලං ගහෙත්වා සායන්හසමයෙ ආගන්ත්වා ඝටෙන උදකං ආහරිත්වා උණ්හොදකෙන තෙසං යථාරුචි න්හාපනං පාදධොවනං වා කත්වා අඞ්ගාරකපල්ලං උපනෙත්වා හත්ථපාදෙ සෙදෙත්වා තෙසං නිසින්නානං ඵලාඵලං දත්වා ඛාදාපෙත්වා පරියොසානෙ සයං ඛාදිත්වා සෙසකං ඨපෙසි. ඉමිනා නියාමෙනෙව මාතාපිතරො පටිජග්ගි.

තස්මිං සමයෙ බාරාණසියං පීළියක්ඛො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. සො මිගමංසලොභෙන මාතරං රජ්ජං පටිච්ඡාපෙත්වා සන්නද්ධපඤ්චාවුධො හිමවන්තං පවිසිත්වා මිගෙ වධිත්වා මංසං ඛාදන්තො මිගසම්මතානදිං පත්වා අනුපුබ්බෙන සාමස්ස පානීයග්ගහණතිත්ථං සම්පත්තො මිගපදවලඤ්ජං දිස්වා මණිවණ්ණාහි සාඛාහි කොට්ඨකං කත්වා ධනුං ආදාය විසපීතං සරං සන්නහිත්වා නිලීනොව අච්ඡි. මහාසත්තොපි සායන්හසමයෙ ඵලාඵලං ආහරිත්වා අස්සමපදෙ ඨපෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා ‘‘පානීයං ආහරිස්සාමී’’ති ඝටං ගහෙත්වා මිගගණපරිවුතො ද්වෙපි මිගෙ එකතො කත්වා තෙසං පිට්ඨියං පානීයඝටං ඨපෙත්වා හත්ථෙන ගහෙත්වා නදීතිත්ථං අගමාසි. රාජා කොට්ඨකෙ ඨිතොව තං තථා ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘මයා එත්තකං කාලං එවං විචරන්තෙනපි මනුස්සො නාම න දිට්ඨපුබ්බො, දෙවො නු ඛො එස නාගො නු ඛො, සචෙ පනාහං එතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමි. දෙවො චෙ භවිස්සති, ආකාසං උප්පතිස්සති. නාගො චෙ, භූමියං පවිසිස්සති. න ඛො පනාහං සබ්බකාලං හිමවන්තෙයෙව විචරිස්සාමි, බාරාණසිං ගමිස්සාමි. තත්‍ර මං පුච්ඡිස්සන්ති ‘අපි නු ඛො තෙ, මහාරාජ, හිමවන්තෙ වසන්තෙන කිඤ්චි අච්ඡරියං දිට්ඨපුබ්බ’න්ති? තත්‍රාහං ‘එවරූපො මෙ සත්තො දිට්ඨපුබ්බො’ති වක්ඛාමි. ‘කො නාමෙසො’ති වුත්තෙ සචෙ ‘න ජානාමී’ති වක්ඛාමි, අථ ගරහිස්සන්ති මං, තස්මා එතං විජ්ඣිත්වා දුබ්බලං කත්වා පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙසි.

අථ තෙසු මිගෙසු පඨමමෙව ඔතරිත්වා පානීයං පිවිත්වා උත්තිණ්ණෙසු බොධිසත්තො උග්ගහිතවත්තො මහාථෙරො විය සණිකං ඔතරිත්වා පස්සද්ධදරථො පච්චුත්තරිත්වා රත්තවාකචීරං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අජිනචම්මං අංසෙ කත්වා පානීයඝටං උක්ඛිපිත්වා උදකං පුඤ්ඡිත්වා වාමඅංසකූටෙ ඨපෙසි. තස්මිං කාලෙ ‘‘ඉදානි විජ්ඣිතුං සමයො’’ති රාජා විසපීතං සරං උක්ඛිපිත්වා මහාසත්තං දක්ඛිණපස්සෙ විජ්ඣි, සරො වාමපස්සෙන නික්ඛමි. තස්ස විද්ධභාවං ඤත්වා මිගගණා භීතා පලායිංසු. සුවණ්ණසාමපණ්ඩිතො පන විද්ධොපි පානීයඝටං යථා වා තථා වා අනවසුම්භිත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සණිකං ඔතාරෙත්වා වාලුකං

වියූහිත්වා ඨපෙත්වා දිසං වවත්ථපෙත්වා මාතාපිතූනං වසනට්ඨානදිසාභාගෙන සීසං කත්වා රජතපට්ටවණ්ණාය වාලුකාය සුවණ්ණපටිමා විය නිපජ්ජිත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ‘‘ඉමස්මිං හිමවන්තප්පදෙසෙ මම වෙරී නාම නත්ථි, මය්හං මාතාපිතූනඤ්ච වෙරී නාම නත්ථී’’ති මුඛෙන ලොහිතං ඡඩ්ඩෙත්වා රාජානං අදිස්වාව පඨමං ගාථමාහ –

296.

‘‘කො නු මං උසුනා විජ්ඣි, පමත්තං උදහාරකං;

ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො වෙස්සො, කො මං විද්ධා නිලීයසී’’ති.

තත්ථ **පමත්තන්ති** මෙත්තාභාවනාය අනුපට්ඨිතසතිං. ඉදඤ්හි සො සන්ධාය තස්මිං ඛණෙ අත්තානං පමත්තං නාම අකාසි. **විද්ධාති** විජ්ඣිත්වා.

එවඤ්ච පන වත්වා පුන අත්තනො සරීරමංසස්ස අභක්ඛසම්මතභාවං දස්සෙතුං දුතියං ගාථමාහ –

297.

‘‘න මෙ මංසානි ඛජ්ජානි, චම්මෙනත්ථො න විජ්ජති;

අථ කෙන නු වණ්ණෙන, විද්ධෙය්‍යං මං අමඤ්ඤථා’’ති.

දුතියගාථං වත්වා තමෙව නාමාදිවසෙන පුච්ඡන්තො ආහ –

298.

‘‘කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මයං;

පුට්ඨො මෙ සම්ම අක්ඛාහි, කිං මං විද්ධා නිලීයසී’’ති.

තත්ථ **අමඤ්ඤථාති** අයං පුරිසො කෙන කාරණෙන මං විජ්ඣිතබ්බන්ති අමඤ්ඤිත්ථාති අත්ථො.

එවඤ්ච පන වත්වා තුණ්හී අහොසි. තං සුත්වා රාජා ‘‘අයං මයා විසපීතෙන සල්ලෙන විජ්ඣිත්වා පාතිතොපි නෙව මං අක්කොසති න පරිභාසති, මම හදයං සම්බාහන්තො විය පියවචනෙන සමුදාචරති, ගච්ඡිස්සාමිස්ස සන්තික’’න්ති චින්තෙත්වා ගන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ ඨිතොව ද්වෙ ගාථා අභාසි –

299.

‘‘රාජාහමස්මි කාසීනං, පිළියක්ඛොති මං විදූ;

ලොභා රට්ඨං පහිත්වාන, මිගමෙසං චරාමහං.

300.

‘‘ඉස්සත්ථෙ චස්මි කුසලො, දළ්හධම්මොති විස්සුතො;

නාගොපි මෙ න මුච්චෙය්‍ය, ආගතො උසුපාතන’’න්ති.

තත්ථ **රාජාහමස්මීති** එවං කිරස්ස විතක්කො අහොසි ‘‘දෙවාපි නාගාපි මනුස්සභාසාය කථෙන්තියෙව, අහමෙතං දෙවොති වා නාගොති වා මනුස්සොති වා න ජානාමි. සචෙ කුජ්ඣෙය්‍යා, නාසෙය්‍යා මං, ‘රාජා’ති වුත්තෙ පන අභායන්තො නාම නත්ථී’’ති. තස්මා අත්තනො රාජභාවං ජානාපෙතුං පඨමං ‘‘රාජාහමස්මී’’ති ආහ. **ලොභාති** මිගමංසලොභෙන. **මිගමෙසන්ති** මිගං එසන්තො. **චරාමහන්ති** චරාමි අහං. දුතියං ගාථං පන අත්තනො බලං දීපෙතුකාමො එවමාහ. තත්ථ **ඉස්සත්ථෙති** ධනුසිප්පෙ. **දළ්හධම්මොති** දළ්හධනුං සහස්සත්ථාමධනුං ඔරොපෙතුඤ්ච ආරොපෙතුඤ්ච සමත්ථො.

ඉති රාජා අත්තනො බලං වණ්ණෙත්වා තස්ස නාමගොත්තං පුච්ඡන්තො ආහ –

301.

‘‘කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මයං;
පිතුනො අත්තනො චාපි, නාමගොත්තං පවෙදයා’’ති.

තත්ථ **පවෙදයාති** කථය.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘සචාහං ‘දෙවනාගකින්නරඛත්තියාදීසු අඤ්ඤතරොහමස්මී’ති කථෙය්‍යං, සද්දහෙය්‍යෙව එස, සච්චමෙව පනස්ස කථෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා එවමාහ –

302.

‘‘නෙසාදපුත්තො භද්දන්තෙ, සාමො ඉති මං ඤාතයො;
ආමන්තයිංසු ජීවන්තං, ස්වජ්ජෙවාහං ගතො සයෙ.

303.

‘‘විද්ධොස්මි පුථුසල්ලෙන, සවිසෙන යථා මිගො;
සකම්හි ලොහිතෙ රාජ, පස්ස සෙමි පරිප්ලුතො.

304.

‘‘පටිවාමගතං සල්ලං, පස්ස ධිම්හාමි ලොහිතං;
ආතුරො ත්‍යානුපුච්ඡාමි, කිං මං විද්ධා නිලීයසි.

305.

‘‘අජිනම්හි හඤ්ඤතෙ දීපි, නාගො දන්තෙහි හඤ්ඤතෙ;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, විද්ධෙය්‍යං මං අමඤ්ඤථා’’ති.

තත්ථ **ජීවන්තන්ති** මං ඉතො පුබ්බෙ ජීවමානං ‘‘එහි සාම, යාහි සාමා’’ති ඤාතයො ආමන්තයිංසු. **ස්වජ්ජෙවාහං ගතොති** සො අහං අජ්ජ එවං ගතො

මරණමුඛෙ සම්පත්තො, පවිට්ඨොති අත්ථො. **සයෙති** සයාමි. **පරිප්ලුතොති** නිමුග්ගො. **පටිවාමගතන්ති** දක්ඛිණපස්සෙන පවිසිත්වා වාමපස්සෙන නිග්ගතන්ති අත්ථො. **පස්සාති** ඔලොකෙහි මං. **ධිම්හාමීති** නිට්ඨුහාමි, ඉදං සො සතිං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා අවිකම්පමානොව ලොහිතං මුඛෙන ඡඩ්ඩෙත්වා ආහ. **ආතුරො ත්‍යානුපුච්ඡාමී''**ති බාළ්හගිලානො හුත්වා අහං තං අනුපුච්ඡාමි. **නිලීයසීති** එතස්මිං වනගුම්බෙ නිලීනො අච්ඡසි. විද්ධෙය්‍යන්ති විජ්ඣිතබ්බං. **අමඤ්ඤථාති** අමඤ්ඤිත්ථ.

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා යථාභූතං අනාචික්ඛිත්වා මුසාවාදං කථෙන්තො ආහ –

306.

''මිගො උපට්ඨිතො ආසි, ආගතො උසුපාතනං;
තං දිස්වා උබ්බිජී සාම, තෙන කොධො මමාවිසී''ති.

තත්ථ **ආවිසීති** අජ්ඣොත්ථරි. තෙන කාරණෙන මෙ කොධො උප්පන්නොති දීපෙති.

අථ නං මහාසත්තො ''කිං වදෙසි, මහාරාජ, ඉමස්මිං හිමවන්තෙ මං දිස්වා පලායනමිගො නාම නත්ථී''ති වත්වා ආහ –

307.

''යතො සරාමි අත්තානං, යතො පත්තොස්මි විඤ්ඤුතං;
න මං මිගා උත්තසන්ති, අරඤ්ඤෙ සාපදානිපි.

308.

''යතො නිධිං පරිහරිං, යතො පත්තොස්මි යොබ්බනං;
න මං මිගා උත්තසන්ති, අරඤ්ඤෙ සාපදානිපි.

309.

''භීරූ කිම්පුරිසා රාජ, පබ්බතෙ ගන්ධමාදනෙ;
සම්මොදමානා ගච්ඡාම, පබ්බතානි වනානි ච.

310.

''න මං මිගා උත්තසන්ති, අරඤ්ඤෙ සාපදානිපි;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, උත්‍රාසන්ති මිගා මම''න්ති.

තත්ථ **න මං මිගාති** භො මහාරාජ, යතො කාලතො පට්ඨාය අහං අත්තානං සරාමි, යතො කාලතො පට්ඨාය අහං විඤ්ඤුභාවං පත්තො අස්මි භවාමි, තතො කාලතො පට්ඨාය මං දිස්වා මිගා නාම න උත්තසන්ති. **සාපදානිපීති** වාළමිගාපි. **යතො නිධින්ති** යතො කාලතො පට්ඨාය අහං

වාකචීරං පරිහරිං. **භීරූ කිම්පුරිසා**ති මහාරාජ, මිගා තාව තිට්ඨන්තු, කිම්පුරිසා නාම අතිභීරුකා හොන්ති. යෙ ඉමස්මිං ගන්ධමාදනපබ්බතෙ විහරන්ති, තෙපි මං දිස්වා න උත්තසන්ති, අථ ඛො මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්මොදමානා ගච්ඡාම. **උත්‍රාසන්ති මිගා මම**න්ති මමං දිස්වා මිගා උත්‍රාසෙය්‍යුං, කෙන කාරණෙන ත්වං මං සද්දහාපෙස්සසීති දීපෙති.

තං සුත්වා රාජා ''මයා ඉමං නිරපරාධං විජ්ඣිත්වා මුසාවාදො කථිතො, සච්චමෙව කථයිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ –

311.

''න තං තස මිගො සාම, කිං තාහං අලිකං භණෙ;
කොධලොභාභිභූතාහං, උසුං තෙ තං අවස්සජි''න්ති.

තත්ථ **න තං තසා**ති න තං දිස්වා මිගො තස, න භීතොති අත්ථො. **කිං තාහ**න්ති කිං තෙ එවං කල්‍යාණදස්සනස්ස සන්තිකෙ අහං අලිකං භණිස්සාමි. **කොධලොභාභිභූතාහ**න්ති කොධෙන ච ලොභෙන ච අභිභූතො හුත්වා අහං. සො හි පඨමමෙව මිගෙසු උප්පන්නෙන කොධෙන ''මිගෙ විජ්ඣිස්සාමී''ති ධනුං ආරොපෙත්වා ඨිතො පච්ඡා බොධිසත්තං දිස්වා තස්ස දෙවතාදීසු අඤ්ඤතරභාවං අජානන්තො ''පුච්ඡිස්සාමි න''න්ති ලොභං උප්පාදෙසි, තස්මා එවමාහ.

එවඤ්ච පන වත්වා ''නායං සුවණ්ණසාමො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ එකකොව වසිස්සති, ඤාතකෙහිපිස්ස භවිතබ්බං, පුච්ඡිස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා ඉතරං ගාථමාහ –

312.

''කුතො නු සාම ආගම්ම, කස්ස වා පහිතො තුවං;
'උදහාරො නදිං ගච්ඡ', ආගතො මිගසම්මත''න්ති.

තත්ථ **සාමා**ති මහාසත්තං ආලපති. **ආගම්මා**ති කුතො දෙසා ඉමං වනං ආගමිත්වා ''අම්හාකං උදහාරො උදකං ආහරිතුං නදිං ගච්ඡා''ති **කස්ස වා පහිතො**කෙන පුග්ගලෙන පෙසිතො හුත්වා තුවං ඉමං මිගසම්මතං ආගතොති අත්ථො.

සො තස්ස කථං සුත්වා මහන්තං දුක්ඛවෙදනං අධිවාසෙත්වා මුඛෙන ලොහිතං ඡඩ්ඩෙත්වා ගාථමාහ –

313.

''අන්ධා මාතාපිතා මය්හං, තෙ භරාමි බ්‍රහාවනෙ;
තෙසාහං උදකාහාරො, ආගතො මිගසම්මත''න්ති.

තත්ථ **භරාමී**ති මූලඵලාදීනි ආහරිත්වා පොසෙමි.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාසත්තො මාතාපිතරො ආරබ්භ විලපන්තො ආහ –

314.

‘‘අත්ථි නෙසං උසාමත්තං, අථ සාහස්ස ජීවිතං;
උදකස්ස අලාභෙන, මඤ්ඤෙ අන්ධා මරිස්සරෙ.

315.

‘‘න මෙ ඉදං තථා දුක්ඛං, ලබ්භා හි පුමුනා ඉදං;
යඤ්ච අම්මං න පස්සාමි, තං මෙ දුක්ඛතරං ඉතො.

316.

‘‘න මෙ ඉදං තථා දුක්ඛං, ලබ්භා හි පුමුනා ඉදං;
යඤ්ච තාතං න පස්සාමි, තං මෙ දුක්ඛතරං ඉතො.

317.

‘‘සා නූන කපණා අම්මා, චිරරත්තාය රුච්ඡති;
අඩ්ඪරත්තෙව රත්තෙ වා, නදීව අවසුච්ඡති.

318.

‘‘සො නූන කපණො තාතො, චිරරත්තාය රුච්ඡති;
අඩ්ඪරත්තෙව රත්තෙ වා, නදීව අවසුච්ඡති.

319.

‘‘උට්ඨානපාදචරියාය, පාදසම්බාහනස්ස ච;
සාම තාතවිලපන්තා, හිණ්ඩිස්සන්ති බ්‍රහාවනෙ.

320.

ඉදම්පි දුතියං සල්ලං, කම්පෙති හදයං මමං;
යඤ්ච අන්ධෙ න පස්සාමි, මඤ්ඤෙ හිස්සාමි ජීවිත’’න්ති.

තත්ථ **උසාමත්තන්ති** භොජනමත්තං. **‘‘උසා’’**ති හි භොජනස්ස නාමං තස්ස ච අත්ථිතාය. **සාහස්ස ජීවිතන්ති** ඡදිවසමත්තං ජීවිතන්ති අත්ථො. ඉදං ආහරිත්වා ඨපිතං ඵලාඵලං සන්ධායාහ. අථ වා **උසාති** උස්මා. තෙනෙතං දස්සෙති – තෙසං සරීරෙ උස්මාමත්තං අත්ථි, අථ මයා ආභතෙන ඵලාඵලෙන සාහස්ස ජීවිතං අත්ථීති. **මරිස්සරෙති** මරිස්සන්තීති මඤ්ඤාමි. **පුමුනාති** පුරිසෙන, එවරූපඤ්හි දුක්ඛං පුරිසෙන ලභිතබ්බමෙවාති අත්ථො. **චිරරත්තාය රුච්ඡතීති** චිරරත්තං රොදිස්සති. **අඩ්ඪරත්තෙ වාති** මජ්ඣිමරත්තෙ වා. **රත්තෙ වාති** පච්ඡිමරත්තෙ වා. **අවසුච්ඡතීති** කුන්නදී විය සුස්සිස්සතීති අත්ථො. **උට්ඨානපාදචරියායාති** මහාරාජ, අහං රත්තිම්පි දිවාපි ද්වෙ තයො වාරෙ උට්ඨාය අත්තනො උට්ඨානවීරියෙන තෙසං පාදචරියං

කරොමි, හත්ථපාදෙ සම්බාහාමි, ඉදානි මං අදිස්වා මමත්ථාය තෙ පරිහීනචක්ඛුකා ‘‘සාමතාතා’’ති විලපන්තා කණ්ටකෙහි විජ්ඣියමානා විය ඉමස්මිං වනප්පදෙසෙ **හිණ්ඩිස්සන්ති** විචරිස්සන්තීති අත්ථො. **දුතියං සල්ලන්ති** පඨමවිද්ධවිසපීතසල්ලතො සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන දුක්ඛතරං ඉදං දුතියං තෙසං අදස්සනසොකසල්ලං.

රාජා තස්ස විලාපං සුත්වා ‘‘අයං අච්චන්තං බ්‍රහ්මචාරී ධම්මෙ ඨිතො මාතාපිතරො භරති, ඉදානි එවං දුක්ඛප්පත්තොපි තෙසංයෙව විලපති, එවං ගුණසම්පන්නෙ නාම මයා අපරාධො කතො, කථං නු ඛො ඉමං සමස්සාසෙය්‍යා’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘නිරයෙ පච්චනකාලෙ රජ්ජං කිං කරිස්සති, ඉමිනා පටිජග්ගිතනියාමෙනෙවස්ස මාතාපිතරො පටිජග්ගිස්සාමි, ඉමස්ස මරණම්පි අමරණං විය භවිස්සතී’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා ආහ –

321.

‘‘මා බාළ්හං පරිදෙවෙසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සං තෙ බ්‍රහාවනෙ.

322.

‘‘ඉස්සත්ථෙ චස්මි කුසලො, දළ්හධම්මොති විස්සුතො;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සං තෙ බ්‍රහාවනෙ.

323.

‘‘මිගානං විඝාසමන්වෙසං, වනමූලඵලානි ච;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සං තෙ බ්‍රහාවනෙ.

324.

‘‘කතමං තං වනං සාම, යත්ථ මාතාපිතා තව;
අහං තෙ තථා භරිස්සං, යථා තෙ අභරී තුව’’න්ති.

තත්ථ **භරිස්සං තෙති** තෙ තව මාතාපිතරො භරිස්සාමි. **මිගානන්ති** සීහාදීනං මිගානං විඝාසං අන්වෙසන්තො. ඉදං සො ‘‘ඉස්සත්ථෙ චස්මි කුසලොති ථූලථූලෙ මිගෙ වධිත්වා මධුරමංසෙන තව මාතාපිතරො භරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘මා, මහාරාජ, අම්හෙ නිස්සාය පාණවධං කරී’’ති වුත්තෙ එවමාහ. **යථා තෙති** යථා ත්වං තෙ අභරි, තථෙවාහම්පි භරිස්සාමීති.

අථස්ස මහාසත්තො ‘‘සාධු, මහාරාජ, තෙන හි මෙ මාතාපිතරො භරස්සූ’’ති වත්වා මග්ගං ආචික්ඛන්තො ආහ –

325.

‘‘අයං එකපදී රාජ, යොයං උස්සීසකෙ මම;
ඉතො ගන්ත්වා අඩ්ඪකොසං, තත්ථ නෙසං අගාරකං;

යත්ථ මාතාපිතා මය්හං, තෙ භරස්සු ඉතො ගතො’’ති.

තත්ථ **එකපදීති** එකපදමග්ගො. **උස්සීසකෙති** යො එස මම මත්ථකට්ඨානෙ. **අඩ්ඪකොසන්**ති අඩ්ඪකොසන්තරෙ.

එවං සො තස්ස මග්ගං ආචික්ඛිත්වා මාතාපිතූසු බලවසිනෙහෙන තථාරූපං වෙදනං අධිවාසෙත්වා තෙසං භරණත්ථාය අඤ්ජලිං පග්ගය්හ යාචන්තො පුන එවමාහ –

326.

‘‘නමො තෙ කාසිරාජත්ථු, නමො තෙ කාසිවඩ්ඪන;
අන්ධා මාතාපිතා මය්හං, තෙ භරස්සු බ්‍රහාවනෙ.

327.

‘‘අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්හාමි, කාසිරාජ නමත්ථු තෙ;
මාතරං පිතරං මය්හං, වුත්තො වජ්ජාසි වන්දන’’න්ති.

තත්ථ **වුත්තො වජ්ජාසීති** ‘‘පුත්තො වො සුවණ්ණසාමො නදීතීරෙවිසපීතෙන සල්ලෙන විද්ධො රජතපට්ටසදිසෙ වාලුකාපුලිනෙ දක්ඛිණපස්සෙන නිපන්නො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ තුම්හාකං පාදෙ වන්දතී’’ති එවං මහාරාජ, මයා වුත්තො හුත්වා මාතාපිතූනං මෙ වන්දනං වදෙය්‍යාසීති අත්ථො.

රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. මහාසත්තොපි මාතාපිතූනං වන්දනං පෙසෙත්වා විසඤ්ඤිතං පාපුණි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

328.

‘‘ඉදං වත්වාන සො සාමො, යුවා කල්‍යාණදස්සනො;
මුච්ඡිතො විසවෙගෙන, විසඤ්ඤී සමපජ්ජථා’’ති.

තත්ථ **සමපජ්ජථාති** විසඤ්ඤී ජාතො.

සො හි හෙට්ඨා එත්තකං කථෙන්තො නිරස්සාසො විය අහොසි. ඉදානි පනස්ස විසවෙගෙන මද්දිතා භවඞ්ගචිත්තසන්තති හදයරූපං නිස්සාය පවත්ති, කථා පච්ඡිජ්ජි, මුඛං පිහිතං, අක්ඛීනි නිමීලිතානි, හත්ථපාදා ථද්ධභාවං පත්තා, සකලසරීරං ලොහිතෙන මක්ඛිතං. රාජා ‘‘අයං ඉදානෙව මයා සද්ධිං කථෙසි, කිං නු ඛො’’ති තස්ස අස්සාසපස්සාසෙ උපධාරෙසි. තෙ පන නිරුද්ධා, සරීරං ථද්ධං ජාතං. සො තං දිස්වා ‘‘නිරුද්ධො දානි සාමො’’ති සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො උභො හත්ථෙ මත්ථකෙ ඨපෙත්වා මහාසද්දෙන පරිදෙවි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

329.

‘‘ස රාජා පරිදෙවෙසි, බහුං කාරුඤ්ඤසඤ්හිතං;
අජරාමරොහං ආසිං, අජ්ජෙතං ඤාමි නො පුරෙ;
සාමං කාලඞ්කතං දිස්වා, නත්ථි මච්චුස්ස නාගමො.

330.

‘‘යස්සු මං පටිමන්තෙති, සවිසෙන සමප්පිතො;
ස්වජ්ජ එවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසති.

331.

‘‘නිරයං නූන ගච්ඡාමි, එත්ථ මෙ නත්ථි සංසයො;
තදා හි පකතං පාපං, චිරරත්තාය කිබ්බිසං.

332.

‘‘භවන්ති තස්ස වත්තාරො, ගාමෙ කිබ්බිසකාරකො;
අරඤ්ඤෙ නිම්මනුස්සම්හි, කො මං වත්තුමරහති.

333.

‘‘සාරයන්ති හි කම්මානි, ගාමෙ සංගච්ඡ මාණවා;
අරඤ්ඤෙ නිම්මනුස්සම්හි, කො නු මං සාරයිස්සතී’’ති.

තත්ථ **ආසින්**ති අහං එත්තකං කාලං අජරාමරොම්හීති සඤ්ඤී අහොසිං. **අජ්ජෙතන්**ති අජ්ජ අහං ඉමං සාමං කාලකතං දිස්වා මමඤ්චෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච නත්ථි මච්චුස්ස නාගමොති තං මච්චුස්ස ආගමනං අජ්ජ ජානාමි, ඉතො පුබ්බෙ න ජානාමීති විලපති. **ස්වජ්ජ එවං ගතෙ කාලෙ**ති යො සවිසෙන සල්ලෙන සමප්පිතො ඉදානෙව මං පටිමන්තෙති, සො අජ්ජ එවං ගතෙ කාලෙ එවං මරණකාලෙ සම්පත්තෙ කිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි න භාසති. **තදා හී**ති තස්මිං ඛණෙ සාමං විජ්ඣන්තෙන මයා පාපං කතං. **චිරරත්තාය කිබ්බිස**න්ති තං පන චිරරත්තං විපච්චනසමත්ථං දාරුණං එරුසං.

තස්සාති තස්ස එවරූපං පාපකම්මං කත්වා විචරන්තස්ස. **වත්තාරො**ති නින්දිතාරො භවන්ති ‘‘කුහිං ගාමෙ කින්ති කිබ්බිසකාරකො’’ති. ඉමස්මිං පන අරඤ්ඤෙ නිම්මනුස්සම්හි කො මං වත්තුමරහති, සචෙ හි භවෙය්‍ය, වදෙය්‍යාති විලපති. **සාරයන්තී**ති ගාමෙ වා නිගමාදීසු වා **සංගච්ඡ මාණවා** තත්ථ තත්ථ බහූ පුරිසා සන්නිපතිත්වා ‘‘අම්භො පුරිසඝාතක, දාරුණං තෙ කම්මං කතං, අසුකදණ්ඩං පත්තො නාම ත්ව’’න්ති එවං කම්මානි සාරෙන්ති චොදෙන්ති. ඉමස්මිං පන නිම්මනුස්සෙ අරඤ්ඤෙ මං කො සාරයිස්සතීති අත්තානං චොදෙන්තො විලපති.

තදා බහුසුන්දරී නාම දෙවධීතා ගන්ධමාදනවාසිනී මහාසත්තස්ස සත්තමෙ අත්තභාවෙ මාතුභූතපුබ්බා. සා පුත්තසිනෙහෙන බොධිසත්තං නිච්චං ආවජ්ජෙති, තං දිවසං පන දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානා න තං

ආවජ්ජෙති. ‘‘දෙවසමාගමං ගතා’’තිපි වදන්තියෙව. සා තස්ස විසඤ්ඤීභූතකාලෙ ‘‘කිං නු ඛො මෙ පුත්තස්ස පවත්තී’’ති ආවජ්ජමානා අද්දස ‘‘අයං පීළියක්ඛො නාම රාජා මම පුත්තං විසපීතෙන සල්ලෙන විජ්ඣිත්වා මිගසම්මතානදීතීරෙ වාලුකාපුලිනෙ සාතෙත්වා මහන්තෙන සද්දෙන පරිදෙවති. සචාහං න ගමිස්සාමි, මම පුත්තො සුවණ්ණසාමො එත්ථෙව මරිස්සති, රඤ්ඤොපි හදයං ඵලිස්සති, සාමස්ස මාතාපිතරොපි නිරාහාරා පානීයම්පි අලභන්තා සුස්සිත්වා මරිස්සන්ති. මයි පන ගතාය රාජා පානීයඝටං ආදාය තස්ස මාතාපිතූනං සන්තිකං ගමිස්සති, ගන්ත්වා ච පන ‘‘පුත්තො වො මයා හතො’ති කථෙස්සති. එවඤ්ච වත්වා තෙසං වචනං සුත්වා තෙ පුත්තස්ස සන්තිකං ආනයිස්සති. අථ ඛො තෙ ච අහඤ්ච සච්චකිරියං කරිස්සාම, සච්චබලෙන සාමස්ස විසං විනස්සිස්සති. එවං මෙ පුත්තො ජීවිතං ලභිස්සති, මාතාපිතරො ච චක්ඛූනි ලභිස්සන්ති, රාජා ච සාමස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා නගරං ගන්ත්වා මහාදානං දත්වා සග්ගපරායණො භවිස්සති, තස්මා ගච්ඡාමහං තත්ථා’’ති. සා ගන්ත්වා මිගසම්මතානදීතීරෙ අදිස්සමානෙන කායෙන ආකාසෙ ඨත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං කථෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

334.

‘‘සා දෙවතා අන්තරහිතා, පබ්බතෙ ගන්ධමාදනෙ;
රඤ්ඤොව අනුකම්පාය, ඉමා ගාථා අභාසථ.

335.

‘‘ආගුං කිර මහාරාජ, අකරි කම්මදුක්කටං;
අදූසකා පිතාපුත්තා, තයො එකූසුනා හතා.

336.

‘‘එහි තං අනුසික්ඛාමි, යථා තෙ සුගතී සියා;
ධම්මෙනන්ධෙ වනෙ පොස, මඤ්ඤෙහං සුගතී තයා’’ති.

තත්ථ **රඤ්ඤොවාති** රඤ්ඤොයෙව. **ආගුං කිරාති** මහාරාජ, ත්වං මහාපරාධං මහාපාපං අකරි. **දුක්කටන්ති** යං කතං දුක්කටං හොති, තං ලාමකකම්මං අකරි. **අදූසකාති** නිද්දොසා. **පිතාපුත්තාති** මාතා ච පිතා ච පුත්තො ච ඉමෙ තයො ජනා එකඋසුනා හතා. තස්මිඤ්හි හතෙ තප්පටිබද්ධා තස්ස මාතාපිතරොපි හතාව හොන්ති. **අනුසික්ඛාමීති** සික්ඛාපෙමි අනුසාසාමි. **පොසාති** සාමස්ස ඨානෙ ඨත්වා සිනෙහං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සාමො විය තෙ උභො අන්ධෙ පොසෙහි. **මඤ්ඤෙහං සුගතී තයාති** එවං තයා සුගතියෙව ගන්තබ්බා භවිස්සතීති අහං මඤ්ඤාමි.

සො දෙවතාය වචනං සුත්වා ‘‘අහං කිර තස්ස මාතාපිතරො පොසෙත්වා සග්ගං ගමිස්සාමී’’ති සද්දහිත්වා ‘‘කිං මෙ රජ්ජෙන, තෙයෙව පොසෙස්සාමී’’ති දළ්හං අධිට්ඨාය බලවපරිදෙවං පරිදෙවන්තො සොකං

තනුකං කත්වා ''සුවණ්ණසාමො මතො භවිස්සතී''ති නානාපුප්ඵෙහි තස්ස සරීරං පූජෙත්වා උදකෙන සිඤ්චිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා තෙන පූරිතං උදකඝටං ආදාය දොමනස්සප්පත්තො දක්ඛිණදිසාභිමුඛො අගමාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

337.

''ස රාජා පරිදෙවිත්වා, බහුං කාරුඤ්ඤසඤ්හිතං;
උදකකුම්භමාදාය, පක්කාමි දක්ඛිණාමුඛො''ති.

පකතියාපි මහාථාමො රාජා පානීයඝටං ආදාය ගච්ඡන්තො අස්සමපදං කොට්ටෙන්තො විය පවිසිත්වා දුකූලපණ්ඩිතස්ස පණ්ණසාලාද්වාරං සම්පාපුණි. දුකූලපණ්ඩිතො අන්තො නිසින්නොව තස්ස පදසද්දං සුත්වා ''නායං සාමස්ස පදසද්දො, කස්ස නු ඛො''ති පුච්ඡන්තො ගාථාද්වයමාහ –

338.

''කස්ස නු එසො පදසද්දො, මනුස්සස්සෙව ආගතො;
නෙසො සාමස්ස නිග්ඝොසො, කො නු ත්වමසි මාරිස.

339.

''සන්තඤ්හි සාමො වජති, සන්තං පාදානි නෙයති;
නෙසො සාමස්ස නිග්ඝොසො, කො නු ත්වමසි මාරිසා''ති.

තත්ථ **මනුස්සස්සෙවාති** නායං සීහබ්‍යග්ඝදීපියක්ඛනාගකින්නරානං, ආගච්ඡතො පන මනුස්සස්සෙවායං පදසද්දො, නෙසො සාමස්සාති. **සන්තං හීති** උපසමයුත්තං එව. **වජතීති** චඞ්කමති. **නෙයතීති** පතිට්ඨාපෙති.

තං සුත්වා රාජා ''සචාහං අත්තනො රාජභාවං අකථෙත්වා 'මයා තුම්හාකං පුත්තො මාරිතො'ති වක්ඛාමි, ඉමෙ කුජ්ඣිත්වා මයා සද්ධිං ඵරුසං කථෙස්සන්ති. එවං මෙ තෙසු කොධො උප්පජ්ජිස්සති, අථ නෙ විහෙඨෙස්සාමි, තං මම අකුසලං භවිස්සති, 'රාජා'ති පන වුත්තෙ අභායන්තා නාම නත්ථි, තස්මා රාජභාවං තාව කථෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පානීයමාළකෙ පානීයඝටං ඨපෙත්වා පණ්ණසාලාද්වාරෙ ඨත්වා ආහ –

340.

''රාජාහමස්මි කාසීනං, පිළියක්ඛොති මං විදූ;
ලොභා රට්ඨං පහිත්වාන, මිගමෙසං චරාමහං.

341.

''ඉස්සත්ථෙ චස්මි කුසලො, දළ්හධම්මොති විස්සුතො;
නාගොපි මෙ න මුච්චෙය්‍ය, ආගතො උසුපාතන''න්ති.

දුකූලපණ්ඩිතොපි තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තො ආහ –

342.

‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, අථො තෙ අදුරාගතං;
ඉස්සරොසි අනුප්පත්තො, යං ඉධත්ථි පවෙදය.

343.

‘‘තින්දුකානි පියාලානි, මධුකෙ කාසුමාරියො;
ඵලානි ඛුද්දකප්පානි, භුඤ්ජ රාජ වරං වරං.

344.

‘‘ඉදම්පි පානීයං සීතං, ආභතං ගිරිගබ්භරා;
තතො පිව මහාරාජ, සචෙ ත්වං අභිකඞ්ඛසී’’ති;

තස්සත්ථො **සත්තිගුම්බජාතකෙ** (ජා. 1.15.159 ආදයො) කථිතො. ඉධ පන **‘‘ගිරිගබ්භරා’’**ති මිගසම්මතං සන්ධාය වුත්තං. සා හි නදී ගිරිගබ්භරා නික්ඛන්තත්තා ‘‘ගිරිගබ්භරා’’ ත්වෙව ජාතා.

එවං තෙන පටිසන්ථාරෙ කතෙ රාජා ‘‘පුත්තො වො මයා මාරිතො’’ති පඨමමෙව වත්තුං අයුත්තං, අජානන්තො විය කථං සමුට්ඨාපෙත්වා කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

345.

‘‘නාලං අන්ධා වනෙ දට්ඨුං, කො නු වො ඵලමාහරි;
අනන්ධස්සෙවයං සම්මා, නිවාපො මය්හ ඛායතී’’ති.

තත්ථ **නාලන්ති** තුම්හෙ අන්ධා ඉමස්මිං වනෙ කිඤ්චි දට්ඨුං න සමත්ථා. **කො නු වො ඵලමාහරීති** කො නු තුම්හාකං ඉමානි ඵලාඵලානි ආහරි. **නිවාපොති** අයං සම්මා නයෙන උපායෙන කාරණෙන කතො ඛාදිතබ්බයුත්තකානං පරිසුද්ධානං ඵලාඵලානං නිවාපො සන්නිචයො අනන්ධස්ස විය මය්හං ඛායති පඤ්ඤායති උපට්ඨාති.

තං සුත්වා දුකූලපණ්ඩිතො ‘‘මහාරාජ, න මයං ඵලාඵලානි ආහරාම, පුත්තො පන නො ආහරතී’’ති දස්සෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

346.

‘‘දහරො යුවා නාතිබ්‍රහා, සාමො කල්‍යාණදස්සනො;
දීඝස්ස කෙසා අසිතා, අථො සූනග්ගවෙල්ලිතා.

347.

‘‘සො හවෙ ඵලමාහරිත්වා, ඉතො ආදාය කමණ්ඩලුං;
නදිං ගතො උදහාරො, මඤ්ඤෙ න දූරමාගතො’’ති.

තත්ථ **නාතිබ්‍රහාති** නාතිදීඝො නාතිරස්සො. **සුනග්ගවෙල්ලිතාති** සුනඛසඞ්ඛාතාය මංසකොට්ටනපොත්ථනියා අග්ගං විය විනතා. **කමණ්ඩලුන්ති** ඝටං. **න දූරමාගතොති** ඉදානි න දූරං ආගතො, ආසන්නට්ඨානං ආගතො භවිස්සතීති මඤ්ඤාමීති අත්ථො.

තං සුත්වා රාජා ආහ –

348.

‘‘අහං තං අවධිං සාමං, යො තුය්හං පරිචාරකො;
යං කුමාරං පවෙදෙථ, සාමං කල්‍යාණදස්සනං.

349.

‘‘දීඝස්ස කෙසා අසිතා, අථො සූනග්ගවෙල්ලිතා;
තෙසු ලොහිතලිත්තෙසු, සෙති සාමො මහා හතො’’ති.

තත්ථ **අවධින්ති** විසපීතෙන සරෙන විජ්ඣිත්වා මාරෙසිං. **පවෙදෙථාති** කථෙථ. **සෙතීති** මිගසම්මතානදීතීරෙ වාලුකාපුලිනෙ සයති.

දුකූලපණ්ඩිතස්ස පන අවිදූරෙ පාරිකාය පණ්ණසාලා හොති. සා තත්ථ නිසින්නාව රඤ්ඤො වචනං සුත්වා තං පවත්තිං සොතුකාමා අත්තනො පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා රජ්ජුකසඤ්ඤාය දුකූලපණ්ඩිතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ –

350.

‘‘කෙන දුකූල මන්තෙසි, ‘හතො සාමො’ති වාදිනා;
‘හතො සාමො’ති සුත්වාන, හදයං මෙ පවෙධති.

351.

‘‘අස්සත්ථස්සෙව තරුණං, පවාළං මාලුතෙරිතං;
‘හතො සාමො’ති සුත්වාන, හදයං මෙ පවෙධතී’’ති.

තත්ථ **වාදිනාති** ‘‘මයා සාමො හතො’’ති වදන්තෙන. **පවාළන්ති** පල්ලවං. **මාලුතෙරිතන්ති** වාතෙන පහටං.

දුකූලපණ්ඩිතො ඔවදන්තො ආහ –

352.

‘‘පාරිකෙ කාසිරාජායං, සො සාමං මිගසම්මතෙ;
කොධසා උසුනා විජ්ඣි, තස්ස මා පාපමිච්ඡිම්හා’’ති.

තත්ථ **මිගසම්මතෙති** මිගසම්මතානදීතීරෙ. **කොධසාති** මිගෙසු උප්පන්නෙන කොධෙන. **මා පාපමිච්ඡිම්හාති** තස්ස මයං උභොපි පාපං මා ඉච්ඡිම්හා.

පුන පාරිකා ආහ –

353.
''කිච්ඡා ලද්ධො පියො පුත්තො, යො අන්ධෙ අභරී වනෙ;
තං එකපුත්තං ඝාතිම්හි, කථං චිත්තං න කොපයෙ''ති.

තත්ථ **ඝාතිම්හීති** ඝාතකෙ.

දුකූලපණ්ඩිතො ආහ –

354.
''කිච්ඡා ලද්ධො පියො පුත්තො, යො අන්ධෙ අභරී වනෙ;
තං එකපුත්තං ඝාතිම්හි, අක්කොධං ආහු පණ්ඩිතා''ති.

තත්ථ **අක්කොධන්ති** කොධො නාම නිරයසංවත්තනිකො, තස්මා තං කොධං අකත්වා පුත්තඝාතකම්හි අක්කොධො එව කත්තබ්බොති පණ්ඩිතා ආහු කථෙන්ති.

එවඤ්ච පන වත්වා තෙ උභොහි හත්ථෙහි උරං පහරිත්වා මහාසත්තස්ස ගුණෙ වණ්ණෙත්වා භුසං පරිදෙවිංසු. අථ නෙ රාජා සමස්සාසෙන්තො ආහ –

355.
''මා බාළ්හං පරිදෙවෙථ, 'හතො සාමො'ති වාදිනා;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සාමි බ්‍රහාවනෙ.

356.
''ඉස්සත්ථෙ චස්මි කුසලො, දළ්හධම්මොති විස්සුතො;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සාමි බ්‍රහාවනෙ.

357.
''මිගානං විඝාසමන්වෙසං, වනමූලඵලානි ච;
අහං කම්මකරො හුත්වා, භරිස්සාමි බ්‍රහාවනෙ''ති.

තත්ථ **වාදිනාති** තුම්හෙ ''සාමො හතො''ති වදන්තෙන මයා සද්ධිං ''තයා නො එවං ගුණසම්පන්නො පුත්තො මාරිතො, ඉදානි කො අම්හෙ භරිස්සතී''තිආදීනි වත්වා මා බාළ්හං පරිදෙවෙථ, අහං තුම්හාකං කම්මකරො හුත්වා සාමො විය තුම්හෙ භරිස්සාමීති.

එවං රාජා ‘‘තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, න මය්හං රජ්ජෙනත්ථො, අහං වො යාවජීවං හරිස්සාමී’’ති තෙ අස්සාසෙසි. තෙ තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තා ආහංසු –

358.

‘‘නෙස ධම්මො මහාරාජ, නෙතං අම්හෙසු කප්පති;

රාජා ත්වමසි අම්හාකං, පාදෙ වන්දාම තෙ මය’’න්ති.

තත්ථ **ධම්මොති** සභාවො කාරණං වා. **නෙතං අම්හෙසු කප්පතීති** එතං තව කම්මකරණං අම්හෙසු න කප්පති න සොභති. **‘‘පාදෙ වන්දාම තෙ මය’’න්ති** ඉදං පන තෙ පබ්බජිතලිඞ්ගෙ ඨිතාපි පුත්තසොකෙන සමබ්භාහතාය චෙව නිහතමානතාය ච වදිංසු. ‘‘රඤ්ඤො විස්සාසං උප්පාදෙතුං එවමාහංසූ’’තිපි වදන්ති.

තං සුත්වා රාජා අතිවිය තුස්සිත්වා ‘‘අහො අච්ඡරියං, එවං දොසකාරකෙ නාම මයි ඵරුසවචනමත්තම්පි නත්ථි, පග්ගණ්හන්තියෙව මම’’න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

359.

‘‘ධම්මං නෙසාදා භණථ, කතා අපචිතී තයා;

පිතා ත්වමසි අම්හාකං, මාතා ත්වමසි පාරිකෙ’’ති.

තත්ථ **තයාති** එකෙකං වදන්තො එවමාහ. **පිතාති** දුකූලපණ්ඩිත, අජ්ජ පට්ඨාය ත්වං මය්හං පිතුට්ඨානෙ තිට්ඨ, අම්ම පාරිකෙ, ත්වම්පි මෙ මාතුට්ඨානෙ තිට්ඨ, අහං පන වො පුත්තස්ස සාමස්ස ඨානෙ ඨත්වා පාදධොවනාදීනි සබ්බකිච්චානි කරිස්සාමි, මං රාජාති අසල්ලක්ඛෙත්වා සාමොති සල්ලක්ඛෙථාති.

තෙ අඤ්ජලිං පග්ගය්හ වන්දිත්වා ‘‘මහාරාජ, තව අම්හාකං කම්මකරණකිච්චං නත්ථි, අපිච ඛො පන ලට්ඨිකොටියා නො ගහෙත්වා ආනෙත්වා සාමං දස්සෙහී’’ති යාචන්තා ගාථාද්වයමාහංසු –

360.

‘‘නමො තෙ කාසිරාජත්ථු, නමො තෙ කාසිවඩ්ඪන;

අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්හාම, යාව සාමානුපාපය.

361.

‘‘තස්ස පාදෙ සමජ්ජන්තා, මුඛඤ්ච භුජදස්සනං;

සංසුම්භමානා අත්තානං, කාලමාගමයාමසෙ’’ති.

තත්ථ **යාව සාමානුපාපයාති** යාව සාමො යත්ථ, තත්ථ අම්හෙ අනුපාපය. **භූජදස්සනන්ති** කල්‍යාණදස්සනං අභිරූපං. **සංසුම්භමානාති** පොථෙන්තා. **කාලමාගමයාමසෙති** කාලකිරියං ආගමෙස්සාම.

තෙසං එවං කථෙන්තානඤ්ඤෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො. අථ රාජා ‘‘සචාහං ඉදානෙව ඉමෙ තත්ථ නෙස්සාමි, තං දිස්වාව නෙසං හදයං ඵලිස්සති, ඉති තිණ්ණම්පි එතෙසං මතකාලෙ අහං නිරයෙ උප්පජ්ජන්තොයෙව නාම, තස්මා තෙසං ගන්තුං න දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා චතස්සො ගාථායො අජ්ඣභාසි –

362.

‘‘බ්‍රහා වාළමිගාකිණ්ණං, ආකාසන්තංව දිස්සති;
යත්ථ සාමො හතො සෙති, චන්දොව පතිතො ඡමා.

363.

‘‘බ්‍රහා වාළමිගාකිණ්ණං, ආකාසන්තංව දිස්සති;
යත්ථ සාමො හතො සෙති, සූරියොව පතිතො ඡමා.

364.

‘‘බ්‍රහා වාළමිගාකිණ්ණං, ආකාසන්තංව දිස්සති;
යත්ථ සාමො හතො සෙති, පංසුනා පතිකුන්ථිතො.

365.

‘‘බ්‍රහා වාළමිගාකිණ්ණං, ආකාසන්තංව දිස්සති;
යත්ථ සාමො හතො සෙති, ඉධෙව වසථස්සමෙ’’ති.

තත්ථ **බ්‍රහාති** අච්චුග්ගතං. **ආකාසන්තංවාති** එතං වනං ආකාසස්ස අන්තො විය හුත්වා දිස්සති. **අථ වා ආකාසන්තන්ති** ආකාසමානං, පකාසමානන්ති අත්ථො. **ඡමාති** ඡමායං, පථවියන්ති අත්ථො. ‘‘ඡම’’න්තිපි පාඨො, පථවිං පතිතො වියාති අත්ථො. **පතිකුන්ථිතොති** පරිකිණ්ණො, පලිවෙඨිතොති අත්ථො.

අථ තෙ අත්තනො වාළමිගභයාභාවං දස්සෙතුං ගාථමාහංසු –

366.

‘‘යදි තත්ථ සහස්සානි, සතානි නියුතානි ච;
නෙවම්හාකං භයං කොචි, වනෙ වාළෙසු විජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **කොචීති** ඉමස්මිං වනෙ කත්ථචි එකස්මිං පදෙසෙපි අම්හාකං වාළෙසු භයං නාම නත්ථි.

රාජා තෙ පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො හත්ථෙසු ගහෙත්වා තත්ථ නෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

367.

‘‘තතො අන්ධානමාදාය, කාසිරාජා බ්‍රහාවනෙ;
හත්ථෙ ගහෙත්වා පක්කාමි, යත්ථ සාමො හතො අහූ’’ති.

තත්ථ **තතොති** තදා. **අන්ධානන්ති** අන්ධෙ. **අහූති** අහොසි. **යත්ථාති** යස්මිං ඨානෙ සො නිපන්නො, තත්ථ නෙසීති අත්ථො.

සො ආනෙත්වා ච පන සාමස්ස සන්තිකෙ ඨපෙත්වා ‘‘අයං වො පුත්තො’’ති ආචික්ඛි. අථස්ස පිතා සීසං උක්ඛිපිත්වා මාතා පාදෙ ගහෙත්වා ඌරුසු ඨපෙත්වා නිසීදිත්වා විලපිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

368.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
අපවිද්ධං බ්‍රහාරඤ්ඤෙ, චන්දංව පතිතං ඡමා.

369.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
අපවිද්ධං බ්‍රහාරඤ්ඤෙ, සූරියංව පතිතං ඡමා.

370.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
අපවිද්ධං බ්‍රහාරඤ්ඤෙ, කලූනං පරිදෙවයුං.

371.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
බාහා පග්ගය්හ පක්කන්දුං, ‘අධම්මො කිර භො’ඉති.

372.

‘‘බාළ්හං ඛො ත්වං පමත්තොසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
යො අජ්ජෙවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසසි.

373.

‘‘බාළ්හං ඛො ත්වං පදිත්තොසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
යො අජ්ජෙවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසසි.

374.

‘‘බාළ්හං ඛො ත්වං පකුද්ධොසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
යො අජ්ජෙවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසති.

375.

‘‘බාළ්හං ඛො ත්වං පසුත්තොසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
යො අජ්ජෙවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසසි.

376.

‘‘බාළ්හං ඛො ත්වං විමනොසි, සාම කල්‍යාණදස්සන;
යො අජ්ජෙවං ගතෙ කාලෙ, න කිඤ්චි මභිභාසසි.

377.

‘‘ජටං වලිනං පංසුගතං, කොදානි සණ්ඨපෙස්සති;
සාමො අයං කාලකතො, අන්ධානං පරිචාරකො.

378.

‘‘කො මෙ සම්මජ්ජමාදාය, සම්මජ්ජිස්සති අස්සමං;
සාමො අයං කාලකතො, අන්ධානං පරිචාරකො.

379.

‘‘කොදානි න්හාපයිස්සති, සීතෙනුණ්හොදකෙන ච;
සාමො අයං කාලකතො, අන්ධානං පරිචාරකො.

380.

‘‘කොදානි භොජයිස්සති, වනමූලඵලානි ච;
සාමො අයං කාලකතො, අන්ධානං පරිචාරකො’’ති.

තත්ථ **අපවිද්ධන්ති** රඤ්ඤා නිරත්ථකං ඡඩ්ඩිතං. **අධම්මො කිර භො ඉතීති** අයුත්තං කිර භො, අජ්ජ ඉමස්මිං ලොකෙ වත්තති. **පමත්තොති** තිඛිණසුරං පිවිත්වා විය මත්තො පමත්තො පමාදං ආපන්නො. **පදිත්තොති** දප්පිතො. **‘‘පකුද්ධොසි විමනොසී’’**ති සබ්බං විලාපවසෙන භණන්ති. **ජටන්ති** තාත, අම්හාකං ජටාමණ්ඩලං. **වලිනං පංසුගතන්ති** යදා ආකුලං මලග්ගහිතං භවිස්සති. **කොදානීති** ඉදානි කො සණ්ඨපෙස්සති, සොධෙත්වා උජුං කරිස්සතීති.

අථස්ස මාතා බහුං විලපිත්වා තස්ස උරෙ හත්ථං ඨපෙත්වා සන්තාපං උපධාරෙන්තී ‘‘පුත්තස්ස මෙ සන්තාපො පවත්තතියෙව, විසවෙගෙන විසඤ්ඤිතං ආපන්නො භවිස්සති, නිබ්බිසභාවත්ථාය වස්ස සච්චකිරියං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සච්චකිරියමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

381.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
අට්ටිතා පුත්තසොකෙන, මාතා සච්චං අභාසථ.

382.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, ධම්මචාරී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

383.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, බ්‍රහ්මචාරී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

384.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, සච්චවාදී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

385.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, මාතාපෙත්තිභරො අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

386.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිකො;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

387.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, පාණා පියතරො මම;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

388.

‘‘යං කිඤ්චිත්ථි කතං පුඤ්ඤං, මය්හඤ්චෙව පිතුච්ච තෙ;
සබ්බෙන තෙන කුසලෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතූ’’ති.

තත්ථ **යෙන සච්චෙනාති** යෙන භූතෙන සභාවෙන. **ධම්මචාරීති** දසකුසලකම්මපථධම්මචාරී. **සච්චවාදීති** හසිතවසෙනපි මුසාවාදං න වදති. **මාතාපෙත්තිභරොති** අනලසො හුත්වා රත්තින්දිවං මාතාපිතරො හරි. **කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිකොති** ජෙට්ඨානං මාතාපිතූනං සක්කාරකාරකො හොති.

එවං මාතරා සත්තහි ගාථාහි සච්චකිරියාය කතාය සාමො පරිවත්තිත්වා නිපජ්ජි. අථස්ස පිතා ‘‘ජීවති මෙ පුත්තො, අහම්පිස්ස සච්චකිරියං කරිස්සාමී’’ති තථෙව සච්චකිරියමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

389.

‘‘දිස්වාන පතිතං සාමං, පුත්තකං පංසුකුන්ථිතං;
අට්ටිතො පුත්තසොකෙන, පිතා සච්චං අභාසථ.

390.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, ධම්මචාරී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

391.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, බ්‍රහ්මචාරී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

392.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, සච්චවාදී පුරෙ අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

393.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, මාතාපෙත්තිභරො අහු;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

394.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිකො;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

395.

‘‘යෙන සච්චෙනයං සාමො, පාණා පියතරො මම;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

396.

‘‘යං කිඤ්චිත්ථි කතං පුඤ්ඤං, මය්හඤ්චෙව පිතුච්ච තෙ;
සබ්බෙන තෙන කුසලෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතූ’’ති.

එවං පිතරි සච්චකිරියං කරොන්තෙ මහාසත්තො පරිවත්තිත්වා ඉතරෙන පස්සෙන නිපජ්ජි. අථස්ස තතියං සච්චකිරියං දෙවතා අකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා අහ –

397.

‘‘සා දෙවතා අන්තරහිතා, පබ්බතෙ ගන්ධමාදනෙ;
සාමස්ස අනුකම්පාය, ඉමං සච්චං අභාසථ.

398.

‘‘පබ්බත්‍යාහං ගන්ධමාදනෙ, චිරරත්තනිවාසිනී;
න මෙ පියතරො කොචි, අඤ්ඤො සාමෙන විජ්ජති;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

399.

‘‘සබ්බෙ වනා ගන්ධමයා, පබ්බතෙ ගන්ධමාදනෙ;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතු.

400.

‘‘තෙසං ලාලප්පමානානං, බහුං කාරුඤ්ඤසඤ්හිතං;
ඛිප්පං සාමො සමුට්ඨාසි, යුවා කල්‍යාණදස්සනො’’ති.

තත්ථ **පබ්බත්‍යාහන්ති** පබ්බතෙ අහං. **සබ්බෙ වනා ගන්ධමයාති** සබ්බෙ රුක්ඛා ගන්ධමයා. න හි තත්ථ අගන්ධො නාම කොචි රුක්ඛො අත්ථි. **තෙසන්ති** භික්ඛවෙ, තෙසං උභින්නං ලාලප්පමානානඤ්ඤෙව දෙවතාය සච්චකිරියාය පරියොසානෙ ඛිප්පං සාමො උට්ඨාසි, පදුමපත්තතො උදකං වියස්ස විසං විනිවත්තෙත්වා ආබාධො විගතො, ඉධ නු ඛො විද්ධො, එත්ථ නු ඛො විද්ධොති විද්ධට්ඨානම්පි න පඤ්ඤායි.

ඉති මහාසත්තස්ස නිරොගභාවො, මාතාපිතූනඤ්ච චක්ඛුපටිලාභො, අරුණුග්ගමනඤ්ච, දෙවතානුභාවෙන තෙසං චතුන්නං අස්සමෙයෙව පාකටභාවො චාති සබ්බං එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. මාතාපිතරො ‘‘චක්ඛූනි නො ලද්ධානි, සුවණ්ණසාමො ච අරොගො ජාතො’’ති අතිරෙකතරං තුස්සිංසු. අථ නෙ සාමපණ්ඩිතො ගාථං අභාසි –

401.

‘‘සාමොහමස්මි භද්දං වො, සොත්ථිනාම්හි සමුට්ඨිතො;
මා බාළ්හං පරිදෙවෙථ, මඤ්ජුනාභිවදෙථ ම’’න්ති.

තත්ථ **සොත්ථිනාම්හි සමුට්ඨිතොති** සොත්ථිනා සුඛෙන උට්ඨිතො අම්හි භවාමි. **මඤ්ජුනාති** මධුරස්සරෙන මං අභිවදෙථ.

අථ සො රාජානං දිස්වා පටිසන්ථාරං කරොන්තො ආහ –

402.

‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, අථො තෙ අදුරාගතං;
ඉස්සරොසි අනුප්පත්තො, යං ඉධත්ථි පවෙදය.

403.

‘‘තින්දුකානි පියාලානි, මධුකෙ කාසුමාරියො;
ඵලානි ඛුද්දකප්පානි, භුඤ්ජ රාජ වරං වරං.

404.

‘‘අත්ථි මෙ පානීයං සීතං, ආභතං ගිරිගබ්භරා;
තතො පිව මහාරාජ, සචෙ ත්වං අභිකඞ්ඛසී’’ති.

රාජාපි තං අච්ඡරියං දිස්වා ආහ –

405.

‘‘සම්මුය්හාමි පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
පෙතං තං සාම මද්දක්ඛිං, කො නු ත්වං සාම ජීවසී’’ති.

තත්ථ **පෙතන්ති** සාම අහං තං මතං අද්දසං. **කො නු ත්වන්ති** කථං නු ත්වං ජීවිතං පටිලභසීති පුච්ඡි.

මහාසත්තො ‘‘අයං රාජා මං ‘මතො’ති සල්ලක්ඛෙසි, අමතභාවමස්ස පකාසෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

406.

‘‘අපි ජීවං මහාරාජ, පුරිසං ගාළ්හවෙදනං;
උපනීතමනසඞ්කප්පං, ජීවන්තං මඤ්ඤතෙ මතං.

407.

‘‘අපි ජීවං මහාරාජ, පුරිසං ගාළ්හවෙදනං;
තං නිරොධගතං සන්තං, ජීවන්තං මඤ්ඤතෙ මත’’න්ති.

තත්ථ **අපි ජීවන්ති** ජීවමානං අපි. **උපනීතමනසඞ්කප්පන්ති** භවඞ්ගඔතිණ්ණචිත්තාචාරං. **ජීවන්තන්ති** ජීවමානමෙව ‘‘එසො මතො’’ති මඤ්ඤති. **නිරොධගතන්ති** අස්සාසපස්සාසනිරොධං සමාපන්නං සන්තං විජ්ජමානං මං එවං ලොකො මතං විය ජීවන්තමෙව මඤ්ඤති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාසත්තො රාජානං අත්ථෙ යොජෙතුකාමො ධම්මං දෙසෙන්තො පුන ද්වෙ ගාථා අභාසි –

408.

‘‘යො මාතරං පිතරං වා, මච්චො ධම්මෙන පොසති;
දෙවාපි නං තිකිච්ඡන්ති, මාතාපෙත්තිභරං නරං.

409.

‘‘යො මාතරං පිතරං වා, මච්චො ධම්මෙන පොසති;
ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී’’ති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘අච්ඡරියං වත, භො, මාතාපෙත්තිභරස්ස ජන්තුනො උප්පන්නරොගං දෙවතාපි තිකිච්ඡන්ති, අතිවිය අයං සාමො සොභතී’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ යාචන්තො ආහ –

410.

‘‘එස භිය්‍යො පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
සරණං තං සාම ගච්ඡාමි, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා’’ති.

තත්ථ **භියොසාති** යස්මා තාදිසෙ පරිසුද්ධසීලගුණසම්පන්නෙ තයි අපරජ්ඣිං, තස්මා අතිරෙකතරං සම්මුය්හාමි. **ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවාති** සරණං ගච්ඡන්තස්ස මෙ ත්වං සරණං භව, පතිට්ඨා හොහි, දෙවලොකගාමිමග්ගං කරොහීති.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘සචෙපි, මහාරාජ, දෙවලොකං ගන්තුකාමොසි, මහන්තං දිබ්බසම්පත්තිං පරිභුඤ්ජිතුකාමොසි, ඉමාසු දසරාජධම්මචරියාසු වත්තස්සූ’’ති තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො දස රාජධම්මචරියගාථා අභාසි –

411.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මාතාපිතූසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

412.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, පුත්තදාරෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

413.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිත්තාමච්චෙසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

414.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, වාහනෙසු බලෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

415.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ගාමෙසු නිගමෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

416.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, රට්ඨෙසු ජනපදෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

417.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු ච;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

418.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, මිගපක්ඛීසු ඛත්තිය;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

419.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, ධම්මො චිණ්ණො සුඛාවහො;
ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, රාජ සග්ගං ගමිස්සසි.

420.

‘‘ධම්මං චර මහාරාජ, සඉන්දා දෙවා සබ්‍රහ්මකා;
සුචිණ්ණෙන දිවං පත්තා, මා ධම්මං රාජ පාමදො’’ති.

තාසං අත්ථො **තෙසකුණජාතකෙ** (ජා. 2.17.1 ආදයො) විත්ථාරිතොව. එවං මහාසත්තො තස්ස දස රාජධම්මෙ දෙසෙත්වා උත්තරිපි ඔවදිත්වා පඤ්ච සීලානි අදාසි. සො තස්ස ඔවාදං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා මහාසත්තං වන්දිත්වා ඛමාපෙත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගපරායණො අහොසි. බොධිසත්තොපි යාවජීවං මාතාපිතරො පරිචරිත්වා මාතාපිතූහි සද්ධිං පඤ්ච අභිඤ්ඤා ච අට්ඨ සමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

සත්ථා ඉදං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘භික්ඛවෙ, මාතාපිතූනං පොසනං නාම පණ්ඩිතානං වංසො’’ති වත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ජාතකං සමොධානෙසි, සච්චපරියොසානෙ මාතුපොසකභික්ඛු සොතාපත්තිඵලං පාපුණි.

තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා, සක්කො අනුරුද්ධො, දුකූලපණ්ඩිතො මහාකස්සපො, පාරිකා භද්දකාපිලානී භික්ඛුනී, සුවණ්ණසාමපණ්ඩිතො පන අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධො අහොසින්ති.

සුවණ්ණසාමජාතකවණ්ණනා තතියා.

[541] 4. නිමිජාතකවණ්ණනා

අච්ඡෙරං වත ලොකස්මින්ති ඉදං සත්ථා මිථිලං උපනිස්සාය මඝදෙවඅම්බවනෙ විහරන්තො සිතපාතුකම්මං ආරබ්භ කථෙසි. එකදිවසඤ්හි සත්ථා සායන්හසමයෙ සම්බහුලෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං තස්මිං අම්බවනෙ චාරිකං චරමානො එකං රමණීයං භූමිප්පදෙසං දිස්වා අත්තනො පුබ්බචරියං කථෙතුකාමො හුත්වා සිතපාතුකම්මං කත්වා ආයස්මතා ආනන්දත්ථෙරෙන සිතපාතුකම්මකාරණං පුට්ඨො ‘‘ආනන්ද, අයං භූමිප්පදෙසො පුබ්බෙ මයා මඝදෙවරාජකාලෙ ඣානකීළං කීළන්තෙන අජ්ඣාවුට්ඨපුබ්බො’’ති වත්වා තෙන යාචිතො පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ විදෙහරට්ඨෙ මිථිලනගරෙ මඝදෙවො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. සො චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි කුමාරකීළං කීළි, චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි උපරජ්ජං කාරෙසි, චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි රජ්ජං කාරෙන්තො ‘‘යදා මෙ සම්ම කප්පක, සිරස්මිං පලිතානි පස්සෙය්‍යාසි, තදා මෙ ආරොචෙය්‍යාසී’’ති

ආහ. අපරභාගෙ කප්පකො පලිතානි දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා පලිතං සුවණ්ණසණ්ඩාසෙන උද්ධරාපෙත්වා හත්ථතලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පලිතං ඔලොකෙත්වා මච්චුරාජෙන ආගන්ත්වා නලාටෙ ලග්ගං විය මරණං සම්පස්සමානො ''ඉදානි මෙ පබ්බජිතකාලො''ති කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ''තාත, රජ්ජං පටිච්ඡ, අහං පබ්බජිස්සාමී''ති වත්වා ''කිං කාරණා දෙවා''ති වුත්තෙ –

''උත්තමඞ්ගරුහා මය්හං, ඉමෙ ජාතා වයොහරා;
පාතුභූතා දෙවදූතා, පබ්බජ්ජාසමයො මමා''ති. –

වත්වා පුත්තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිත්වා ''තාත, ත්වම්පි එවරූපං පලිතං දිස්වාව පබ්බජෙය්‍යාසී''ති තං ඔවදිත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා අම්බවනෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතුරාසීතිවස්සසහස්සානි චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. පුත්තොපිස්ස එතෙනෙව උපායෙන පබ්බජිත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසි. තථා තස්ස පුත්තො, තථා තස්ස පුත්තොති එවං ද්වීහි ඌනානි චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානි සීසෙ පලිතං දිස්වාව ඉමස්මිං අම්බවනෙ පබ්බජිත්වා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිංසු.

තෙසං සබ්බපඨමං නිබ්බත්තො මඝදෙවරාජා බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතොව අත්තනො වංසං ඔලොකෙන්තො ද්වීහි ඌනානි චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානි පබ්බජිතානි දිස්වා තුට්ඨමානසො හුත්වා ''ඉතො නු ඛො පරං පවත්තිස්සති, න පවත්තිස්සතී''ති ඔලොකෙන්තො අප්පවත්තනභාවං ඤත්වා ''මම වංසං අහමෙව ඝටෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තතො චවිත්වා මිථිලනගරෙ රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා දසමාසච්චයෙන මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමි. රාජා තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ නෙමිත්තකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. තෙ තස්ස ලක්ඛණානි ඔලොකෙත්වා ''මහාරාජ, අයං කුමාරො තුම්හාකං වංසං ඝටෙන්තො උප්පන්නො. තුම්හාකඤ්හි වංසො පබ්බජිතවංසො, ඉමස්ස පරතො නාගමිස්සතී''ති වදිංසු. තං සුත්වා රාජා ''අයං කුමාරො රථචක්කනෙමි විය මම වංසං ඝටෙන්තො ජාතො, තස්මා තස්ස 'නිමිකුමාරො'ති නාමං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''නිමිකුමාරො''තිස්ස නාමං අකාසි.

සො දහරකාලතො පට්ඨාය දානෙ සීලෙ උපොසථකම්මෙ ච අභිරතො අහොසි. අථස්ස පිතා පුරිමනයෙනෙව පලිතං දිස්වා කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං නිය්‍යාදෙත්වා අම්බවනෙ පබ්බජිත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො අහොසි. නිමිරාජා පන දානජ්ඣාසයතාය චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ චාති පඤ්චසු ඨානෙසු පඤ්ච දානසාලායො කාරාපෙත්වා මහාදානං පවත්තෙසි. එකෙකාය දානසාලාය සතසහස්සං සතසහස්සං කත්වා දෙවසිකං පඤ්ච පඤ්ච කහාපණසතසහස්සානි පරිච්චජි, නිච්චං පඤ්ච සීලානි රක්ඛි, පක්ඛදිවසෙසු උපොසථං සමාදියි, මහාජනම්පි

දානාදීසු පුඤ්ඤෙසු සමාදපෙසි, සග්ගමග්ගං ආචික්ඛිත්වා නිරයභයෙන තජ්ජෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තස්ස ඔවාදෙ ඨිතා මනුස්සා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, දෙවලොකො පරිපූරි, නිරයො තුච්ඡො විය අහොසි. තදා තාවතිංසභවනෙ දෙවසඞ්ඝා සුධම්මායං දෙවසභායං සන්නිපතිත්වා ‘‘අහො, වත අම්හාකං ආචරියො නිමිරාජා, තං නිස්සාය මයං ඉමං බුද්ධඤ්ඤාණෙනපි අපරිච්ඡින්දනීයං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවාමා’’ති වත්වා මහාසත්තස්ස ගුණෙ වණ්ණයිංසු. මනුස්සලොකෙපි මහාසමුද්දපිට්ඨෙ ආසිත්තතෙලං විය මහාසත්තස්ස ගුණකථා පත්ථරි. සත්ථා තමත්ථං ආවිභූතං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථෙන්තො ආහ –

421.

‘‘අච්ඡෙරං වත ලොකස්මිං, උප්පජ්ජන්ති විචක්ඛණා;
යදා අහු නිමිරාජා, පණ්ඩිතො කුසලත්ථිකො.

422.

‘‘රාජා සබ්බවිදෙහානං, අදා දානං අරින්දමො;
තස්ස තං දදතො දානං, සඞ්කප්පො උදපජ්ජථ;
දානං වා බ්‍රහ්මචරියං වා, කතමං සු මහප්ඵල’’න්ති.

තත්ථ **යදා අහූති** භික්ඛවෙ, යදා පණ්ඩිතො අත්තනො ච පරෙසඤ්ච කුසලත්ථිකො නිමිරාජා අහොසි, තදා දෙවමනුස්සා ‘‘අච්ඡෙරං වත, භො, එවරූපාපි නාම අනුප්පන්නෙ බුද්ධඤාණෙ මහාජනස්ස බුද්ධකිච්චං සාධයමානා ලොකස්මිං විචක්ඛණා උප්පජ්ජන්තී’’ති එවං තස්ස ගුණකථං කථෙසුන්ති අත්ථො. ‘‘යථා අහූ’’තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – යථා අහු නිමිරාජා පණ්ඩිතො කුසලත්ථිකොයෙව, තථාරූපා මහාජනස්ස බුද්ධකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජන්ති විචක්ඛණා. යං තෙසං උප්පන්නං, තං අච්ඡෙරං වත ලොකස්මින්ති. ඉති සත්ථා සයමෙව අච්ඡරියජාතො එවමාහ. **සබ්බවිදෙහානන්ති** සබ්බවිදෙහරට්ඨවාසීනං. **කතමං සූති** එතෙසු ද්වීසු කතමං නු ඛො මහප්ඵලන්ති අත්ථො.

සො කිර පන්නරසීඋපොසථදිවසෙ උපොසථිකො හුත්වා සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා සිරිසයනපිට්ඨෙ නිපන්නොව ද්වෙ යාමෙ නිද්දං ඔක්කමිත්වා පච්ඡිමයාමෙ පබුද්ධො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ‘‘අහං මහාජනස්ස අපරිමාණං දානම්පි දෙමි, සීලම්පි රක්ඛාමි, දානස්ස නු ඛො මහන්තං ඵලං, උදාහු බ්‍රහ්මචරියස්සා’’ති චින්තෙත්වා අත්තනො කඞ්ඛං ඡින්දිතුං නාසක්ඛි. තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං තථා විතක්කෙන්තං දිස්වා ‘‘කඞ්ඛමස්ස ඡින්දිස්සාමී’’ති එකකොව සීඝං ආගන්ත්වා සකලනිවෙසනං එකොභාසං කත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා ආකාසෙ ඨත්වා තෙන පුට්ඨො බ්‍යාකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

423.

‘‘තස්ස සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, මඝවා දෙවකුඤ්ජරො;
සහස්සනෙත්තො පාතුරහු, වණ්ණෙන විහනං තමං.

424.

‘‘සලොමහට්ඨො මනුජින්දො, වාසවං අවචා නිමි;
දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො.

425.

‘‘න ච මෙ තාදිසො වණ්ණො, දිට්ඨො වා යදි වා සුතො;
ආචික්ඛ මෙ ත්වං භද්දන්තෙ, කථං ජානෙමු තං මයං.

426.

‘‘සලොමහට්ඨං ඤත්වාන, වාසවො අවචා නිමිං;
සක්කොහමස්මි දෙවින්දො, ආගතොස්මි තවන්තිකෙ;
අලොමහට්ඨො මනුජින්ද, පුච්ඡ පඤ්හං යමිච්ඡසි.

427.

‘‘සො ච තෙන කතොකාසො, වාසවං අවචා නිමි;
පුච්ඡාමි තං මහාරාජ, සබ්බභූතානමිස්සර;
‘දානං වා බ්‍රහ්මචරියං වා, කතමංසු මහප්ඵලං’.

428.

‘‘සො පුට්ඨො නරදෙවෙන, වාසවො අවචා නිමිං;
විපාකං බ්‍රහ්මචරියස්ස, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

429.

‘‘හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති.

430.

‘‘න හෙතෙ සුලභා කායා, යාචයොගෙන කෙනචි;
යෙ කායෙ උපපජ්ජන්ති, අනාගාරා තපස්සිනො’’ති.

තත්ථ **සලොමහට්ඨොති** භික්ඛවෙ, සො නිමිරාජා ඔභාසං දිස්වා ආකාසං ඔලොකෙන්තො තං දිබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතං දිස්වාව භයෙන ලොමහට්ඨො හුත්වා **‘‘දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බො’’**තිආදිනා පුච්ඡි. **අලොමහට්ඨොති** නිබ්භයො අහට්ඨලොමො හුත්වා පුච්ඡ, මහාරාජාති. **වාසවං අවචාති** තුට්ඨමානසො හුත්වා සක්කං අවොච. **ජානං අක්ඛාසිජානතොති** භික්ඛවෙ, සො සක්කො අතීතෙ අත්තනා පච්චක්ඛතො දිට්ඨපුබ්බං බ්‍රහ්මචරියස්ස විපාකං ජානන්තො තස්ස අජානතො අක්ඛාසි.

හීනෙනාතිආදීසු පුථුතිත්ථායතනෙ මෙථුනවිරතිමත්තං සීලං හීනං නාම, තෙන ඛත්තියකුලෙ උපපජ්ජති. ඣානස්ස උපචාරමත්තං මජ්ඣිමං නාම, තෙන දෙවත්තං උපපජ්ජති. අට්ඨසමාපත්තිනිබ්බත්තනං පන උත්තමං නාම, තෙන බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති, තං බාහිරකා නිබ්බානන්ති කථෙන්ති. තෙනාහ ‘‘විසුජ්ඣතී’’ති. ඉමස්මිං පන බුද්ධසාසනෙ පරිසුද්ධසීලස්ස භික්ඛුනො අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පත්ථෙන්තස්ස බ්‍රහ්මචරියචෙතනා හීනතාය හීනං නාම, තෙන යථාපත්ථිතෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති. පරිසුද්ධසීලස්ස භික්ඛුනො අට්ඨසමාපත්තිනිබ්බත්තනං මජ්ඣිමං නාම, තෙන බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. පරිසුද්ධසීලස්ස විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තුප්පත්ති උත්තමං නාම, තෙන විසුජ්ඣතීති. ඉති සක්කො ‘‘මහාරාජ, දානතො සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන බ්‍රහ්මචරියවාසොව මහප්ඵලො’’ති වණ්ණෙති. **කායාති** බ්‍රහ්මසඨා. **යාවයොගෙනාති** යාචනයුත්තකෙන යඤ්ඤයුත්තකෙන වාති උභයත්ථාපි දායකස්සෙවෙතං නාමං. **තපස්සිනොති** තපනිස්සිතකා.

ඉමාය ගාථාය බ්‍රහ්මචරියවාසස්සෙව මහප්ඵලභාවං දීපෙත්වා ඉදානි යෙ අතීතෙ මහාදානං දත්වා කාමාවචරං අතික්කමිතුං නාසක්ඛිංසු, තෙ රාජානො දස්සෙන්තො ආහ –

431.

‘‘දුදීපො සාගරො සෙලො, මුජකින්දො භගීරසො;
උසින්දරො කස්සපො ච, අසකො ච පුථුජ්ජනො.

432.

‘‘එතෙ චඤ්ඤෙ ච රාජානො, ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා බහූ;
පුථුයඤ්ඤං යජිත්වාන, පෙතත්තං නාතිවත්තිසු’’න්ති.

තස්සත්ථො – මහාරාජ, පුබ්බෙ බාරාණසියං දුදීපො නාම රාජා දානං දත්වා මරණචක්කෙන ඡින්නො කාමාවචරෙයෙව නිබ්බත්ති. තථා සාගරාදයො අට්ඨාති එතෙ ච අඤ්ඤෙ ච බහූ රාජානො චෙව ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා ච පුථුයඤ්ඤං යජිත්වාන අනෙකප්පකාරං දානං දත්වා කාමාවචරභූමිසඞ්ඛාතං පෙතත්තං නාතිවත්තිංසූති අත්ථො. කාමාවචරදෙවතා හි රූපාදිනො කිලෙසවත්ථුස්ස කාරණා පරං පච්චාසීසනතො කපණතාය ‘‘පෙතා’’ති වුච්චන්ති. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘යෙ අදුතියා න රමන්ති එකිකා, විවෙකජං යෙ න ලභන්ති පීතිං;
කිඤ්චාපි තෙ ඉන්දසමානභොගා, තෙ වෙ පරාධීනසුඛා වරාකා’’ති.

එවම්පි දානඵලතො බ්‍රහ්මචරියඵලස්සෙව මහන්තභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි බ්‍රහ්මචරියවාසෙන පෙතභවනං අතික්කමිත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තතාපසෙ දස්සෙන්තො ආහ –

433.

‘‘අථ යීමෙ අවත්තිංසු, අනාගාරා තපස්සිනො;
සත්තිසයො යාමහනු, සොමයාමො මනොජවො.

434.

‘‘සමුද්දො මාඝො භරතො ච, ඉසි කාලපුරක්ඛතො;
අඞ්ගීරසො කස්සපො ච, කිසවච්ඡො අකත්ති චා’’ති.

තත්ථ **අවත්තිංසූති** කාමාවචරං අතික්කමිංසු. **තපස්සිනොති** සීලතපඤ්චෙව සමාපත්තිතපඤ්ච නිස්සිතා. **සත්තිසයොති** යාමහනුආදයො සත්ත භාතරොව සන්ධායාහ. අඞ්ගීරසාදීහි චතූහි සද්ධිං එකාදසෙතෙ අවත්තිංසු අතික්කමිංසූති අත්ථො.

එවං තාව සුතවසෙනෙව දානඵලතො බ්‍රහ්මචරියවාසස්සෙව මහප්ඵලතං වණ්ණෙත්වා ඉදානි අත්තනා දිට්ඨපුබ්බං ආහරන්තො ආහ –

435.

‘‘උත්තරෙන නදී සීදා, ගම්භීරා දුරතික්කමා;
නළග්ගිවණ්ණා ජොතන්ති, සදා කඤ්චනපබ්බතා.

436.

‘‘පරූළ්හකච්ඡා තගරා, රූළ්හකච්ඡා වනා නගා;
තත්‍රාසුං දසසහස්සා, පොරාණා ඉසයො පුරෙ.

437.

‘‘අහං සෙට්ඨොස්මි දානෙන, සංයමෙන දමෙන ච;
අනුත්තරං වතං කත්වා, පකිරචාරී සමාහිතෙ.

438.

‘‘ජාතිමන්තං අජච්චඤ්ච, අහං උජුගතං නරං;
අතිවෙලං නමස්සිස්සං, කම්මබන්ධූ හි මාණවා.

439.

‘‘සබ්බෙ වණ්ණා අධම්මට්ඨා, පතන්ති නිරයං අධො;
සබ්බෙ වණ්ණා විසුජ්ඣන්ති, චරිත්වා ධම්මමුත්තම’’න්ති.

තත්ථ **උත්තරෙනාති** මහාරාජ, අතීතෙ උත්තරහිමවන්තෙ ද්වින්නං සුවණ්ණපබ්බතානං අන්තරෙ පවත්තා සීදා නාම නදී ගම්භීරා නාවාහිපි දුරතික්කමා අහොසි. කිං කාරණා? සා හි අතිසුඛුමොදකා, සුඛුමත්තා උදකස්ස අන්තමසො මොරපිඤ්ඡ-මත්තම්පි තත්ථ පතිතං නං සණ්ඨාති, ඔසීදිත්වා හෙට්ඨාතලමෙව ගච්ඡති. තෙනෙව සා සීදා නාම අහොසි. තෙ පන තස්සා තීරෙසු කඤ්චනපබ්බතා සදා නළග්ගිවණ්ණා හුත්වා ජොතන්ති

ඔභාසන්ති. **පරූළ්හකච්ඡා තගරාති** තස්සා පන නදියා තීරෙ කච්ඡා පරූළ්හතගරා අහෙසුං තගරගන්ධසුගන්ධිනො. **රූළ්හකච්ඡා වනා නගාති** යෙ තත්ථ අඤ්ඤෙපි පබ්බතා, තෙසම්පි අන්තරෙ කච්ඡා රූළ්හවනා අහෙසුං, පුප්ඵඵලූපගරුක්ඛසඤ්ඡන්නාති අත්ථො. **තත්‍රාසුන්ති** තස්මිං එවං රමණීයෙ භූමිභාගෙ දසසහස්සා ඉසයො අහෙසුං. තෙ සබ්බෙපි අභිඤ්ඤාසමාපත්තිලාභිනොව. තෙසු භික්ඛාචාරවෙලාය කෙචි උත්තරකුරුං ගච්ඡන්ති, කෙචි මහාජම්බුදීපෙ ජම්බුඵලං ආහරන්ති, කෙචි හිමවන්තෙයෙව මධුරඵලාඵලානි ආහරිත්වා ඛාදන්ති, කෙචි ජම්බුදීපතලෙ තං තං නගරං ගච්ඡන්ති. එකොපි රසතණ්හාභිභූතො නත්ථි, ඣානසුඛෙනෙව වීතිනාමෙන්ති. තදා එකො තාපසො ආකාසෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා සුනිවත්ථො සුපාරුතො පිණ්ඩාය චරන්තො පුරොහිතස්ස ගෙහද්වාරං පාපුණි. සො තස්ස උපසමෙ පසීදිත්වා අන්තොනිවෙසනං ආනෙත්වා භොජෙත්වා කතිපාහං පටිජග්ගන්තො විස්සාසෙ උප්පන්නෙ ''භන්තෙ, තුම්හෙ කුහිං වසථා''ති පුච්ඡි. ''අසුකට්ඨානෙ නාමාවුසො''ති. ''කිං පන තුම්හෙ එකකොව තත්ථ වසථ, උදාහු අඤ්ඤෙපි අත්ථී''ති? ''කිං වදෙසි, ආවුසො, තස්මිං පදෙසෙ දසසහස්සා ඉසයො වසන්ති, සබ්බෙව අභිඤ්ඤාසමාපත්තිලාභිනො''ති. තස්ස තෙසං ගුණං සුත්වා පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. අථ නං සො ආහ – ''භන්තෙ, මම්පි තත්ථ නෙත්වා පබ්බාජෙථා''ති. ''ආවුසො, ත්වං රාජපුරිසො, න තං සක්කා පබ්බාජෙතු''න්ති. ''තෙන හි, භන්තෙ, අජ්ජාහං රාජානං ආපුච්ඡිස්සාමි, තුම්හෙ ස්වෙපි ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති. සො අධිවාසෙසි.

ඉතරොපි භුත්තපාතරාසො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ''ඉච්ඡාමහං, දෙව, පබ්බජිතු''න්ති ආහ. ''කිං කාරණා පබ්බජිස්සසී''ති? ''කාමෙසු දොසං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා''ති. ''තෙන හි පබ්බජාහි, පබ්බජිතොපි මං දස්සෙය්‍යාසී''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා පුත්තදාරං අනුසාසිත්වා සබ්බං සාපතෙය්‍යං දස්සෙත්වා අත්තනො පබ්බජිතපරික්ඛාරං ගහෙත්වා තාපසස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තොව නිසීදි. තාපසොපි තථෙව ආකාසෙනාගන්ත්වා අන්තොනගරං පවිසිත්වා තස්ස ගෙහං පාවිසි. සො තං සක්කච්චං පරිවිසිත්වා ''භන්තෙ, මයා කථං කාතබ්බ''න්ති ආහ. සො තං බහිනගරං නෙත්වා හත්ථෙ ආදාය අත්තනො ආනුභාවෙන තත්ථ නෙත්වා පබ්බාජෙත්වා පුනදිවසෙ තං තත්ථෙව ඨපෙත්වා භත්තං ආහරිත්වා දත්වා කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛි. සො කතිපාහෙනෙව අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සයමෙව පිණ්ඩාය චරති.

සො අපරභාගෙ ''අහං රඤ්ඤො අත්තානං දස්සෙතුං පටිඤ්ඤං අදාසිං, දස්සෙස්සාමස්ස අත්තාන''න්ති චින්තෙත්වා තාපසෙ වන්දිත්වා ආකාසෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා භික්ඛං චරන්තො රාජද්වාරං පාපුණි. රාජා තං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා සක්කාරං කත්වා ''භන්තෙ,

කුහිං වසථා''ති පුච්ඡි. ''උත්තරහිමවන්තපදෙසෙ කඤ්චනපබ්බතන්තරෙ පවත්තාය සීදානදියා තීරෙ, මහාරාජා''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, එකකොව තත්ථ වසථ, උදාහු අඤ්ඤෙපි අත්ථී''ති. ''කිං වදෙසි, මහාරාජ, තත්ථ දසසහස්සා ඉසයො වසන්ති, සබ්බෙව අභිඤ්ඤාසමාපත්තිලාභිනො''ති? රාජා තෙසං ගුණං සුත්වා සබ්බෙසං භික්ඛං දාතුකාමො අහොසි. අථ නං රාජා ආහ – ''භන්තෙ, අහං තෙසං ඉසීනං භික්ඛං දාතුකාමොම්හි, කිං කරොමී''ති? ''මහාරාජ, තෙ ඉසයො ජීවිතාවිඤ්ඤෙය්‍යරසෙ අගිද්ධා, න සක්කා ඉධානෙතු''න්ති. ''භන්තෙ, තුම්හෙ නිස්සාය තෙ භොජෙස්සාමි, උපායං මෙ ආචික්ඛථා''ති. ''තෙන හි, මහාරාජ, සචෙ තෙසං දානං දාතුකාමොසි, ඉතො නික්ඛමිත්වා සීදානදීතීරෙ වසන්තො තෙසං දානං දෙහී''ති.

සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බූපකරණානි ගාහාපෙත්වා චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සද්ධිං නික්ඛමිත්වා අත්තනො රජ්ජසීමං පාපුණි. අථ නං තාපසො අත්තනො ආනුභාවෙන සද්ධිං සෙනාය සීදානදීතීරං නෙත්වා නදීතීරෙ ඛන්ධාවාරං කාරාපෙත්වා ආකාසෙන අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පුනදිවසෙ පච්චාගමි. අථ නං රාජා සක්කච්චං භොජෙත්වා ''ස්වෙ, භන්තෙ, දසසහස්සෙ ඉසයො ආදාය ඉධෙව ආගච්ඡථා''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ගන්ත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛාචාරවෙලාය තෙසං ඉසීනං ආරොචෙසි ''මාරිසා, බාරාණසිරාජා 'තුම්හාකං භික්ඛං දස්සාමී'ති ආගන්ත්වා සීදානදීතීරෙ නිසින්නො ස්වෙ වො නිමන්තෙති, තස්සානුකම්පාය ඛන්ධාවාරං ගන්ත්වා භික්ඛං ගණ්හථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා ඛන්ධාවාරස්ස අවිදූරෙ ඔතරිංසු. රාජා තෙ දිස්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා ඛන්ධාවාරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදාපෙත්වා ඉසිගණං පණීතෙනාහාරෙන සන්තප්පෙත්වා තෙසං ඉරියාපථෙ පසන්නො ස්වාතනායපි නිමන්තෙසි. එතෙනුපායෙන දසන්නං තාපසසහස්සානං දසවස්සසහස්සානි දානං අදාසි. දදන්තො ච තස්මිංයෙව පදෙසෙ නගරං මාපෙත්වා සස්සකම්මං කාරෙසි. න ඛො පන, මහාරාජ, තදා සො රාජා අඤ්ඤො අහොසි, අථ ඛො **අහං සෙට්ඨොස්මි දානෙන,** අහමෙව හි තදා දානෙන සෙට්ඨො හුත්වා තං මහාදානං දත්වා ඉමං පෙතලොකං අතික්කමිත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිතුං නාසක්ඛිං. මයා දින්නං පන දානං භුඤ්ජිත්වා සබ්බෙව තෙ තාපසා කාමාවචරං අතික්කමිත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා, ඉමිනාපෙතං වෙදිතබ්බං ''බ්‍රහ්මචරියවාසොව මහප්ඵලො''ති.

එවං දානෙන අත්තනො සෙට්ඨභාවං පකාසෙත්වා ඉතරෙහි තීහි පදෙහි තෙසං ඉසීනං ගුණං පකාසෙති. තත්ථ **සංයමෙනාති** සීලෙන. **දමෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන. **අනුත්තරන්ති** එතෙහි ගුණෙහි නිරන්තරං උත්තමං වතං සමාදානං චරිත්වා. **පකිරචාරීති** ගණං පකිරිත්වා පටික්ඛිපිත්වා පහාය එකචාරිකෙ, එකීභාවං ගතෙති අත්ථො. **සමාහිතෙති** උපචාරප්පනාසමාධීහි

සමාහිතචිත්තෙ. එවරූපෙ අහං තපස්සිනො උපට්ඨහින්ති දස්සෙති. **අහං උජුගතන්ති** අහං, මහාරාජ, තෙසං දසසහස්සානං ඉසීනං අන්තරෙ කායවඞ්කාදීනං අභාවෙන උජුගතං එකම්පි නරං හීනජච්චො වා හොතු ජාතිසම්පන්නො වා, ජාතිං අවිචාරෙත්වා තෙසං ගුණෙසු පසන්නමානසො හුත්වා සබ්බමෙව අතිවෙලං නමස්සිස්සං, නිච්චකාලමෙව නමස්සිස්සන්ති වදති. කිං කාරණා? **කම්මබන්ධූ හි මාණවාති**, සත්තා හි නාමෙතෙ කම්මබන්ධූ කම්මපටිසරණා, තෙනෙව කාරණෙන සබ්බෙ වණ්ණාති වෙදිතබ්බා.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘කිඤ්චාපි, මහාරාජ, දානතො බ්‍රහ්මචරියමෙව මහප්ඵලං, ද්වෙපි පනෙතෙ මහාපුරිසවිතක්කාව, තස්මා ද්වීසුපි අප්පමත්තොව හුත්වා දානඤ්ච දෙහි, සීලඤ්ච රක්ඛාහී’’ති තං ඔවදිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

440.

‘‘ඉදං වත්වාන මඝවා, දෙවරාජා සුජම්පති;
වෙදෙහමනුසාසිත්වා, සග්ගකායං අපක්කමී’’ති.

තත්ථ **අපක්කමීති** පක්කමි, සුධම්මාදෙවසභායං නිසින්නමෙව අත්තානං දස්සෙසීති අත්ථො.

අථ නං දෙවගණා ආහංසු ‘‘මහාරාජ, නනු න පඤ්ඤායිත්ථ, කුහිං ගතත්ථා’’ති? ‘‘මාරිසා මිථිලායං නිමිරඤ්ඤො එකා කඞ්ඛා උප්පජ්ජි, තස්ස පඤ්හං කථෙත්වා තං රාජානං නික්කඞ්ඛං කත්වා ආගතොම්හී’’ති වත්වා පුන තං කාරණං ගාථාය කථෙතුං ආහ –

441.

‘‘ඉමං භොන්තො නිසාමෙථ, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
ධම්මිකානං මනුස්සානං, වණ්ණං උච්චාවචං බහුං.

442.

‘‘යථා අයං නිමිරාජා, පණ්ඩිතො කුසලත්ථිකො;
රාජා සබ්බවිදෙහානං, අදා දානං අරින්දමො.

443.

‘‘තස්ස තං දදතො දානං, සඞ්කප්පො උදපජ්ජථ;
දානං වා බ්‍රහ්මචරියං වා, කතමං සු මහප්ඵල’’න්ති.

තත්ථ **ඉමන්ති** ධම්මිකානං කල්‍යාණධම්මානං මනුස්සානං මයා වුච්චමානං සීලවසෙන උච්චං දානවසෙන අවචං බහුං ඉමං වණ්ණං

නිසාමෙථ සුණාථාති අත්ථො. **යථා අයන්ති** අයං නිමිරාජා යථා අතිවිය පණ්ඩිතොති.

ඉති සො අපරිහාපෙත්වා රඤ්ඤො වණ්ණං කථෙසි. තං සුත්වා දෙවසඞ්ඝා රාජානං දට්ඨුකාමා හුත්වා ‘‘අම්හාකං නිමිරාජා ආචරියො, තස්සොවාදෙ ඨත්වා තං නිස්සාය අම්හෙහි අයං දිබ්බසම්පත්ති ලද්ධා, මයං දට්ඨුකාමම්හා, තං පක්කොසාපෙහි, මහාරාජා’’ති වදිංසු. සක්කො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා මාතලිං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සම්ම මාතලි, වෙජයන්තරථං යොජෙත්වා මිථිලං ගන්ත්වා නිමිරාජානං දිබ්බයානෙ ආරොපෙත්වා ආනෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා රථං යොජෙත්වා පායාසි. සක්කස්ස පන දෙවෙහි සද්ධිං කථෙන්තස්ස මාතලිං ආණාපෙන්තස්ස ච රථං යොජෙන්තස්ස ච මනුස්සගණනාය මාසො අතික්කන්තො. ඉති නිමිරඤ්ඤො පුණ්ණමායං උපොසථිකස්ස පාචීනසීහපඤ්ජරං විවරිත්වා මහාතලෙ නිසීදිත්වා අමච්චගණපරිවුතස්ස සීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පාචීනලොකධාතුතො උග්ගච්ඡන්තෙන චන්දමණ්ඩලෙන සද්ධිංයෙව සො රථො පඤ්ඤායති. මනුස්සා භුත්තසායමාසා ඝරද්වාරෙසු නිසීදිත්වා සුඛකථං කථෙන්තා ‘‘අජ්ජ ද්වෙ චන්දා උග්ගතා’’ති ආහංසු. අථ නෙසං සල්ලපන්තානඤ්ඤෙව රථො පාකටො අහොසි. මහාජනො ‘‘නායං, චන්දො, රථො’’ති වත්වා අනුක්කමෙන සින්ධවසහස්සයුත්තෙ මාතලිසඞ්ගාහකෙ වෙජයන්තරථෙ ච පාකටෙ ජාතෙ ‘‘කස්ස නු ඛො ඉදං දිබ්බයානං ආගච්ඡතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘න කස්සචි අඤ්ඤස්ස, අම්හාකං රාජා ධම්මිකො, සක්කෙන වෙජයන්තරථො පෙසිතො භවිස්සති, අම්හාකං රඤ්ඤොව අනුච්ඡවිකො’’ති තුට්ඨප්පහට්ඨො ගාථමාහ –

444.

‘‘අබ්භුතො වත ලොකස්මිං, උප්පජ්ජි ලොමහංසනො;
දිබ්බො රථො පාතුරහු, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො’’ති.

තත්ථ **අබ්භුතොති** අභූතපුබ්බො. අච්ඡරියොති තෙ විම්හයවසෙනෙවමාහංසු.

තස්ස පන මහාජනස්ස එවං කථෙන්තස්සෙව මාතලි වාතවෙගෙන ආගන්ත්වා රථං නිවත්තෙත්වා සීහපඤ්ජරඋම්මාරෙ පච්ඡාභාගෙන ඨපෙත්වා ආරොහණසජ්ජං කත්වා ආරොහණත්ථාය රාජානං නිමන්තෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

445.

‘‘දෙවපුත්තො මහිද්ධිකො, මාතලි දෙවසාරථී;
නිමන්තයිත්ථ රාජානං, වෙදෙහං මිථිලග්ගහං.

446.

‘‘එහිමං රථමාරුය්හ, රාජසෙට්ඨ දිසම්පති;
දෙවා දස්සනකාමා තෙ, තාවතිංසා සඉන්දකා;
සරමානා හි තෙ දෙවා, සුධම්මායං සමච්ඡරෙ’’ති.

තත්ථ **මිථිලග්ගහ**න්ති මිථිලායං පතිට්ඨිතගෙහං, චතූහි වා සඞ්ගහවත්ථූහි මිථිලායං සඞ්ගාහකං. **සමච්ඡරෙ**ති තවෙව ගුණකථං කථෙන්තා නිසින්නාති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘අදිට්ඨපුබ්බං දෙවලොකඤ්ච පස්සිස්සාමි, මාතලිස්ස ච මෙ සඞ්ගහො කතො භවිස්සති, ගච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අන්තෙපුරඤ්ච මහාජනඤ්ච ආමන්තෙත්වා ‘‘අහං නචිරස්සෙව ආගමිස්සාමි, තුම්හෙ අප්පමත්තා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොථා’’ති වත්වා රථං අභිරුහි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

447.

‘‘තතො රාජා තරමානො, වෙදෙහො මිථිලග්ගහො;
ආසනා වුට්ඨහිත්වාන, පමුඛො රථමාරුහි.

448.

‘‘අභිරූළ්හං රථං දිබ්බං, මාතලි එතදබ්‍රවි;
කෙන තං නෙමි මග්ගෙන, රාජසෙට්ඨ දිසම්පති;
යෙන වා පාපකම්මන්තා, පුඤ්ඤකම්මා ච යෙ නරා’’ති.

තත්ථ **පමුඛො**ති උත්තමො, අභිමුඛො වා, මහාජනස්ස පිට්ඨිං දත්වා ආරූළ්හොති අත්ථො. **යෙන වා**ති යෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා යත්ථ පාපකම්මන්තා වසන්ති, තං ඨානං සක්කා දට්ඨුං, යෙන වා ගන්ත්වා යෙ පුඤ්ඤකම්මා නරා වසන්ති, තෙසං ඨානං සක්කා දට්ඨුං, එතෙසු ද්වීසු කෙන මග්ගෙන තං නෙමි. ඉදං සො සක්කෙන අනාණත්තොපි අත්තනො දූතවිසෙසදස්සනත්ථං ආහ.

අථ නං රාජා ‘‘මයා ද්වෙ ඨානානි අදිට්ඨපුබ්බානි, ද්වෙපි පස්සිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

449.

‘‘උභයෙනෙව මං නෙහි, මාතලි දෙවසාරථී;
යෙන වා පාපකම්මන්තා, පුඤ්ඤකම්මා ච යෙ නරා’’ති.

තතො මාතලි ‘‘ද්වෙපි එකපහාරෙනෙව න සක්කා දස්සෙතුං, පුච්ඡිස්සාමි න’’න්ති පුච්ඡන්තො පුන ගාථමාහ –

450.

‘‘කෙන තං පඨමං නෙමි, රාජසෙට්ඨ දිසම්පති;

යෙන වා පාපකම්මන්තා, පුඤ්ඤකම්මා ච යෙ නරා''ති.

නිරයකණ්ඩං

තතො රාජා ''අහං අවස්සං දෙවලොකං ගමිස්සාමි, නිරයං තාව පස්සිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

451.

''නිරයෙ තාව පස්සාමි, ආවාසෙ පාපකම්මිනං;
ඨානානි ලුද්දකම්මානං, දුස්සීලානඤ්ච යා ගතී''ති.

තත්ථ **යා ගතීති** යා එතෙසං නිබ්බත්ති, තඤ්ච පස්සාමීති.

අථස්ස වෙතරණිං නදිං තාව දස්සෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

452.

''දස්සෙසි මාතලි රඤ්ඤො, දුග්ගං වෙතරණිං නදිං;
කුථිතං ඛාරසංයුත්තං, තත්තං අග්ගිසිඛූපම''න්ති.

තත්ථ **වෙතරණින්ති** භික්ඛවෙ, මාතලි රඤ්ඤො කථං සුත්වා නිරයාභිමුඛං රථං පෙසෙත්වා කම්මපච්චයෙ උතුනා සමුට්ඨිතං වෙතරණිං නදිං තාව දස්සෙසි. තත්ථ නිරයපාලා ජලිතානි අසිසත්තිතොමරභින්දිවාලමුග්ගරාදීනි ආවුධානි ගහෙත්වා නෙරයිකසත්තෙ පහරන්ති විජ්ඣන්ති විහෙඨෙන්ති. තෙ තං දුක්ඛං අසහන්තා වෙතරණියං පතන්ති. සා උපරි භින්දිවාලප්පමාණාහි සකණ්ටකාහි වෙත්තලතාහි සඤ්ඡන්නා. තෙ තත්ථ බහූනි වස්සසහස්සානි පච්චිංසු. තෙසු පජ්ජලන්තෙසු ඛුරධාරාතිඛිණෙසු කණ්ටකෙසු ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකා හොන්ති. තෙසං හෙට්ඨා තාලක්ඛන්ධප්පමාණානි පජ්ජලිතඅයසූලානි උට්ඨහන්ති. නෙරයිකසත්තා බහුං අද්ධානං වීතිනාමෙත්වා වෙත්තලතාහි ගළිත්වා සූලෙසු පතිත්වා විද්ධසරීරා සූලෙසු ආවුණිතමච්ඡා විය චිරං පච්චන්ති. තානි සූලානිපි පජ්ජලන්ති, නෙරයිකසත්තාපි පජ්ජලන්ති. සූලානං හෙට්ඨා උදකපිට්ඨෙ ජලිතානි ඛුරධාරාසදිසානි තිඛිණානි අයොපොක්ඛරපත්තානි හොන්ති. තෙ සූලෙහි ගළිත්වා අයපොක්ඛරපත්තෙසු පතිත්වා චිරං දුක්ඛවෙදනං අනුභවන්ති. තතො ඛාරොදකෙ පතන්ති, උදකං පජ්ජලති, නෙරයිකසත්තාපි පජ්ජලන්ති, ධූමොපි උට්ඨහති. උදකස්ස පන හෙට්ඨා නදීතලං ඛුරධාරාහි සඤ්ඡන්නං. තෙ ''හෙට්ඨා නු ඛො කීදිස''න්ති උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා ඛුරධාරාසු ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකා හොන්ති. තෙ තං මහාදුක්ඛං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තා මහන්තං භෙරවං විරවන්තා විචරන්ති. කදාචි අනුසොතං වුය්හන්ති, කදාචි පටිසොතං. අථ නෙ තීරෙ ඨිතා නිරයපාලා උසුසත්තිතොමරාදීනි උක්ඛිපිත්වා මච්ඡෙ විය විජ්ඣන්ති. තෙ දුක්ඛවෙදනාප්පත්තා මහාවිරවං රවන්ති. අථ නෙ පජ්ජලිතෙහි අයබළිසෙහි

උද්ධරිත්වා පරිකඩ්ඪිත්වා පජ්ජලිතඅයපථවියං නිපජ්ජාපෙත්වා තෙසං මුඛෙ තත්තං අයොගුළ්හං පක්ඛිපන්ති.

ඉති නිමිරාජා වෙතරණියං මහාදුක්ඛපීළිතෙ නෙරයිකසත්තෙ දිස්වා භීතතසිතො සඞ්කම්පිතහදයො හුත්වා ''කිං නාමෙතෙ සත්තා පාපකම්මං අකංසූ''ති මාතලිං පුච්ඡි. සොපිස්ස බ්‍යාකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො ආහ –

453.

''නිමී හවෙ මාතලිමජ්ඣභාසථ, දිස්වා ජනං පතමානං විදුග්ගෙ;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා වෙතරණිං පතන්ති.

454.

''තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

455.

''යෙ දුබ්බලෙ බලවන්තා ජීවලොකෙ, හිංසන්ති රොසෙන්ති සුපාපධම්මා;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා වෙතරණිං පතන්ති''ති.

තත්ථ **වින්දතීති** අහං අත්තනො අනිස්සරො හුත්වා භයසන්තකො විය ජාතො. **දිස්වාති** පතමානං දිස්වා. **ජානන්ති** භික්ඛවෙ, සො මාතලි සයං ජානන්තො තස්ස අජානතො අක්ඛාසි. **දුබ්බලෙති** සරීරබලභොගබලආණාබලවිරහිතෙ. **බලවන්තාති** තෙහි බලෙහි සමන්නාගතා. **හිංසන්තීති** පාණිප්පහාරාදීහි කිලමෙන්ති. **රොසෙන්තීති** නානප්පකාරෙහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති ඝටෙන්ති. **පසවෙත්වාති** ජනෙත්වා, කත්වාති අත්ථො.

එවං මාතලි තස්ස පඤ්හං බ්‍යාකරිත්වා රඤ්ඤා වෙතරණිනිරයෙ දිට්ඨෙ තං පදෙසං අන්තරධාපෙත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා සුනඛාදීහි ඛාදනට්ඨානං දස්සෙත්වා තං දිස්වා භීතෙන රඤ්ඤා පඤ්හං පුට්ඨො බ්‍යාකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

456.

''සාමා ච සොණා සබලා ච ගිජ්ඣා, කාකොලසඞ්ඝා අදන්ති භෙරවා;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිංමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනෙ කාකොලසඞ්ඝා අදන්ති.

457.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

458.

‘‘යෙ කෙචිමෙ මච්ඡරිනො කදරියා, පරිභාසකා සමණබ්‍රාහ්මණානං;
හිං සන්ති රොසෙන්ති සුපාපධම්මා, තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනෙ කාකොලසඞ්ඝා අදන්තී’’ති.

ඉතො පරෙසු පඤ්හෙසු චෙව බ්‍යාකරණෙසු ච එසෙව නයො. තත්ථ **සාමාති** රත්තවණ්ණා. **සොණාති** සුනඛා. **සබලා චාති** කබරවණ්ණා ච, සෙතකාළපීතලොහිතවණ්ණා චාති එවං පඤ්චවණ්ණසුනඛෙ දස්සෙති. තෙ කිර මහාහත්ථිප්පමාණා ජලිතඅයපථවියං නෙරයිකසත්තෙ මිගෙ විය අනුබන්ධිත්වා පිණ්ඩිකමංසෙසු ඩංසිත්වා තෙසං තිගාවුතප්පමාණං සරීරං ජලිතඅයපථවියං පාතෙත්වා මහාරවං රවන්තානං ද්වීහි පුරිමපාදෙහි උරං අක්කමිත්වා අට්ඨීමෙව සෙසෙත්වා මංසං ලුඤ්චිත්වා ඛාදන්ති. **ගිජ්ඣාති** මහාභණ්ඩසකටප්පමාණා ලොහතුණ්ඩා ගිජ්ඣා. එතෙ තෙසං කණයසදිසෙහි තුණ්ඩෙහි අට්ඨීනි භින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ඛාදන්ති. **කාකොලසඞ්ඝාති** ලොහතුණ්ඩකාකගණා. තෙ අතිවිය භයානකා දිට්ඨෙ දිට්ඨෙ ඛාදන්ති. **යෙමෙ ජනෙති** යෙ ඉමෙ නෙරයිකසත්තෙ කාකොලසඞ්ඝා ඛාදන්ති, ඉමෙ නු මච්චා කිං නාම පාපං අකංසූති පුච්ඡි. **මච්ඡරිනොති** අඤ්ඤෙසං අදායකා. **කදරියාති** පරෙ දෙන්තෙපි පටිසෙධකා ථද්ධමච්ඡරිනො. **සමණබ්‍රාහ්මණානන්ති** සමිතබාහිතපාපානං.

459.

‘‘සජොතිභූතා පථවිං කමන්ති, තත්තෙහි ඛන්ධෙහි ච පොථයන්ති;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා ඛන්ධහතා සයන්ති.

460.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

461.

‘‘යෙ ජීවලොකස්මි සුපාපධම්මිනො, නරඤ්ච නාරිඤ්ච අපාපධම්මං;
හිං සන්ති රොසෙන්ති සුපාපධම්මා, තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනා ඛන්ධහතා සයන්තී’’ති.

තත්ථ **සජොතිභූතාති** පජ්ජලිතසරීරා. **පථවින්ති** පජ්ජලිතං නවයොජනබහලං අයපථවිං. **කමන්තීති** අක්කමන්ති. **ඛන්ධෙහි ච පොථයන්තීති** නිරයපාලා අනුබන්ධිත්වා තාලප්පමාණෙහි ජලිතඅයක්ඛන්ධෙහි ජඞ්ඝාදීසු පහරිත්වා පාතෙත්වා තෙහෙව ඛන්ධෙහි පොථයන්ති, චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්ති. **සුපාපධම්මිනොති** අත්තනා සුට්ඨු පාපධම්මා හුත්වා. **අපාපධම්මන්ති** සීලාචාරාදිසම්පන්නං, නිරපරාධං වා.

462.

‘‘අඞ්ගාරකාසුං අපරෙ ඵුණන්ති, නරා රුදන්තා පරිදඞ්ඪගත්තා;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිං මකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා අඞ්ගාරකාසුං ඵුණන්ති.

463.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

464.

‘‘යෙ කෙචි පූගාය ධනස්ස හෙතු, සක්ඛිං කරිත්වා ඉණං ජාපයන්ති;
තෙ ජාපයිත්වා ජනතං ජනින්ද, තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනා අඞ්ගාරකාසුං ඵුණන්තී’’ති.

තත්ථ **අඞ්ගාරකාසුන්ති** සම්ම මාතලි, කෙ නාමෙතෙ අපරෙ වජං අපවිසන්තියො ගාවො විය සම්පරිවාරෙත්වා නිරයපාලෙහි ජලිතඅයගුළෙහි පොථියමානා අඞ්ගාරකාසුං පතන්ති. තත්‍ර ච නෙසං යාව කටිප්පමාණා නිමුග්ගානං මහතීහි අයපච්ඡීහි ආදාය උපරිඅඞ්ගාරෙ ඔකිරන්ති, අථ නෙ අඞ්ගාරෙ සම්පටිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා රොදන්තා දඞ්ඪගත්තා ඵුණන්ති විධුනන්ති, කම්මබලෙන වා අත්තනො සීසෙ අඞ්ගාරෙ ඵුණන්ති ඔකිරන්තීති අත්ථො. **පූගාය ධනස්සාති** ඔකාසෙ සති දානං වා දස්සාම, පූජං වා පවත්තෙස්සාම, විහාරං වා කරිස්සාමාති සංකඩ්ඪිත්වා ඨපිතස්ස පූගසන්තකස්ස ධනස්ස හෙතු. **ජාපයන්තීති** තං ධනං යථාරුචි ඛාදිත්වා ගණජෙට්ඨකානං ලඤ්ජං දත්වා ‘‘අසුකට්ඨානෙ එත්තකං වයකරණං ගතං, අසුකට්ඨානෙ අම්හෙහි එත්තකං දින්න’’න්ති කූටසක්ඛිං කරිත්වා තං ඉණං ජාපයන්ති විනාසෙන්ති.

465.

‘‘සජොතිභූතා ජලිතා පදිත්තා, පදිස්සති මහතී ලොහකුම්භී;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා අවංසිරා ලොහකුම්භිං පතන්ති.

466.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

467.

‘‘යෙ සීලවන්තං සමණං බ්‍රාහ්මණං වා, හිංසන්ති රොසෙන්ති සුපාපධම්මා;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා අවංසිරා ලොහකුම්භිං පතන්තී’’ති.

තත්ථ **පදිත්තාති**ආදිත්තා. **මහතීති** පබ්බතප්පමාණා කප්පෙන සණ්ඨිතලොහරසෙන සම්පුණ්ණා. **අවංසිරාති** භයානකෙහි නිරයපාලෙහි උද්ධංපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා ඛිපියමානා තං ලොහකුම්භිං පතන්ති. **සීලවන්තන්ති** සීලආචාරගුණසම්පන්නං.

468.

‘‘ලුඤ්චන්ති ගීවං අථ වෙඨයිත්වා, උණ්හොදකස්මිං පකිලෙදයිත්වා;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා ලුත්තසිරා සයන්ති.

469.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

470.

‘‘යෙ ජීවලොකස්මි සුපාපධම්මිනො, පක්ඛී ගහෙත්වාන විහෙඨයන්ති තෙ;
විහෙඨයිත්වා සකුණං ජනින්ද, තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනා ලුත්තසිරා සය’’න්ති.

තත්ථ **ලුඤ්චන්තීති** උප්පාටෙන්ති. **අථ වෙඨයිත්වාති** ජලිතලොහයොත්තෙහි අධොමුඛං වෙඨයිත්වා. **උණ්හොදකස්මින්ති** කප්පෙන සණ්ඨිතලොහඋදකස්මිං. **පකිලෙදයිත්වාති** තෙමෙත්වා ඛිපිත්වා. ඉදං වුත්තං හොති – සම්ම මාතලි, යෙසං ඉමෙ නිරයපාලා ජලිතලොහයොත්තෙහි ගීවං වෙඨෙත්වා තිගාවුතප්පමාණං සරීරං ඔනාමෙත්වා තං ගීවං සම්පරිවත්තකං ලුඤ්චිත්වා ජලිතඅයදණ්ඩෙහි ආදාය එකස්මිං ජලිතලොහරසෙ පක්ඛිපිත්වා තුට්ඨහට්ඨා හොන්ති, තාය ච ගීවාය ලුඤ්චිතාය පුන සීසෙන සද්ධිං ගීවා උප්පජ්ජතියෙව. කිං නාමෙතෙ කම්මං කරිංසු? එතෙ හි මෙ දිස්වා භයං උප්පජ්ජතීති. **පක්ඛී ගහෙත්වාන විහෙඨයන්තීති** මහාරාජ, යෙ ජීවලොකස්මිං සකුණෙ ගහෙත්වා පක්ඛෙ

ලුඤ්චිත්වා ගීවං වෙඨෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා ඛාදන්ති වා වික්කිණන්ති වා, තෙ ඉමෙ ලූත්තසිරා සයන්තීති.

471.

‘‘පහූතතොයා අනිගාධකූලා, නදී අයං සන්දති සුප්පතිත්ථා;
ඝම්මාභිතත්තා මනුජා පිවන්ති, පීතඤ්ච තෙසං භුස හොති පානි.

472.

‘‘භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, පීතඤ්ච තෙසං භුස හොති පානි.

473.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

474.

‘‘යෙ සුද්ධධඤ්ඤං පලාසෙන මිස්සං, අසුද්ධකම්මා කයිනො දදන්ති;
ඝම්මාභිතත්තාන පිපාසිතානං, පීතඤ්ච තෙසං භුස හොති පානී’’ති.

තත්ථ **අනිගාධකූලා**ති අගම්භීරතීරා. **සුප්පතිත්ථා**ති සොභනෙහි තිත්ථෙහි උපෙතා. **භුස හොතී**ති වීහිභුසං සම්පජ්ජති. **පානී**ති පානීයං. තස්මිං කිර පදෙසෙ පහූතසලිලා රමණීයා නදී සන්දති, නෙරයිකසත්තා අග්ගිසන්තාපෙන තත්තා පිපාසං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තා බාහා පග්ගය්හ ජලිතලොහපථවිං මද්දන්තා තං නදිං ඔතරන්ති, තඞ්ඛණඤ්ඤෙව තීරා පජ්ජලන්ති, පානීයං භුසපලාසභාවං ආපජ්ජිත්වා පජ්ජලති. තෙ පිපාසං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තා තං ජලිතං භුසපලාසං ඛාදන්ති. තං තෙසං සකලසරීරං ඣාපෙත්වා අධොභාගෙන නික්ඛමති. තෙ තං දුක්ඛං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තා බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති. **සුද්ධධඤ්ඤ**න්ති වීහිආදිසත්තවිධං පරිසුද්ධධඤ්ඤං. **පලාසෙන මිස්ස**න්ති පලාසෙන වා භුසෙන වා වාලුකාමත්තිකාදීහි වා මිස්සකං කත්වා. **අසුද්ධකම්මා**ති කිලිට්ඨකායවචීමනොකම්මා. **කයිනො**ති ‘‘සුද්ධධඤ්ඤං දස්සාමී’’ති කයිකස්ස හත්ථතො මූලං ගහෙත්වා තථාරූපං අසුද්ධධඤ්ඤං දදන්ති.

475.

‘‘උසූහි සත්තීහි ච තොමරෙහි, දුභයානි පස්සානි තුදන්ති කන්දතං;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා සත්තිහතා සයන්ති.

476.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;

විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

477.

‘‘යෙ ජීවලොකස්මිං අසාධුකම්මිනො, අදින්නමාදාය කරොන්ති ජීවිකං;
ධඤ්ඤං ධනං රජතං ජාතරූපං, අජෙළකඤ්චාපි පසුං මහිංසං;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා සත්තිහතා සයන්තී’’ති.

තත්ථ **දුභයානීති** උභයානි. **තුදන්තීති** විජ්ඣන්ති. **කන්දතන්ති** කන්දන්තානං. එරුසා නිරයපාලා අරඤ්ඤෙ ලුද්දා මිගං විය සම්පරිවාරෙත්වා උසුආදීහි නානාවුධෙහි ද්වෙ පස්සානි තුදන්ති, සරීරං ඡිද්දාවඡිද්දං පුරාණපණ්ණං විය ඛායති. **අදින්නමාදායාති**පරසන්තකං සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකං සන්ධිච්ඡෙදාදීහි චෙව වඤ්චනාය ච ගහෙත්වා ජීවිකං කප්පෙන්ති.

478.

‘‘ගීවාය බද්ධා කිස්ස ඉමෙ පුනෙකෙ, අඤ්ඤෙ විකන්තා බිලකතා සයන්ති;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා බිලකතා සයන්ති.

479.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

480.

‘‘ඔරබ්භිකා සූකරිකා ච මච්ඡිකා, පසුං මහිංසඤ්ච අජෙළකඤ්ච;
හන්ත්වාන සූනෙසු පසාරයිංසු, තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනා බිලකතා සයන්තී’’ති.

තත්ථ **ගීවාය බද්ධාති** මහන්තෙහි ජලිතලොහයොත්තෙහි ගීවාය බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪිත්වා අයපථවියං පාතෙත්වා නානාවුධෙහි කොට්ටියමානෙ දිස්වා පුච්ඡි. **අඤ්ඤෙ විකන්තාති** අඤ්ඤෙ පන ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්නා. **බිලකතාති** ජලිතෙසු අයථලකෙසු ඨපෙත්වා මංසං විය පොත්ථනියා කොට්ටෙත්වා පුඤ්ජකතා හුත්වා සයන්ති. **මච්ඡිකාති** මච්ඡඝාතකා. **පසුන්ති** ගාවිං. **සූනෙසු පසාරයිංසූති** මංසං වික්කිණිත්වා ජීවිකකප්පනත්ථං සූනාපණෙසු ඨපෙසුං.

481.

‘‘රහදො අයං මුත්තකරීසපූරො, දුග්ගන්ධරූපො අසුචි පූති වාති;

ඛුදාපරෙතා මනුජා අදන්ති, භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා;
පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි, ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං;
යෙමෙ ජනා මුත්තකරීසභක්ඛා.

482.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසි ජානතො.

483.

‘‘යෙ කෙචිමෙ කාරණිකා විරොසකා, පරෙසං හිංසාය සදා නිවිට්ඨා;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, මිත්තද්දුනො මීළ්හමදන්ති බාලා’’ති;

තත්ථ **ඛුදාපරෙතා මනුජා අදන්තීති** එතෙ නෙරයිකා සත්තා ඡාතකෙන චුට්ඨා ඛුදං සහිතුං අසක්කොන්තා පක්කුථිතං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං කප්පෙන සණ්ඨිතං පුරාණමීළ්හං පිණ්ඩං පිණ්ඩං කත්වා අදන්ති ඛාදන්ති. **කාරණිකාති** කාරණකාරකා. **විරොසකාති** මිත්තසුහජ්ජානම්පි විහෙඨකා. **මිත්තද්දුනොති** යෙ තෙසඤ්ඤෙව ගෙහෙ ඛාදිත්වා භුඤ්ජිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා සයිත්වා පුන මාසකහාපණං නාම ආහරාපෙන්ති, ලඤ්ජං ගණ්හන්ති, තෙ මිත්තදූසකා බාලා එවරූපං මීළ්හං ඛාදන්ති, මහාරාජාති.

484.

‘‘රහදො අයං ලොහිතපුබ්බපූරො, දුග්ගන්ධරූපො අසුචි පූති වාති;
සම්මාභිතත්තා මනුජා පිවන්ති, භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා;
පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි, ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං;
යෙමෙ ජනා ලොහිතපුබ්බභක්ඛා.

485.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

486.

‘‘යෙ මාතරං වා පිතරං වා ජීවලොකෙ, පාරාජිකා අරහන්තෙ හනන්ති;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා ලොහිතපුබ්බභක්ඛා’’ති.

තත්ථ **සම්මාභිතත්තාති** සන්තාපෙන පීළිතා. **පාරාජිකාති** පරාජිතා ජරාජිණ්ණෙ මාතාපිතරො සාතෙත්වා ගිහිභාවෙයෙව පාරාජිකං පත්තා. **අරහන්තෙති** පූජාවිසෙසස්ස අනුච්ඡවිකෙ. **හනන්තීති** දුක්කරකාරකෙ

මාතාපිතරො මාරෙන්ති. අපිච ‘‘අරහන්තෙ’’ති පදෙන බුද්ධසාවකෙපි සඞ්ගණ්හාති.

අපරස්මිම්පි උස්සදනිරයෙ නිරයපාලා නෙරයිකානං තාලප්පමාණෙන ජලිතඅයබළිසෙන ජිව්හං විජ්ඣිත්වා ආකඩ්ඪිත්වා තෙ සත්තෙ ජලිතඅයපථවියං පාතෙත්වා උසභචම්මං විය පත්ථරිත්වා සඞ්කුසතෙන හනන්ති. තෙ ථලෙ ඛිත්තමච්ඡා විය ඵන්දන්ති, තඤ්ච දුක්ඛං සහිතුං අසක්කොන්තා රොදන්තා පරිදෙවන්තා මුඛෙන ඛෙළං මුඤ්චන්ති. තස්මිං රාජා මාතලිනා දස්සිතෙ ආහ –

487.

‘‘ජිව්හඤ්ච පස්ස බළිසෙන විද්ධං, විහතං යථා සඞ්කුසතෙන චම්මං;
ඵන්දන්ති මච්ඡාව ථලම්හි ඛිත්තා, මුඤ්චන්ති ඛෙළං රුදමානා කිමෙතෙ.

488.

‘‘භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා වඞ්කඝස්තා සයන්තී’’ති.

489.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

490.

‘‘යෙ කෙචි සන්ධානගතා මනුස්සා, අග්ඝෙන අග්ඝං කයං හාපයන්ති;
කූටෙන කූටං ධනලොභහෙතු, ඡන්නං යථා වාරිචරං වධාය.

491.

‘‘න හි කූටකාරිස්ස භවන්ති තාණා, සකෙහි කම්මෙහි පුරක්ඛතස්ස;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා වඞ්කඝස්තා සයන්තී’’ති.

තත්ථ **කිමෙතෙති** කිංකාරණා එතෙ. **වඞ්කඝස්තාති** ගිලිතබළිසා. **සන්ධානගතාති** සන්ධානං මරියාදං ගතා, අග්ඝාපනකට්ඨානෙ ඨිතාති අත්ථො. **අග්ඝෙන අග්ඝන්ති** තං තං අග්ඝං ලඤ්ජං ගහෙත්වා හත්ථිඅස්සාදීනං වා ජාතරූපරජතාදීනං වා තෙසං තෙසං සවිඤ්ඤාණකාවිඤ්ඤාණකානං අග්ඝං හාපෙන්ති. **කයන්ති** තං හාපෙන්තා කායිකානං කයං හාපෙන්ති, සතෙ දාතබ්බෙ පණ්ණාසං දාපෙන්ති, ඉතරං තෙහි සද්ධිං විභජිත්වා ගණ්හන්ති. **කූටෙන කූටන්ති** තුලාකූටාදීසු තං තං

කූටං. **ධනලොභහෙතූති** ධනලොභෙන එතං කූටකම්මං කරොන්ති. **ඡන්නං යථා වාරිවරං වධායාති** තං පන කම්මං කරොන්තාපි මධුරවාචාය තථා කතභාවං පටිච්ඡන්නං කත්වා යථා වාරිවරං මච්ඡං වධාය උපගච්ඡන්තා බළිසං ආමිසෙන පටිච්ඡන්නං කත්වා තං වධෙන්ති, එවං පටිච්ඡන්නං කත්වා තං කම්මං කරොන්ති. **න හි කූටකාරිස්සාති** පටිච්ඡන්නං මම කම්මං, න තං කොචි ජානාතීති මඤ්ඤමානස්ස හි කූටකාරිස්ස තාණා නාම න හොන්ති. සො තෙහි කම්මෙහි පුරක්ඛතො පතිට්ඨං න ලභති.

492.

‘‘නාරී ඉමා සම්පරිභින්නගත්තා, පග්ගය්හ කන්දන්ති භුජෙ දුජච්චා;
සම්මක්ඛිතා ලොහිතපුබ්බලිත්තා, ගාවො යථා ආඝාතනෙ විකන්තා;
තා භූමිභාගස්මිං සදා නිඛාතා, ඛන්ධාතිවත්තන්ති සජොතිභූතා.

493.

‘‘භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමා නු නාරියො කිමකංසු පාපං, යා භූමිභාගස්මිං සදා නිඛාතා;
ඛන්ධාතිවත්තන්ති සජොතිභූතා.

494.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

495.

‘‘කොලිත්ථියායො ඉධ ජීවලොකෙ, අසුද්ධකම්මා අසතං අචාරුං;
තා දිත්තරූපා පති විප්පහාය, අඤ්ඤං අචාරුං රතිඛිඩ්ඩහෙතු;
තා ජීවලොකස්මිං රමාපයිත්වා, ඛන්ධාතිවත්තන්ති සජොතිභූතා’’ති.

තත්ථ **නාරීති** ඉත්ථියො. **සම්පරිභින්නගත්තාති** සුට්ඨු සමන්තතො භින්නසරීරා. **දුජච්චාති** දුජ්ජාතිකා විරූපා ජෙගුච්ඡා. **ආඝාතනෙති** ගාවඝාතට්ඨානෙ. **විකන්තාති** ඡින්නසීසා ගාවො විය පුබ්බලොහිතලිත්තා හුත්වා. **සදා නිඛාතාති** නිච්චං ජලිතඅයපථවියං කටිමත්තං පවෙසෙත්වා නිඛණිත්වා ඨපිතා විය ඨිතා. **ඛන්ධාතිවත්තන්තීති** සම්ම මාතලි, තා නාරියො එතෙ පබ්බතක්ඛන්ධා අතික්කමන්ති. තාසං කිර එවං කටිප්පමාණං පවිසිත්වා ඨිතකාලෙ පුරත්ථිමාය දිසාය ජලිතඅයපබ්බතො සමුට්ඨහිත්වා අසනි විය විරවන්තො ආගන්ත්වා සරීරං සණ්හකරණී විය පිසන්තො ගච්ඡති. තස්මිං අතිවත්තිත්වා පච්ඡිමපස්සෙ ඨිතෙ පුන ච තාසං සරීරං පාතු භවති. තා දුක්ඛං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තියො බාහා පග්ගය්හ කන්දන්ති. සෙසදිසාසු වුට්ඨිතෙසු ජලිතපබ්බතෙසුපි එසෙව නයො. ද්වෙ පබ්බතා සමුට්ඨාය උච්ඡුසටිකං විය පීළෙන්ති, ලොහිතං පක්කුථිතං සන්දති. කදාචි තයො පබ්බතා සමුට්ඨාය පීළෙන්ති. කදාචි චත්තාරො පබ්බතා සමුට්ඨාය තාසං සරීරං පීළෙන්ති. තෙනාහ ‘‘ඛන්ධාතිවත්තන්තී’’ති.

කොලිත්ථියායොති කුලෙ පතිට්ඨිතා කුලධීතරො. **අසතං අචාරුන්ති** අසඤ්ඤතකම්මං කරිංසු. **දිත්තරූපාති** සඨරූපා ධුත්තජාතිකා හුත්වා. **පති විප්පහායාති** අත්තනො පතිං පජහිත්වා. **අචාරුන්ති** අගමංසු. **රතිඛිඩ්ඩහෙතූති** කාමරතිහෙතු චෙව ඛිඩ්ඩාහෙතු ච. **රමාපයිත්වාති** පරපුරිසෙහි සද්ධිං අත්තනො චිත්තං රමාපයිත්වා ඉධ උපපන්නා. අථ තාසං සරීරං ඉමෙ ඛන්ධාතිවත්තන්ති සජොතිභූතාති.

496.

‘‘පාදෙ ගහෙත්වා කිස්ස ඉමෙ පුනෙකෙ, අවංසිරා නරකෙ පාතයන්ති;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා අවංසිරා නරකෙ පාතයන්ති.

497.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

498.

‘‘යෙ ජීවලොකස්මිං අසාධුකම්මිනො, පරස්ස දාරානි අතික්කමන්ති;
තෙ තාදිසා උත්තමභණ්ඩථෙනා, තෙමෙ ජනා අවංසිරා නරකෙ පාතයන්ති.

499.

‘‘තෙ වස්සපූගානි බහූනි තත්ථ, නිරයෙසු දුක්ඛං වෙදනං වෙදයන්ති;
න හි පාපකාරිස්ස භවන්ති තාණා, සකෙහි කම්මෙහි පුරක්ඛතස්ස;
තෙ ලුද්දකම්මා පසවෙත්ව පාපං, තෙමෙ ජනා අවංසිරා නරකෙ පාතයන්තී’’ති.

තත්ථ **නරකෙති** ජලිතඅඞ්ගාරපුණ්ණෙ මහාආවාටෙ. තෙ කිර වජං අපවිසන්තියො ගාවො විය නිරයපාලෙහි නානාවුධානි ගහෙත්වා විජ්ඣියමානා පොථියමානා යදා තං නරකං උපගච්ඡන්ති, අථ තෙ නිරයපාලා උද්ධංපාදෙ කත්වා තත්ථ පාතයන්ති ඛිපන්ති. එවං තෙ පාතියමානෙ දිස්වා පුච්ඡන්තො එවමාහ. **උත්තමභණ්ඩථෙනාති** මනුස්සෙහි පියායිතස්ස වරභණ්ඩස්ස ථෙනකා.

එවඤ්ච පන වත්වා මාතලිසඞ්ගාහකො තං නිරයං අන්තරධාපෙත්වා රථං පුරතො පෙසෙත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිකානං පච්චනට්ඨානං නිරයං දස්සෙසි. තෙන පුට්ඨො වස්ස වියාකාසි.

500.

‘‘උච්චාවචාමෙ විවිධා උපක්කමා, නිරයෙසු දිස්සන්ති සුඝොරරූපා;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු පාපං, යෙමෙ ජනා අධිමත්තා දුක්ඛා තිබ්බා;
ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදයන්ති.

501.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථි;
විපාකං පාපකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

502.

‘‘යෙ ජීවලොකස්මිං සුපාපදිට්ඨිනො, විස්සාසකම්මානි කරොන්ති මොහා;
පරඤ්ච දිට්ඨීසු සමාදපෙන්ති, තෙ පාපදිට්ඨිං පසවෙත්ව පාපං;
තෙමෙ ජනා අධිමත්තා දුක්ඛා තිබ්බා, ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදයන්ති’’ති.

තත්ථ **උච්චාවචාමෙති** උච්චා අවචා ඉමෙ, ඛුද්දකා ච මහන්තා චාති අත්ථො. **උපක්කමාති** කාරණප්පයොගා. **සුපාපදිට්ඨිනොති** ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදිකාය දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සුට්ඨු පාපදිට්ඨිනො. **විස්සාසකම්මානීති** තාය දිට්ඨියා විස්සාසෙන තන්නිස්සිතා හුත්වා නානාවිධානි පාපකම්මානි කරොන්ති. **තෙමෙති** තෙ ඉමෙ ජනා එවරූපං දුක්ඛං අනුභවන්ති.

ඉති රඤ්ඤො මිච්ඡාදිට්ඨිකානං පච්චනනිරයං ආචික්ඛි. දෙවලොකෙපි දෙවගණා රඤ්ඤො ආගමනමග්ගං ඔලොකයමානා සුධම්මායං දෙවසභායං නිසීදිංසුයෙව. සක්කොපි ‘‘කිං නු ඛො, මාතලි, චිරායතී’’ති උපධාරෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘මාතලි, අත්තනො දූතවිසෙසං දස්සෙතුං ‘මහාරාජ, අසුකකම්මං කත්වා අසුකනිරයෙ නාම පච්චන්තී’ති නිරයෙ දස්සෙන්තො විචරති, නිමිරඤ්ඤො පන අප්පමෙව ආයු ඛීයෙථ, නිරයදස්සනං නාස්ස පරියන්තං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති එකං මහාජවං දෙවපුත්තං පෙසෙසි ‘‘ත්වං ‘සීඝං රාජානං ගහෙත්වා ආගච්ඡතූ’ති මාතලිස්ස වදෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා ජවෙන ගන්ත්වා ආරොචෙසි. මාතලි, තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘න සක්කා චිරායිතු’’න්ති රඤ්ඤො එකපහාරෙනෙව චතූසු දිසාසු බහූ නිරයෙ දස්සෙත්වා ගාථමාහ –

503.

‘‘විදිතානි තෙ මහාරාජ, ආවාසං පාපකම්මිනං;
ඨානානි ලුද්දකම්මානං, දුස්සීලානඤ්ච යා ගති;
උය්‍යාහි දානි රාජීසි, දෙවරාජස්ස සන්තිකෙ’’ති.

තස්සත්ථො – මහාරාජ, ඉමං පාපකම්මීනං සත්තානං ආවාසං දිස්වා ලුද්දකම්මානඤ්ච ඨානානි තයා විදිතානි. දුස්සීලානඤ්ච යා ගති නිබ්බත්ති, සාපි තෙ විදිතා. ඉදානි දෙවරාජස්ස සන්තිකෙ දිබ්බසම්පත්තිං දස්සනත්ථං උයyාහි ගච්ඡාහි, මහාරාජාති.

නිරයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

සග්ගකණ්ඩං

එවඤ්ච පන වත්වා මාතලි දෙවලොකාභිමුඛං රථං පෙසෙසි. රාජා දෙවලොකං ගච්ඡන්තො ද්වාදසයොජනිකං මණිමයං පඤ්චථූපිකං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං උයyානපොක්ඛරණිසම්පන්නං කප්පරුක්ඛපරිවුතං බීරණියා දෙවධීතාය ආකාසට්ඨකවිමානං දිස්වා, තඤ්ච දෙවධීතරං අන්තොකූටාගාරෙ සයනපිට්ඨෙ නිසින්නං අච්ඡරාසහස්සපරිවුතං මණිසීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ඔලොකෙන්තිං දිස්වා මාතලිං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ. ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

504.

‘‘පඤ්චථූපං දිස්සතිදං විමානං, මාලාපිළන්ධා සයනස්ස මජ්ඣෙ;
තත්ථච්ඡති නාරී මහානුභාවා, උච්චාවචං ඉද්ධි විකුබ්බමානා.

505.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
අයං නු නාරී කිමකාසි සාධුං, යා මොදති සග්ගපත්තා විමානෙ.

506.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

507.

‘‘යදි තෙ සුතා බීරණී ජීවලොකෙ, ආමායදාසී අහු බ්‍රාහ්මණස්ස;
සා පත්තකාලං අතිථිං විදිත්වා, මාතාව පුත්තං සකිමාභිනන්දී;
සංයමා සංවිභාගා ච, සා විමානස්මිං මොදතී’’ති.

තත්ථ **පඤ්චථූපන්ති** පඤ්චහි කූටාගාරෙහි සමන්නාගතං. **මාලාපිළන්ධාති** මාලාදීහි සබ්බාභරණෙහි පටිමණ්ඩිතාති අත්ථො. **තත්ථච්ඡතීති** තස්මිං විමානෙ අච්ඡති. **උච්චාවචං ඉද්ධි විකුබ්බමානාති** නානප්පකාරං දෙවිද්ධිං දස්සයමානා. **දිස්වාති** එතං දිස්වා ඨිතං මං විත්ති වින්දති පටිලභති, විත්තිසන්තකො විය හොමි තුට්ඨියා අතිභූතත්තාති අත්ථො. **ආමායදාසීති** ගෙහදාසියා කුච්ඡිම්හි ජාතදාසී. **අහු බ්‍රාහ්මණස්සාති** සා කිර කස්සපදසබලස්ස කාලෙ එකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දාසී අහොසි. **සා පත්තකාලන්ති** තෙන බ්‍රාහ්මණෙන අට්ඨ සලාකභත්තානි සඞ්ඝස්ස

පරිච්චත්තානි අහෙසුං. සො ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘ස්වෙ පට්ඨාය එකෙකස්ස භික්ඛුස්ස එකෙකං කහාපණග්ඝනකං කත්වා අට්ඨ සලාකභත්තානි සම්පාදෙය්‍යාසී’’ති බ්‍රාහ්මණිං ආහ. සා ‘‘සාමි, භික්ඛූ නාම ධුත්තො, නාහං සක්ඛිස්සාමී’’ති පටික්ඛිපි. ධීතරොපිස්ස පටික්ඛිපිංසු. සො දාසිං ‘‘සක්ඛිස්සසි අම්මා’’ති ආහ. සා ‘‘සක්ඛිස්සාමි අය්‍යා’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා සක්කච්චං යාගුඛජ්ජකභත්තාදීනි සම්පාදෙත්වා සලාකං ලභිත්වා ආගතං පත්තකාලං අතිථිං විදිත්වා හරිතගොමයුපලිත්තෙ කතපුප්ඵුපහාරෙ සුපඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා යථා නාම විප්පවාසා ආගතං පුත්තං මාතා සකිං අභිනන්දති, තථා නිච්චකාලං අභිනන්දති, සක්කච්චං පරිවිසති, අත්තනො සන්තකම්පි කිඤ්චි දෙති. **සංයමා සංවිභාගා චා**ති සා සීලවතී අහොසි චාගවතී ච, තස්මා තෙන සීලෙන චෙව චාගෙන ච ඉමස්මිං විමානෙ මොදති. අථ වා **සංයමා**ති ඉන්ද්‍රියදමනා.

එවඤ්ච පන වත්වා මාතලි පුරතො රථං පෙසෙත්වා සොණදින්නදෙවපුත්තස්ස සත්ත කනකවිමානානි දස්සෙසි. සො තානි ච තස්ස ච සිරිසම්පත්තිං දිස්වා තෙන කතකම්මං පුච්ඡි. ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

508.

‘‘දද්දල්ලමානා ආභෙන්ති, විමානා සත්ත නිම්මිතා;
තත්ථ යක්ඛො මහිද්ධිකො, සබ්බාභරණභූසිතො;
සමන්තා අනුපරියාති, නාරීගණපුරක්ඛතො.

509.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
අයං නු මච්චො කිමකාසි සාධුං, යො මොදති සග්ගපත්තො විමානෙ.

510.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

511.

‘‘සොණදින්නො ගහපති, එස දානපතී අහු;
එස පබ්බජිතුද්දිස්ස, විහාරෙ සත්ත කාරයි.

512.

‘‘සක්කච්චං තෙ උපට්ඨාසි, භික්ඛවො තත්ථ වාසිකෙ;
අච්ඡාදනඤ්ච භත්තඤ්ච, සෙනාසනං පදීපියං;
අදාසි උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

513.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;

පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

514.

‘‘උපොසථං උපවසී, සදා සීලෙසු සංවුතො;
සංයමා සංවිභාගා ච, සො විමානස්මි මොදතී’’ති.

තත්ථ **දද්දල්ලමානාති** ජලමානා. **ආභෙන්තීති** තරුණසූරියො විය ඔභාසන්ති. **තත්ථාති** තෙසු පටිපාටියා ඨිතෙසු සත්තසු විමානෙසු. **යක්ඛොති** එකො දෙවපුත්තො. **සොණදින්නොති** මහාරාජ, අයං පුබ්බෙ කස්සපදසබලස්ස කාලෙ කාසිරට්ඨෙ අඤ්ඤතරස්මිං නිගමෙ සොණදින්නො නාම ගහපති දානපති අහොසි. සො පබ්බජිතෙ උද්දිස්ස සත්ත විහාරකුටියො කාරෙත්වා තත්ථ වාසිකෙ භික්ඛූ චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨාසි, උපොසථඤ්ච උපවසි, නිච්චං සීලෙසු ච සංවුතො අහොසි. සො තතො චවිත්වා ඉධූපපන්නො මොදතීති අත්ථො. එත්ථ ච **පාටිහාරියපක්ඛන්ති** ඉදං පන අට්ඨමීඋපොසථස්ස පච්චුග්ගමනානුගමනවසෙන සත්තමිනවමියො, චාතුද්දසීපන්නරසීනං පච්චුග්ගමනානුගමනවසෙන තෙරසීපාටිපදෙ ච සන්ධාය වුත්තං.

එවං සොණදින්නස්ස කතකම්මං කථෙත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා ඵලිකවිමානං දස්සෙසි. තං උබ්බෙධතො පඤ්චවීසතියොජනං අනෙකසතෙහි සත්තරතනමයත්ථම්භෙහි සමන්නාගතං, අනෙකසතකූටාගාරපටිමණ්ඩිතං, කිඞ්කිණිකජාලාපරික්ඛිත්තං, සමුස්සිතසුවණ්ණරජතමයධජං, නානාපුප්ඵවිචිත්තඋය්යානවනවිභූසිතං, රමණීයපොක්ඛරණිසමන්නාගතං, නච්චගීතවාදිතාදීසු ඡෙකාහි අච්ඡරාහි සම්පරිකිණ්ණං. තං දිස්වා රාජා තාසං අච්ඡරානං කතකම්මං පුච්ඡි, ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

515.

‘‘පභාසති මිදං බ්‍යම්හං, ඵලිකාසු සුනිම්මිතං;
නාරීවරගණාකිණ්ණං, කූටාගාරවරොචිතං;
උපෙතං අන්නපානෙහි, නච්චගීතෙහි චූභයං.

516.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු සාධුං, යා මොදරෙ සග්ගපත්තා විමානෙ.

517.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

518.

‘‘යා කාචි නාරියො ඉධ ජීවලොකෙ, සීලවන්තියො උපාසිකා;

දානෙ රතා නිච්චං පසන්නචිත්තා, සච්චෙ ඨිතා උපොසථෙ අප්පමත්තා;

සංයමා සංවිභාගා ච, තා විමානස්මිං මොදරෙ’’ති.

තත්ථ **බ්‍යම්හන්ති** විමානං, පාසාදොති වුත්තං හොති. **ඵලිකාසූති** ඵලිකභිත්තීසු. **නාරීවරගණාකිණ්ණන්ති** වරනාරිගණෙහි ආකිණ්ණං. **කූටාගාරවරොචිතන්ති** වරකූටාගාරෙහි ඔචිතං සමොචිතං, වඩ්ඪිතන්ති අත්ථො. **උභයන්ති** උභයෙහි. **‘‘යා කාචි’’**ති ඉදං කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා වුත්තං, තා පන කස්සපබුද්ධසාසනෙ බාරාණසියං උපාසිකා හුත්වා ගණබන්ධනෙන එතානි වුත්තප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කත්වා තං දිබ්බසම්පත්තිං පත්තාති වෙදිතබ්බා.

අථස්ස සො පුරතො රථං පෙසෙත්වා එකං රමණීයං මණිවිමානං දස්සෙසි. තං සමෙ භූමිභාගෙ පතිට්ඨිතං උබ්බෙධසම්පන්නං මණිපබ්බතො විය ඔභාසමානං තිට්ඨති, දිබ්බගීතවාදිතනින්නාදිතං බහූහි දෙවපුත්තෙහි සම්පරිකිණ්ණං. තං දිස්වා රාජා තෙසං දෙවපුත්තානං කතකම්මං පුච්ඡි, ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

519.

‘‘පභාසති මිදං බ්‍යම්හං, වෙළුරියාසු නිම්මිතං;

උපෙතං භූමිභාගෙහි, විභත්තං භාගසො මිතං.

520.

‘‘ආළම්බරා මුදිඞ්ගා ච, නච්චගීතා සුවාදිතා;

දිබ්බා සද්දා නිච්ඡරන්ති, සවනීයා මනොරමා.

521.

‘‘නාහං එවංගතං ජාතු, එවංසුරුචිරං පුරෙ;

සද්දං සමභිජානාමි, දිට්ඨං වා යදි වා සුතං.

522.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;

ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු සාධුං, යෙ මොදරෙ සග්ගපත්තා විමානෙ.

523.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;

විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

524.

‘‘යෙ කෙචි මච්චා ඉධ ජීවලොකෙ, සීලවන්තා උපාසකා;

ආරාමෙ උදපානෙ ච, පපා සඞ්කමනානි ච;

අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, සක්කච්චං පටිපාදයුං.

525.

‘‘චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
අදංසු උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

526.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

527.

‘‘උපොසථං උපවසුං, සදා සීලෙසු සංවුතා;
සංයමා සංවිභාගා ච, තෙ විමානස්මි මොදරෙ’’ති.

තත්ථ **වෙළුරියාසූති** වෙළුරියභිත්තීසු. **භූමිභාගෙහීති** රමණීයෙහි භූමිභාගෙහි උපෙතං. **ආළම්බරා මුදිඞ්ගා චාති** එතෙ ද්වෙ එත්ථ වජ්ජන්ති. **නච්චගීතා සුවාදිතාති** නානප්පකාරානි නච්චානි චෙව ගීතානි ච අපරෙසම්පි තූරියානං සුවාදිතානි චෙත්ථ පවත්තන්ති. **එවංගතන්ති** එවං මනොරමභාවං ගතං. **‘‘යෙ කෙචී’’ති** ඉදම්පි කාමං අනියමෙත්වා වුත්තං, තෙ පන කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසිවාසිනො උපාසකා හුත්වා ගණබන්ධනෙන එතානි පුඤ්ඤානි කත්වා තං සම්පත්තිං පත්තාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ **පටිපාදයුන්ති** පටිපාදයිංසු, තෙසං අදංසූති අත්ථො. **පච්චයන්ති** ගිලානපච්චයං. **අදංසූති** එවං නානප්පකාරකං දානං අදංසූති.

ඉතිස්ස සො තෙසං කතකම්මං ආචික්ඛිත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා අපරම්පි ඵලිකවිමානං දස්සෙසි. තං අනෙකකූටාගාරපටිමණ්ඩිතං, නානාකුසුමසඤ්ඡන්නදිබ්බතරුණවනපටිමණ්ඩිතතීරාය, විවිධවිහඞ්ගමනින්නාදිතාය නිම්මලසලිලාය නදියා පරික්ඛිත්තං, අච්ඡරාගණපරිවුතස්සෙකස්ස පුඤ්ඤවතො නිවාසභූතං. තං දිස්වා රාජා තස්ස කතකම්මං පුච්ඡි, ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

528.

‘‘පභාසති මිදං බ්‍යම්හං, ඵලිකාසු සුනිම්මිතං;
නාරීවරගණාකිණ්ණං, කූටාගාරවරොචිතං.

529.

‘‘උපෙතං අන්නපානෙහි, නච්චගීතෙහි චූභයං;
නජ්ජො චානුපරියාති, නානාපුප්ඵදුමායුතා.

530.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;

අයං නු මච්චො කිංමකාසි සාධුං, යො මොදති සග්ගපත්තො විමානෙ.

531.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

532.

‘‘මිථිලායං ගහපති, එස දානපතී අහු;
ආරාමෙ උදපානෙ ච, පපා සඞ්කමනානි ච;
අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, සක්කච්චං පටිපාදයි.

533.

‘‘චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
අදාසි උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

534.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

535.

‘‘උපොසථං උපවසී, සදා සීලෙසු සංවුතො;
සංයමා සංවිභාගා ච, සො විමානස්මි මොදතී’’ති.

තත්ථ **නජ්ජොති** වචනවිපල්ලාසො, එකා නදී තං විමානං පරික්ඛිපිත්වා ගතාති අත්ථො. **නානාපුප්ඵදුමායුතාති** සා නදී නානාපුප්ඵෙහි දුමෙහි ආයුතා. **මිථිලායන්ති** එස මහාරාජ, කස්සපබුද්ධකාලෙ මිථිලනගරෙ එකො ගහපති දානපති අහොසි. සො එතානි ආරාමරොපනාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තොති.

එවමස්ස තෙන කතකම්මං ආචික්ඛිත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා අපරම්පි ඵලිකවිමානං දස්සෙසි. තං පුරිමවිමානතො අතිරෙකාය නානාපුප්ඵඵලසඤ්ඡන්නාය තරුණවනසටාය සමන්නාගතං. තං දිස්වා රාජා තාය සම්පත්තියා සමන්නාගතස්ස දෙවපුත්තස්ස කතකම්මං පුච්ඡි, ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

536.

‘‘පභාසති මිදං බ්‍යම්හං, ඵලිකාසු සුනිම්මිතං;
නාරීවරගණාකිණ්ණං, කූටාගාරවරොචිතං.

537.

‘‘උපෙතං අන්නපානෙහි, නච්චගීතෙහි චූභයං;

නජ්ජො චානුපරියාති, නානාපුප්ඵදුමායුතා.

538.

‘‘රාජායතනා කපිත්ථා ච, අම්බා සාලා ච ජම්බුයො;
තින්දුකා ච පියාලා ච, දුමා නිච්චඵලා බහූ.

539.

‘‘චිත්තී හි මං චින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී;
අයං නු මච්චො කිමකාසි සාධුං, යො මොදතී සග්ගපත්තො විමානෙ.

540.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

541.

‘‘මිථිලායං ගහපති, එස දානපතී අහු;
ආරාමෙ උදපානෙ ච, පපා සඞ්කමනානි ච;
අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, සක්කච්චං පටිපාදයි.

542.

‘‘චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
අදාසි උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

543.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

544.

‘‘උපොසථං උපවසී, සදා සීලෙසු සංවුතො;
සංයමා සංවිභාගා ච, සො විමානස්මි මොදතී’’ති.

තත්ථ **මිථිලායන්ති** එස, මහාරාජ, කස්සපබුද්ධකාලෙ විදෙහරට්ඨෙ මිථිලනගරෙ එකො ගහපති දානපති අහොසි. සො එතානි පුඤ්ඤානි කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තොති.

එවමස්ස තෙන කතකම්මං ආචික්ඛිත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා පුරිමසදිසමෙව අපරම්පි වෙළුරියවිමානං දස්සෙත්වා තත්ථ සම්පත්තිං අනුභවන්තස්ස දෙවපුත්තස්ස කතකම්මං පුට්ඨො ආචික්ඛි.

545.

‘‘පභාසති මිදං බ්‍යම්හං, වෙළුරියාසු නිම්මිතං;
උපෙතං භූමිභාගෙහි, විභත්තං භාගසො මිතං.

546.

‘‘ආළම්බරා මුදිඞ්ගා ච, නච්චගීතා සුවාදිතා;
දිබ්‍යා සද්දා නිච්ඡරන්ති, සවනීයා මනොරමා.

547.

‘‘නාහං එවංගතං ජාතු, එවංසුරුචිරං පුරෙ;
සද්දං සමභිජානාමි, දිට්ඨං වා යදි වා සුතං.

548.

‘‘විත්තී හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
අයං නු මච්චො කිමකාසි සාධුං, යො මොදතී සග්ගපත්තො විමානෙ.

549.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

550.

‘‘බාරාණසියං ගහපති, එස දානපතී අහු;
ආරාමෙ උදපානෙ ච, පපා සඞ්කමනානි ච;
අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, සක්කච්චං පටිපාදයි.

551.

‘‘චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
අදාසි උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

552.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

553.

‘‘උපොසථං උපවසී, සදා සීලෙසු සංවුතො;
සංයමා සංවිභාගා ච, සො විමානස්මි මොදතී’’ති.

අථස්ස පුරතො රථං පෙසෙත්වා බාලසූරියසන්නිභං කනකවිමානං දස්සෙත්වා තත්ථ නිවාසිනො දෙවපුත්තස්ස සම්පත්තිං පුට්ඨො ආචික්ඛි.

554.

‘‘යථා උදයමාදිච්චො, හොති ලොහිතකො මහා;
තථූපමං ඉදං බ්‍යම්හං, ජාතරූපස්ස නිම්මිතං.

555.

‘‘විත්තී හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;

අයං නු මච්චො කිමකාසි සාධුං, යො මොදති සග්ගපත්තො විමානෙ.

556.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

557.

‘‘සාවත්ථියං ගහපති, එස දානපතී අහු;
ආරාමෙ උදපානෙ ච, පපා සඞ්කමනානි ච;
අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, සක්කච්චං පටිපාදයි.

558.

‘‘චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
අදාසි උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

559.

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

560.

‘‘උපොසථං උපවසී, සදා සීලෙසු සංවුතො;
සංයමා සංවිභාගා ච, සො විමානස්මි මොදතී’’ති.

තත්ථ **උදයමාදිච්චොති** උග්ගච්ඡන්තො ආදිච්චො. **සාවත්ථියන්ති** කස්සපබුද්ධකාලෙ සාවත්ථිනගරෙ එකො ගහපති දානපති අහොසි. සො එතානි පුඤ්ඤානි කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තොති.

එවං තෙන ඉමෙසං අට්ඨන්නං විමානානං කථිතකාලෙ සක්කො දෙවරාජා ‘‘මාතලි, අතිවිය චිරායතී’’ති අපරම්පි ජවනදෙවපුත්තං පෙසෙසි. සො වෙගෙන ගන්ත්වා ආරොචෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘න සක්කා ඉදානි චිරායිතු’’න්ති චතූසු දිසාසු එකප්පහාරෙනෙව බහූනි විමානානි දස්සෙසි. රඤ්ඤා ච තත්ථ සම්පත්තිං අනුභවන්තානං දෙවපුත්තානං කතකම්මං පුට්ඨො ආචික්ඛි.

561.

‘‘වෙහායසාමෙ බහුකා, ජාතරූපස්ස නිම්මිතා;
දද්දල්ලමානා ආභෙන්ති, විජ්ජුවබ්භඝනන්තරෙ.

562.

‘‘විත්තී හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමෙ නු මච්චා කිමකංසු සාධුං, යෙ මොදරෙ සග්ගපත්තා විමානෙ.

563.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

564.

‘‘සද්ධාය සුනිවිට්ඨාය, සද්ධම්මෙ සුප්පවෙදිතෙ;
අකංසු සත්ථු වචනං, සම්මාසම්බුද්ධසාසනෙ;
තෙසං එතානි ඨානානි, යානි ත්වං රාජ පස්සසී’’ති.

තත්ථ **වෙහායසාමෙති** වෙහායසා ඉමෙ ආකාසෙයෙව සණ්ඨිතා. ආකාසට්ඨකවිමානා ඉමෙති වදති. **විජ්ජුවබ්භඝනන්තරෙති** ඝනවලාහකන්තරෙ ජලමානා විජ්ජු විය. **සුනිවිට්ඨායාති** මග්ගෙන ආගතත්තා සුප්පතිට්ඨිතාය. ඉදං වුත්තං හොති – මහාරාජ, එතෙ පුරෙ නියානිකෙ කස්සපබුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා පරිසුද්ධසීලා සමණධම්මං කරොන්තා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකත්වා අරහත්තං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තතො චුතා ඉමෙසු කනකවිමානෙසු උප්පන්නා. එතෙසං කස්සපබුද්ධසාවකානං තානි ඨානානි, යානි ත්වං, මහාරාජ, පස්සසීති.

එවමස්ස ආකාසට්ඨකවිමානානි දස්සෙත්වා සක්කස්ස සන්තිකං ගමනත්ථාය උස්සාහං කරොන්තො ආහ –

565.

‘‘විදිතානි තෙ මහාරාජ, ආවාසං පාපකම්මිනං;
අථො කල්‍යාණකම්මානං, ඨානානි විදිතානි තෙ;
උය්‍යාහි දානි රාජීසි, දෙවරාජස්ස සන්තිකෙ’’ති.

තත්ථ **ආවාසන්ති** මහාරාජ, තයා පඨමමෙව නෙරයිකානං ආවාසං දිස්වා පාපකම්මානං ඨානානි විදිතානි, ඉදානි පන ආකාසට්ඨකවිමානානි පස්සන්තෙන අථො කල්‍යාණකම්මානං ඨානානි විදිතානි, ඉදානි දෙවරාජස්ස සන්තිකෙ සම්පත්තිං දට්ඨුං උය්‍යාහි ගච්ඡාහීති.

එවඤ්ච පන වත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා සිනෙරුං පරිවාරෙත්වා ඨිතෙ සත්ත පරිභණ්ඩපබ්බතෙ දස්සෙසි. තෙ දිස්වා රඤ්ඤා මාතලිස්ස පුට්ඨභාවං ආවිකරොන්තො සත්ථා ආහ –

566.

‘‘සහස්සයුත්තං හයවාහිං, දිබ්බයානමධිට්ඨිතො;
යායමානො මහාරාජා, අද්දා සීදන්තරෙ නගෙ;
දිස්වානාමන්තයී සූතං, ඉමෙ කෙ නාම පබ්බතා’’ති.

තත්ථ **භයවාහින්ති** භයෙහි වාහියමානං. **දිබ්බයානමධිට්ඨිතොති** දිබ්බයානෙ ඨිතො හුත්වා. **අද්දාති** අද්දස. **සීදන්තරෙති** සීදාමහාසමුද්දස්ස අන්තරෙ. තස්මිං කිර මහාසමුද්දෙ උදකං සුඛුමං, මොරපිඤ්ඡමත්තම්පි පක්ඛිත්තං පතිට්ඨාතුං න සක්කොති සීදතෙව, තස්මා සො ‘‘සීදාමහාසමුද්දො’’ති වුච්චති. තස්ස අන්තරෙ. **නගෙති** පබ්බතෙ. **කෙ නාමාති** කෙ නාම නාමෙන ඉමෙ පබ්බතාති.

එවං නිමිරඤ්ඤා පුට්ඨො මාතලි දෙවපුත්තො ආහ –

568.

‘‘සුදස්සනො කරවීකො, ඊසධරො යුගන්ධරො;

නෙමින්ධරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරී බ්‍රහා.

569.

‘‘එතෙ සීදන්තරෙ නගා, අනුපුබ්බසමුග්ගතා;

මහාරාජානමාවාසා, යානි ත්වං රාජ පස්සසී’’ති.

තත්ථ **සුදස්සනොති** අයං, මහාරාජ, එතෙසං සබ්බබාහිරො සුදස්සනො පබ්බතො නාම, තදනන්තරෙ කරවීකො නාම, සො සුදස්සනතො උච්චතරො. උභින්නම්පි පන තෙසං අන්තරෙ එකොපි සීදන්තරමහාසමුද්දො. කරවීකස්ස අනන්තරෙ ඊසධරො නාම, සො කරවීකතො උච්චතරො. තෙසම්පි අන්තරෙ එකො සීදන්තරමහාසමුද්දො. ඊසධරස්ස අනන්තරෙ යුගන්ධරො නාම, සො ඊසධරතො උච්චතරො. තෙසම්පි අන්තරෙ එකො සීදන්තරමහාසමුද්දො. යුගන්ධරස්ස අනන්තරෙ නෙමින්ධරො නාම, සො යුගන්ධරතො උච්චතරො. තෙසම්පි අන්තරෙ එකො සීදන්තරමහාසමුද්දො. නෙමින්ධරස්ස අනන්තරෙ විනතකො නාම, සො නෙමින්ධරතො උච්චතරො. තෙසම්පි අන්තරෙ එකො සීදන්තරමහාසමුද්දො. විනතකස්ස අනන්තරෙ අස්සකණ්ණො නාම, සො විනතකතො උච්චතරො. තෙසම්පි අන්තරෙ එකො සීදන්තරමහාසමුද්දො. **අනුපුබ්බසමුග්ගතාති** එතෙ සීදන්තරමහාසමුද්දෙ සත්ත පබ්බතා අනුපටිපාටියා සමුග්ගතා සොපානසදිසා හුත්වා ඨිතා. **යානීති** යෙ ත්වං, මහාරාජ, ඉමෙ පබ්බතෙ පස්සසි, එතෙ චතුණ්ණං මහාරාජානං ආවාසාති.

එවමස්ස චාතුමහාරාජිකදෙවලොකං දස්සෙත්වා පුරතො රථං පෙසෙත්වා තාවතිංසභවනස්ස චිත්තකූටද්වාරකොට්ඨකං පරිවාරෙත්වා ඨිතා ඉන්දපටිමා දස්සෙසි. තං දිස්වා රාජා පුච්ඡි, ඉතරොපිස්ස බ්‍යාකාසි.

570.

‘‘අනෙකරූපං රුචිරං, නානාචිත්‍රං පකාසති;

ආකිණ්ණං ඉන්දසදිසෙහි, බ්‍යග්ඝෙහෙව සුරක්ඛිතං.

571.

‘‘චිත්තී හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමං නු ද්වාරං කිමභඤ්ඤමාහු, මනොරමං දිස්සති දූරතොව.

572.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

573.

‘‘‘චිත්‍රකූටො’ති යං ආහු, දෙවරාජපවෙසනං;
සුදස්සනස්ස ගිරිනො, ද්වාරඤ්හෙතං පකාසති.

574.

‘‘අනෙකරූපං රුචිරං, නානාචිත්‍රං පකාසති;
ආකිණ්ණං ඉන්දසදිසෙහි, බ්‍යග්ඝෙහෙව සුරක්ඛිතං;
පවිසෙතෙන රාජීසි, අරජං භූමිමක්කමා’’ති.

තත්ථ **අනෙකරූපන්ති** අනෙකජාතිකං. **නානාචිත්‍රන්ති** නානාරතනචිත්‍රං. **පකාසතීති** කිං නාම එතං පඤ්ඤායති. **ආකිණ්ණන්ති** සම්පරිපුණ්ණං. **බ්‍යග්ඝෙහෙව සුරක්ඛිතන්ති** යථා නාම බ්‍යග්ඝෙහි වා සීහෙහි වා මහාවනං, එවං ඉන්දසදිසෙහෙව සුරක්ඛිතං. තාසඤ්ච පන ඉන්දපටිමානං ආරක්ඛණත්ථාය ඨපිතභාවො එකකනිපාතෙ **කුලාවකජාතකෙ** (ජා. 1.1.31) වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බො. **කිංමභඤ්ඤමාහූති** කින්නාමං වදන්ති. **පවෙසනන්ති** නික්ඛමනප්පවෙසනත්ථාය නිම්මිතං. **සුදස්සනස්සාති** සොභනදස්සනස්ස සිනෙරුගිරිනො. **ද්වාරං හෙතන්ති** එතං සිනෙරුමත්ථකෙ පතිට්ඨිතස්ස දසසහස්සයොජනිකස්ස දෙවනගරස්ස ද්වාරං පකාසති, ද්වාරකොට්ඨකො පඤ්ඤායතීති අත්ථො. **පවිසෙතෙනාති** එතෙන ද්වාරෙන දෙවනගරං පවිස. **අරජං භූමිමක්කමාති** අරජං සුවණ්ණරජතමණිමයං නානාපුප්ඵෙහි සමාකිණ්ණං දිබ්බභූමිං දිබ්බයානෙන අක්කම, මහාරාජාති.

එවඤ්ච පන වත්වා මාතලි රාජානං දෙවනගරං පවෙසෙසි. තෙන වුත්තං –

575.

‘‘සහස්සයුත්තං හයවාහිං, දිබ්බයානමධිට්ඨිතො;
යායමානො මහාරාජා, අද්දා දෙවසභං ඉද’’න්ති.

සො දිබ්බයානෙ ඨිතොව ගච්ඡන්තො සුධම්මාදෙවසභං දිස්වා මාතලිං පුච්ඡි, සොපිස්ස ආචික්ඛි.

576.

‘‘යථා සරදෙ ආකාසෙ, නීලොභාසො පදිස්සති;
තථූපමං ඉදං බ්‍යම්හං, වෙළුරියාසු නිම්මිතං.

577.

‘‘විත්ති හි මං වින්දති සූත දිස්වා, පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථි;
ඉමං නු බ්‍යම්හං කිමභඤ්ඤමාහු, මනොරමං දිස්සති දූරතොව.

578.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, මාතලි දෙවසාරථී;
විපාකං පුඤ්ඤකම්මානං, ජානං අක්ඛාසිජානතො.

579.

‘‘‘සුධම්මා’ ඉති යං ආහු, පස්සෙසා දිස්සතෙ සභා;
වෙළුරියාරුචිරා චිත්‍රා, ධාරයන්ති සුනිම්මිතා.

580.

‘‘අට්ඨංසා සුකතා ථම්භා, සබ්බෙ වෙළුරියාමයා;
යත්ථ දෙවා තාවතිංසා, සබ්බෙ ඉන්දපුරොහිතා.

581.

‘‘අත්ථං දෙවමනුස්සානං, චින්තයන්තා සමච්ඡරෙ;
පවිසෙතෙන රාජීසි, දෙවානං අනුමොදනන්ති.

තත්ථ **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං, දෙවසභං අද්දසාති අත්ථො. **පස්සෙසාති** පස්ස එසා. **වෙළුරියා රුචිරාති** රුචිරවෙළුරියා. **චිත්‍රාති** නානාරතනවිචිත්‍රා. **ධාරයන්තීති** ඉමං සභං එතෙ අට්ඨංසාදිභෙදා සුකතා ථම්භා ධාරයන්ති. **ඉන්දපුරොහිතාති** ඉන්දං පුරොහිතං පුරෙචාරිකං කත්වා පරිවාරෙත්වා ඨිතා දෙවමනුස්සානං අත්ථං චින්තයන්තා අච්ඡන්ති. **පවිසෙතෙනාති** ඉමිනා මග්ගෙන යත්ථ දෙවා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුමොදන්තා අච්ඡන්ති, තං ඨානං දෙවානං අනුමොදනං පවිස.

දෙවාපි ඛො තස්සාගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තාව නිසීදිංසු. තෙ ‘‘රාජා ආගතො’’ති සුත්වා දිබ්බගන්ධවාසපුප්ඵහත්ථා යාව චිත්තකූටද්වාරකොට්ඨකා පටිමග්ගං ගන්ත්වා මහාසත්තං දිබ්බගන්ධමාලාදීහි පූජයන්තා සුධම්මාදෙවසභං ආනයිංසු. රාජා රථා ඔතරිත්වා දෙවසභං පාවිසි. දෙවා ආසනෙන නිමන්තයිංසු. සක්කොපි ආසනෙන චෙව කාමෙහි ච නිමන්තෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

582.

‘‘තං දෙවා පටිනන්දිංසු, දිස්වා රාජානමාගතං;

ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, අථො තෙ අදුරාගතං;
නිසීද දානි රාජීසි, දෙවරාජස්ස සන්තිකෙ.

583.

‘‘සක්කොපි පටිනන්දිත්ථ, වෙදෙහං මිථිලග්ගහං;
නිමන්තයිත්ථ කාමෙහි, ආසනෙන ච වාසවො.

584.

‘‘සාධු ඛොසි අනුප්පත්තො, ආවාසං වසවත්තිනං;
වස දෙවෙසු රාජීසි, සබ්බකාමසමිද්ධිසු;
තාවතිංසෙසු දෙවෙසු, භුඤ්ජ කාමෙ අමානුසෙ’’ති.

තත්ථ **පටිනන්දිංසූති** සම්පියායිංසු, හට්ඨතුට්ඨාව හුත්වා සම්පටිච්ඡිංසු. **සබ්බකාමසමිද්ධිසූති** සබ්බෙසං කාමානං සමිද්ධියුත්තෙසු.

එවං සක්කෙන දිබ්බකාමෙහි චෙව ආසනෙන ච නිමන්තිතො රාජා පටික්ඛිපන්තො ආහ –

585.

‘‘යථා යාචිතකං යානං, යථා යාචිතකං ධනං;
එවං සම්පදමෙවෙතං, යං පරතො දානපච්චයා.

586.

‘‘න චාහමෙතමිච්ඡාමි, යං පරතො දානපච්චයා;
සයංකතානි පුඤ්ඤානි, තං මෙ ආවෙණිකං ධනං.

587.

‘‘සොහං ගන්ත්වා මනුස්සෙසු, කාහාමි කුසලං බහුං;
දානෙන සමචරියාය, සංයමෙන දමෙන ච;
යං කත්වා සුඛිතො හොති, න ච පච්ඡානුතප්පතී’’ති.

තත්ථ **යං පරතො දානපච්චයාති** යං පරතො තස්ස පරස්ස දානපච්චයා තෙන දින්නත්තා ලබ්භති, තං යාචිතකසදිසං හොති, තස්මා නාහං එතං ඉච්ඡාමි. **සයංකතානීති** යානි පන මයා අත්තනා කතානි පුඤ්ඤානි, තමෙව මම පරෙහි අසාධාරණත්තා ආවෙණිකං ධනං අනුගාමියධනං. **සමචරියායාති** තීහි ද්වාරෙහි සමචරියාය. **සංයමෙනාති** සීලරක්ඛණෙන. **දමෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන.

එවං මහාසත්තො දෙවානං මධුරසද්දෙන ධම්මං දෙසෙසි. ධම්මං දෙසෙන්තොයෙව මනුස්සගණනාය සත්ත දිවසානි ඨත්වා දෙවගණං තොසෙත්වා දෙවගණමජ්ඣෙ ඨිතොව මාතලිස්ස ගුණං කථෙන්තො ආහ –

588.

‘‘බහූපකාරො නො භවං, මාතලි දෙවසාරථි;
යො මෙ කල්‍යාණකම්මානං, පාපානං පටිදස්සයී’’ති.

තත්ථ **යො මෙ කල්‍යාණකම්මානං, පාපානං පටිදස්සයීති** යො එස මය්හං කල්‍යාණකම්මානං දෙවානඤ්ච ඨානානි පාපකම්මානං නෙරයිකානඤ්ච පාපානි ඨානානි දස්සෙසීති අත්ථො.

සග්ගකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

අථ රාජා සක්කං ආමන්තෙත්වා ‘‘ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, මනුස්සලොකං ගන්තු’’න්ති ආහ. සක්කො ‘‘තෙන හි, සම්ම මාතලි, නිමිරාජානං තත්ථෙව මිථිලං නෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා රථං උපට්ඨාපෙසි. රාජා දෙවගණෙහි සද්ධිං සම්මොදිත්වා දෙවෙ නිවත්තාපෙත්වා රථං අභිරුහි. මාතලි රථං පෙසෙන්තො පාචීනදිසාභාගෙන මිථිලං පාපුණි. මහාජනො දිබ්බරථං දිස්වා ‘‘රාජා නො ආගතො’’ති පමුදිතො අහොසි. මාතලි මිථිලං පදක්ඛිණං කත්වා තස්මිංයෙව සීහපඤ්ජරෙ මහාසත්තං ඔතාරෙත්වා ‘‘ගච්ඡාමහං, මහාරාජා’’ති ආපුච්ඡිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. මහාජනොපි රාජානං පරිවාරෙත්වා ‘‘කීදිසො, දෙව, දෙවලොකො’’ති පුච්ඡි. රාජා දෙවතානඤ්ච සක්කස්ස ච දෙවරඤ්ඤො සම්පත්තිං වණ්ණෙත්වා ‘‘තුම්හෙපි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොථ, එවං තස්මිං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිස්සථා’’ති මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙසි.

සො අපරභාගෙ කප්පකෙන පලිතස්ස ජාතභාවෙ ආරොචිතෙ පලිතං සුවණ්ණසණ්ඩාසෙන උද්ධරාපෙත්වා හත්ථෙ ඨපෙත්වා කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං පටිච්ඡාපෙසි. තෙන ච ‘‘කස්මා, දෙව, පබ්බජිස්සසී’’ති වුත්තෙ –

‘‘උත්තමඞ්ගරුහා මය්හං, ඉමෙ ජාතා වයොහරා;
පාතුභූතා දෙවදූතා, පබ්බජ්ජාසමයො මමා’’ති. –

ගාථං වත්වා පුරිමරාජානො විය පබ්බජිත්වා තස්මිංයෙව අම්බවනෙ විහරන්තො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි. තස්සෙවං පබ්බජිතභාවං ආවිකරොන්තො සත්ථා ඔසානගාථමාහ –

589.

‘‘ඉදං වත්වා නිමිරාජා, වෙදෙහො මිථිලග්ගහො;
පුථුයඤ්ඤං යජිත්වාන, සංයමං අජ්ඣුපාගමී’’ති.

තත්ථ **ඉදං වත්වාති** ‘‘උත්තමඞ්ගරුහා මය්හ’’න්ති ඉමං ගාථං වත්වා. **පුථුයඤ්ඤං යජිත්වානාති** මහාදානං දත්වා. **සංයමං අජ්ඣුපාගමීති** සීලසංයමං උපගතො.

පුත්තො පනස්ස කාළාරජනකො නාම තං වංසං උපච්ඡින්දි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තථාගතො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තොයෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා සක්කො අනුරුද්ධො අහොසි, මාතලි ආනන්දො, චතුරාසීති ඛත්තියසහස්සානි බුද්ධපරිසා, නිමිරාජා පන අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධො අහොසි’’න්ති.

නිමිජාතකවණ්ණනා චතුත්ථා.

[542] 5. උමඞ්ගජාතකවණ්ණනා

පඤ්චාලො සබ්බසෙනායාති ඉදං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ඤාපාරමිං ආරබ්භ කථෙසි. එකදිවසඤ්හි භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා තථාගතස්ස පඤ්ඤාපාරමිං වණ්ණයන්තා නිසීදිංසු ‘‘මහාපඤ්ඤො, ආවුසො, තථාගතො පුථුපඤ්ඤො ගම්භීරපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො පරප්පවාදමද්දනො, අත්තනො පඤ්ඤානුභාවෙන කූටදන්තාදයො බ්‍රාහ්මණෙ, සභියාදයො පරිබ්බාජකෙ, අඞ්ගුලිමාලාදයො චොරෙ, ආළවකාදයො යක්ඛෙ, සක්කාදයො දෙවෙ, බකාදයො බ්‍රහ්මානො ච දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනෙ අකාසි, බහුජනකායෙ පබ්බජ්ජං දත්වා මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨාපෙසි, එවං මහාපඤ්ඤො, ආවුසො, සත්ථා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, තථාගතො ඉදානෙව පඤ්ඤවා, අතීතෙපි අපරිපක්කෙ ඤාණෙ බොධිඤාණත්ථාය චරියං චරන්තොපි පඤ්ඤවායෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ විදෙහරට්ඨෙ මිථිලායං වෙදෙහො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස අත්ථධම්මානුසාසකා චත්තාරො පණ්ඩිතා අහෙසුං සෙනකො, පුක්කුසො, කාමින්දො, දෙවින්දො චාති. තදා රාජා බොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ පච්චූසකාලෙ එවරූපං සුපිනං අද්දස – රාජඞ්ගණෙ චතූසු කොණෙසු චත්තාරො අග්ගික්ඛන්ධා මහාපාකාරප්පමාණා උට්ඨාය පජ්ජලන්ති. තෙසං මජ්ඣෙ ඛජ්ජොපනකප්පමාණො අග්ගික්ඛන්ධො උට්ඨහිත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව චත්තාරො අග්ගික්ඛන්ධෙ අතික්කමිත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨාය සකලචක්කවාළං ඔභාසෙත්වා ඨිතො, භූමියං පතිතො සාසපබීජමත්තම්පි පඤ්ඤායති. තං සදෙවකා ලොකා සමාරකා සබ්‍රහ්මකා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙන්ති, මහාජනො ජාලන්තරෙනෙව චරති, ලොමකූපමත්තම්පි උණ්හං න ගණ්හාති. රාජා ඉමං සුපිනං දිස්වා භීතතසිතො උට්ඨාය ‘‘කිං නු ඛො මෙ භවිස්සතී’’ති චින්තෙන්තො නිසින්නකොව අරුණං උට්ඨාපෙසි.

චත්තාරොපි පණ්ඩිතා පාතොවාගන්ත්වා ''කච්චි, දෙව, සුඛං සයිත්ථා''ති සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡිංසු. සො ''කුතො මෙ සුඛසෙය්‍යං ලද්ධ''න්ති වත්වා ''එවරූපො මෙ සුපිනො දිට්ඨො''ති සබ්බං කථෙසි. අථ නං සෙනකපණ්ඩිතො ''මා භායි, මහාරාජ, මඞ්ගලසුපිනො එස, වුද්ධි වො භවිස්සතී''ති වත්වා ''කිං කාරණා ආචරියා''ති වුත්තෙ ''මහාරාජ, අම්හෙ චත්තාරො පණ්ඩිතෙ අභිභවිත්වා අඤ්ඤො වො පඤ්චමො පණ්ඩිතො උප්පජ්ජිස්සති, මයඤ්හි චත්තාරො පණ්ඩිතා චත්තාරො අග්ගික්ඛන්ධා විය, තෙසං මජ්ඣෙ උප්පන්නො අග්ගික්ඛන්ධො විය අඤ්ඤො පඤ්චමො පණ්ඩිතො උප්පජ්ජිස්සති, සො සදෙවකෙ ලොකෙ අසදිසො භවිස්සතී''ති වත්වා ''ඉදානි පනෙස කුහි''න්ති වුත්තෙ ''මහාරාජ, අජ්ජ තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණෙන වා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙන වා භවිතබ්බ''න්ති අත්තනො සිප්පබලෙන දිබ්බචක්ඛුනා දිට්ඨො විය බ්‍යාකාසි. රාජාපි තතො පට්ඨාය තං වචනං අනුස්සරි.

මිථිලායං පන චතූසු ද්වාරෙසු පාචීනයවමජ්ඣකො, දක්ඛිණයවමජ්ඣකො, පච්ඡිමයවමජ්ඣකො, උත්තරයවමජ්ඣකොති චත්තාරො ගාමා අහෙසුං. තෙසු පාචීනයවමජ්ඣකෙ සිරිවඩ්ඪනො නාම සෙට්ඨි පටිවසති, සුමනදෙවී නාමස්ස භරියා අහොසි. මහාසත්තො තං දිවසං රඤ්ඤා සුපිනස්ස දිට්ඨවෙලාය තාවතිංසභවනතො චවිත්වා තස්සා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිංයෙව කාලෙ අපරෙපි දෙවපුත්තසහස්සා තාවතිංසභවනතො චවිත්වා තස්මිංයෙව ගාමෙ සෙට්ඨානුසෙට්ඨීනං කුලෙසු පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු. සුමනදෙවීපි දසමාසච්චයෙන සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො මනුස්සලොකං ඔලොකෙන්තො මහාසත්තස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනභාවං ඤත්වා ''ඉමං බුද්ධඞ්කුරං සදෙවකෙ ලොකෙ පාකටං කාතුං වට්ටතී''ති මහාසත්තස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තක්ඛණෙ අදිස්සමානකායෙන ගන්ත්වා තස්ස හත්ථෙ එකං ඔසධඝටිකං ඨපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. මහාසත්තො තං මුට්ඨිං කත්වා ගණ්හි. තස්මිං පන මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තෙ මාතු අප්පමත්තකම්පි දුක්ඛං නාහොසි, ධමකරණතො උදකමිව සුඛෙන නික්ඛමි.

සා තස්ස හත්ථෙ ඔසධඝටිකං දිස්වා ''තාත, කිං තෙ ලද්ධ''න්ති ආහ. ''ඔසධං, අම්මා''ති දිබ්බොසධං මාතු හත්ථෙ ඨපෙසි. ඨපෙත්වා ච පන ''අම්ම, ඉදං ඔසධං යෙන කෙනචි ආබාධෙන ආබාධිකානං දෙථා''ති ආහ. සා තුට්ඨපහට්ඨා සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිනො ආරොචෙසි. තස්ස පන සත්තවස්සිකො සීසාබාධො අත්ථි. සො තුට්ඨපහට්ඨො හුත්වා ''අයං මාතුකුච්ඡිතො ජායමානො ඔසධං ගහෙත්වා ආගතො, ජාතක්ඛණෙයෙව මාතරා සද්ධිං කථෙසි, එවරූපෙන පුඤ්ඤවතා දින්නං ඔසධං මහානුභාවං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා තං ඔසධං ගහෙත්වා නිසදායං ඝංසිත්වා ථොකං නලාටෙ මක්ඛෙසි. තස්මිං ඛණෙ තස්ස සත්තවස්සිකො සීසාබාධො පදුමපත්තතො උදකං විය නිවත්තිත්වා ගතො. සො ''මහානුභාවං

ඔසධ''න්ති සොමනස්සප්පත්තො අහොසි. මහාසත්තස්ස ඔසධං ගහෙත්වා ආගතභාවො සබ්බත්ථ පාකටො ජාතො. යෙ කෙචි ආබාධිකා, සබ්බෙ සෙට්ඨිස්ස ගෙහං ගන්ත්වා ඔසධං යාචන්ති. සබ්බෙසං නිසදායං සංසිත්වා ථොකං ගහෙත්වා උදකෙන ආලොලෙත්වා දෙති. දිබ්බොසධෙන සරීරෙ මක්ඛිතමත්තෙයෙව සබ්බාබාධා වූපසම්මන්ති. සුඛිතා මනුස්සා ''සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිනො ගෙහෙ ඔසධස්ස මහන්තො ආනුභාවො''ති වණ්ණයන්තා පක්කමිංසු. මහාසත්තස්ස පන නාමග්ගහණදිවසෙ මහාසෙට්ඨි ''මම පුත්තස්ස අය්‍යකාදීනං න නාමෙන අත්ථො අත්ථි, ජායමානස්ස ඔසධං ගහෙත්වා ආගතත්තා ඔසධනාමකොව හොතූ''ති වත්වා ''මහොසධකුමාරො''ත්වෙවස්ස නාමමකාසි.

ඉදඤ්චස්ස අහොසි ''මම පුත්තො මහාපුඤ්ඤො, න එකකොව නිබ්බත්තිස්සති, ඉමිනා සද්ධිං ජාතදාරකෙහි භවිතබ්බ''න්ති. සො ඔලොකාපෙන්තො දාරකසහස්සානං නිබ්බත්තභාවං සුත්වා සබ්බෙසම්පි කුමාරකානං පිළන්ධනානි දත්වා ධාතියො දාපෙසි ''පුත්තස්ස මෙ උපට්ඨාකා භවිස්සන්තී''ති. බොධිසත්තෙන සද්ධිංයෙව තෙසං මඞ්ගලට්ඨානෙ මඞ්ගලං කාරෙසි. දාරකෙ අලඞ්කරිත්වා මහාසත්තස්ස උපට්ඨාතුං ආනෙන්ති. බොධිසත්තො තෙහි සද්ධිං කීළන්තො වඩ්ඪිත්වා සත්තවස්සිකකාලෙ සුවණ්ණපටිමා විය අභිරූපො අහොසි. අථස්ස ගාමමජ්ඣෙ තෙහි සද්ධිං කීළන්තස්ස හත්ථිඅස්සාදීසු ආගච්ඡන්තෙසු කීළාමණ්ඩලං භිජ්ජති. වාතාතපපහරණකාලෙ දාරකා කිලමන්ති. එකදිවසඤ්ච තෙසං කීළන්තානංයෙව අකාලමෙඝො උට්ඨහි. තං දිස්වා නාගබලො බොධිසත්තො ධාවිත්වා එකසාලං පාවිසි. ඉතරෙ දාරකා පච්ඡතො ධාවන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පාදෙසු පහරිත්වා උපක්ඛලිත්වා පතිතා ජණ්ණුකභෙදාදීනි පාපුණිංසු. බොධිසත්තොපි ''ඉමස්මිං ඨානෙ කීළාසාලං කාතුං වට්ටති, එවං වාතෙ වා වස්සෙ වා ආතපෙ වා ආගතෙ න කිලමිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා තෙ දාරකෙ ආහ – ''සම්මා, ඉමස්මිං ඨානෙ වාතෙ වා වස්සෙ වා ආතපෙ වා ආගතෙ ඨානනිසජ්ජසයනක්ඛමං එකං සාලං කාරෙස්සාම, එකෙකං කහාපණං ආහරථා''ති. තෙ තථා කරිංසු.

මහාසත්තො මහාවඩ්ඪකිං පක්කොසාපෙත්වා ''ඉමස්මිං ඨානෙ සාලං කරොහී''ති සහස්සං අදාසි. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සහස්සං ගහෙත්වා ඛාණුකණ්ටකෙ කොට්ටෙත්වා භූමිං සමං කාරෙත්වා සුත්තං පසාරෙසි. මහාසත්තො තස්ස සුත්තපසාරණවිධානං අනාරාධෙන්තො ''ආචරිය, එවං අපසාරෙත්වා සාධුකං පසාරෙහී''ති ආහ. සාමි, අහං අත්තනො සිප්පානුරූපෙන පසාරෙසිං, ඉතො අඤ්ඤං න ජානාමීති. 'එත්තකං අජානන්තො ත්වං අම්හාකං ධනං ගහෙත්වා සාලං කථං කරිස්සසි, ආහර, සුත්තං පසාරෙත්වා තෙ දස්සාමී''ති ආහරාපෙත්වා සයං සුත්තං පසාරෙසි. තං විස්සකම්මදෙවපුත්තස්ස පසාරිතං විය අහොසි. තතො වඩ්ඪකිං ආහ ''එවං පසාරෙතුං සක්ඛිස්සසී''ති? ''න සක්ඛිස්සාමී''ති. ''මම

විචාරණාය පන කාතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''සක්ඛිස්සාමි, සාමී''ති. මහාසත්තො යථා තස්සා සාලාය එකස්මිං පදෙසෙ අනාථානං වසනට්ඨානං හොති, එකස්මිං අනාථානං ඉත්ථීනං විජායනට්ඨානං, එකස්මිං ආගන්තුකසමණබ්‍රාහ්මණානං වසනට්ඨානං, එකස්මිං ආගන්තුකමනුස්සානං වසනට්ඨානං, එකස්මිං ආගන්තුකවාණිජානං භණ්ඩට්ඨපනට්ඨානං හොති, තථා සබ්බානි ඨානානි බහිමුඛානි කත්වා සාලං විචාරෙසි. තත්ථෙව කීළාමණ්ඩලං, තත්ථෙව විනිච්ඡයං, තත්ථෙව ධම්මසභං කාරෙසි. කතිපාහෙනෙව නිට්ඨිතාය සාලාය චිත්තකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා සයං විචාරෙත්වා රමණීයං චිත්තකම්මං කාරෙසි. සාලා සුධම්මාදෙවසභාපටිභාගා අහොසි.

තතො ''න එත්තකෙන සාලා සොභති, පොක්ඛරණිං පන කාරෙතුං වට්ටතී''ති පොක්ඛරණිං ඛණාපෙත්වා ඉට්ඨකවඩ්ඪකිං පක්කොසාපෙත්වා සයං විචාරෙත්වා සහස්සවඞ්කං සතතිත්ථං පොක්ඛරණිං කාරෙසි. සා පඤ්චවිධපදුමසඤ්ඡන්නා නන්දාපොක්ඛරණී විය අහොසි. තස්සා තීරෙ පුප්ඵඵලධරෙ නානාරුක්ඛෙ රොපාපෙත්වා නන්දනවනකප්පං උය්‍යානං කාරෙසි. තමෙව ච සාලං නිස්සාය ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණානඤ්චෙව ආගන්තුකගමිකාදීනඤ්ච දානවත්තං පට්ඨපෙසි. තස්ස සා කිරියා සබ්බත්ථ පාකටා අහොසි. බහූ මනුස්සා ඔසරන්ති. මහාසත්තො සාලාය නිසීදිත්වා සම්පත්තසම්පත්තානං කාරණාකාරණං යුත්තායුත්තං කථෙසි, විනිච්ඡයං ඨපෙසි, බුද්ධුප්පාදකාලො විය අහොසි.

වෙදෙහරාජාපි සත්තවස්සච්චයෙන ''චත්තාරො පණ්ඩිතා 'අම්හෙ අභිභවිත්වා පඤ්චමො පණ්ඩිතො උප්පජ්ජිස්සතී'ති මෙ කථයිංසු, කත්ථ සො එතරහී''ති සරිත්වා ''තස්ස වසනට්ඨානං ජානාථා''ති චතූහි ද්වාරෙහි චත්තාරො අමච්චෙ පෙසෙසි. සෙසද්වාරෙහි නික්ඛන්තා අමච්චා මහාසත්තං න පස්සිංසු. පාචීනද්වාරෙන නික්ඛන්තො අමච්චො පන සාලාදීනි දිස්වා ''පණ්ඩිතෙන නාම ඉමිස්සා සාලාය කාරකෙන වා කාරාපකෙන වා භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා මනුස්සෙ පුච්ඡි ''අයං සාලා කතරවඩ්ඪකිනා කතා''ති? මනුස්සා ''නායං වඩ්ඪකිනා කතා, සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිපුත්තෙන මහොසධපණ්ඩිතෙන අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන විචාරෙත්වා කතා''ති වදිංසු. ''කතිවස්සො පන පණ්ඩිතො''ති? ''පරිපුණ්ණසත්තවස්සො''ති. අමච්චො රඤ්ඤා දිට්ඨසුපිනදිවසතො පට්ඨාය වස්සං ගණෙත්වා ''රඤ්ඤො දිට්ඨසුපිනෙන සමෙති, අයමෙව සො පණ්ඩිතො''ති රඤ්ඤො දූතං පෙසෙසි ''දෙව, පාචීනයවමජ්ඣකගාමෙ සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිපුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො නාම සත්තවස්සිකොව සමානො එවරූපං නාම සාලං විචාරෙසි, පොක්ඛරණිං උය්‍යානඤ්ච කාරෙසි, ඉමං පණ්ඩිතං ගහෙත්වා ආනෙමී''ති. රාජා තං කථං සුත්වාව තුට්ඨචිත්තො හුත්වා සෙනකං පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''කිං, ආචරිය, ආනෙම පණ්ඩිත''න්ති පුච්ඡි. සො ලාභං මච්ඡරායන්තො ''මහාරාජ, සාලාදීනං

කාරාපිතමත්තෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති, යො කොචි එතානි කාරෙති, අප්පමත්තකං එත''න්ති ආහ. සො තස්ස කථං සුත්වා ''භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙනා''ති තුණ්හී හුත්වා ''තත්ථෙව වසන්තො පණ්ඩිතං වීමංසතූ''ති අමච්චස්ස දූතං පටිපෙසෙසි. තං සුත්වා අමච්චො තත්ථෙව වසන්තො පණ්ඩිතං වීමංසි.

සත්තදාරකපඤ්හො

තත්රිදං වීමංසනුද්දානං –

''මංසං ගොණො ගන්ථි සුත්තං, පුත්තො ගොතො රථෙන ච;
දණ්ඩො සීසං අහි චෙව, කුක්කුටො මණි විජායනං;
ඔදනං වාලුකඤ්චාපි, තළාකුය්යානං ගද්‍රභො මණී''ති.

තත්ථ **මංසන්ති** එකදිවසං බොධිසත්තෙ කීළාමණ්ඩලං ගච්ඡන්තෙ එකො සෙනො සූනඵලකතො මංසපෙසිං ගහෙත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තං දිස්වා දාරකා ''මංසපෙසිං ඡඩ්ඩාපෙස්සාමා''ති සෙනං අනුබන්ධිංසු. සෙනො ඉතො චිතො ච ධාවති. තෙ උද්ධං ඔලොකෙත්වා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො ගච්ඡන්තා පාසාණාදීසු උපක්ඛලිත්වා කිලමන්ති. අථ නෙ පණ්ඩිතො ආහ ''ඡඩ්ඩාපෙස්සාමි න''න්ති. ''ඡඩ්ඩාපෙහි සාමී''ති. ''තෙන හි පස්සථා''ති සො උද්ධං අනොලොකෙත්වාව වාතවෙගෙන ධාවිත්වා සෙනස්ස ඡායං අක්කමිත්වා පාණිං පහරිත්වා මහාරවං රවි. තස්ස තෙජෙන සො සද්දො සෙනස්ස කුච්ඡියං විනිවිජ්ඣිත්වා නිච්ඡාරිතො විය අහොසි. සො භීතො මංසං ඡඩ්ඩෙසි. මහාසත්තො ඡඩ්ඩිතභාවං ඤත්වා ඡායං ඔලොකෙන්තොව භූමියං පතිතුං අදත්වා ආකාසෙයෙව සම්පටිච්ඡි. තං අච්ඡරියං දිස්වා මහාජනො නදන්තො වග්ගන්තො අප්ඵොටෙන්තො මහාසද්දං අකාසි. අමච්චො තං පවත්තිං ඤත්වා රඤ්ඤො දූතං පෙසෙසි ''පණ්ඩිතො ඉමිනා උපායෙන මංසපෙසිං ඡඩ්ඩාපෙසි, ඉදං දෙවො ජානාතූ''ති. තං සුත්වා රාජා සෙනකං පුච්ඡි ''කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත''න්ති? සො චින්තෙසි ''තස්ස ඉධාගතකාලතො පට්ඨාය මයං නිප්පභා භවිස්සාම, අත්ථිභාවම්පි නො රාජා න ජානිස්සති, න තං ආනෙතුං වට්ටතී''ති. සො බලවලාභමච්ඡරියතාය ''මහාරාජ, එත්තකෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති, අප්පමත්තකං කිඤ්චි එත''න්ති ආහ. රාජා මජ්ඣත්තොව හුත්වා ''තත්ථෙව නං වීමංසතූ''ති පුන පෙසෙසි.

ගොණොති එකො පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසී පුරිසො ''වස්සෙ පතිතෙ කසිස්සාමී''ති ගාමන්තරතො ගොණෙ කිණිත්වා ආනෙත්වා ගෙහෙ වසාපෙත්වා පුනදිවසෙ ගොචරත්ථාය තිණභූමිං ආනෙත්වා ගොණපිට්ඨෙ නිසින්නො කිලන්තරූපො ඔතරිත්වා රුක්ඛමූලෙ නිපන්නොව නිද්දං ඔක්කමි. තස්මිං ඛණෙ එකො චොරො ගොණෙ ගහෙත්වා පලායි. සො පබුජ්ඣිත්වා ගොණෙ අපස්සන්තො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙත්වා ගොණෙ ගහෙත්වා පලායන්තං චොරං දිස්වා වෙගෙන පක්ඛන්දිත්වා ''කුහිං මෙ

පටුන

ගොණෙ නෙසී''ති ආහ. ''මම ගොණෙ අත්තනො ඉච්ඡිතට්ඨානං නෙමී''ති. තෙසං විවාදං සුත්වා මහාජනො සන්නිපති. පණ්ඩිතො තෙසං සාලාද්වාරෙන ගච්ඡන්තානං සද්දං සුත්වා උභොපි පක්කොසාපෙත්වා තෙසං කිරියං දිස්වාව ''අයං චොරො, අයං ගොණසාමිකො''ති ජානාති. ජානන්තොපි ''කස්මා විවදථා''ති පුච්ඡි. ගොණසාමිකො ආහ – ''සාමි, ඉමෙ අහං අසුකගාමතො අසුකස්ස නාම හත්ථතො කිණිත්වා ආනෙත්වා ගෙහෙ වසාපෙත්වා ගොචරත්ථාය තිණභූමිං නෙසිං, තත්ථ මම පමාදං දිස්වා අයං ගොණෙ ගහෙත්වා පලායි. ස්වාහං ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො ඉමං දිස්වා අනුබන්ධිත්වා ගණ්හිං, අසුකගාමවාසිනො මයා එතෙසං කිණිත්වා ගහිතභාවං ජානන්තී''ති. චොරො පන ''මමෙතෙ සරජාතිකා, අයං මුසා භණතී''ති ආහ.

අථ නෙ පණ්ඩිතො ''අහං වො අඩ්ඩං ධම්මෙන විනිච්ඡිනිස්සාමි, ඨස්සථ මෙ විනිච්ඡයෙ''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, සාමි, ඨස්සාමා''ති වුත්තෙ ''මහාජනස්ස මනං ගණ්හිතුං වට්ටතී''ති පඨමං චොරං පුච්ඡි ''තයා ඉමෙ ගොණා කිං ඛාදාපිතා කිං පායිතා''ති? ''යාගුං පායිතා තිලපිට්ඨකඤ්ච මාසෙ ච ඛාදාපිතා''ති. තතො ගොණසාමිකං පුච්ඡි. සො ආහ – ''සාමි, කුතො මෙ දුග්ගතස්ස යාගුආදීනි ලද්ධානි, තිණමෙව ඛාදාපිතා''ති. පණ්ඩිතො තෙසං කථං පරිසං ගාහාපෙත්වා පියඞ්ගුපත්තානි ආහරාපෙත්වා කොට්ටාපෙත්වා උදකෙන මද්දාපෙත්වා ගොණෙ පායෙසි. ගොණා තිණමෙව ඡඩ්ඩයිංසු. පණ්ඩිතො ''පස්සථෙත''න්ති මහාජනස්ස දස්සෙත්වා චොරං පුච්ඡි ''ත්වං චොරොසි, න චොරොසී''ති? සො ''චොරොම්හී''ති ආහ. ''තෙන හි ත්වං ඉතො පට්ඨාය මා එවරූපමකාසී''ති ඔවදි. බොධිසත්තස්ස පරිසා පන තං හත්ථපාදෙහි කොට්ටෙත්වා දුබ්බලමකාසි. අථ නං පණ්ඩිතො ''දිට්ඨධම්මෙයෙව තාව ඉමං දුක්ඛං ලභසි, සම්පරායෙ පන නිරයාදීසු මහාදුක්ඛං අනුභවිස්සසි, සම්ම, ත්වං ඉතො පට්ඨාය පජහෙතං කම්ම''න්ති වත්වා තස්ස පඤ්ච සීලානි අදාසි. අමච්චො තං පවත්තිං යථාභූතං රඤ්ඤො ආරොචාපෙසි. රාජා සෙනකං පුච්ඡි ''කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත''න්ති. ''ගොණඅඩ්ඩං නාම, මහාරාජ, යෙ කෙචි විනිච්ඡිනන්ති, ආගමෙහි තාවා''ති වුත්තෙ රාජා මජ්ඣත්තො හුත්වා පුන තථෙව සාසනං පෙසෙසි. සබ්බට්ඨානෙසුපි එවං වෙදිතබ්බං. ඉතො පරං පන උද්දානමත්තමෙව විභජිත්වා දස්සයිස්සාමාති.

ගන්ථීති එකා දුග්ගතිත්ථී නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි ගන්ථිකෙ බන්ධිත්වා කතං සුත්තගන්ථිතපිළන්ධනං ගීවතො මොචෙත්වා සාටකස්ස උපරි ඨපෙත්වා න්හායිතුං පණ්ඩිතෙන කාරිතපොක්ඛරණිං ඔතරි. අපරා තරුණිත්ථී තං දිස්වා ලොභං උප්පාදෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ''අම්ම, අතිවිය සොභනං ඉදං කිත්තකෙන තෙ කතං, අහම්පි අත්තනො එවරූපං කරිස්සාමි, ගීවාය පිළන්ධිත්වා පමාණං තාවස්ස උපධාරෙමී''ති වත්වා තාය උජුචිත්තතාය ''උපධාරෙහී''ති වුත්තෙ ගීවාය පිළන්ධිත්වා පක්කාමි. ඉතරා

තං දිස්වා සීසං උත්තරිත්වා සාටකං නිවාසෙත්වා උපධාවිත්වා ‘‘කහං මෙ පිළන්ධනං ගහෙත්වා පලායිස්සසී’’ති සාටකෙ ගණ්හි. ඉතරා ‘‘නාහං තව සන්තකං ගණ්හාමි, මම ගීවායමෙව පිළන්ධන’’න්ති ආහ. මහාජනො තං සුත්වා සන්නිපති. පණ්ඩිතො දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො තාසං කලහං කත්වා සාලාද්වාරෙන ගච්ඡන්තීනං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං සද්දො එසො’’ති පුච්ඡිත්වා උභින්නං කලහකාරණං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා ආකාරෙනෙව චොරිඤ්ච අචොරිඤ්ච ඤත්වාපි තමත්ථං පුච්ඡිත්වා ‘‘අහං වො ධම්මෙන විනිච්ඡිනිස්සාමි, මම විනිච්ඡයෙ ඨස්සථා’’ති වත්වා ‘‘ආම, ඨස්සාම, සාමී’’ති වුත්තෙ පඨමං චොරිං පුච්ඡි ‘‘ත්වං ඉමං පිළන්ධනං පිළන්ධන්තී කතරගන්ධං විලිම්පසී’’ති? ‘‘අහං නිච්චං සබ්බසංහාරකං විලිම්පාමී’’ති. සබ්බසංහාරකො නාම සබ්බගන්ධෙහි යොජෙත්වා කතගන්ධො. තතො ඉතරං පුච්ඡි. සා ආහ ‘‘කුතො, සාමි, ලද්ධො දුග්ගතාය මය්හං සබ්බසංහාරකො, අහං නිච්චං පියඞ්ගුපුප්ඵගන්ධමෙව විලිම්පාමී’’ති. පණ්ඩිතො උදකපාතිං ආහරාපෙත්වා තං පිළන්ධනං තත්ථ පක්ඛිපාපෙත්වා ගන්ධිකං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එතං ගන්ධං උපසිඞ්ඝිත්වා අසුකගන්ධභාවං ජානාහී’’ති ආහ. සො උපසිඞ්ඝන්තො පියඞ්ගුපුප්ඵභාවං ඤත්වා ඉමං එකකනිපාතෙ ගාථමාහ –

‘‘සබ්බසංහාරකො නත්ථි, සුද්ධං කඞ්ගු පවායති;
අලිකං භාසතියං ධුත්තී, සච්චමාහු මහල්ලිකා’’ති. (ජා. 1.1.110);

තත්ථ **ධුත්තීති** ධුත්තිකා. **ආහූති** ආහ, අයමෙව වා පාඨො.

එවං මහාසත්තො තං කාරණං මහාජනං ජානාපෙත්වා ‘‘ත්වං චොරීසි, න චොරීසී’’ති පුච්ඡිත්වා චොරිභාවං පටිජානාපෙසි. තතො පට්ඨාය මහාසත්තස්ස පණ්ඩිතභාවො පාකටො ජාතො.

සුත්තන්ති එකා කප්පාසක්ඛෙත්තරක්ඛිකා ඉත්ථී කප්පාසක්ඛෙත්තං රක්ඛන්තී තත්ථෙව පරිසුද්ධං කප්පාසං ගහෙත්වා සුඛුමසුත්තං කන්තිත්වා ගුළං කත්වා උච්ඡඞ්ගෙ ඨපෙත්වා ගාමං ආගච්ඡන්තී ‘‘පණ්ඩිතස්ස පොක්ඛරණියං න්හායිස්සාමී’’ති තීරං ගන්ත්වා සාටකං මුඤ්චිත්වා සාටකස්ස උපරි සුත්තගුළං ඨපෙත්වා ඔතරිත්වා පොක්ඛරණියං න්හායති. අපරා තං දිස්වා ලුද්ධචිත්තතාය තං ගහෙත්වා ‘‘අහො මනාපං සුත්තං, අම්ම, තයා කත’’න්ති අච්ඡරං පහරිත්වා ඔලොකෙන්තී විය උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා පක්කාමි. සෙසං පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. පණ්ඩිතො පඨමං චොරිං පුච්ඡි ‘‘ත්වං ගුළං කරොන්තී අන්තො කිං පක්ඛිපිත්වා අකාසී’’ති? ‘‘කප්පාසඵලට්ඨිමෙව සාමී’’ති. තතො ඉතරං පුච්ඡි. සා ‘‘සාමි තිම්බරුඅට්ඨී’’න්ති ආහ. සො උභින්නං වචනං පරිසං ගාහාපෙත්වා සුත්තගුළං නිබ්බෙඨාපෙත්වා තිම්බරුඅට්ඨිං දිස්වා තං චොරිභාවං සංපටිච්ඡාපෙසි. මහාජනො හට්ඨතුට්ඨො ‘‘සුවිනිච්ඡිතො අඩ්ඩො’’ති සාධුකාරසහස්සානි පවත්තෙසි.

පුත්තොති එකදිවසං එකා ඉත්ථී පුත්තං ආදාය මුඛධොවනත්ථාය පණ්ඩිතස්ස පොක්ඛරණිං ගන්ත්වා පුත්තං න්හාපෙත්වා අත්තනො සාටකෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනො මුඛං ධොවිතුං ඔතරි. තස්මිං ඛණෙ එකා යක්ඛිනී තං දාරකං දිස්වා ඛාදිතුකාමා හුත්වා ඉත්ථිවෙසං ගහෙත්වා ''සහායිකෙ, සොභති වතායං දාරකො, තවෙසො පුත්තො''ති පුච්ඡිත්වා ''ආමා''ති වුත්තෙ ''පායෙමි න''න්ති වත්වා ''පායෙහී''ති වුත්තා තං ගහෙත්වා ථොකං කීළාපෙත්වා ආදාය පලායි. ඉතරා තං දිස්වා ධාවිත්වා ''කුහිං මෙ පුත්තං නෙසී''ති ගණ්හි. යක්ඛිනී ''කුතො තයා පුත්තො ලද්ධො, මමෙසො පුත්තො''ති ආහ. තා කලහං කරොන්තියො සාලාද්වාරෙන ගච්ඡන්ති. පණ්ඩිතො තං කලහසද්දං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා ''කිමෙත''න්ති පුච්ඡි. තා තස්ස එතමත්ථං ආරොචෙසුං. තං සුත්වා මහාසත්තො අක්ඛීනං අනිමිසතාය චෙව රත්තතාය ච නිරාසඞ්කතාය ච ඡායාය අභාවතාය ච ''අයං යක්ඛිනී''ති ඤත්වාපි ''මම විනිච්ඡයෙ ඨස්සථා''ති වත්වා ''ආම, ඨස්සාමා''ති වුත්තෙ භූමියං ලෙඛං කඩ්ඪයිත්වා ලෙඛාමජ්ඣෙ දාරකං නිපජ්ජාපෙත්වා යක්ඛිනිං හත්ථෙසු, මාතරං පාදෙසු ගාහාපෙත්වා ''ද්වෙපි කඩ්ඪිත්වා ගණ්හථ, කඩ්ඪිතුං සක්කොන්තියා එව පුත්තො''ති ආහ.

තා උභොපි කඩ්ඪිංසු. දාරකො කඩ්ඪියමානො දුක්ඛප්පත්තො හුත්වා විරවි. මාතා හදයෙන ඵලිතෙන විය හුත්වා පුත්තං මුඤ්චිත්වා රොදමානා අට්ඨාසි. පණ්ඩිතො මහාජනං පුච්ඡි ''අම්භො, දාරකෙ, මාතු හදයං මුදුකං හොති, උදාහු අමාතූ''ති. ''මාතු හදයං මුදුකං හොතී''ති. ''කිං දානි දාරකං ගහෙත්වා ඨිතා මාතා හොති, උදාහු විස්සජ්ජෙත්වා ඨිතා''ති? ''විස්සජ්ජෙත්වා ඨිතා පණ්ඩිතා''ති. ''ඉමං පන දාරකචොරිං තුම්හෙ ජානාථා''ති? ''න ජානාම, පණ්ඩිතා''ති. අථ නෙ පණ්ඩිතො ආහ – ''යක්ඛිනී එසා, එතං ඛාදිතුං ගණ්හී''ති. ''කථං ජානාසි, පණ්ඩිතා''ති. ''අක්ඛීනං අනිමිසතාය චෙව රත්තතාය ච නිරාසඞ්කතාය ච ඡායාය අභාවෙන ච නික්කරුණතාය චා''ති. අථ නං පුච්ඡි ''කාසි ත්ව''න්ති? ''යක්ඛිනීම්හි සාමී''ති. ''කස්මා ඉමං දාරකං ගණ්හී''ති? ''ඛාදිතුං ගණ්හාමි, සාමී''ති. ''අන්ධබාලෙ, ත්වං පුබ්බෙපි පාපකම්මං කත්වා යක්ඛිනී ජාතාසි, ඉදානි පුනපි පාපං කරොසි, අහො අන්ධබාලාසී''ති වත්වා තං පඤ්චසීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා ''ඉතො පට්ඨාය එවරූපං පාපකම්මං මා අකාසී''ති වත්වා තං උය්යොජෙසි. දාරකමාතාපි දාරකං ලභිත්වා ''චිරං ජීවතු සාමී''ති පණ්ඩිතං ථොමෙත්වා පුත්තං ආදාය පක්කාමි.

ගොතොති එකො කිර ලකුණ්ඩකත්තා ගොතො, කාළවණ්ණතා ච කාළොති ගොතකාළො නාම පුරිසො සත්තසංවච්ඡරානි කම්මං කත්වා භරියං ලභි. සා නාමෙන දීඝතාලා නාම. සො එකදිවසං තං ආමන්තෙත්වා ''භද්දෙ, පූවඛාදනීයං පචාහි, මාතාපිතරො දට්ඨුං ගමිස්සාමා''ති වත්වා ''කිං තෙ මාතාපිතූහී''ති තාය පටික්ඛිත්තොපි යාවතතියං වත්වා පූවඛාදනීයං පචාපෙත්වා පාථෙය්යඤ්චෙව පණ්ණාකාරඤ්ච ආදාය තාය සද්ධිං මග්ගං

පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ උත්තානවාහිනිං එකං නදිං අද්දස. තෙ පන ද්වෙපි උදකභීරුකජාතිකාව, තස්මා තං උත්තරිතුං අවිසහන්තා තීරෙ අට්ඨංසු. තදා දීඝපිට්ඨි නාමෙකො දුග්ගතපුරිසො අනුවිචරන්තො තං ඨානං පාපුණි. අථ නං තෙ දිස්වා පුච්ඡිංසු ''සම්ම, අයං නදී ගම්භීරා උත්තානා''ති. සො තෙසං කථං සුත්වා උදකභීරුකභාවං ඤත්වා ''සම්ම, අයං නදී ගම්භීරා බහුචණ්ඩමච්ඡාකිණ්ණා''ති ආහ. ''සම්ම, කථං ත්වං ගමිස්සසී''ති? සො ආහ – ''සංසුමාරමකරානං අම්හෙහි පරිචයො අත්ථි, තෙන තෙ අම්හෙ න විහෙඨෙන්තී''ති. ''තෙන හි, සම්ම, අම්හෙපි නෙහී''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි. අථස්ස තෙ ඛජ්ජභොජනං අදංසු. සො කතභත්තකිච්චො ''සම්ම, කං පඨමං නෙමී''ති පුච්ඡි. සො ආහ – ''තව සහායිකං පඨමං නෙහි, මං පච්ඡා නෙහී''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තං ඛන්ධෙ කත්වා පාථෙය්‍යඤ්චෙව පණ්ණාකාරඤ්ච ගහෙත්වා නදිං ඔතරිත්වා ථොකං ගන්ත්වා උක්කුටිකො නිසීදිත්වා පක්කාමි.

ගොතකාළො තීරෙ ඨිතොව ''ගම්භීරාවතායං නදී, එවං දීඝස්සපි නාම එවරූපා, මය්හං පන අපසය්හාව භවිස්සතී''ති චින්තෙසි. ඉතරොපි තං නදීමජ්ඣං නෙත්වා ''භද්දෙ, අහං තං පොසෙස්සාමි, සම්පන්නවත්ථාලඞ්කාරා දාසිදාසපරිවුතා විචරිස්සසි, කිං තෙ අයං ලකුණ්ඩකවාමනකො කරිස්සති, මම වචනං කරොහී''ති ආහ. සා තස්ස වචනං සුත්වාව අත්තනො සාමිකෙ සිනෙහං භින්දිත්වා තංඛණඤ්ඤෙව තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා හුත්වා ''සාමි, සචෙ මං න ඡඩ්ඩෙස්සසි, කරිස්සාමි තෙ වචන''න්ති සම්පටිච්ඡි. ''භද්දෙ, කිං වදෙසි, අහං තං පොසෙස්සාමී''ති. තෙ පරතීරං ගන්ත්වා උභොපි සමග්ගා සම්මොදමානා ''ගොතකාළං පහාය තිට්ඨ ත්ව''න්ති වත්වා තස්ස පස්සන්තස්සෙව ඛාදනීයං ඛාදන්තා පක්කමිංසු. සො දිස්වා ''ඉමෙ එකතො හුත්වා මං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායන්ති මඤ්ඤෙ''ති අපරාපරං ධාවන්තො ථොකං ඔතරිත්වා භයෙන නිවත්තිත්වා පුන තෙසු කොපෙන ''ජීවාමි වා මරාමි වා''ති උල්ලඞ්ඝිත්වා නදියං පතිතො උත්තානභාවං ඤත්වා නදිං උත්තරිත්වා වෙගෙන තං පාපුණිත්වා ''අම්භො දුට්ඨචොර, කුහිං මෙ භරියං නෙසී''ති ආහ. ඉතරොපි තං ''අරෙ දුට්ඨවාමනක, කුතො තව භරියා, මමෙසා භරියා''ති වත්වා ගීවායං ගහෙත්වා ඛිපි. සො දීඝතාලං හත්ථෙ ගහෙත්වා''තිට්ඨ ත්වං කුහිං ගච්ඡසි, සත්ත සංවච්ඡරානි කම්මං කත්වා ලද්ධභරියා මෙසී''ති වත්වා තෙන සද්ධිං කලහං කරොන්තො සාලාය සන්තිකං පාපුණි. මහාජනො සන්නිපති.

පණ්ඩිතො ''කිං සද්දො නාමෙසො''ති පුච්ඡිත්වා තෙ උභොපි පක්කොසාපෙත්වා වචනප්පටිවචනං සුත්වා ''මම විනිච්ඡයෙ ඨස්සථා''ති වත්වා ''ආම, ඨස්සාමා''ති වුත්තෙ පඨමං දීඝපිට්ඨිං පක්කොසාපෙත්වා ''ත්වං කොනාමොසී''ති පුච්ඡි. ''දීඝපිට්ඨිකො නාම, සාමී''ති. ''භරියා තෙ කා නාමා''ති? සො තස්සා නාමං අජානන්තො අඤ්ඤං කථෙසි. ''මාතාපිතරො තෙ කෙ නාමා''ති? ''අසුකා නාමා''ති. ''භරියාය පන තෙ

මාතාපිතරො කෙ නාමා''ති? සො අජානිත්වා අඤ්ඤං කථෙසි. තස්ස කථං පරිසං ගාහාපෙත්වා තං අපනෙත්වා ඉතරං පක්කොසාපෙත්වා පුරිමනයෙනෙව සබ්බෙසං නාමානි පුච්ඡි. සො යථාභූතං ජානන්තො අවිරජ්ඣිත්වා කථෙසි. තම්පි අපනෙත්වා දීඝතාලං පක්කොසාපෙත්වා ''ත්වං කා නාමා''ති පුච්ඡි. ''දීඝතාලා නාම සාමී''ති. ''සාමිකො තෙ කොනාමො''ති? සා අජානන්තී අඤ්ඤං කථෙසි. ''මාතාපිතරො තෙ කෙ නාමා''ති. ''අසුකා නාම සාමී''ති. ''සාමිකස්ස පන තෙ මාතාපිතරො කෙ නාමා''ති? සාපි විලපන්තී අඤ්ඤං කථෙසි. ඉතරෙ ද්වෙ පක්කොසාපෙත්වා මහාජනං පුච්ඡි ''කිං ඉමිස්සා දීඝපිට්ඨියස්ස වචනෙන සමෙති, උදාහු ගොතකාළස්සා''ති. ''ගොතකාළස්ස පණ්ඩිතා''ති. ''අයං එතිස්සා සාමිකො, ඉතරො චොරො''ති. අථ නං ''චොරොසි, න චොරොසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, සාමි, චොරොම්හී''ති චොරභාවං සම්පටිච්ඡි. පණ්ඩිතස්ස විනිච්ඡයෙන ගොතකාළො අත්තනො භරියං ලභිත්වා මහාසත්තං ථොමෙත්වා තං ආදාය පක්කාමි. පණ්ඩිතො දීඝපිට්ඨිමාහ ''මා පුන එවමකාසී''ති.

රථෙන චාති එකදිවසං එකො පන පුරිසො රථෙ නිසීදිත්වා මුඛධොවනත්ථාය නික්ඛමි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො ආවජ්ජෙන්තො පණ්ඩිතං දිස්වා ''මහොසධබුද්ධඞ්කුරස්ස පඤ්ඤානුභාවං පාකටං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා මනුස්සවෙසෙනාගන්ත්වා රථස්ස පච්ඡාභාගං ගහෙත්වා පායාසි. රථෙ නිසින්නො පුරිසො ''තාත, කෙනත්ථෙනාගතොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''තුම්හෙ උපට්ඨාතු''න්ති වුත්තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා යානා ඔරුය්හ සරීරකිච්චත්ථාය ගතො. තස්මිං ඛණෙ සක්කො රථං අභිරුහිත්වා වෙගෙන පාජෙසි. රථසාමිකො පන සරීරකිච්චං කත්වා නික්ඛන්තො සක්කං රථං ගහෙත්වා පලායන්තං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා ''තිට්ඨ තිට්ඨ, කුහිං මෙ රථං නෙසී''ති වත්වා ''තව රථො අඤ්ඤො භවිස්සති, අයං පන මම රථො''ති වුත්තෙ තෙන සද්ධිං කලහං කරොන්තො සාලාද්වාරං පත්තො. පණ්ඩිතො ''කිං නාමෙත''න්ති පුච්ඡිත්වා තෙ පක්කොසාපෙත්වා ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා නිබ්භයතාය චෙව අක්ඛීනං අනිමිසතාය ච ''අයං සක්කො, අයං රථසාමිකො''ති අඤ්ඤාසි, එවං සන්තෙපි විවාදකාරණං පුච්ඡිත්වා ''මම විනිච්ඡයෙ ඨස්සථා''ති වත්වා ''ආම, ඨස්සාමා''ති වුත්තෙ ''අහං රථං පාජෙස්සාමි, තුම්හෙ ද්වෙපි රථං පච්ඡතො ගහෙත්වා ගච්ඡථ, රථසාමිකො න විස්සජ්ජෙස්සති, ඉතරො විස්සජ්ජෙස්සතී''ති වත්වා පුරිසං ආණාපෙසි ''රථං පාජෙහී''ති. සො තථා අකාසි.

ඉතරෙපි ද්වෙ පච්ඡතො ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. රථසාමිකො ථොකං ගන්ත්වා විස්සජ්ජෙත්වා ඨිතො, සක්කො පන රථෙන සද්ධිං ගන්ත්වා රථෙනෙව සද්ධිං නිවත්ති. පණ්ඩිතො මනුස්සෙ ආචික්ඛි ''අයං පුරිසො ථොකං ගන්ත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා ඨිතො, අයං පන රථෙන සද්ධිං

ධාවිත්වා රථෙනෙව සද්ධිං නිවත්ති, නෙවස්ස සරීරෙ සෙදබින්දුමත්තම්පි අත්ථි, අස්සාසපස්සාසොපි නත්ථි, අභීතො අනිමිසනෙත්තො, එස සක්කො දෙවරාජා''ති. අථ නං ''සක්කො දෙවරාජාසී''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, පණ්ඩිතා''ති වුත්තෙ ''කස්මා ආගතොසී''ති වත්වා ''තවෙව පඤ්හාපකාසනත්ථං පණ්ඩිතා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි මා පුන එවමකාසී''ති ඔවදති. සක්කොපි සක්කානුභාවං දස්සෙන්තො ආකාසෙ ඨත්වා ''සුවිනිච්ඡිතො පණ්ඩිතෙන අඩ්ඩො''ති පණ්ඩිතස්ස ථුතිං කත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. තදා සො අමච්චො සයමෙව රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''මහාරාජ, පණ්ඩිතෙන එවං රථඅඩ්ඩො සුවිනිච්ඡිතො, සක්කොපි තෙන පරාජිතො, කස්මා පුරිසවිසෙසං න ජානාසි, දෙවා''ති ආහ. රාජා සෙනකං පුච්ඡි ''කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත''න්ති. සො ලාභමච්ඡරෙන ''මහාරාජ, එත්තකෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති, ආගමෙථ තාව වීමංසිත්වා ජානිස්සාමා''ති ආහ.

සත්තදාරකපඤ්හො නිට්ඨිතො.

ගද්‍රභපඤ්හො

දණ්ඩොති අථෙකදිවසං රාජා ''පණ්ඩිතං වීමංසිස්සාමා''ති ඛදිරදණ්ඩං ආහරාපෙත්වා තතො විදත්ථිං ගහෙත්වා චුන්දකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා සුට්ඨු ලිඛාපෙත්වා පාචීනයවමජ්ඣකගාමං පෙසෙසි ''පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො කිර පණ්ඩිතා, 'ඉමස්ස ඛදිරදණ්ඩස්ස ඉදං අග්ගං, ඉදං මූල'න්ති ජානන්තු, අජානන්තානං සහස්සදණ්ඩො''ති. ගාමවාසිනො සන්නිපතිත්වා ජානිතුං අසක්කොන්තා සෙට්ඨිනො කථයිංසු ''කදාචි මහොසධපණ්ඩිතො ජානෙය්‍ය, පක්කොසාපෙත්වා තං පුච්ඡථා''ති. සෙට්ඨි පණ්ඩිතං කීළාමණ්ඩලා පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''තාත, මයං ජානිතුං න සක්කොම, අපි නු ත්වං සක්ඛිස්සසී''ති පුච්ඡි. තං සුත්වා පණ්ඩිතො චින්තෙසි ''රඤ්ඤො ඉමස්ස අග්ගෙන වා මූලෙන වා පයොජනං නත්ථි, මම වීමංසනත්ථාය පෙසිතං භවිස්සතී''ති. චින්තෙත්වා ච පන ''ආහරථ, තාත, ජානිස්සාමී''ති ආහරාපෙත්වා හත්ථෙන ගහෙත්වාව ''ඉදං අග්ගං ඉදං මූල''න්ති ඤත්වාපි මහාජනස්ස හදයග්ගහණත්ථං උදකපාතිං ආහරාපෙත්වා ඛදිරදණ්ඩකස්ස මජ්ඣෙ සුත්තෙන බන්ධිත්වා සුත්තකොටියං ගහෙත්වා ඛදිරදණ්ඩකං උදකපිට්ඨෙ ඨපෙසි. මූලං භාරියතාය පඨමං උදකෙ නිමුජ්ජි. තතො මහාජනං පුච්ඡි ''රුක්ඛස්ස නාම මූලං භාරියං හොති, උදාහු අග්ග''න්ති? ''මූලං පණ්ඩිතා''ති. තෙන හි ඉමස්ස පඨමං නිමුග්ගං පස්සථ, එතං මූලන්ති ඉමාය සඤ්ඤාය අග්ගඤ්ච මූලඤ්ච ආචික්ඛි. ගාමවාසිනො ''ඉදං අග්ගං ඉදං මූල''න්ති රඤ්ඤො පහිණිංසු. රාජා ''කො ඉමං ජානාතී''ති පුච්ඡිත්වා ''සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිනො පුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො''ති සුත්වා ''කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත''න්ති පුච්ඡි. අධිවාසෙහි, දෙව, අඤ්ඤෙනපි උපායෙන නං වීමංසිස්සාමාති.

සීසන්ති අථෙකදිවසං ඉත්ථියා ච පුරිසස්ස චාති ද්වෙ සීසානි ආහරාපෙත්වා ‘‘ඉදං ඉත්ථිසීසං, ඉදං පුරිසසීසන්ති ජානන්තු, අජානන්තානං සහස්සදණ්ඩො’’ති පහිණිංසු. ගාමවාසිනො අජානන්තා පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. සො දිස්වාව අඤ්ඤාසි. කථං ජානාති? පුරිසසීසෙ කිර සිබ්බිනී උජුකාව හොති, ඉත්ථිසීසෙ සිබ්බිනී වඞ්කා හොති, පරිවත්තිත්වා ගච්ඡති. සො ඉමිනා අභිඤ්ඤාණෙන ‘‘ඉදං ඉත්ථියා සීසං, ඉදං පුරිසස්ස සීස’’න්ති ආචික්ඛි. ගාමවාසිනොපි රඤ්ඤො පහිණිංසු. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

අහීති අථෙකදිවසං සප්පඤ්ච සප්පිනිඤ්ච ආහරාපෙත්වා ‘‘අයං සප්පො, අයං සප්පිනීති ජානන්තු, අජානන්තානං සහස්සදණ්ඩො’’ති වත්වා ගාමවාසීනං පෙසෙසුං. ගාමවාසිනො අජානන්තා පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. සො දිස්වාව ජානාති. සප්පස්ස හි නඞ්ගුට්ඨං ථූලං හොති, සප්පිනියා තනුකං හොති, සප්පස්ස සීසං පුථුලං හොති, සප්පිනියා තනුකං හොති, සප්පස්ස අක්ඛීනි මහන්තානි, සප්පිනියා ඛුද්දකානි, සප්පස්ස සොවත්තිකො පරාබද්ධො හොති, සප්පිනියා ඡින්නකො. සො ඉමෙහි අභිඤ්ඤාණෙහි ‘‘අයං සප්පො, අයං සප්පිනී’’ති ආචික්ඛි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

කුක්කුටොති අථෙකදිවසං ‘‘පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො අම්හාකං සබ්බසෙතං පාදවිසාණං සීසකකුධං තයො කාලෙ අනතික්කමිත්වා නදන්තං උසභං පෙසෙන්තු, නො චෙ පෙසෙන්ති, සහස්සදණ්ඩො’’ති පහිණිංසු. තෙ අජානන්තා පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. සො ආහ – ‘‘රාජා වො සබ්බසෙතං කුක්කුටං ආහරාපෙසි, සො හි පාදනඛසිඛතාය පාදවිසාණො නාම, සීසචූළතාය සීසකකුධො නාම, තික්ඛත්තුං වස්සනතො තයො කාලෙ අනතික්කමිත්වා නදති නාම, තස්මා එවරූපං කුක්කුළං පෙසෙථා’’ති ආහ. තෙ පෙසයිංසු.

මණීති සක්කෙන කුසරඤ්ඤො දින්නො මණික්ඛන්ධො අට්ඨසු ඨානෙසු වඞ්කො හොති. තස්ස පුරාණසුත්තං ඡින්නං, කොචි පුරාණසුත්තං නීහරිත්වා නවසුත්තං පවෙසෙතුං න සක්කොති, තස්මා එකදිවසං ‘‘ඉමස්මා මණික්ඛන්ධා පුරාණසුත්තං නීහරිත්වා නවසුත්තං පවෙසෙන්තූ’’ති පෙසයිංසු. ගාමවාසිනො පුරාණසුත්තං නීහරිත්වා නවසුත්තං පවෙසෙතුං අසක්කොන්තා පණ්ඩිතස්ස ආචික්ඛිංසු. සො ‘‘මා චින්තයිත්ථ, මධුං ආහරථා’’ති ආහරාපෙත්වා මණිනො ද්වීසු පස්සෙසු මධුනා ඡිද්දං මක්ඛෙත්වා කම්බලසුත්තං වට්ටෙත්වා කොටියං මධුනා මක්ඛෙත්වා ථොකං ඡිද්දෙ පවෙසෙත්වා කිපිල්ලිකානං නික්ඛමනට්ඨානෙ ඨපෙසි. කිපිල්ලිකා මධුගන්ධෙන නික්ඛමිත්වා මණිම්හි පුරාණසුත්තං ඛාදමානා ගන්ත්වා කම්බලසුත්තකොටියං ඩංසිත්වා කඩ්ඪන්තා එකෙන පස්සෙන නීහරිංසු. පණ්ඩිතො පවෙසිතභාවං ඤත්වා ‘‘රඤ්ඤො දෙථා’’ති ගාමවාසීනං අදාසි. තෙ රඤ්ඤො පෙසයිංසු. සො පවෙසිතඋපායං සුත්වා තුස්සි.

විජායනන්ති අථෙකදිවසං රඤ්ඤො මඞ්ගලඋසභං බහූ මාසෙ ඛාදාපෙත්වා මහොදරං කත්වා විසාණානි ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා හලිද්දියා න්හාපෙත්වා ගාමවාසීනං පහිණිංසු ‘‘තුම්හෙ කිර පණ්ඩිතා, අයඤ්ච රඤ්ඤො මඞ්ගලඋසභො පතිට්ඨිතගබ්භො, එතං විජායාපෙත්වා සවච්ඡකං පෙසෙථ, අපෙසෙන්තානං සහස්සදණ්ඩො’’ති. ගාමවාසිනො ‘‘න සක්කා ඉදං කාතුං, කිං නු ඛො කරිස්සාමා’’ති පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. සො ‘‘ඉමිනා එකෙන පඤ්හපටිභාගෙන භවිතබ්බ’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘සක්ඛිස්සථ පනෙකං රඤ්ඤා සද්ධිං කථනසමත්ථං විසාරදං පුරිසං ලද්ධු’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘න ගරු එතං, පණ්ඩිතා’’ති. ‘‘තෙන හි නං පක්කොසථා’’ති. තෙ පක්කොසිංසු. අථ නං මහාසත්තො ‘‘එහි, භො පුරිස, ත්වං තව කෙසෙ පිට්ඨියං විකිරිත්වා නානප්පකාරං බලවපරිදෙවං පරිදෙවන්තො රාජද්වාරං ගච්ඡ, අඤ්ඤෙහි පුච්ඡිතොපි කිඤ්චි අවත්වාව පරිදෙව, රඤ්ඤා පන පක්කොසාපෙත්වා පරිදෙවකාරණං පුච්ඡිතොව සමානො ‘පිතා මෙ දෙව විජායිතුං න සක්කොති, අජ්ජ සත්තමො දිවසො, පටිසරණං මෙ හොහි, විජායනුපායමස්ස කරොහී’ති වත්වා රඤ්ඤා ‘කිං විලපසි අට්ඨානමෙතං, පුරිසා නාම විජායන්තා නත්ථී’ති වුත්තෙ ‘සචෙ දෙව, එවං නත්ථි, අථ කස්මා පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො කථං මඞ්ගලඋසභං විජායාපෙස්සන්තී’ති වදෙය්‍යාසී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා අකාසි. රාජා ‘‘කෙනිදං පඤ්හපටිභාගං චින්තිත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘මහොසධපණ්ඩිතෙනා’’ති සුත්වා තුස්සි.

ඔදනන්ති අපරස්මිං දිවසෙ ‘‘පණ්ඩිතං වීමංසිස්සාමා’’ති ‘‘පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො අම්හාකං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං අම්බිලොදනං පචිත්වා පෙසෙන්තු. තත්‍රිමානි අට්ඨඞ්ගානි – න තණ්ඩුලෙහි, න උදකෙන, න උක්ඛලියා, න උද්ධනෙන, න අග්ගිනා, න දාරූහි, න ඉත්ථියා න පුරිසෙන, න මග්ගෙනාති. අපෙසෙන්තානං සහස්සදණ්ඩො’’ති පහිණිංසු. ගාමවාසිනො තං කාරණං අජානන්තා පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. සො ‘‘මා චින්තයිත්ථා’’ති වත්වා ‘‘න තණ්ඩුලෙහීති කණිකං ගාහාපෙත්වා, න උදකෙනාති හිමං ගාහාපෙත්වා, න උක්ඛලියාති අඤ්ඤං නවමත්තිකාභාජනං ගාහාපෙත්වා, න උද්ධනෙනාති ඛාණුකෙ කොට්ටාපෙත්වා, න අග්ගිනාති පකතිඅග්ගිං පහාය අරණිඅග්ගිං ගාහාපෙත්වා, න දාරූහීති පණ්ණානි ගාහාපෙත්වා අම්බිලොදනං පචාපෙත්වා නවභාජනෙ පක්ඛිපිත්වා ලඤ්ජිත්වා, න ඉත්ථියා න පුරිසෙනාති පණ්ඩකෙන උක්ඛිපාපෙත්වා, න මග්ගෙනාති මහාමග්ගං පහාය ජඞ්ඝමග්ගෙන රඤ්ඤො පෙසෙථා’’ති ආහ. තෙ තථා කරිංසු. රාජා ‘‘කෙන පනෙස පඤ්හො ඤාතො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘මහොසධපණ්ඩිතෙනා’’ති සුත්වා තුස්සි.

වාලුකන්ති අපරස්මිං දිවසෙ පණ්ඩිතස්ස වීමංසනත්ථං ගාමවාසීනං පහිණිංසු ‘‘රාජා දොලාය කීළිතුකාමො, රාජකුලෙ පුරාණයොත්තං ඡින්නං, එකං වාලුකයොත්තං වට්ටෙත්වා පෙසෙන්තු, අපෙසෙන්තානං

සහස්සදණ්ඩො''ති. තෙ පණ්ඩිතං පුච්ඡිංසු. පණ්ඩිතො ''ඉමිනාපි පඤ්හපටිභාගෙනෙව භවිතබ්බ''න්ති ගාමවාසිනො අස්සාසෙත්වා වචනකුසලෙ ද්වෙ තයො පුරිසෙ පක්කොසාපෙත්වා ''ගච්ඡථ තුම්හෙ, රාජානං වදෙථ 'දෙව, ගාමවාසිනො තස්ස යොත්තස්ස තනුකං වා ථූලං වා පමාණං න ජානන්ති, පුරාණවාලුකයොත්තතො විදත්ථිමත්තං වා චතුරඞ්ගුලමත්තං වා ඛණ්ඩං පෙසෙථ, තං ඔලොකෙත්වා තෙන පමාණෙන වට්ටෙස්සන්තී'ති. සචෙ, වො රාජා 'අම්හාකංඝරෙ වාලුකයොත්තං නාම න කදාචි සුතපුබ්බ'න්ති වදති, අථ නං 'සචෙ, මහාරාජ, වො එවරූපං න සක්කා කාතුං, පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො කථං කරිස්සන්තී'ති වදෙය්‍යාථා''ති පෙසෙසි. තෙ තථා කරිංසු. රාජා ''කෙන චින්තිතං පඤ්හපටිභාග''න්ති පුච්ඡිත්වා ''මහොසධපණ්ඩිතෙනා''ති සුත්වා තුස්සි.

තළාකන්ති අපරස්මිං දිවසෙ පණ්ඩිතස්ස වීමංසනත්ථං ''රාජා උදකකීළං කීළිතුකාමො, පඤ්චවිධපදුමසඤ්ඡන්නං පොක්ඛරණිං පෙසෙන්තු, අපෙසෙන්තානං සහස්සදණ්ඩො''ති ගාමවාසීනං පෙසයිංසු. තෙ පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසුං. සො ''ඉමිනාපි පඤ්හපටිභාගෙනෙව භවිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා වචනකුසලෙ කතිපයෙ මනුස්සෙ පක්කොසාපෙත්වා ''එථ තුම්හෙ උදකකීළං කීළිත්වා අක්ඛීනි රත්තානි කත්වා අල්ලකෙසා අල්ලවත්ථා කද්දමමක්ඛිතසරීරා යොත්තදණ්ඩලෙඩ්ඩුහත්ථා රාජද්වාරං ගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතභාවං රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා කතොකාසා පවිසිත්වා 'මහාරාජ, තුම්හෙහි කිර පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො පොක්ඛරණිං පෙසෙන්තූති පහිතා මයං තුම්හාකං අනුච්ඡවිකං මහන්තං පොක්ඛරණිං ආදාය ආගතා. සා පන අරඤ්ඤවාසිකත්තා නගරං දිස්වා ද්වාරපාකාරපරිඛාඅට්ටාලකාදීනි ඔලොකෙත්වා භීතතසිතා යොත්තානි ඡින්දිත්වා පලායිත්වා අරඤ්ඤමෙව පවිට්ඨා, මයං ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පොථෙන්තාපි නිවත්තෙතුං න සක්ඛිම්හා, තුම්හාකං අරඤ්ඤා ආනීතං පුරාණපොක්ඛරණිං පෙසෙථ, තාය සද්ධිං යොජෙත්වා හරිස්සාමා'ති වත්වා රඤ්ඤාන කදාචි මම අරඤ්ඤතො ආනීතපොක්ඛරණී නාම භූතපුබ්බා, න ච මයා කස්සචි යොජෙත්වා ආහරණත්ථාය පොක්ඛරණී පෙසිතපුබ්බා'ති වුත්තෙ 'සචෙ, දෙව, වො එවං න සක්කා කාතුං, පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො කථං පොක්ඛරණිං පෙසෙස්සන්තී'ති වදෙය්‍යාථා''ති වත්වා පෙසෙසි. තෙ තථා කරිංසු. රාජා පණ්ඩිතෙන ඤාතභාවං සුත්වා තුස්සි.

උය්‍යානන්ති පුනෙකදිවසං ''මයං උය්‍යානකීළං කීළිතුකාමා, අම්හාකඤ්ච පුරාණඋය්‍යානං පරිජිණ්ණං, ඔභග්ගං ජාතං, පාචීනයවමජ්ඣකගාමවාසිනො සුපුප්ඵිතතරුණරුක්ඛසඤ්ඡන්නං නවඋය්‍යානං පෙසෙන්තූ''ති පහිණිංසු. ගාමවාසිනො පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසුං. පණ්ඩිතො ''ඉමිනාපි පඤ්හපටිභාගෙනෙව භවිතබ්බ''න්ති තෙ සමස්සාසෙත්වා මනුස්සෙ පෙසෙත්වා පුරිමනයෙනෙව කථාපෙසි.

තදාපි රාජා තුස්සිත්වා සෙනකං පුච්ඡි ‘‘කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත’’න්ති. සො ලාභමච්ඡරියෙන ‘‘එත්තකෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති, ආගමෙථ, දෙවා’’ති ආහ. තස්ස තං වචනං සුත්වා රාජා චින්තෙසි ‘‘මහොසධපණ්ඩිතො සත්තදාරකපඤ්හෙහි මම මනං ගණ්හි, එවරූපෙසුපිස්ස ගුය්හපඤ්හවිස්සජ්ජනෙසු චෙව පඤ්හපටිභාගෙසු ච බුද්ධස්ස විය බ්‍යාකරණං, සෙනකො එවරූපං පණ්ඩිතං ආනෙතුං න දෙති, කිං මෙ සෙනකෙන, ආනෙස්සාමි න’’න්ති. සො මහන්තෙන පරිවාරෙන තං ගාමං පායාසි. තස්ස මඞ්ගලඅස්සං අභිරුහිත්වා ගච්ඡන්තස්ස අස්සස්ස පාදො එලිතභූමියා අන්තරං පවිසිත්වා භිජ්ජි. රාජා තතොව නිවත්තිත්වා නගරං පාවිසි. අථ නං සෙනකො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි ‘‘මහාරාජ, පණ්ඩිතං කිං ආනෙතුං පාචීනයවමජ්ඣකගාමං අගමිත්ථා’’ති. ‘‘ආම, පණ්ඩිතා’’ති. ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙ මං අනත්ථකාමං කත්වා පස්සථ, ‘ආගමෙථ තාවා’ති වුත්තෙපි අතිතුරිතා නික්ඛමිත්ථ, පඨමගමනෙනෙව මඞ්ගලඅස්සස්ස පාදො භින්නො’’ති.

සො තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හී හුත්වා පුනෙකදිවසං තෙන සද්ධිං මන්තෙසි ‘‘කිං, සෙනක, ආනෙම පණ්ඩිත’’න්ති. දෙව, සයං අගන්ත්වා දූතං පෙසෙථ ‘‘පණ්ඩිත, අම්හාකං තව සන්තිකං ආගච්ඡන්තානං අස්සස්ස පාදො භින්නො, අස්සතරං වා නො පෙසෙතු සෙට්ඨතරං වා’’ති. ‘‘යදි අස්සතරං පෙසෙස්සති, සයං ආගමිස්සති. සෙට්ඨතරං පෙසෙන්තො පිතරං පෙසෙස්සති, අයමෙකො නො පඤ්හො භවිස්සතී’’ති. රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා කත්වා දූතං පෙසෙසි. පණ්ඩිතො දූතස්ස වචනං සුත්වා ‘‘රාජා මමඤ්චෙව පිතරඤ්ච පස්සිතුකාමො’’ති චින්තෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘තාත, රාජා තුම්හෙ චෙව මමඤ්ච දට්ඨුකාමො, තුම්හෙ පඨමතරං සෙට්ඨිසහස්සපරිවුතා ගච්ඡථ, ගච්ඡන්තා ච තුච්ඡහත්ථා අගන්ත්වා නවසප්පිපූරං චන්දනකරණ්ඩකං ආදාය ගච්ඡථ. රාජා තුම්හෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘ගහපති පතිරූපං ආසනං ඤත්වා නිසීදාහී’ති වක්ඛති, අථ තුම්හෙ තථාරූපං ආසනං ඤත්වා නිසීදෙය්‍යාථ. තුම්හාකං නිසින්නකාලෙ අහං ආගමිස්සාමි, රාජා මයාපි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘පණ්ඩිත, තවානුරූපං ආසනං ඤත්වා නිසීදා’ති වක්ඛති, අථාහං තුම්හෙ ඔලොකෙස්සාමි, තුම්හෙ තාය සඤ්ඤාය ආසනා වුට්ඨාය ‘තාත මහොසධ, ඉමස්මිං ආසනෙ නිසීදා’ති වදෙය්‍යාථ, අජ්ජ නො එකො පඤ්හො මත්ථකං පාපුණිස්සතී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා වුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා අත්තනො ද්වාරෙ ඨිතභාවං රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා ‘‘පවිසතූ’’ති වුත්තෙ පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි.

රාජා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘ගහපති, තවපුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො කුහි’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘පච්ඡතො ආගච්ඡති, දෙවා’’ති. රාජා ‘‘පච්ඡතො ආගච්ඡතී’’ති සුත්වා තුට්ඨමානසො හුත්වා ‘‘මහාසෙට්ඨි අත්තනො යුත්තාසනං ඤත්වා නිසීදා’’ති ආහ. සො අත්තනො යුත්තාසනං

ඤත්වා එකමන්තං නිසීදි. මහාසත්තොපි අලඞ්කතපටියත්තො දාරකසහස්සපරිවුතො අලඞ්කතරථෙ නිසීදිත්වා නගරං පවිසන්තො පරිඛාපිට්ඨෙ චරමානං එකං ගද්‍රභං දිස්වා ථාමසම්පන්නෙ මාණවෙ පෙසෙසි ''අම්භො, එතං ගද්‍රභං අනුබන්ධිත්වා යථා සද්දං න කරොති, එවමස්ස මුඛබන්ධනං කත්වා කිලඤ්ජෙන වෙඨෙත්වා තස්මිං එකෙනත්ථරණෙන පටිච්ඡාදෙත්වා අංසෙනාදාය ආගච්ඡථා''ති. තෙ තථා කරිංසු. බොධිසත්තොපි මහන්තෙන පරිවාරෙන නගරං පාවිසි. මහාජනො ''එස කිර සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිනො පුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො නාම, එස කිර ජායමානො ඔසධඝටිකං හත්ථෙන ගහෙත්වා ජාතො, ඉමිනා කිර එත්තකානං වීමංසනපඤ්හානං පඤ්හපටිභාගො ඤාතො''ති මහාසත්තං අභිත්ථවන්තො ඔලොකෙන්තොපි තිත්තිං න ගච්ඡති. සො රාජද්වාරං ගන්ත්වා පටිවෙදෙසි. රාජා සුත්වාව හට්ඨතුට්ඨො ''මම පුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො ඛිප්පං ආගච්ඡතූ''ති ආහ. සො දාරකසහස්සපරිවුතො පාසාදං අභිරුහිත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වාව සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා ''පණ්ඩිත, පතිරූපං ආසනං ඤත්වා නිසීදා''ති ආහ. අථ සො පිතරං ඔලොකෙසි. අථස්ස පිතාපි ඔලොකිතසඤ්ඤාය උට්ඨාය ''පණ්ඩිත, ඉමස්මිං ආසනෙ නිසීදා''ති ආහ. සො තස්මිං ආසනෙ නිසීදි.

තං තත්ථ නිසින්නං දිස්වාව සෙනකපුක්කුසකාමින්දදෙවින්දා චෙව අඤ්ඤෙ ච අන්ධබාලා පාණිං පහරිත්වා මහාහසිතං හසිත්වා ''ඉමං අන්ධබාලං 'පණ්ඩිතො'ති වදිංසු, සො පිතරං ආසනා වුට්ඨාපෙත්වා සයං නිසීදති, ඉමං 'පණ්ඩිතො'ති වත්තුං අයුත්ත''න්ති පරිහාසං කරිංසු. රාජාපි දුම්මුඛො අනත්තමනො අහොසි. අථ නං මහාසත්තො පුච්ඡි ''කිං, මහාරාජ, දුම්මුඛත්ථා''ති? ''ආම පණ්ඩිත, දුම්මුඛොම්හි, සවනමෙව තෙ මනාපං, දස්සනං පන අමනාපං ජාත''න්ති. ''කිං කාරණා, මහාරාජා''ති? ''පිතරං ආසනා වුට්ඨාපෙත්වා නිසින්නත්තා''ති. ''කිං පන ත්වං, මහාරාජ, 'සබ්බට්ඨානෙසු පුත්තෙහි පිතරොව උත්තමා'ති මඤ්ඤසී''ති. ''ආම, පණ්ඩිතා''ති. අථ මහාසත්තො ''නනු, මහාරාජ, තුම්හෙහි අම්හාකං 'අස්සතරං වා පෙසෙතු සෙට්ඨතරං වා'ති සාසනං පහිත''න්ති වත්වා ආසනා වුට්ඨාය තෙ මාණවෙ ඔලොකෙත්වා ''තුම්හෙහි ගහිතං ගද්‍රභං ආනෙථා''ති ආණාපෙත්වා රඤ්ඤො පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ''මහාරාජ, අයං ගද්‍රභො කිං අග්ඝතී''ති පුච්ඡි. ''පණ්ඩිත, සචෙ උපකාරකො, අට්ඨ කහාපණෙ අග්ඝතී''ති. ''ඉමං පටිච්ච ජාතො ආජානීයවළවාය කුච්ඡිම්හි වුට්ඨඅස්සතරො කිං අග්ඝතී''ති? ''අනග්ඝො පණ්ඩිතා''ති. ''දෙව, කස්මා එවං කථෙථ, නනු තුම්හෙහි ඉදානෙව වුත්තං 'සබ්බට්ඨානෙසු පුත්තෙහි පිතරොව උත්තමා'ති. සචෙ තං සච්චං, තුම්හාකං වාදෙ අස්සතරතො ගද්‍රභොව උත්තමො හොති, කිං පන, මහාරාජ, තුම්හාකං පණ්ඩිතා එත්තකම්පි ජානිතුං අසක්කොන්තා පාණිං පහරිත්වා හසන්ති, අහො තුම්හාකං පණ්ඩිතානං පඤ්ඤාසම්පත්ති, කුතො වො එතෙ ලද්ධා''ති

චත්තාරො පණ්ඩිතෙ පරිහසිත්වා රාජානං ඉමාය එකකනිපාතෙ ගාථාය අජ්ඣභාසි –

‘‘හංචි තුවං එවමඤ්ඤසි ‘සෙය්‍යො, පුත්තෙන පිතා’ති රාජසෙට්ඨ;
හන්දස්සතරස්ස තෙ අයං, අස්සතරස්ස හි ගද්‍රභො පිතා’’ති. (ජා. 1.1.111);

තස්සත්ථො – යදි, ත්වං රාජසෙට්ඨ, සබ්බට්ඨානෙසු සෙය්‍යො පුත්තෙන පිතාති එවං මඤ්ඤසි, තව අස්සතරතොපි අයං ගද්‍රභො සෙය්‍යො හොතු. කිං කාරණා? අස්සතරස්ස හි ගද්‍රභො පිතාති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාසත්තො ආහ – ‘‘මහාරාජ, සචෙ පුත්තතො පිතා සෙය්‍යො, මම පිතරං ගණ්හථ. සචෙ පිතිතො පුත්තො සෙය්‍යො, මං ගණ්හථ තුම්හාකං අත්ථාය’’ති. රාජා සොමනස්සප්පත්තො අහොසි. සබ්බා රාජපරිසාපි ‘‘සුකථිතො පණ්ඩිතෙන පඤ්හො’’ති උන්නදන්තා සාධුකාරසහස්සානි අදංසු, අඞ්ගුලිඵොටා චෙව චෙලුක්ඛෙපා ච පවත්තිංසු. චත්තාරො පණ්ඩිතාපි දුම්මුඛා පජ්ඣායන්තාව අහෙසුං. නනු මාතාපිතූනං ගුණං ජානන්තො බොධිසත්තෙන සදිසො නාම නත්ථි, අථ සො කස්මා එවමකාසීති? න සො පිතු අවමානනත්ථාය, රඤ්ඤා පන ‘‘අස්සතරං වා පෙසෙතු සෙට්ඨතරං වා’’ති පෙසිතං, තස්මා තස්සෙව පඤ්හස්ස ආවිභාවත්ථං අත්තනො ච පණ්ඩිතභාවස්ස ඤාපනත්ථං චතුන්නඤ්ච පණ්ඩිතානං අප්පටිභානකරණත්ථං එවමකාසීති.

ගද්‍රභපඤ්හො නිට්ඨිතො.

එකූනවීසතිමපඤ්හො

රාජා තුස්සිත්වා ගන්ධොදකපුණ්ණං සුවණ්ණභිඞ්කාරං ආදාය ‘‘පාචීනයවමජ්ඣකගාමං රාජභොගෙන පරිභුඤ්ජතූ’’ති සෙට්ඨිස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා ‘‘සෙසසෙට්ඨිනො එතස්සෙව උපට්ඨාකා හොන්තූ’’ති වත්වා බොධිසත්තස්ස මාතු ච සබ්බාලඞ්කාරෙ පෙසෙත්වා ගද්‍රභපඤ්හෙ පසන්නො බොධිසත්තං පුත්තං කත්වා ගණ්හිතුං සෙට්ඨිං අවොච – ‘‘ගහපති, මහොසධපණ්ඩිතං මම පුත්තං කත්වා දෙහී’’ති. ‘‘දෙව, අතිතරුණො අයං, අජ්ජාපිස්ස මුඛෙ ඛීරගන්ධො වායති, මහල්ලකකාලෙ තුම්හාකං සන්තිකෙ භවිස්සතී’’ති. ‘‘ගහපති, ත්වං ඉතො පට්ඨාය එතස්මිං නිරාලයො හොහි, අයං අජ්ජතග්ගෙ මම පුත්තො, අහං මම පුත්තං පොසෙතුං සක්ඛිස්සාමි, ගච්ඡ ත්ව’’න්ති තං උය්‍යොජෙසි. සො රාජානං වන්දිත්වා පණ්ඩිතං ආලිඞ්ගිත්වා උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා ‘‘තාත, අප්පමත්තො හොහී’’ති ඔවාදමස්ස අදාසි. සොපි පිතරං වන්දිත්වා ‘‘තාත, මා චින්තයිත්ථා’’ති අස්සාසෙත්වා පිතරං උය්‍යොජෙසි. රාජා පණ්ඩිතං පුච්ඡි ‘‘තාත, අන්තොහත්ථිකො භවිස්සසි, උදාහු

බහිහත්තිකො’’ති. සො ‘‘මහා මෙ පරිවාරො, තස්මා බහිහත්තිකෙන මයා භවිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘බහිහත්තිකො භවිස්සාමි, දෙවා’’ති ආහ. අථස්ස රාජා අනුරූපං ගෙහං දාපෙත්වා දාරකසහස්සං ආදිං කත්වා පරිබ්බයං දාපෙත්වා සබ්බපරිභොගෙ දාපෙසි. සො තතො පට්ඨාය රාජානං උපට්ඨාසි.

රාජාපි නං වීමංසිතුකාමො අහොසි. තදා ච නගරස්ස දක්ඛිණද්වාරතො අවිදූරෙ පොක්ඛරණිතීරෙ එකස්මිං තාලරුක්ඛෙ කාකකුලාවකෙ මණිරතනං අහොසි. තස්ස ඡායා පොක්ඛරණියං පඤ්ඤායි. මහාජනො ‘‘පොක්ඛරණියං මණි අත්ථී’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. සො සෙනකං ආමන්තෙත්වා ‘‘පොක්ඛරණියං කිර මණිරතනං පඤ්ඤායති, කථං තං ගණ්හාපෙස්සාමා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘මහාරාජ, උදකං නීහරාපෙත්වා ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි, ආචරිය, එවං කරොහී’’ති තස්සෙව භාරමකාසි. සො බහූ මනුස්සෙ සන්නිපාතාපෙත්වා උදකඤ්ච කද්දමඤ්ච නීහරාපෙත්වා භූමිං භින්දිත්වාපි මණිං නාද්දස. පුන පුණ්ණාය පොක්ඛරණියා මණිච්ඡායා පඤ්ඤායි. සො පුනපි තථා කත්වා න ච අද්දස. තතො රාජා පණ්ඩිතං ආමන්තෙත්වා ‘‘තාත, පොක්ඛරණියං එකො මණි පඤ්ඤායති, සෙනකො උදකඤ්ච කද්දමඤ්ච නීහරාපෙත්වා භූමිං භින්දිත්වාපි නාද්දස, පුන පුණ්ණාය පොක්ඛරණියා පඤ්ඤායති, සක්ඛිස්සසි තං මණිං ගණ්හාපෙතු’’න්ති පුච්ඡි. සො ‘‘නෙතං, මහාරාජ, ගරු, එථ දස්සෙස්සාමී’’ති ආහ. රාජා තස්ස වචනං තුස්සිත්වා ‘‘පස්සිස්සාමි අජ්ජ පණ්ඩිතස්ස ඤාණබල’’න්ති මහාජනපරිවුතො පොක්ඛරණිතීරං ගතො.

මහාසත්තො තීරෙ ඨත්වා මණිං ඔලොකෙන්තො ‘‘නායං මණි පොක්ඛරණියං, තාලරුක්ඛෙ කාකකුලාවකෙ මණිනා භවිතබ්බ’’න්ති ඤත්වා ‘‘නත්ථි, දෙව, පොක්ඛරණියං මණී’’ති වත්වා ‘‘නනු උදකෙ පඤ්ඤායතී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි උදකපාතිං ආහරා’’ති උදකපාතිං ආහරාපෙත්වා ‘‘පස්සථ, දෙව, නායං මණි පොක්ඛරණියංයෙව පඤ්ඤායති, පාතියම්පි පඤ්ඤායතී’’ති වත්වා ‘‘පණ්ඩිත, කත්ථ පන මණිනා භවිතබ්බ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘දෙව, පොක්ඛරණියම්පි පාතියම්පි ඡායාව පඤ්ඤායති, න මණි, මණි පන තාලරුක්ඛෙ කාකකුලාවකෙ අත්ථි, පුරිසං ආණාපෙත්වා ආහරාපෙහී’’ති ආහ. රාජා තථා කත්වා මණිං ආහරාපෙසි. සො ආහරිත්වා පණ්ඩිතස්ස අදාසි. පණ්ඩිතො තං ගහෙත්වා රඤ්ඤො හත්ථෙ ඨපෙසි. තං දිස්වා මහාජනො පණ්ඩිතස්ස සාධුකාරං දත්වා සෙනකං පරිහාසන්තො ‘‘මණිරතනං තාලරුක්ඛෙ කාකකුලාවකෙ අත්ථි, සෙනකබාලො බහූ මනුස්සෙ පොක්ඛරණිමෙව භින්දාපෙසි, පණ්ඩිතෙන නාම මහොසධසදිසෙන භවිතබ්බ’’න්ති මහාසත්තස්ස ථුතිමකාසි. රාජාපිස්ස තුට්ඨො අත්තනො ගීවාය පිළන්ධනං මුත්තාහාරං දත්වා දාරකසහස්සානම්පි මුත්තාවලියො දාපෙසි. බොධිසත්තස්ස ච පරිවාරස්ස ච ඉමිනා පරිහාරෙන උපට්ඨානං අනුජානීති.

එකූනවීසතිමපඤ්හො නිට්ඨිතො.

කකණ්ටකපඤ්හො

පුනෙකදිවසං රාජා පණ්ඩිතෙන සද්ධිං උය්‍යානං අගමාසි. තදා එකො කකණ්ටකො තොරණග්ගෙ වසති. සො රාජානං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ඔතරිත්වා භූමියං නිපජ්ජි. රාජා තස්ස තං කිරියං ඔලොකෙත්වා ‘‘පණ්ඩිත, අයං කකණ්ටකො කිං කරොතී’’ති පුච්ඡි. මහාසත්තො ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙ සෙවතී’’ති ආහ. ‘‘සචෙ එවං අම්හාකං සෙවති, එතස්ස මා නිප්ඵලො හොතු, භොගමස්ස දාපෙහී’’ති. ‘‘දෙව, තස්ස භොගෙන කිච්චං නත්ථි, ඛාදනීයමත්තං අලමෙතස්සා’’ති. ‘‘කිං පනෙස, ඛාදතී’’ති? ‘‘මංසං දෙවා’’ති. ‘‘කිත්තකං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘කාකණිකමත්තග්ඝනකං දෙවා’’ති. රාජා එකං පුරිසං ආණාපෙසි ‘‘රාජදායො නාම කාකණිකමත්තං න වට්ටති, ඉමස්ස නිබද්ධං අඩ්ඪමාසග්ඝනකං මංසං ආහරිත්වා දෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තතො පට්ඨාය තථා අකාසි. සො එකදිවසං උපොසථෙ මාඝාතෙ මංසං අලභිත්වා තමෙව අඩ්ඪමාසකං විජ්ඣිත්වා සුත්තෙන ආවුනිත්වා තස්ස ගීවායං පිළන්ධි. අථස්ස තං නිස්සාය මානො උප්පජ්ජි. තං දිවසමෙව රාජා පුන මහොසධෙන සද්ධිං උය්‍යානං අගමාසි. සො රාජානං ආගච්ඡන්තං දිස්වාපි ධනං නිස්සාය උප්පන්නමානවසෙන ‘‘වෙදෙහ, ත්වං නු ඛො මහද්ධනො, අහං නු ඛො’’ති රඤ්ඤා සද්ධිං අත්තානං සමං කරොන්තො අනොතරිත්වා තොරණග්ගෙයෙව සීසං චාලෙන්තො නිපජ්ජි. රාජා තස්ස තං කිරියං ඔලොකෙත්වා ‘‘පණ්ඩිත, එස පුබ්බෙ විය අජ්ජ න ඔතරති, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘නායං පුරෙ උන්නමති, තොරණග්ගෙ කකණ්ටකො;
මහොසධ විජානාහි, කෙන ථද්ධො කකණ්ටකො’’ති. (ජා. 1.2.39);

තත්ථ **උන්නමතීති** යථා අජ්ජ අනොතරිත්වා තොරණග්ගෙයෙව සීසං චාලෙන්තො උන්නමති, එවං පුරෙ න උන්නමති. **කෙන ථද්ධොති** කෙන කාරණෙන ථද්ධභාවං ආපන්නොති.

පණ්ඩිතො තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘මහාරාජ, උපොසථෙ මාඝාතෙ මංසං අලභන්තෙන රාජපුරිසෙන ගීවාය බද්ධං අඩ්ඪමාසකං නිස්සාය තස්ස මානෙන භවිතබ්බ’’න්ති ඤත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අලද්ධපුබ්බං ලද්ධාන, අඩ්ඪමාසං කකණ්ටකො;
අතිමඤ්ඤති රාජානං, වෙදෙහං මිථිලග්ගහ’’න්ති. (ජා. 1.2.40);

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තං පුරිසං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. සො යථාභූතං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තං කථං සුත්වා ‘‘කඤ්චි අපුච්ඡිත්වාව සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන විය පණ්ඩිතෙන කකණ්ටකස්ස අජ්ඣාසයො

ඤාතො''ති අතිවිය පසීදිත්වා පණ්ඩිතස්ස චතූසු ද්වාරෙසු සුඞ්කං දාපෙසි. කකණ්ටකස්ස පන කුජ්ඣිත්වා වත්තං හාරෙතුං ආරභි. පණ්ඩිතො පන ''මා හාරෙහි මහාරාජා''ති තං නිවාරෙසි.

කකණ්ටකපඤ්හො නිට්ඨිතො.

සිරිකාළකණ්ණිපඤ්හො

අථෙකො මිථිලවාසී පිඞ්ගුත්තරො නාම මාණවො තක්කසිලං ගන්ත්වා දිසාපාමොක්ඛාචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සික්ඛන්තො ඛිප්පමෙව සික්ඛි. සො අනුයොගං දත්වා ''ගච්ඡාමහ''න්ති ආචරියං ආපුච්ඡි. තස්මිං පන කුලෙ ''සචෙ වයප්පත්තා ධීතා හොති, ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස දාතබ්බා''ති වත්තංව, තස්මා තස්ස ආචරියස්ස වයප්පත්තා එකා ධීතා අත්ථි, සා අභිරූපා දෙවච්ඡරාපටිභාගා. අථ නං ආචරියො ''ධීතරං තෙ, තාත, දස්සාමි, තං ආදාය ගමිස්සසී''ති ආහ. සො පන මාණවො දුබ්භගො කාළකණ්ණී, කුමාරිකා පන මහාපුඤ්ඤා. තස්ස තං දිස්වා චිත්තං න අල්ලීයති. සො තං අරොචෙන්තොපි ''ආචරියස්ස වචනං න භින්දිස්සාමී''ති සම්පටිච්ඡි. ආචරියො ධීතරං තස්ස අදාසි. සො රත්තිභාගෙ අලඞ්කතසිරිසයනෙ නිපන්නො තාය ආගන්ත්වා සයනං අභිරූළ්හමත්තාය අට්ටීයමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො පකම්පමානො ඔතරිත්වා භූමියං නිපජ්ජි. සාපි ඔතරිත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නිපජ්ජි, සො උට්ඨාය සයනං අභිරුහි. සාපි පුන සයනං අභිරුහි, සො පුන සයනා ඔතරිත්වා භූමියං නිපජ්ජි. කාළකණ්ණී නාම සිරියා සද්ධිං න සමෙති. කුමාරිකා සයනෙයෙව නිපජ්ජි, සො භූමියං සයි.

එවං සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා තං ආදාය ආචරියං වන්දිත්වා නික්ඛමි, අන්තරාමග්ගෙ ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි නත්ථි. අනිච්ඡමානාව උභොපි මිථිලං සම්පත්තා. අථ පිඞ්ගුත්තරො නගරා අවිදූරෙ ඵලසම්පන්නං උදුම්බරරුක්ඛං දිස්වා ඛුදාය පීළිතො තං අභිරුහිත්වා ඵලානි ඛාදි. සාපි ජාතජ්ඝත්තා රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා ''සාමි, මය්හම්පි ඵලානි පාතෙථා''ති ආහ. කිං තව හත්ථපාදා නත්ථි, සයං අභිරුහිත්වා ඛාදාති. සා අභිරුහිත්වා ඛාදි. සො තස්සා අභිරූළ්හභාවං ඤත්වා ඛිප්පං ඔතරිත්වා රුක්ඛං කණ්ටකෙහි පරික්ඛිපිත්වා ''මුත්තොම්හි කාළකණ්ණියා''ති වත්වා පලායි. සාපි ඔතරිතුං අසක්කොන්තී තත්ථෙව නිසීදි. අථ රාජා උය්‍යානෙ කීළිත්වා හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසින්නො සායන්හසමයෙ නගරං පවිසන්තො තං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා ''සපරිග්ගහා, අපරිග්ගහා''ති පුච්ඡාපෙසි. සාපි ''අත්ථි මෙ, සාමි, කුලදත්තිකො පති, සො පන මං ඉධ නිසීදාපෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා පලාතො''ති ආහ. අමච්චො තං කාරණං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ''අසාමිකභණ්ඩං නාම රඤ්ඤො පාපුණාතී''ති තං ඔතාරෙත්වා හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා නිවෙසනං නෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා තස්ස පියා අහොසි මනාපා. උදුම්බරරුක්ඛෙ ලද්ධත්තා ''උදුම්බරදෙවී''ත්වෙවස්සා නාමං සඤ්ජානිංසු.

අථෙකදිවසං රඤ්ඤො උය්‍යානගමනත්ථාය ද්වාරගාමවාසිකෙහි මග්ගං පටිජග්ගාපෙසුං. පිඞ්ගුත්තරොපි භතිං කරොන්තො කච්ඡං බන්ධිත්වා කුද්දාලෙන මග්ගං තච්ඡි. මග්ගෙ අනිට්ඨිතෙයෙව රාජා උදුම්බරදෙවියා සද්ධිං රථෙ නිසීදිත්වා නික්ඛමි. උදුම්බරදෙවී කාළකණ්ණිං මග්ගං තච්ඡන්තං දිස්වා ''එවරූපං සිරිං ධාරෙතුං නාසක්ඛි අයං කාළකණ්ණී''ති තං ඔලොකෙන්තී හසි. රාජා හසමානං දිස්වා කුජ්ඣිත්වා ''කස්මා හසී''ති පුච්ඡි. දෙව, අයං මග්ගතච්ඡකො පුරිසො මය්හං පොරාණකසාමිකො, එස මං උදුම්බරරුක්ඛං ආරොපෙත්වා කණ්ටකෙහි පරික්ඛිපිත්වා ගතො, ඉමාහං ඔලොකෙත්වා ''එවරූපං සිරිං ධාරෙතුං නාසක්ඛි කාළකණ්ණී අය''න්ති චින්තෙත්වා හසින්ති. රාජා ''ත්වං මුසාවාදං කථෙසි, අඤ්ඤං කඤ්චි පුරිසං දිස්වා තයා හසිතං භවිස්සති, තං මාරෙස්සාමී''ති අසිං අග්ගහෙසි. සා භයප්පත්තා ''දෙව, පණ්ඩිතෙ තාව පුච්ඡථා''ති ආහ. රාජා සෙනකං පුච්ඡි ''සෙනක, ඉමිස්සා වචනං ත්වං සද්දහසී''ති. ''න සද්දහාමි, දෙව, කො නාම එවරූපං ඉත්ථිරතනං පහාය ගමිස්සතී''ති. සා තස්ස කථං සුත්වා අතිරෙකතරං භීතා අහොසි. අථ රාජා ''සෙනකො කිං ජානාති, පණ්ඩිතං පුච්ඡිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''ඉත්ථී සියා රූපවතී, සා ච සීලවතී සියා;
පුරිසො තං න ඉච්ඡෙය්‍ය, සද්දහාසි මහොසධා''ති. (ජා. 1.2.83);

තත්ථ **සීලවතීති** ආචාරගුණසම්පන්නා.

තං සුත්වා පණ්ඩිතො ගාථමාහ –

''සද්දහාමි මහාරාජ, පුරිසො දුබ්භගො සියා;
සිරී ච කාළකණ්ණී ච, න සමෙන්ති කුදාචන''න්ති. (ජා. 1.2.84);

තත්ථ **න සමෙන්තීති** සමුද්දස්ස ඔරිමතීරපාරිමතීරානි විය ච ගගනතලපථවිතලානි විය ච න සමාගච්ඡන්ති.

රාජා තස්ස වචනෙන තං කාරණං සුත්වා තස්සා න කුජ්ඣි, හදයමස්ස නිබ්බායි. සො තස්ස තුස්සිත්වා ''සචෙ පණ්ඩිතො නාභවිස්ස, අජ්ජාහං බාලසෙනකස්ස කථාය එවරූපං ඉත්ථිරතනං හීනො අස්සං, තං නිස්සාය මයා එසා ලද්ධා''ති සතසහස්සෙන පූජං කාරෙසි. දෙවීපි රාජානං වන්දිත්වා ''දෙව, පණ්ඩිතං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධං, ඉමාහං කනිට්ඨභාතිකට්ඨානෙ ඨපෙතුං වරං යාචාමී''ති ආහ. ''සාධු, දෙවි, ගණ්හාහි, දම්මි තෙ වර''න්ති. ''දෙව, අජ්ජ පට්ඨාය මම කනිට්ඨං විනා කිඤ්චි මධුරරසං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො පට්ඨාය වෙලාය වා අවෙලාය වා ද්වාරං විවරාපෙත්වා ඉමස්ස මධුරරසං පෙසෙතුං ලභනකවරං ගණ්හාමී''ති. ''සාධු, භද්දෙ, ඉමඤ්ච වරං ගණ්හාහී''ති.

සිරිකාළකණ්ණිපඤ්හො නිට්ඨිතො.

මෙණ්ඩකපඤ්හො

අපරස්මිං දිවසෙ රාජා කතපාතරාසො පාසාදස්ස දීඝන්තරෙ චඞ්කමන්තො වාතපානන්තරෙන ඔලොකෙන්තො එකං එළකඤ්ච සුනඛඤ්ච මිත්තසන්ථවං කරොන්තං අද්දස. සො කිර එළකො හත්ථිසාලං ගන්ත්වා හත්ථිස්ස පුරතො ඛිත්තං අනාමට්ඨතිණං ඛාදි. අථ නං හත්ථිගොපකා පොථෙත්වා නීහරිංසු. සො විරවිත්වා පලායි. අථ නං එකො පුරිසො වෙගෙනාගන්ත්වා පිට්ඨියං දණ්ඩෙන තිරියං පහරි. සො පිට්ඨිං ඔනාමෙත්වා වෙදනාප්පත්තො හුත්වා ගන්ත්වා රාජගෙහස්ස මහාභිත්තිං නිස්සාය පිට්ඨිකාය නිපජ්ජි. තං දිවසමෙව රඤ්ඤො මහානසෙ අට්ඨිචම්මාදීනි ඛාදිත්වා වඩ්ඪිතසුනඛො භත්තකාරකෙ භත්තං සම්පාදෙත්වා බහි ඨිත්වා සරීරෙ සෙදං නිබ්බාපෙන්තෙ මච්ඡමංසගන්ධං සායිත්වා තණ්හං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො මහානසං පවිසිත්වා භාජනපිධානං පාතෙත්වා මංසං ඛාදි. අථ භත්තකාරකො භාජනසද්දෙන පවිසිත්වා තං දිස්වා ද්වාරං පිදහිත්වා තං ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පොථෙසි. සො ඛාදිතමංසං මුඛෙනෙව ඡඩ්ඩෙත්වා විරවිත්වා නික්ඛමි. භත්තකාරකොපි තස්ස නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා අනුබන්ධිත්වා පිට්ඨියං දණ්ඩෙන තිරියං පහරි. සො වෙදනාප්පත්තො පිට්ඨිං ඔනාමෙත්වා එකං පාදං උක්ඛිපිත්වා එළකස්ස නිපන්නට්ඨානමෙව පාවිසි. අථ නං එළකො ''සම්ම, කිං පිට්ඨිං ඔනාමෙත්වා ආගච්ඡසි, කිං තෙ වාතො විජ්ඣතී''ති පුච්ඡි. සුනඛොපි ''ත්වම්පි පිට්ඨිං ඔනාමෙත්වා නිපන්නොසි, කිං තෙ වාතො විජ්ඣතී''ති පුච්ඡි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අත්තනො පවත්තිං ආරොචෙසුං.

අථ නං එළකො පුච්ඡි ''කිං පන ත්වං පුන භත්තගෙහං ගන්තුං සක්ඛිස්සසි සම්මා''ති? ''න සක්ඛිස්සාමි, සම්ම, ගතස්ස මෙ ජීවිතං නත්ථී''ති. ''ත්වං පන පුන හත්ථිසාලං ගන්තුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''මයාපි තත්ථ ගන්තුං න සක්කා, ගතස්ස මෙ ජීවිතං නත්ථී''ති. තෙ ''කථං නු ඛො මයං ඉදානි ජීවිස්සාමා''ති උපායං චින්තෙසුං. අථ නං එළකො ආහ – ''සචෙ මයං සමග්ගවාසං වසිතුං සක්කොම, අත්ථෙකො උපායො''ති. ''තෙන හි කථෙහී''ති. ''සම්ම, ත්වං ඉතො පට්ඨාය හත්ථිසාලං යාහි, ''නායං තිණං ඛාදතී''ති තයි හත්ථිගොපකා ආසඞ්කං න කරිස්සන්ති, ත්වං මම තිණං ආහරෙය්‍යාසි. අහම්පි භත්තගෙහං පවිසිස්සාමි, ''නායං මංසඛාදකො''ති භත්තකාරකො මයි ආසඞ්කං න කරිස්සති, අහං තෙ මංසං ආහරිස්සාමී''ති. තෙ ''සුන්දරො උපායො''ති උභොපි සම්පටිච්ඡිංසු. සුනඛො හත්ථිසාලං ගන්ත්වා තිණකලාපං ඩංසිත්වා ආගන්ත්වා මහාභිත්තිපිට්ඨිකාය ඨපෙසි. ඉතරොපි භත්තගෙහං ගන්ත්වා මංසඛණ්ඩං මුඛපූරං ඩංසිත්වා ආනෙත්වා තත්ථෙව ඨපෙසි. සුනඛො මංසං ඛාදි, එළකො තිණං ඛාදි. තෙ ඉමිනා උපායෙන සමග්ගා සම්මොදමානා මහාභිත්තිපිට්ඨිකාය වසන්ති. රාජා තෙසං මිත්තසන්ථවං දිස්වා චින්තෙසි ''අදිට්ඨපුබ්බං වත මෙ කාරණං දිට්ඨං, ඉමෙ

පච්චාමිත්තා හුත්වාපි සමග්ගවාසං වසන්ති. ඉදං කාරණං ගහෙත්වා පඤ්හං කත්වා පඤ්ච පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිස්සාමි, ඉමං පඤ්හං අජානන්තං රට්ඨා පබ්බාජෙස්සාමි, තං ජානන්තස්ස ‘එවරූපො පණ්ඩිතො නත්ථී’ති මහාසක්කාරං කරිස්සාමි. අජ්ජ තාව අවෙලා, ස්වෙ උපට්ඨානං ආගතකාලෙ පුච්ඡිස්සාමී’’ති. සො පුනදිවසෙ පණ්ඩිතෙසු ආගන්ත්වා නිසින්නෙසු පඤ්හං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යෙසං න කදාචි භූතපුබ්බං, සඛ්‍යං සත්තපදම්පිමස්මිං ලොකෙ;
ජාතා අමිත්තා දුවෙ සහායා, පටිසන්ධාය චරන්ති කිස්ස හෙතූ’’ති. (ජා. 1.12.94);

තත්ථ **පටිසන්ධායාති** සද්දහිත්වා සටිතා හුත්වා.

ඉදඤ්ච පන වත්වා පුන එවමාහ –

‘‘යදි මෙ අජ්ජ පාතරාසකාලෙ, පඤ්හං න සක්කුණෙය්‍යාථ වත්තුමෙතං;
රට්ඨා පබ්බාජයිස්සාමි වො සබ්බෙ, න හි මත්ථො දුප්පඤ්ඤජාතිකෙහී’’ති. (ජා. 1.12.95);

තදා පන සෙනකො අග්ගාසනෙ නිසින්නො අහොසි, පණ්ඩිතො පන පරියන්තෙ නිසින්නො. සො තං පඤ්හං උපධාරෙන්තො තමත්ථං අදිස්වා චින්තෙසි ‘‘අයං රාජා දන්ධධාතුකො ඉමං පඤ්හං චින්තෙත්වා සඞ්ඛරිතුං අසමත්ථො, කිඤ්චිදෙව, තෙන දිට්ඨං භවිස්සති, එකදිවසං ඔකාසං ලභන්තො ඉමං පඤ්හං නීහරිස්සාමි, සෙනකො කෙනචි උපායෙන අජ්ජෙකදිවසමත්තං අධිවාසාපෙතූ’’ති. ඉතරෙපි චත්තාරො පණ්ඩිතා අන්ධකාරගබ්භං පවිට්ඨා විය න කිඤ්චි පස්සිංසු. සෙනකො ‘‘කා නු බො මහොසධස්ස පවත්තී’’ති බොධිසත්තං ඔලොකෙසි. සොපි තං ඔලොකෙසි. සෙනකො බොධිසත්තස්ස ඔලොකිතාකාරෙනෙව තස්ස අධිප්පායං ඤත්වා ‘‘පණ්ඩිතස්සපි න උපට්ඨාති, තෙනෙකදිවසං ඔකාසං ඉච්ඡති, පූරෙස්සාමිස්ස මනොරථ’’න්ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං විස්සාසෙන මහාහසිතං හසිත්වා ‘‘කිං, මහාරාජ, සබ්බෙව අම්හෙ පඤ්හං කථෙතුං අසක්කොන්තෙ රට්ඨා පබ්බාජෙස්සසි, එතම්පි ‘එකො ගණ්ඨිපඤ්හො’ති ත්වං සල්ලක්ඛෙසි, න මයං එතං කථෙතුං න සක්කොම, අපිච බො ථොකං අධිවාසෙහි. ගණ්ඨිපඤ්හො එස, න සක්කොම මහාජනමජ්ඣෙ කථෙතුං, එකමන්තෙ චින්තෙත්වා පච්ඡා තුම්හාකං කථෙස්සාම, ඔකාසං නො දෙහී’’ති මහාසත්තං ඔලොකෙත්වා ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

‘‘මහාජනසමාගමම්හි ඝොරෙ, ජනකොලාහලසඞ්ගමම්හි ජාතෙ;
වික්ඛිත්තමනා අනෙකචිත්තා, පඤ්හං න සක්කුණොම වත්තුමෙතං.

‘‘එකග්ගචිත්තාව එකමෙකා, රහසි ගතා අත්ථං නිචින්තයිත්වා;
පවිවෙකෙ සම්මසිත්වාන ධීරා, අථ වක්ඛන්ති ජනින්ද එතමත්ථ’’න්ති. (ජා. 1.12.96-97);

තත්ථ **සම්මසිත්වානාති** කායචිත්තවිවෙකෙ ඨිතා ඉමෙ ධීරා ඉමං පඤ්හං සම්මසිත්වා අථ වො එතං අත්ථං වක්ඛන්ති.

රාජා තස්ස කථං සුත්වා අනත්තමනො හුත්වාපි ‘‘සාධු චින්තෙත්වා කථෙථ, අකථෙන්තෙ පන වො පබ්බාජෙස්සාමී’’ති තජ්ජෙසියෙව. චත්තාරො පණ්ඩිතා පාසාදා ඔතරිංසු. සෙනකො ඉතරෙ ආහ – ‘‘සම්මා, රාජා සුඛුමපඤ්හං පුච්ඡි, අකථිතෙ මහන්තං භයං භවිස්සති, සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සම්මා උපධාරෙථා’’ති. තෙ අත්තනො අත්තනො ගෙහං ගතා. පණ්ඩිතොපි උට්ඨාය උදුම්බරදෙවියා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙවි, අජ්ජ වා හියො වා රාජා කත්ථ චිරං අට්ඨාසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘තාත, දීඝන්තරෙ වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො චඞ්කමතී’’ති. තතො පණ්ඩිතො චින්තෙසි ‘‘රඤ්ඤා ඉමිනා පස්සෙන කිඤ්චි දිට්ඨං භවිස්සතී’’ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා බහි ඔලොකෙන්තො එළකසුනඛානං කිරියං දිස්වා ‘‘ඉමෙ දිස්වා රඤ්ඤා පඤ්හො අභිසඞ්ඛතො’’ති සන්නිට්ඨානං කත්වා ගෙහං ගතො. ඉතරෙපි තයො චින්තෙත්වා කිඤ්චි අදිස්වා සෙනකස්ස සන්තිකං අගමංසු. සො තෙ පුච්ඡි ‘‘දිට්ඨො වො පඤ්හො’’ති. ‘‘න දිට්ඨො ආචරියා’’ති. ‘‘යදි එවං රාජා වො පබ්බාජෙස්සති, කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘තුම්හෙහි පන දිට්ඨො’’ති? ‘‘අහම්පි න පස්සාමී’’ති. ‘‘තුම්හෙසු අපස්සන්තෙසු මයං කිං පස්සාම, රඤ්ඤො පන සන්තිකෙ ‘චින්තෙත්වා කථෙස්සාමා’ති සීහනාදං නදිත්වා ආගතම්හා, අකථිතෙ අම්හෙ රාජා කුජ්ඣිස්සති, කිං කරොම, අයං පඤ්හො න සක්කා අම්හෙහි දට්ඨුං, පණ්ඩිතෙන පන සතගුණං සහස්සගුණං සතසහස්සගුණං කත්වා චින්තිතො භවිස්සති, එථ තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමා’’ති තෙ චත්තාරො පණ්ඩිතා බොධිසත්තස්ස සරද්වාරං ආගතභාවං ආරොචාපෙත්වා ‘‘පවිසන්තු පණ්ඩිතා’’ති වුත්තෙ ගෙහං පවිසිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං ඨිතා මහාසත්තං පුච්ඡිංසු ‘‘කිං පන, පණ්ඩිත, චින්තිතො පඤ්හො’’ති? ‘‘ආම, චින්තිතො, මයි අචින්තෙන්තෙ අඤ්ඤො කො චින්තයිස්සතී’’ති. ‘‘තෙන හි පණ්ඩිත අම්හාකම්පි කථෙථා’’ති.

පණ්ඩිතො ‘‘සචාහං එතෙසං න කථෙස්සාමි, රාජා තෙ රට්ඨා පබ්බාජෙස්සති, මං පන සත්තහි රතනෙහි පූජෙස්සති, ඉමෙ අන්ධබාලා මා විනස්සන්තු, කථෙස්සාමි තෙස’’න්ති චින්තෙත්වා තෙ චත්තාරොපි නීචාසනෙ නිසීදාපෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාපෙත්වා රඤ්ඤා දිට්ඨතං අජානාපෙත්වා ‘‘රඤ්ඤා පුච්ඡිතකාලෙ එවං කථෙය්යාථා’’ති චතුන්නම්පි චතස්සො ගාථායො බන්ධිත්වා පාළිමෙව උග්ගණ්හාපෙත්වා උය්යොජෙසි. තෙ දුතියදිවසෙ රාජුපට්ඨානං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිංසු. රාජා

සෙනකං පුච්ඡි ‘‘ඤාතො තෙ, සෙනක, පඤ්හො’’ති? ‘‘මහාරාජ, මයි අජානන්තෙ අඤ්ඤො කො ජානිස්සතී’’ති. ‘‘තෙන හි කථෙහී’’ති. ‘‘සුණාථ දෙවා’’ති සො උග්ගහිතනියාමෙනෙව ගාථමාහ –

‘‘උග්ගපුත්තරාජපුත්තියානං, උරබ්භස්ස මංසං පියං මනාපං;
න සුනඛස්ස තෙ අදෙන්ති මංසං, අථ මෙණ්ඩස්ස සුණෙන සඛ්‍යමස්සා’’ති. (ජා. 1.12.98);

තත්ථ **උග්ගපුත්තරාජපුත්තියානන්ති** උග්ගතානං අමච්චපුත්තානඤ්චෙව රාජපුත්තානඤ්ච.

ගාථං වත්වාපි සෙනකො අත්ථං න ජානාති. රාජා පන අත්තනො දිට්ඨභාවෙන පජානාති, තස්මා ‘‘සෙනකෙන තාව ඤාතො’’ති පුක්කුසං පුච්ඡි. සොපිස්ස ‘‘කිං අහම්පි අපණ්ඩිතො’’ති වත්වා උග්ගහිතනියාමෙනෙව ගාථමාහ –

‘‘චම්මං විහනන්ති එළකස්ස, අස්සපිට්ඨත්ථරස්සුඛස්ස හෙතු;
න ච තෙ සුනඛස්ස අත්ථරන්ති, අථ මෙණ්ඩස්ස සුණෙන සඛ්‍යමස්සා’’ති. (ජා. 1.12.99);

තස්සපි අත්ථො අපාකටොයෙව. රාජා පන අත්තනො පාකටත්තා ‘‘ඉමිනාපි පුක්කුසෙන ඤාතො’’ති කාමින්දං පුච්ඡි. සොපි උග්ගහිතනියාමෙනෙව ගාථමාහ –

‘‘ආවෙල්ලිතසිඞ්ගිකො හි මෙණ්ඩො, න ච සුනඛස්ස විසාණකානි අත්ථි;
තිණභක්ඛො මංසභොජනො ච, අථ මෙණ්ඩස්ස සුණෙන සඛ්‍යමස්සා’’ති. (ජා. 1.12.100);

රාජා ‘‘ඉමිනාපි ඤාතො’’ති දෙවින්දං පුච්ඡි. සොපි උග්ගහිතනියාමෙනෙව ගාථමාහ –

‘‘තිණමාසි පලාසමාසි මෙණ්ඩො, න ච සුනඛො තිණමාසි නො පලාසං;
ගණ්හෙය්‍ය සුණො සසං බිළාරං, අථ මෙණ්ඩස්ස සුණෙන සඛ්‍යමස්සා’’ති. (ජා. 1.12.101);

තත්ථ **තිණමාසි පලාසමාසීති** තිණඛාදකො චෙව පණ්ණඛාදකො ච. **නො පලාසන්ති** පණ්ණම්පි න ඛාදති.

අථ රාජා පණ්ඩිතං පුච්ඡි – ‘‘තාත, ත්වම්පි ඉමං පඤ්හං ජානාසී’’ති? ‘‘මහාරාජ, අවීචිතො යාව භවග්ගා මං ඨපෙත්වා කො අඤ්ඤො එතං

ජානිස්සතී''ති. ''තෙන හි කථෙහී''ති. ''සුණ මහාරාජා''ති තස්ස පඤ්හස්ස අත්තනො පාකටභාවං පකාසෙන්තො ගාථාද්වයමාහ –

''අට්ඨඛුරපදො චතුප්පදස්ස, මෙණ්ඩො අට්ඨනඛො අදිස්සමානො;
ඡාදියමාහරතී අයං ඉමස්ස, මංසං ආහරතී අයං අමුස්ස.

''පාසාදවරගතො විදෙහසෙට්ඨො, වීතිහාරං අඤ්ඤමඤ්ඤභොජනානං;
අද්දක්ඛි කිර සක්ඛිකං ජනින්දො, බුභුක්කස්ස පුණ්ණංමුඛස්ස චෙත''න්ති. (ජා. 1.12.102-103);

තත්ථ **අට්ඨඛුරපදොති** බ්‍යඤ්ජනකුසලතාය එළකස්ස චතුප්පාදං සන්ධායාහ. **මෙණ්ඩොති** එළකො. **අට්ඨනඛොති** එකෙකස්මිං පාදෙ ද්වින්නං ද්වින්නං ඛුරානං වසෙනෙතං වුත්තං. **අදිස්සමානොති** මංසං ආහරණකාලෙ අපඤ්ඤායමානො. **ඡාදියන්ති** ගෙහච්ඡදනං. තිණන්ති අත්ථො. **අයං ඉමස්සාති** සුනඛො එළකස්ස. **වීතිහාරන්ති** වීතිහරණං. **අඤ්ඤමඤ්ඤභොජනානන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භොජනානං. මෙණ්ඩො හි සුනඛස්ස භොජනං හරති, සො තස්ස වීතිහරති, සුනඛොපි තස්ස හරති, ඉතරො වීතිහරති. **අද්දක්ඛීති** තං තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤභොජනානං වීතිහරණං සක්ඛිකං අත්තනො පච්චක්ඛං කත්වා අද්දස. **බුභුක්කස්සාති** භුභූති සද්දකරණසුනඛස්ස. **පුණ්ණංමුඛස්සාති** මෙණ්ඩස්ස. ඉමෙසං එතං මිත්තසන්ථවං රාජා සයං පස්සීති.

රාජා ඉතරෙහි බොධිසත්තං නිස්සාය ඤාතභාවං අජානන්තො ''පඤ්ච පණ්ඩිතා අත්තනො අත්තනො ඤාණබලෙන ජානිංසූ''ති මඤ්ඤමානො සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ලාභා වත මෙ අනප්පරූපා, යස්ස මෙදිසා පණ්ඩිතා කුලම්හි;
පඤ්හස්ස ගම්භීරගතං නිපුණමත්ථං, පටිවිජ්ඣන්ති සුභාසිතෙන ධීරා''ති. (ජා. 1.12.104);

තත්ථ **පටිවිජ්ඣන්තීති** සුභාසිතෙන තෙ විදිත්වා කථෙන්ති.

අථ නෙසං ''තුට්ඨෙන නාම තුට්ඨාකාරො කත්තබ්බො''ති තං කරොන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''අස්සතරිරථඤ්ච එකමෙකං, ඵීතං ගාමවරඤ්ච එකමෙකං;
සබ්බෙසං වො දම්මි පණ්ඩිතානං, පරමප්පතීතමනො සුභාසිතෙනා''ති. (ජා. 1.12.105);

ඉති වත්වා තෙසං තං සබ්බං දාපෙසි.

ද්වාදසනිපාතෙ මෙණ්ඩකපඤ්හො නිට්ඨිතො.

සිරිමන්තපඤ්හො

උදුම්බරදෙවී පන ඉතරෙහි පණ්ඩිතං නිස්සාය පඤ්හස්ස ඤාතභාවං ඤත්වා ''රඤ්ඤා මුග්ගං මාසෙන නිබ්බිසෙසකං කරොන්තෙන විය පඤ්චන්නං සමකොව සක්කාරො කතො, නනු මය්හං කනිට්ඨස්ස විසෙසං සක්කාරං කාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡි ''දෙව, කෙන වො පඤ්හො කථිතො''ති? ''පඤ්චහි පණ්ඩිතෙහි, භද්දෙ''ති. ''දෙව, චත්තාරො ජනා තං පඤ්හං කං නිස්සාය ජානිංසූ''ති? ''න ජානාමි, භද්දෙ''ති. ''මහාරාජ, කිං තෙ ජානන්ති, පණ්ඩිතො පන 'මා නස්සන්තු ඉමෙ බාලා'ති පඤ්හං උග්ගණ්හාපෙසි, තුම්හෙ සබ්බෙසං සමකං සක්කාරං කරොථ, අයුත්තමෙතං, පණ්ඩිතස්ස විසෙසකං කාතුං වට්ටතී''ති. රාජා ''අත්තානං නිස්සාය ඤාතභාවං න කථෙසී''ති පණ්ඩිතස්ස තුස්සිත්වා අතිරෙකතරං සක්කාරං කාතුකාමො චින්තෙසි ''හොතු මම පුත්තං එකං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා කථිතකාලෙ මහන්තං සක්කාරං කරිස්සාමී''ති. සො පඤ්හං චින්තෙන්තො සිරිමන්තපඤ්හං චින්තෙත්වා එකදිවසං පඤ්චන්නං පණ්ඩිතානං උපට්ඨානං ආගන්ත්වා සුඛනිසින්නකාලෙ සෙනකං ආහ – ''සෙනක, පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති. ''පුච්ඡ දෙවා''ති. රාජා සිරිමන්තපඤ්හෙ පඨමං ගාථමාහ –

> ''පඤ්ඤායුපෙතං සිරියා විහීනං, යසස්සිනං වාපි අපෙතපඤ්ඤං;
> පුච්ඡාමි තං සෙනක එතමත්ථං, කමෙත්ථ සෙය්‍යො කුසලා වදන්තී''ති. (ජා. 1.15.83);

තත්ථ **කමෙත්ථ සෙය්‍යොති** ඉමෙසු ද්වීසු කතරං පණ්ඩිතා සෙය්‍යොති වදන්ති.

අයඤ්ච කිර පඤ්හො සෙනකස්ස වංසානුගතො, තෙන නං ඛිප්පමෙව කථෙසි –

> ''ධීරා ච බාලා ච හවෙ ජනින්ද, සිප්පූපපන්නා ච අසිප්පිනො ච;
> සුජාතිමන්තොපි අජාතිමස්ස, යසස්සිනො පෙසකරා භවන්ති;
> එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරිමාව සෙය්‍යො''ති. (ජා. 1.15.84);

තත්ථ **පඤ්ඤො නිහීනොති** පඤ්ඤවා නිහීනො, ඉස්සරොව උත්තමොති අත්ථො.

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා ඉතරෙ තයො අපුච්ඡිත්වා සඞ්ඝනවකං හුත්වා නිසින්නං මහොසධපණ්ඩිතං ආහ –

‘‘තුවම්පි පුච්ඡාමි අනොමපඤ්ඤ, මහොසධ කෙවලධම්මදස්සි;
බාලං යසස්සිං පණ්ඩිතං අප්පභොගං, කමෙත්ථ සෙය්‍යො කුසලා වදන්ති’’ති. (ජා. 1.15.85);

තත්ථ **කෙවලධම්මදස්සී**ති සබ්බධම්මදස්සි.

අථස්ස මහාසත්තො ‘‘සුණ, මහාරාජා’’ති වත්වා කථෙසි –

‘‘පාපානි කම්මානි කරොති බාලො, ඉධමෙව සෙය්‍යො ඉති මඤ්ඤමානො;
ඉධලොකදස්සී පරලොකමදස්සී, උභයත්ථ බාලො කලිමග්ගහෙසි;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො’’ති. (ජා. 1.15.86);

තත්ථ **ඉධමෙව සෙය්‍යො**ති ඉධලොකෙ ඉස්සරියමෙව මය්හං සෙට්ඨන්ති මඤ්ඤමානො. **කලිමග්ගහෙසී**ති බාලො ඉස්සරියමානෙන පාපකම්මං කත්වා නිරයාදිං උපපජ්ජන්තො පරලොකෙ ච පුන තතො ආගන්ත්වා නීචකුලෙ දුක්ඛභාවං පත්වා නිබ්බත්තමානො ඉධලොකෙ චාති උභයත්ථ පරාජයමෙව ගණ්හාති. එතම්පි කාරණං අහං දිස්වා පඤ්ඤාසම්පන්නොව උත්තමො, ඉස්සරො පන බාලො න උත්තමොති වදාමි.

එවං වුත්තෙ රාජා සෙනකං ඔලොකෙත්වා ‘‘නනු මහොසධො පඤ්ඤවන්තමෙව උත්තමොති වදතී’’ති ආහ. සෙනකො ‘‘මහාරාජ, මහොසධො දහරො, අජ්ජාපිස්ස මුඛෙ ඛීරගන්ධො වායති, කිමෙස ජානාතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘නසිප්පමෙතං විදධාති භොගං, න බන්ධුවා න සරීරවණ්ණො යො;
පස්සෙළමූගං සුඛමෙධමානං, සිරී හි නං භජතෙ ගොරවින්දං;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරීමාව සෙය්‍යො’’ති.

තත්ථ **එළමූගන්ති** පග්ඝරිතලාලමුඛං. **ගොරවින්දන්ති** සො කිර තස්මිංයෙව නගරෙ අසීතිකොටිවිභවො සෙට්ඨී විරූපො. නාස්ස පුත්තො න ච ධීතා, න කිඤ්චි සිප්පං ජානාති. කථෙන්තස්සපිස්ස හනුකස්ස උභොහිපි පස්සෙහි ලාලාධාරා පග්ඝරති. දෙවච්ඡරා විය ද්වෙ ඉත්ථියො සබ්බාලඞ්කාරෙහි විභූසිතා සුපුප්ඵිතානි නීලුප්පලානි ගහෙත්වා උභොසු පස්සෙසු ඨිතා තං ලාලං නීලුප්පලෙහි සම්පටිච්ඡිත්වා නීලුප්පලානි වාතපානෙන ඡඩ්ඩෙන්ති. සුරාසොණ්ඩාපි පානාගාරං පවිසන්තා නීලුප්පලෙහි අත්ථෙ සති තස්ස ගෙහද්වාරං ගන්ත්වා ‘‘සාමි ගොරවින්ද, සෙට්ඨී’’ති වදන්ති. සො තෙසං සද්දං සුත්වා වාතපානෙ ඨත්වා ‘‘කිං, තාතා’’ති වදති. අථස්ස ලාලාධාරා පග්ඝරති. තා ඉත්ථියො තං නීලුප්පලෙහි

සම්පටිච්ඡිත්වා නීලුප්පලානි අන්තරවීථියං ඛිපන්ති. සුරාධුත්තා තානි ගහෙත්වා උදකෙන වික්ඛාලෙත්වා පිළන්ධිත්වා පානාගාරං පවිසන්ති. එවං සිරිසම්පන්නො අහොසි. සෙනකො තං උදාහරණං කත්වා දස්සෙන්තො එවමාහ.

තං සුත්වා රාජා ''කීදිසං, තාත, මහොසධපණ්ඩිතා''ති ආහ. පණ්ඩිතො ''දෙව, කිං සෙනකො ජානාති, ඔදනසිත්ථට්ඨානෙ කාකො විය දධිං පාතුං ආරද්ධසුනඛො විය ච යසමෙව පස්සති, සීසෙ පතන්තං මහාමුග්ගරං න පස්සති, සුණ, දෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ලද්ධා සුඛං මජ්ජති අප්පපඤ්ඤො, දුක්ඛෙන ඵුට්ඨොපි පමොහමෙති;
ආගන්තුනා දුක්ඛසුඛෙන ඵුට්ඨො, පවෙධති වාරිචරොව ඝම්මෙ;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො''ති. (ජා. 1.15.88);

තත්ථ **සුඛන්ති** ඉස්සරියසුඛං ලභිත්වා බාලො පමජ්ජති, පමත්තො සමානො පාපං කරොති. **දුක්ඛෙනාති** කායිකචෙතසිකදුක්ඛෙන. **ආගන්තුනාති** න අජ්ඣත්තිකෙන. සත්තානඤ්හි සුඛම්පි දුක්ඛම්පි ආගන්තුකමෙව, න නිච්චපවත්තං. **ඝම්මෙති** උදකා උද්ධරිත්වා ආතපෙ ඛිත්තමච්ඡො විය.

තං සුත්වා රාජා ''කීදිසං ආචරියා''ති ආහ. සෙනකො ''දෙව, කිමෙස ජානාති, තිට්ඨන්තු තාව මනුස්සා, අරඤ්ඤෙ ජාතරුක්ඛෙසුපි ඵලසම්පන්නමෙව බහූ විහඞ්ගමා භජන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''දුමං යථා සාදුඵලං අරඤ්ඤෙ, සමන්තතො සමභිසරන්ති පක්ඛී;
එවම්පි අඩ්ඪං සධනං සභොගං, බහුජ්ජනො භජති අත්ථහෙතු;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරීමාව සෙය්‍යො''ති. (ජා. 1.15.89);

තත්ථ **බහුජ්ජනොති** මහාජනො.

තං සුත්වා රාජා ''කීදිසං තාතා''ති ආහ. පණ්ඩිතො ''කිමෙස මහොදරො ජානාති, සුණ, දෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''න සාධු බලවා බාලො, සාහසා වින්දතෙ ධනං;
කන්දන්තමෙතං දුම්මෙධං, කඩ්ඪන්ති නිරයං භුසං;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො''ති. (ජා. 1.15.90);

තත්ථ **සාහසාති** සාහසෙන සාහසිකකම්මං කත්වා ජනං පීළෙත්වා ධනං වින්දති. අථ නං නිරයපාලා කන්දන්තමෙව දුම්මෙධං බලවවෙදනං නිරයං කඩ්ඪන්ති.

පුන රඤ්ඤා ‘‘කිං සෙනකා’’ති වුත්තෙ සෙනකො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යා කාචි නජ්ජො ගඞ්ගමභිස්සවන්ති, සබ්බාව තා නාමගොත්තං ජහන්ති;
ගඞ්ගා සමුද්දං පටිපජ්ජමානා, න ඛායතෙ ඉද්ධිං පඤ්ඤොපි ලොකෙ;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරීමාව සෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.91);

තත්ථ **නජ්ජොති** නින්නා හුත්වා සන්දමානා අන්තමසො කුන්නදියොපි ගඞ්ගං අභිස්සවන්ති. **ජහන්තීති** ගඞ්ගාත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති, අත්තනො නාමගොත්තං ජහන්ති. **න ඛායතෙති** සාපි ගඞ්ගා සමුද්දං පටිපජ්ජමානා න පඤ්ඤායති, සමුද්දොත්වෙව නාමං ලභති. එවමෙව මහාපඤ්ඤොපි ඉස්සරසන්තිකං පත්තො න ඛායති න පඤ්ඤායති,සමුද්දං පවිට්ඨගඞ්ගා විය හොති.

පුන රාජා ‘‘කිං පණ්ඩිතා’’ති ආහ. සො ‘‘සුණ, මහාරාජා’’ති වත්වා ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

‘‘යමෙතමක්ඛා උදධිං මහන්තං, සවන්ති නජ්ජො සබ්බකාලමසඞ්ඛ්‍යං;
සො සාගරො නිච්චමුළාරවෙගො, වෙලං න අච්චෙති මහාසමුද්දො.

‘‘එවම්පි බාලස්ස පජප්පිතානි, පඤ්ඤං න අච්චෙති සිරී කදාචි;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සී බාලො’’ති. (ජා. 1.15.92-93);

තත්ථ **යමෙතමක්ඛාති** යං එතං අක්ඛාසි වදෙසි. **අසඞ්ඛ්‍යන්ති** අගණනං. **වෙලං න අච්චෙතීති** උළාරවෙගොපි හුත්වා ඌමිසහස්සං උක්ඛිපිත්වාපි වෙලං අතික්කමිතුං න සක්කොති, වෙලං පත්වා අවස්සං සබ්බා ඌමියො භිජ්ජන්ති. **එවම්පි බාලස්ස පජප්පිතානීති** බාලස්ස වචනානිපි එවමෙව පඤ්ඤවන්තං අතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, තං පත්වාව භිජ්ජන්ති. **පඤ්ඤං න අච්චෙතීති** පඤ්ඤවන්තං සිරිමා නාම නාතික්කමති. න හි කොචි මනුජො අත්ථානත්ථෙ උප්පන්නකඞ්ඛො තංජින්දනත්ථාය පඤ්ඤවන්තං අතික්කමිත්වා බාලස්ස ඉස්සරස්ස පාදමූලං ගච්ඡති, පඤ්ඤවන්තස්ස පන පාදමූලෙයෙව විනිච්ඡයො නාම ලබ්භතීති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘කථං සෙනකා’’ති ආහ. සො ‘‘සුණ, දෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අසඤ්ඤතො චෙපි පරෙසමත්ථං, භණාති සන්ධානගතො යසස්සී;
තස්සෙව තං රූහති ඤාතිමජ්ඣෙ, සිරී හි නං කාරයතෙ න පඤ්ඤා;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරිමාව සෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.94);

තත්ථ **අසඤ්ඤතො චෙපීති** ඉස්සරො හි සචෙපි කායාදීහි අසඤ්ඤතො දුස්සීලො. **සන්ධානගතොති** විනිච්ඡයෙ ඨිතො හුත්වා පරෙසං අත්ථං භණති, තස්මිං විනිච්ඡයමණ්ඩලෙ මහාපරිවාරපරිවුතස්ස මුසාවාදං වත්වා සාමිකම්පි අස්සාමිකං කරොන්තස්ස තස්සෙව තං වචනං රූහති. සිරී හි නං තථා කාරයතෙ න පඤ්ඤා, තස්මා පඤ්ඤො නිහීනො, සිරිමාව සෙය්‍යොති වදාමි.

පුන රඤ්ඤා ‘‘කිං, තාතා’’ති වුත්තෙ පණ්ඩිතො ‘‘සුණ, දෙව, බාලසෙනකො කිං ජානාති’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පරස්ස වා අත්තනො වාපි හෙතු, බාලො මුසා භාසති අප්පපඤ්ඤො;
සො නින්දිතො හොති සභාය මජ්ඣෙ, පච්ඡාපි සො දුග්ගතිගාමී හොති;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො’’ති. (ජා. 1.15.95);

තතො සෙනකො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අත්ථම්පි චෙ භාසති භූරිපඤ්ඤො, අනාළ්හියො අප්පධනො දලිද්දො;
න තස්ස තං රූහති ඤාතිමජ්ඣෙ, සිරී ච පඤ්ඤාණවතො න හොති;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරිමාව සෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.96);

තත්ථ **අත්ථම්පීති** කාරණම්පි චෙ භාසති. **ඤාතිමජ්ඣෙති** පරිසමජ්ඣෙ. **පඤ්ඤාණවතොති** මහාරාජ, පඤ්ඤාණවන්තස්ස සිරිසොභග්ගප්පත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පකතියා විජ්ජමානාපි සිරී නාම න හොති. සො හි තස්ස සන්තිකෙ සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකො විය ඛායතීති දස්සෙති.

පුන රඤ්ඤා ‘‘කීදිසං, තාතා’’ති වුත්තෙ පණ්ඩිතො ‘‘කිං ජානාති, සෙනකො, ඉධලොකමත්තමෙව ඔලොකෙති, න පරලොක’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පරස්ස වා අත්තනො වාපි හෙතු, න භාසති අලිකං භූරිපඤ්ඤො;
සො පූජිතො හොති සභාය මජ්ඣෙ, පච්ඡාපි සො සුග්ගතිගාමී හොති;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො’’ති. (ජා. 1.15.97);

තතො සෙනකො ගාථමාහ –

‘‘හත්ථී ගවාස්සා මණිකුණ්ඩලා ච, ථියො ච ඉද්ධෙසු කුලෙසු ජාතා;
සබ්බාව තා උපභොගා භවන්ති, ඉද්ධස්ස පොසස්ස අනිද්ධිමන්තො;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරීමාව සෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.98);

තත්ථ **ඉද්ධස්සාති** ඉස්සරස්ස. **අනිද්ධිමන්තොති** න කෙවලං තා නාරියොව, අථ ඛො සබ්බෙ අනිද්ධිමන්තොපි සත්තා තස්ස උපභොගා භවන්ති.

තතො පණ්ඩිතො ‘‘කිං එස ජානාතී’’ති වත්වා එකං කාරණං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අසංවිහිතකම්මන්තං, බාලං දුම්මෙධමන්තිනං;
සිරී ජහති දුම්මෙධං, ජිණ්ණංව උරගො තචං;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි;
පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො’’ති. (ජා. 1.15.99);

තත්ථ **‘‘සිරී ජහතී’’**ති පදස්ස **චෙතියජාතකෙන** (ජා. 1.8.45 ආදයො) අත්ථො වණ්ණෙතබ්බො.

අථ සෙනකො රඤ්ඤා ‘‘කීදිස’’න්ති වුත්තෙ ‘‘දෙව, කිං එස තරුණදාරකො ජානාති, සුණාථා’’ති වත්වා ‘‘පණ්ඩිතං අප්පටිභානං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පඤ්ච පණ්ඩිතා මයං භද්දන්තෙ, සබ්බෙ පඤ්ජලිකා උපට්ඨිතා;
ත්වං නො අභිභුය්‍ය ඉස්සරොසි, සක්කොව භූතපති දෙවරාජා;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤො නිහීනො සිරීමාව සෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.15.100);

ඉදං කිර සුත්වා රාජා ‘‘සාධුරූපං සෙනකෙන කාරණං ආහතං, සක්ඛිස්සති නු ඛො මෙ පුත්තො ඉමස්ස වාදං භින්දිත්වා අඤ්ඤං කාරණං ආහරිතු’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘කීදිසං පණ්ඩිතා’’ති ආහ. සෙනකෙන කිර ඉමස්මිං කාරණෙ ආහතෙ ඨපෙත්වා බොධිසත්තං අඤ්ඤො තං වාදං

භින්දිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, තස්මා මහාසත්තො අත්තනො ඤාණබලෙන තස්ස වාදං භින්දන්තො ''මහාරාජ, කිමෙස බාලො ජානාති, යසමෙව ඔලොකෙති, පඤ්ඤාය විසෙසං න ජානාති, සුණාථා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''දාසොව පඤ්ඤස්ස යසස්සි බාලො, අත්ථෙසු ජාතෙසු තථාවිධෙසු;
යං පණ්ඩිතො නිපුණං සංවිධෙති, සම්මොහමාපජ්ජති තත්ථ බාලො;
එතම්පි දිස්වාන අහං වදාමි, පඤ්ඤොව සෙය්‍යො න යසස්සි බාලො''ති. (ජා. 1.15.101);

තත්ථ **අත්ථෙසූති** කිච්චෙසු ජාතෙසු. **සංවිධෙතීති** සංවිදහති.

ඉති මහාසත්තො සිනෙරුපාදතො සුවණ්ණවාලුකං උද්ධරන්තො විය ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය ච නයකාරණං දස්සෙසි. එවං මහාසත්තෙන පඤ්ඤානුභාවං දස්සෙත්වා කථිතෙ රාජා සෙනකං ආහ – ''කීදිසං, සෙනක, සක්කොන්තො උත්තරිපි කථෙහී''ති. සො කොට්ඨෙ ඨපිතධඤ්ඤං විය උග්ගහිතකං ඛෙපෙත්වා අප්පටිභානො මඞ්කුභූතො පජ්ඣායන්තො නිසීදි. සචෙ හි සො අඤ්ඤං කාරණං ආහරෙය්‍ය, න ගාථාසහස්සෙනපි ඉමං ජාතකං නිට්ඨායෙථ. තස්ස පන අප්පටිභානස්ස ඨිතකාලෙ ගම්භීරං ඔඝං ආනෙන්තො විය මහාසත්තො උත්තරිපි පඤ්ඤමෙව වණ්ණෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''අද්ධා හි පඤ්ඤාව සතං පසත්ථා, කන්තා සිරී භොගරතා මනුස්සා;
ඤාණඤ්ච බුද්ධානමතුල්‍යරූපං, පඤ්ඤං න අච්චෙති සිරී කදාචී''ති. (ජා. 1.15.102);

තත්ථ **සතන්ති** බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං. **භොගරතාති** මහාරාජ, යස්මා අන්ධබාලමනුස්සා භොගරතාව, තස්මා තෙසං සිරී කන්තා. යසො නාමෙස පණ්ඩිතෙහි ගරහිතො බාලානං කන්තොති චායං අත්ථො **භිසජාතකෙන** (ජා. 1.14.78 ආදයො) වණ්ණෙතබ්බො. **බුද්ධානන්ති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානඤ්ච ඤාණං. **කදාචීති** කිස්මිඤ්චි කාලෙ ඤාණවන්තං සිරී නාම නාතික්කමති, දෙවාති.

තං සුත්වා රාජා මහාසත්තස්ස පඤ්හබ්‍යාකරණෙන තුට්ඨො ඝනවස්සං වස්සෙන්තො විය මහාසත්තං ධනෙන පූජෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො, මහොසධ කෙවලධම්මදස්සී;
ගවං සහස්සං උසභඤ්ච නාගං, ආජඤ්ඤයුත්තෙ ච රථෙ දස ඉමෙ;
පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණෙන තුට්ඨො, දදාමි තෙ ගාමවරානි සොළසා''ති. (ජා. 1.15.103);

තත්ථ **උසභඤ්ච නාගන්ති** තස්ස ගවං සහස්සස්ස උසභං කත්වා අලඞ්කතපටියත්තං ආරොහනීයං නාගං දම්මීති.

වීසතිනිපාතෙ සිරිමන්තපඤ්හො නිට්ඨිතො.

ඡන්නපථපඤ්හො

තතො පට්ඨාය බොධිසත්තස්ස යසො මහා අහොසි. තං සබ්බං උදුම්බරදෙවීයෙව විචාරෙසි. සා තස්ස සොළසවස්සිකකාලෙ චින්තෙසි ''මම කනිට්ඨො මහල්ලකො ජාතො, යසොපිස්ස මහා අහොසි, ආවාහමස්ස කාතුං වට්ටතී''ති. සා රඤ්ඤො තමත්ථං ආරොචෙසි. රාජා ''සාධු ජානාපෙහි න''න්ති ආහ. සා තං ජානාපෙත්වා තෙන සම්පටිච්ඡිතෙ ''තෙන හි, තාත, තෙ කුමාරිකං ආනෙමී''ති ආහ. අථ මහාසත්තො ''කදාචි ඉමෙහි ආනීතා මම න රුච්චෙය්‍ය, සයමෙව තාව උපධාරෙමී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ – ''දෙවි, කතිපාහං මා කිඤ්චි රඤ්ඤො වදෙථ, අහං එකං කුමාරිකං සයං පරියෙසිත්වා මම චිත්තරුචිතං තුම්හාකං ආචික්ඛිස්සාමී''ති. ''එවං කරොහි, තාතා''ති. සො දෙවිං වන්දිත්වා අත්තනො ඝරං ගන්ත්වා සහායකානං සඤ්ඤං දත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන තුන්නවායඋපකරණානි ගහෙත්වා එකකොව උත්තරද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උත්තරයවමජ්ඣකං පායාසි. තදා පන තත්ථ එකං පොරාණසෙට්ඨිකුලං පරික්ඛීණං අහොසි. තස්ස කුලස්ස ධීතා අමරාදෙවී නාම අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා සබ්බලක්ඛණසම්පන්නා පුඤ්ඤවතී. සා තං දිවසං පාතොව යාගුං පචිත්වා ආදාය ''පිතු කසනට්ඨානං ගමිස්සාමී''ති නික්ඛමිත්වා තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි. මහාසත්තො තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ''සබ්බලක්ඛණසම්පන්නායං ඉත්ථී, සචෙ අපරිග්ගහා, ඉමාය මෙ පාදපරිචාරිකාය භවිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙසි.

සාපි තං දිස්වාව ''සචෙ එවරූපස්ස පුරිසස්ස ගෙහෙ භවෙය්‍යං, සක්කා මයා කුටුම්බං සණ්ඨාපෙතු''න්ති චින්තෙසි.

අථ මහාසත්තො – ''ඉමිස්සා සපරිග්ගහාපරිග්ගහභාවං න ජානාමි, හත්ථමුද්දාය නං පුච්ඡිස්සාමි, සචෙ එසා පණ්ඩිතා භවිස්සති, ජානිස්සති. නො චෙ, න ජානිස්සති, ඉධෙව නං ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡාමී''ති චින්තෙත්වා දූරෙ ඨිතොව හත්ථමුට්ඨිමකාසි. සාපි ''අයං මම සසාමිකාසාමිකභාවං පුච්ඡතී''ති ඤත්වා හත්ථං පසාරෙසි. සො අපරිග්ගහභාවං ඤත්වා සමීපං ගන්ත්වා ''භද්දෙ, කා නාම ත්ව''න්ති පුච්ඡි. ''සාමි, අහං අතීතෙ වා අනාගතෙ වා එතරහි වා යං නත්ථි, තන්නාමිකා''ති. ''භද්දෙ, ලොකෙ අමරා නාම නත්ථි, ත්වං අමරා නාම භවිස්සසී''ති. ''එවං, සාමී''ති. ''භද්දෙ, කස්ස යාගුං හරිස්සසී''ති? ''පුබ්බදෙවතාය, සාමී''ති. ''භද්දෙ, පුබ්බදෙවතා නාම මාතාපිතරො, තව පිතු යාගුං හරිස්සසි මඤ්ඤෙ''ති. ''එවං, සාමී''ති. ''භද්දෙ, තව පිතා කිං කරොතී''ති? ''සාමි, එකං ද්විධා කරොතී''ති. ''එකස්ස ද්විධාකරණං නාම කසනං, තව පිතා කසතී''ති. ''එවං, සාමී''ති.

‘‘කතරස්මිං පන ඨානෙ තෙ පිතා කසතී’’ති? ‘‘යත්ථ සකිං ගතා න එන්ති, තස්මිං ඨානෙ, සාමී’’ති. ‘‘සකිං ගතානං න පච්චාගමනට්ඨානං නාම සුසානං, සුසානසන්තිකෙ කසති, භද්දෙ’’ති. ‘‘එවං, සාමී’’ති. ‘‘භද්දෙ, අජ්ජෙව එස්සසී’’ති. ‘‘සචෙ එස්සති, න එස්සා’’මි. ‘‘නො චෙ එස්සති, එස්සාමි, සාමී’’ති. ‘‘භද්දෙ, පිතා තෙ මඤ්ඤෙ නදීපාරෙ කසති, උදකෙ එන්තෙ න එස්සසි, අනෙන්තෙ එස්සසී’’ති. ‘‘එවං, සාමී’’ති. එත්තකං නාම මහාසත්තො ආලාපසල්ලාපං කරොති.

අථ නං අමරාදෙවී ‘‘යාගුං පිවිස්සසි, සාමී’’ති නිමන්තෙසි. මහාසත්තො ‘‘පඨමමෙව පටික්ඛිපනං නාම අවමඞ්ගල’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘ආම, පිවිස්සාමී’’ති ආහ. සා පන යාගුඝටං ඔතාරෙසි. මහාසත්තො චින්තෙසි ‘‘සචෙ පාතිං අධොවිත්වා හත්ථධොවනං අදත්වා දස්සති, එත්ථෙව නං පහාය ගමිස්සාමී’’ති. සා පන පාතිං ධොවිත්වා පාතියා උදකං ආහරිත්වා හත්ථධොවනං දත්වා තුච්ඡපාතිං හත්ථෙ අට්ඨපෙත්වා භූමියං ඨපෙත්වා ඝටං ආලුළෙත්වා යාගුයා පූරෙසි, තත්ථ පන සිත්ථානි මහන්තානි. අථ නං මහාසත්තො ආහ ‘‘කිං, භද්දෙ, අතිබහලා යාගූ’’ති. ‘‘උදකං න ලද්ධං, සාමී’’ති. ‘‘කෙදාරෙ උදකං න ලද්ධං භවිස්සති මඤ්ඤෙ’’ති. ‘‘එවං, සාමී’’ති. සා පිතු යාගුං ඨපෙත්වා බොධිසත්තස්ස අදාසි. සො යාගුං පිවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා ‘‘භද්දෙ, තුය්හං මාතු ගෙහං ගමිස්සාමි, මග්ගං මෙ ආචික්ඛා’’ති ආහ. සා ‘‘සාධූ’’ති වත්වා මග්ගං ආචික්ඛන්තී එකකනිපාතෙ ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘යෙන සත්තුබිලඞ්ගා ච, දිගුණපලාසො ච පුප්ඵිතො;
> යෙන දදාමි තෙන වදාමි, යෙන න දදාමි න තෙන වදාමි;
> එස මග්ගො යවමජ්ඣකස්ස, එතං අන්නපථං විජානාහී’’ති. (ජා. 1.1.112);

තස්සත්ථො – ‘‘සාමි, අන්තොගාමං පවිසිත්වා එකං සත්තුආපණං පස්සිස්සසි, තතො කඤ්ජිකාපණං, තෙසං පුරතො දිගුණපණ්ණො කොවිළාරො සුපුප්ඵිතො, තස්මා ත්වං යෙන සත්තුබිලඞ්ගා ච කොවිළාරො ච පුප්ඵිතො, තෙන ගන්ත්වා කොවිළාරමූලෙ ඨත්වා දක්ඛිණං ගණ්හ වාමං මුඤ්ච, එස මග්ගො යවමජ්ඣකස්ස යවමජ්ඣකගාමෙ ඨිතස්ස අම්හාකං ගෙහස්ස, එතං එවං පටිච්ඡාදෙත්වා මයා වුත්තං ඡන්නපථං පටිච්ඡන්නපථං ඡන්නපථං වා පටිච්ඡන්නකාරණං විජානාහී’’ති. එත්ථ හි **යෙන දදාමී**ති යෙන හත්ථෙන දදාමි, ඉදං දක්ඛිණහත්ථං සන්ධාය වුත්තං, ඉතරං වාමහත්ථං. එවං සා තස්ස මග්ගං ආචික්ඛිත්වා පිතු යාගුං ගහෙත්වා අගමාසි.

ඡන්නපථපඤ්හො නිට්ඨිතො.

අමරාදෙවිපරියෙසනා

සොපි තාය කථිතමග්ගෙනෙව තං ගෙහං ගතො. අථ නං අමරාදෙවියා මාතා දිස්වා ආසනං දත්වා ‘‘යාගුං පිවිස්සසි, සාමී’’ති ආහ. ‘‘අම්ම, කනිට්ඨභගිනියා මෙ අමරාදෙවියා ථොකා යාගු මෙ දින්නා’’ති. තං සුත්වා සා ‘‘ධීතු මෙ අත්ථාය ආගතො භවිස්සතී’’ති අඤ්ඤාසි. මහාසත්තො තෙසං දුග්ගතභාවං ජානන්තොපි ‘‘අම්ම, අහං තුන්නවායො, කිඤ්චි සිබ්බිතබ්බයුත්තකං අත්ථී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අත්ථි, සාමි, මූලං පන නත්ථී’’ති? ‘‘අම්ම මූලෙන කම්මං නත්ථි, ආනෙහි, සිබ්බිස්සාමි න’’න්ති. සා ජිණ්ණසාටකානි ආහරිත්වා අදාසි. බොධිසත්තො ආහටාහටං නිට්ඨාපෙසියෙව. පුඤ්ඤවතො හි කිරියා නාම සමිජ්ඣතියෙව. අථ නං ආහ ‘‘අම්ම, වීථිභාගෙන ආරොචෙය්‍යාසී’’ති. සා සකලගාමං ආරොචෙසි. මහාසත්තො තුන්නවායකම්මං කත්වා එකාහෙනෙව සහස්සං කහාපණං උප්පාදෙසි. මහල්ලිකාපිස්ස පාතරාසභත්තං පචිත්වා දත්වා ‘‘තාත, සායමාසං කිත්තකං පචාමී’’ති ආහ. ‘‘අම්ම, යත්තකා ඉමස්මිං ගෙහෙ භුඤ්ජන්ති, තෙසං පමාණෙනා’’ති. සා අනෙකසූපබ්‍යඤ්ජනං බහුභත්තං පචි. අමරාදෙවීපි සායං සීසෙන දාරුකලාපං, උච්ඡඞ්ගෙන පණ්ණං ආදාය අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා පුරගෙහද්වාරෙ දාරුකලාපං නික්ඛිපිත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන ගෙහං පාවිසි. පිතාපිස්සා සායතරං ආගමාසි. මහාසත්තො නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජි. ඉතරා මාතාපිතරො භොජෙත්වා පච්ඡා සයං භුඤ්ජිත්වා මාතාපිතූනං පාදෙ ධොවිත්වා මහාසත්තස්ස පාදෙ ධොවි.

සො තං පරිග්ගණ්හන්තො කතිපාහං තත්ථෙව වසි. අථ නං වීමංසන්තො එකදිවසං ආහ – ‘‘භද්දෙ, අඩ්ඪනාළිකතණ්ඩුලෙ ගහෙත්වා තතො මය්හං යාගුඤ්ච පූවඤ්ච භත්තඤ්ච පචාහී’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා තණ්ඩුලෙ කොට්ටෙත්වා මූලතණ්ඩුලෙහි භත්තං, මජ්ඣිමතණ්ඩුලෙහි යාගුං, කණිකාහි පූවං පචිත්වා තදනුරූපං සූපබ්‍යඤ්ජනං සම්පාදෙත්වා මහාසත්තස්ස සබ්‍යඤ්ජනං යාගුං අදාසි. සා යාගු මුඛෙ ඨපිතමත්තාව සත්ත රසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි. සො තස්සා වීමංසනත්ථමෙව ‘‘භද්දෙ, යාගුං පචිතුං අජානන්තී කිමත්ථං මම තණ්ඩුලෙ නාසෙසී’’ති කුද්ධො විය සහ ඛෙළෙන නිට්ඨුභිත්වා භූමියං පාතෙසි. සා තස්ස අකුජ්ඣිත්වාව ‘‘සාමි, සචෙ යාගු න සුන්දරා, පූවං ඛාදා’’ති පූවං අදාසි. තම්පි තථෙව අකාසි. ‘‘සචෙ, සාමි, පූවං න සුන්දරං, භත්තං භුඤ්ජා’’ති භත්තං අදාසි. භත්තම්පි තථෙව කත්වා ‘‘භද්දෙ, ත්වං පචිතුං අජානන්තී මම සන්තකං කිමත්ථං නාසෙසී’’ති කුද්ධො විය තීණිපි එකතො මද්දිත්වා සීසතො පට්ඨාය සකලසරීරං ලිම්පිත්වා ‘‘ගච්ඡ, ද්වාරෙ නිසීදාහී’’ති ආහ. සා අකුජ්ඣිත්වාව ‘‘සාධු, සාමී’’ති ගන්ත්වා තථා අකාසි. සො තස්සා නිහතමානභාවං ඤත්වා ‘‘භද්දෙ, එහී’’ති ආහ. සා අකුජ්ඣිත්වා එකවචනෙනෙව ආගතා. මහාසත්තො පන ආගච්ඡන්තො කහාපණසහස්සෙන සද්ධිං එකසාටකයුගං තම්බූලපසිබ්බකෙ ඨපෙත්වා ආගතො. අථ සො තං සාටකං නීහරිත්වා

තස්සා හත්ථෙ ඨපෙත්වා ‘‘භද්දෙ, තව සහායිකාහි සද්ධිං න්හායිත්වා ඉමං සාටකං නිවාසෙත්වා එහී’’ති ආහ. සා තථා අකාසි.

පණ්ඩිතො උප්පාදිතධනඤ්ච, ආහතධනඤ්ච සබ්බං තස්සා මාතාපිතූනං දත්වා සමස්සාසෙත්වා සසුරෙ ආපුච්ඡිත්වා තං ආදාය නගරාභිමුඛො අගමාසි. අන්තරාමග්ගෙ තස්සා වීමංසනත්ථාය ඡත්තඤ්ච උපාහනඤ්ච දත්වා එවමාහ – ‘‘භද්දෙ, ඉමං ඡත්තං ගහෙත්වා අත්තානං ධාරෙහි, උපාහනං අභිරුහිත්වා යාහී’’ති. සා තං ගහෙත්වා තථා අකත්වා අබ්භොකාසෙ සූරියසන්තාපෙ ඡත්තං අධාරෙත්වා වනන්තෙ ධාරෙත්වා ගච්ඡති, ථලට්ඨානෙ උපාහනං පටිමුඤ්චිත්වා උදකට්ඨානං සම්පත්තකාලෙ අභිරුහිත්වා ගච්ඡති. බොධිසත්තො තං කාරණං දිස්වා පුච්ඡි ‘‘කිං, භද්දෙ, ථලට්ඨානෙ උපාහනං පටිමුඤ්චිත්වා උදකට්ඨානෙ අභිරුහිත්වා ගච්ඡසි, සූරියසන්තාපෙ ඡත්තං අධාරෙත්වා වනන්තෙ ධාරෙත්වා’’ති? සා ආහ – ‘‘සාමි, ථලට්ඨානෙ කණ්ටකාදීනි පස්සාමි, උදකට්ඨානෙ මච්ඡකච්ඡපකණ්ටකාදීනි න පස්සාමි, තෙසු පාදෙ පවිට්ඨෙසු දුක්ඛවෙදනා භවෙය්‍ය, අබ්භොකාසෙ සුක්ඛරුක්ඛකණ්ටකාදීනි නත්ථි, වනන්තරං පවිට්ඨානං පන සුක්ඛරුක්ඛදණ්ඩාදිකෙසු මත්ථකෙ පතිතෙසු දුක්ඛවෙදනා භවෙය්‍ය, තස්මා තානි පටිඝාතනත්ථාය එවං කරොමී’’ති.

බොධිසත්තො ද්වීහි කාරණෙහි තස්සා කථං සුත්වා තුස්සිත්වා ගච්ඡන්තො එකස්මිං ඨානෙ ඵලසම්පන්නං එකං බදරරුක්ඛං දිස්වා බදරරුක්ඛමූලෙ නිසීදි. සා බදරරුක්ඛමූලෙ නිසින්නං මහාසත්තං දිස්වා ‘‘සාමි, අභිරුහිත්වා බදරඵලං ගහෙත්වා ඛාදාහි, මය්හම්පි දෙහී’’ති ආහ. ‘‘භද්දෙ, අහං කිලමාමි, අභිරුහිතුං න සක්කොමි, ත්වමෙව අභිරුහා’’ති. සා තස්ස වචනං සුත්වා බදරරුක්ඛං අභිරුය්හ සාඛන්තරෙ නිසීදිත්වා ඵලං ඔචිනි. බොධිසත්තො තං ආහ – ‘‘භද්දෙ, ඵලං මය්හං දෙහී’’ති. සා ‘‘අයං පුරිසො පණ්ඩිතො වා අපණ්ඩිතො වා වීමංසිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තං ආහ ‘‘සාමි, උණ්හඵලං ඛාදිස්සසි, උදාහු සීතඵල’’න්ති? සො තං කාරණං අජානන්තො විය එවමාහ – ‘‘භද්දෙ, උණ්හඵලෙන මෙ අත්ථො’’ති. සා ඵලානි භූමියං ඛිපිත්වා ‘‘සාමි, ඛාදා’’ති ආහ. බොධිසත්තො තං ගහෙත්වා ධමෙන්තො ඛාදි. පුන වීමංසමානො නං එවමාහ – ‘‘භද්දෙ, සීතලං මෙ දෙහී’’ති. අථ සා බදරඵලානි තිණභූමියා උපරි ඛිපි. සො තං ගහෙත්වා ඛාදිත්වා ‘‘අයං දාරිකා අතිවිය පණ්ඩිතා’’ති චින්තෙත්වා තුස්සි. අථ මහාසත්තො තං ආහ – ‘‘භද්දෙ, බදරරුක්ඛතො ඔතරාහී’’ති. සා මහාසත්තස්ස වචනං සුත්වා රුක්ඛතො ඔතරිත්වා ඝටං ගහෙත්වා නදිං ගන්ත්වා උදකං ආනෙත්වා මහාසත්තස්ස අදාසි. මහාසත්තො පිවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා තතො උට්ඨාය ගච්ඡන්තො නගරමෙව සම්පත්තො.

අථ සො තං වීමංසනත්ථාය දොවාරිකස්ස ගෙහෙ ඨපෙත්වා දොවාරිකස්ස භරියාය ආචික්ඛිත්වා අත්තනො නිවෙසනං ගන්ත්වා පුරිසෙ

ආමන්තෙත්වා ‘‘අසුකගෙහෙ ඉත්ථිං ඨපෙත්වා ආගතොම්හි, ඉමං සහස්සං ආදාය ගන්ත්වා තං වීමංසථා’’ති සහස්සං දත්වා පෙසෙසි. තෙ තථා කරිංසු. සා ආහ – ‘‘ඉදං මම සාමිකස්ස පාදරජම්පි න අග්ඝතී’’ති. තෙ ආගන්ත්වා පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසුං. පුනපි යාවතතියං පෙසෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ මහාසත්තො තෙයෙව ‘‘තෙන හි නං හත්ථෙ ගහෙත්වා කඩ්ඪන්තා ආනෙථා’’ති ආහ. තෙ තථා කරිංසු. සා මහාසත්තං මහාසම්පත්තියං ඨිතං න සඤ්ජානි, නං ඔලොකෙත්වා ච පන හසි චෙව රොදි ච. සො උභයකාරණං පුච්ඡි. අථ නං සා ආහ – ‘‘සාමි, අහං හසමානා තව සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘අයං අකාරණෙන න ලද්ධා, පුරිමභවෙ කුසලං කත්වා ලද්ධා, අහො පුඤ්ඤානං ඵලං නාමා’ති හසිං. රොදමානා පන ‘ඉදානි පරස්ස රක්ඛිතගොපිතවත්ථුම්හි අපරජ්ඣිත්වා නිරයං ගමිස්සතී’ති තයි කාරුඤ්ඤෙන රොදි’’න්ති.

සො තං වීමංසිත්වා සුද්ධභාවං ඤත්වා ‘‘ගච්ඡථ නං තත්ථෙව නෙථා’’ති වත්වා පෙසෙත්වා පුන තුන්නවායවෙසං ගහෙත්වා ගන්ත්වා තාය සද්ධිං සයිත්වා පුනදිවසෙ පාතොව රාජකුලං පවිසිත්වා උදුම්බරදෙවියා ආරොචෙසි. සා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා අමරාදෙවිං සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා මහායොග්ගෙ නිසීදාපෙත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන මහාසත්තස්ස ගෙහං නෙත්වා මඞ්ගලං කාරෙසි. රාජා බොධිසත්තස්ස සහස්සමූලං පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. දොවාරිකෙ ආදිං කත්වා සකලනගරවාසිනො පණ්ණාකාරෙ පහිණිංසු. අමරාදෙවීපි රඤ්ඤා පහිතං පණ්ණාකාරං ද්විධා භින්දිත්වා එකං කොට්ඨාසං රඤ්ඤො පෙසෙසි. එතෙනුපායෙන සකලනගරවාසීනම්පි පණ්ණාකාරං පෙසෙත්වා නගරං සඞ්ගණ්හි. තතො පට්ඨාය මහාසත්තො තාය සද්ධිං සමග්ගවාසං වසන්තො රඤ්ඤො අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසි.

අමරාදෙවිපරියෙසනා නිට්ඨිතා.

සබ්බරතනථෙනවණ්ණනා

අථෙකදිවසං සෙනකො ඉතරෙ තයො අත්තනො සන්තිකං ආගතෙ ආමන්තෙසි ‘‘අම්භො, මයං ගහපතිපුත්තස්ස මහොසධස්සෙව නප්පහොම, ඉදානි පන තෙන අත්තනා බ්‍යත්තතරා භරියා ආනීතා, කින්ති නං රඤ්ඤො අන්තරෙ පරිභින්දෙය්‍යාමා’’ති. ‘‘ආචරිය, මයං කිං ජානාම, ත්වංයෙව ජානාහී’’ති. ‘‘හොතු මා චින්තයිත්ථ, අත්ථෙකො උපායො, අහං රඤ්ඤො චූළාමණිං ථෙනෙත්වා ආහරිස්සාමි, පුක්කුස, ත්වං සුවණ්ණමාලං ආහර, කාමින්ද, ත්වං කම්බලං, දෙවින්ද, ත්වං සුවණ්ණපාදුකන්ති එවං මයං චත්තාරොපි උපායෙන තානි ආහරිස්සාම, තතො අම්හාකං ගෙහෙ අට්ඨපෙත්වා ගහපතිපුත්තස්ස ගෙහං පෙසෙස්සාමා’’ති. අථ ඛො තෙ චත්තාරොපි තථා කරිංසු. තෙසු සෙනකො තාව චූළාමණිං තක්කඝටෙ පක්ඛිපිත්වා දාසියා හත්ථෙ ඨපෙත්වා පෙසෙසි ‘‘ඉමං තක්කඝටං අඤ්ඤෙසං

ගණ්හන්තානං අදත්වා සචෙ මහොසධස්ස ගෙහෙ ගණ්හාති, සවෙනෙව සද්ධිං දෙහී''ති. සා පණ්ඩිතස්ස සරද්වාරං ගන්ත්වා ''තක්කං ගණ්හථ, තක්කං ගණ්හථා''ති අපරාපරං චරති.

අමරාදෙවී ද්වාරෙ ඨිතා තස්සා කිරියං දිස්වා ''අයං අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡති, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙනා''ති ඉඞ්ගිතසඤ්ඤාය දාසියො පටික්කමාපෙත්වා සයමෙව ''අම්ම, එහි තක්කං ගණ්හිස්සාමී''ති පක්කොසිත්වා තස්සා ආගතකාලෙ දාසීනං සඤ්ඤං දත්වා තාසු අනාගච්ඡන්තීසු ''ගච්ඡ, අම්ම, දාසියො පක්කොසාහී''ති තමෙව පෙසෙත්වා තක්කසටෙ හත්ථං ඔතාරෙත්වා මණිං දිස්වා තං දාසිං පුච්ඡි ''අම්ම, ත්වං කස්ස සන්තකා''ති? ''අය්‍යෙ, සෙනකපණ්ඩිතස්ස දාසීම්හී''ති. තතො තස්සා නාමං තස්සා ච මාතුයා නාමං පුච්ඡිත්වා ''අසුකා නාමා''ති වුත්තෙ ''අම්ම, ඉමං තක්කං කතිමූල''න්ති පුච්ඡි. ''අය්‍යෙ, චතුනාළික''න්ති. ''තෙන හි, අම්ම, ඉමං තක්කං මෙ දෙහී''ති වත්වා ''අය්‍යෙ, තුම්හෙසු ගණ්හන්තීසු මූලෙන මෙ කො අත්ථො, සවෙනෙව සද්ධිං ගණ්හථා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි යාහී''ති තං උය්‍යොජෙත්වා සා ''අසුකමාසෙ අසුකදිවසෙ සෙනකාචරියො අසුකාය නාම දාසියා ධීතාය අසුකාය නාම හත්ථෙ රඤ්ඤො චූළාමණිං පහෙනකත්ථාය පහිණී''ති පණ්ණෙ ලිඛිත්වා තක්කං ගණ්හි. පුක්කුසොපි සුවණ්ණමාලං සුමනපුප්ඵචඞ්කොටකෙ ඨපෙත්වා සුමනපුප්ඵෙන පටිච්ඡාදෙත්වා තථෙව පෙසෙසි. කාමින්දොපි කම්බලං පණ්ණපච්ඡියං ඨපෙත්වා පණ්ණෙහි ඡාදෙත්වා පෙසෙසි. දෙවින්දොපි සුවණ්ණපාදුකං යවකලාපන්තරෙ බන්ධිත්වා පෙසෙසි. සා සබ්බානිපි තානි ගහෙත්වා පණ්ණෙ අක්ඛරානි ආරොපෙත්වා මහාසත්තස්ස ආචික්ඛිත්වා ඨපෙසි.

තෙපි චත්තාරො පණ්ඩිතා රාජකුලං ගන්ත්වා ''කිං, දෙව, තුම්හෙ චූළාමණිං න පිළන්ධථා''ති ආහංසු. රාජා ''පිළන්ධිස්සාමි ආහරථා''ති පුරිසෙ ආහ. තෙ මණිං න පස්සිංසු, ඉතරානිපි න පස්සිංසුයෙව. අථ තෙ චත්තාරො පණ්ඩිතා ''දෙව, තුම්හාකං ආභරණානි මහොසධස්ස ගෙහෙ අත්ථි, සො තානි සයං වළඤ්ජෙති, පටිසත්තු තෙ මහාරාජ, ගහපතිපුත්තො''ති තං භින්දිංසු. අථස්ස අත්ථචරකා මනුස්සා සීඝං ගන්ත්වා ආරොචෙසුං. සො ''රාජානං දිස්වා ජානිස්සාමී''ති රාජුපට්ඨානං අගමාසි. රාජා කුජ්ඣිත්වා ''කො ජානිස්සති, කිං භවිස්සති කිං කරිස්සතී''ති අත්තානං පස්සිතුං නාදාසි. පණ්ඩිතො රඤ්ඤො කුද්ධභාවං ඤත්වා අත්තනො නිවෙසනමෙව ගතො. රාජා ''නං ගණ්හථා''ති ආණාපෙසි. පණ්ඩිතො අත්ථචරකානං වචනං සුත්වා ''මයා අපගන්තුං වට්ටතී''ති අමරාදෙවියා සඤ්ඤං දත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන නගරා නික්ඛමිත්වා දක්ඛිණයවමජ්ඣකගාමං ගන්ත්වා තස්මිං කුම්භකාරකම්මං අකාසි. නගරෙ ''පණ්ඩිතො පලාතො''ති එකකොලාහලං ජාතං.

සෙනකාදයොපි චත්තාරො ජනා තස්ස පලාතභාවං ඤත්වා ‘‘මා චින්තයිත්ථ, මයං කිං අපණ්ඩිතා’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අජානාපෙත්වාව අමරාදෙවියා පණ්ණාකාරං පහිණිංසු සා තෙහි චතූහි පෙසිතපණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ‘‘අසුක-අසුකවෙලාය ආගච්ඡතූ’’ති වත්වා එකං කූපං ඛණාපෙත්වා ගූථරාසිනො සහ උදකෙන තත්ථ පූරෙත්වා ගූථකූපස්ස උපරිතලෙ යන්තඵලකානි පිදහිත්වා කිළඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙත්වා සබ්බං නිට්ඨාපෙසි. අථ සෙනකො සායන්හසමයෙ න්හත්වා අත්තානං අලඞ්කරිත්වා නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා බොධිසත්තස්ස ගෙහං අගමාසි. සො සරද්වාරෙ ඨත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙසි. සා ‘‘එහි, ආචරියා’’ති ආහ. සො ගන්ත්වා තස්සා සන්තිකෙ අට්ඨාසි. සා එවමාහ – ‘‘සාමි, ඉදානි අහං තව වසං ගතා, අත්තනො සරීරං අන්හායිත්වා සයිතුං අයුත්ත’’න්ති. සො තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. සා නික්ඛමිත්වා උදකපූරං ඝටං ගහෙත්වා ආසිත්තා විය ‘‘එහි, ආචරිය, න්හානත්ථාය ඵලකානි ආරුහා’’ති වත්වා තස්ස ඵලකානි අභිරුය්හ ඨිතකාලෙ ගෙහං පවිසිත්වා ඵලකකොටියං අක්කමිත්වා ගූථකූපෙ පාතෙසි.

පුක්කුසොපි සායන්හසමයෙ න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා බොධිසත්තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා සරද්වාරෙ ඨත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙසි. එකා පරිචාරිකා ඉත්ථී අමරාදෙවියා ආරොචෙසි. සා තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘එහි, ආචරිය, අත්තනො සරීරං අන්හායිත්වා සයිතුං අයුත්ත’’න්ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. සා නික්ඛමිත්වා උදකපූරං ඝටං ගහෙත්වා ආසිඤ්චමානා විය ‘‘එහි, ආචරිය, න්හානත්ථාය ඵලකානි අභිරුහා’’ති ආහ. තස්ස ඵලකානි අභිරුය්හ ඨිතකාලෙ සා ගෙහං පවිසිත්වා ඵලකානි ආකඩ්ඪිත්වා ගූථකූපෙ පාතෙසි. පුක්කුසං සෙනකො ‘‘කො එසො’’ති පුච්ඡි. ‘‘අහං පුක්කුසො’’ති. ‘‘ත්වං කො නාම මනුස්සො’’ති? ‘‘අහං සෙනකො’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා අට්ඨංසු. තථා ඉතරෙ ද්වෙපි තත්ථෙව පාතෙසි. සබ්බෙපි තෙ ජෙගුච්ඡෙ ගූථකූපෙ අට්ඨංසු. සා විභාතාය රත්තියා තතො උක්ඛිපාපෙත්වා, චත්තාරොපි ජනෙ ඛුරමුණ්ඩෙ කාරාපෙත්වා තණ්ඩුලානි ගාහාපෙත්වා උදකෙන තෙමෙත්වා කොට්ටාපෙත්වා චුණ්ණං බහලයාගුං පචාපෙත්වා මද්දිත්වා සීසතො පට්ඨාය සකලසරීරං විලිම්පාපෙත්වා තූලපිචූනි ගාහාපෙත්වා තථෙව සීසතො පට්ඨාය ඔකිරාපෙත්වා මහාදුක්ඛං පාපෙත්වා කිලඤ්ජකුච්ඡියං නිපජ්ජාපෙත්වා වෙඨෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙතුකාමා හුත්වා තෙහි සද්ධිං චත්තාරි රතනානි ගාහාපෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා – ‘‘දෙව, සෙතවානරං නාම මහාපණ්ණාකාරං පටිග්ගණ්හථා’’ති වත්වා චත්තාරි කිලඤ්ජානි රඤ්ඤො පාදමූලෙ ඨපාපෙසි. අථ රාජා විවරාපෙත්වා සෙතමක්කටසදිසෙ චත්තාරොපි ජනෙ පස්සි. අථ සබ්බෙ මනුස්සා ‘‘අහො අදිට්ඨපුබ්බා, අහො මහාසෙතවානරා’’ති වත්වා මහාහසිතං හසිංසු. තෙ චත්තාරොපි මහාලජ්ජා අහෙසුං.

අථ අමරාදෙවී අත්තනො සාමිනො නිද්දොසභාවං කථෙන්තී රාජානං ආහ – ‘‘දෙව, මහොසධපණ්ඩිතො න චොරො, ඉමෙ චත්තාරොව චොරා. එතෙසු හි සෙනකො මණිචොරො, පුක්කුසො සුවණ්ණමාලාචොරො, කාමින්දො කම්බලචොරො, දෙවින්දො සුවණ්ණපාදුකාචොරො. ඉමෙ චොරා අසුකමාසෙ අසුකදිවසෙ අසුකදාසිධීතානං අසුකදාසීනං හත්ථෙ ඉමානි රතනානි පහිණන්ති. ඉමං පණ්ණං පස්සථ, අත්තනො සන්තකඤ්ච ගණ්හථ, චොරෙ ච, දෙව, පටිච්ඡථා’’ති. සා චත්තාරොපි ජනෙ මහාවිප්පකාරං පාපෙත්වා රාජානං වන්දිත්වා අත්තනො ගෙහමෙව ගතා. රාජා බොධිසත්තස්ස පලාතභාවෙන තස්මිං ආසඞ්කාය ච අඤ්ඤෙසං පණ්ඩිතපතිමන්තීනං අභාවෙන ච තෙසං කිඤ්චි අවත්වා ‘‘පණ්ඩිතා න්හාපෙත්වා අත්තනො ගෙහානි ගච්ඡථා’’ති පෙසෙසි. චත්තාරො ජනා මහාවිප්පකාරං පත්වා රාජානං වන්දිත්වා අත්තනො ගෙහමෙව ගතා.

සබ්බරතනථෙනා නිට්ඨිතා.

බජ්ජොපනකපඤ්හො

අථස්ස ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා බොධිසත්තස්ස ධම්මදෙසනං අස්සුණන්තී ‘‘කිං නු බො කාරණ’’න්ති ආවජ්ජමානා තං කාරණං ඤත්වා ‘‘පණ්ඩිතස්ස ආනයනකාරණං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා රත්තිභාගෙ ඡත්තපිණ්ඩිකං විවරිත්වා රාජානං චතුක්කනිපාතෙ දෙවතාය පුච්ඡිතපඤ්හෙ ආගතෙ ‘‘හන්ති හත්ථෙහි පාදෙහී’’තිආදිකෙ චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි. රාජා අජානන්තො ‘‘අහං න ජානාමි, අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිස්සාමී’’ති එකදිවසං ඔකාසං යාචිත්වා පුනදිවසෙ ‘‘ආගච්ඡන්තූ’’ති චතුන්නං පණ්ඩිතානං සාසනං පෙසෙසි. තෙහි ‘‘මයං බුරමුණ්ඩා වීථිං ඔතරන්තා ලජ්ජාමා’’ති වුත්තෙ රාජා චත්තාරො නාළිපට්ටෙ පෙසෙසි ‘‘ඉමෙ සීසෙසු කත්වා ආගච්ඡන්තූ’’ති. තදා කිර තෙ නාළිපට්ටා උප්පන්නා. තෙ ආගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිංසු. අථ රාජා ‘‘සෙනක, අජ්ජ රත්තිභාගෙ ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා මං චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි, අහං පන අජානන්තො ‘පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිස්සාමී’ති අවචං, කථෙහි මෙ තෙ පඤ්හෙ’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘හන්ති හත්ථෙහි පාදෙහි, මුඛඤ්ච පරිසුම්භති;
ස වෙ රාජ පියො හොති, කං තෙන ත්වාභිපස්සසී’’ති. (ජා. 1.4.197);

සෙනකො අජානන්තො ‘‘කිං හන්ති, කථං හන්තී’’ති තං තං විලපිත්වා නෙව අන්තං පස්සි, න කොටිං පස්සි. සෙසාපි අප්පටිභානා අහෙසුං. අථ රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා පුන රත්තිභාගෙ දෙවතාය ‘‘පඤ්හො තෙ ඤාතො’’ති පුට්ඨො ‘‘මයා චත්තාරො පණ්ඩිතා පුට්ඨා, තෙපි න ජානිංසූ’’ති ආහ. දෙවතා ‘‘කිං තෙ ජානිස්සන්ති, ඨපෙත්වා මහොසධපණ්ඩිතං අඤ්ඤො කොචි එතෙ පඤ්හෙ කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. සචෙ තං පක්කොසාපෙත්වා එතෙ පඤ්හෙ න කථාපෙස්සසි, ඉමිනා තෙ ජලිතෙන අයකූටෙන සීසං

භින්දිස්සාමී''ති රාජානං තජ්ජෙත්වා ''මහාරාජ, අග්ගිනා අත්ථෙ සති ඛජ්ජොපනකං ධමිතුං න වට්ටති, ඛීරෙන අත්ථෙ සති විසාණං දුහිතුං න වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ ඛජ්ජොපනකපඤ්හං උදාහරි –

''කො නු සන්තම්හි පජ්ජොතෙ, අග්ගිපරියෙසනං චරං;
අද්දක්ඛි රත්ති ඛජ්ජොතං, ජාතවෙදං අමඤ්ඤථ.

''ස්වස්ස ගොමයචුණ්ණානි, අභිමත්ථං තිණානි ච;
විපරීතාය සඤ්ඤාය, නාසක්ඛි පජ්ජලෙතවෙ.

''එවම්පි අනුපායෙන, අත්ථං න ලභතෙ මිගො;
විසාණතො ගවං දොහං, යත්ථ ඛීරං න වින්දති.

''විවිධෙහි උපායෙහි, අත්ථං පප්පොන්ති මාණවා;
නිග්ගහෙන අමිත්තානං, මිත්තානං පග්ගහෙන ච.

''සෙනාමොක්ඛපලාභෙන, වල්ලභානං නයෙන ච;
ජගතිං ජගතිපාලා, ආවසන්ති වසුන්ධර''න්ති. (ජා. 1.5.75-79);

තත්ථ **සන්තම්හි පජ්ජොතෙති** අග්ගිම්හි සන්තෙ. **චරන්ති** චරන්තො. **අද්දක්ඛීති** පස්සි, දිස්වා ච පන වණ්ණසාමඤ්ඤතාය ඛජ්ජොපනකං ''ජාතවෙදො අයං භවිස්සතී''ති අමඤ්ඤිත්ථ. **ස්වස්සාති** සො අස්ස ඛජ්ජොපනකස්ස උපරි සුඛුමානි ගොමයචුණ්ණානි චෙව තිණානි ච. **අභිමත්ථන්ති** හත්ථෙහි සංසිත්වා ආකිරන්තො ජණ්ණුකෙහි භූමියං පතිට්ඨාය මුඛෙන ධමන්තො ජාලෙස්සාමි නන්ති විපරීතාය සඤ්ඤාය වායමන්තොපි ජාලෙතුං නාසක්ඛි. **මිගොති** මිගසදිසො අන්ධබාලො එවං අනුපායෙන පරියෙසන්තො අත්ථං න ලභති. **යත්ථාති** යස්මිං විසාණෙ ඛීරමෙව නත්ථි, තතො ගාවිං දුහන්තො විය ච අත්ථං න වින්දති. **සෙනාමොක්ඛපලාභෙනාති** සෙනාමොක්ඛානං අමච්චානං ලාභෙන. **වල්ලභානන්ති** පියමනාපානං විස්සාසිකානං අමච්චානං නයෙන ච. **වසුන්ධරන්ති** වසුසඞ්ඛාතානං රතනානං ධාරණතො වසුන්ධරන්ති ලද්ධනාමං ජගතිං ජගතිපාලා රාජානො ආවසන්ති.

න තෙ තයා සදිසා හුත්වා අග්ගිම්හි විජ්ජමානෙයෙව ඛජ්ජොපනකං ධමන්ති. මහාරාජ, ත්වං පන අග්ගිම්හි සති ඛජ්ජොපනකං ධමන්තො විය, තුලං ඡඩ්ඩෙත්වා හත්ථෙන තුලයන්තො විය, ඛීරෙන අත්ථෙ ජාතෙ විසාණතො දුහන්තො විය ච, සෙනකාදයො පුච්ඡසි, එතෙ කිං ජානන්ති. ඛජ්ජොපනකසදිසා හෙතෙ. අග්ගික්ඛන්ධසදිසො මහොසධො පඤ්ඤාය ජලති, තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡ. ඉමෙ තෙ පඤ්හෙ අජානන්තස්ස ජීවිතං නත්ථීති රාජානං තජ්ජෙත්වා අන්තරධායි.

බජ්ජොපනකපඤ්හො නිට්ඨිතො.

භූරිපඤ්හො

අථ රාජා මරණභයතජ්ජිතො පුනදිවසෙ චත්තාරො අමච්චෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තාතා, තුම්හෙ චත්තාරො චතූසු රට්ඨෙසු ඨත්වා චතූහි නගරද්වාරෙහි නික්ඛමිත්වා යත්ථ මම පුත්තං මහොසධපණ්ඩිතං පස්සථ, තත්ථෙවස්ස සක්කාරං කත්වා ඛිප්පං ආනෙථා’’ති ආණාපෙසි. තෙපි චත්තාරො එකෙකෙන ද්වාරෙන නික්ඛමිංසු. තෙසු තයො ජනා පණ්ඩිතං න පස්සිංසු. දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛන්තො පන දක්ඛිණයවමජ්ඣකගාමෙ මහාසත්තං මත්තිකං ආහරිත්වා ආචරියස්ස චක්කං වට්ටෙත්වා මත්තිකාමක්ඛිතසරීරං පලාලපිට්ඨකෙ නිසීදිත්වා මුට්ඨිං මුට්ඨිං කත්වා අප්පසූපං යවභත්තං භුඤ්ජමානං පස්සි. කස්මා පනෙස එතං කම්මං අකාසීති? රාජා කිර ‘‘නිස්සංසයං පණ්ඩිතො රජ්ජං ගණ්හිස්සතී’’ති ආසඞ්කති. ‘‘සො ‘කුම්භකාරකම්මෙන ජීවතී’ති සුත්වා නිරාසඞ්කො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා එවමකාසීති. සො අමච්චං දිස්වා අත්තනො සන්තිකං ආගතභාවං ඤත්වා ‘‘අජ්ජ මය්හං යසො පුන පාකතිකො භවිස්සති, අමරාදෙවියා සම්පාදිතං නානග්ගරසභොජනමෙව භුඤ්ජිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ගහිතං යවභත්තපිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා උට්ඨාය මුඛං වික්ඛාලෙත්වා නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ සො අමච්චො තං උපසඞ්කමි. සො පන සෙනකපක්ඛිකො, තස්මා නං ඝට්ටෙන්තො ‘‘පණ්ඩිත, ආචරියසෙනකස්ස වචනං නියානිකං, තව නාම යසෙ පරිහීනෙ තථාරූපා පඤ්ඤා පතිට්ඨා හොතුං නාසක්ඛි, ඉදානි මත්තිකාමක්ඛිතො පලාලපිට්ඨෙ නිසීදිත්වා එවරූපං භත්තං භුඤ්ජසී’’ති වත්වා දසකනිපාතෙ භූරිපඤ්හෙ පඨමං ගාථමාහ –

> ‘‘සච්චං කිර, ත්වං අපි භූරිපඤ්ඤ, යා තාදිසී සිරී ධිතී මතී ච;
> න තායතෙභාවවසූපනීතං, යො යවකං භුඤ්ජසි අප්පසූප’’න්ති. (ජා. 1.10.145);

තත්ථ **සච්චං කිරාති** යං ආචරියසෙනකො ආහ, තං කිර සච්චමෙව. **සිරීති** ඉස්සරියං. **ධිතීති** අබ්බොච්ඡින්නවීරියං. **න තායතෙභාවවසූපනීතන්ති** අභාවස්ස අවුඩ්ඪියා වසං උපනීතං තං න රක්ඛති න ගොපෙති, පතිට්ඨා හොතුං න සක්කොති. **යවකන්ති** යවභත්තං.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘අන්ධබාල, අහං අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන පුන තං යසං පාකතිකං කාතුකාමො එවං කරොමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

> ‘‘සුඛං දුක්ඛෙන පරිපාචයන්තො, කාලාකාලං විචිනං ඡන්දඡන්නො;
> අත්ථස්ස ද්වාරානි අවාපුරන්තො, තෙනාහං තුස්සාමි යවොදනෙන.

> ‘‘කාලඤ්ච ඤත්වා අභිජීහනාය, මන්තෙහි අත්ථං පරිපාචයිත්වා;

විජම්භිස්සං සීහවිජම්භිතානි, තායිද්ධියා දක්ඛසි මං පුනාපී’’ති. (ජා. 1.10.146-147);

තත්ථ **දුක්ඛෙනාති** ඉමිනා කායිකචෙතසිකදුක්ඛෙන අත්තනො පොරාණකසුඛං පටිපාකතිකකරණෙන **පරිපාචයන්තොවඩ්ඪෙන්තො. කාලාකාලන්ති** අයං පටිච්ඡන්නො හුත්වා චරණකාලො, අයං අප්පටිච්ඡන්නොති එවං කාලඤ්ච අකාලඤ්ච විචිනන්තො රඤ්ඤො කුද්ධකාලෙ ඡන්නෙන චරිතබ්බන්ති ඤත්වා ඡන්දෙන අත්තනො රුචියා ඡන්නො පටිච්ඡන්නො හුත්වා කුම්භකාරකම්මෙන ජීවන්තො අත්තනො අත්ථස්ස කාරණසඞ්ඛාතානි ද්වාරානි අවාපුරන්තො විහරාමි, තෙන කාරණෙනාහං යවොදනෙන තුස්සාමීති අත්ථො. **අභිජීහනායාති** වීරියකරණස්ස. **මන්තෙහි අත්ථං පරිපාචයිත්වාති** අත්තනො ඤාණබලෙන මම යසං වඩ්ඪෙත්වා මනොසිලාතලෙ විජම්භමානො සීහො විය විජම්භිස්සං, තාය ඉද්ධියා මං පුනපි ත්වං පස්සිස්සසීති.

අථ නං අමච්චො ආහ – ‘‘පණ්ඩිත, ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා රාජානං පඤ්හං පුච්ඡි. රාජා චත්තාරො පණ්ඩිතෙ පුච්ඡි. තෙසු එකොපි තං පඤ්හං කථෙතුං නාසක්ඛි, තස්මා රාජා තව සන්තිකං මං පහිණී’’ති. ‘‘එවං සන්තෙ පඤ්ඤාය ආනුභාවං කස්මා න පස්සසි, එවරූපෙ හි කාලෙ න ඉස්සරියං පතිට්ඨා හොති, පඤ්ඤාසම්පන්නොව පතිට්ඨා හොතී’’ති මහාසත්තො පඤ්ඤාය ආනුභාවං වණ්ණෙසි. අමච්චො රඤ්ඤා ‘‘පණ්ඩිතං දිට්ඨට්ඨානෙයෙව සක්කාරං කත්වා ආනෙථා’’ති දින්නං කහාපණසහස්සං මහාසත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. කුම්භකාරො ‘‘මහොසධපණ්ඩිතො කිර මයා පෙසකාරකම්මං කාරිතො’’ති භයං ආපජ්ජි. අථ නං මහාසත්තො ‘‘මා භායි, ආචරිය, බහූපකාරො ත්වං අම්හාක’’න්ති අස්සාසෙත්වා සහස්සං දත්වා මත්තිකාමක්ඛිතෙනෙව සරීරෙන රථෙ නිසීදිත්වා නගරං පාවිසි. අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ‘‘තාත, කුහිං පණ්ඩිතො දිට්ඨො’’ති වුත්තෙ ‘‘දෙව, දක්ඛිණයවමජ්ඣකගාමෙ කුම්භකාරකම්මං කත්වා ජීවති, තුම්හෙ පක්කොසථාති සුත්වාව අන්හායිත්වා මත්තිකාමක්ඛිතෙනෙව සරීරෙන ආගතො’’ති ආහ. රාජා ‘‘සචෙ මය්හං පච්චත්ථිකො අස්ස, ඉස්සරියවිධිනා චරෙය්‍ය, නායං මම පච්චත්ථිකො’’ති චින්තෙත්වා ‘‘මම පුත්තස්ස ‘අත්තනො ඝරං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා මයා දින්නවිධානෙන ආගච්ඡතූ’ති වදෙය්‍යාථා’’ති ආහ. තං සුත්වා පණ්ඩිතො තථා කත්වා ආගන්ත්වා ‘‘පවිසතූ’’ති වුත්තෙ පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. රාජා පටිසන්ථාරං කත්වා පණ්ඩිතං වීමංසන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සුඛීපි හෙකෙ න කරොන්ති පාපං, අවණ්ණසංසග්ගභයා පුනෙකෙ;
පහූ සමානො විපුලත්ථචින්තී, කිං කාරණා මෙ න කරොසි දුක්ඛ’’න්ති. (ජා. 1.10.148);

තත්ථ **සුඛීති** පණ්ඩිත, එකච්චෙ ‘‘මයං සුඛිනො සම්පන්නඉස්සරියා, අලං නො එත්තකෙනා’’ති උත්තරි ඉස්සරියකාරණා පාපං න කරොන්ති, එකච්චෙ ‘‘එවරූපස්ස නො යසදායකස්ස සාමිකස්ස අපරජ්ඣන්තානං අවණ්ණො භවිස්සතී’’ති අවණ්ණසංසග්ගභයා න කරොන්ති. එකො න සමත්ථො හොති, එකො මන්දපඤ්ඤො, ත්වං පන සමත්ථො ච විපුලත්ථචින්තී ච, ඉච්ඡන්තො පන සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජම්පි කාරෙය්‍යාසි. කිං කාරණා මම රජ්ජං ගහෙත්වා දුක්ඛං න කරොසීති.

අථ නං බොධිසත්තො ආහ –

‘‘න පණ්ඩිතා අත්තසුඛස්ස හෙතු, පාපානි කම්මානි සමාචරන්ති;
දුක්ඛෙන ඵුට්ඨා ඛලිතාපි සන්තා, ඡන්දා ච දොසා න ජහන්ති ධම්ම’’න්ති. (ජා. 1.10.149);

තත්ථ **ඛලිතාපීති** සම්පත්තිතො ඛලිත්වා විපත්තියං ඨිතසභාවා හුත්වාපි. **න ජහන්ති ධම්ම**න්ති පවෙණියධම්මම්පි සුචරිතධම්මම්පි න ජහන්ති.

පුන රාජා තස්ස වීමංසනත්ථං ඛත්තියමායං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යෙන කෙනචි වණ්ණෙන, මුදුනා දාරුණෙන වා;
උද්ධරෙ දීනමත්තානං, පච්ඡා ධම්මං සමාචරෙ’’ති. (ජා. 1.10.150);

තත්ථ **දීනන්ති** දුග්ගතං අත්තානං උද්ධරිත්වා සම්පත්තියං ඨපෙය්‍යාති.

අථස්ස මහාසත්තො රුක්ඛූපමං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය, නිසීදෙය්‍ය සයෙය්‍ය වා;
න තස්ස සාඛං භඤ්ජෙය්‍ය, මිත්තදුබ්භො හි පාපකො’’ති. (ජා. 1.10.151);

එවඤ්ච පන වත්වා – ‘‘මහාරාජ, යදි පරිභුත්තරුක්ඛස්ස සාඛං භඤ්ජන්තොපි මිත්තදුබ්භී හොති, යෙහි තුම්හෙහි මම පිතා උළාරෙ ඉස්සරියෙ පතිට්ඨාපිතො, අහඤ්ච මහන්තෙන අනුග්ගහෙන අනුග්ගහිතො, තෙසු තුම්හෙසු අපරජ්ඣන්තො අහං කථං නාම මිත්තදුබ්භො න භවෙය්‍ය’’න්ති සබ්බථාපි අත්තනො අමිත්තදුබ්භිභාවං කථෙත්වා රඤ්ඤො චිත්තාචාරං චොදෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යස්සාපි ධම්මං පුරිසො විජඤ්ඤා, යෙ චස්ස කඞ්ඛං විනයන්ති සන්තො;
තං හිස්ස දීපඤ්ච පරායණඤ්ච, න තෙන මෙත්තිං ජරයෙථ පඤ්ඤො’’ති. (ජා. 1.10.152);

තස්සත්ථො – මහාරාජ, යස්ස ආචරියස්ස සන්තිකා යො පුරිසො අප්පමත්තකම්පි ධම්මං කාරණං ජානෙය්‍ය, යෙ චස්ස සන්තො උප්පන්නං කඞ්ඛං විනයන්ති, තං තස්ස පතිට්ඨානට්ඨෙන දීපඤ්චෙව පරායණඤ්ච, තාදිසෙන ආචරියෙන සද්ධිං පණ්ඩිතො මිත්තභාවං නාම න ජීරෙය්‍ය න නාසෙය්‍ය.

ඉදානි තං ඔවදන්තො ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

‘‘අලසො ගිහී කාමභොගී න සාධු, අසඤ්ඤතො පබ්බජිතො න සාධු;
රාජා න සාධු අනිසම්මකාරී, යො පණ්ඩිතො කොධනො තං න සාධු.

‘‘නිසම්ම ඛත්තියො කයිරා, නානිසම්ම දිසම්පති;
නිසම්මකාරිනො රාජ, යසො කිත්ති ච වඩ්ඪතී’’ති. (ජා. 1.10.153-154);

තත්ථ **න සාධූති** න සුන්දරො. **අනිසම්මකාරීති** කිඤ්චි සුත්වා අනුපධාරෙත්වා අත්තනො පච්චක්ඛං අකත්වා කාරකො. **යසො කිත්ති චාති** ඉස්සරියපරිවාරො ච ගුණකිත්ති ච එකන්තෙන වඩ්ඪතීති.

භූරිපඤ්හො නිට්ඨිතො.

දෙවතාපඤ්හො

එවං වුත්තෙ රාජා මහාසත්තං සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා සයං නීචාසනෙ නිසීදිත්වා ආහ – ‘‘පණ්ඩිත, සෙතච්ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා මං චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි, තෙ අහං න ජානාමි. චත්තාරොපි පණ්ඩිතා න ජානිංසු, කථෙහි මෙ, තාත, තෙ පඤ්හෙ’’ති. මහාරාජ, ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා වා හොතු, චාතුමහාරාජිකාදයො වා හොන්තු, යෙන කෙනචි පුච්ඡිතපඤ්හං අහං කථෙතුං සක්කොමි. වද, මහාරාජ, දෙවතාය පුච්ඡිතපඤ්හෙති. අථ රාජා දෙවතාය පුච්ඡිතනියාමෙනෙව කථෙන්තො පඨමං ගාථමාහ –

‘‘හන්ති හත්ථෙහි පාදෙහි, මුඛඤ්ච පරිසුම්භති;
ස වෙ රාජ පියො හොති, කං තෙන ත්වාභිපස්සසී’’ති. (ජා. 1.4.197);

තත්ථ **හන්තීති** පහරති. **පරිසුම්භතීති** පහරතියෙව. **ස වෙති** සො එවං කරොන්තො පියො හොති. **කං තෙන ත්වාභිපස්සසීති** තෙන පහරණකාරණෙන පියං කතමං පුග්ගලං ත්වං, රාජ, අභිපස්සසීති.

මහාසත්තස්ස තං කථං සුත්වාව ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දො විය අත්ථො පාකටො අහොසි. අථ මහාසත්තො ‘‘සුණ, මහාරාජ, යදා හි මාතුඅඞ්කෙ නිපන්නො දහරකුමාරො හට්ඨතුට්ඨො කීළන්තො මාතරං හත්ථපාදෙහි

පහරති, කෙසෙ ලුඤ්චති, මුට්ඨිනා මුඛං පහරති, තදා නං මාතා ‘චොරපුත්තක, කථං ත්වං නො එවං පහරසී’තිආදීනි පෙමසිනෙහවසෙනෙව වත්වා පෙමං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී ආලිඞ්ගිත්වා ථනන්තරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා මුඛං පරිචුම්බති. ඉති සො තස්සා එවරූපෙ කාලෙ පියතරො හොති, තථා පිතුනොපී’’ති එවං ගගනමජ්ඣෙ සූරියං උට්ඨාපෙන්තො විය පාකටං කත්වා පඤ්හං කථෙසි. තං සුත්වා දෙවතා ඡත්තපිණ්ඩිකං විවරිත්වා නික්ඛමිත්වා උපඩ්ඪං සරීරං දස්සෙත්වා ‘‘සුකථිතො පණ්ඩිතෙන පඤ්හො’’ති මධුරස්සරෙන සාධුකාරං දත්වා රතනවඞ්කොටකං පූරෙත්වා දිබ්බපුප්ඵගන්ධවාසෙහි බොධිසත්තං පූජෙත්වා අන්තරධායි. රාජාපි පණ්ඩිතං පුප්ඵාදීහි පූජෙත්වා ඉතරං පඤ්හං යාචිත්වා ‘‘වද, මහාරාජා’’ති වුත්තෙ දුතියං ගාථමාහ –

‘‘අක්කොසති යථාකාමං, ආගමඤ්චස්ස ඉච්ඡති;
ස වෙ රාජ පියො හොති, කං තෙන ත්වාභිපස්සසී’’ති. (ජා. 1.4.198);

අථස්ස මහාසත්තො – ‘‘මහාරාජ, මාතා වචනපෙසනං කාතුං සමත්ථං සත්තට්ඨවස්සිකං පුත්තං ‘තාත, ඛෙත්තං ගච්ඡ, අන්තරාපණං ගච්ඡා’තිආදීනි වත්වා ‘අම්ම, සචෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච ඛාදනීයං භොජනීයං දස්සසි, ගමිස්සාමී’ති වුත්තෙ ‘සාධු, පුත්ත, ගණ්හාහී’ති වත්වා දෙති. සො දාරකො තං ඛාදිත්වා බහි ගන්ත්වා දාරකෙහි සද්ධිං කීළිත්වා මාතුපෙසනං න ගච්ඡති. මාතරා ‘‘තාත, ගච්ඡාහී’ති වුත්තෙ සො මාතරං ‘අම්ම, ත්වං සීතාය සරච්ඡායාය නිසීදසි, කිං පන අහං තව බහි පෙසනකම්මං කරිස්සාමි, අහං තං වඤ්චෙමී’ති වත්වා හත්ථවිකාරමුඛවිකාරෙ කත්වා ගතො. සා ගච්ඡන්තං දිස්වා කුජ්ඣිත්වා දණ්ඩකං ගහෙත්වා ‘ත්වං මම සන්තකං ඛාදිත්වා ඛෙත්තෙ කිච්චං කාතුං න ඉච්ඡසී’ති තජ්ජෙන්තී වෙගෙන පලායන්තං අනුබන්ධිත්වා පාපුණිතුං අසක්කොන්තී ‘චොරා තං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං ඡින්දන්තූ’තිආදීනි වත්වා යථාකාමං අක්කොසති පරිභාසති. යං පන මුඛෙන භණති, තථා හදයෙ අප්පමත්තකම්පි න ඉච්ඡති, ආගමනඤ්චස්ස ඉච්ඡති, සො දිවසභාගං කීළිත්වා සායං ගෙහං පවිසිතුං අවිසහන්තො ඤාතකානං සන්තිකං ගච්ඡති. මාතාපිස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තී අනාගච්ඡන්තං දිස්වා ‘පවිසිතුං න විසහති මඤ්ඤෙ’ති සොකස්ස හදයං පූරෙත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි ඤාතිඝරෙ උපධාරෙන්තී පුත්තං දිස්වා ආලිඞ්ගිත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා උභොහි හත්ථෙහි දළ්හං ගහෙත්වා ‘තාත පියපුත්තක, මම වචනං හදයෙ ඨපෙසී’ති අතිරෙකතරං පෙමං උප්පාදෙසි. එවං, මහාරාජ, මාතුයා කුද්ධකාලෙ පුත්තො පියතරො නාම හොතී’’ති දුතියං පඤ්හං කථෙසි. දෙවතා තථෙව පූජෙසි.

රාජාපි පූජෙත්වා තතියං පඤ්හං යාචිත්වා ‘‘වද, මහාරාජා’’ති වුත්තෙ තතියං ගාථමාහ –

‘‘අබ්භක්ඛාති අභූතෙන, අලිකෙනාභිසාරයෙ;
ස වෙ රාජ පියො හොති, කං තෙන ත්වාභිපස්සසී’’ති. (ජා. 1.4.199);

අථස්ස මහාසත්තො ''රාජ, යදා උභො ජයම්පතිකා රහොගතා ලොකස්සාදරතියා කීළන්තා 'භද්දෙ, තව මයි පෙමං නත්ථි, හදයං තෙ බහි ගත'න්ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං අභූතෙන අබ්භාචික්ඛන්ති, අලිකෙන සාරෙන්ති චොදෙන්ති, තදා තෙ අතිරෙකතරං අඤ්ඤමඤ්ඤං පියායන්ති. එවමස්ස පඤ්හස්ස අත්ථං ජානාහී''ති කථෙසි. දෙවතා තථෙව පූජෙසි.

රාජාපි පූජෙත්වා ඉතරං පඤ්හං යාචිත්වා ''වද, මහාරාජා''ති වුත්තෙ චතුත්ථං ගාථමාහ –

''හරං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච;
අඤ්ඤදත්ථුහරා සන්තා, තෙ වෙ රාජ පියා හොන්ති;
කං තෙන ත්වාභිපස්සසී''ති. (ජා. 1.4.200);

අථස්ස මහාසත්තො ''මහාරාජ, අයං පඤ්හො ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණෙ සන්ධාය වුත්තො. සද්ධානි හි කුලානි ඉධලොකපරලොකං සද්දහිත්වා දෙන්ති චෙව දාතුකාමානි ච හොන්ති, තානි තථාරූපෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ යාචන්තෙපි ලද්ධං හරන්තෙ භුඤ්ජන්තෙපි දිස්වා 'අම්හෙයෙව යාචන්ති, අම්හාකංයෙව සන්තකානි අන්නපානාදීනි පරිභුඤ්ජන්තී'ති තෙසු අතිරෙකතරං පෙමං කරොන්ති. එවං ඛො, මහාරාජ, අඤ්ඤදත්ථුහරා සන්තා එකංසෙන යාචන්තා චෙව ලද්ධං හරන්තා ච සමානා පියා හොන්තී''ති කථෙසි. ඉමස්මිං පන පඤ්හෙ කථිතෙ දෙවතා තථෙව පූජෙත්වා සාධුකාරං දත්වා සත්තරතනපූරං රතනචඞ්කොටකං ''ගණ්හ, මහාපණ්ඩිතා''ති මහාසත්තස්ස පාදමූලෙ ඛිපි. රාජාපිස්ස අතිරෙකතරං පූජං කරොන්තො අතිවිය පසීදිත්වා සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. තතො පට්ඨාය මහාසත්තස්ස යසො මහා අහොසි.

දෙවතාපඤ්හො නිට්ඨිතො.

පඤ්චපණ්ඩිතපඤ්හො

පුන තෙ චත්තාරො පණ්ඩිතා ''අම්භො, ගහපතිපුත්තො ඉදානි මහන්තතරො ජාතො, කිං කරොමා''ති මන්තයිංසු. අථ නෙ සෙනකො ආහ – ''හොතු දිට්ඨො මෙ උපායො, මයං ගහපතිපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා 'රහස්සං නාම කස්ස කථෙතුං වට්ටතී'ති පුච්ඡිස්සාම, සො 'න කස්සචි කථෙතබ්බ'න්ති වක්ඛති. අථ නං 'ගහපතිපුත්තො තෙ, දෙව, පච්චත්ථිකො ජාතො'ති පරිභින්දිස්සාමා''ති. තෙ චත්තාරොපි පණ්ඩිතා තස්ස ඝරං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා ''පණ්ඩිත, පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමම්හා''ති වත්වා ''පුච්ඡථා''ති වුත්තෙ සෙනකො පුච්ඡි ''පණ්ඩිත, පුරිසෙන නාම කත්ථ පතිට්ඨාතබ්බ''න්ති? ''සච්චෙ පතිට්ඨාතබ්බ''න්ති. ''සච්චෙ පතිට්ඨිතෙන කිං උප්පාදෙතබ්බ''න්ති? ''ධනං උප්පාදෙතබ්බ''න්ති. ''ධනං උප්පාදෙත්වා කිං කාතබ්බ''න්ති? ''මන්තො ගහෙතබ්බො''ති. ''මන්තං ගහෙත්වා කිං

කාතබ්බ''න්ති? ''අත්තනො රහස්සං පරස්ස න කථෙතබ්බ''න්ති. තෙ ''සාධු පණ්ඩිතා''ති වත්වා තුට්ඨමානසා හුත්වා ''ඉදානි ගහපතිපුත්තස්ස පිට්ඨිං පස්සිස්සාමා''ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''මහාරාජ, ගහපතිපුත්තො තෙ පච්චත්ථිකො ජාතො''ති වදිංසු. ''නාහං තුම්හාකං වචනං සද්දහාමි, න සො මය්හං පච්චත්ථිකො භවිස්සතී''ති. සච්චං, මහාරාජ, සද්දහථ, අසද්දහන්තො පන තමෙව පුච්ඡථ ''පණ්ඩිත, අත්තනො රහස්සං නාම කස්ස කථෙතබ්බ''න්ති? සචෙ පච්චත්ථිකො න භවිස්සති, ''අසුකස්ස නාම කථෙතබ්බ''න්ති වක්ඛති. සචෙ පච්චත්ථිකො භවිස්සති, ''කස්සචි න කථෙතබ්බං, මනොරථෙ පරිපුණ්ණෙ කථෙතබ්බ''න්ති වක්ඛති. තදා අම්හාකං වචනං සද්දහිත්වා නික්කඞ්ඛා භවෙය්‍යාථාති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා එකදිවසං සබ්බෙසු සමාගන්ත්වා නිසින්නෙසු වීසතිනිපාතෙ පඤ්චපණ්ඩිතපඤ්හෙ පඨමං ගාථමාහ –

''පඤ්ච පණ්ඩිතා සමාගතාත්ථ, පඤ්හා මෙ පටිභාති තං සුණාථ;
නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, කස්සෙවාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.315);

එවං වුත්තෙ සෙනකො ''රාජානම්පි අම්හාකංයෙව අබ්භන්තරෙ පක්ඛිපිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ත්වං ආවිකරොහි භූමිපාල, භත්තා භාරසහො තුවං වදෙතං;
තව ඡන්දරුචීනි සම්මසිත්වා, අථ වක්ඛන්ති ජනින්ද පඤ්ච ධීරා''ති. (ජා. 1.15.316);

තත්ථ **භත්තාති** ත්වං අම්හාකං සාමිකො චෙව උප්පන්නස්ස ච භාරස්ස සහො, පඨමං තාව ත්වමෙව එතං වදෙහි. **තව ඡන්දරුචීනීති** පච්ඡා තව ඡන්දඤ්චෙව රුච්චනකාරණානි ච සම්මසිත්වා ඉමෙ පඤ්ච පණ්ඩිතා වක්ඛන්ති.

අථ රාජා අත්තනො කිලෙසවසිකතාය ඉමං ගාථමාහ –

''යා සීලවතී අනඤ්ඤථෙය්‍යා, භත්තුච්ඡන්දවසානුගා පියා මනාපා;
නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, භරියායාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.317);

තත්ථ **අනඤ්ඤථෙය්‍යාති** කිලෙසවසෙන අඤ්ඤෙන න ථෙනිතබ්බා.

තතො සෙනකො ''ඉදානි රාජානං අම්හාකං අබ්භන්තරෙ පක්ඛිපිම්හා''ති තුස්සිත්වා සයංකතකාරණමෙව දීපෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''යො කිච්ඡගතස්ස ආතුරස්ස, සරණං හොති ගතී පරායණඤ්ච;

නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, සඛිනොවාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.318);

අථ රාජා පුක්කුසං පුච්ඡි ''කථං, පුක්කුස, පස්සසි, නින්දියං වා පසංසියං වා රහස්සං කස්ස කථෙතබ්බ''න්ති? සො කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''ජෙට්ඨො අථ මජ්ඣිමො කනිට්ඨො, යො වෙ සීලසමාහිතො ඨිතත්තො;
නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, භාතුවාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.319);

තත්ථ **ඨිතත්තොති** ඨිතසභාවො නිබ්බිසෙවනො.

තතො රාජා කාමින්දං පුච්ඡි ''කථං කාමින්ද පස්සසි, රහස්සං කස්ස කථෙතබ්බ''න්ති? සො කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''යො වෙ පිතුහදයස්ස පද්ධගූ, අනුජාතො පිතරං අනොමපඤ්ඤො;
නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, පුත්තස්සාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.320);

තත්ථ **පද්ධගූති** පෙසනකාරකො යො පිතුස්ස පෙසනං කරොති, පිතු චිත්තස්ස වසෙ වත්තති, ඔවාදක්ඛමො හොතීති අත්ථො. **අනුජාතොති** තයො පුත්තා අතිජාතො ච අනුජාතො ච අවජාතො චාති. අනුප්පන්නං යසං උප්පාදෙන්තො අතිජාතො, කුලභාරො අවජාතො, කුලපවෙණිරක්ඛකො පන අනුජාතො. තං සන්ධාය එවමාහ.

තතො රාජා දෙවින්දං පුච්ඡි – ''කථං දෙවින්ද, පස්සසි, රහස්සං කස්ස කථෙතබ්බ''න්ති? සො අත්තනො කතකාරණමෙව කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''මාතා ද්විපදාජනින්දසෙට්ඨ, යා නං පොසෙති ඡන්දසා පියෙන;
නින්දියමත්ථං පසංසියං වා, මාතුයාවිකරෙය්‍ය ගුය්හමත්ථ''න්ති. (ජා. 1.15.321);

තත්ථ **ද්විපදාජනින්දසෙට්ඨාති** ද්විපදානං සෙට්ඨ, ජනින්ද. **ඡන්දසා පියෙනාති** ඡන්දෙන චෙව පෙමෙන ච.

එවං තෙ පුච්ඡිත්වා රාජා පණ්ඩිතං පුච්ඡි ''කථං පස්සසි, පණ්ඩිත, රහස්සං කස්ස කථෙතබ්බ''න්ති. ''මහාරාජ, යාව අත්තනො ඉච්ඡිතං න නිප්ඵජ්ජති, තාව පණ්ඩිතො අධිවාසෙය්‍ය, කස්සචි න කථෙය්‍යා''ති සො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ගුය්හස්ස හි ගුය්හමෙව සාධු, න හි ගුය්හස්ස පසත්ථමාවිකම්මං;
අනිප්ඵන්නතා සහෙය්‍ය ධීරො, නිප්ඵන්නොව යථාසුඛං භණෙය්‍යා’’ති. (ජා. 1.15.322);

තත්ථ **අනිප්ඵන්නතා**ති මහාරාජ, යාව අත්තනො ඉච්ඡිතං න නිප්ඵජ්ජති, තාව පණ්ඩිතො අධිවාසෙය්‍ය, න කස්සචි කථෙය්‍යාති.

පණ්ඩිතෙන පන එවං වුත්තෙ රාජා අනත්තමනො අහොසි. සෙනකො රාජානං ඔලොකෙසි, රාජාපි සෙනකමුඛං ඔලොකෙසි. බොධිසත්තො තෙසං කිරියං දිස්වාව ජානි ‘‘ඉමෙ චත්තාරො ජනා පඨමමෙව මං රඤ්ඤො අන්තරෙ පරිභින්දිංසු, වීමංසනවසෙන පඤ්හො පුච්ඡිතො භවිස්සතී’’ති. තෙසං පන කථෙන්තානඤ්ඤෙව සූරියො අත්ථඞ්ගතො, දීපා ජලිතා. පණ්ඩිතො ‘‘රාජකම්මානි නාම භාරියානි, න පඤ්ඤායති ‘කිං භවිස්සතී’ති, ඛිප්පමෙව ගන්තුං වට්ටතී’’ති උට්ඨායාසනා රාජානං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා චින්තෙසි ‘‘ඉමෙසු එකො ‘සහායකස්ස කථෙතුං වට්ටතී’ති ආහ, එකො ‘භාතුස්ස, එකො පුත්තස්ස, එකො මාතු කථෙතුං වට්ටතී’ති ආහ. ඉමෙහි එතං කතමෙව භවිස්සති, දිට්ඨමෙව කථිතන්ති මඤ්ඤාමි, හොතු අජ්ජෙව එතං ජානිස්සාමී’’ති. තෙ පන චත්තාරොපි අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු රාජකුලා නික්ඛමිත්වා රාජනිවෙසනද්වාරෙ එකස්ස භත්තඅම්බණස්ස පිට්ඨෙ නිසීදිත්වා කිච්චකරණීයානි මන්තෙත්වා සරානි ගච්ඡන්ති. තස්මා පණ්ඩිතො ‘‘අහං එතෙසං චතුන්නං රහස්සං අම්බණස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජිත්වා ජානිතුං සක්කුණෙය්‍යා’’න්ති චින්තෙත්වා තං අම්බණං උක්ඛිපාපෙත්වා අත්ථරණං අත්ථරාපෙත්වා අම්බණස්ස හෙට්ඨා පවිසිත්වා පුරිසානං සඤ්ඤං අදාසි ‘‘තුම්හෙ චතූසු පණ්ඩිතෙසු මන්තෙත්වා ගතෙසු ආගන්ත්වා මං ආනෙය්‍යාථා’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා පක්කමිංසු. සෙනකොපි රාජානං ආහ – ‘‘මහාරාජ, අම්හාකං වචනං න සද්දහථ, ඉදානි කිං කරිස්සථා’’ති. සො තස්ස වචනං ගහෙත්වා අනිසාමෙත්වාව භීතතසිතො හුත්වා ‘‘ඉදානි කිං කරොම, සෙනක පණ්ඩිතා’’ති පුච්ඡි. ‘‘මහාරාජ, පපඤ්චං අකත්වා කඤ්චි අජානාපෙත්වා ගහපතිපුත්තං මාරෙතුං වට්ටතී’’ති. රාජා ‘‘සෙනක, ඨපෙත්වා තුම්හෙ අඤ්ඤො මම අත්ථකාමො නාම නත්ථි, තුම්හෙ අත්තනො සුහදෙ ගහෙත්වා ද්වාරන්තරෙ ඨත්වා ගහපතිපුත්තස්ස පාතොව උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තස්ස ඛග්ගෙන සීසං ඡින්දථා’’ති අත්තනො ඛග්ගරතනං අදාසි. තෙ ‘‘සාධු, දෙව, මා භායි, මයං තං මාරෙස්සාමා’’ති වත්වා නික්ඛමිත්වා ‘‘දිට්ඨා නො පච්චාමිත්තස්ස පිට්ඨී’’ති භත්තඅම්බණස්ස පිට්ඨෙ නිසීදිංසු. තතො සෙනකො ආහ ‘‘අම්භො, කො ගහපතිපුත්තං මාරෙස්සතී’’ති. ඉතරෙ ‘‘තුම්හෙයෙව ආචරිය, මාරෙථා’’ති තස්සෙව භාරං කරිංසු.

අථ නෙ සෙනකො පුච්ඡි ‘‘තුම්හෙ ‘රහස්සං නාම අසුකස්ස අසුකස්ස කථෙතබ්බ’න්ති වදථ, කිං වො එතං කතං, උදාහු දිට්ඨං සුත’’න්ති? ‘‘කතං

එතං, ආචරියා''ති. තුම්හෙ ''රහස්සං නාම සහායකස්ස කථෙතබ්බ''න්ති වදථ, ''කිං වො එතං කතං, උදාහු දිට්ඨං සුත''න්ති? ''කතං එතං මයා''ති? ''කථෙථ, ආචරියා''ති. ''ඉමස්මිං රහස්සෙ රඤ්ඤා ඤාතෙ ජීවිතං මෙ නත්ථී''ති. ''මා භායථ ආචරිය, ඉධ තුම්හාකං රහස්සභෙදකො නත්ථි, කථෙථා''ති. සො නබෙන අම්බණං කොට්ටෙත්වා ''අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස හෙට්ඨා ගහපතිපුත්තො''ති ආහ. ''ආචරිය, ගහපතිපුත්තො අත්තනො ඉස්සරියෙන එවරූපං ඨානං න පවිසිස්සති, ඉදානි යසෙන මත්තො භවිස්සති, කථෙථ තුම්හෙ''ති. සෙනකො තාව අත්තනො රහස්සං කථෙන්තො ආහ – ''තුම්හෙ ඉමස්මිං නගරෙ අසුකං නාම වෙසිං ජානාථා''ති? ''ආම, ආචරියා''ති. ''ඉදානි සා පඤ්ඤායතී''ති. ''න පඤ්ඤායති, ආචරියා''ති. ''අහං සාලවනුය්‍යානෙ තාය සද්ධිං පුරිසකිච්චං කත්වා තස්සා පිළන්ධනෙසු ලොභෙන තං මාරෙත්වා තස්සායෙව සාටකෙන භණ්ඩිකං කත්වා ආහරිත්වා අම්හාකං ඝරෙ අසුකභූමිකාය අසුකෙ නාම ගබ්භෙ නාගදන්තකෙ ලග්ගෙසිං, වළඤ්ජෙතුං 3 විසහාමි, පුරාණභාවමස්ස ඔලොකෙමි, එවරූපං අපරාධකම්මං කත්වා මයා එකස්ස සහායකස්ස කථිතං, න තෙන කස්සචි කථිතපුබ්බං, ඉමිනා කාරණෙන 'සහායකස්ස ගුය්හං කථෙතබ්බ'න්ති මයා කථිත''න්ති. පණ්ඩිතො තස්ස රහස්සං සාධුකං වවත්ථපෙත්වා සල්ලක්ඛෙසි.

පුක්කුසොපි අත්තනො රහස්සං කථෙන්තො ආහ – ''මම ඌරුයා කුට්ඨං අත්ථි, කනිට්ඨො මෙ පාතොව කඤ්චි අජානාපෙත්වා තං ධොවිත්වා භෙසජ්ජෙන මක්ඛෙත්වා උපරි පිලොතිකං දත්වා බන්ධති. රාජා මයි මුදුචිත්තො 'එහි පුක්කුසා'ති මං පක්කොසිත්වා යෙභුය්‍යෙන මම ඌරුයායෙව සයති, සචෙ පන එතං රාජා ජානෙය්‍ය, මං මාරෙය්‍ය. තං මම කනිට්ඨං ඨපෙත්වා අඤ්ඤො ජානන්තො නාම නත්ථි, තෙන කාරණෙන 'රහස්සං නාම භාතු කථෙතබ්බ'න්ති මයා වුත්ත''න්ති. කාමින්දොපි අත්තනො රහස්සං කථෙන්තො ආහ – ''මං කාළපක්ඛෙ උපොසථදිවසෙ නරදෙවො නාම යක්ඛො ගණ්හාති, අහං උම්මත්තකසුනඛො විය විරවාමි, ස්වාහං තමත්ථං පුත්තස්ස කථෙසිං. සො මම යක්ඛෙන ගහිතභාවං ඤත්වා මං අන්තොගෙහගබ්භෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා නික්ඛමිත්වා මම සද්දං පටිච්ඡාදනත්ථං ද්වාරෙ සමජ්ජං කාරෙසි, ඉමිනා කාරණෙන 'රහස්සං නාම පුත්තස්ස කථෙතබ්බ'න්ති මයා වුත්ත''න්ති. තතො තයොපි දෙවින්දං පුච්ඡිංසු. සො අත්තනො රහස්සං කථෙන්තො ආහ – ''මයා මණිපහංසනකම්මං කරොන්තෙන රඤ්ඤො සන්තකං සක්කෙන කුසරඤ්ඤො දින්නං, සිරිපවෙසනං මඞ්ගලමණිරතනං ථෙනෙත්වා මාතුයා දින්නං. සා කඤ්චි අජානාපෙත්වා මම රාජකුලං පවිසනකාලෙ තං මය්හං දෙති, අහං තෙන මණිනා සිරිං පවෙසෙත්වා රාජනිවෙසනං ගච්ඡාමි. රාජා තුම්හෙහි සද්ධිං අකථෙත්වා පඨමතරං මයා සද්ධිං කථෙසි. දෙවසිකං අට්ඨ, සොළස, ද්වත්තිංස, චතුසට්ඨි කහාපණෙ මම පරිබ්බයත්ථාය දෙති. සචෙ

තස්ස මණිරතනස්ස ඡන්නභාවං රාජා ජානෙය්‍යා, මය්හං ජීවිතං නත්ථි, ඉමිනා කාරණෙන ‘රහස්සං නාම මාතු කථෙතබ්බ’න්ති මයා වුත්ත’’න්ති.

මහාසත්තො සබ්බෙසම්පි ගුය්හං අත්තනො පච්චක්ඛං අකාසි. තෙ පන අත්තනො උදරං ඵාලෙත්වා අන්තං බාහිරං කරොන්තා විය රහස්සං අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙත්වා ‘‘තුම්හෙ අප්පමත්තා පාතොව ආගච්ඡථ, ගහපතිපුත්තං මාරෙස්සාමා’’ති උට්ඨාය පක්කමිංසු. තෙසං ගතකාලෙ පණ්ඩිතස්ස පුරිසා ආගන්ත්වා අම්බණං උක්ඛිපිත්වා මහාසත්තං ආදාය පක්කමිංසු. සො සරං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා ‘‘අජ්ජ මෙ භගිනී උදුම්බරදෙවී රාජගෙහතො සාසනං පෙසෙස්සතී’’ති ඤත්වා ද්වාරෙ පච්චායිකං පුරිසං ඨපෙසි ‘‘රාජගෙහතො ආගතං සීඝං පවෙසෙත්වා මම දස්සෙය්‍යාසී’’ති. එවඤ්ච පන වත්වා සයනපිට්ඨෙ නිපජ්ජි. තස්මිං ඛණෙ රාජාපි සයනපිට්ඨෙ නිපන්නොව පණ්ඩිතස්ස ගුණං සරිත්වා ‘‘මහොසධපණ්ඩිතො සත්තවස්සිකකාලතො පට්ඨාය මං උපට්ඨහන්තො න කිඤ්චි මය්හං අනත්ථං අකාසි, දෙවතාය පුච්ඡිතපඤ්හෙපි පණ්ඩිතෙ අසති ජීවිතං මෙ ලද්ධං න සියා. වෙරිපච්චාමිත්තානං වචනං ගහෙත්වා ‘අසමධුරං පණ්ඩිතං මාරෙථා’ති ඛග්ගං දෙන්තෙන අයුත්තං මයා කතං, ස්වෙ දානි නං පස්සිතුං න ලභිස්සාමී’’ති සොකං උප්පාදෙසි. සරීරතො සෙදා මුච්චිංසු. සො සොකසමප්පිතො චිත්තස්සාදං න ලභි. උදුම්බරදෙවීපි තෙන සද්ධිං එකසයනගතා තං ආකාරං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො මය්හං කොචි අපරාධො අත්ථි, උදාහු දෙවස්ස කිඤ්චි සොකකාරණං උප්පන්නං, පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘කිං ත්වං විමනොසි රාජසෙට්ඨ, ද්විපදජනින්ද වචනං සුණොම මෙතං;
> කිං චින්තයමානො දුම්මනොසි, නූන දෙව අපරාධො අත්ථි මය්හ’’න්ති. (ජා. 1.15.323);

අථ රාජා කථෙන්තො ගාථමාහ –

> ‘‘පණ්හෙ වජ්ඣො මහොසධොති, ආණත්තො මෙ වධාය භූරිපඤ්ඤො;
> තං චින්තයමානො දුම්මනොස්මි, න හි දෙවී අපරාධො අත්ථි තුය්හ’’න්ති. (ජා. 1.15.324);

තත්ථ **ආණත්තොති** භද්දෙ, චත්තාරො පණ්ඩිතා ‘‘මහොසධො මම පච්චත්ථිකො’’ති කථයිංසු. මයා තථතො අවිචිනිත්වා ‘‘වධෙථ න’’න්ති භූරිපඤ්ඤො වධාය ආණත්තො. තං කාරණං චින්තයමානො දුම්මනොස්මීති.

තස්සා තස්ස වචනං සුත්වාව මහාසත්තෙ සිනෙහෙන පබ්බතමත්තො සොකො උප්පජ්ජි. තතො සා චින්තෙසි ‘‘එකෙන උපායෙන රාජානං

අස්සාසෙත්වා රඤ්ඤො නිද්දං ඔක්කමනකාලෙ මම කනිට්ඨස්ස සාසනං පහිණිස්සාමී''ති. අථ සා ''මහාරාජ, තයාවෙතං කතං ගහපතිපුත්තං මහන්තෙ ඉස්සරියෙ පතිට්ඨාපෙන්තෙන, තුම්හෙහි සො සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨපිතො, ඉදානි කිර සො තුම්හාකංයෙව පච්චත්ථිකො ජාතො, න ඛො පන පච්චත්ථිකො ඛුද්දකො නාම අත්ථි, මාරෙතබ්බොව, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථා''ති රාජානං අස්සාසෙසි. සො තනුභූතසොකො නිද්දං ඔක්කමි. දෙවී උට්ඨාය ගබ්භං පවිසිත්වා ''තාත මහොසධ, චත්තාරො පණ්ඩිතා තං පරිභින්දිංසු, රාජා කුද්ධො ස්වෙ ද්වාරන්තරෙ තං වධාය ආණාපෙසි, ස්වෙ රාජකුලං මා ආගච්ඡෙය්‍යාසි, ආගච්ඡන්තො පන නගරං හත්ථගතං කත්වා සමත්ථො හුත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති පණ්ණං ලිඛිත්වා මොදකස්ස අන්තො පක්ඛිපිත්වා මොදකං සුත්තෙන වෙඨෙත්වා නවභාජනෙ කත්වා ඡාදෙත්වා ලඤ්ඡෙත්වා අත්ථචාරිකාය දාසියා අදාසි ''ඉමං මොදකං ගහෙත්වා මම කනිට්ඨස්ස දෙහී''ති. සා තථා අකාසි. ''රත්තිං කථං නික්ඛන්තා''ති න චින්තෙතබ්බං. රඤ්ඤා පඨමමෙව දෙවියා වරො දින්නො, තෙන න නං කොචි නිවාරෙසි. බොධිසත්තො පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා නං උය්‍යොජෙසි. සා පුන ආගන්ත්වා දින්නභාවං ආරොචෙසි. තස්මිං ඛණෙ දෙවී ආගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං නිපජ්ජි. මහාසත්තොපි මොදකං භින්දිත්වා පණ්ණං වාචෙත්වා තමත්ථං ඤත්වා කත්තබ්බකිච්චං විචාරෙත්වා සයනෙ නිපජ්ජි.

ඉතරෙපි චත්තාරො ජනා පාතොව ඛග්ගං ගහෙත්වා ද්වාරන්තරෙ ඨත්වා පණ්ඩිතං අපස්සන්තා දුම්මනා හුත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං පණ්ඩිතා මාරිතො වො ගහපතිපුත්තො''ති වුත්තෙ ''න පස්සාම, දෙවා''ති ආහංසු. මහාසත්තොපි අරුණුග්ගමනෙයෙව නගරං අත්තනො හත්ථගතං කත්වා තත්ථ තත්ථ ආරක්ඛං ඨපෙත්වා මහාජනපරිවුතො රථං ආරුය්හ මහන්තෙන පරිවාරෙන රාජද්වාරං අගමාසි. රාජා සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා බහි ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. අථ මහාසත්තො රථා ඔතරිත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වා චින්තෙසි ''සචෙ අයං මම පච්චත්ථිකො භවෙය්‍ය, න මං වන්දෙය්‍යා''ති. අථ නං පක්කොසාපෙත්වා රාජා ආසනෙ නිසීදි. මහාසත්තොපි එකමන්තං නිසීදි. චත්තාරොපි පණ්ඩිතා තත්ථෙව නිසීදිංසු. අථ නං රාජා කිඤ්චි අජානන්තො විය ''තාත, ත්වං හියො ගන්ත්වා ඉදානි ආගච්ඡසි, කිං මං පරිච්චජසී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

> ''අභිදොසගතො දානි එහිසි, කිං සුත්වා කිං සඞ්කතෙ මනො තෙ;
> කො තෙ කිමවොච භූරිපඤ්ඤ, ඉඞ්ඝ වචනං සුණොම බ්‍රූහි මෙත''න්ති. (ජා. 1.15.325);

තත්ථ **අභිදොසගතොති** හියො පඨමයාමෙ ගතො ඉදානි ආගතො. **කිං සඞ්කතෙති** කිං ආසඞ්කතෙ. **කිමවොචාති** කිං රඤ්ඤො සන්තිකං මා ගමීති තං කොචි අවොච.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘මහාරාජ, තයා මෙ චතුන්නං පණ්ඩිතානං වචනං ගහෙත්වා වධො ආණත්තො, තෙනාහං න එමී’’ති වොදෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පඤ්හෙ වජ්ඣො මහොසධොති, යදි තෙ මන්තයිතං ජනින්ද දොසං;
භරියාය රහොගතො අසංසි, ගුය්හං පාතුකතං සුතං මමෙත’’න්ති. (ජා. 1.15.326);

තත්ථ **යදි තෙති** යස්මා තයා. **මන්තයිතන්ති** කථිතං. **දොසන්ති** අභිදොසං, රත්තිභාගෙති අත්ථො. කස්ස කථිතන්ති? භරියාය. ත්වඤ්හි භියො තස්සා ඉමමත්ථං රහොගතො අසංසි. **ගුය්හං පාතුකතන්ති** තස්සා එවරූපං අත්තනො රහස්සං පාතුකතං. **සුතං මමෙතන්ති** මයා පනෙතං තස්මිං ඛණෙයෙව සුතං.

රාජා තං සුත්වා ‘‘ඉමාය තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සාසනං පහිතං භවිස්සතී’’ති කුද්ධො දෙවිං ඔලොකෙසි. තං ඤත්වා මහාසත්තො ‘‘කිං, දෙව, දෙවියා කුජ්ඣථ, අහං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං සබ්බං ජානාමි. දෙව, තුම්හාකං තාව රහස්සං දෙවියා කථිතං හොතු, ආචරියසෙනකස්ස පුක්කුසාදීනං වා රහස්සං මම කෙන කථිතං, අහං එතෙසම්පි රහස්සං ජානාමියෙවා’’ති සෙනකස්ස තාව රහස්සං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යං සාලවනස්මිං සෙනකො, පාපකම්මං අකාසි අසබ්භිරූපං;
සඛිනොව රහොගතො අසංසි, ගුය්හං පාතුකතං සුතං මමෙත’’න්ති. (ජා. 1.15.327);

තත්ථ **අසබ්භිරූපන්ති** අසාධුජාතිකං ලාමකං අකුසලකම්මං අකාසි. ඉමස්මිංයෙව හි නගරෙ අසුකං නාම වෙසිං සාලවනුය්‍යානෙ පුරිසකිච්චං කත්වා තං මාරෙත්වා අලඞ්කාරං ගහෙත්වා තස්සායෙව සාටකෙන භණ්ඩිකං කත්වා අත්තනො ඝරෙ අසුකට්ඨානෙ නාගදන්තකෙ ලග්ගෙත්වා ඨපෙසි. **සඛිනොවාති** අථ නං, මහාරාජ, එකස්ස සහායකස්ස රහොගතො හුත්වා අක්ඛාසි, තම්පි මයා සුතං. නාහං දෙවස්ස පච්චත්ථිකො, සෙනකොයෙව. යදි තෙ පච්චත්ථිකෙන කම්මං අත්ථි, සෙනකං ගණ්හාපෙහීති.

රාජා සෙනකං ඔලොකෙත්වා ‘‘සච්චං, සෙනකා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, දෙවා’’ති වුත්තෙ තස්ස බන්ධනාගාරප්පවෙසනං ආණාපෙසි. පණ්ඩිතො පුක්කුසස්ස රහස්සං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පුක්කුසපුරිසස්ස තෙ ජනින්ද, උප්පන්නො රොගො අරාජයුත්තො;
භාතුච්ච රහොගතො අසංසි, ගුය්හං පාතුකතං සුතං මමෙත’’න්ති. (ජා. 1.15.328);

තත්ථ **අරාජයුත්තොති** මහාරාජ, එතස්ස කුට්ඨරොගො උප්පන්නො, සො රාජානං පත්තුං අයුත්තො, ඣුපනානුච්ඡවිකො න හොති. තුම්හෙ ච ‘‘පුක්කුසස්ස ඌරු මුදුකො’’ති යෙභුය්‍යෙන තස්ස ඌරුම්හි නිපජ්ජථ. සො පනෙස වණබන්ධපිලොතිකාය ඵස්සො, දෙවාති.

රාජා තම්පි ඔලොකෙත්වා ‘‘සච්චං පුක්කුසා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං දෙවා’’ති වුත්තෙ තම්පි බන්ධනාගාරං පවෙසාපෙසි. පණ්ඩිතො කාමින්දස්සපි රහස්සං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ආබාධොයං අසබ්භිරූපො, කාමින්දො නරදෙවෙන ඵුට්ඨයො;
පුත්තස්ස රහොගතො අසංසි, ගුය්හං පාතුකතං සුතං මමෙත’’න්ති. (ජා. 1.15.329);

තත්ථ **අසබ්භිරූපොති** යෙන සො ආබාධෙන ඵුට්ඨයො උම්මත්තකසුනඛො විය විරවති, සො නරදෙවයක්ඛාබාධො අසබ්භිජාතිකො ලාමකො, රාජකුලං පවිසිතුං න යුත්තො, මහාරාජාති වදති.

රාජා තම්පි ඔලොකෙත්වා ‘‘සච්චං කාමින්දා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං දෙවා’’ති වුත්තෙ තම්පි බන්ධනාගාරං පවෙසාපෙසි. පණ්ඩිතො දෙවින්දස්සපි රහස්සං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අට්ඨවඞ්කං මණිරතනං උළාරං, සක්කො තෙ අදදා පිතාමහස්ස;
දෙවින්දස්ස ගතං තදජ්ජ හත්ථං, මාතුච්ච රහොගතො අසංසි;
ගුය්හං පාතුකතං සුතං මමෙත’’න්ති. (ජා. 1.15.330);

තත්ථ **පිතාමහස්සාති** තව පිතාමහස්ස කුසරාජස්ස. **තදජ්ජ හත්ථන්ති** තං මඞ්ගලසම්මතං මණිරතනං අජ්ජ දෙවින්දස්ස හත්ථගතං, මහාරාජාති.

රාජා තම්පි ඔලොකෙත්වා ‘‘සච්චං දෙවින්දා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං දෙවා’’ති වුත්තෙ තම්පි බන්ධනාගාරං පවෙසාපෙසි. එවං ‘‘බොධිසත්තං වධිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා සබ්බෙපි තෙ බන්ධනාගාරං පවිට්ඨා. බොධිසත්තො ‘‘මහාරාජ, ඉමිනා කාරණෙනාහං ‘අත්තනො ගුය්හං පරස්ස න කථෙතබ්බ’න්ති වදාමි, වදන්තා පන මහාවිනාසං පත්තා’’ති වත්වා උත්තරි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘ගුය්හස්ස හි ගුය්හමෙව සාධු, න හි ගුය්හස්ස පසත්ථමාවිකම්මං;
අනිප්ඵන්නතා සහෙය්‍ය ධීරො, නිප්ඵන්නොව යථාසුඛං භණෙය්‍ය.

‘‘න ගුය්හමත්ථං විවරෙය්‍ය, රක්ඛෙය්‍ය නං යථා නිධිං;
න හි පාතුකතො සාධු, ගුය්හො අත්ථො පජානතා.

‘‘ථියා ගුය්හං න සංසෙය්‍ය, අමිත්තස්ස ච පණ්ඩිතො;

යො චාමිසෙන සංහීරො, හදයත්ථෙනො ච යො නරො.

‘‘ගුය්හමත්ථං අසම්බුද්ධං, සම්බොධයති යො නරො;
මන්තභෙදභයා තස්ස, දාසභූතො තිතික්ඛති.

‘‘යාවන්තො පුරිසස්සත්ථං, ගුය්හං ජානන්ති මන්තිනං;
තාවන්තො තස්ස උබ්බෙගා, තස්මා ගුය්හං න විස්සජෙ.

‘‘විවිච්ච භාසෙය්‍ය දිවා රහස්සං, රත්තිං ගිරං නාතිවෙලං පමුඤ්චෙ;
උපස්සුතිකා හි සුණන්ති මන්තං, තස්මා මන්තො ඛිප්පමුපෙති භෙද’’න්ති. (ජා. 1.15.331-336);

තත්ථ **අමිත්තස්ස චාති** ඉත්ථියා ච පච්චත්ථිකස්ස ච න කථෙය්‍ය. **සංහීරොති** යො ච යෙන කෙනචි ආමිසෙන සංහීරති උපලාපති සඞ්ගහං ගච්ඡති, තස්සපි න සංසෙය්‍ය. **හදයත්ථෙනොති** යො ච අමිත්තො මිත්තපතිරූපකො මුඛෙන අඤ්ඤං කථෙති, හදයෙන අඤ්ඤං චින්තෙති, තස්සපි න සංසෙය්‍ය. **අසම්බුද්ධන්ති** පරෙහි අඤ්ඤාතං. ‘‘අසම්බොධ’’න්තිපි පාඨො, පරෙසං බොධෙතුං අයුත්තන්ති අත්ථො. **තිතික්ඛතීති** තස්ස අක්කොසම්පි පරිහාසම්පි පහාරම්පි දාසො විය හුත්වා අධිවාසෙති. **මන්තිනන්ති** මන්තිතං, මන්තීනං වා අන්තරෙ යාවන්තො ජානන්තීති අත්ථො. **තාවන්තොති** තෙ ගුය්හජානනකෙ පටිච්ච තත්තකා තස්ස උබ්බෙගා සන්තාසා උප්පජ්ජන්ති. **න විස්සජෙති** න විස්සජ්ජෙය්‍ය පරං න ජානාපෙය්‍ය. **විවිච්චාති** සචෙ දිවා රහස්සං මන්තෙතුකාමො හොති, විවිත්තං ඔකාසං කාරෙත්වා සුප්පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ මන්තෙය්‍ය. **නාතිවෙලන්ති** රත්තිං රහස්සං කථෙන්තො පන අතිවෙලං මරියාදාතික්කන්තං මහාසද්දං කරොන්තො ගිරං නප්පමුඤ්චෙය්‍ය. **උපස්සුතිකා හීති** මන්තනට්ඨානං උපගන්ත්වා තිරොකුට්ටාදීසු ඨත්වා සොතාරො. **තස්මාති** මහාරාජ, තෙන කාරණෙන සො මන්තො ඛිප්පමෙව භෙදමුපාගමීති.

රාජා මහාසත්තස්ස කථං සුත්වා ‘‘එතෙ සයං රාජවෙරිනො හුත්වා පණ්ඩිතං මම වෙරිං කරොන්තී’’ති කුජ්ඣිත්වා ‘‘ගච්ඡථ නෙ නගරා නික්ඛමාපෙත්වා සූලෙසු වා උත්තාසෙථ, සීසානි වා තෙසං ඡින්දථා’’ති ආණාපෙසි. තෙසු පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි පහාරසහස්සං දත්වා නීයමානෙසු පණ්ඩිතො ‘‘දෙව, ඉමෙ තුම්හාකං පොරාණකා අමච්චා, ඛමථ නෙසං අපරාධ’’න්ති රාජානං ඛමාපෙසි. රාජා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘සාධූ’’ති තෙ පක්කොසාපෙත්වා තස්සෙව දාසෙ කත්වා අදාසි. සො පන තෙ තත්ථෙව භුජිස්සෙ අකාසි. රාජා ‘‘තෙන හි මම විජිතෙ මා වසන්තූ’’ති පබ්බාජනීයකම්මං ආණාපෙසි. පණ්ඩිතො ‘‘ඛමථ, දෙව, එතෙසං අන්ධබාලානං දොස’’න්ති ඛමාපෙත්වා තෙසං ඨානන්තරානි පුන පාකතිකානි කාරෙසි. රාජා ‘‘පච්චාමිත්තෙසුපි තාවස්ස එවරූපා මෙත්තා

භවති, අඤ්ඤෙසු ජනෙසු කථං න භවිස්සතී''ති පණ්ඩිතස්ස අතිවිය පසන්නො අහොසි. තතො පට්ඨාය චත්තාරො පණ්ඩිතා උද්ධතදාඨා විය සප්පා නිබ්බිසා හුත්වා කිඤ්චි කථෙතුං නාසක්ඛිංසු.

පඤ්චපණ්ඩිතපඤ්හො නිට්ඨිතො.

නිට්ඨිතා ච පරිභින්දකථා.

යුද්ධපරාජයකණ්ඩං

තතො පට්ඨාය පණ්ඩිතොව රඤ්ඤො අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසති. සො චින්තෙසි ''රඤ්ඤො සෙතඡත්තමත්තමෙව, රජ්ජං පන අහමෙව විචාරෙමි, මයා අප්පමත්තෙන භවිතුං වට්ටතී''ති. සො නගරෙ මහාපාකාරං නාම කාරෙසි, තථා අනුපාකාරඤ්ච ද්වාරට්ටාලකෙ අන්තරට්ටාලකෙ උදකපරිඛං කද්දමපරිඛං සුක්ඛපරිඛන්ති තිස්සො පරිඛායො කාරෙසි, අන්තොනගරෙ ජිණ්ණගෙහානි පටිසඞ්ඛරාපෙසි, මහාපොක්ඛරණියො කාරෙත්වා තාසු උදකනිධානං කාරෙසි, නගරෙ සබ්බකොට්ඨාගාරානි ධඤ්ඤස්ස පූරාපෙසි, හිමවන්තප්පදෙසතො කුලූපකතාපසෙහි කුදුසකුමුදබීජානි ආහරාපෙසි, උදකනිද්ධමනානි සොධාපෙත්වා තත්ථ රොපාපෙසි, බහිනගරෙපි ජිණ්ණසාලාපටිසඞ්ඛරණකම්මං කාරෙසි. කිං කාරණා? අනාගතභයපටිබාහනත්ථං. තතො තතො ආගතවාණිජකෙපි ''සම්මා, තුම්හෙ කුතො ආගතත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''අසුකට්ඨානතො''ති වුත්තෙ ''තුම්හාකං රඤ්ඤා කිං පිය''න්ති පුච්ඡිත්වා ''අසුකං නාමා''ති වුත්තෙ තෙසං සම්මානං කාරෙත්වා උය්‍යොජෙත්වා අත්තනො එකසතෙ යොධෙ පක්කොසාපෙත්වා ''සම්මා, මයා දින්නෙ පණ්ණාකාරෙ ගහෙත්වා එකසතරාජධානියො ගන්ත්වා ඉමෙ පණ්ණාකාරෙ අත්තනො පියකාමතාය තෙසං රාජූනං දත්වා තෙයෙව උපට්ඨහන්තා තෙසං කිරියං වා මන්තං වා ඤත්වා මය්හං සාසනං පෙසෙන්තා තත්ථෙව වසථ, අහං වො පුත්තදාරං පොසෙස්සාමී''ති වත්වා කෙසඤ්චි කුණ්ඩලෙ, කෙසඤ්චි පාදුකායො, කෙසඤ්චි ඛග්ගෙ, කෙසඤ්චි සුවණ්ණමාලායො අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා ''යදා මම කිච්චං අත්ථි, තදා පඤ්ඤායන්තූ''ති අධිට්ඨහිත්වා තෙසං හත්ථෙ දත්වා පෙසෙසි. තෙ තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා තෙසං තෙසං රාජූනං පණ්ණාකාරං දත්වා ''කෙනත්ථෙනාගතා''ති වුත්තෙ ''තුම්හෙව උපට්ඨාතුං ආගතම්හා''ති වත්වා ''කුතො ආගතත්ථා''ති පුට්ඨා ආගතට්ඨානං අවත්වා අඤ්ඤානි ඨානානි ආචික්ඛිත්වා ''තෙන හි සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිතෙ උපට්ඨහන්තා තෙසං අබ්භන්තරිකා අහෙසුං.

තදා කපිලරට්ඨෙ සඞ්ඛබලකො නාම රාජා ආවුධානි සජ්ජාපෙසි, සෙනං සඞ්කඩ්ඪි. තස්ස සන්තිකෙ උපනික්ඛිත්තකපුරිසො පණ්ඩිතස්ස සාසනං පෙසෙසි ''සාමි, මයං ඉධ පවත්තිං 'ඉදං නාම කරිස්සතී'ති න ජානාම, ආවුධානි සජ්ජාපෙති, සෙනං සඞ්කඩ්ඪති, තුම්හෙ පුරිසවිසෙසෙ පෙසෙත්වා

ඉදං පවත්තිං තථතො ජානාථා''ති. අථ මහාසත්තො සුවපොතකං ආමන්තෙත්වා ''සම්ම, කපිලරට්ඨෙ සඞ්ඛබලකො නාම රාජා ආවුධානි සජ්ජාපෙසි, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා 'ඉමං නාම කරොතී'ති තථතො ඤත්වා සකලජම්බුදීපං ආහිණ්ඩිත්වා මය්හං පවත්තිං ආහරාහී''ති වත්වා මධුලාජෙ ඛාදාපෙත්වා මධුපානීයං පායෙත්වා සතපාකසහස්සපාකෙහි තෙලෙහි පක්ඛන්තරං මක්ඛෙත්වා පාචීනසීහපඤ්ජරෙ ඨත්වා විස්සජ්ජෙසි. සොපි තත්ථ ගන්ත්වා තස්ස පුරිසස්ස සන්තිකා තස්ස රඤ්ඤො පවත්තිං තථතො ඤත්වා සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හන්තො කපිලරට්ඨෙ උත්තරපඤ්චාලනගරං පාපුණි. තදා තත්ථ චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස කෙවට්ටො නාම බ්‍රාහ්මණො අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච අනුසාසති, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො. සො පච්චූසකාලෙ පබුජ්ඣිත්වා දීපාලොකෙන අලඞ්කතපටියත්තං සිරිගබ්භං ඔලොකෙන්තො අත්තනො මහන්තං යසං දිස්වා ''අයං මම යසො, කස්ස සන්තකො''ති චින්තෙත්වා ''න අඤ්ඤස්ස සන්තකො චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස, එවරූපං පන යසදායකං රාජානං සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජානං කාතුං වට්ටති, අහඤ්ච අග්ගපුරොහිතො භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පාතොව න්හත්වා භුඤ්ජිත්වා අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''මහාරාජ, සුඛං සයථා''ති සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡිත්වා ''ආම, පණ්ඩිතා''ති වුත්තෙ රාජානං ''දෙව, මන්තෙතබ්බං අත්ථී''ති ආහ. ''වද, ආචරියා''ති. ''දෙව, අන්තොනගරෙ රහො නාම න සක්කා ලද්ධුං, උය්‍යානං ගච්ඡාමා''ති. ''සාධු, ආචරියා''ති රාජා තෙන සද්ධිං උය්‍යානං ගන්ත්වා බලකායං බහි ඨපෙත්වා ආරක්ඛං කාරෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං උය්‍යානං පවිසිත්වා මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ නිසීදි.

තදා සුවපොතකොපි තං කිරියං දිස්වා ''භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, අජ්ජ පණ්ඩිතස්ස ආචික්ඛිතබ්බයුත්තකං කිඤ්චි සුණිස්සාමී''ති උය්‍යානං පවිසිත්වා මඞ්ගලසාලරුක්ඛස්ස පත්තන්තරෙ නිලීයිත්වා නිසීදි. රාජා ''කථෙථ, ආචරියා''ති ආහ. ''මහාරාජ, තව කණ්ණො ඉතො කරොහි, චතුක්කණ්ණොව මන්තො භවිස්සති. සචෙ, මහාරාජ, මම වචනං කරෙය්‍යාසි, සකලජම්බුදීපෙ තං අග්ගරාජානං කරොමී''ති. සො මහාතණ්හතාය තස්ස වචනං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා ''කථෙථ, ආචරිය, කරිස්සාමි තෙ වචන''න්ති ආහ. ''දෙව, මයං සෙනං සඞ්කඩ්ඪිත්වා පඨමං ඛුද්දකනගරං රුම්භිත්වා ගණ්හිස්සාම, අහඤ්හි චූළද්වාරෙන නගරං පවිසිත්වා රාජානං වක්ඛාමි – මහාරාජ, තව යුද්ධෙන කිච්චං නත්ථි, කෙවලං අම්හාකං රඤ්ඤො සන්තකො හොහි, තව රජ්ජං තවෙව භවිස්සති, යුජ්ඣන්තො පන අම්හාකං බලවාහනස්ස මහන්තතාය එකන්තෙන පරාජිස්සසී''ති. ''සචෙ මෙ වචනං කරිස්සති, සඞ්ගණ්හිස්සාම නං. නො චෙ, යුජ්ඣිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා ද්වෙ සෙනා ගහෙත්වා අඤ්ඤං නගරං ගණ්හිස්සාම, තතො අඤ්ඤන්ති එතෙනුපායෙන සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා 'ජයපානං පිවිස්සාමා'ති වත්වා එකසතරාජානො අම්හාකං නගරං

ආනෙත්වා උය්‍යානෙ ආපානමණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ නිසින්නෙ විසමිස්සකං සුරං පායෙත්වා සබ්බෙපි තෙ රාජානො ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා එකසතරාජධානීසු රජ්ජං අම්හාකං හත්ථගතං කරිස්සාම. එවං ත්වං සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා භවිස්සසී''ති. සොපි ''සාධු, ආචරිය, එවං කරිස්සාමී''ති වදති. ''මහාරාජ, චතුක්කණ්ණො මන්තො නාම, අයඤ්හි මන්තො න සක්කා අඤ්ඤෙන ජානිතුං, තස්මා පපඤ්චං අකත්වා සීඝං නික්ඛමථා''ති. රාජා තුස්සිත්වා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි.

සුවපොතකො තං සුත්වා තෙසං මන්තපරියොසානෙ සාඛායං ඔලම්බකං ඔතාරෙන්තො විය කෙවට්ටස්ස සීසෙ ජකණපිණ්ඩං පාතෙත්වා ''කිමෙත''න්ති මුඛං විවරිත්වා උද්ධං ඔලොකෙන්තස්ස අපරම්පි මුඛෙ පාතෙත්වා ''කිරි කිරී''ති සද්දං විරවන්තො සාඛතො උප්පතිත්වා ''කෙවට්ට, ත්වං චතුක්කණ්ණමන්තොති මඤ්ඤසි, ඉදානෙව ඡක්කණ්ණො ජාතො, පුන අට්ඨකණ්ණො හුත්වා අනෙකසතකණ්ණොපි භවිස්සතී''ති වත්වා ''ගණ්හථ, ගණ්හථා''ති වදන්තානඤ්ඤෙව වාතවෙගෙන මිථිලං ගන්ත්වා පණ්ඩිතස්ස නිවෙසනං පාවිසි. තස්ස පන ඉදං වත්තං – සචෙ කුතොචි ආහතසාසනං පණ්ඩිතස්සෙව කථෙතබ්බං හොති, අථස්ස අංසකූටෙ ඔතරති, සචෙ අමරාදෙවියාපි සොතුං වට්ටති, උච්ඡඞ්ගෙ ඔතරති, සචෙ මහාජනෙන සොතබ්බං, භූමියං ඔතරති. තදා සො පණ්ඩිතස්ස අංසකූටෙ ඔතරි. තාය සඤ්ඤාය ''රහස්සෙන භවිතබ්බ''න්ති මහාජනො පටික්කමි. පණ්ඩිතො තං ගහෙත්වා උපරිපාසාදතලං අභිරුය්හ ''කිං තෙ, තාත, දිට්ඨං සුත''න්ති පුච්ඡි. අථස්ස සො ''අහං, දෙව, සකලජම්බුදීපෙ විචරන්තො අඤ්ඤස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ කිඤ්චි ගුය්හං න පස්සාමි, උත්තරපඤ්චාලනගරෙ පන චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස පුරොහිතො කෙවට්ටො නාම බ්‍රාහ්මණො රාජානං උය්‍යානං නෙත්වා චතුක්කණ්ණමන්තං ගණ්හි. අථාහං සාඛන්තරෙ නිසීදිත්වා තෙසං මන්තං සුණිත්වා මන්තපරියොසානෙ තස්ස සීසෙ ච මුඛෙ ච ජකණපිණ්ඩං පාතෙත්වා ආගතොම්හී''ති වත්වා සබ්බං කථෙසි. 'රඤ්ඤා සම්පටිච්ඡිත''න්ති වුත්තෙ ''සම්පටිච්ඡි, දෙවා''ති ආහ.

අථස්ස පණ්ඩිතො කත්තබ්බයුත්තකං සක්කාරං කරිත්වා තං මුදුපච්චත්ථරණෙ සුවණ්ණපඤ්ජරෙ සුට්ඨු සයාපෙත්වා ''කෙවට්ටො මම මහොසධස්ස පණ්ඩිතභාවං න ජානාති මඤ්ඤෙ, අහං න දානිස්ස මන්තස්ස මත්ථකං පාපුණිතුං දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා නගරතො දුග්ගතකුලානි නීහරාපෙත්වා බහි නිවාසාපෙසි, රට්ඨජනපදද්වාරගාමෙසු සමිද්ධානි ඉස්සරියකුලානි ආහරිත්වා අන්තොනගරෙ නිවාසාපෙසි, බහුං ධනධඤ්ඤං කාරෙසි. චූළනිබ්‍රහ්මදත්තොපි කෙවට්ටස්ස වචනං ගහෙත්වා සෙනඞ්ගපරිවුතො ගන්ත්වා එකං ඛුද්දකනගරං පරික්ඛිපි. කෙවට්ටොපි වුත්තනයෙනෙව තත්ථ පවිසිත්වා තං රාජානං සඤ්ඤාපෙත්වා අත්තනො සන්තකමකාසි. ද්වෙ සෙනා එකතො කත්වා තතො අඤ්ඤං නගරං රුම්භති.

එතෙනුපායෙන පටිපාටියා සබ්බානි තානි නගරානිගණ්හි. එවං චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො කෙවට්ටස්ස ඔවාදෙ ඨිතො, ඨපෙත්වා වෙදෙහරාජානං සෙසරාජානො සකලජම්බුදීපෙ අත්තනො සන්තකෙ අකාසි. බොධිසත්තස්ස පන උපනික්ඛිත්තකපුරිසා ''චූළනිබ්‍රහ්මදත්තෙන එත්තකානි නගරානි ගහිතානි, අප්පමත්තො හොතූ''ති නිච්චං සාසනං පහිණිංසු. සොපි තෙසං ''අහං ඉධ අප්පමත්තො වසාමි, තුම්හෙපි අනුක්කණ්ඨන්තා අප්පමත්තො හුත්වා වසථා''ති පටිපෙසෙසි.

චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො සත්තදිවසසත්තමාසාධිකෙහි සත්තසංවච්ඡරෙහි විදෙහරජ්ජං වජ්ජෙත්වා සෙසං සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා කෙවට්ටං ආහ – ''ආචරිය, මිථිලායං විදෙහරජ්ජං ගණ්හාමා''ති. ''මහාරාජ, මහොසධපණ්ඩිතස්ස වසනනගරෙ රජ්ජං ගණ්හිතුං න සක්ඛිස්සාම. සො හි එවං ඤාණසම්පන්නො එවං උපායකුසලො''ති සො විත්ථාරෙත්වා චන්දමණ්ඩලං උට්ඨාපෙන්තො විය මහොසධස්ස ගුණෙ කථෙසි. අයඤ්හි සයම්පි උපායකුසලොව, තස්මා ''මිථිලනගරං නාම දෙව අප්පමත්තකං, සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං අම්හාකං පහොති, කිං නො එතෙනා''ති උපායෙනෙව රාජානං සල්ලක්ඛාපෙසි. සෙසරාජානොපි ''මයං මිථිලරජ්ජං ගහෙත්වාව ජයපානං පිවිස්සාමා''ති වදන්ති. කෙවට්ටො තෙපි නිවාරෙත්වා ''විදෙහරජ්ජං ගහෙත්වා කිං කරිස්සාම, සොපි රාජා අම්හාකං සන්තකොව, තස්මා නිවත්තථා''ති තෙ උපායෙනෙව බොධෙසි. තෙ තස්ස වචනං සුත්වා නිවත්තිංසු. මහාසත්තස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසා සාසනං පෙසයිංසු ''බ්‍රහ්මදත්තො එකසතරාජපරිවුතො මිථිලං ආගච්ඡන්තොව නිවත්තිත්වා අත්තනො නගරමෙව ගතො''ති. සොපි තෙසං ''ඉතො පට්ඨාය තස්ස කිරියං ජානන්තූ''ති පටිපෙසෙසි. බ්‍රහ්මදත්තොපි කෙවට්ටෙන සද්ධිං ''ඉදානි කිං කරිස්සාමී''ති මන්තෙත්වා ''ජයපානං පිවිස්සාමා''ති වුත්තෙ උය්‍යානං අලඞ්කරිත්වා චාටිසතෙසු චාටිසහස්සෙසු සුරං ඨපෙථ, නානාවිධානි ච මච්ඡමංසාදීනි උපනෙථා''ති සෙවකෙ ආණාපෙසි. උපනික්ඛිත්තකපුරිසා තං පවත්තිං පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසුං. තෙ පන ''විසෙන සුරං යොජෙත්වා රාජානො මාරෙතුකාමො''ති න ජානිංසු. මහාසත්තො පන සුවපොතකස්ස සන්තිකා සුතත්තා තථතො ජානිත්වා ''නෙසං සුරාපානදිවසං තථතො ජානිත්වා මම පෙසෙථා''ති පටිසාසනං පෙසෙසි. තෙ තථා කරිංසු.

පණ්ඩිතො ''මාදිසෙ ධරමානෙ එත්තකානං රාජූනං මරණං අයුත්තං, අවස්සයො නෙසං භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා සහජාතං යොධසහස්සං පක්කොසාපෙත්වා ''සම්මා, චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො කිර උය්‍යානං අලඞ්කාරාපෙත්වා එකසතරාජපරිවුතො සුරං පාතුකාමො, තුම්හෙ තත්ථ ගන්ත්වා රාජූනං ආසනෙසු පඤ්ඤත්තෙසු කිස්මිඤ්චි අනිසින්නෙයෙව 'චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස අනන්තරං මහාරහං ආසනං අම්හාකං රඤ්ඤොව දෙථා'ති වදන්තා ගහෙත්වා තෙසං පුරිසෙහි 'තුම්හෙ කස්ස පුරිසා'ති වුත්තෙ 'විදෙහරාජස්සා'ති වදෙය්‍යාථ. තෙ තුම්හෙහි සද්ධිං 'මයං

සත්තදිවසසත්තමාසාධිකානි සත්තවස්සානි රජ්ජං ගණ්හන්තා එකදිවසම්පි විදෙහරාජානං න පස්සාම, කිං රාජා නාමෙස, ගච්ඡථ පරියන්තෙ ආසනං ගණ්හථා'ති වදන්තා කලහං කරිස්සන්ති. අථ තුම්හෙ 'ඨපෙත්වා බ්‍රහ්මදත්තං අඤ්ඤො අම්හාකං රඤ්ඤො උත්තරිතරො ඉධ නත්ථී'ති කලහං වඩ්ඪෙත්වා අම්හාකං රඤ්ඤො ආසනමත්තම්පි අලභන්තා 'න දානි වො සුරං පාතුං මච්ඡමංසං ඛාදිතුං දස්සාමා'ති නදන්තා වග්ගන්තා මහාසොසං කරොන්තා තෙසං සන්තාසං ජනෙන්තා මහන්තෙහි ලෙඩ්ඩුදණ්ඩෙහි සබ්බචාටියො භින්දිත්වා මච්ඡමංසං විප්පකිරිත්වා අපරිභොගං කත්වා ජවෙන සෙනාය අන්තරං පවිසිත්වා දෙවනගරං පවිට්ඨා අසුරා විය උල්ලොළං උට්ඨාපෙත්වා 'මයං මිථිලනගරෙ මහොසධපණ්ඩිතස්ස පුරිසා, සක්කොන්තා අම්හෙ ගණ්හථා'ති තුම්හාකං ආගතභාවං ජානාපෙත්වා ආගච්ඡථා''ති පෙසෙසි. තෙ ''සාධූ''ති තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා වන්දිත්වා සන්නද්ධපඤ්චාවුධා නික්ඛමිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා නන්දනවනමිව අලඞ්කතඋය්‍යානං පවිසිත්වා සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ එකසතරාජපල්ලඞ්කෙ ආදිං කත්වා අලඞ්කතප්පටියත්තං සිරිවිභවං දිස්වා මහාසත්තෙන වුත්තනියාමෙනෙව සබ්බං කත්වා මහාජනං සඞ්ඛොභෙත්වා මිථිලාභිමුඛා පක්කමිංසු. රාජපුරිසාපි තං පවත්තිං තෙසං රාජූනං ආරොචෙසුං. චූළනිබ්‍රහ්මදත්තොපි ''එවරූපස්ස නාම මෙ විසයොගස්ස අන්තරායො කතො''ති කුජ්ඣි. රාජානොපි ''අම්හාකං ජයපානං පාතුං නාදාසී''ති කුජ්ඣිංසු. බලකායාපි ''මයං අමූලකං සුරං පාතුං න ලභිම්හා''ති කුජ්ඣිංසු.

චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො තෙ රාජානො ආමන්තෙත්වා ''එථ, භො, මිථිලං ගන්ත්වා විදෙහරාජස්ස ඛග්ගෙන සීසං ඡින්දිත්වා පාදෙහි අක්කමිත්වා නිසින්නා ජයපානං පිවිස්සාම, සෙනං ගමනසජ්ජං කරොථා''ති වත්වා පුන රහොගතො කෙවට්ටස්සපි එතමත්ථං කථෙත්වා ''අම්හාකං එවරූපස්ස මන්තස්ස අන්තරායකරං පච්චාමිත්තං ගණ්හිස්සාම, එකසතරාජූනං අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛාය සෙනාය පරිවුතා ගච්ඡාම, එථ, ආචරියා''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො අත්තනො පණ්ඩිතභාවෙන චින්තෙසි ''මහොසධපණ්ඩිතං ජිනිතුං නාම න සක්කා, අම්හාකංයෙව ලජ්ජිතබ්බං භවිස්සති, නිවත්තාපෙස්සාමි න''න්ති. අථ නං එවමාහ – ''මහාරාජ, න එස විදෙහරාජස්ස ථාමො, මහොසධපණ්ඩිතස්ස සංවිධානමෙතං, මහානුභාවො පනෙස, තෙන රක්ඛිතා මිථිලා සීහරක්ඛිතගුහා විය න සක්කා කෙනචි ගහෙතුං, කෙවලං අම්හාකං ලජ්ජනකං භවිස්සති, අලං තත්ථ ගමනෙනා''ති. රාජා පන ඛත්තියමානෙන ඉස්සරියමදෙන මත්තො හුත්වා ''කිං සො කරිස්සතී''ති වත්වා එකසතරාජපරිවුතො අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛාය සෙනාය සද්ධිං නික්ඛමි. කෙවට්ටොපි අත්තනො කථං ගණ්හාපෙතුං අසක්කොන්තො ''රඤ්ඤො පච්චනීකවුත්ති නාම අයුත්තා''ති තෙන සද්ධිංයෙව නික්ඛමි. තෙපි යොධා එකරත්තෙනෙව මිථිලං පත්වා අත්තනා කතකිච්චං පණ්ඩිතස්ස කථයිංසු. පඨමං උපනික්ඛිත්තකපුරිසාපිස්ස සාසනං පහිණිංසු. ''චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො 'විදෙහරාජානං ගණ්හිස්සාමී'ති

එකසතරාජපරිවුතො ආගච්ඡති, පණ්ඩිතො අප්පමත්තො හොතු, අජ්ජ අසුකට්ඨානං නාම ආගතො, අජ්ජ අසුකට්ඨානං, අජ්ජ නගරං පාපුණිස්සතී''ති පණ්ඩිතස්ස නිබද්ධං පෙසෙන්තියෙව. තං සුත්වා මහාසත්තො අප්පමත්තො අහොසි. විදෙහරාජා පන ''බ්‍රහ්මදත්තො කිර ඉමං නගරං ගහෙතුං ආගච්ඡතී''ති පරම්පරඝොසෙන අස්සොසි.

අථ බ්‍රහ්මදත්තො අග්ගපදොසෙයෙව උක්කාසතසහස්සෙන ධාරියමානෙන ආගන්ත්වා සකලනගරං පරිවාරෙසි. අථ නං හත්ථිපාකාරරථපාකාරාදීහි පරික්ඛිපාපෙත්වා තෙසු තෙසු ඨානෙසු බලගුම්බං ඨපෙසි. මනුස්සා උන්නාදෙන්තා අප්ඵොටෙන්තා සෙළෙන්තා නච්චන්තා ගජ්ජන්තා තජ්ජෙන්තා මහාඝොසං කරොන්තා අට්ඨංසු. දීපොභාසෙන චෙව අලඞ්කාරොභාසෙන ච සකලසත්තයොජනිකා මිථිලා එකොභාසා අහොසි. හත්ථිඅස්සරථතූරියානං සද්දෙන පථවියා භිජ්ජනකාලො විය අහොසි. චත්තාරො පණ්ඩිතා උල්ලොළසද්දං සුත්වා අජානන්තා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''මහාරාජ, උල්ලොළසද්දො ජාතො, න ඛො පන මයං ජානාම, කිං නාමෙතං, වීමංසිතුං වට්ටතී''ති ආහංසු. තං සුත්වා රාජා ''චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො නු ඛො ආගතො භවෙය්‍යා''ති සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා ඔලොකෙන්තො තස්සාගමනභාවං ඤත්වා භීතතසිතො ''නත්ථි අම්හාකං ජීවිතං, සබ්බෙ නො ජීවිතක්ඛයං පාපෙස්සතී''ති තෙහි සද්ධිං සල්ලපන්තො නිසීදි. මහාසත්තො පන තස්සාගතභාවං ඤත්වා සීහො විය අඡම්භිතො සකලනගරෙ ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා ''රාජානං අස්සාසෙස්සාමී''ති රාජනිවෙසනං අභිරුහිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වාව පටිලද්ධස්සාසො හුත්වා ''ඨපෙත්වා මම පුත්තං මහොසධපණ්ඩිතං අඤ්ඤො මං ඉමම්හා දුක්ඛා මොචෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී''ති චින්තෙත්වා තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො ආහ –

590.

''පඤ්චාලො සබ්බසෙනාය, බ්‍රහ්මදත්තොයමාගතො;
සායං පඤ්චාලියා සෙනා, අප්පමෙය්‍යා මහොසධ.

591.

''වීථිමතී පත්තිමතී, සබ්බසඞ්ගාමකොවිදා;
ඔහාරිනී සද්දවතී, භෙරිසඞ්ඛප්පබොධනා.

592.

''ලොහවිජ්ජාලඞ්කාරාභා, ධජිනී වාමරොහිනී;
සිප්පියෙහි සුසම්පන්නා, සූරෙහි සුප්පතිට්ඨිතා.

593.

''දසෙත්ථ පණ්ඩිතා ආහු, භූරිපඤ්ඤා රහොගමා;
මාතා එකාදසී රඤ්ඤො, පඤ්චාලියං පසාසති.

594.

‘‘අථෙත්ථෙකසතං ඛත්‍යා, අනුයන්තා යසස්සිනො;
අච්ඡින්නරට්ඨා ब्‍යථිතා, පඤ්චාලියං වසං ගතා.

595.

‘‘යංවදා තක්කරා රඤ්ඤො, අකාමා පියභාණිනො;
පඤ්චාලමනුයායන්ති, අකාමා වසිනො ගතා.

596.

‘‘තාය සෙනාය මිථිලා, තිසන්ධිපරිවාරිතා;
රාජධානී විදෙහානං, සමන්තා පරිඛඤ්ඤති.

597.

‘‘උද්ධං තාරකජාතාව, සමන්තා පරිවාරිතා;
මහොසධ විජානාහි, කථං මොක්ඛො භවිස්සතී’’ති.

තත්ථ **සබ්බසෙනායාති** සබ්බාය එකසතරාජනායිකාය අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛාය සෙනාය සද්ධිං ආගතො කිර, තාතාති වදති. **පඤ්චාලියාති** පඤ්චාලරඤ්ඤො සන්තකා. **වීථිමතීති** වීථියා ආනීතෙ දබ්බසම්භාරෙ ගහෙත්වා විචරන්තෙන වඩ්ඪකිගණෙන සමන්නාගතා. **පත්තිමතීති** පදසඤ්චරෙන බලකායෙන සමන්නාගතා. **සබ්බසඞ්ගාමකොවිදාති** සබ්බසඞ්ගාමෙ කුසලා. **ඔහාරිනීති** පරසෙනාය අන්තරං පවිසිත්වා අපඤ්ඤායන්තාව පරසීසං ආහරිතුං සමත්ථා. **සද්දවතීති** දසහි සද්දෙහි අවිවිත්තා. **භෙරිසඞ්ඛප්පබොධනාති** ‘‘එථ යාථ යුජ්ඣථා’’තිආදීනි තත්ථ වචීභෙදෙන ජානාපෙතුං න සක්කා, තාදිසානි පනෙත්ථ කිච්චානි භෙරිසඞ්ඛසද්දෙහෙව බොධෙන්තීති භෙරිසඞ්ඛප්පබොධනා. **ලොහවිජ්ජාලඞ්කාරාභාති** එත්ථ **ලොහවිජ්ජාති** ලොහසිප්පානි. සත්තරතනපටිමණ්ඩිතානං කවචචම්මජාලිකාසීසකරෙණිකාදීනං එතං නාමං. **අලඞ්කාරාති** රාජමහාමත්තාදීනං අලඞ්කාරා. තස්මා ලොහවිජ්ජාහි චෙව අලඞ්කාරෙහි ච භාසතීති ලොහවිජ්ජාලඞ්කාරාභාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **ධජිනීති** සුවණ්ණාදිපටිමණ්ඩිතෙහි නානාවත්ථසමුජ්ජලෙහි රථාදීසු සමුස්සිතධජෙහි සමන්නාගතා. **වාමරොහිනීති** හත්ථී ච අස්සෙ ච ආරොහන්තා වාමපස්සෙන ආරොහන්ති, තෙන ‘‘වාමරොහිනී’’ති වුච්චන්ති, තෙහි සමන්නාගතා, අපරිමිතහත්ථිඅස්සසමාකිණ්ණාති අත්ථො. **සිප්පියෙහීති** හත්ථිසිප්පඅස්සසිප්පාදීසු අට්ඨාරසසු සිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං පත්තෙහි සුට්ඨු සමන්නාගතා සුසමාකිණ්ණා. **සූරෙහීති** තාත, එසා කිර සෙනා සීහසමානපරක්කමෙහි සූරයොධෙහි සුප්පතිට්ඨිතා.

ආහුති දස කිරෙත්ථ සෙනාය පණ්ඩිතාති වදන්ති. **භූරිපඤ්ඤාති** පථවිසමාය විපුලාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා. **රහොගමාති** රහො ගමනසීලා රහො නිසීදිත්වා මන්තනසීලා. තෙ කිර එකාහද්වීහං චින්තෙතුං ලභන්තා පථවිං පරිවත්තෙතුං ආකාසෙ ගණ්හිතුං සමත්ථා. **එකාදසීති** තෙහි කිර පණ්ඩිතෙහි අතිරෙකතරපඤ්ඤා පඤ්චාලරඤ්ඤො මාතා. සා තෙසං එකාදසී හුත්වා පඤ්චාලියං සෙනං පසාසති අනුසාසති.

එකදිවසං කිරෙකො පුරිසො එකං තණ්ඩුලනාළිඤ්ච පූටකභත්තඤ්ච කහාපණසහස්සඤ්ච ගහෙත්වා ''නදිං තරිස්සාමී''ති ඔතිණ්ණො නදිමජ්ඣං පත්වා තරිතුං අසක්කොන්තො තීරෙ ඨිතෙ මනුස්සෙ එවමාහ – ''අම්භො, මම හත්ථෙ එකා තණ්ඩුලනාළි පූටකභත්තං කහාපණසහස්සඤ්ච අත්ථි, ඉතො යං මය්හං රුච්චති, තං දස්සාමි. යො සක්කොති, සො මං උත්තාරෙතූ''ති. අථෙකො ථාමසම්පන්නො පුරිසො ගාළ්හං නිවාසෙත්වා නදිං ඔගාහෙත්වා තං හත්ථෙ ගහෙත්වා පරතීරං උත්තාරෙත්වා ''දෙහි මෙ දාතබ්බ''න්ති ආහ. ''සො තණ්ඩුලනාළිං වා පූටකභත්තං වා ගණ්හාහී''ති. ''සම්ම, අහං ජීවිතං අගණෙත්වා තං උත්තාරෙසිං, න මෙ එතෙහි අත්ථො, කහාපණං මෙ දෙහී''ති. අහං ''ඉතො මය්හං යං රුච්චති, තං දස්සාමී''ති අවචං, ඉදානි මය්හං යං රුච්චති, තං දම්මි, ඉච්ඡන්තො ගණ්හාති. සො සමීපෙ ඨිතස්ස එකස්ස කථෙසි. සොපි තං ''එස අත්තනො රුච්චනකං තව දෙති, ගණ්හා''ති ආහ. සො ''අහං න ගණ්හිස්සාමී''ති තං ආදාය විනිච්ඡයං ගන්ත්වා විනිච්ඡයාමච්චානං ආරොචෙසි. තෙපි සබ්බං සුත්වා තථෙවාහංසු. සො තෙසං විනිච්ඡයෙන අතුට්ඨො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. රාජාපි විනිච්ඡයාමච්චෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සන්තිකෙ උභින්නං වචනං සුත්වා විනිච්ඡිනිතුං අජානන්තො අත්තනො ජීවිතං පහාය නදිං ඔතිණ්ණං පරජ්ජාපෙසි.

තස්මිං ඛණෙ රඤ්ඤො මාතා චලාකදෙවී නාම අවිදූරෙ නිසින්නා අහොසි. සා රඤ්ඤො දුබ්බිනිච්ඡිතභාවං ඤත්වා ''තාත, ඉමං අඩ්ඩං ඤත්වාව සුට්ඨු විනිච්ඡිත''න්ති ආහ. ''අම්ම, අහං එත්තකං ජානාමි. සචෙ තුම්හෙ උත්තරිතරං ජානාථ, තුම්හෙව විනිච්ඡිනථා''ති. සා ''එවං කරිස්සාමී''ති වත්වා තං පුරිසං පක්කොසාපෙත්වා ''එහි, තාත, තව හත්ථගතානි තීණිපි භූමියං ඨපෙහී''ති පටිපාටියා ඨපාපෙත්වා ''තාත, ත්වං උදකෙ වුය්හමානො ඉමස්ස කිං කථෙසී''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉදං නාමයො''ති වුත්තෙ ''තෙන හි තව රුච්චනකං ගණ්හා''ති ආහ. සො සහස්සත්ථවිකං ගණ්හි. අථ නං සා ථොකං ගතකාලෙ පක්කොසාපෙත්වා ''තාත, සහස්සං තෙ රුච්චතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, රුච්චතී''ති වුත්තෙ ''තාත, තයා 'ඉතො යං මය්හං රුච්චති, තං දස්සාමී'ති ඉමස්ස වුත්තං, න වුත්ත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''වුත්තං දෙවී''ති වුත්තෙ ''තෙන හි ඉමං සහස්සං එතස්ස දෙහී''ති වත්වා දාපෙසි. සො රොදන්තො පරිදෙවන්තො අදාසි. තස්මිං ඛණෙ රාජා අමච්චා ච තුස්සිත්වා සාධුකාරං පවත්තයිංසු. තතො පට්ඨාය තස්සා පණ්ඩිතභාවො සබ්බත්ථ

පාකටො ජාතො. තං සන්ධාය විදෙහරාජා ‘‘මාතා එකාදසී රඤ්ඤො’’ති ආහ.

ඛත්‍යාති ඛත්තියා. **අච්ඡින්නරට්ඨාති** චූළනිබ්‍රහ්මදත්තෙන අච්ඡින්දිත්වා ගහිතරට්ඨා. **ඛ්‍යාපීතාති** මරණභයභීතා අඤ්ඤං ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තා. **පඤ්චාලියං වසං ගතාති** එතස්ස පඤ්චාලරඤ්ඤො වසං ගතාති අත්ථො. සාමිවචනත්ථෙ හි එතං උපයොගවචනං. **යංවදා තක්කරාති** යං මුඛෙන වදන්ති, තං රඤ්ඤො කාතුං සක්කොන්තාව. **වසිනො ගතාති** පුබ්බෙ සයංවසිනො ඉදානි පනස්ස වසං ගතාති අත්ථො. **තිසන්ධීති** පඨමං හත්ථිපාකාරෙන පරික්ඛිත්තා, තතො රථපාකාරෙන, තතො අස්සපාකාරෙන, තතො යොධපත්තිපාකාරෙන පරික්ඛිත්තාති ඉමෙහි චතූහි සඞ්ඛෙපෙහි තිසන්ධිහි පරිවාරිතා. හත්ථිරථානඤ්හි අන්තරං එකො සන්ධි, රථඅස්සානං අන්තරං එකො සන්ධි, අස්සපත්තීනං අන්තරං එකො සන්ධි. **පරිඛඤ්ඤතීති** ඛනීයති. ඉමඤ්හි ඉදානි උප්පාටෙත්වා ගණ්හිතුකාමා විය සමන්තතො ඛනන්ති. **උද්ධං තාරකජාතාවාති** තාත, යාය සෙනාය සමන්තා පරිවාරිතා, සා අනෙකසතසහස්සදණ්ඩදීපිකාහි උද්ධං තාරකජාතා විය ඛායති. **විජානාහීති** තාත මහොසධපණ්ඩිත, අවීචිතො යාව භවග්ගා අඤ්ඤො තයා සදිසො උපායකුසලො පණ්ඩිතො නාම නත්ථි, පණ්ඩිතභාවො නාම එවරූපෙසු ඨානෙසු පඤ්ඤායති, තස්මා ත්වමෙව ජානාහි, කථං අම්හාකං ඉතො දුක්ඛා පමොක්ඛො භවිස්සතීති.

ඉමං රඤ්ඤො කථං සුත්වා මහාසත්තො චින්තෙසි ‘‘අයං රාජා අතිවිය මරණභයභීතො, ගිලානස්ස ඛො පන වෙජ්ජො පටිසරණං, ඡාතස්ස භොජනං, පිපාසිතස්ස පානීයං, ඉමස්සපි මං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථි, අස්සාසෙස්සාමි න’’න්ති. අථ මහාසත්තො මනොසිලාතලෙ නදන්තො සීහො විය ‘‘මා භායි, මහාරාජ, රජ්ජසුඛං අනුභව, අහං ලෙඩ්ඩුං

ගහෙත්වා කාකං විය, ධනුං ගහෙත්වා මක්කටං විය ච, ඉමං අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛං සෙනං උදරෙ බන්ධසාටකානම්පි අස්සාමිකං කත්වා පලාපෙස්සාමී’’ති වත්වා නවමං ගාථමාහ –

598.

‘‘පාදෙ දෙව පසාරෙහි, භුඤ්ජ කාමෙ රමස්සු ච;
හිත්වා පඤ්චාලියං සෙනං, බ්‍රහ්මදත්තො පලායිතී’’ති.

තස්සත්ථො – ‘‘දෙව, ත්වං යථාසුඛං අත්තනො රජ්ජසුඛසඞ්ඛාතෙ තෙ පාදෙ පසාරෙහි, පසාරෙන්තො ච සඞ්ගාමෙ චිත්තං අකත්වා භුඤ්ජ, කාමෙ රමස්සු ච, එස බ්‍රහ්මදත්තො ඉමං සෙනං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිස්සතී’’ති.

එවං පණ්ඩිතො රාජානං සමස්සාසෙත්වා වන්දිත්වා රාජනිවෙසනා නික්ඛමිත්වා නගරෙ ඡණභෙරිං චරාපෙත්වා නාගරෙ ආහ – ‘‘අම්භො,

තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, සත්තාහං මාලාගන්ධවිලෙපනපානභොජනාදීනි සම්පාදෙත්වා ඡණකීළං පට්ඨපෙථ. තත්ථ තත්ථ මනුස්සා යථාරූපං මහාපානං පිවන්තු, ගන්ධබ්බං කරොන්තු, වාදෙන්තු වග්ගන්තු සෙළෙන්තු නදන්තු නච්චන්තු ගායන්තු අප්ඵොටෙන්තු, පරිබ්බයො පන වො මම සන්තකොව හොතු, අහං මහොසධපණ්ඩිතො නාම, පස්සිස්සථ මෙ ආනුභාව''න්ති. තෙ තථා කරිංසු. තදා ගීතවාදිතාදිසද්දං බහිනගරෙ ඨිතා සුණන්ති, චූළද්වාරෙන මනුස්සා නගරං පවිසන්ති. ඨපෙත්වා පටිසත්තුං දිට්ඨං දිට්ඨං න ගණ්හන්ති, තස්මා සඤ්චාරො න ඡිජ්ජති, නගරං පවිට්ඨමනුස්සා ඡණකීළනිස්සිතං ජනං පස්සන්ති.

චූළනිබ්‍රහ්මදත්තොපි නගරෙ කොලාහලං සුත්වා අමච්චෙ එවමාහ – ''අම්භො, අම්හෙසු අට්ඨාරසඅක්ඛොභණියා සෙනාය නගරං පරිවාරෙත්වා ඨිතෙසු නගරවාසීනං භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථි, ආනන්දිතා සොමනස්සප්පත්තා අප්ඵොටෙන්ති නදන්ති සෙළෙන්ති නච්චන්ති ගායන්ති, කිං නාමෙත''න්ති? අථ නං උපනික්ඛිත්තකපුරිසා මුසාවාදං කත්වා එවමාහංසු ''දෙව, මයං එකෙන කම්මෙන චූළද්වාරෙන නගරං පවිසිත්වා ඡණනිස්සිතං මහාජනං දිස්වා පුච්ඡිම්හා 'අම්භො, සකලජම්බුදීපරාජානො ආගන්ත්වා තුම්හාකං නගරං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතා, තුම්හෙ පන අතිපමත්තා, කිං නාමෙත'න්ති? තෙ එවමාහංසු 'අම්භො, අම්හාකං රඤ්ඤො කුමාරකාලෙ එකො මනොරථො අහොසි සකලජම්බුදීපරාජූහි නගරෙ පරිවාරිතෙ ඡණං කරිස්සාමීති, තස්ස අජ්ජ මනොරථො මත්ථකං පත්තො, තස්මා ඡණභෙරිං චරාපෙත්වා සයං මහාතලෙ මහාපානං පිවතී'''ති.

රාජා තෙසං කථං සුත්වා කුජ්ඣිත්වා සෙනං ආණාපෙසි – ''භොන්තො, ගච්ඡථ, ඛිප්පං ඉතො චිතො ච නගරං අවත්ථරිත්වා පරිඛං භින්දිත්වා පාකාරං මද්දන්තා ද්වාරට්ටාලකෙ භින්දන්තා නගරං පවිසිත්වා සකටෙහි කුම්භණ්ඩානි විය මහාජනස්ස සීසානි ගණ්හථ, විදෙහරඤ්ඤො සීසං ආහරථා''ති. තං සුත්වා සූරයොධා නානාවුධහත්ථා ද්වාරසමීපං ගන්ත්වා පණ්ඩිතස්ස පුරිසෙහි සක්ඛරවාලුකකලලසිඤ්චනපාසාණපතනාදීහි උපද්දුතා පටික්කමන්ති. ''පාකාරං භින්දිස්සාමා''ති පරිඛං ඔතිණ්ණෙපි අන්තරට්ටාලකෙසු ඨිතා උසුසත්තිතොමරාදීහි විජ්ඣන්තා මහාවිනාසං පාපෙන්ති. පණ්ඩිතස්ස යොධා චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස යොධෙ හත්ථවිකාරාදීනි දස්සෙත්වා නානප්පකාරෙහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති තජ්ජෙන්ති. ''තුම්හෙ කිලමන්තා භත්තං අලභන්තා ථොකං පිවිස්සථ ඛාදිස්සථා''ති සුරාපිට්ඨකානි චෙව මච්ඡමංසසූලානි ච පසාරෙත්වා සයමෙව පිවන්ති ඛාදන්ති, අනුපාකාරෙ චඞ්කමන්ති. ඉතරෙ කිඤ්චි කාතුං අසක්කොන්තා චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''දෙව, ඨපෙත්වා ඉද්ධිමන්තෙ අඤ්ඤෙහි නිද්ධරිතුං න සක්කා''ති වදිංසු.

රාජා චතුපඤ්චාහං වසිත්වා ගහෙතබ්බයුත්තකං අපස්සන්තො කෙවට්ටං පුච්ඡි ‘‘ආචරිය, නගරං ගණ්හිතුං න සක්කොම, එකොපි උපසඞ්කමිතුං සමත්ථො නත්ථි, කිං කාතබ්බ’’න්ති. කෙවට්ටො ‘‘හොතු, මහාරාජ, නගරං නාම බහිඋදකං හොති, උදකක්ඛයෙන නං ගණ්හිස්සාම, මනුස්සා උදකෙන කිලමන්තා ද්වාරං විවරිස්සන්තී’’ති ආහ. සො ‘‘අත්ථෙසො උපායො’’ති සම්පටිච්ඡි. තතො පට්ඨාය උදකං පවෙසෙතුං න දෙන්ති. පණ්ඩිතස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසා පණ්ණං ලිඛිත්වා කණ්ඩෙ බන්ධිත්වා තං පවත්තිං පෙසෙසුං. තෙනපි පඨමමෙව ආණත්තං ‘‘යො යො කණ්ඩෙ පණ්ණං පස්සති, සො සො මෙ ආහරතූ’’ති. අථෙකො පුරිසො තං දිස්වා පණ්ඩිතස්ස දස්සෙසි. සො තං පවත්තිං ඤත්වා ‘‘න මෙ පණ්ඩිතභාවං ජානන්තී’’ති සට්ඨිහත්ථං වෙළුං ද්විධා ඵාලෙත්වා පරිසුද්ධං සොධාපෙත්වා පුන එකතො කත්වා චම්මෙන බන්ධිත්වා උපරි කලලෙන මක්ඛෙත්වා හිමවන්තතො ඉද්ධිමන්තතාපසෙහි ආනීතං කුද්‍රූසකුමුදබීජං පොක්ඛරණිතීරෙ කලලෙසු රොපාපෙත්වා උපරි වෙළුං ඨපාපෙත්වා උදකස්ස පූරාපෙසි. එකරත්තෙනෙව වඩ්ඪිත්වා පුප්ඵං වෙළුමත්ථකතො උග්ගන්ත්වා රතනමත්තං අට්ඨාසි.

අථ නං උප්පාටෙත්වා ‘‘ඉදං චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස දෙථා’’ති අත්තනො පුරිසානං දාපෙසි. තෙ තස්ස දණ්ඩකං වලයං කත්වා ‘‘අම්භො, බ්‍රහ්මදත්තස්ස පාදමූලිකා ඡාතකෙන මා මරිත්ථ, ගණ්හථෙතං උප්පලං පිළන්ධිත්වා දණ්ඩකං කුච්ඡිපූරං ඛාදථා’’ති වත්වා ඛිපිංසු. තමෙකො පණ්ඩිතස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසො උට්ඨාය ගණ්හි, අථ තං රඤ්ඤො සන්තිකං ආහරිත්වා ‘‘පස්සථ, දෙව, ඉමස්ස දණ්ඩකං, න නො ඉතො පුබ්බෙ එවං දීඝදණ්ඩකො දිට්ඨපුබ්බො’’ති වත්වා ‘‘මිනථ න’’න්ති වුත්තෙ පණ්ඩිතස්ස පුරිසා සට්ඨිහත්ථං දණ්ඩකං අසීතිහත්ථං කත්වා මිනිංසු. පුන රඤ්ඤා ‘‘කත්ථෙතං ජාත’’න්ති වුත්තෙ එකො මුසාවාදං කත්වා එවමාහ – ‘‘දෙව, අහං එකදිවසං පිපාසිතො හුත්වා ‘සුරං පිවිස්සාමී’ති චූළද්වාරෙන නගරං පවිට්ඨො, නාගරානං උදකකීළත්ථාය කතං මහාපොක්ඛරණිං පස්සිං, මහාජනො නාවාය නිසීදිත්වා පුප්ඵානි ගණ්හාති. තත්ථ ඉදං තීරප්පදෙසෙ ජාතං, ගම්භීරට්ඨානෙ ජාතස්ස පන දණ්ඩකො සතහත්ථො භවිස්සතී’’ති.

තං සුත්වා රාජා කෙවට්ටං ආහ – ‘‘ආචරිය, න සක්කා උදකක්ඛයෙන ඉදං ගණ්හිතුං, හරථෙකං උපාය’’න්ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, ධඤ්ඤක්ඛයෙන ගණ්හිස්සාම, නගරං නාම බහිධඤ්ඤං හොතී’’ති. එවං හොතු ආචරියාති, පණ්ඩිතො පුරිමනයෙනෙව තං පවත්තිං ඤත්වා ‘‘න මෙ කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණො පණ්ඩිතභාවං ජානාතී’’ති අනුපාකාරමත්ථකෙ කලලං කත්වා වීහිං තත්ථ රොපාපෙසි. බොධිසත්තානං අධිප්පායො නාම සමිජ්ඣතීති වීහී එකරත්තෙනෙව වුට්ඨාය පාකාරමත්ථකෙ නීලා හුත්වා පඤ්ඤායන්ති. තං දිස්වා චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො ‘‘අම්භො, කිමෙතං පාකාරමත්ථකෙ නීලං හුත්වා පඤ්ඤායතී’’ති පුච්ඡි. පණ්ඩිතස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසො රඤ්ඤො වචනං මුඛතො ජිව්හං ලුඤ්චන්තො විය

ගහෙත්වා ‘‘දෙව, ගහපතිපුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො අනාගතභයං දිස්වා පුබ්බෙව රට්ඨතො ධඤ්ඤං ආහරාපෙත්වා කොට්ඨාගාරාදීනි පූරාපෙත්වා සෙසධඤ්ඤං පාකාරපස්සෙ නික්ඛිපාපෙසි. තෙ කිර වීහයො ආතපෙන සුක්ඛන්තා වස්සෙන තෙමෙන්තා තත්ථෙව සස්සං ජනෙසුං. අහං එකදිවසං එකෙන කම්මෙන චූළද්වාරෙන පවිසිත්වා පාකාරමත්ථකෙ වීහිරාසිතො වීහිං හත්ථෙන ගහෙත්වා වීථියං ඡඩ්ඩෙන්තෙ පස්සිං. අථ තෙ මං පරිහාසන්තා ‘ඡාතොසි මඤ්ඤෙ, වීහිංසාටකදසන්තෙ බන්ධිත්වා තව ගෙහං හරිත්වා කොට්ටෙත්වා පචාපෙත්වා භුඤ්ජාහී’ති වදිංසූ’’ති ආරොචෙසි.

තං සුත්වා රාජා කෙවට්ටං ‘‘ආචරිය, ධඤ්ඤක්ඛයෙනපි ගණ්හිතුං න සක්කා, අයම්පි අනුපායො’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි, දෙව, දාරුක්ඛයෙන ගණ්හිස්සාම, නගරං නාම බහිදාරුකං හොතී’’ති. ‘‘එවං හොතු, ආචරියා’’ති. පණ්ඩිතො පුරිමනයෙනෙව තං පවත්තිං ඤත්වා පාකාරමත්ථකෙ වීහිං අතික්කමිත්වා පඤ්ඤායමානං දාරුරාසිං කාරෙසි. පණ්ඩිතස්ස මනුස්සා චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස පුරිසෙහි සද්ධිං පරිහාසං කරොන්තා ‘‘සචෙ ඡාතත්ථ, යාගුභත්තං පචිත්වා භුඤ්ජථා’’ති මහන්තමහන්තානි දාරූනි ඛිපිංසු. රාජා ‘‘පාකාරමත්ථකෙන දාරූනි පඤ්ඤායන්ති, කිමෙත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දෙව, ගහපතිපුත්තො කිර මහොසධපණ්ඩිතො අනාගතභයං දිස්වා දාරූනි ආහරාපෙත්වා කුලානං පච්ඡාගෙහෙසු ඨපාපෙත්වා අතිරෙකානි පාකාරං නිස්සාය ඨපාපෙසී’’ති උපනික්ඛිත්තකානඤ්ඤෙව සන්තිකා වචනං සුත්වා කෙවට්ටං ආහ – ‘‘ආචරිය, දාරුක්ඛයෙනපි න සක්කා අම්හෙහි ගණ්හිතුං, ආහරථෙකං උපාය’’න්ති. ‘‘මා චින්තයිත්ථ, මහාරාජ, අඤ්ඤො උපායො අත්ථී’’ති. ‘‘ආචරිය, කිං උපායො නාමෙස, නාහං තව උපායස්ස අන්තං පස්සාමි, න සක්කා අම්හෙහි වෙදෙහං ගණ්හිතුං, අම්හාකං නගරමෙව ගමිස්සාමා’’ති. ‘‘දෙව, ‘චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො එකසතඛත්තියෙහි සද්ධිං වෙදෙහං ගණ්හිතුං නාසක්ඛී’ති අම්හාකං ලජ්ජනකං භවිස්සති, කිං පන මහොසධොව පණ්ඩිතො, අහම්පි පණ්ඩිතොයෙව, එකං ලෙසං කරිස්සාමී’’ති. ‘‘කිං ලෙසො නාම, ආචරියා’’ති. ‘‘ධම්මයුද්ධං නාම කරිස්සාම, දෙවා’’ති. ‘‘කිමෙතං ධම්මයුද්ධං නාමා’’ති? ‘‘මහාරාජ න සෙනා යුජ්ඣිස්සන්ති, ද්වින්නං පන රාජූනං ද්වෙ පණ්ඩිතා එකට්ඨානෙ භවිස්සන්ති. තෙසු යො වන්දිස්සති, තස්ස පරාජයො භවිස්සති. මහොසධො පන ඉමං මන්තං න ජානාති, අහං මහල්ලකො, සො දහරො, මං දිස්වාව වන්දිස්සති, තදා විදෙහො පරාජිතො නාම භවිස්සති, අථ මයං විදෙහං පරාජෙත්වා අත්තනො නගරමෙව ගමිස්සාම, එවං නො ලජ්ජනකං න භවිස්සති. ඉදං ධම්මයුද්ධං නාමා’’ති.

පණ්ඩිතො තම්පි රහස්සං පුරිමනයෙනෙව ඤත්වා ‘‘සචෙ කෙවට්ටස්ස පරජ්ජාමි, නාහං පණ්ඩිතොස්මී’’ති චින්තෙසි. චූළනිබ්‍රහ්මදත්තොපි ‘‘සොභනො, ආචරිය, උපායො’’ති වත්වා ‘‘ස්වෙ ධම්මයුද්ධං භවිස්සති, ද්වින්නම්පි පණ්ඩිතානං ධම්මෙන ජයපරාජයො භවිස්සති. යො ධම්මයුද්ධං

න කරිස්සති, සොපි පරාජිතො නාම භවිස්සතී''ති පණ්ණං ලිඛාපෙත්වා චූළද්වාරෙන වෙදෙහස්ස පෙසෙසි. තං සුත්වා වෙදෙහො පණ්ඩිතං පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආචික්ඛි. තං පවත්තිං සුත්වා පණ්ඩිතො ''සාධු, දෙව, ස්වෙ පාතොව පච්ඡිමද්වාරෙ ධම්මයුද්ධමණ්ඩලං සජ්ජෙස්සන්ති, 'ධම්මයුද්ධමණ්ඩලං ආගච්ඡතූ'ති පෙසෙථා''ති ආහ. තං සුත්වා රාජා ආගතදූතස්සෙව හත්ථෙ පණ්ණකං අදාසි. පණ්ඩිතො පුනදිවසෙ ''කෙවට්ටස්සෙව පරාජයො හොතූ''ති පච්ඡිමද්වාරෙ ධම්මයුද්ධමණ්ඩලං සජ්ජාපෙසි. තෙපි ඛො එකසතපුරිසා ''කො ජානාති, කිං භවිස්සතී''ති පණ්ඩිතස්ස ආරක්ඛත්ථාය කෙවට්ටං පරිවාරයිංසු. තෙපි එකසතරාජානො ධම්මයුද්ධමණ්ඩලං ගන්ත්වා පාචීනදිසං ඔලොකෙන්තා අට්ඨංසු, තථා කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණොපි.

බොධිසත්තො පන පාතොව ගන්ධොදකෙන න්හත්වා සතසහස්සග්ඝනකං කාසිකවත්ථං නිවාසෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන රාජද්වාරං ගන්ත්වා ''පවිසතු මෙ පුත්තො''ති වුත්තෙ පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං ඨත්වා ''කුහිං ගමිස්සසි, තාතා''ති වුත්තෙ ''ධම්මයුද්ධමණ්ඩලං ගමිස්සාමී''ති ආහ. ''කිං ලද්ධුං වට්ටතී''ති? ''දෙව, කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණං මණිරතනෙන වඤ්චෙතුකාමොම්හි, අට්ඨවඞ්කං මණිරතනං ලද්ධුං වට්ටතී''ති. ''ගණ්හ, තාතා''ති. සො තං ගහෙත්වා රාජානං වන්දිත්වා රාජනිවෙසනා ඔතිණ්ණො සහජාතෙහි යොධසහස්සෙහි පරිවුතො නවුතිකහාපණසහස්සග්ඝනකං සෙතසින්ධවයුත්තං රථවරමාරුය්හ පාතරාසවෙලාය ද්වාරසමීපං පාපුණි. කෙවට්ටො පන ''ඉදානි ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සතී''ති තස්සාගමනං ඔලොකෙන්තොයෙව අට්ඨාසි, ඔලොකනෙන දීඝගීවතං පත්තො විය අහොසි, සූරියතෙජෙන සෙදා මුච්චන්ති. මහාසත්තොපි මහාපරිවාරතාය මහාසමුද්දො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො කෙසරසීහො විය අඡම්භිතො විගතලොමහංසො ද්වාරං විවරාපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම රථා ඔරුය්හ සීහො විය විජම්භමානො පායාසි. එකසතරාජානොපි තස්ස රූපසිරිං දිස්වා ''එස කිර සිරිවඩ්ඪනසෙට්ඨිපුත්තො මහොසධපණ්ඩිතො පඤ්ඤාය සකලජම්බුදීපෙ අදුතියො''ති උක්කුට්ඨිසහස්සානි පවත්තයිංසු.

සොපි මරුගණපරිවුතො විය සක්කො අනොමෙන සිරිවිභවෙන තං මණිරතනං හත්ථෙන ගහෙත්වා කෙවට්ටාභිමුඛො අගමාසි. කෙවට්ටොපි තං දිස්වාව සකභාවෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො පච්චුග්ගමනං කත්වා එවමාහ – ''පණ්ඩිත මහොසධ, මයං ද්වෙ පණ්ඩිතා, අම්හාකං තුම්හෙ නිස්සාය එත්තකං කාලං වසන්තානං තුම්හෙහි පණ්ණාකාරමත්තම්පි න පෙසිතපුබ්බං, කස්මා එවමකත්ථා''ති? අථ නං මහාසත්තො ''පණ්ඩිත, තුම්හාකං අනුච්ඡවිකං පණ්ණාකාරං ඔලොකෙන්තා අජ්ජ මයං ඉමං මණිරතනං ලභිම්හා, හන්ද, ඉමං මණිරතනං ගණ්හථ, එවරූපං නාම අඤ්ඤං

මණිරතනං නත්ථී''ති ආහ. සො තස්ස හත්ථෙ ජලමානං මණිරතනං දිස්වා ''දාතුකාමො මෙ භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ''තෙන හි, පණ්ඩිත, දෙහී''ති හත්ථං පසාරෙසි. මහාසත්තො ''ගණ්හාහි, ආචරියා''ති ඛිපිත්වා පසාරිතහත්ථස්ස අඞ්ගුලීසු පාතෙසි. බ්‍රාහ්මණො ගරුං මණිරතනං අඞ්ගුලීහි ධාරෙතුං නාසක්ඛි. මණිරතනං පරිගළිත්වා මහාසත්තස්ස පාදමූලෙ පති. බ්‍රාහ්මණො ලොභෙන ''ගණ්හිස්සාමි න''න්ති තස්ස පාදමූලෙ ඔණතො අහොසි. අථස්ස මහාසත්තො උට්ඨාතුං අදත්වා එකෙන හත්ථෙන ඛන්ධට්ඨිකෙ, එකෙන පිට්ඨිකච්ඡායං ගහෙත්වා ''උට්ඨෙථ ආචරිය, උට්ඨෙථ ආචරිය, අහං අතිදහරො තුම්හාකං නත්තුමත්තො, මා මං වන්දථා''ති වදන්තො අපරාපරං කත්වා මුඛං භූමියං සංසිත්වා ලොහිතමක්ඛිතං කත්වා ''අන්ධබාල, ත්වං මම සන්තිකා වන්දනං පච්චාසීසසී''ති ගීවායං ගහෙත්වා ඛිපි. සො උසභමත්තෙ ඨානෙ පතිත්වා උට්ඨාය පලායි. මණිරතනං පන මහාසත්තස්ස මනුස්සායෙව ගණ්හිංසු.

බොධිසත්තස්ස පන ''උට්ඨෙථ ආචරිය, උට්ඨෙථ ආචරිය, මා මං වන්දථා''ති වචීඝොසො සකලපරිසං ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. ''කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණො මහොසධස්ස පාදෙ වන්දතී''ති පුරිසාපිස්ස එකප්පහාරෙනෙව උන්නාදාදීනි අකංසු. බ්‍රහ්මදත්තං ආදිං කත්වා සබ්බෙපි තෙ රාජානො කෙවට්ටං මහාසත්තස්ස පාදමූලෙ ඔණතං අද්දසංසුයෙව. තෙ ''අම්හාකං පණ්ඩිතෙන මහොසධො වන්දිතො, ඉදානි පරාජිතම්හා, න නො ජීවිතං දස්සතී''ති අත්තනො අත්තනො අස්සෙ අභිරුහිත්වා උත්තරපඤ්චාලාභිමුඛා පලායිතුං ආරභිංසු. තෙ පලායන්තෙ දිස්වා බොධිසත්තස්ස පුරිසා ''චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො එකසතඛත්තියෙ ගහෙත්වා පලායතී''ති පුන උක්කුට්ඨිමකංසු. තං සුත්වා තෙ රාජානො මරණභයභීතා භියොසොමත්තාය පලායන්තා සෙනඞ්ගං භින්දිංසු. බොධිසත්තස්ස පුරිසාපි නදන්තා වග්ගන්තා සුට්ඨුතරං කොලාහලමකංසු. මහාසත්තො සෙනඞ්ගපරිවුතො නගරමෙව පාවිසි. චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස සෙනාපි තියොජනමත්තං පක්ඛන්දි.

කෙවට්ටො අස්සං අභිරුය්හ නලාටෙ ලොහිතං පුඤ්ඡමානො සෙනං පත්වා අස්සපිට්ඨියං නිසින්නොව ''භොන්තො මා පලායථ, භොන්තො මා පලායථ, නාහං ගහපතිපුත්තං වන්දාමි, තිට්ඨථ තිට්ඨථා''ති ආහ. සෙනා අසද්දහන්තා අට්ඨත්වා ආගච්ඡන්තං කෙවට්ටං අක්කොසන්තා පරිභාසන්තා ''පාපධම්ම දුට්ඨබ්‍රාහ්මණ, 'ධම්මයුද්ධං නාම කරිස්සාමී'ති වත්වා නත්තුමත්තං අප්පහොන්තම්පි වන්දති, නත්ථි තව කත්තබ්බ''න්ති කථං අසුණන්තා විය ගච්ඡන්තෙව. සො වෙගෙන ගන්ත්වා සෙනං පාපුණිත්වා ''භොන්තො වචනං සද්දහථ මය්හං, නාහං තං වන්දාමි, මණිරතනෙන මං වඤ්චෙසී''ති සබ්බෙපි තෙ රාජානො නානාකාරණෙහි සම්බොධෙත්වා අත්තනො කථං ගණ්හාපෙත්වා තථා භින්නං සෙනං පටිනිවත්තෙසි. සා පන තාව මහතී සෙනා සචෙ එකෙකපංසුමුට්ඨිං වා එකෙකලෙඩ්ඩුං වා ගහෙත්වා

නගරාභිමුඛා ඛිපෙය්‍යා, පරිඛං පූරෙත්වා පාකාරප්පමාණා රාසි භවෙය්‍ය. බොධිසත්තානං පන අධිප්පායො නාම සමිජ්ඣතියෙව, තස්මා එකොපි පංසුමුට්ඨිං වා ලෙඩ්ඩුං වා නගරාභිමුඛං ඛිපන්තො නාම නාහොසි. සබ්බෙපි තෙ නිවත්තිත්වා අත්තනො අත්තනො ඛන්ධාවාරට්ඨානමෙව පච්චාගමිංසු.

රාජා කෙවට්ටං පුච්ඡි ‘‘කිං කරොම, ආචරියා’’ති. ‘‘දෙව, කස්සචි චූළද්වාරෙන නික්ඛමිතුං අදත්වා සඞ්ඝාරං ඡින්දාම, මනුස්සා නික්ඛමිතුං අලභන්තා උක්කණ්ඨිත්වා ද්වාරං විවරිස්සන්ති, අථ මයං පච්චාමිත්තං ගණ්හිස්සාමා’’ති. පණ්ඩිතො තං පවත්තිං පුරිමනයෙනෙව ඤත්වා චින්තෙසි ‘‘ඉමෙසු චිරං ඉධෙව වසන්තෙසු ඵාසුකං නාම නත්ථි. උපායෙනෙව තෙ පලාපෙතුං වට්ටතී’’ති. සො ‘‘මන්තෙන තෙ පලාපෙස්සාමී’’ති එකං මන්තකුසලං උපධාරෙන්තො අනුකෙවට්ටං නාම බ්‍රාහ්මණං දිස්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ආචරිය, අම්හාකං එකං කම්මං නිද්ධරිතුං වට්ටතී’’ති ආහ. ‘‘කිං කරොම, පණ්ඩිත, වදෙහී’’ති. ‘‘ආචරිය, තුම්හෙ අනුපාකාරෙ ඨත්වා අම්හාකං මනුස්සානං පමාදං ඔලොකෙත්වා අන්තරන්තරා බ්‍රහ්මදත්තස්ස මනුස්සානං පූවමච්ඡමංසාදීනි ඛිපිත්වා ‘‘අම්හො, ඉදඤ්චිදඤ්ච ඛාදථ මා උක්කණ්ඨිත්ථ, අඩ්ඪමාසං කතිපාහං වසිතුං වායමථ, නගරවාසිනො පඤ්ජරෙ බද්ධකුක්කුටා විය උක්කණ්ඨිතා නචිරස්සෙව වො ද්වාරං විවරිස්සන්ති. අථ තුම්හෙ වෙදෙහඤ්ච දුට්ඨගහපතිපුත්තඤ්ච ගණ්හිස්සථා’’ති වදෙය්‍යාථ. අම්හාකං මනුස්සා තං කථං සුත්වා තුම්හෙ අක්කොසිත්වා තජ්ජෙත්වා බ්‍රහ්මදත්තස්ස මනුස්සානං පස්සන්තානඤ්ඤෙව තුම්හෙ හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා වෙළුපෙසිකාදීහි පහරන්තා විය හුත්වා කෙසෙ ඔහාරෙත්වා පඤ්ච චූළා ගාහාපෙත්වා ඉට්ඨකචුණ්ණෙන ඔකිරාපෙත්වා කණවීරමාලං කණ්ණෙ කත්වා කතිපයපහාරෙ දත්වා පිට්ඨියං රාජියො දස්සෙත්වා පාකාරං ආරොපෙත්වා සික්කාය පක්ඛිපිත්වා යොත්තෙන ඔතාරෙත්වා ‘‘ගච්ඡ මන්තභෙදක, චොරා’’ති චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස මනුස්සානං දස්සන්ති. තෙ තං රඤ්ඤො සන්තිකං ආනෙස්සන්ති. රාජා තං දිස්වා ‘‘කො තෙ අපරාධො’’ති පුච්ඡිස්සති. අථස්ස එවං වදෙය්‍යාථ ‘‘මහාරාජ, මය්හං පුබ්බෙ යසො මහන්තො, ගහපතිපුත්තො මන්තභෙදකො’’ති මං කුජ්ඣිත්වා රඤ්ඤො කථෙත්වා සබ්බං මෙ විභවං අච්ඡින්දි, ‘‘අහං මම යසභෙදකස්ස ගහපතිපුත්තස්ස සීසං ගණ්හාපෙස්සාමී’’ති තුම්හාකං මනුස්සානං උක්කණ්ඨිතමොචනෙන එතෙසං ඨිතානං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා දෙමි. එත්තකෙන මං පොරාණවෙරං හදයෙ කත්වා ඉමං බ්‍යසනං පාපෙසි. ‘‘තං සබ්බං තුම්හාකං මනුස්සා ජානන්ති, මහාරාජා’’ති නානප්පකාරෙහි තං සද්දහාපෙත්වා විස්සාසෙ උප්පන්නෙ වදෙය්‍යාථ ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙ මමං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය මා චින්තයිත්ථ. ඉදානි වෙදෙහස්ස ච ගහපතිපුත්තස්ස ච ජීවිතං නත්ථි, අහං ඉමස්මිං නගරෙ පාකාරස්ස ථිරට්ඨානදුබ්බලට්ඨානඤ්ච පරිඛායං කුම්භිලාදීනං අත්ථිට්ඨානඤ්ච නත්ථිට්ඨානඤ්ච ජානාමි, න චිරස්සෙව වො නගරං ගහෙත්වා දස්සාමී’’ති. අථ සො රාජා සද්දහිත්වා තුම්හාකං සක්කාරං

කරිස්සති, සෙනාවාහනඤ්ච පටිච්ඡාපෙස්සති. අථස්ස සෙනං වාළකුම්භීලට්ඨානෙසුයෙව ඔතාරෙය්‍යාථ. තස්ස සෙනා කුම්භීලභයෙන න ඔතරිස්සති, තදා තුම්හෙ රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘තුම්හාකං සෙනාය, දෙව, ගහපතිපුත්තෙන ලඤ්ජො දින්නො, සබ්බෙ රාජානො ච ආචරියකෙවට්ටඤ්ච ආදිං කත්වා න කෙනචි ලඤ්ජො අග්ගහිතො නාම අත්ථි. කෙවලං එතෙ තුම්හෙ පරිවාරෙත්වා චරන්ති, සබ්බෙ පන ගහපතිපුත්තස්ස සන්තකාව, අහමෙකොව තුම්හාකං පුරිසො. සචෙ මෙ න සද්දහථ, සබ්බෙ රාජානො අලඞ්කරිත්වා මං දස්සනාය ආගච්ඡන්තූ’’ති පෙසෙථ. ‘‘අථ නෙසං ගහපතිපුත්තෙන අත්තනො නාමරූපං ලිඛිත්වා දින්නෙසු වත්ථාලඞ්කාරඛග්ගාදීසු අක්ඛරානි දිස්වා නිට්ඨං ගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වදෙය්‍යාථ. සො තථා කත්වා තානි දිස්වා නිට්ඨං ගන්ත්වා භීතතසිතො තෙ රාජානො උය්‍යොජෙත්වා ‘‘ඉදානි කිං කරොම පණ්ඩිතා’’ති තුම්හෙ පුච්ඡිස්සති. තමෙනං තුම්හෙ එවං වදෙය්‍යාථ ‘‘මහාරාජ, ගහපතිපුත්තො බහුමායො. සචෙ අඤ්ඤානි කතිපයදිවසානි වසිස්සථ, සබ්බං වො සෙනං අත්තනො හත්ථගතං කත්වා තුම්හෙ ගණ්හිස්සති. තස්මා පපඤ්චං අකත්වා අජ්ජෙව මජ්ඣිමයාමානන්තරෙ අස්සපිට්ඨියං නිසීදිත්වා පලායිස්සාම, මා නො පරහත්ථෙ මරණං හොතූ’’ති. සො තුම්හාකං වචනං සුත්වා තථා කරිස්සති. තුම්හෙ තස්ස පලායනවෙලාය නිවත්තිත්වා අම්හාකං මනුස්සෙ ජානාපෙය්‍යාථාති.

තං සුත්වා අනුකෙවට්ටබ්‍රාහ්මණො ‘‘සාධු පණ්ඩිත, කරිස්සාමි තෙ වචන’’න්ති ආහ. ‘‘තෙන හි කතිපයපහාරෙ සහිතුං වට්ටතී’’ති. ‘‘පණ්ඩිත, මම ජීවිතඤ්ච හත්ථපාදෙ ච ඨපෙත්වා සෙසං අත්තනො රුච්චසෙන කරොහී’’ති. සො තස්ස ගෙහෙ මනුස්සානං සක්කාරං කාරෙත්වා අනුකෙවට්ටං වුත්තනයෙන විප්පකාරං පාපෙත්වා යොත්තෙන ඔතාරෙත්වා බ්‍රහ්මදත්තමනුස්සානං දාපෙසි. අථ තෙ තං ගහෙත්වා තස්ස දස්සෙසුං. රාජා තං වීමංසිත්වා සද්දහිත්වා සක්කාරමස්ස කත්වා සෙනං පටිච්ඡාපෙසි. සොපි තං වාළකුම්භීලට්ඨානෙසුයෙව ඔතාරෙති. මනුස්සා කුම්භීලෙහි ඛජ්ජමානා අට්ටාලකට්ඨිතෙහි මනුස්සෙහි උසුසත්තිතොමරෙහි විජ්ඣියමානා මහාවිනාසං පාපුණන්ති. තතො පට්ඨාය කොචි භයෙන උපගන්තුං න සක්කොති. අනුකෙවට්ටො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘තුම්හාකං අත්ථාය යුජ්ඣනකා නාම නත්ථි, සබ්බෙහි ලඤ්ජො ගහිතො, අසද්දහන්තො පක්කොසාපෙත්වා නිවත්ථවත්ථාදීසු අක්ඛරානි ඔලොකෙථා’’ති ආහ. රාජා තථා කත්වා සබ්බෙසං වත්ථාදීසු අක්ඛරානි දිස්වා ‘‘අද්ධා ඉමෙහි ලඤ්ජො ගහිතො’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ‘‘ආචරිය, ඉදානි කිං කත්තබ්බ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දෙව, අඤ්ඤං කාතබ්බං නත්ථි. සචෙ පපඤ්චං කරිස්සථ, ගහපතිපුත්තො වො ගණ්හිස්සති, ආචරියකෙවට්ටොපි කෙවලං නලාටෙ වණං කත්වා චරති, ලඤ්ජො පන එතෙනපි ගහිතො. අයඤ්හි මණිරතනං ගහෙත්වා තුම්හෙ තියොජනං පලාපෙසි, පුන සද්දහාපෙත්වා නිවත්තෙසි, අයම්පි පරිභින්දකොව. එකරත්තිවාසොපි මය්හං න රුච්චති, අජ්ජෙව

මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ පලායිතුං වට්ටති, මං ඨපෙත්වා අඤ්ඤො තව සුහදයො නාම නත්ථී''ති වුත්තෙ ''තෙන හි ආචරිය තුම්හෙයෙව මෙ අස්සං කප්පෙත්වා යානසජ්ජං කරොථා''ති ආහ.

බ්‍රාහ්මණො තස්ස නිච්ඡයෙන පලායනභාවං ඤත්වා ''මා භායි, මහාරාජා''ති අස්සාසෙත්වා බහි නික්ඛමිත්වා උපනික්ඛිත්තකපුරිසානං ''අජ්ජ රාජා පලායිස්සති, මා නිද්දායිත්ථා''ති ඔවාදං දත්වා රඤ්ඤො අස්සො යථා ආකඩ්ඪීතො සුට්ඨුතරං පලායති, එවං අවකප්පනාය කප්පෙත්වා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ''කප්පිතො, දෙව, අස්සො, වෙලං ජානාහී''ති ආහ. රාජා අස්සං අභිරුහිත්වා පලායි. අනුකෙවට්ටොපි අස්සං අභිරුහිත්වා තෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො විය ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො. අවකප්පනාය කප්පිතඅස්සො ආකඩ්ඪීයමානොපි රාජානං ගහෙත්වා පලායි. අනුකෙවට්ටො සෙනාය අන්තරං පවිසිත්වා ''චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො පලාතො''ති උක්කුට්ඨිමකාසි. උපනික්ඛිත්තකපුරිසාපි අත්තනො මනුස්සෙහි සද්ධිං උපසොසිංසු. සෙසරාජානො තං සුත්වා ''මහොසධපණ්ඩිතො ද්වාරං විවරිත්වා නික්ඛන්තො භවිස්සති, න නො දානි ජීවිතං දස්සතී''ති භීතතසිතා උපභොගපරිභොගභණ්ඩානිපි අනොලොකෙත්වා ඉතො චිතො ච පලායිංසු. මනුස්සා ''රාජානො පලායන්තී''ති සුට්ඨුතරං උපසොසිංසු. තං සුත්වා ද්වාරට්ටාලකාදීසු ඨිතාපි උන්නාදිංසු අප්ඵොටයිංසු. ඉති තස්මිං ඛණෙ පථවී විය භිජ්ජමානා සමුද්දො විය සඞ්ඛුභිතො සකලනගරං අන්තො ච බහි ච එකනින්නාදං අහොසි. අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛා මනුස්සා ''මහොසධපණ්ඩිතෙන කිර බ්‍රහ්මදත්තො එකසතරාජානො ච ගහිතා''ති මරණභයභීතා අත්තනො අත්තනො උදරබද්ධසාටකම්පි ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. ඛන්ධාවාරට්ඨානං තුච්ඡං අහොසි. චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො එකසතෙ ඛත්තියෙ ගහෙත්වා අත්තනො නගරමෙව ගතො. පුනදිවසෙ පන පාතොව නගරද්වාරානි විවරිත්වා බලකායා නගරා නික්ඛමිත්වා මහාවිලොපං දිස්වා ''කිං කරොම, පණ්ඩිතා''ති මහාසත්තස්ස ආරොචයිංසු. සො ආහ – ''එතෙහි ඡඩ්ඩිතං ධනං අම්හාකං පාපුණාති, සබ්බෙසං රාජූනං සන්තකං අම්හාකං රඤ්ඤො, දෙථ, සෙට්ඨීනඤ්ච කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණස්ස ච සන්තකං අම්හාකං ආහරථ, අවසෙසං පන නගරවාසිනො ගණ්හන්තූ''ති. තෙසං මහග්ඝරතනභණ්ඩමෙව ආහරන්තානං අඩ්ඪමාසො වීතිවත්තො. සෙසං පන චතූහි මාසෙහි ආහරිංසු. මහාසත්තො අනුකෙවට්ටස්ස මහන්තං සක්කාරමකාසි. තතො පට්ඨාය ච කිර මිථිලවාසිනො බහු හිරඤ්ඤසුවණ්ණා ජාතා. බ්‍රහ්මදත්තස්සපි තෙහි රාජූහි සද්ධිං උත්තරපඤ්චාලනගරෙ වසන්තස්ස එකවස්සං අතීතං.

බ්‍රහ්මදත්තස්ස යුද්ධපරාජයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

සුවකණ්ඩං

අථෙකදිවසං කෙවට්ටො ආදාසෙ මුඛං ඔලොකෙන්තො නලාටෙ වණං දිස්වා ''ඉදං ගහපතිපුත්තස්ස කම්මං, තෙනාහං එත්තකානං රාජූනං අන්තරෙ

ලජ්ජාපිතො''ති චින්තෙත්වා සමුප්පන්නකොධො හුත්වා ''කදා නු ඛ්වස්ස පිට්ඨිං පස්සිතුං සමත්ථො භවිස්සාමී''ති චින්තෙන්තො ''අත්ථෙසො උපායො, අම්හාකං රඤ්ඤො ධීතා පඤ්චාලචන්දී නාම උත්තමරූපධරා දෙවච්ඡරාපටිභාගා, තං විදෙහරඤ්ඤො දස්සාමා''ති වත්වා ''වෙදෙහං කාමෙන පලොභෙත්වා ගිලිතබළිසං විය මච්ඡං සද්ධිං මහොසධෙන ආනෙත්වා උභො තෙ මාරෙත්වා ජයපානං පිවිස්සාමා''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''දෙව, එකො මන්තො අත්ථී''ති. ''ආචරිය, තව මන්තං නිස්සාය උදරබද්ධසාටකස්සපි අස්සාමිනො ජාතම්හා, ඉදානි කිං කරිස්සසි, තුණ්හී හොහී''ති. ''මහාරාජ, ඉමිනා උපායෙන සදිසො අඤ්ඤො නත්ථී''ති. ''තෙන හි භණාහී''ති. ''මහාරාජ, අම්හෙහි ද්වීහියෙව එකතො භවිතුං වට්ටතී''ති. ''එවං හොතූ''ති. අථ නං බ්‍රාහ්මණො උපරිපාසාදතලං ආරොපෙත්වා ආහ – ''මහාරාජ, විදෙහරාජානං කිලෙසෙන පලොභෙත්වා ඉධානෙත්වා සද්ධිං ගහපතිපුත්තෙන මාරෙස්සාමා''ති. ''සුන්දරො, ආචරිය, උපායො, කථං පන තං පලොභෙත්වා ආනෙස්සාමා''ති? ''මහාරාජ, ධීතා වො පඤ්චාලචන්දී උත්තමරූපධරා, තස්සා රූපසම්පත්තිං චාතුරියවිලාසෙන කවීහි ගීතං බන්ධාපෙත්වා තානි කබ්බානි මිථිලායං ගායාපෙත්වා 'එවරූපං ඉත්ථිරතනං අලභන්තස්ස විදෙහනරින්දස්ස කිං රජ්ජෙනා'ති තස්ස සවනසංසග්ගෙනෙව පටිබද්ධභාවං ඤත්වා අහං තත්ථ ගන්ත්වා දිවසං වවත්ථපෙස්සාමි. සො මයි දිවසං වවත්ථපෙත්වා ආගතෙ ගිලිතබළිසො විය මච්ඡො ගහපතිපුත්තං ගහෙත්වා ආගමිස්සති, අථ නෙ මාරෙස්සාමා''ති.

රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තුස්සිත්වා ''සුන්දරො උපායො, ආචරිය, එවං කරිස්සාමා''ති සම්පටිච්ඡි. තං පන මන්තං චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස සයනපාලිකා සාළිකා සුත්වා පච්චක්ඛමකාසි. රාජා නිපුණෙ කබ්බකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා බහුං ධනං දත්වා ධීතරං තෙසං දස්සෙත්වා ''තාතා, එතිස්සා රූපසම්පත්තිං නිස්සාය කබ්බං කරොථා''ති ආහ. තෙ අතිමනොහරානි ගීතානි බන්ධිත්වා රාජානං සාවයිංසු. රාජා තුස්සිත්වා බහුං ධනං තෙසං අදාසි. කවීනං සන්තිකා නටා සික්ඛිත්වා සමජ්ජමණ්ඩලෙ ගායිංසු. ඉති තානි විත්ථාරිතානි අහෙසුං. තෙසු මනුස්සානං අන්තරෙ විත්ථාරිතත්තං ගතෙසු රාජා ගායකෙ පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''තාතා, තුම්හෙ මහාසකුණෙ ගහෙත්වා රත්තිභාගෙ රුක්ඛං අභිරුය්හ තත්ථ නිසින්නා ගායිත්වා පච්චූසකාලෙ තෙසං ගීවාසු කංසතාලෙ බන්ධිත්වා තෙ උප්පාතෙත්වා ඔතරථා''ති. සො කිර ''පඤ්චාලරඤ්ඤො ධීතු සරීරවණ්ණං දෙවතාපි ගායන්තී''ති පාකටභාවකරණත්ථං තථා කාරෙසි. පුන රාජා කවී පක්කොසාපෙත්වා ''තාතා, ඉදානි තුම්හෙ 'එවරූපා කුමාරිකා ජම්බුදීපතලෙ අඤ්ඤස්ස රඤ්ඤො නානුච්ඡවිකා, මිථිලායං වෙදෙහරඤ්ඤො අනුච්ඡවිකා'ති රඤ්ඤො ච ඉස්සරියං ඉමාය ච රූපං වණ්ණෙත්වා ගීතානි බන්ධථා''ති ආහ. තෙ තථා කත්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු.

රාජා තෙසං ධනං දත්වා පුන ගායකෙ පක්කොසාපෙත්වා ''තාතා, මිථිලං ගන්ත්වා තත්ථ ඉමිනාව උපායෙන ගායථා''ති පෙසෙසි. තෙ තානි ගායන්තා අනුපුබ්බෙන මිථිලං ගන්ත්වා සමජ්ජමණ්ඩලෙ ගායිංසු. තානි සුත්වා මහාජනො උක්කුට්ඨිසහස්සානි පවත්තෙත්වා තෙසං බහුං ධනං අදාසි. තෙ රත්තිසමයෙ රුක්ඛෙසුපි ගායිත්වා පච්චූසකාලෙ සකුණානං ගීවාසු කංසතාලෙ බන්ධිත්වා ඔතරන්ති. ආකාසෙ කංසතාලසද්දං සුත්වා ''පඤ්චාලරාජධීතු සරීරවණ්ණං දෙවතාපි ගායන්තී''ති සකලනගරෙ එකකොලාහලං අහොසි. රාජා සුත්වා ගායකෙ පක්කොසාපෙත්වා අන්තොනිවෙසනෙ සමජ්ජං කාරෙත්වා ''එවරූපං කිර උත්තමරූපධරං ධීතරං චූළනිරාජා මය්හං දාතුකාමො''ති තුස්සිත්වා තෙසං බහුං ධනං අදාසි. තෙ ආගන්ත්වා බ්‍රහ්මදත්තස්ස ආරොචෙසුං. අථ නං කෙවට්ටො ආහ – ''ඉදානි, මහාරාජ, දිවසං වවත්ථපනත්ථාය ගමිස්සාමී''ති. ''සාධු, ආචරිය, කිං ලද්ධුං වට්ටතී''ති? ''ථොකං පණ්ණාකාර''න්ති. ''තෙන හි ගණ්හා''ති දාපෙසි. සො තං ආදාය මහන්තෙන පරිවාරෙන වෙදෙහරට්ඨං පාපුණි. තස්සාගමනං සුත්වා නගරෙ එකකොලාහලං ජාතං ''චූළනිරාජා කිර වෙදෙහෙන ච මිත්තසන්ථවං කරිස්සන්ති, චූළනිරාජා අත්තනො ධීතරං අම්හාකං රඤ්ඤො දස්සති, කෙවට්ටො දිවසං වවත්ථපෙතුං එතී''ති. වෙදෙහරාජාපි සුණි, මහාසත්තොපි, සුත්වාන පනස්ස එතදහොසි ''තස්සාගමනං මය්හං න රුච්චති, තථතො නං ජානිස්සාමී''ති. සො චූළනිසන්තිකෙ උපනික්ඛිත්තකපුරිසානං සාසනං පෙසෙසි ''ඉමමත්ථං තථතො ජානිත්වා පෙසෙන්තූ''ති. අථ තෙ ''මයමෙතං තථතො න ජානාම, රාජා ච කෙවට්ටො ච සයනගබ්භෙ නිසීදිත්වා මන්තෙන්ති, රඤ්ඤො පන සයනපාලිකා සාළිකා සකුණිකා එතමත්ථං ජානෙය්‍යා''ති පටිපෙසයිංසු.

තං සුත්වා මහාසත්තො චින්තෙසි ''යථා පච්චාමිත්තානං ඔකාසො න හොති, එවං සුවිභත්තං කත්වා සුසජ්ජිතං නගරං අහං කෙවට්ටස්ස දට්ඨුං න දස්සාමී''ති. සො නගරද්වාරතො යාව රාජගෙහා, රාජගෙහතො ච යාව අත්තගෙහා, ගමනමග්ගං උභොසු පස්සෙසු කිලඤ්ජෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා මත්ථකෙපි කිලඤ්ජෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා චිත්තකම්මං කාරාපෙත්වා භූමියං පුප්ඵානි විකිරිත්වා පුණ්ණඝටෙ ඨපාපෙත්වා කදලියො බන්ධාපෙත්වා ධජෙ පග්ගණ්හාපෙසි. කෙවට්ටො නගරං පවිසිත්වා සුවිභත්තං නගරං අපස්සන්තො ''රඤ්ඤා මෙ මග්ගො අලඞ්කාරාපිතො''ති චින්තෙත්වා නගරස්ස අදස්සනත්ථං කතභාවං න ජානි. සො ගන්ත්වා රාජානං දිස්වා පණ්ණාකාරං පටිච්ඡාපෙත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා රඤ්ඤා කතසක්කාරසම්මානො ආගතකාරණං ආරොචෙන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

599.

''රාජා සන්ථවකාමො තෙ, රතනානි පවෙච්ඡති;

ආගච්ඡන්තු ඉතො දූතා, මඤ්ජුකා පියභාණිනො.

600.

‘‘භාසන්තු මුදුකා වාචා, යා වාචා පටිනන්දිතා;
පඤ්චාලො ච විදෙහො ච, උභො එකා භවන්තු තෙ’’ති.

තත්ථ **සන්ථවකාමොති** මහාරාජ, අම්හාකං රාජා තයා සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කාතුකාමො. **රතනානීති** ඉත්ථිරතනං අත්තනො ධීතරං ආදිං කත්වා තුම්හාකං සබ්බරතනානි දස්සති. **ආගච්ඡන්තූති** ඉතො පට්ඨාය කිර උත්තරපඤ්චාලනගරතො පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා මධුරවචනා පියභාණිනො දූතා ඉධ ආගච්ඡන්තු, ඉතො ච තත්ථ ගච්ඡන්තු. **එකා භවන්තූති** ගඞ්ගොදකං විය යමුනොදකෙන සද්ධිං සංසන්දන්තා එකසදිසාව හොන්තූති.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘මහාරාජ, අම්හාකං රාජා අඤ්ඤං මහාමත්තං පෙසෙතුකාමො හුත්වාපි ‘අඤ්ඤො මනාපං කත්වා සාසනං ආරොචෙතුං න සක්ඛිස්සතී’ති මං පෙසෙසි ‘ආචරිය, තුම්හෙ රාජානං සාධුකං පබොධෙත්වා ආදාය ආගච්ඡථා’ති, ගච්ඡථ රාජසෙට්ඨ අභිරූපඤ්ච කුමාරිකං ලභිස්සථ, අම්හාකඤ්ච රඤ්ඤා සද්ධිං මිත්තභාවො පතිට්ඨහිස්සතී’’ති ආහ. සො තස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨමානසො ‘‘උත්තමරූපධරං කිර කුමාරිකං ලභිස්සාමී’’ති සවනසංසග්ගෙන බජ්ඣිත්වා ‘‘ආචරිය, තුම්හාකඤ්ච කිර මහොසධපණ්ඩිතස්ස ච ධම්මයුද්ධෙ විවාදො අහොසි, ගච්ඡථ පුත්තං මෙ පස්සථ, උභොපි පණ්ඩිතා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙත්වා මන්තෙත්වා එථා’’ති ආහ. තං සුත්වා කෙවට්ටො ‘‘පස්සිස්සාමි පණ්ඩිත’’න්ති තං පස්සිතුං අගමාසි. මහාසත්තොපි තං දිවසං ‘‘තෙන මෙ පාපධම්මෙන සද්ධිං සල්ලාපො මා හොතූ’’ති පාතොව ථොකං සප්පිං පිවි, ගෙහම්පිස්ස බහලෙන අල්ලගොමයෙන ලෙපාපෙසි, ථම්භෙ තෙලෙන මක්ඛෙසි, තස්ස නිපන්නමඤ්චකං ඨපෙත්වා සෙසානි මඤ්චපීඨාදීනි නීහරාපෙසි.

සො මනුස්සානං සඤ්ඤමදාසි ‘‘තාතා, බ්‍රාහ්මණෙ කථෙතුං ආරද්ධෙ එවං වදෙය්‍යාථ ‘බ්‍රාහ්මණ, මා පණ්ඩිතෙන සද්ධිං කථයිත්ථ, අජ්ජ තෙන තිඛිණසප්පි පිවිත’න්ති. මයි ච තෙන සද්ධිං කථනාකාරං කරොන්තෙපි ‘දෙව තිඛිණසප්පි තෙ පිවිතං, මා කථෙථා’ති මං නිවාරෙථා’’ති. එවං විචාරෙත්වා මහාසත්තො රත්තපටං නිවාසෙත්වා සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු මනුස්සෙ ඨපෙත්වා සත්තමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ පටමඤ්චකෙ නිපජ්ජි. කෙවට්ටොපිස්ස පඨමද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා ‘‘කහං පණ්ඩිතො’’ති පුච්ඡි. අථ නං තෙ මනුස්සා ‘‘බ්‍රාහ්මණ, මා සද්දමකරි, සචෙපි ආගච්ඡිතුකාමො, තුණ්හී හුත්වා එහි, අජ්ජ පණ්ඩිතෙන තිඛිණසප්පි පීතං, මහාසද්දං කාතුං න ලබ්භතී’’ති ආහංසු. සෙසද්වාරකොට්ඨකෙසුපි නං තථෙව ආහංසු. සො සත්තමද්වාරකොට්ඨකං අතික්කමිත්වා පණ්ඩිතස්ස සන්තිකං අගමාසි. පණ්ඩිතො කථනාකාරං දස්සෙසි. අථ නං මනුස්සා ‘‘දෙව, මා කථයිත්ථ, තිඛිණසප්පි තෙ පීතං, කිං තෙ ඉමිනා දුට්ඨබ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං කථිතෙනා’’ති

වත්වා වාරයිංසු. ඉති සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නෙව නිසීදිතුං, න ආසනං නිස්සාය ඨිතට්ඨානං ලභි, අල්ලගොමයං අක්කමිත්වා අට්ඨාසි.

අථ නං ඔලොකෙත්වා එකො අක්ඛීනි නිමීලි, එකො භමුකං උක්ඛිපි, එකො කප්පරං කණ්ඩුයි. සො තෙසං කිරියං ඔලොකෙත්වා මඞ්කුභූතො ‘‘ගච්ඡාමහං පණ්ඩිතා’’ති වත්වා අපරෙන ‘‘අරෙ දුට්ඨබ්‍රාහ්මණ, ‘මා සද්දමකාසී’ති වුත්තො සද්දමෙව කරොසි, අට්ඨීනි තෙ භින්දිස්සාමී’’ති වුත්තෙ භීතතසිතො හුත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසි. අථ නං අඤ්ඤො වෙළුපෙසිකාය පිට්ඨියං තාළෙසි, අඤ්ඤො ගීවායං ගහෙත්වා ඛිපි, අඤ්ඤො පිට්ඨියං හත්ථතලෙන පහරි. සො දීපිමුඛා මුත්තමිගො විය භීතතසිතො නික්ඛමිත්වා රාජගෙහං ගතො. රාජා චින්තෙසි ‘‘අජ්ජ මම පුත්තො ඉමං පවත්තිං සුත්වා තුට්ඨො භවිස්සති, ද්වින්නං පණ්ඩිතානං මහතියා ධම්මසාකච්ඡාය භවිතබ්බං, අජ්ජ උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙස්සන්ති, ලාභා වත මෙ’’ති. සො කෙවට්ටං දිස්වා පණ්ඩිතෙන සද්ධිං සංසන්දනාකාරං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

601.

‘‘කථං නු කෙවට්ට මහොසධෙන, සමාගමො ආසි තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි;
කච්චි තෙ පටිනිජ්ඣත්තො, කච්චි තුට්ඨො මහොසධො’’ති.

තත්ථ **පටිනිජ්ඣත්තොති** ධම්මයුද්ධමණ්ඩලෙ පවත්තවිග්ගහස්ස වූපසමනත්ථං කච්චි ත්වං තෙන, සො ච තයා නිජ්ඣත්තො ඛමාපිතො. **කච්චි තුට්ඨොති** කච්චි තුම්හාකං රඤ්ඤා පෙසිතං පවත්තිං සුත්වා තුට්ඨොති.

තං සුත්වා කෙවට්ටො ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙ ‘පණ්ඩිතො’ති තං ගහෙත්වා විචරථ, තතො අසප්පුරිසතරො නාම නත්ථී’’ති ගාථමාහ –

602.

‘‘අනරියරූපො පුරිසො ජනින්ද, අසම්මොදකො ථද්ධො අසබ්භිරූපො;
යථා මූගො ච බධිරො ච, න කිඤ්චිත්ථං අභාසථා’’ති.

තත්ථ **අසබ්භිරූපොති** අපණ්ඩිතජාතිකො. **න කිඤ්චිත්ථන්ති** මයා සහ කිඤ්චි අත්ථං න භාසිත්ථ, තෙනෙව නං අපණ්ඩිතොති මඤ්ඤාමීති බොධිසත්තස්ස අගුණං කථෙසි.

රාජා තස්ස වචනං අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වා තස්ස ච තෙන සද්ධිං ආගතානඤ්ච පරිබ්බයඤ්චෙව නිවාසගෙහඤ්ච දාපෙත්වා ‘‘ගච්ඡථාචරිය, විස්සමථා’’ති තං උය්‍යොජෙත්වා ‘‘මම පුත්තො පණ්ඩිතො පටිසන්ථාරකුසලො, ඉමිනා කිර සද්ධිං නෙව පටිසන්ථාරං අකාසි, න තුට්ඨිං

පවෙදෙසි. කිඤ්චි තෙන අනාගතභයං දිට්ඨං භවිස්සතී''ති සයමෙව කථං සමුට්ඨාපෙසි –

603.

''අද්ධා ඉදං මන්තපදං සුදුද්දසං, අත්ථො සුද්ධො නරවිරියෙන දිට්ඨො;
තථා හි කායො මම සම්පවෙධති, හිත්වා සයං කො පරහත්ථමෙස්සතී''ති.

තත්ථ **ඉදන්ති** යං මම පුත්තෙන දිට්ඨං, අද්ධා ඉදං මන්තපදං අඤ්ඤෙන ඉතරපුරිසෙන සුදුද්දසං. **නරවිරියෙනාති** වීරියවන්තෙන මහොසධපණ්ඩිතෙන සුද්ධො අත්ථො දිට්ඨො භවිස්සති. **සයන්ති** සකං රට්ඨං හිත්වා කො පරහත්ථං ගමිස්සති.

''මම පුත්තෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ආගමනෙ දොසො දිට්ඨො භවිස්සති. අයඤ්හි ආගච්ඡන්තො න මිත්තසන්ථවත්ථාය ආගමිස්සති, මං පන කාමෙන පලොභෙත්වා නගරං නෙත්වා ගණ්හනත්ථාය ආගතෙන භවිතබ්බං. තං අනාගතභයං දිට්ඨං භවිස්සති පණ්ඩිතෙනා''ති තස්ස තමත්ථං ආවජ්ජෙත්වා භීතතසිතස්ස නිසින්නකාලෙ චත්තාරො පණ්ඩිතා ආගමිංසු. රාජා සෙනකං පුච්ඡි ''සෙනක, රුච්චති තෙ උත්තරපඤ්චාලනගරං ගන්ත්වා චූළනිරාජස්ස ධීතු ආනයන''න්ති? කිං කථෙථ මහාරාජ, න හි සිරිං ආගච්ඡන්තිං දණ්ඩෙන පහරිත්වා පලාපෙතුං වට්ටති. සචෙ තුම්හෙ තත්ථ ගන්ත්වා තං ගණ්හිස්සථ, ඨපෙත්වා චූළනිබ්‍රහ්මදත්තං අඤ්ඤො තුම්හෙහි සමො ජම්බුදීපතලෙ න භවිස්සති. කිං කාරණා? ජෙට්ඨරාජධීතාය ගහිතත්තා. සො හි ''සෙසරාජානො මම මනුස්සා, වෙදෙහො එකොව මයා සදිසො''ති සකලජම්බුදීපෙ උත්තමරූපධරං ධීතරං තුම්හාකං දාතුකාමො ජාතො, කරොථස්ස වචනං. මයම්පි තුම්හෙ නිස්සාය වත්ථාලඞ්කාරෙ ලභිස්සාමාති. රාජා සෙසෙපි පුච්ඡි. තෙපි තථෙව කථෙසුං. තස්ස තෙහි සද්ධිං කථෙන්තස්සෙව කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණො අත්තනො නිවාසගෙහා නික්ඛමිත්වා ''රාජානං ආමන්තෙත්වා ගමිස්සාමී''ති ආගන්ත්වා ''මහාරාජ, න සක්කා අම්හෙහි පපඤ්චං කාතුං, ගමිස්සාම මයං නරින්දා''ති ආහ. රාජා තස්ස සක්කාරං කත්වා තං උය්‍යොජෙසි. මහාසත්තො තස්ස ගමනභාවං ඤත්වා න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා රාජුපට්ඨානං ආගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. රාජා චින්තෙසි ''පුත්තො මෙ මහොසධපණ්ඩිතො මහාමන්තී මන්තපාරඞ්ගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අත්ථං ජානාති. අම්හාකං තත්ථ ගන්තුං යුත්තභාවං වා අයුත්තභාවං වා පණ්ඩිතො ජානිස්සතී''ති. සො අත්තනා පඨමං චින්තිතං අවත්වා රාගරත්තො මොහමූළ්හො හුත්වා තං පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

604.

''ඡන්නඤ්හි එකාව මතී සමෙති, යෙ පණ්ඩිතා උත්තමභූරිපත්තා;

යානං අයානං අථ වාපි ඨානං, මහොසධ ත්වම්පි මතිං කරොහී''ති.

තත්ථ **ඡන්නන්ති** පණ්ඩිත, කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණස්ස ච මම ච ඉමෙසඤ්ච චතුන්නන්ති ඡන්නං අම්හාකං **එකාව මති** එකොයෙව අජ්ඣාසයො ගඞ්ගොදකං විය යමුනොදකෙන සංසන්දති සමෙති. යෙ මයං ඡපි ජනා පණ්ඩිතා උත්තමභූරිපත්තා, තෙසං නො ඡන්නම්පි චූළනිරාජධීතු ආනයනං රුච්චතීති. **ඨානන්ති** ඉධෙව වාසො. **මතිං කරොහීති** අම්හාකං රුච්චනකං නාම අප්පමාණං, ත්වම්පි චින්තෙහි, කිං අම්හාකං ආවාහත්ථාය තත්ථ යානං, උදාහු අයානං, අදු ඉධෙව වාසො රුච්චතීති.

තං සුත්වා පණ්ඩිතො ''අයං රාජා අතිවිය කාමගිද්ධො අන්ධබාලභාවෙන ඉමෙසං චතුන්නං වචනං ගණ්හාති, ගමනෙ දොසං කථෙත්වා නිවත්තෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා චතස්සො ගාථායො අභාසි –

605.

''ජානාසි ඛො රාජ මහානුභාවො, මහබ්බලො චූළනිබ්‍රහ්මදත්තො;
රාජා ච තං ඉච්ඡති මාරණත්ථං, මිගං යථා ඔකචරෙන ලුද්දො.

606.

''යථාපි මච්ඡො බළිසං, වඞ්කං මංසෙන ඡාදිතං;
ආමගිද්ධො න ජානාති, මච්ඡො මරණමත්තනො.

607.

''එවමෙව තුවං රාජ, චූළනෙය්‍යස්ස ධීතරං;
කාමගිද්ධො න ජානාසි, මච්ඡොව මරණමත්තනො.

608.

''සචෙ ගච්ඡසි පඤ්චාලං, ඛිප්පමත්තං ජහිස්සසි;
මිගං පන්ථානුබන්ධංව, මහන්තං භයමෙස්සතී''ති.

තත්ථ **රාජාති** විදෙහං ආලපති. **මහානුභාවොති** මහායසො. **මහබ්බලොති** අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛෙන බලෙන සමන්නාගතො. **මාරණත්ථන්ති** මාරණස්ස අත්ථාය. **ඔකචරෙනාති** ඔකචාරිකාය මිගියා. ලුද්දො හි එකං මිගිං සික්ඛාපෙත්වා රජ්ජුකෙන බන්ධිත්වා අරඤ්ඤං නෙත්වා මිගානං ගොචරට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා බාලමිගං අත්තනො සන්තිකං ආනෙතුකාමා සකසඤ්ඤාය රාගං ජනෙන්තී විරවති. තස්සා සද්දං සුත්වා බාලමිගො මිගගණපරිවුතො වනගුම්බෙ නිපන්නො සෙසමිගීසු සඤ්ඤං අකත්වා තස්සා සද්දස්සවනසංසග්ගෙන බද්ධො වුට්ඨාය නික්ඛමිත්වා ගීවං උක්ඛිපිත්වා කිලෙසවසෙන තං මිගිං උපගන්ත්වා ලුද්දස්ස පස්සං දත්වා තිට්ඨති. තමෙනං සො තිඛිණාය සත්තියා විජ්ඣිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙති. තත්ථ ලුද්දො විය චූළනිරාජා, ඔකචාරිකා විය අස්ස ධීතා, ලුද්දස්ස හත්ථෙ ආවුධං විය

කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණො. ඉති යථා ඔකචරෙන ලුද්දො මිගං මාරණත්ථාය ඉච්ඡති, එවං සොපි රාජා තං ඉච්ඡතීති අත්ථො.

ආමගිද්ධොති බ්‍යාමසතගම්භීරෙ උදකෙ වසන්තොපි තස්මිං බළිසස්ස වඩ්කට්ඨානං ඡාදෙත්වා ඨිතෙ ආමසඞ්ඛාතෙ ආමිසෙ ගිද්ධො හුත්වා බළිසං ගිලති, අත්තනො මරණං න ජානාති. ධීතරන්ති චූළනිබ්‍රාළිසිකස්ස කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණස්ස වචනබළිසං ඡාදෙත්වා ඨිතං ආමිසසදිසං. තස්ස රඤ්ඤො ධීතරං කාමගිද්ධො හුත්වා මච්ඡො අත්තනො මරණසඞ්ඛාතං ආමිසං විය න ජානාසි. **පඤ්චාලන්ති** උත්තරපඤ්චාලනගරං. **අත්තන්ති** අත්තානං. **පන්ථානුබන්ධන්ති** යථා ගාමද්වාරමග්ගං අනුබන්ධමිගං **මහන්තං භයමෙස්සති,** තඤ්හි මිගං මාරණත්ථාය ආවුධානි ගහෙත්වා නික්ඛන්තෙසු මනුස්සෙසු යෙ යෙ පස්සන්ති, තෙ තෙ මාරෙන්ති, එවං උත්තරපඤ්චාලනගරං ගච්ඡන්තම්පි තං මහන්තං මරණභයං එස්සති උපගමිස්සතීති.

එවං මහාසත්තො චතූහි ගාථාහි රාජානං නිග්ගණ්හිත්වා කථෙසි. සො රාජා තෙන අතිවිය නිග්ගහිතොව ‘‘අයං මං අත්තනො දාසං විය මඤ්ඤති, රාජාති සඤ්ඤම්පි න කරොති, අග්ගරාජෙන ‘ධීතරං දස්සාමී’ති මම සන්තිකං පෙසිතං ඤත්වා එකම්පි මඞ්ගලපටිසංයුත්තං කථං අකථෙත්වා මං ‘බාලමිගො විය, ගිලිතබළිසමච්ඡො විය පන්ථානුබන්ධමිගො විය, මරණං පාපුණිස්සතී’ති වදතී’’ති කුජ්ඣිත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

609.

‘‘මයමෙව බාලම්හසෙ එළමූගා, යෙ උත්තමත්ථානි තයී ලපිම්හා;
කිමෙව ත්වං නඞ්ගලකොටිවඩ්ඪො, අත්ථානි ජානාසි යථාපි අඤ්ඤෙ’’ති.

තත්ථ **බාලම්හසෙති** බාලාම්හ. **එළමූගාති** ලාලමුඛා මයමෙව. **උත්තමත්ථානීති** උත්තමඉත්ථිරතනපටිලාභකාරණානි. **තයී ලපිම්හාති** තව සන්තිකෙ කථයිම්හා. **කිමෙවාති** ගරහත්ථෙ නිපාතො. **නඞ්ගලකොටිවඩ්ඪොති** ගහපතිපුත්තො දහරකාලතො පට්ඨාය නඞ්ගලකොටිං වහන්තොයෙව වඩ්ඪිති, තමත්ථං සන්ධාය ‘‘ත්වං ගහපතිකම්මමෙව ජානාසි, න ඛත්තියානං මඞ්ගලකම්ම’’න්ති ඉමිනා අධිප්පායෙනෙවමාහ. **අඤ්ඤෙති** යථා කෙවට්ටො වා සෙනකාදයො වා අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතා ඉමානි ඛත්තියානං මඞ්ගලත්ථානි ජානන්ති, තථා ත්වං තානි කිං ජානාසි, ගහපතිකම්මජානනමෙව තවානුච්ඡවිකන්ති.

ඉති නං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා ‘‘ගහපතිපුත්තො මම මඞ්ගලන්තරායං කරොති, නීහරථ න’’න්ති නීහරාපෙතුං ගාථමාහ –

610.

‘‘ඉමං ගලෙ ගහෙත්වාන, නාසෙථ විජිතා මම;
යො මෙ රතනලාභස්ස, අන්තරායාය භාසතී’’ති.

සො රඤ්ඤො කුද්ධභාවං ඤත්වා ‘‘සචෙ ඛො පන මං කොචි රඤ්ඤො වචනං ගහෙත්වා හත්ථෙ වා ගීවාය වා පරාමසෙය්‍ය, තං මෙ අලං අස්ස යාවජීවං ලජ්ජිතුං, තස්මා සයමෙව නික්ඛමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා රාජානං වන්දිත්වා අත්තනො ගෙහං ගතො. රාජාපි කෙවලං කොධවසෙනෙව වදති, බොධිසත්තෙ පන ගරුචිත්තතාය න කඤ්චි තථා කාතුං ආණාපෙසි. අථ මහාසත්තො ‘‘අයං රාජා බාලො අත්තනො හිතාහිතං න ජානාති, කාමගිද්ධො හුත්වා ‘තස්ස ධීතරං ලභිස්සාමියෙවා’ති අනාගතභයං අජානිත්වා ගච්ඡන්තො මහාවිනාසං පාපුණිස්සති. නාස්ස කථං හදයෙ කාතුං වට්ටති, බහුපකාරො මෙ එස මහායසදායකො, ඉමස්ස මයා පච්චයෙන භවිතුං වට්ටති. පඨමං ඛො පන සුවපොතකං පෙසෙත්වා තථතො ඤත්වා පච්ඡා අහං ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සුවපොතකං පෙසෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

611.

‘‘තතො ච සො අපක්කම්ම, වෙදෙහස්ස උපන්තිකා;
අථ ආමන්තයී දූතං, මාධරං සුවපණ්ඩිතං.

612.

‘‘එහි සම්ම හරිතපක්ඛ, වෙය්‍යාවච්චං කරොහි මෙ;
අත්ථි පඤ්චාලරාජස්ස, සාළිකා සයනපාලිකා.

613.

‘‘තං බන්ධනෙන පුච්ඡස්සු, සා හි සබ්බස්ස කොවිදා;
සා තෙසං සබ්බං ජානාති, රඤ්ඤො ච කොසියස්ස ච.

614.

‘‘ආමොති සො පටිස්සුත්වා, මාධරො සුවපණ්ඩිතො;
අගමාසි හරිතපක්ඛො, සාළිකාය උපන්තිකං.

615.

‘‘තතො ච ඛො සො ගන්ත්වාන, මාධරො සුවපණ්ඩිතො;
අථාමන්තයි සුඝරං, සාළිකං මඤ්ජුභාණිකං.

616.

‘‘කච්චි තෙ සුඝරෙ ඛමනීයං, කච්චි වෙස්සෙ අනාමයං;
කච්චි තෙ මධුනා ලාජා, ලබ්භතෙ සුඝරෙ තුවං.

617.

‘‘කුසලඤ්චෙව මෙ සම්ම, අථො සම්ම අනාමයං;
අථො මෙ මධුනා ලාජා, ලබ්භතෙ සුවපණ්ඩිත.

618.

‘‘කුතො නු සම්ම ආගම්ම, කස්ස වා පහිතො තුවං;
න ච මෙසි ඉතො පුබ්බෙ, දිට්ඨො වා යදි වා සුතො’’ති.

තත්ථ **හරිතපක්ඛා**ති හරිතපත්තසමානපක්ඛා. **වෙයාවච්ච**න්ති ‘‘එහි, සම්මා’’ති වුත්තෙ ආගන්ත්වා අඞ්කෙ නිසින්නං ‘‘සම්ම, අඤ්ඤෙන මනුස්සභූතෙන කාතුං අසක්කුණෙය්‍යං මමෙකං වෙයාවටිකං කරොහී’’ති ආහ.

‘‘කිං කරොමි, දෙවා’’ති වුත්තෙ ‘‘සම්ම, කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණස්ස දූතෙයොනාගතකාරණං ඨපෙත්වා රාජානඤ්ච කෙවට්ටඤ්ච අඤ්ඤෙ න ජානන්ති, උභොව රඤ්ඤො සයනගබ්භෙ නිසින්නා මන්තයිංසු. තස්ස පන අත්ථි පඤ්චාලරාජස්ස සාළිකා සයනපාලිකා. සා කිර තං රහස්සං ජානාති, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා තාය සද්ධිං මෙථුනපටිසංයුත්තං විස්සාසං කත්වා තෙසං තං රහස්සං බන්ධනෙන පුච්ඡස්සු. තං සාළිකං පටිච්ඡන්නෙ පදෙසෙ යථා තං කොචි න ජානාති, එවං පුච්ඡ. සචෙ හි තෙ කොචි සද්දං සුණාති, ජීවිතං තෙ නත්ථි, තස්මා පටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ සණිකං පුච්ඡා’’ති. **සා තෙසං සබ්බ**න්ති සා තෙසං රඤ්ඤො ච කොසියගොත්තස්ස ච කෙවට්ටස්සාති ද්වින්නම්පි ජනානං සබ්බං රහස්සං ජානාති.

ආමොතීති භික්ඛවෙ, සො සුවපොතකො පණ්ඩිතෙන පුරිමනයෙනෙව සක්කාරං කත්වා පෙසිතො ‘‘ආමො’’ති තස්ස පටිස්සුත්වා මහාසත්තං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා විවටසීහපඤ්ජරෙන නික්ඛමිත්වා වාතවෙගෙන සිවිරට්ඨෙ අරිට්ඨපුරං නාම ගන්ත්වා තත්ථ පවත්තිං සල්ලක්ඛෙත්වා සාළිකාය සන්තිකං ගතො. කථං? සො හි රාජනිවෙසනස්ස කඤ්චනථූපිකාය නිසීදිත්වා රාගනිස්සිතං මධුරරවං රවි. කිං කාරණා? ඉමං සද්දං සුත්වා සාළිකා පටිරවිස්සති, තාය සඤ්ඤාය තස්සා සන්තිකං ගමිස්සාමීති. සාපි තස්ස සද්දං සුත්වා රාජසයනස්ස සන්තිකෙ සුවණ්ණපඤ්ජරෙ නිසින්නා රාගරත්තචිත්තා හුත්වා තික්ඛත්තුං පටිරවි. සො ථොකං ගන්ත්වා පුනප්පුනං සද්දං කත්වා තාය කතසද්දානුසාරෙන කමෙන සීහපඤ්ජරඋම්මාරෙ ඨත්වා පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙත්වා තස්සා සන්තිකං ගතො. අථ නං සා ‘‘එහි, සම්ම, සුවණ්ණපඤ්ජරෙ නිසීදා’’ති ආහ. සො ගන්ත්වා නිසීදි. **ආමන්තයී**ති එවං සො ගන්ත්වා මෙථුනපටිසංයුත්තං විස්සාසං කත්තුකාමො හුත්වා තං ආමන්තෙසි. **සුසර**න්ති කඤ්චනපඤ්ජරෙ වසනතාය සුන්දරසරං. **වෙස්සෙ**ති වෙස්සිකෙ වෙස්සජාතිකෙ. සාළිකා කිර සකුණෙසු වෙස්සජාතිකා නාම, තෙන තං එවං ආලපති. **තුව**න්ති සුසරෙ තං පුච්ඡාමි ‘‘කච්චි තෙ මධුනා

සද්ධිං ලාජා ලබ්භතී''ති. **ආගම්මාති** සම්ම, කුතො ආගන්ත්වා ඉධ පවිට්ඨොසීති පුච්ඡති. **කස්ස වාති** කෙන වා පෙසිතො ත්වං ඉධාගතොති.

සො තස්සා වචනං සුත්වා ''සචාහං 'මිථිලතො ආගතො'ති වක්ඛාමි, එසා මරණමාපන්නාපි මයා සද්ධිං විස්සාසං න කරිස්සති. සිවිරට්ඨෙ ඛො පන අරිට්ඨපුරං සල්ලක්ඛෙත්වා ආගතො, තස්මා මුසාවාදං කත්වා සිවිරාජෙන පෙසිතො හුත්වා තතො ආගතභාවං කථෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ –

619.

''අහොසිං සිවිරාජස්ස, පාසාදෙ සයනපාලකො;
තතො සො ධම්මිකො රාජා, බද්ධෙ මොචෙසි බන්ධනා''ති.

තත්ථ **බද්ධෙති** අත්තනො ධම්මිකතාය සබ්බෙ බද්ධකෙ බන්ධනා මොචෙසි. එවං මොචෙන්තො මම්පි සද්දහිත්වා ''මුඤ්චථ න''න්ති මොචාපෙසි. සොහං විවටා සුවණ්ණපඤ්ජරා නික්ඛමිත්වාපි බහිපාසාදෙ යත්ථිච්ඡාමි, තත්ථ ගොචරං ගහෙත්වා සුවණ්ණපඤ්ජරෙයෙව වසාමි. යථා ත්වං, න එවං නිච්චකාලං පඤ්ජරෙයෙව අච්ඡාමීති.

අථස්ස සා අත්තනො අත්ථාය සුවණ්ණතට්ටකෙ ඨපිතෙ මධුලාජෙ චෙව මධුරොදකඤ්ච දත්වා ''සම්ම, ත්වං දූරතො ආගතො, කෙනත්ථෙන ඉධාගතොසී''ති පුච්ඡි. සො තස්සා වචනං සුත්වා රහස්සං සොතුකාමො මුසාවාදං කත්වා ආහ –

620.

''තස්ස මෙකා දුතියාසි, සාළිකා මඤ්ජුභාණිකා;
තං තත්ථ අවධී සෙනො, පෙක්ඛතො සුසරෙ මමා''ති.

තත්ථ **තස්ස මෙකාති** තස්ස මය්හං එකා. **දුතියාසීති** පුරාණදුතියිකා අහොසි.

අථ නං සා පුච්ඡි ''කථං පන තෙ භරියං සෙනො අවධී''ති? සො තස්සා ආචික්ඛන්තො ''සුණ භද්දෙ, එකදිවසං අම්හාකං රාජා උදකකීළං ගච්ඡන්තො මම්පි පක්කොසි. අථාහං භරියං ආදාය තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා කීළිත්වා සායන්හසමයෙ තෙනෙව සද්ධිං පච්චාගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිංයෙව පාසාදං අභිරුය්හ සරීරං සුක්ඛාපනත්ථාය භරියං ආදාය සීහපඤ්ජරෙන නික්ඛමිත්වා කූටාගාරකුච්ඡියං නිසීදිං. තස්මිං ඛණෙ එකො සෙනො කූටාගාරා නික්ඛන්තො අම්හෙ ගණ්හිතුං පක්ඛන්දි. අහං මරණභයභීතො වෙගෙන පලායිං. සා පන තදා ගරුගබ්භා අහොසි, තස්මා වෙගෙන පලායිතුං නාසක්ඛි. අථ සො මය්හං පස්සන්තස්සෙව තං මාරෙත්වා ආදාය ගතො. අථ මං තස්සා සොකෙන රොදමානං දිස්වා අම්හාකං රාජා 'සම්ම, කිං රොදසී'ති

පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘මා බාළ්හං, සම්ම, රොදසි, අඤ්ඤං භරියං පරියෙසාහී’ති වත්වා ‘කිං, දෙව, අඤ්ඤාය අනාචාරාය දුස්සීලාය භරියාය ආනීතාය, තතොපි එකකෙනෙව චරිතුං වර’න්ති වුත්තෙ ‘සම්ම, අහං එකං සකුණිකං සීලාචාරසම්පන්නං අස්සොසිං, තව භරියාය සදිසමෙව. චූළනිරාජස්ස හි සයනපාලිකා සාළිකා එවරූපා, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා තස්සා මනං පුච්ඡිත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා සචෙ තෙ රුච්චති, ආගන්ත්වා අම්හාකං ආචික්ඛ. අථාහං වො විවාහං කත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන තං ආනෙස්සාමා’ති වත්වා මං ඉධ පහිණි, තෙනම්හි කාරණෙනාගතො’’ති වත්වා ගාථං ආහ –

621.

‘‘තස්සා කාමා හි සම්මත්තො, ආගතොස්මි තවන්ති කෙ;
සචෙ කරෙය්‍යා ඔකාසං, උභයොව වසාමසෙ’’ති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තා අහොසි. එවං සන්තෙපි අත්තනො පියභාවං අජානාපෙත්වා අනිච්ඡමානා විය ආහ –

622.

‘‘සුවොව සුවිං කාමෙය්‍ය, සාළිකො පන සාළිකං;
සුවස්ස සාළිකායෙව, සංවාසො හොති කීදිසො’’ති.

තත්ථ **සුවොති** සම්ම සුවපණ්ඩිත, සුවොව සුවිං කාමෙය්‍ය. **කීදිසොති** අසමානජාතිකානං සංවාසො නාම කීදිසො හොති. සුවො හි සමානජාතිකං සුවිං දිස්වා චිරසන්ථවම්පි සාළිකං ජහිස්සති, සො පියවිප්පයොගො මහතො දුක්ඛාය භවිස්සති, අසමානජාතිකානං සංවාසො නාම න සමෙතීති.

ඉතරො තං සුත්වා ‘‘අයං මං න පටික්ඛිපති, පරිහාරමෙව කරොති, අද්ධා මං ඉච්ඡිස්සති, නානාවිධාහි නං උපමාහි සද්දහාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

623.

‘‘යොයං කාමෙ කාමයති, අපි චණ්ඩාලිකාමපි;
සබ්බො හි සදිසො හොති, නත්ථි කාමෙ අසාදිසො’’ති.

තත්ථ **චණ්ඩාලිකාමපීති** චණ්ඩාලිකං අපි. **සදිසොති** චිත්තසදිසතාය සබ්බො සංවාසො සදිසොව හොති. කාමස්මිඤ්හි චිත්තමෙව පමාණං, න ජාතීති.

එවඤ්ච පන වත්වා මනුස්සෙසු තාව නානාජාතිකානං සමානභාවදස්සනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

624.

‘‘අත්ථි ජම්පාවතී නාම, මාතා සිවිස්ස රාජිනො;
සා භරියා වාසුදෙවස්ස, කණ්හස්ස මහෙසී පියා’’ති.

තත්ථ **ජම්පාවතී**ති සිවිරඤ්ඤො මාතා ජම්පාවතී නාම චණ්ඩාලී අහොසි. සා කණ්හායනගොත්තස්ස දසභාතිකානං ජෙට්ඨකස්ස වාසුදෙවස්ස පියා මහෙසී අහොසි. සො කිරෙකදිවසං ද්වාරවතිතො නික්ඛමිත්වා උය්‍යානං ගච්ඡන්තො නගරං පවිසන්තිං එකමන්තෙ ඨිතං අභිරූපං එකං චණ්ඩාලිකං දිස්වාව පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා ‘‘කිං ජාතිකා’’ති පුච්ඡාපෙත්වා ‘‘චණ්ඩාලජාතිකා’’ති සුත්වාපි පටිබද්ධචිත්තතාය අසාමිකභාවං පුච්ඡාපෙත්වා ‘‘අසාමිකා’’ති සුත්වා තං ආදාය තතො නිවත්තිත්වා නිවෙසනං නෙත්වා අග්ගමහෙසිං අකාසි. සා සිවිං නාම පුත්තං විජායි. සො පිතු අච්චයෙන ද්වාරවතියං රජ්ජං කාරෙසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

ඉති සො ඉමං උදාහරණං ආහරිත්වා ‘‘එවරූපොපි නාම ඛත්තියො චණ්ඩාලියා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි, අම්හෙසු තිරච්ඡානගතෙසු කිං වත්තබ්බං, අඤ්ඤමඤ්ඤං සංවාසරොචනංයෙව පමාණ’’න්ති වත්වා අපරම්පි උදාහරණං ආහරන්තො ආහ –

625.

‘‘රථවතී කිම්පුරිසී, සාපි වච්ඡං අකාමයි;
මනුස්සො මිගියා සද්ධිං, නත්ථි කාමෙ අසාදිසො’’ති.

තත්ථ **වච්ඡ**න්ති එවංනාමකං තාපසං. කථං පන සා තං කාමෙසීති? අතීතස්මිඤ්හි එකො බ්‍රාහ්මණො කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා මහන්තං යසං පහාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා වසි. තස්ස පණ්ණසාලතො අවිදූරෙ එකිස්සා ගුහාය බහූ කින්නරා වසන්ති. තත්ථෙව එකො මක්කටකො ද්වාරෙ වසති. සො ජාලං විනෙත්වා තෙසං සීසං භින්දිත්වා ලොහිතං පිවති. කින්නරා නාම දුබ්බලා හොන්ති භීරුකජාතිකා. සොපි මක්කටකො අතිවිසාලො. තෙ තස්ස කිඤ්චි කාතුං අසක්කොන්තා තං තාපසං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරා ආගතකාරණං පුට්ඨා ‘‘දෙව, එකො මක්කටකො ජීවිතං නො හනති, තුම්හෙ ඨපෙත්වා අම්හාකං අඤ්ඤං පටිසරණං න පස්සාම, තං මාරෙත්වා අම්හාකං සොත්ථිභාවං කරොහී’’ති ආහංසු. තං සුත්වා තාපසො ‘‘අපෙථ න මාදිසා පාණාතිපාතං කරොන්තී’’ති අපසාදෙසි. තෙසු රථවතී නාම කින්නරී අභිරූපා පාසාදිකා අසාමිකා අහොසි. තෙ තං අලඞ්කරිත්වා තාපසස්ස සන්තිකං නෙත්වා ‘‘දෙව, අයං තෙ පාදපරිචාරිකා හොතු, අම්හාකං පච්චාමිත්තං වධෙහී’’ති ආහංසු. තාපසො තං දිස්වාව පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙත්වා ගුහාද්වාරෙ ඨත්වා ගොචරත්ථාය නික්ඛන්තං මක්කටකං මුග්ගරෙන පොථෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. සො තාය සද්ධිං සමග්ගවාසං වසන්තො පුත්තධීතාහි වඩ්ඪිත්වා තත්ථෙව

කාලමකාසි. එවං සා තං කාමෙසි. සුවපොතකො ඉමං උදාහරණං ආහරිත්වා ‘‘වච්ඡතාපසො තාව මනුස්සො හුත්වා තිරච්ඡානගතාය කින්නරියා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි, කිමඞ්ගං පන අම්හාකං? මයඤ්හි උභො පක්ඛිනොව තිරච්ඡානගතාවා’’ති දීපෙන්තො **‘‘මනුස්සො මිගියා සද්ධි’’**න්ති ආහ. එවං මනුස්සා තිරච්ඡානගතාහි සද්ධිං සමග්ගවාසං වසන්ති, නත්ථි කාමෙ අසාදිසො නාම, චිත්තමෙව පමාණන්ති කථෙසි.

සා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘සාමි, චිත්තං නාම සබ්බකාලං එකසදිසං න හොති, පියවිප්පයොගස්ස භායාමී’’ති ආහ. සොපි සුවපොතකො ඉත්ථිමායාසු කුසලො, තෙන තං වීමංසන්තො පුන ගාථමාහ –

626.

‘‘හන්ද ඛ්වාහං ගමිස්සාමි, සාළිකෙ මඤ්ජුභාණිකෙ;
පච්චක්ඛානුපදඤ්හෙතං, අතිමඤ්ඤසි නූන ම’’න්ති.

තත්ථ **පච්චක්ඛානුපදං හෙතන්ති** යං ත්වං වදෙසි, සබ්බමෙතං පච්චක්ඛානස්ස අනුපදං, පච්චක්ඛානකාරණං පච්චක්ඛානකොට්ඨාසො පනෙස. **අතිමඤ්ඤසි නූන මන්ති** ‘‘නූන මං ඉච්ඡති අය’’න්ති ත්වං මං අතික්කමිත්වා මඤ්ඤසි, මය්හං සාරං න ජානාසි. අහඤ්හි රාජපූජිතො, න මය්හං භරියා දුල්ලභා, අඤ්ඤං භරියං පරියෙසිස්සාමීති.

සා තස්ස වචනං සුත්වාව භිජ්ජමානහදයා විය තස්ස සහ දස්සනෙනෙව උප්පන්නකාමරතියා අනුඩය්හමානා විය හුත්වාපි අත්තනො ඉත්ථිමායාය අනිච්ඡමානා විය හුත්වා දියඩ්ඪං ගාථමාහ –

627.

‘‘න සිරී තරමානස්ස, මාඨර සුවපණ්ඩිත;
ඉධෙව තාව අච්ඡස්සු, යාව රාජාන දක්ඛසි;
සොස්සි සද්දං මුදිඞ්ගානං, ආනුභාවඤ්ච රාජිනො’’ති.

තත්ථ **න සිරීති** සම්ම සුවපණ්ඩිත, තරමානස්ස සිරී නාම න හොති, තරමානෙන කතකම්මං න සොභති, ‘‘සරාවාසො ච නාමෙස අතිගරුකො’’ති චින්තෙත්වා තුලෙත්වා කාතබ්බො. ඉධෙව තාව අච්ඡස්සු, යාව මහන්තෙන යසෙන සමන්නාගතං අම්හාකං රාජානං පස්සිස්සසි. **සොස්සීති** සායන්හසමයෙ කින්නරිසමානලීලාහි උත්තමරූපධරාහි නාරීහි වජ්ජමානානං මුදිඞ්ගානං අඤ්ඤෙසඤ්ච ගීතවාදිතානං සද්දං ත්වං සුණිස්සසි, රඤ්ඤො ච ආනුභාවං මහන්තං සිරිසොභග්ගං පස්සිස්සසි. ‘‘සම්ම, කිං ත්වං තුරිතොසි, කිං ලෙසම්පි න ජානාසි, අච්ඡස්සු තාව, පච්ඡා ජානිස්සාමා’’ති.

අථ තෙ සායන්හසමනන්තරෙ මෙථුනසංවාසං කරිංසු, සමග්ගා සම්මොදමානා පියසංවාසං වසිංසු. අථ නං සුවපොතකො ‘‘න ඉදානෙසා මය්හං රහස්සං ගුහිස්සති, ඉදානි නං පුච්ඡිත්වා ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘සාළිකෙ’’ති ආහ. ‘‘කිං, සාමී’’ති? ‘‘අහං කිඤ්චි තෙ වත්තුකාමොම්හී’’ති. ‘‘වද, සාමී’’ති. ‘‘හොතු, අජ්ජ අම්හාකං මඞ්ගලදිවසො, අඤ්ඤතරස්මිං දිවසෙ ජානිස්සාමී’’ති. ‘‘සචෙ මඞ්ගලපටිසංයුත්තා කථා භවිස්සති, කථෙහි. නො චෙ, මා කථෙහි සාමී’’ති. ‘‘මඞ්ගලකථාවෙසා, භද්දෙ’’ති. ‘‘තෙන හි කථෙහී’’ති. අථ නං ‘‘භද්දෙ, සචෙ සොතුකාමා භවිස්සසි, කථෙස්සාමි තෙ’’ති වත්වා තං රහස්සං පුච්ඡන්තො දියඩ්ඪං ගාථමාහ –

628.

‘‘යො නු ඛ්වායං තිබ්බො සද්දො, තිරොජනපදෙ සුතො;
ධීතා පඤ්චාලරාජස්ස, ඔසධී විය වණ්ණිනී;
තං දස්සති විදෙහානං, සො විවාහො භවිස්සතී’’ති.

තස්සත්ථො – යො නු ඛො අයං සද්දො තිබ්බො බහලො, තිරොජනපදෙ සුතො පරරට්ඨෙසු ජනපදෙසු විස්සුතො පඤ්ඤාතො පාකටො පත්ථටො. කින්ති? ධීතා පඤ්චාලරාජස්ස ඔසධීතාරකා විය විරොචමානා තාය එව සමානවණ්ණිනී අත්ථි, තං සො විදෙහානං දස්සති, සො විවාහො භවිස්සති. යො සො එවං පත්ථටො සද්දො, අහං තං සුත්වා චින්තෙසිං ‘‘අයං කුමාරිකා උත්තමරූපධරා, විදෙහරාජාපි චූළනිරඤ්ඤො පටිසත්තු අහොසි. අඤ්ඤෙ බහූ රාජානො චූළනිබ්‍රහ්මදත්තස්ස වසවත්තිනො සන්ති, තෙසං අදත්වා කිං කාරණා විදෙහස්ස ධීතරං දස්සතී’’ති?

සා තස්ස වචනං සුත්වා එවමාහ – ‘‘සාමි, කිං කාරණා මඞ්ගලදිවසෙ අවමඞ්ගලං කථෙසී’’ති? ‘‘අහං, භද්දෙ, ‘මඞ්ගල’න්ති කථෙමි, ත්වං ‘අවමඞ්ගල’න්ති කථෙසි, කිං නු ඛො එත’’න්ති? ‘‘සාමි, අමිත්තානම්පි තෙසං එවරූපා මඞ්ගලකිරියා මා හොතූ’’ති. ‘‘කථෙහි තාව භද්දෙ’’ති. ‘‘සාමි, න සක්කා කථෙතු’’න්ති. ‘‘භද්දෙ, තයා විදිතං රහස්සං මම අකථිතකාලතො පට්ඨාය නත්ථි අම්හාකං සමග්ගසංවාසො’’ති. සා තෙන නිප්පීළියමානා ‘‘තෙන හි, සාමි, සුණාහී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

629.

‘‘එදිසො මා අමිත්තානං, විවාහො හොතු මාධර;
යථා පඤ්චාලරාජස්ස, වෙදෙහෙන භවිස්සතී’’ති.

ඉමං ගාථං වත්වා පුන තෙන ‘‘භද්දෙ, කස්මා එවරූපං කථං කථෙසී’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි සුණාහි, එත්ථ දොසං තෙ කථෙස්සාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

630.

‘‘ආනයිත්වාන වෙදෙහං, පඤ්චාලානං රථෙසභො;
තතො නං ඝාතයිස්සති, නස්ස සඛී භවිස්සතී’’ති.

තත්ථ **තතො නං ඝාතයිස්සතීති** යදා සො ඉමං නගරං ආගතො භවිස්සති, තදා තෙන සද්ධිං සඛිභාවං මිත්තධම්මං න කරිස්සති, දට්ඨුම්පිස්ස ධීතරං න දස්සති. එකො කිරස්ස පන අත්ථධම්මානුසාසකො මහොසධපණ්ඩිතො නාම අත්ථි, තෙන සද්ධිං තං ඝාතෙස්සති. තෙ උභො ජනෙ ඝාතෙත්වා ජයපානං පිවිස්සාමාති කෙවට්ටො රඤ්ඤා සද්ධිං මන්තෙත්වා තං ගණ්හිත්වා ආගන්තුං ගතොති.

එවං සා ගුය්හමන්තං නිස්සෙසං කත්වා සුවපණ්ඩිතස්ස කථෙසි. තං සුත්වා සුවපණ්ඩිතො ‘‘ආචරියො කෙවට්ටො උපායකුසලො, අච්ඡරියං තස්ස රඤ්ඤො එවරූපෙන උපායෙන ඝාතන’’න්ති කෙවට්ටං වණ්ණෙත්වා ‘‘එවරූපෙන අවමඞ්ගලෙන අම්හාකං කො අත්ථො, තුණ්හීභූතා සයාමා’’ති වත්වා ආගමනකම්මස්ස නිප්ඵත්තිං ඤත්වා තං රත්තිං තාය සද්ධිං වසිත්වා ‘‘භද්දෙ, අහං සිවිරට්ඨං ගන්ත්වා මනාපාය භරියාය ලද්ධභාවං සිවිරඤ්ඤො දෙවියා ච ආරොචෙස්සාමී’’ති ගමනං අනුජානාපෙතුං ආහ –

631.

‘‘හන්ද ඛො මං අනුජානාහි, රත්තියො සත්තමත්තියො;
යාවාහං සිවිරාජස්ස, ආරොචෙමි මහෙසිනො;
ලද්ධො ච මෙ ආවසථො, සාළිකාය උපන්තික’’න්ති.

තත්ථ **මහෙසිනොති** මහෙසියා වස්ස. **ආවසථොති** වසනට්ඨානං. **උපන්තිකන්ති** අථ නෙ ‘‘එථ තස්සා සන්තිකං ගච්ඡාමා’’ති වත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ ඉධානෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන තං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, යාව මමාගමනං, තාව මා උක්කණ්ඨීති.

තං සුත්වා සාළිකා තෙන වියොගං අනිච්ඡමානාපි තස්ස වචනං පටික්ඛිපිතුං අසක්කොන්තී අනන්තරං ගාථමාහ –

632.

‘‘හන්ද ඛො තං අනුජානාමි, රත්තියො සත්තමත්තියො;
සචෙ ත්වං සත්තරත්තෙන, නාගච්ඡසි මමන්තිකෙ;
මඤ්ඤෙ ඔක්කන්තසත්තං මං, මතාය ආගමිස්සසී’’ති.

තත්ථ **මඤ්ඤෙ ඔක්කන්තසත්තං මන්ති** එවං සන්තෙ අහං මං අපගතජීවිතං සල්ලක්ඛෙමි. සො ත්වං අට්ඨමෙ දිවසෙ අනාගච්ඡන්තො මයි මතාය ආගමිස්සසි, තස්මා මා පපඤ්චං අකාසීති.

ඉතරොපි ‘‘භද්දෙ, කිං වදෙසි, මය්හම්පි අට්ඨමෙ දිවසෙ තං අපස්සන්තස්ස කුතො ජීවිත’’න්ති වාචාය වත්වා හදයෙන පන ‘‘ජීව වා ත්වං මර වා, කිං තයා මය්හ’’න්ති චින්තෙත්වා උට්ඨාය ථොකං සිවිරට්ඨාභිමුඛො ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා මිථිලං ගන්ත්වා පණ්ඩිතස්ස අංසකූටෙ ඔතරිත්වා මහාසත්තෙන පන තාය සඤ්ඤාය උපරිපාසාදං ආරොපෙත්වා පුට්ඨො සබ්බං තං පවත්තිං පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසි. සොපිස්ස පුරිමනයෙනෙව සබ්බං සක්කාරමකාසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

633.

‘‘තතො ච ඛො සො ගන්ත්වාන, මාඨරො සුවපණ්ඩිතො;

මහොසධස්ස අක්ඛාසි, සාළිකාවචනං ඉද’’න්ති.

තත්ථ **සාළිකාවචනං ඉදන්ති** ඉදං සාළිකාය වචනන්ති සබ්බං විත්ථාරෙත්වා කථෙසීති.

සුවඛණ්ඩං නිට්ඨිතං.

මහාඋමඞ්ගකණ්ඩං

තං සුත්වා මහාසත්තො චින්තෙසි ‘‘රාජා මම අනිච්ඡමානස්සෙව ගමිස්සති, ගන්ත්වා ච පන මහාවිනාසං පාපුණිස්සති. අථ මය්හං ‘එවරූපස්ස නාම යසදායකස්ස රඤ්ඤො වචනං හදයෙ කත්වා තස්ස සඞ්ගහං නාකාසී’ති ගරහාපි උප්පජ්ජිස්සති, මාදිසෙ පණ්ඩිතෙ විජ්ජමානෙ කිංකාරණා එස නස්සිස්සති, අහං රඤ්ඤො පුරෙතරමෙව ගන්ත්වා චූළනිං දිස්වා සුවිභත්තං කත්වා විදෙහරඤ්ඤො නිවාසත්ථාය නගරං මාපෙත්වා ගාවුතමත්තං ඛුද්දකඋමඞ්ගං, අඩ්ඪයොජනිකඤ්ච මහාඋමඞ්ගං, කාරෙත්වා චූළනිරඤ්ඤො ධීතරං අභිසිඤ්චිත්වා අම්හාකං රඤ්ඤොපාදපරිචාරිකං කත්වා අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛෙහි බලෙහි එකසතරාජූසු පරිවාරෙත්වා ඨිතෙස්වෙව අම්හාකං රාජානං රාහුමුඛතො චන්දං විය මොචෙත්වා ආදායාගමනං නාම මම භාරො’’ති. තස්සෙවං චින්තෙන්තස්ස සරීරෙ පීති උප්පජ්ජි. සො පීතිවෙගෙන උදානං උදානෙන්තො ඉමං උපඩ්ඪගාථමාහ –

634.

‘‘යස්සෙව ඝරෙ භුඤ්ජෙය්‍ය භොගං, තස්සෙව අත්ථං පුරිසො චරෙය්‍යා’’ති.

තස්සත්ථො – යස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ පුරිසො මහන්තං ඉස්සරියං ලභිත්වා භොගං භුඤ්ජෙය්‍ය, අක්කොසන්තස්සපි පහරන්තස්සපි ගලෙ ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪන්තස්සපි තස්සෙව අත්ථං හිතං වුඩ්ඪිං පණ්ඩිතො කායද්වාරාදීහි තීහි ද්වාරෙහි චරෙය්‍ය. න හි මිත්තදුබ්භිකම්මං පණ්ඩිතෙහි කාතබ්බන්ති.

ඉති චින්තෙත්වා සො න්හත්වා අලඞ්කරිත්වා මහන්තෙන යසෙන රාජකුලං ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො ආහ – ‘‘කිං, දෙව, ගච්ඡිස්සථ උත්තරපඤ්චාලනගර’’න්ති? ‘‘ආම, තාත, පඤ්චාලචන්දිං අලභන්තස්ස මම කිං රජ්ජෙන, මා මං පරිච්චජි, මයා සද්ධිංයෙව එහි. තත්ථ අම්හාකං ගතකාරණා ද්වෙ අත්ථා නිප්ඵජ්ජිස්සන්ති, ඉත්ථිරතනඤ්ච ලච්ඡාමි, රඤ්ඤා ච මෙ සද්ධිං මෙත්ති පතිට්ඨහිස්සතී’’ති. අථ නං පණ්ඩිතො ‘‘තෙන හි, දෙව, අහං පුරෙ ගන්ත්වා තුම්හාකං නිවෙසනානි මාපෙස්සාමි, තුම්හෙ මයා පහිතසාසනෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වදන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

‘‘හන්දාහං ගච්ඡාමි පුරෙ ජනින්ද, පඤ්චාලරාජස්ස පුරං සුරම්මං;
නිවෙසනානි මාපෙතුං, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො.

635.
‘‘නිවෙසනානි මාපෙත්වා, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො;
යදා තෙ පහිණෙය්‍යාමි, තදා එය්‍යාසි ඛත්තියා’’ති.

තත්ථ **වෙදෙහස්සාති** තව විදෙහරාජස්ස. **එය්‍යාසීති** ආගච්ඡෙය්‍යාසීති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘න කිර මං පණ්ඩිතො පරිච්චජතී’’ති හට්ඨතුට්ඨො හුත්වා ආහ – ‘‘තාත, තව පුරෙ ගච්ඡන්තස්ස කිං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති? ‘‘බලවාහනං, දෙවා’’ති. ‘‘යත්තකං ඉච්ඡසි, තත්තකං ගණ්හ, තාතා’’ති. ‘‘චත්තාරි බන්ධනාගාරානි විවරාපෙත්වා චොරානං සඞ්ඛලිකබන්ධනානි භින්දාපෙත්වා තෙපි මයා සද්ධිං පෙසෙථ දෙවා’’ති. ‘‘යථාරුචි කරොහි, තාතා’’ති. මහාසත්තො බන්ධනාගාරද්වාරානි විවරාපෙත්වා සූරෙ මහායොධෙ ගතට්ඨානෙ කම්මං නිප්ඵාදෙතුං සමත්ථෙ නීහරාපෙත්වා ‘‘මං උපට්ඨහථා’’ති වත්වා තෙසං සක්කාරං කාරෙත්වා වඩ්ඪකිකම්මාරචම්මකාරඉට්ඨකපාසාණකාරචිත්තකාරාදයො නානාසිප්පකුසලා අට්ඨාරස සෙනියො ආදාය වාසිඵරසුකුද්දාලඛණිත්තිආදීනි බහූනි උපකරණානි ගාහාපෙත්වා මහාබලකායපරිවුතො නගරා නික්ඛමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

636.
‘‘තතො ච පායාසි පුරෙ මහොසධො, පඤ්චාලරාජස්ස පුරං සුරම්මං;
නිවෙසනානි මාපෙතුං, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො’’ති.

මහාසත්තොපි ගච්ඡන්තො යොජනන්තරෙ යොජනන්තරෙ එකෙකං ගාමං නිවෙසෙත්වා එකෙකං අමච්චං ‘‘තුම්හෙ රඤ්ඤො පඤ්චාලචන්දිං ගහෙත්වා නිවත්තනකාලෙ හත්ථිඅස්සරථෙ කප්පෙත්වා රාජානං ආදාය පච්චාමිත්තෙ පටිබාහන්තා ඛිප්පං මිථිලං පාපෙය්‍යාථා’’ති වත්වා ඨපෙසි.

ගඞ්ගාතීරං පන පත්වා ආනන්දකුමාරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ආනන්ද, ත්වං තීණි වඩ්ඪකිසතානි ආදාය උද්ධංගඞ්ගං ගන්ත්වා සාරදාරූනි ගාහාපෙත්වා තිසතමත්තා නාවා මාපෙත්වා නගරස්සත්ථාය තත්ථෙව තච්ඡාපෙත්වා සල්ලහුකානං දාරූනං නාවාය පූරාපෙත්වා ඛිප්පං ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති පෙසෙසි. සයං පන නාවාය ගඞ්ගං තරිත්වා ඔතිණ්ණට්ඨානතො පට්ඨාය පදසඤ්ඤායෙව ගණෙත්වා ‘‘ඉදං අඩ්ඪයොජනට්ඨානං, එත්ථ මහාඋමඞ්ගො භවිස්සති, ඉමස්මිං ඨානෙ රඤ්ඤො නිවෙසනනගරං භවිස්සති, ඉතො පට්ඨාය යාව රාජගෙහා ගාවුතමත්තෙ ඨානෙ ජඞ්ඝඋමඞ්ගො භවිස්සතී’’ති පරිච්ඡින්දිත්වා නගරං පාවිසි. චූළනිරාජා බොධිසත්තස්ස ආගමනං සුත්වා ‘‘ඉදානි මෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සති, පච්චාමිත්තානං පිට්ඨිං පස්සිස්සාමි, ඉමස්මිං ආගතෙ වෙදෙහොපි න චිරස්සෙව ආගමිස්සති, අථ නෙ උභොපි මාරෙත්වා සකලජම්බුදීපතලෙ එකරජ්ජං කරිස්සාමී’’ති පරමතුට්ඨිං පත්තො අහොසි. සකලනගරං සඞ්ඛුභි ‘‘එස කිර මහොසධපණ්ඩිතො, ඉමිනා කිර එකසතරාජානො ලෙඩ්ඩුනා කාකා විය පලාපිතා’’ති.

මහාසත්තො නාගරෙසු අත්තනො රූපසම්පත්තිං පස්සන්තෙසුයෙව රාජද්වාරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො පටිවෙදෙත්වා ‘‘පවිසතූ’’ති වුත්තෙ පවිසිත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං රාජා පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘තාත, රාජා කදා ආගමිස්සතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘මයා පෙසිතකාලෙ, දෙවා’’ති. ‘‘ත්වං පන කිමත්ථං ආගතොසී’’ති. ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො නිවෙසනං මාපෙතුං, දෙවා’’ති. ‘‘සාධු, තාතා’’ති. අථස්ස සෙනාය පරිබ්බයං දාපෙත්වා මහාසත්තස්ස මහන්තං සක්කාරං කාරෙත්වා නිවෙසනගෙහං දාපෙත්වා ‘‘තාත, යාව තෙ රාජා නාගච්ඡති, තාව අනුක්කණ්ඨමානො අම්හාකම්පි කත්තබ්බයුත්තකං කරොන්තොව වසාහි ත්ව’’න්ති ආහ. සො කිර රාජනිවෙසනං අභිරූහන්තොව මහාසොපානපාදමූලෙ ඨත්වා ‘‘ඉධ ජඞ්ඝඋමඞ්ගද්වාරං භවිස්සතී’’ති සල්ලක්ඛෙසි. අථස්ස එතදහොසි ‘‘රාජා ‘අම්හාකම්පි කත්තබ්බයුත්තකං කරොහී’ති වදති, උමඞ්ගෙ ඛණියමානෙ යථා ඉදං සොපානං න ඔසක්කති, තථා කාතුං වට්ටතී’’ති. අථ රාජානං එවමාහ – ‘‘දෙව, අහං පවිසන්තො සොපානපාදමූලෙ ඨත්වා නවකම්මං ඔලොකෙන්තො මහාසොපානෙ දොසං පස්සිං. සචෙ තෙ රුච්චති, අහං දාරූනි ලභන්තො මනාපං කත්වා අත්ථරෙය්‍යා’’න්ති. ‘‘සාධු, පණ්ඩිත, අත්ථරාහී’’ති. සො ‘‘ඉධ උමඞ්ගද්වාරං භවිස්සතී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා තං පොරාණසොපානං හරිත්වා යත්ථ උමඞ්ගද්වාරං භවිස්සති, තත්ථ පංසූනො අපතනත්ථාය ඵලකසන්ථාරං කාරෙත්වා යථා සොපානං න ඔසක්කති, එවං නිච්චලං කත්වා සොපානං අත්ථරි. රාජා තං කාරණං අජානන්තො ‘‘මම සිනෙහෙන කරොතී’’ති මඤ්ඤි.

එවං තං දිවසං තෙනෙව නවකම්මෙන වීතිනාමෙත්වා පුනදිවසෙ රාජානං ආහ – ‘‘දෙව, සචෙ අම්හාකං රඤ්ඤො වසනට්ඨානං ජානෙය්‍යාම, මනාපං කත්වා පටිජග්ගෙය්‍යාමා’’ති. සාධු, පණ්ඩිත, ඨපෙත්වා මම

නිවෙසනං සකලනගරෙ යං නිවෙසනං ඉච්ඡසි, තං ගණ්හාති. මහාරාජ, මයං ආගන්තුකා, තුම්හාකං බහූ වල්ලභා යොධා, තෙ අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු ගය්හමානෙසු අම්හෙහි සද්ධිං කලහං කරිස්සන්ති. ‘‘තදා, දෙව, තෙහි සද්ධිං මයං කිං කරිස්සාමා’’ති? ‘‘තෙසං වචනං මා ගණ්හ. යං ඉච්ඡසි, තං ඨානමෙව ගණ්හාපෙහී’’ති. ‘‘දෙව, තෙ පුනප්පුනං ආගන්ත්වා තුම්හාකං කථෙස්සන්ති, තෙන තුම්හාකං චිත්තසුඛං න ලභිස්සති. සචෙ පන ඉච්ඡෙය්‍යාථ, යාව මයං නිවෙසනානි ගණ්හාම, තාව අම්හාකංයෙව මනුස්සා දොවාරිකා අස්සු. තතො තෙ ද්වාරං අලභිත්වා නාගමිස්සන්ති. එවං සන්තෙ තුම්හාකම්පි චිත්තසුඛං ලභිස්සතී’’ති. රාජා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි.

මහාසත්තො සොපානපාදමූලෙ සොපානසීසෙ මහාද්වාරෙති සබ්බත්ථ අත්තනො මනුස්සෙයෙව ඨපෙත්වා ‘‘කස්සචි පවිසිතුං මා අදත්ථා’’ති වත්වා අථ රඤ්ඤො මාතු නිවෙසනං ගන්ත්වා ‘‘භින්දනාකාරං දස්සෙථා’’ති මනුස්සෙ ආණාපෙසි. තෙ ද්වාරකොට්ඨකාලින්දතො පට්ඨාය ඉට්ඨකා ච මත්තිකා ච අපනෙතුං ආරභිංසු. රාජමාතා තං පවත්තිං සුත්වා ආගන්ත්වා ‘‘කිස්ස, තාතා, මම ගෙහං භින්දථා’’ති ආහ. ‘‘මහොසධපණ්ඩිතො භින්දාපෙත්වා අත්තනො රඤ්ඤො නිවෙසනං කාතුකාමො’’ති. ‘‘යදි එවං ඉධෙව වසථා’’ති. ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො මහන්තං බලවාහනං, ඉදං නප්පහොති, අඤ්ඤං මහන්තං ගෙහං කරිස්සාමා’’ති. ‘‘තුම්හෙ මං න ජානාථ, අහං රාජමාතා, ඉදානි පුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ජානිස්සාමී’’ති. ‘‘මයං රඤ්ඤො වචනෙන භින්දාම, සක්කොන්තී වාරෙහී’’ති. සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘ඉදානි වො කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති රාජද්වාරං අගමාසි. අථ නං ‘‘මා පවිසා’’ති දොවාරිකා වාරයිංසු. ‘‘අහං රාජමාතා’’ති. ‘‘න මයං තං ජානාම, මයං රඤ්ඤා ‘කස්සචි පවිසිතුං මා අදත්ථා’ති ආණත්තා, ගච්ඡ ත්ව’’න්ති. සා ගෙහගහණං අපස්සන්තී නිවත්තිත්වා අත්තනො නිවෙසනං ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. අථ නං එකො පුරිසො ‘‘කිං ඉධ කරොසි, ගච්ඡසි, න ගච්ඡසී’’ති ගීවාය ගහෙත්වා භූමියං පාතෙසි.

සා චින්තෙසි ‘‘අද්ධා ඉමෙ රඤ්ඤො ආණත්තා භවිස්සන්ති, ඉතරථා එවං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති, පණ්ඩිතස්සෙව සන්තිකං ගච්ඡිස්සාමී’’ති. සා ගන්ත්වා ‘‘තාත මහොසධ, කස්මා මම නිවෙසනං භින්දාපෙසී’’ති ආහ. සො තාය සද්ධිං න කථෙසි, සන්තිකෙ ඨිතො පුරිසො පනස්ස ‘‘දෙවි, කිං කථෙසී’’ති ආහ. ‘‘තාත, මහොසධපණ්ඩිතො කස්මා මම ගෙහං භින්දාපෙතී’’ති? ‘‘වෙදෙහරඤ්ඤො වසනට්ඨානං කාතු’’න්ති. ‘‘කිං, තාත, එවං මහන්තෙ නගරෙ අඤ්ඤත්ථ නිවෙසනට්ඨානං න ලබ්භතී’’ති මඤ්ඤති. ‘‘ඉමං සතසහස්සං ලඤ්ජං ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථ ගෙහං කාරෙතූ’’ති. ‘‘සාධු, දෙවි, තුම්හාකං ගෙහං විස්සජ්ජාපෙස්සාමි, ලඤ්ජස්ස ගහිතභාවං මා කස්සචි කථයිත්ථ. මා නො අඤ්ඤෙපි ලඤ්ජං දත්වා ගෙහානි විස්සජ්ජාපෙතුකාමා අහෙසු’’න්ති. සාධු, තාත, ‘‘රඤ්ඤො මාතා ලඤ්ජං අදාසී’’ති මය්හම්පි ලජ්ජනකමෙව, තස්මා න කස්සචි කථෙස්සාමීති. සො ‘‘සාධූ’’ති තස්සා

සන්තිකා සතසහස්සං ගහෙත්වා ගෙහං විස්සජ්ජාපෙත්වා කෙවට්ටස්ස ගෙහං අගමාසි. සොපි ද්වාරං ගන්ත්වා වෙළුපෙසිකාහි පිට්ඨිචම්මුප්පාටනං ලභිත්වා ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තො පුන ගෙහං ගන්ත්වා සතසහස්සමෙව අදාසි. එතෙනුපායෙන සකලනගරෙ ගෙහට්ඨානං ගණ්හන්තෙන ලඤ්ජං ගහෙත්වා ලද්ධකහාපණානඤ්ඤෙව නව කොටියො ජාතා.

මහාසත්තො සකලනගරං විචරිත්වා රාජකුලං අගමාසි. අථ නං රාජා පුච්ඡි ''කිං, පණ්ඩිත, ලද්ධං තෙ වසනට්ඨාන''න්ති? ''මහාරාජ, අදෙන්තා නාම නත්ථි, අපිච ඛො පන ගෙහෙසු ගය්හමානෙසු කිලමන්ති. තෙසං පියවිප්පයොගං කාතුං අම්හාකං අයුත්තං. බහිනගරෙ ගාවුතමත්තෙ ඨානෙ ගඞ්ගාය ච නගරස්ස ච අන්තරෙ අසුකට්ඨානෙ අම්හාකං රඤ්ඤො වසනනගරං කරිස්සාමී''ති. තං සුත්වා රාජා ''අන්තොනගරෙ යුජ්ඣිතුම්පි දුක්ඛං, නෙව සකසෙනා, න පරසෙනා ඤාතුං සක්කා. බහිනගරෙ පන සුඛං යුද්ධං කාතුං, තස්මා බහිනගරෙයෙව තෙ කොට්ටෙත්වා මාරෙස්සාමා''ති තුස්සිත්වා ''සාධු, පණ්ඩිත, තයා සල්ලක්ඛිතට්ඨානෙයෙව කාරෙහී''ති ආහ. ''මහාරාජ, අහං කාරෙස්සාමි, තුම්හාකං පන මනුස්සෙහි දාරුපණ්ණාදීනං අත්ථාය අම්හාකං නවකම්මට්ඨානං නාගන්තබ්බං. ආගච්ඡන්තා හි කලහං කරිස්සන්ති, තෙනෙව තුම්හාකඤ්ච අම්හාකඤ්ච චිත්තසුඛං න භවිස්සතී''ති. ''සාධු, පණ්ඩිත, තෙන පස්සෙන නිසඤ්චාරං කාරෙහී''ති. ''දෙව, අම්හාකං හත්ථී උදකාභිරතා උදකෙයෙව කීළිස්සන්ති. උදකෙ ආවිලෙ ජාතෙ 'මහොසධස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය පසන්නං උදකං පාතුං න ලභාමා'ති සබ්බෙ නාගරා කුජ්ඣිස්සන්ති, තම්පි සහිතබ්බ''න්ති. රාජා ''විස්සත්ථා තුම්හාකං හත්ථී කීළන්තූ''ති වත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''යො ඉතො නික්ඛමිත්වා මහොසධස්ස නගරමාපිතට්ඨානං ගච්ඡති, තස්ස සහස්සදණ්ඩො''ති.

මහාසත්තො රාජානං වන්දිත්වා අත්තනො පරිසං ආදාය නික්ඛමිත්වා යථාපරිච්ඡින්නට්ඨානෙ නගරං මාපෙතුං ආරභි. පාරගඞ්ගාය වග්ගුලිං නාම ගාමං කාරෙත්වා හත්ථිඅස්සරථවාහනඤ්චෙව ගොබලිබද්දඤ්ච තත්ථ ඨපෙත්වා නගරකරණං විචාරෙන්තො ''එත්තකා ඉදං කරොන්තූ''ති සබ්බකම්මානි විභජිත්වා උමඞ්ගකම්මං පට්ඨපෙසි. මහාඋමඞ්ගද්වාරං ගඞ්ගාතිත්ථෙ අහොසි. සට්ඨිමත්තානි යොධසතානි මහාඋමඞ්ගං ඛණන්ති. මහන්තෙහි චම්මපසිබ්බකෙහි වාලුකපංසුං හරිත්වා ගඞ්ගාය පාතෙන්ති. පාතිතපාතිතං පංසුං හත්ථී මද්දන්ති, ගඞ්ගා ආළුලා සන්දති. නගරවාසිනො ''මහොසධස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය පසන්නං උදකං පාතුං න ලභාම, ගඞ්ගා ආළුලා සන්දති, කිං නු ඛො එත''න්ති වදන්ති. අථ නෙසං පණ්ඩිතස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසා ආරොචෙන්ති ''මහොසධස්ස කිර හත්ථී උදකං කීළන්තා ගඞ්ගාය කද්දමං කරොන්ති, තෙන ගඞ්ගා ආළුලා සන්දතී''ති.

බොධිසත්තානං අධිප්පායො නාම සමිජ්ඣති, තස්මා උමඞ්ගෙ මූලානි වා ඛාණුකානි වා මරුම්බානි වා පාසාණානි වා සබ්බෙපි භූමියං පවිසිංසු. ජඞ්ඝඋමඞ්ගස්ස ද්වාරං තස්මිංයෙව නගරෙ අහොසි. තීණි පුරිසසතානි ජඞ්ඝඋමඞ්ගං ඛණන්ති, චම්මපසිබ්බකෙහි පංසුංහරිත්වා තස්මිං නගරෙ පාතෙන්ති. පාතිතපාතිතං උදකෙන මද්දාපෙත්වා පාකාරං චිනන්ති, අඤ්ඤානි වා කම්මානි කරොන්ති. මහාඋමඞ්ගස්ස පවිසනද්වාරං නගරෙ අහොසි අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධෙන යන්තයුත්තද්වාරෙන සමන්නාගතං. තඤ්හි එකාය ආණියා අක්කන්තාය පිධීයති, එකාය ආණියා අක්කන්තාය විවරීයති. මහාඋමඞ්ගස්ස ද්වීසු පස්සෙසු ඉට්ඨකාහි චිනිත්වා සුධාකම්මං කාරෙසි, මත්ථකෙ ඵලකෙන ඡන්නං කාරෙත්වා උල්ලොකං මත්තිකාය ලිම්පාපෙත්වා සෙතකම්මං කාරෙත්වා චිත්තකම්මං කාරෙසි. සබ්බානි පනෙත්ථ අසීති මහාද්වාරානි චතුසට්ඨි චූළද්වාරානි අහෙසුං, සබ්බානි යන්තයුත්තානෙව. එකාය ආණියා අක්කන්තාය සබ්බානෙව පිධීයන්ති, එකාය ආණියා අක්කන්තාය සබ්බානෙව විවරීයන්ති. ද්වීසු පස්සෙසු අනෙකසතදීපාලයා අහෙසුං, තෙපි යන්තයුත්තායෙව. එකස්මිං විවරියමානෙ සබ්බෙ විවරීයන්ති, එකස්මිං පිධීයමානෙ සබ්බෙ පිධීයන්ති. ද්වීසු පස්සෙසු එකසතානං ඛත්තියානං එකසතසයනගබ්භා අහෙසුං. එකෙකස්මිං ගබ්භෙ නානාවණ්ණපච්චත්ථරණත්ථතං එකෙකං මහාසයනං සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තං, එකෙකං මහාසයනං නිස්සාය එකෙකං මාතුගාමරූපකං උත්තමරූපධරං පතිට්ඨිතං. තං හත්ථෙන අපරාමසිත්වා ‘‘මනුස්සරූප’’න්ති න සක්කා ඤාතුං, අපිච උමඞ්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු කුසලා චිත්තකාරා නානප්පකාරං චිත්තකම්මං කරිංසු. සක්කවිලාසසිනෙරුසත්තපරිභණ්ඩචක්කවාළසාගරසත්තමහාසර-චතුමහාදීප-හිමවන්ත-අනොතත්තසර-මනොසිලාතල චන්දිමසූරිය-චාතුමහාරාජිකාදිඡකාමාවචරසම්පත්තියොපි සබ්බා උමඞ්ගෙයෙව දස්සයිංසු. භූමියං රජතපට්ටවණ්ණා වාලුකා ඔකිරිංසු, උපරි උල්ලොකපදුමානි දස්සෙසුං. උභොසු පස්සෙසු නානප්පකාරෙ ආපණෙපි දස්සයිංසු. තෙසු තෙසු ඨානෙසු ගන්ධදාමපුප්ඵදාමාදීනි ඔලම්බෙත්වා සුධම්මාදෙවසභං විය උමඞ්ගං අලඞ්කරිංසු.

තානිපි ඛො තීණි වඩ්ඪකිසතානි තීණි නාවාසතානි බන්ධිත්වා නිට්ඨිතපරිකම්මානං දබ්බසම්භාරානං පූරෙත්වා ගඞ්ගාය ආහරිත්වා පණ්ඩිතස්ස ආරොචෙසුං. තානි සො නගරෙ උපයොගං නෙත්වා ‘‘මයා ආණත්තදිවසෙයෙව ආහරෙය්‍යාථා’’ති වත්වා නාවා පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ ඨපාපෙසි. නගරෙ උදකපරිඛා, කද්දමපරිඛා, සුක්ඛපරිඛාති තිස්සො පරිඛායො කාරෙසි. අට්ඨාරසහත්ථො පාකාරො ගොපුරට්ටාලකො රාජනිවෙසනානි හත්ථිසාලාදයො පොක්ඛරණියොති සබ්බමෙතං නිට්ඨං අගමාසි. ඉති මහාඋමඞ්ගො ජඞ්ඝඋමඞ්ගො නගරන්ති සබ්බමෙතං චතූහි මාසෙහි නිට්ඨිතං. අථ මහාසත්තො චතුමාසච්චයෙන රඤ්ඤො ආගමනත්ථාය දූතං පාහෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

637.

‘‘නිවෙසනානි මාපෙත්වා, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො;
අථස්ස පාහිණී දූතං, වෙදෙහං මිථිලග්ගහං;
එහි දානි මහාරාජ, මාපිතං තෙ නිවෙසන’’න්ති.

තත්ථ **පාහිණීති** පෙසෙසි.

රාජා දූතස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨචිත්තො හුත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නගරා නික්ඛමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

638.

‘‘තතො ච රාජා පායාසි, සෙනාය චතුරඞ්ගියා;
අනන්තවාහනං දට්ඨුං, ඵීතං කපිලියං පුර’’න්ති.

තත්ථ **අනන්තවාහනන්ති** අපරිමිතහත්ථිඅස්සාදිවාහනං. **කපිලියං පුරන්ති** කපිලරට්ඨෙ මාපිතං නගරං.

සො අනුපුබ්බෙන ගන්ත්වා ගඞ්ගාතීරං පාපුණි. අථ නං මහාසත්තො පච්චුග්ගන්ත්වා අත්තනා කතනගරං පවෙසෙසි. සො තත්ථ පාසාදවරගතො නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා ථොකං විස්සමිත්වා සායන්හසමයෙ අත්තනො ආගතභාවං ඤාපෙතුං චූළනිරඤ්ඤො දූතං පෙසෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

639.

‘‘තතො ච ඛො සො ගන්ත්වාන, බ්‍රහ්මදත්තස්ස පාහිණි;
ආගතොස්මි මහාරාජ, තව පාදානි වන්දිතුං.

640.

‘‘දදාහි දානි මෙ භරියං, නාරිං සබ්බඞ්ගසොභිනිං;
සුවණ්ණෙන පටිච්ඡන්නං, දාසීගණපුරක්ඛත’’න්ති.

තත්ථ **වන්දිතුන්ති** වෙදෙහො මහල්ලකො, චූළනිරාජා තස්ස පුත්තනත්තමත්තොපි න හොති, කිලෙසවසෙන මුච්ඡිතො පන හුත්වා ‘‘ජාමාතරෙන නාම සසුරො වන්දනීයො’’ති චින්තෙත්වා තස්ස චිත්තං අජානන්තොව වන්දනසාසනං පහිණි. **දදාහි දානීති** අහං තයා ‘‘ධීතරං දස්සාමී’’ති පක්කොසාපිතො, තං මෙ ඉදානි දෙහීති පහිණි. **සුවණ්ණෙන පටිච්ඡන්නන්ති** සුවණ්ණාලඞ්කාරෙන පටිමණ්ඩිතං.

චූළනිරාජා දූතස්ස වචනං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තො ‘‘ඉදානි මෙ පච්චාමිත්තො කුහිං ගමිස්සති, උභින්නම්පි නෙසං සීසානි ඡින්දිත්වා ජයපානං පිවිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා කෙවලං සොමනස්සං දස්සෙන්තො දූතස්ස සක්කාරං කත්වා අනන්තරං ගාථමාහ –

641.

‘‘ස්වාගතං තෙව වෙදෙහ, අථො තෙ අදුරාගතං;
නක්ඛත්තඤ්ඤෙව පරිපුච්ඡ, අහං කඤ්ඤං දදාමි තෙ;
සුවණ්ණෙන පටිච්ඡන්නං, දාසීගණපුරක්ඛත’’න්ති.

තත්ථ **වෙදෙහාති** වෙදෙහස්ස සාසනං සුත්වා තං පුරතො ඨිතං විය ආලපති. අථ වා ‘‘එවං බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තන්ති වදෙහී’’ති දූතං ආණාපෙන්තො එවමාහ.

තං සුත්වා දූතො වෙදෙහස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙව, මඞ්ගලකිරියාය අනුච්ඡවිකං නක්ඛත්තං කිර ජානාහි, රාජා තෙ ධීතරං දෙතී’’ති ආහ. සො ‘‘අජ්ජෙව නක්ඛත්තං සොභන’’න්ති පුන දූතං පහිණි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

642.

‘‘තතො ච රාජා වෙදෙහො, නක්ඛත්තං පරිපුච්ඡථ;
නක්ඛත්තං පරිපුච්ඡිත්වා, බ්‍රහ්මදත්තස්ස පාහිණි.

643.

‘‘දදාහි දානි මෙ භරියං, නාරිං සබ්බඞ්ගසොභිනිං;
සුවණ්ණෙන පටිච්ඡන්නං, දාසීගණපුරක්ඛත’’න්ති.

චූළනිරාජාපි –

644.

‘‘දදාමි දානි තෙ භරියං, නාරිං සබ්බඞ්ගසොභිනිං;
සුවණ්ණෙන පටිච්ඡන්නං, දාසීගණපුරක්ඛත’’න්ති. –

ඉමං ගාථං වත්වා ‘‘ඉදානි පෙසෙමි, ඉදානි පෙසෙමී’’ති මුසාවාදං කත්වා එකසතරාජූනං සඤ්ඤං අදාසි ‘‘අට්ඨාරසඅක්ඛොභණිසඞ්ඛාය සෙනාය සද්ධිං සබ්බෙ යුද්ධසජ්ජා හුත්වා නික්ඛමන්තු, අජ්ජ උභින්නම්පි පච්චත්ථිකානං සීසානි ඡින්දිත්වා ස්වෙ ජයපානං පිවිස්සාමා’’ති. තෙ සබ්බෙපි නික්ඛමිංසු. සයං නික්ඛන්තො පන මාතරං චලාකදෙවිඤ්ච අග්ගමහෙසිං, නන්දාදෙවිඤ්ච, පුත්තං පඤ්චාලචන්දඤ්ච, ධීතරං පඤ්චාලචන්දිඤ්චාති චත්තාරො ජනෙ ඔරොධෙහි සද්ධිං පාසාදෙ නිවාසාපෙත්වා නික්ඛමි. බොධිසත්තොපි වෙදෙහරඤ්ඤො චෙව තෙන සද්ධිං ආගතසෙනාය ච මහන්තං සක්කාරං කාරෙසි. කෙචි මනුස්සා සුරං පිවන්ති, කෙචි මච්ඡමංසාදීනි ඛාදන්ති, කෙචි දූරමග්ගා ආගතත්තා කිලන්තා සයන්ති. විදෙහරාජා පන සෙනකාදයො චත්තාරො පණ්ඩිතෙ ගහෙත්වා අමච්චගණපරිවුතො අලඞ්කතමහාතලෙ නිසීදි.

චූළනිරාජාපි අට්ඨාරසඅක්ඛොහණීසඞ්ඛාය සෙනාය සබ්බං තං නගරං තිසන්තිං චතුසඞ්ඛෙපං පරික්ඛිපිත්වා අනෙකසතසහස්සාහි උක්කාහි ධාරියමානාහි අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙයෙව ගහණසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි. තං ඤත්වා මහාසත්තො අත්තනො යොධානං තීණි සතානි පෙසෙසි ''තුම්හෙ ජඞ්ඝඋමඞ්ගෙන ගන්ත්වා රඤ්ඤො මාතරඤ්ච අග්ගමහෙසිඤ්ච පුත්තඤ්ච ධීතරඤ්ච ජඞ්ඝඋමඞ්ගෙන ආනෙත්වා මහාඋමඞ්ගෙන නෙත්වා උමඞ්ගද්වාරතො බහි අකත්වා අන්තොඋමඞ්ගෙයෙව ඨපෙත්වා යාව අම්හාකං ආගමනා රක්ඛන්තා තත්ථ ඨත්වා අම්හාකං ආගමනකාලෙ උමඞ්ගා නීහරිත්වා උමඞ්ගද්වාරෙ මහාවිසාලමාළකෙ ඨපෙථා''ති. තෙ තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ජඞ්ඝඋමඞ්ගෙන ගන්ත්වා සොපානපාදමූලෙ ඵලකසන්ථරණං උග්ඝාටෙත්වා සොපානපාදමූලෙ සොපානසීසෙ මහාතලෙති එත්තකෙ ඨානෙ ආරක්ඛමනුස්සෙ ච ඛුජ්ජාදිපරිචාරිකායො ච හත්ථපාදෙසු බන්ධිත්වා මුඛඤ්ච පිදහිත්වා තත්ථ තත්ථ පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ ඨපෙත්වා රඤ්ඤො පටියත්තං ඛාදනීයභොජනීයං කිඤ්චි ඛාදිත්වා කිඤ්චි භින්දිත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං කත්වා අපරිභොගං කත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා උපරිපාසාදං අභිරුහිංසු. තදා චලාකදෙවී නන්දාදෙවිඤ්ච රාජපුත්තඤ්ච රාජධීතරඤ්ච ගහෙත්වා ''කො ජානාති, කිං භවිස්සතී''ති මඤ්ඤමානා අත්තනා සද්ධිං එකසයනෙයෙව සයාපෙසි. තෙ යොධා ගබ්භද්වාරෙ ඨත්වා පක්කොසිංසු. සා නික්ඛමිත්වා ''කිං, තාතා''ති ආහ. ''දෙවි, අම්හාකං රාජා වෙදෙහඤ්ච මහොසධඤ්ච ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා සකලජම්බුදීපෙ එකරජ්ජං කත්වා එකසතරාජපරිවුතො මහන්තෙන යසෙන අජ්ජ මහාජයපානං පිවන්තො තුම්හෙ චත්තාරොපි ජනෙ ගහෙත්වා ආනෙහී''ති අම්හෙ පහිණීති.

තෙපි තෙසං වචනං සද්දහිත්වා පාසාදා ඔතරිත්වා සොපානපාදමූලං අගමිංසු. අථ නෙ ගහෙත්වා ජඞ්ඝඋමඞ්ගං පවිසිංසු. තෙ ආහංසු ''මයං එත්තකං කාලං ඉධ වසන්තා ඉමං වීථිං න ඔතිණ්ණපුබ්බා''ති. ''දෙවි, ඉමං වීථිං න සබ්බදා ඔතරන්ති, මඞ්ගලවීථි නාමෙසා, අජ්ජ මඞ්ගලදිවසභාවෙන රාජා ඉමිනා මග්ගෙන ආනෙතුං ආණාපෙසී''ති. තෙ තෙසං වචනං සද්දහිංසු. අථෙකච්චෙ තෙ චත්තාරො ගහෙත්වා ගච්ඡිංසු. එකච්චෙ නිවත්තිත්වා රාජනිවෙසනෙ රතනගබ්භෙ විවරිත්වා යථිච්ඡිතං රතනසාරං ගහෙත්වා ආගමිංසු. ඉතරෙපි චත්තාරො ඛත්තියා පුරතො මහාඋමඞ්ගං පත්වා අලඞ්කතදෙවසභං විය උමඞ්ගං දිස්වා ''රඤ්ඤො අත්ථාය සජ්ජිත''න්ති සඤ්ඤං කරිංසු. අථ නෙ ගඞ්ගාය අවිදූරට්ඨානං නෙත්වා අන්තොඋමඞ්ගෙයෙව අලඞ්කතගබ්භෙ නිසීදාපෙත්වා එකච්චෙ ආරක්ඛං ගහෙත්වා අච්ඡිංසු. එකච්චෙ තෙසං ආනීතභාවං ඤාපෙතුං ගන්ත්වා බොධිසත්තස්ස ආරොචෙසුං. සො තෙසං කථං සුත්වා ''ඉදානි මෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සතී''ති සොමනස්සජාතො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. රාජාපි කිලෙසාතුරතාය ''ඉදානි මෙ ධීතරං පෙසෙස්සති, ඉදානි මෙ ධීතරං පෙසෙස්සතී''ති පල්ලඞ්කතො

උට්ඨාය වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො අනෙකෙහි උක්කාසතසහස්සෙහි එකොභාසං ජාතං නගරං මහතියා සෙනාය පරිවුතං දිස්වා ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතො ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං මන්තෙන්තො ගාථමාහ –

645.

‘‘හත්ථී අස්සා රථා පත්තී, සෙනා තිට්ඨන්ති වම්මිතා;
උක්කා පදිත්තා ඣායන්ති, කිං නු මඤ්ඤන්ති පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **කිං නු මඤ්ඤන්තීති** චූළනිරාජා අම්හාකං තුට්ඨො, උදාහු කුද්ධො, කිං නු පණ්ඩිතා මඤ්ඤන්තීති පුච්ඡි.

තං සුත්වා සෙනකො ආහ – ‘‘මා චින්තයිත්ථ, මහාරාජ, අතිබහූ උක්කා පඤ්ඤායන්ති, රාජා තුම්හාකං දාතුං ධීතරං ගහෙත්වා එති මඤ්ඤෙ’’ති. පුක්කුසොපි ‘‘තුම්හාකං ආගන්තුකසක්කාරං කාතුං ආරක්ඛං ගහෙත්වා ඨිතො භවිස්සතී’’ති ආහ. එවං තෙසං යං යං රුච්චති, තං තං කථයිංසු. රාජා පන ‘‘අසුකට්ඨානෙ සෙනා තිට්ඨන්තු, අසුකට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගණ්හථ, අප්පමත්තා හොථා’’ති වදන්තානං සද්දං සුත්වා ඔලොකෙන්තො සන්නද්ධපඤ්චාවුධං සෙනං පස්සිත්වා මරණභයභීතො හුත්වා මහාසත්තස්ස කථං පච්චාසීසන්තො ඉතරං ගාථමාහ –

646.

‘‘හත්ථී අස්සා රථා පත්තී, සෙනා තිට්ඨන්ති වම්මිතා;
උක්කා පදිත්තා ඣායන්ති, කිං නු කාහන්ති පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **කිං නු කාහන්ති පණ්ඩිතාති** පණ්ඩිත, කිං නාම චින්තෙසි, ඉමා සෙනා අම්හාකං කිං කරිස්සන්තීති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘ඉමං අන්ධබාලං ථොකං සන්තාසෙත්වා පච්ඡා මම පඤ්ඤාබලං දස්සෙත්වා අස්සාසෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

647.

‘‘රක්ඛති තං මහාරාජ, චූළනෙය්‍යො මහබ්බලො;
පදුට්ඨො බ්‍රහ්මදත්තෙන, පාතො තං ඝාතයිස්සතී’’ති.

තං සුත්වා සබ්බෙ මරණභයතජ්ජිතා ජාතා. රඤ්ඤො කණ්ඨො සුස්සි මුඛෙ ඛෙළො පරිඡිජ්ජි, සරීරෙ දාහො උප්පජ්ජි. සො මරණභයභීතො පරිදෙවන්තො ද්වෙ ගාථා ආහ –

648.

‘‘උබ්බෙධති මෙ හදයං, මුඛඤ්ච පරිසුස්සති;
නිබ්බුතිං නාධිගච්ඡාමි, අග්ගිදඩ්ඪොව ආතපෙ.

649.

‘‘කම්මාරානං යථා උක්කා, අන්තො ඣායති නො බහි;
එවම්පි හදයං මය්හං, අන්තො ඣායති නො බහී’’ති.

තත්ථ **උබ්බෙධතීති** තාත මහොසධපණ්ඩිත, හදයං මෙ මහාවාතප්පහරිතං විය පල්ලවං කම්පති. **අන්තො ඣායතීති** සො ‘‘උක්කා විය මය්හං හදයමංසං අබ්භන්තරෙ ඣායති, බහි පන න ඣායතී’’ති පරිදෙවති.

මහාසත්තො තස්ස පරිදෙවිතසද්දං සුත්වා ‘‘අයං අන්ධබාලො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මම වචනං න අකාසි, භියྱො නං නිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

650.

‘‘පමත්තො මන්තනාතීතො, භින්නමන්තොසි ඛත්තිය;
ඉදානි ඛො තං තායන්තු, පණ්ඩිතා මන්තිනො ජනා.

651.

‘‘අකත්වාමච්චස්ස වචනං, අත්ථකාමහිතෙසිනො;
අත්තපීතිරතො රාජා, මිගො කූටෙව ඔහිතො.

652.

‘‘යථාපි මච්ඡො බළිසං, වඞ්කං මංසෙන ඡාදිතං;
ආමගිද්ධො න ජානාති, මච්ඡො මරණමත්තනො.

653.

‘‘එවමෙව තුවං රාජ, චූළනෙය්‍යස්ස ධීතරං;
කාමගිද්ධො න ජානාසි, මච්ඡොව මරණමත්තනො.

654.

‘‘සචෙ ගච්ඡසි පඤ්චාලං, ඛිප්පමත්තං ජහිස්සසි;
මිගං පන්ථානුබන්ධංව, මහන්තං භයමෙස්සති.

655.

‘‘අනරියරූපො පුරිසො ජනින්ද, අහීව උච්ඡඞ්ගගතො ඩසෙය්‍ය;
න තෙන මිත්තිං කයිරාථ ධීරො, දුක්ඛො හවෙ කාපුරිසෙන සඞ්ගමො.

656.

‘‘යදෙව ජඤ්ඤා පුරිසං ජනින්ද, සීලවායං බහුස්සුතො;

තෙනෙව මිත්තිං කයිරාථ ධීරො, සුඛො හවෙ සප්පුරිසෙන සඞ්ගමො''ති.

තත්ථ **පමත්තොති** මහාරාජ, ත්වං කාමෙන පමත්තො. **මන්තනාතීතොති** මයා අනාගතභයං දිස්වා පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දිත්වා මන්තිතමන්තනං අතික්කමන්තො. **භින්නමන්තොති** මන්තනාතික්කන්තත්තායෙව භින්නමන්තො, යො වා තෙ සෙනකාදීහි සද්ධිං මන්තො ගහිතො, එසො භින්නොතිපි භින්නමන්තොසි ජාතො. **පණ්ඩිතාති** ඉමෙ සෙනකාදයො චත්තාරො ජනා ඉදානි තං රක්ඛන්තු, පස්සාමි නෙසං බලන්ති දීපෙති. **අකත්වාමච්චස්සාති** මම උත්තමඅමච්චස්ස වචනං අකත්වා. **අත්තපීතිරතොති** අත්තනො කිලෙසපීතියා අභිරතො හුත්වා. **මිගො කූටෙව ඔහිතොති** යථා නාම නිවාපලොභෙන ආගතො මිගො කූටපාසෙ බජ්ඣති, එවං මම වචනං අග්ගහෙත්වා ''පඤ්චාලචන්දිං ලභිස්සාමී''ති කිලෙසලොභෙන ආගන්ත්වා ඉදානි කූටපාසෙ බද්ධො මිගො විය ජාතොසීති.

''යථාපි මච්ඡො''ති ගාථාද්වයං ''තදා මයා අයං උපමා ආහතා''ති දස්සෙතුං වුත්තං. **''සචෙ ගච්ඡසී''**ති ගාථාපි ''න කෙවලං එත්තකමෙව, ඉමම්පි අහං ආහරි''න්ති දස්සෙතුං වුත්තා. **අනරියරූපොති** කෙවට්ටබ්‍රාහ්මණසදිසො අසප්පුරිසජාතිකො නිල්ලජ්ජපුරිසො. **න තෙන මිත්තින්ති** තාදිසෙන සද්ධිං මිත්තිධම්මං න කයිරාථ, ත්වං පන කෙවට්ටෙන සද්ධිං මිත්තිධම්මං කත්වා තස්ස වචනං ගණ්හි. **දුක්ඛොති** එවරූපෙන සද්ධිං සඞ්ගමො නාම එකවාරම්පි කතො ඉධලොකෙපි පරලොකෙපි මහාදුක්ඛාවහනතො දුක්ඛො නාම හොති. **යදෙවාති** යං එව, අයමෙව වා පාඨො. **සුඛොති** ඉධලොකෙපි පරලොකෙපි සුඛොයෙව.

අථ නං ''පුන එවරූපං කරිස්සතී''ති සුට්ඨුතරං නිග්ගණ්හන්තො පුබ්බෙ රඤ්ඤා කථිතකථං ආහරිත්වා දස්සෙන්තො –

657.

''බාලො තුවං එළමූගොසි රාජ, යො උත්තමත්ථානි මයී ලපිත්ථො;
කිමෙවහං නඞ්ගලකොටිවඩ්ඪො, අත්ථානි ජානාමි යථාපි අඤ්ඤෙ.

658.

''ඉමං ගලෙ ගහෙත්වාන, නාසෙථ විජිතා මම;
යො මෙ රතනලාභස්ස, අන්තරායාය භාසතී''ති. –

ඉමා ද්වෙ ගාථා වත්වා ''මහාරාජ, අහං ගහපතිපුත්තො, යථා තව අඤ්ඤෙ සෙනකාදයො පණ්ඩිතා අත්ථානි ජානන්ති, තථා කිමෙව අහං ජානිස්සං, අගොචරො එස මය්හං, ගහපතිසිප්පමෙවාහං ජානාමි, අයං අත්ථො සෙනකාදීනං පණ්ඩිතානං පාකටො හොති, අජ්ජ තෙ

අට්ඨාරසඅක්ඛොහණීසඞ්ඛාය සෙනාය පරිවාරිතස්ස සෙනකාදයො අවස්සයා හොන්තු, මං පන ගීවායං ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪිතුං ආණාපෙසි, ඉදානි මං කස්මා පුච්ඡසී’’ති එවං සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්හි.

තං සුත්වා රාජා චින්තෙසි ‘‘පණ්ඩිතො මයා කථිතදොසමෙව කථෙති. පුබ්බෙව හි ඉදං අනාගතභයං ජානි, තෙන මං අතිවිය නිග්ගණ්හාති, න ඛො පනායං එත්තකං කාලං නික්කම්මකොව අච්ඡිස්සති, අවස්සං ඉමිනා මය්හං සොත්ථිභාවො කතො භවිස්සතී’’ති. අථ නං පරිග්ගණ්හන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

659.

‘‘මහොසධ අතීතෙන, නානුවිජ්ඣන්ති පණ්ඩිතා,
කිං මං අස්සංව සම්බද්ධං, පතොදෙනෙව විජ්ඣසි.

660.

‘‘සචෙ පස්සසි මොක්ඛං වා, ඛෙමං වා පන පස්සසි;
තෙනෙව මං අනුසාස, කිං අතීතෙන විජ්ඣසී’’ති.

තත්ථ **නානුවිජ්ඣන්තීති** අතීතදොසං ගහෙත්වා මුඛසත්තීහි න විජ්ඣන්ති. **අස්සංව සම්බද්ධන්ති** සත්තුසෙනාය පරිවුතත්තා සුට්ඨු බන්ධිත්වා ඨපිතං අස්සං විය කිං මං විජ්ඣසි. **තෙනෙව මන්ති** එවං තෙ මොක්ඛො භවිස්සති, එවං ඛෙමන්ති තෙනෙව සොත්ථිභාවෙන මං අනුසාස අස්සාසෙහි, තඤ්හි ඨපෙත්වා අඤ්ඤං මෙ පටිසරණං නත්ථීති.

අථ නං මහාසත්තො ‘‘අයං රාජා අතිවිය අන්ධබාලො, පුරිසවිසෙසං න ජානාති, ථොකං කිලමෙත්වා පච්ඡා තස්ස අවස්සයො භවිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

661.

‘‘අතීතං මානුසං කම්මං, දුක්කරං දුරභිසම්භවං;
න තං සක්කොමි මොචෙතුං, ත්වං පජානස්සු ඛත්තිය.

662.

‘‘සන්ති වෙහායසා නාගා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
තෙපි ආදාය ගච්ඡෙය්යුං, යස්ස හොන්ති තථාවිධා.

663.

‘‘සන්ති වෙහායසා අස්සා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
තෙපි ආදාය ගච්ඡෙය්යුං, යස්ස හොන්ති තථාවිධා.

664.

‘‘සන්ති වෙහායසා පක්ඛී, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
තෙපි ආදාය ගච්ඡෙය්‍යුං, යස්ස හොන්ති තථාවිධා.

665.

‘‘සන්ති වෙහායසා යක්ඛා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
තෙපි ආදාය ගච්ඡෙය්‍යුං, යස්ස හොන්ති තථාවිධා.

666.

‘‘අතීතං මානුසං කම්මං, දුක්කරං දුරභිසම්භවං;
න තං සක්කොමි මොචෙතුං, අන්තලික්ඛෙන ඛත්තියා’’ති.

තත්ථ **කම්මන්ති** මහාරාජ, ඉදං ඉතො තව මොචනං නාම අතීතං, මනුස්සෙහි කත්තබ්බකම්මං අතීතං. **දුක්කරං දුරභිසම්භවන්ති** නෙව කාතුං, න සම්භවිතුං සක්කා. **න තං සක්කොමීති** අහං තං ඉතො මොචෙතුං න සක්කොමි. **ත්වං පජානස්සු ඛත්තියාති** මහාරාජ, ත්වමෙවෙත්ථ කත්තබ්බං ජානස්සු. **වෙහායසාති** ආකාසෙන ගමනසමත්ථා. **නාගාති** හත්ථිනො. **යස්සාති** යස්ස රඤ්ඤො. **තථාවිධාති** ඡද්දන්තකුලෙ වා උපොසථකුලෙ වා ජාතා නාගා හොන්ති, තං රාජානං තෙ ආදාය ගච්ඡෙය්‍යුං. **අස්සාති** වලාහකඅස්සරාජකුලෙ ජාතා අස්සා. **පක්ඛීති** ගරුළ්හං සන්ධායාහ. **යක්ඛාති** සාතාගිරාදයො යක්ඛා. **අන්තලික්ඛෙනාති** අන්තලික්ඛෙන මොචෙතුං න සක්කොමි, තං ආදාය ආකාසෙන මිථිලං නෙතුං න සක්කොමීති අත්ථො.

රාජා තං සුත්වා අප්පටිභානො නිසීදි. අථ සෙනකො චින්තෙසි ‘‘ඉදානි රඤ්ඤො චෙව අම්හාකඤ්ච ඨපෙත්වා පණ්ඩිතං අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථි, රාජා පනස්ස කථං සුත්වා මරණභයතජ්ජිතො කිඤ්චි වත්තුං න සක්කොති, අහං පණ්ඩිතං යාචිස්සාමී’’ති. සො යාචන්තො ද්වෙ ගාථා අභාසි –

667.

‘‘අතීරදස්සී පුරිසො, මහන්තෙ උදකණ්ණවෙ;
යත්ථ සො ලභතෙ ගාධං, තත්ථ සො වින්දතෙ සුඛං.

668.

‘‘එවං අම්හඤ්ච රඤ්ඤො ච, ත්වං පතිට්ඨා මහොසධ;
ත්වං නොසි මන්තිනං සෙට්ඨො, අම්හෙ දුක්ඛා පමොචයා’’ති.

තත්ථ **අතීරදස්සීති** සමුද්දෙ භින්නනාවො තීරං අපස්සන්තො. **යත්ථාති** ඌමිවෙගබ්භාහතො විචරන්තො යම්හි පදෙසෙ පතිට්ඨං ලභති. **පමොචයාති** පුබ්බෙපි මිථිලං පරිවාරෙත්වා ඨිතකාලෙ තයාව පමොචිතම්හා, ඉදානිපි ත්වමෙව අම්හෙ දුක්ඛා මොචෙහීති යාචි.

අථ නං නිග්ගණ්හන්තො මහාසත්තො ගාථාය අජ්ඣභාසි –

669.

‘‘අතීතං මානුසං කම්මං, දුක්කරං දුරභිසම්භවං;
න තං සක්කොමි මොචෙතුං, ත්වං පජානස්සු සෙනකා’’ති.

තත්ථ **පජානස්සු සෙනකාති** සෙනක, අහං න සක්කොමි, ත්වං පන ඉමං රාජානං ආකාසෙන මිථිලං නෙහීති.

රාජා ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තො මරණභයතජ්ජිතො මහාසත්තෙන සද්ධිං කථෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘කදාචි සෙනකොපි කිඤ්චි උපායං ජානෙය්‍ය, පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති පුච්ඡන්තො ගාථමාහ –

670.

‘‘සුණොහි මෙතං වචනං, පස්ස සෙනං මහබ්භයං;
සෙනකං දානි පුච්ඡාමි, කිං කිච්චං ඉධ මඤ්ඤසී’’ති.

තත්ථ **කිං කිච්චන්ති** කිං කාතබ්බයුත්තකං ඉධ මඤ්ඤසි, මහොසධෙනම්හි පරිච්චත්තො, යදි ත්වං ජානාසි, වදෙහීති.

තං සුත්වා සෙනකො ‘‘මං රාජා උපායං පුච්ඡති, සොභනො වා හොතු මා වා, කථෙස්සාමි එකං උපාය’’න්ති චින්තෙත්වා ගාථමාහ –

671.

‘‘අග්ගිං වා ද්වාරතො දෙම, ගණ්හාමසෙ විකන්තනං;
අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වාන, ඛිප්පං හිස්සාම ජීවිතං;
මා නො රාජා බ්‍රහ්මදත්තො, චිරං දුක්ඛෙන මාරයී’’ති.

තත්ථ **ද්වාරතොති** ද්වාරං පිදහිත්වා තත්ථ අග්ගිං දෙම. **විකන්තනන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤං විකන්තනං සත්ථං ගණ්හාම. **හිස්සාමාති** ජීවිතං ඛිප්පං ජහිස්සාම, අලඞ්කතපාසාදොයෙව නො දාරුචිතකො භවිස්සති.

තං සුත්වා රාජා අනත්තමනො ‘‘අත්තනො පුත්තදාරස්ස එවරූපං චිතකං කරොහී’’ති වත්වා පුක්කුසාදයො පුච්ඡි. තෙපි අත්තනො පතිරූපා බාලකථායෙව කථයිංසු. තෙන වුත්තං –

672.

‘‘සුණොහි මෙතං වචනං, පස්ස සෙනං මහබ්භයං;
පුක්කුසං දානි පුච්ඡාමි, කිං කිච්චං ඉධ මඤ්ඤසි.

673.

‘‘විසං ඛාදිත්වා මීයාම, ඛිප්පං හිස්සාම ජීවිතං;
මා නො රාජා බ්‍රහ්මදත්තො, චිරං දුක්ඛෙන මාරයි.

674.

‘‘සුණොහි මෙතං වචනං, පස්ස සෙනං මහබ්භයං;
කාමින්දං දානි පුච්ඡාමි, කිං කිච්චං ඉධ මඤ්ඤසි.

675.

‘‘රජ්ජුයා බජ්ඣ මීයාම, පපාතා පපතාමසෙ;
මා නො රාජා බ්‍රහ්මදත්තො, චිරං දුක්ඛෙන මාරයි.

676.

‘‘සුණොහි මෙතං වචනං, පස්ස සෙනං මහබ්භයං;
දෙවින්දං දානි පුච්ඡාමි, කිං කිච්චං ඉධ මඤ්ඤසි.

677.

‘‘අග්ගිං වා ද්වාරතො දෙම, ගණ්හාමසෙ විකන්තනං;
අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වාන, ඛිප්පං හිස්සාම ජීවිතං;
න නො සක්කොති මොචෙතුං, සුඛෙනෙව මහොසධො’’ති.

අපිච එතෙසු දෙවින්දො ‘‘අයං රාජා කිං කරොති, අග්ගිම්හි සන්තෙ ඛජ්ජොපනකං ධමති, ඨපෙත්වා මහොසධං අඤ්ඤො ඉධ සොත්ථිභාවං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, අයං තං අපුච්ඡිත්වා අම්හෙ පුච්ඡති, මයං කිං ජානාමා’’ති චින්තෙත්වා අඤ්ඤං උපායං අපස්සන්තො සෙනකෙන කථිතමෙව කථෙත්වා මහාසත්තං වණ්ණෙන්තො ද්වෙ පාදෙ ආහ. තත්‍රායං අධිප්පායො – ‘‘මහාරාජ, මයං සබ්බෙපි පණ්ඩිතමෙව යාචාම. සචෙ පන යාචියමානොපි න නො සක්කොති මොචෙතුං සුඛෙනෙව මහොසධො, අථ සෙනකස්ස වචනං කරිස්සාමා’’ති.

තං සුත්වා රාජා පුබ්බෙ බොධිසත්තස්ස කථිතදොසං සරිත්වා තෙන සද්ධිං කථෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස සුණන්තස්සෙව පරිදෙවන්තො ආහ –

678.

‘‘යථා කදලිනො සාරං, අන්වෙසං නාධිගච්ඡති;
එවං අන්වෙසමානා නං, පඤ්හං නජ්ඣගමාමසෙ.

679.

‘‘යථා සිම්බලිනො සාරං, අන්වෙසං නාධිගච්ඡති;
එවං අන්වෙසමානා නං, පඤ්හං නජ්ඣගමාමසෙ.

680.

‘‘අදෙසෙ වත නො වුට්ඨං, කුඤ්ජරානං වනොදකෙ;
සකාසෙ දුම්මනුස්සානං, බාලානං අවිජානතං.

681.

‘‘උබ්බෙධති මෙ හදයං, මුඛඤ්ච පරිසුස්සති;
නිබ්බුතිං නාධිගච්ඡාමි, අග්ගිදඩ්ඪොව ආතපෙ.

682.

‘‘කම්මාරානං යථා උක්කා, අන්තො ඣායති නො බහි;
එවම්පි හදයං මය්හං, අන්තො ඣායති නො බහී’’ති.

තත්ථ **කදලිනොති** යථා කදලික්ඛන්ධස්ස නිස්සාරත්තා සාරත්ථිකො පුරිසො අන්වෙසන්තොපි තතො සාරං නාධිගච්ඡති, එවං මයං ඉමම්හා දුක්ඛා මුච්චනුපායං පඤ්හං පඤ්ච පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා අන්වෙසමානාපි පඤ්හං නජ්ඣගමාමසෙ. අම්හෙහි පුච්ඡිතං උපායං අජානන්තා අස්සුණන්තා විය ජාතා, මයං තං පඤ්හං නාධිගච්ඡාම. දුතියගාථායපි එසෙව නයො. **කුඤ්ජරානං වනොදකෙති** යථා කුඤ්ජරානං නිරුදකෙ ඨානෙ වුට්ඨං අදෙසෙ වුට්ඨං නාම හොති, තෙ හි තථාරූපෙ නිරුදකෙ වනගහනෙ පදෙසෙ වසන්තා ඛිප්පමෙව පච්චාමිත්තානං වසං ගච්ඡන්ති, එවං අම්හෙහිපි ඉමෙසං දුම්මනුස්සානං බාලානං සන්තිකෙ වසන්තෙහි අදෙසෙ වුට්ඨං. එත්තකෙසු හි පණ්ඩිතෙසු එකොපි මෙ ඉදානි පටිසරණං නත්ථීති නානාවිධෙන විලපති.

තං සුත්වා පණ්ඩිතො ‘‘අයං රාජා අතිවිය කිලමති. සචෙ නං න අස්සාසෙස්සාමි, හදයෙන ඵලිතෙන මරිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා අස්සාසෙසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

683.

‘‘තතො සො පණ්ඩිතො ධීරො, අත්ථදස්සී මහොසධො;
වෙදෙහං දුක්ඛිතං දිස්වා, ඉදං වචනමබ්රවි.

684.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව චන්දිමං.

685.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව සූරියං.

686.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, පඞ්කෙ සන්නංව කුඤ්ජරං.

687.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;

අහං තං මොචයිස්සාමි, පෙළාබද්ධංව පන්නගං.

688.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, පක්ඛිං බද්ධංව පඤ්ජරෙ.

689.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, මච්ඡෙ ජාලගතෙරිව.

690.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
අහං තං මොචයිස්සාමි, සයොග්ගබලවාහනං.

691.

‘‘මා ත්වං භායි මහාරාජ, මා ත්වං භායි රථෙසභ;
පඤ්චාලං වාහයිස්සාමි, කාකසෙනංව ලෙඩ්ඩුනා.

692.

‘‘අදු පඤ්ඤා කිමත්ථියා, අමච්චො වාපි තාදිසො;
යො තං සම්බාධපක්ඛන්දං, දුක්ඛා න පරිමොචයෙ’’ති.

තත්ථ **ඉදන්ති** දවඩාහදඩ්ඪෙ අරඤ්ඤෙ ඝනවස්සං වස්සාපෙන්තො විය නං අස්සාසෙන්තො ඉදං ‘‘මා ත්වං භායි, මහාරාජා’’තිආදිකං වචනං අබ්‍රවි. තත්ථ **සන්නන්ති** ලග්ගං. **පෙළාබද්ධන්ති** පෙළාය අබ්භන්තරගතං සප්පං. **පඤ්චාලන්ති** එතං එවං මහන්තම්පි පඤ්චාලරඤ්ඤො සෙනං. **වාහයිස්සාමීති** පලාපෙස්සාමි. **අදූති** නාමත්ථෙ නිපාතො, පඤ්ඤා නාම කිමත්ථියාති අත්ථො. **අමච්චො වාපි තාදිසොති** තාදිසො පඤ්ඤාය සම්පන්නො අමච්චො වාපි කිමත්ථියො, යො තං එවං මරණසම්බාධප්පත්තං දුක්ඛා න පරිමොචයෙ. මහාරාජ, අහං පයමතරං ආගච්ඡන්තො නාම කිමත්ථං ආගතොති මඤ්ඤසි. මා භායි, අහං තං ඉමම්හා දුක්ඛා මොචයිස්සාමීති අස්සාසෙසි.

සොපි තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘ඉදානි මෙ ජීවිතං ලද්ධ’’න්ති අස්සාසං පටිලභි. බොධිසත්තෙන සීහනාදෙ කතෙ සබ්බෙ ච තුස්සිංසු. අථ නං සෙනකො පුච්ඡි ‘‘පණ්ඩිත, ත්වං සබ්බෙ අම්හෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො කෙනුපායෙන ගමිස්සසී’’ති? ‘‘අලඞ්කතඋමඞ්ගෙන නෙස්සාමි, තුම්හෙ ගමනසජ්ජා හොථා’’ති වත්වා උමඞ්ගද්වාරවිවරණත්ථං යොධෙ ආණාපෙන්තො ගාථමාහ –

693.

‘‘එථ මාණවා උට්ඨෙථ, මුඛං සොධෙථ සන්ධිනො;
වෙදෙහො සහමච්චෙහි, උමඞ්ගෙන ගමිස්සතී’’ති.

තත්ථ **මාණවාති** තරුණාධිවචනං. **මුඛං සොධෙථාති** උමඞ්ගද්වාරං විවරථ. **සන්ධිනොති** සරසන්ධිනො ච ද්වාරං සොධෙථ, එකසතානං සයනගබ්භානං ද්වාරං විවරථ, අනෙකසතානං දීපාලයානං ද්වාරං විවරථාති.

තෙ උට්ඨාය උමඞ්ගද්වාරං විවරිංසු. සකලො උමඞ්ගො එකොභාසො අලඞ්කතදෙවසභා විය විරොචි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

694.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, පණ්ඩිතස්සානුචාරිනො;
උමඞ්ගද්වාරං විවරිංසු, යන්තයුත්තෙ ච අග්ගළෙ’’ති.

තත්ථ **අනුචාරිනොති** වෙයාවච්චකරා. **යන්තයුත්තෙ ච අග්ගළෙති** සුවිසටිකසම්පන්නානි ච ද්වාරකවාටානි.

තෙ උමඞ්ගද්වාරං විවරිත්වා මහාසත්තස්ස ආරොචෙසුං. සො රඤ්ඤො සඤ්ඤමදාසි ‘‘කාලො, දෙව, පාසාදා ඔතරථා’’ති. තං සුත්වා රාජා ඔතරි. අථ සෙනකො සීසතො නාළිපට්ටං අපනෙත්වා සාටකං ඔමුඤ්චිත්වා කච්ඡං දළ්හං බන්ධි. අථ නං මහාසත්තො දිස්වා ‘‘සෙනක, කිං කරොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘පණ්ඩිත, උමඞ්ගෙන ගච්ඡන්තෙහි නාම වෙඨනං මොචෙත්වා කච්ඡං දළ්හං බන්ධිත්වා ගන්තබ්බ’’න්ති. ‘‘සෙනක, ‘උමඞ්ගං පවිසන්තො ඔනමිත්වා ජණ්ණුකෙහි පතිට්ඨාය පවිසිස්සාමී’ති මා සඤ්ඤමකාසි. සචෙ හත්ථිනා ගන්තුකාමොසි, හත්ථිං අභිරුය්හ ගච්ඡාහි. සචෙ අස්සෙන ගන්තුකාමොසි, අස්සං අභිරුය්හ ගච්ඡාහි. උච්චො උමඞ්ගො අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධො විසාලද්වාරො, ත්වං යථාරුචියා අලඞ්කතප්පටියත්තො රඤ්ඤො පුරතො ගච්ඡාහී’’ති ආහ. බොධිසත්තො කිර සෙනකස්ස ගමනං පුරතො විචාරෙත්වා රාජානං මජ්ඣෙ කත්වා සයං පච්ඡතො අහොසි. කිං කාරණා? රාජා අලඞ්කතඋමඞ්ගං ඔලොකෙන්තො මා සණිකං අගමාසීති. උමඞ්ගෙ මහාජනස්ස යාගුභත්තඛාදනීයාදීනි අප්පමාණානි අහෙසුං. තෙ මනුස්සා ඛාදන්තා පිවන්තා උමඞ්ගං ඔලොකෙන්තා ගච්ඡන්ති. මහාසත්තො ‘‘යාථ මහාරාජ, යාථ මහාරාජා’’ති චොදෙන්තො පච්ඡතො යාති. රාජා අලඞ්කතදෙවසභං විය උමඞ්ගං ඔලොකෙන්තො යාති. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

695.

‘‘පුරතො සෙනකො යාති, පච්ඡතො ච මහොසධො;
මජ්ඣෙ ච රාජා වෙදෙහො, අමච්චපරිවාරිතො’’ති.

රඤ්ඤො ආගතභාවං ඤත්වා තෙ මාණවා රාජමාතරඤ්ච දෙවිඤ්ච පුත්තඤ්ච ධීතරඤ්ච උමඞ්ගා නීහරිත්වා මහාවිසාලමාළකෙ ඨපෙසුං. රාජාපි බොධිසත්තෙන සද්ධිං උමඞ්ගා නික්ඛමි. තෙ රාජානඤ්ච පණ්ඩිතඤ්ච දිස්වා ‘‘නිස්සංසයං පරහත්ථං ගතම්හා, අම්හෙ ගහෙත්වා ආගතෙහි පණ්ඩිතස්ස පුරිසෙහි භවිතබ්බ’’න්ති මරණභයතජ්ජිතා මහාවිරවං විරවිංසු. චූළනිරාජාපි කිර වෙදෙහරඤ්ඤො පලායනභයෙන ගඞ්ගාතො ගාවුතමත්තට්ඨානෙ අට්ඨාසි. සො සන්නිසින්නාය රත්තියා තෙසං විරවං සුත්වා ‘‘නන්දාදෙවියා විය සද්දො’’ති වත්තුකාමොපි ‘‘කුහිං නන්දාදෙවිං පස්සිස්සසී’’ති පරිහාසභයෙන න කිඤ්චි ආහ. මහාසත්තො පන තස්මිං ඨානෙ පඤ්චාලචන්දිං කුමාරිකං රතනරාසිම්හි ඨපෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා ‘‘මහාරාජ, ත්වං ඉමිස්සා කාරණා ආගතො, අයං තෙ අග්ගමහෙසී හොතූ’’ති ආහ. තීණි නාවාසතානි උපට්ඨාපෙසුං, රාජා විසාලමාළකා ඔතරිත්වා අලඞ්කතනාවං අභිරුහි. තෙපි චත්තාරො ඛත්තියා නාවං අභිරුහිංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

696.

‘‘උමඞ්ගා නික්ඛමිත්වාන, වෙදෙහො නාවමාරුහි;
අභිරුළ්හඤ්ච තං ඤත්වා, අනුසාසි මහොසධො.

697.

‘‘අයං තෙ සසුරො දෙව, අයං සස්සු ජනාධිප;
යථා මාතු පටිපත්ති, එවං තෙ හොතු සස්සුයා.

698.

‘‘යථාපි නියකො භාතා, සඋදරියො එකමාතුකො;
එවං පඤ්චාලචන්දො තෙ, දයිතබ්බො රථෙසභ.

699.

‘‘අයං පඤ්චාලචන්දී තෙ, රාජපුත්තී අභිච්ඡිතා;
කාමං කරොහි තෙ තාය, භරියා තෙ රථෙසභා’’ති.

තත්ථ **අනුසාසී**ති එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘කදාචි එසො කුජ්ඣිත්වා චූළනිරඤ්ඤො මාතරං මාරෙය්‍ය, අභිරූපාය නන්දාදෙවියා සද්ධිං සංවාසං කප්පෙය්‍ය, රාජකුමාරං වා මාරෙය්‍ය, පටිඤ්ඤාමස්ස ගණ්හිස්සාමී’’ති. තස්මා **‘‘අයං තෙ’’**තිආදීනි වදන්තො අනුසාසි. තත්ථ **අයං තෙ සසුරො**ති අයං තව සසුරස්ස චූළනිරඤ්ඤො පුත්තො පඤ්චාලචන්දියා කනිට්ඨභාතිකො, අයං තෙ ඉදානි සසුරො. **අයං සස්සූ**ති අයං ඉමිස්සා මාතා නන්දාදෙවී නාම තව සස්සු. **යථාමාතූ**ති යථා මාතු පුත්තා වත්තපටිවත්තං කරොන්ති, එවං තෙ එතිස්සා හොතු, බලවතිං මාතුසඤ්ඤං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා මා නං කදාචි ලොභචිත්තෙන ඔලොකෙහි. **නියකො**ති අජ්ඣත්තිකො එකපිතරා ජාතො.

එකමාතුකොති එකමාතරා ජාතො. **දයිතබ්බොති** පියායිතබ්බො. **හරියාති** අයං තෙ හරියා, මා එතිස්සා අවමානං අකාසීති රඤ්ඤො පටිඤ්ඤං ගණ්හි.

රාජාපි ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. රාජමාතරං පන ආරබ්භ කිඤ්චි න කථෙසි. කිං කාරණා? තස්සා මහල්ලකභාවෙනෙව. ඉදං පන සබ්බං බොධිසත්තො තීරෙ ඨත්වාව කථෙසි. අථ නං රාජා මහාදුක්ඛතො මුත්තතාය ගන්තුකාමො හුත්වා ‘‘තාත, ත්වං තීරෙ ඨිතොව කථෙසී’’ති වත්වා ගාථමාහ –

700.

‘‘ආරුය්හ නාවං තරමානො, කිං නු තීරම්හි තිට්ඨසි;
කිච්ඡා මුත්තාම්හ දුක්ඛතො, යාම දානි මහොසධා’’ති.

මහාසත්තො ‘‘දෙව, තුම්හෙහි සද්ධිං ගමනං නාම මය්හං අයුත්ත’’න්ති වත්වා ආහ –

701.

‘‘නෙස ධම්මො මහාරාජ, යොහං සෙනාය නායකො;
සෙනඞ්ගං පරිහාපෙත්වා, අත්තානං පරිමොචයෙ.

702.

‘‘නිවෙසනම්හි තෙ දෙව, සෙනඞ්ගං පරිහාපිතං;
තං දින්නං බ්‍රහ්මදත්තෙන, ආනයිස්සං රථෙසභා’’ති.

තත්ථ **ධම්මොති** සභාවො. **නිවෙසනම්හීති** තං නගරං සන්ධායාහ. **පරිමොචයෙති** පරිමොචෙය්‍යං. **පරිහාපිතන්ති** ඡඩ්ඩිතං. තෙසු හි මනුස්සෙසු දූරමග්ගං ආගතත්තා කෙචි කිලන්තා නිද්දං ඔක්කන්තා කෙචි ඛාදන්තා පිවන්තා අම්හාකං නික්ඛන්තභාවම්පි න ජානිංසු, කෙචි ගිලානා. මයා සද්ධිං චත්තාරො මාසෙ කම්මං කත්වා මම උපකාරකා මනුස්සා චෙත්ථ බහූ, න සක්කා මයා එකමනුස්සම්පි ඡඩ්ඩෙත්වා ගන්තුං, අහං පන නිවත්තිත්වා සබ්බම්පි තං තව සෙනං බ්‍රහ්මදත්තෙන දින්නං අප්පටිවිද්ධං ආනෙස්සාමි. තුම්හෙ, මහාරාජ, කත්ථචි අවිලම්බන්තා සීඝං ගච්ඡථ. මයා එවා අන්තරාමග්ගෙ හත්ථිවාහනාදීනි ඨපිතානි, කිලන්තකිලන්තානි පහාය සමත්ථසමත්ථෙහි සීඝං මිථිලමෙව පවිසථාති.

තතො රාජා ගාථමාහ –

703.

‘‘අප්පසෙනො මහාසෙනං, කථං විග්ගය්හ ඨස්සසි;
දුබ්බලො බලවන්තෙන, විහඤ්ඤිස්සසි පණ්ඩිතා’’ති.

තත්ථ **විග්ගය්හාති** පරිප්ඵරිත්වා. **විහඤ්ඤිස්සසීති** හඤ්ඤිස්සසි.

තතො බොධිසත්තො ආහ –

704.

‘‘අප්පසෙනොපි චෙ මන්තී, මහාසෙනං අමන්තිනං;
ජිනාති රාජා රාජානො, ආදිච්චොවුදයං තම’’න්ති.

තත්ථ **මන්තීති** මන්තාය සමන්නාගතො පඤ්ඤවා උපායකුසලො. **අමන්තිනන්ති** අනුපායකුසලං ජිනාති, පඤ්ඤවා දුප්පඤ්ඤං ජිනාති. **රාජා රාජානොති** එකොපි ච එවරූපො රාජා බහූපි දුප්පඤ්ඤරාජානො ජිනාතියෙව. යථා කින්ති? **ආදිච්චොවුදයං තමන්ති**, යථා ආදිච්චො උදයන්තො තමං විද්ධංසෙත්වා ආලොකං දස්සෙති, එවං ජිනාති චෙව සූරියො විය විරොචති ච.

ඉදං වත්වා මහාසත්තො රාජානං ‘‘ගච්ඡථ තුම්හෙ’’ති වන්දිත්වා උය්‍යොජෙසි. සො ‘‘මුත්තො වතම්හි අමිත්තහත්ථතො, ඉමිස්සා ච ලද්ධත්තා මනොරථොපි මෙ මත්ථකං පත්තො’’ති බොධිසත්තස්ස ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා උප්පන්නපීතිපාමොජ්ජො පණ්ඩිතස්ස ගුණෙ සෙනකස්ස කථෙන්තො ගාථමාහ –

705.

‘‘සුසුඛං වත සංවාසො, පණ්ඩිතෙහීති සෙනක;
පක්ඛීව පඤ්ජරෙ බද්ධෙ, මච්ඡෙ ජාලගතෙරිව;
අමිත්තහත්ථත්තගතෙ, මොචයී නො මහොසධො’’ති.

තත්ථ **සුසුඛං වතාති** අතිසුඛං වත ඉදං, යො සංවාසො පණ්ඩිතෙහි. **ඉතීති** කාරණත්ථෙ නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අමිත්තහත්ථගතෙ මොචයි නො මහොසධො, තස්මා, සෙනක, වදාමි. සුසුඛං වත ඉදං, යො එස පණ්ඩිතෙහි සංවාසොති.

තං සුත්වා සෙනකොපි පණ්ඩිතස්ස ගුණෙ කථෙන්තො ආහ –

706.

‘‘එවමෙතං මහාරාජ, පණ්ඩිතා හි සුඛාවහා;
පක්ඛීව පඤ්ජරෙ බද්ධෙ, මච්ඡෙ ජාලගතෙරිව;
අමිත්තහත්ථත්තගතෙ, මොචයී නො මහොසධො’’ති.

අථ වෙදෙහරාජා නදිං උත්තරිත්වා යොජනන්තරෙ යොජනන්තරෙ මහාසත්තෙන කාරිතගාමං සම්පත්තො. තත්‍රස්ස බොධිසත්තෙන ඨපිතමනුස්සා හත්ථිවාහනාදීනි චෙව අන්නපානාදීනි ච අදංසු. සො කිලන්තෙ හත්ථිඅස්සරථාදයො ඨපෙත්වා ඉතරෙ ආදාය තෙහි සද්ධිං අඤ්ඤං ගාමං පාපුණි. එතෙනුපායෙන යොජනසතිකං මග්ගං අතික්කමිත්වා

පුනදිවසෙ පාතොව මිථිලං පාවිසි. මහාසත්තොපි උමඞ්ගද්වාරං ගන්ත්වා අත්තනා සන්නද්ධබග්ගං ඔමුඤ්චිත්වා උමඞ්ගද්වාරෙ වාලුකං වියූහිත්වා ඨපෙසි. ඨපෙත්වා ච පන උමඞ්ගං පවිසිත්වා උමඞ්ගෙන ගන්ත්වා නගරං පවිසිත්වා පාසාදං අභිරුය්හ ගන්ධොදකෙන න්හත්වා නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා සයනවරගතො ''මනොරථො මෙ මත්ථකං පත්තො''ති ආවජ්ජෙන්තො නිපජ්ජි. අථ තස්සා රත්තියා අච්චයෙන චූළනිරාජා සෙනඞ්ගං විචාරයමානො තං නගරං උපාගමි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

707.

''රක්ඛිත්වා කසිණං රත්තිං, චූළනෙය්‍යො මහබ්බලො;
උදෙන්තං අරුණුග්ගස්මිං, උපකාරිං උපාගමි.

708.

''ආරුය්හ පවරං නාගං, බලවන්තං සට්ඨිහායනං;
රාජා අවොච පඤ්චාලො, චූළනෙය්‍යො මහබ්බලො.

709.

''සන්නද්ධො මණිවම්මෙන, සරමාදාය පාණිනා;
පෙසියෙ අජ්ඣභාසිත්ථ, පුථුගුම්බෙ සමාගතෙ''ති.

තත්ථ **කසිණන්ති** සකලං නිස්සෙසං. **උදෙන්තන්ති** උදෙන්තෙ. **උපකාරින්ති** පඤ්චාලනගරං උපාදාය මහාසත්තෙනකාරිතත්තා ''උපකාරී''ති ලද්ධනාමකං තං නගරං උපාගමි. **අවොචාති** අත්තනො සෙනං අවොච. **පෙසියෙති** අත්තනො පෙසනකාරකෙ. **අජ්ඣභාසිත්ථාති** අධිඅභාසිත්ථ, පුරෙතරමෙව අභාසිත්ථ, **පුථුගුම්බෙති** බහුසු සිප්පෙසු පතිට්ඨිතෙ අනෙකසිප්පජානනකෙති.

ඉදානි තෙ සරූපතො දස්සෙතුමාහ –

710.

''හත්ථාරොහෙ අනීකට්ඨෙ, රථිකෙ පත්තිකාරකෙ;
උපාසනම්හි කතහත්ථෙ, වාලවෙධෙ සමාගතෙ''ති.

තත්ථ **උපාසනම්හීති** ධනුසිප්පෙ. **කතහත්ථෙති** අවිරජ්ඣනවෙධිතාය සම්පන්නහත්ථෙ.

ඉදානි රාජා වෙදෙහං ජීවග්ගාහං ගණ්හාපෙතුං ආණාපෙන්තො ආහ –

711.

''පෙසෙථ කුඤ්ජරෙ දන්තී, බලවන්තෙ සට්ඨිහායනෙ;
මද්දන්තු කුඤ්ජරා නගරං, වෙදෙහෙන සුමාපිතං.

712.

‘‘වච්ඡදන්තමුඛා සෙතා, තික්ඛග්ගා අට්ඨිවෙධිනො;
පණුන්නා ධනුවෙගෙන, සම්පතන්තුතරීතරා.

713.

‘‘මාණවා වම්මිනො සූරා, චිත්‍රදණ්ඩයුතාවුධා;
පක්ඛන්දිනො මහානාගා, හත්ථීනං හොන්තු සම්මුඛා.

714.

‘‘සත්තියො තෙලධොතායො, අච්චිමන්තා පභස්සරා;
විජ්ජොතමානා තිට්ඨන්තු, සතරංසීව තාරකා.

715.

‘‘ආවුධබලවන්තානං, ගුණිකායූරධාරිනං;
එතාදිසානං යොධානං, සඞ්ගාමෙ අපලායිනං;
වෙදෙහො කුතො මුච්චිස්සති, සචෙ පක්ඛීව කාහිති.

716.

‘‘තිංස මෙ පුරිසනාවුත්‍යො, සබ්බෙවෙකෙකනිච්චිතා;
යෙසං සමං න පස්සාමි, කෙවලං මහිමං චරං.

717.

‘‘නාගා ච කප්පිතා දන්තී, බලවන්තො සට්ඨිහායනා;
යෙසං ඛන්ධෙසු සොභන්ති, කුමාරා චාරුදස්සනා.

718.

‘‘පීතාලඞ්කාරා පීතවසනා, පීතුත්තරනිවාසනා;
නාගඛන්ධෙසු සොභන්ති, දෙවපුත්තාව නන්දනෙ.

719.

‘‘පාඨීනවණ්ණා නෙත්තිංසා, තෙලධොතා පභස්සරා;
නිට්ඨිතා නරධීරෙහි, සමධාරා සුනිස්සිතා.

720.

‘‘වෙල්ලාලිනො වීතමලා, සික්කායසමයා දළ්හා;
ගහිතා බලවන්තෙහි, සුප්පහාරප්පහාරිභි.

721.

‘‘සුවණ්ණථරුසම්පන්නා, ලොහිතකච්ඡුපධාරිතා;
විවත්තමානා සොභන්ති, විජ්ජුවබ්භඝනන්තරෙ.

722.

‘‘පටාකා වම්මිනො සූරා, අසිචම්මස්ස කොවිදා;
ධනුග්ගහා සික්ඛිතරා, නාගඛන්ධෙ නිපාතිනො.

723.

‘‘එතාදිසෙහි පරික්ඛිත්තො, නත්ථි මොක්ඛො ඉතො තව;
පභාවං තෙ න පස්සාමි, යෙන ත්වං මිථිලං වජෙ’’ති.

තත්ථ **දන්තී**ති සම්පන්නදන්තෙ. **වච්ඡදන්තමුඛා**ති නිඛාදනසදිසමුඛා. **පණුන්නා**ති විස්සට්ඨා. **සම්පතන්තුතරීතරා**ති එවරූපා සරා ඉතරීතරා සම්පතන්තු සමාගච්ඡන්තු. ඝනමෙඝවස්සං විය සරවස්සං වස්සථාති ආණාපෙසි. **මාණවා**ති තරුණයොධා. **වම්මිනො**ති වම්මහත්ථා. **චිත්‍රදණ්ඩයුතාවුධා**ති චිත්‍රදණ්ඩයුත්තෙහි ආවුධෙහි සමන්නාගතා. **පක්ඛන්දිනො**ති සඞ්ගාමපක්ඛන්දිකා. **මහානාගා**ති මහානාගෙසු කොඤ්චනාදං කත්වා ආගච්ඡන්තෙසුපි නිච්චලා ඨත්වා තෙසං දන්තෙ ගහෙත්වා ලුඤ්චිතුං සමත්ථා යොධා. **සතරංසීව තාරකා**ති සතරංසී විය ඔසධිතාරකා. **ආවුධබලවන්තාන**න්ති ආවුධබලෙන යුත්තානං සමන්නාගතානං. **ගුණිකායූරධාරින**න්ති ගුණි වුච්චති කවචං, කවචානි චෙව කායූරාභරණානි ච ධාරෙන්තානං, කවචසඞ්ඛාතානි වා කායූරානි ධාරෙන්තානං. **සචෙ පක්ඛීව කාහිතී**ති සචෙපි පක්ඛී විය ආකාසෙ පක්ඛන්දනං කරිස්සති, තථාපි කිං මුච්චිස්සතීති වදති.

තිංස මෙ පුරිසනාවුත්යොති පුරිසානං තිංසසහස්සානි නවුතිසතානි තිංසනාවුතියොති වුච්චන්ති. **සබ්බෙවෙකෙකනිච්චිතා**ති එත්තකා මය්හං පරෙසං හත්ථතො ආවුධං ගහෙත්වා පච්චාමිත්තානං සීසපාතනසමත්ථා එකෙකං විචිනිත්වා ගහිතා අනිවත්තිනො යොධාති දස්සෙති. **කෙවලං මහිමං චරන්ති** සකලම්පි ඉමං මහිං චරන්තො යෙසං සමං සදිසං න පස්සාමි, කුතො උත්තරිතරං, තෙයෙව මෙ යොධා එත්තකාති දස්සෙති. **චාරුදස්සනා**ති චාරු වුච්චති සුවණ්ණං, සුවණ්ණවණ්ණාති අත්ථො. **පීතාලඞ්කාරා**ති පීතවණ්ණසුවණ්ණාලඞ්කාරා. **පීතවසනා**ති පීතවණ්ණසුවණ්ණවත්ථා. **පීතුත්තරනිවාසනා**ති පීතඋත්තරාසඞ්ගනිවත්ථා. **පාඨීනවණ්ණා**ති පාසාණමච්ඡසදිසා. **නෙත්තිංසා**ති ඛග්ගා. **නරධීරෙහී**ති පණ්ඩිතපුරිසෙහි. **සුනිස්සිතා**ති සුනිසිතා අතිතිඛිණා.

වෙල්ලාලිනොති ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ සූරියො විය විජ්ජොතමානා. **සික්කායසමයා**ති සත්ත වාරෙ කොඤ්චසකුණෙ ඛාදාපෙත්වා ගහිතෙන සික්කායසෙන කතා. **සුප්පහාරප්පහාරිහී**ති දළ්හප්පහාරෙහි යොධෙහි. **ලොහිතකච්ඡුපධාරිතා**ති ලොහිතවණ්ණාය කොසියා සමන්නාගතා. **පටාකා**ති ආකාසෙ පරිවත්තනසමත්ථා. **සූරා**ති ජාතිසූරා. අසිචම්මස්ස **කොවිදා**ති එතෙසං ගහණෙ කුසලා. **ධනුග්ගහා**ති ධනුග්ගහකා. **සික්ඛිතරා**ති එතස්මිං ධනුග්ගහණෙ අතිවිය සික්ඛිතා. **නාගඛන්ධෙ නිපාතිනො**ති

හත්ථික්ඛන්ධෙ ඛග්ගෙන ඡින්දිත්වා නිපාතනසමත්ථා. **නත්ථි මොක්ඛොති** අම්භො, වෙදෙහ, ත්වං පඨමං තාව ගහපතිපුත්තස්සානුභාවෙන මුත්තොසි, ඉදානි පන නත්ථි තව මොක්ඛොති වදති. **පභාවං තෙති** ඉදානි තෙ රාජානුභාවං න පස්සාමි, යෙන ත්වං මිථිලං ගමිස්සසි ඛිප්පං, ජාලෙ පවිට්ඨමච්ඡො විය ජාතොසීති.

චූළනිරාජා වෙදෙහං තජ්ජෙන්තො ''ඉදානි නං ගණ්හිස්සාමී''ති වජිරඞ්කුසෙන නාගං චොදෙන්තො ''ගණ්හථ, භින්දථ, විජ්ඣථා''ති සෙනං ආණාපෙන්තො උපකාරිනගරං අවත්ථරන්තො විය උපාගමි. අථ නං මහාසත්තස්ස උපනික්ඛිත්තකපුරිසා ''කො ජානාති, කිං භවිස්සතී''ති අත්තනො උපට්ඨාකෙ ගහෙත්වා පරිවාරයිංසු. තස්මිං ඛණෙ බොධිසත්තො සිරිසයනා වුට්ඨාය කතසරීරප්පටිජග්ගනො භුත්තපාතරාසො අලඞ්කතප්පටියත්තො සතසහස්සග්ඝනකං කාසිකවත්ථං නිවාසෙත්වා රත්තකම්බලං එකංසෙ කරිත්වා සත්තරතනවිචිත්තං වලඤ්ජනදණ්ඩකං ආදාය සුවණ්ණපාදුකං ආරුය්හ දෙවච්ඡරාය විය අලඞ්කතඉත්ථියා වාලබීජනියා බීජියමානො අලඞ්කතපාසාදෙ සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා චූළනිරඤ්ඤො අත්තානං දස්සෙන්තො සක්කදෙවරාජලීලාය අපරාපරං චඞ්කමි. චූළනිරාජාපි තස්ස රූපසිරිං ඔලොකෙත්වා චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි, ''ඉදානි නං ගණ්හිස්සාමී''ති තුරිතතුරිතොව හත්ථිං පෙසෙසි. පණ්ඩිතො චින්තෙසි ''අයං 'වෙදෙහො මෙ ලද්ධො'ති සඤ්ඤාය තුරිතතුරිතොව ආගච්ඡති, න ජානාති අත්තනො පුත්තදාරං ගහෙත්වා අම්හාකං රඤ්ඤො ගතභාවං, සුවණ්ණාදාසසදිසං මම මුඛං දස්සෙත්වා කථෙස්සාමි තෙන සද්ධි''න්ති. සො වාතපානෙ ඨිතොව මධුරස්සරං නිච්ඡාරෙත්වා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො ආහ –

724.

''කිං නු සන්තරමානොව, නාගං පෙසෙසි කුඤ්ජරං;
පහට්ඨරූපො ආපතසි, සිද්ධත්ථොස්මීති මඤ්ඤසි.

725.

''ඔහරෙතං ධනුං චාපං, ඛුරප්පං පටිසංහර;
ඔහරෙතං සුභං වම්මං, වෙළුරියමණිසන්ථත''න්ති.

තත්ථ **කුඤ්ජරන්ති** සෙට්ඨං. **පහට්ඨරූපොති** හට්ඨතුට්ඨචිත්තො සොමනස්සජාතො. **ආපතසීති** ආගච්ඡසි. **සිද්ධත්ථොස්මීති** නිප්ඵන්නත්ථොස්මි, මනොරථො මෙ මත්ථකං පත්තොති මඤ්ඤසි. **ඔහරෙතන්ති** ඉමං චාපසඞ්ඛාතං ධනුං ඔහර, අවහර, ඡඩ්ඩෙහි, කො නු තෙ එතෙනත්ථො. **පටිසංහරාති** අපනෙත්වා අඤ්ඤස්ස වා දෙහි, පටිච්ඡන්නෙ වා ඨානෙ ඨපෙහි, කිං ඛුරප්පෙන කරිස්සසි. **වම්මන්ති** එතං වම්මම්පි අපනෙහි. ඉදං තයා හියොයෙව පටිමුක්කං භවිස්සති, ඡඩ්ඩෙහි නං, මා තෙ සරීරං

උප්පණ්ඩුකං අහොසි, අකිලමෙත්වා පාතොව නගරං පවිසාහීති රඤ්ඤා සද්ධිං කෙළිමකාසි.

සො තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘ගහපතිපුත්තො මයා සද්ධිං කෙළිං කරොති, අජ්ජ තෙ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති තං තජ්ජෙන්තො ගාථමාහ –

726.

‘‘පසන්නමුඛවණ්ණොසි, මිහිතපුබ්බඤ්ච භාසසි;
හොති ඛො මරණකාලෙ, එදිසී වණ්ණසම්පදා’’ති.

තත්ථ **මිහිතපුබ්බඤ්චාති** පඨමං මිහිතං කත්වා පච්ඡා භාසන්තො මිහිතපුබ්බමෙව භාසසි, මං කිස්මිඤ්චි න ගණෙසි. **හොති ඛොති** මරණකාලෙ නාම වණ්ණසම්පදා හොතියෙව, තස්මා ත්වං විරොචසි, අජ්ජ තෙ සීසං ඡින්දිත්වා ජයපානං පිවිස්සාමාති.

එවං තස්ස තෙන සද්ධිං කථනකාලෙ මහාබලකායො මහාසත්තස්ස රූපසිරිං දිස්වා ‘‘අම්භො, අම්හාකං රාජා මහොසධපණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙති, කිං නු ඛො කථෙසි, එතෙසං කථං සුණිස්සාමා’’ති රඤ්ඤො සන්තිකමෙව අගමාසි. පණ්ඩිතොපි තස්ස කථං සුත්වා ‘‘න මං ‘මහොසධපණ්ඩිතො’ති ජානාසි. නාහං අත්තානං මාරෙතුං දස්සාමි, මන්තො තෙ, දෙව, භින්නො, කෙවට්ටෙන ච තයා ච හදයෙන චින්තිතං න ජාතං, මුඛෙන කථිතමෙව ජාත’’න්ති පකාසෙන්තො ආහ –

727.

මොඝං තෙ ගජ්ජිතං රාජ, භින්නමන්තොසි ඛත්තිය;
දුග්ගණ්හොසි තයා රාජා, ඛළුඞ්කෙනෙව සින්ධවො.

728.

‘‘තිණ්ණො හියොා රාජා ගඞ්ගං, සාමච්චො සපරිජ්ජනො;
හංසරාජං යථා ධඞ්කො, අනුජ්ජවං පතිස්සසී’’ති.

තත්ථ **භින්නමන්තොසීති** යො තයා කෙවට්ටෙන සද්ධිං සයනගබ්භෙ මන්තො ගහිතො, තං මන්තං න ජානාතීති මා සඤ්ඤං කරි, පගෙව සො මයා ඤාතො, භින්නමන්තො අසි ජාතො. **දුග්ගණ්හොසි තයාති** මහාරාජ, තයා අම්හාකං රාජා අස්සඛළුඞ්කෙන සින්ධවො විය දුග්ගණ්හොසි, ඛළුඞ්කං ආරූළ්හෙන ජවසම්පන්නං ආජානීයං ආරුය්හ ගච්ඡන්තො විය ගහෙතුං න සක්කාති අත්ථො. ඛළුඞ්කො විය හි කෙවට්ටො, තං ආරූළ්හපුරිසො විය ත්වං, ජවසම්පන්නො සින්ධවො විය අහං, තං ආරූළ්හපුරිසො විය අම්හාකං රාජාති දස්සෙති. **තිණ්ණො හියොාති** හියොාව උත්තිණ්ණො. සො ච ඛො සාමච්චො සපරිජනො, න එකකොව පලායිත්වා ගතො. **අනුජ්ජවන්ති** සචෙ පන ත්වං තං අනුජවිස්සසි අනුබන්ධිස්සසි, අථ යථා සුවණ්ණහංසරාජං

අනුජවන්තො ධඞ්කො අන්තරාව පතිස්සති, එවං පතිස්සසි, අන්තරාව විනාසං පාපුණිස්සසීති වදති.

ඉදානි සො අජම්භිතකෙසරසීහො විය උදාහරණං ආහරන්තො ආහ –

729.

‘‘සිඞ්ගාලා රත්තිභාගෙන, ඵුල්ලං දිස්වාන කිංසුකං;
මංසපෙසීති මඤ්ඤන්තා, පරිබ්‍යූළ්හා මිගාධමා.

730.

‘‘වීතිවත්තාසු රත්තීසු, උග්ගතස්මිං දිවාකරෙ;
කිං සුකං ඵුල්ලිතං දිස්වා, ආසච්ඡින්නා මිගාධමා.

731.

‘‘එවමෙව තුවං රාජ, වෙදෙහං පරිවාරිය;
ආසච්ඡින්නො ගමිස්සසි, සිඞ්ගාලා කිංසුකං යථා’’ති.

තත්ථ **දිස්වානාති** චන්දාලොකෙන ඔලොකෙත්වා. **පරිබ්‍යූළ්හාති** පාතොව මංසපෙසිං ඛාදිත්වා ගමිස්සාමාති පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. **වීතිවත්තාසූති** තෙ යාසු යාසු රත්තීසු එවං අට්ඨංසු, තාසු තාසු රත්තීසු අතීතාසු. **දිස්වාති** සූරියාලොකෙන කිංසුකං දිස්වා ‘‘න ඉදං මංස’’න්ති ඤත්වා ඡින්නාසා හුත්වා පලායිංසු. **සිඞ්ගාලාති** යථා සිඞ්ගාලා කිංසුකං පරිවාරෙත්වා ආසච්ඡින්නා ගතා, එවං තුවම්පි ඉධ වෙදෙහරඤ්ඤො නත්ථිභාවං ඤත්වා ආසච්ඡින්නො හුත්වා ගමිස්සසි, සෙනං ගහෙත්වා පලායිස්සසීති දීපෙති.

රාජා තස්ස අජම්භිතවචනං සුත්වා චින්තෙසි ‘‘අයං ගහපතිපුත්තො අතිසූරො හුත්වා කථෙසි, නිස්සංසයං වෙදෙහො පලාතො භවිස්සතී’’ති. සො අතිවිය කුජ්ඣිත්වා ‘‘පුබ්බෙ මයං ගහපතිපුත්තං නිස්සාය උදරසාටකස්සපි අස්සාමිකා ජාතා, ඉදානි තෙන අම්හාකං හත්ථගතො පච්චාමිත්තො පලාපිතො, බහුස්ස වත නො අනත්ථස්ස කාරකො, උභින්නං කත්තබ්බකාරණං ඉමස්සෙව කරිස්සාමී’’ති තස්ස කාරණං කාතුං ආණාපෙන්තො ආහ –

732.

‘‘ඉමස්ස හත්ථෙ පාදෙ ච, කණ්ණනාසඤ්ච ඡින්දථ;
යො මෙ අමිත්තං හත්ථගතං, වෙදෙහං පරිමොචයි.

733.

‘‘ඉමං මංසංව පාතබ්‍යං, සූලෙ කත්වා පචන්තු නං;
යො මෙ අමිත්තං හත්ථගතං, වෙදෙහං පරිමොචයි.

734.

‘‘යථාපි ආසභං චම්මං, පථබ්‍යා විතනීයති;
සීහස්ස අථො බ්‍යග්ඝස්ස, හොති සඞ්කුසමාහතං.

735.

‘‘එවං තං විතනිත්වාන, වෙධයිස්සාමි සත්තියා;
යො මෙ අමිත්තං හත්ථගතං, වෙදෙහං පරිමොචයී’’ති.

තත්ථ **පාතබ්‍යන්ති** පාචයිතබ්බං පචිතබ්බයුත්තකං මිගාදීනං මංසං විය ඉමං ගහපතිපුත්තං සූලෙ ආවුණිත්වා පචන්තු. **සීහස්ස අථො බ්‍යග්ඝස්සාති** එතෙසඤ්ච යථා චම්මං සඞ්කුසමාහතං හොති, එවං හොතු. **වෙධයිස්සාමීති** විජ්ඣාපෙස්සාමි.

තං සුත්වා මහාසත්තො හසිතං කත්වා ‘‘අයං රාජා අත්තනො දෙවියා ච බන්ධවානඤ්ච මයා මිපීලං පහිතභාවං න ජානාති, තෙන මෙ ඉමං කම්මකාරණං විචාරෙති, කොධවසෙන ඛො පන මං උසුනා වා විජ්ඣෙය්‍ය, අඤ්ඤං වා අත්තනො රුච්චනකං කරෙය්‍ය, සොකාතුරං ඉමං වෙදනාප්පත්තං කත්වා හත්ථිපිට්ඨෙයෙව විසඤ්ඤිං නං නිපජ්ජාපෙතුං තං කාරණං ආරොචෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ආහ –

736.

‘‘සචෙ මෙ හත්ථෙ පාදෙ ච, කණ්ණනාසඤ්ච ඡෙච්ඡසි;
එවං පඤ්චාලචන්දස්ස, වෙදෙහො ඡෙදයිස්සති.

737.

‘‘සචෙ මෙ හත්ථෙ පාදෙ ච, කණ්ණනාසඤ්ච ඡෙච්ඡසි;
එවං පඤ්චාලචන්දියා, වෙදෙහො ඡෙදයිස්සති.

738.

‘‘සචෙ මෙ හත්ථෙ පාදෙ ච, කණ්ණනාසඤ්ච ඡෙච්ඡසි;
එවං නන්දාය දෙවියා, වෙදෙහො ඡෙදයිස්සති.

739.

‘‘සචෙ මෙ හත්ථෙ පාදෙ ච, කණ්ණනාසඤ්ච ඡෙච්ඡසි;
එවං තෙ පුත්තදාරස්ස, වෙදෙහො ඡෙදයිස්සති.

740.

‘‘සචෙ මංසංච පාතබ්‍යං, සූලෙ කත්වා පචිස්සසි;
එවං පඤ්චාලචන්දස්ස, වෙදෙහො පාචයිස්සති.

741.

‘‘සචෙ මංසංව පාතබ්‍යං, සූලෙ කත්වා පචිස්සසි;
එවං පඤ්චාලචන්දියා, වෙදෙහො පාචයිස්සති.

742.
‘‘සචෙ මංසංව පාතබ්‍යං, සූලෙ කත්වා පචිස්සසි;
එවං නන්දාය දෙවියා, වෙදෙහො පාචයිස්සති.

743.
‘‘සචෙ මංසංව පාතබ්‍යං, සූලෙ කත්වා පචිස්සසි;
එවං තෙ පුත්තදාරස්ස, වෙදෙහො පාචයිස්සති.

744.
‘‘සචෙ මං විතනිත්වාන, වෙධයිස්සසි සත්තියා;
එවං පඤ්චාලචන්දස්ස, වෙදෙහො වෙධයිස්සති.

745.
‘‘සචෙ මං විතනිත්වාන, වෙධයිස්සසි සත්තියා;
එවං පඤ්චාලචන්දියා, වෙදෙහො වෙධයිස්සති.

746.
‘‘සචෙ මං විතනිත්වාන, වෙධයිස්සසි සත්තියා;
එවං නන්දාය දෙවියා, වෙදෙහො වෙධයිස්සති.

747.
‘‘සචෙ මං විතනිත්වාන, වෙධයිස්සසි සත්තියා;
එවං තෙ පුත්තදාරස්ස, වෙදෙහො වෙධයිස්සති;
එවං නො මන්තිතං රහො, වෙදෙහෙන මයා සහ.

748.
‘‘යථාපි පලසතං චම්මං, කොන්තිමන්තාසුනිට්ඨිතං;
උපෙති තනුතාණාය, සරානං පටිහන්තවෙ.

749.
‘‘සුඛාවහො දුක්ඛනුදො, වෙදෙහස්ස යසස්සිනො;
මතිං තෙ පටිහඤ්ඤාමි, උසූං පලසතෙන වා’’ති.

තත්ථ **ඡෙදයිස්සතීති** ‘‘පණ්ඩිතස්ස කිර චූළනිනා හත්ථපාදා ඡින්නා’’ති සුත්වාව ඡෙදයිස්සති. **පුත්තදාරස්සාති** මම එකස්ස ජින්දනපච්චයා තව ද්වින්නං පුත්තානඤ්චෙව අග්ගමහෙසියා චාති තිණ්ණම්පි ජනානං අම්හාකං රාජා ඡෙදයිස්සති. **එවං නො මන්තිතං රහොති** මහාරාජ, මයා ච වෙදෙහරාජෙන ච එවං රහසි මන්තිතං ‘‘යං යං ඉධ මය්හං චූළනිරාජා

කාරෙති, තං තං තත්ථ තස්ස පුත්තදාරානං කාතබ්බ''න්ති. **පලසතන්ති** පලසතප්පමාණං බහු බාරෙ බාදාපෙත්වා මුදුභාවං උපනීතං චම්මං. **කොන්තිමන්තාසුනිට්ඨිතන්ති** කොන්තිමන්තා වුච්චති චම්මකාරසත්ථං, තාය කන්තනලිඛිතානං වසෙන කතත්තා සුට්ඨු නිට්ඨිතං. **තනුතාණායාති** යථා තං චම්මං සඞ්ගාමෙ සරානං පටිහන්තවෙ සරීරතාණං උපෙති, සරෙ පටිහනිත්වා සරීරං රක්ඛති. **සුඛාවහොති** මහාරාජ, අහම්පි අම්හාකං රඤ්ඤො පච්චාමිත්තානං වාරණත්ථෙන තං සරපරිත්තාණචම්මං විය සුඛාවහො. **දුක්ඛනුදොති** කායිකසුඛචෙතසිකසුඛඤ්ච ආවහාමි, දුක්ඛඤ්ච නුදෙමි. **මතින්ති** තස්මා තව මතිං පඤ්ඤං උසුං තෙන පලසතචම්මෙන විය අත්තනො මතියා පටිහනිස්සාමීති.

තං සුත්වා රාජා චින්තෙසි ''ගහපතිපුත්තො කිං කථෙති, යථා කිර අහං එතස්ස කරිස්සාමි, එවං වෙදෙහරාජා මම පුත්තදාරානං කම්මකාරණං කරිස්සති, න ජානාති මම පුත්තදාරානං ආරක්ඛස්ස සුසංවිහිතභාවං, 'ඉදානි මාරෙස්සතී'ති මරණභයෙන විලපති, නාස්ස වචනං සද්දහාමී''ති. මහාසත්තො ''අයං මං මරණභයෙන කථෙතීති මඤ්ඤති, ජානාපෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා ආහ –

750.

''ඉඞ්ඝ පස්ස මහාරාජ, සුඤ්ඤං අන්තෙපුරං තව;
ඔරොධා ච කුමාරා ච, තව මාතා ච ඛත්තිය;
උමඞ්ගා නීහරිත්වාන, වෙදෙහස්සුපනාමිතා''ති.

තත්ථ **උමඞ්ගාති** මහාරාජ, මයා අත්තනො මාණවෙ පෙසෙත්වා පාසාදා ඔතරාපෙත්වා ජඞ්ඝඋමඞ්ගෙන ආහරාපෙත්වා මහාඋමඞ්ගා නීහරිත්වා ඛන්ධවා තෙ වෙදෙහස්ස උපනාමිතාති.

තං සුත්වා රාජා චින්තෙසි ''පණ්ඩිතො අතිවිය දළ්හං කත්වා කථෙති, මයා ච රත්තිභාගෙ ගඞ්ගාපස්සෙ නන්දාදෙවියා සද්දො විය සුතො, මහාපඤ්ඤො පණ්ඩිතො කදාචි සච්චං භණෙය්යා''ති. සො උප්පන්නබලවසොකොපි සතිං උපට්ඨාපෙත්වා අසොචන්තො විය එකං අමච්චං පක්කොසාපෙත්වා ජානනත්ථාය පෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

751.

''ඉඞ්ඝ අන්තෙපුරං මය්හං, ගන්ත්වාන විචිනාථ නං;
යථා ඉමස්ස වචනං, සච්චං වා යදි වා මුසා''ති.

සො සපරිවාරො රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා ද්වාරං විවරිත්වා අන්තො පවිසිත්වා හත්ථපාදෙ බන්ධිත්වා මුඛඤ්ච පිදහිත්වා නාගදන්තකෙසු ඔලග්ගිතෙ අන්තෙපුරපාලකෙ ච ඛුජ්ජවාමනකාදයො ච භාජනානි භින්දිත්වා තත්ථ තත්ථ විප්පකිණ්ණඛාදනීයභොජනීයඤ්ච රතනසරද්වාරානි විවරිත්වා

කතරතනවිලොපං විවටද්වාරං සිරිගබ්භඤ්ච යථාවිවටෙහි එව වාතපානෙහි පවිසිත්වා චරමානං කාකගණඤ්ච ඡඩ්ඩිතගාමසදිසං සුසානභූමියං විය ච නිස්සිරිකං රාජනිවෙසනඤ්ච දිස්වා පුනාගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙන්තො ආහ –

752.

‘‘එවමෙතං මහාරාජ, යථා ආහ මහොසධො;
සුඤ්ඤං අන්තෙපුරං සබ්බං, කාකපට්ටනකං යථා’’ති.

තත්ථ **කාකපට්ටනකං යථාති** මච්ඡගන්ධෙන ආගතෙහි කාකගණෙහි සමාකිණ්ණො සමුද්දතීරෙ ඡඩ්ඩිතගාමකො විය.

තං සුත්වා රාජා චතුන්නං ජනානං පියවිප්පයොගසම්භවෙන සොකෙන කම්පමානො ‘‘ඉදං මම දුක්ඛං ගහපතිපුත්තං නිස්සාය උප්පන්න’’න්ති දණ්ඩෙන ඝට්ටිතො ආසීවිසො විය බොධිසත්තස්ස අතිවිය කුජ්ඣි. මහාසත්තො තස්සාකාරං දිස්වා ‘‘අයං රාජා මහායසො කදාචි කොධවසෙන ‘කිං මම එතෙහී’ති ඛත්තියමානෙන මං විහෙඨෙය්‍ය, යංනූනාහං නන්දාදෙවිං ඉමිනා අදිට්ඨපුබ්බං විය කරොන්තො තස්සා සරීරවණ්ණං වණ්ණෙය්‍යං. අථ සො තං අනුස්සරිත්වා ‘සචාහං මහොසධං මාරෙස්සාමි, එවරූපං ඉත්ථිරතනං න ලභිස්සාමි, අමාරෙන්තො පුන තං ලභිස්සාමී’ති අත්තනො භරියාය සිනෙහෙන න කිඤ්චි මය්හං කරිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා අත්තනො අනුරක්ඛණත්ථං පාසාදෙ ඨිතොව රත්තකම්බලන්තරා සුවණ්ණවණ්ණං බාහුං නීහරිත්වා තස්සා ගතමග්ගාචික්ඛනවසෙන වණ්ණෙන්තො ආහ –

753.

‘‘ඉතො ගතා මහාරාජ, නාරී සබ්බඞ්ගසොභනා;
කොසම්බඵලකසුස්සොණී, හංසගග්ගරභාණිනී.

754.

‘‘ඉතො නීතා මහාරාජ, නාරී සබ්බඞ්ගසොභනා;
කොසෙය්‍යවසනා සාමා, ජාතරූපසුමෙඛලා.

755.

‘‘සුරත්තපාදා කල්‍යාණී, සුවණ්ණමණිමෙඛලා;
පාරෙවතක්ඛී සුතනූ, බිම්බොට්ඨා තනුමජ්ඣිමා.

756.

‘‘සුජාතා භුජලට්ඨීව, වෙදීව තනුමජ්ඣිමා;
දීඝස්සා කෙසා අසිතා, ඊසකග්ගපවෙල්ලිතා.

757.

''සුජාතා මිගඡාපාව, හෙමන්තග්ගිසිඛාරිව;
නදීව ගිරිදුග්ගෙසු, සඤ්ඡන්නා ඛුද්දවෙළුභි.

758.

''නාගනාසූරු කල්‍යාණී, පරමා තිම්බරුත්ථනී;
නාතිදීඝා නාතිරස්සා, නාලොමා නාතිලොමසා''ති.

තත්ථ **ඉතොති** උමඞ්ගං දස්සෙති. **කොසම්බඵලකසුස්සොණීති** විසාලකඤ්චනඵලකං විය සුන්දරසොණී. **හංසගග්ගරභාණිනීති** ගොචරත්ථාය විචරන්තානං හංසපොතකානං විය ගග්ගරෙන මධුරෙන සරෙන සමන්නාගතා. **කොසෙය්‍යවසනාති** කඤ්චනඛචිතකොසෙය්‍යවත්ථවසනා. **සාමාති** සුවණ්ණසාමා. **පාරෙවතක්ඛීති** පඤ්චසු පසාදෙසු රත්තට්ඨානෙ පාරෙවතසකුණසදිසක්ඛී. **සුතනූති** සොභනසරීරා. **බිම්බොට්ඨාති** බිම්බඵලං විය සුරත්තිතමට්ඨොට්ඨපරියොසානා. **තනුමජ්ඣිමාති** කරමිතතනුමජ්ඣිමා. **සුජාතා භුජලට්ඨීවාති** විජම්භනකාලෙ වාතෙරිතරත්තපල්ලවවිලාසිනී සුජාතා භුජලතා විය විරොචති. **වෙදීවාති** කඤ්චනවෙදි විය තනුමජ්ඣිමා. **ඊසකග්ගපවෙල්ලිතාති** ඊසකං අග්ගෙසු ඔනතා. ඊසකග්ගපවෙල්ලිතා වා නෙත්තිංසාය අග්ගං විය විනතා.

මිගඡාපාවාති පබ්බතසානුම්හි සුජාතා එකවස්සිකබ්‍යග්ඝපොතිකා විය විලාසකුත්තියුත්තා. **හෙමන්තග්ගිසිඛාරිවාති** ඔභාසසම්පන්නතාය හෙමන්තෙ අග්ගිසිඛා විය සොභති. **ඛුද්දවෙළුභීති** යථා ඛුද්දකෙහි උදකවෙළූහි සඤ්ඡන්නා නදී සොභති, එවං තනුකලොමාය ලොමරාජියා සොභති. **කල්‍යාණීති** ඡවිමංසකෙසන්හාරුඅට්ඨීනං වසෙන පඤ්චවිධෙන කල්‍යාණෙන සමන්නාගතා. **පරමා තිම්බරුත්ථනීති** තිම්බරුත්ථනී පරමා උත්තමා, සුවණ්ණඵලකෙ ඨපිතසුවණ්ණවණ්ණතිම්බරුඵලද්වයමිවස්සා සුසණ්ඨානසම්පන්නං නිරන්තරං ථනයුගලං.

එවං මහාසත්තෙ තස්සා රූපසිරිං වණ්ණෙන්තෙව තස්ස සා පුබ්බෙ අදිට්ඨපුබ්බා විය අහොසි, බලවසිනෙහං උප්පාදෙසි. අථස්ස සිනෙහුප්පත්තිභාවං ඤත්වා මහාසත්තො අනන්තරං ගාථමාහ –

759.

''නන්දාය නූන මරණෙන, නන්දසි සිරිවාහන;
අහඤ්ච නූන නන්දා ච, ගච්ඡාම සමසාධන''න්ති.

තත්ථ **සිරිවාහනාති** සිරිසම්පන්නවාහන මහාරාජ, නූන ත්වං එවං උත්තමරූපධරාය නන්දාය මරණෙන නන්දසීති වදති. **ගච්ඡාමාති** සචෙ හි ත්වං මං මාරෙස්සසි, එකංසෙනෙව අම්හාකං රාජා නන්දං මාරෙස්සති. ඉති නන්දා ච අහඤ්ච යමස්ස සන්තිකං ගමිස්සාම, යමො අම්හෙ උභො දිස්වා

නන්දං මය්හමෙව දස්සති, තස්ස තුය්හං මං මාරෙත්වා තාදිසං ඉත්ථිරතනං අලභන්තස්ස කිං රජ්ජෙන, නාහං අත්තනො මරණෙන පරිහානිං පස්සාමි, දෙවාති.

ඉති මහාසත්තො එත්තකෙ ඨානෙ නන්දමෙව වණ්ණෙසි, න ඉතරෙ තයො ජනෙ. කිංකාරණා? සත්තා හි නාම පියභරියාසු විය සෙසෙසු ආලයං න කරොන්ති, මාතරං වා සරන්තො පුත්තධීතරොපි සරිස්සතීති තස්මා තමෙව වණ්ණෙසි, රාජමාතරං පන මහල්ලිකාභාවෙන න වණ්ණෙසි. ඤාණසම්පන්නෙ මහාසත්තෙ මධුරස්සරෙන වණ්ණෙන්තෙයෙව නන්දාදෙවී ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො ඨිතා විය අහොසි. තතො රාජා චින්තෙසි ''ඨපෙත්වා මහොසධං අඤ්ඤො මම භරියං ආනෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී''ති. අථස්ස නං සරන්තස්ස සොකො උප්පජ්ජි. අථ නං මහාසත්තො ''මා චින්තයිත්ථ, මහාරාජ, දෙවී ච තෙ පුත්තො ච මාතා ච තයොපි ආගච්ඡිස්සන්ති, මම ගමනමෙවෙත්ථ පමාණං, තස්මා ත්වං අස්සාසං පටිලභ, නරින්දා''ති රාජානං අස්සාසෙසි. අථ රාජා චින්තෙසි ''අහං අත්තනො නගරං සුරක්ඛිතං සුගොපිතං කාරාපෙත්වා ඉමං උපකාරිනගරං එත්තකෙන බලවාහනෙන පරික්ඛිපිත්වාව ඨිතො. අයං පන පණ්ඩිතො එවං සුගොපිතාපි මම නගරා දෙවිඤ්ච මෙ පුත්තඤ්ච මාතරඤ්ච ආනෙත්වා වෙදෙහස්ස දාපෙසි. අම්හෙසු ච එවං පරිවාරෙත්වා ඨිතෙස්වෙව එකස්සපි අජානන්තස්ස වෙදෙහං සසෙනාවාහනං පලාපෙසි. කිං නු ඛො දිබ්බමායං ජානාති, උදාහු චක්ඛුමොහන''න්ති. අථ නං පුච්ඡන්තො ආහ –

760.

''දිබ්බං අධීයසෙ මායං, අකාසි චක්ඛුමොහනං;
යො මෙ අමිත්තං හත්ථගතං, වෙදෙහං පරිමොචයී''ති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ''අහං දිබ්බමායං ජානාමි, පණ්ඩිතා හි නාම දිබ්බමායං උග්ගණ්හිත්වා භයෙ සම්පත්තෙ අත්තානම්පි පරම්පි දුක්ඛතො මොචයන්තියෙවා''ති වත්වා ආහ –

761.

''අධීයන්ති මහාරාජ, දිබ්බමායිධ පණ්ඩිතා;
තෙ මොචයන්ති අත්තානං, පණ්ඩිතා මන්තිනො ජනා.

762.

''සන්ති මාණවපුත්තා මෙ, කුසලා සන්ධිඡෙදකා;
යෙසං කතෙන මග්ගෙන, වෙදෙහො මිථිලං ගතො''ති.

තත්ථ **දිබ්බමායිධාති** දිබ්බමායං ඉධ. **මාණවපුත්තාති** උපට්ඨාකතරුණයොධා. **යෙසං කතෙනාති** යෙහි කතෙන. **මග්ගෙනාති** අලඞ්කතඋමඞ්ගෙන.

තං සුත්වා රාජා ‘‘අලඞ්කතඋමඞ්ගෙන කිර ගතො, කීදිසො නු ඛො උමඞ්ගො’’ති උමඞ්ගං දට්ඨුකාමො අහොසි. අථස්ස ඉච්ඡිතං ඤත්වා මහාසත්තො ‘‘රාජා උමඞ්ගං දට්ඨුකාමො, දස්සෙස්සාමිස්ස උමඞ්ග’’න්ති දස්සෙන්තො ආහ –

763.

‘‘ඉඞ්ඝ පස්ස මහාරාජ, උමඞ්ගං සාධු මාපිතං;
හත්ථීනං අථ අස්සානං, රථානං අථ පත්තිනං;
ආලොකභූතං තිට්ඨන්තං, උමඞ්ගං සාධු මාපිත’’න්ති.

තත්ථ **හත්ථීනන්ති** ඉට්ඨකකම්මචිත්තකම්මවසෙන කතානං එතෙසං හත්ථිආදීනං පන්තීහි උපසොභිතං අලඞ්කතදෙවසභාසදිසං එකොභාසං හුත්වා තිට්ඨන්තං උමඞ්ගං පස්ස, දෙවාති.

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘මහාරාජ, මම පඤ්ඤාය මාපිතෙ චන්දස්ස ච සූරියස්ස ච උට්ඨිතට්ඨානෙ විය පාකටෙ අලඞ්කතඋමඞ්ගෙ අසීතිමහාද්වාරානි චතුසට්ඨිචූළද්වාරානි එකසතසයනගබ්භෙ අනෙකසතදීපගබ්භෙ ච පස්ස, මයා සද්ධිං සමග්ගො සම්මොදමානො හුත්වා අත්තනො බලෙන සද්ධිං උපකාරිනගරං පවිස, දෙවා’’ති නගරද්වාරං විවරාපෙසි. රාජා එකසතරාජපරිවාරො නගරං පාවිසි. මහාසත්තො පාසාදා ඔරුය්හ රාජානං වන්දිත්වා සපරිවාරං ආදාය උමඞ්ගං පාවිසි. රාජා අලඞ්කතදෙවසභං විය උමඞ්ගං දිස්වා බොධිසත්තස්ස ගුණෙ වණ්ණෙන්තො ආහ –

764.

‘‘ලාභා වත විදෙහානං, යස්සිමෙදිසා පණ්ඩිතා;
ඝරෙ වසන්ති විජිතෙ, යථා ත්වංසි මහොසධා’’ති.

තත්ථ **විදෙහානන්ති** එවරූපානං පණ්ඩිතානං ආකරස්ස උට්ඨානට්ඨානභූතස්ස විදෙහානං ජනපදස්ස ලාභා වත. **යස්සිමෙදිසාති** යස්ස ඉමෙ එවරූපා පණ්ඩිතා උපායකුසලා සන්තිකෙ වා එකඝරෙ වා එකජනපදෙ වා එකරට්ඨෙ වා වසන්ති, තස්සපි ලාභා වත. **යථා ත්වංසීති** යථා ත්වං අසි, තාදිසෙන පණ්ඩිතෙන සද්ධිංයෙව එකරට්ඨෙ වා එකජනපදෙ වා එකනගරෙ වා එකඝරෙ වා වසිතුං ලභන්ති. තෙසං විදෙහරට්ඨවාසීනඤ්චෙව මිථිලනගරවාසීනඤ්ච තයා සද්ධිං එකතො වසිතුං ලභන්තානං ලාභා වතාති වදති.

අථස්ස මහාසත්තො එකසතසයනගබ්භෙ දස්සෙති. එකස්ස ද්වාරෙ විවටෙ සබ්බෙසං විවරීයති. එකස්ස ද්වාරෙ පිදහිතෙ සබ්බෙසං පිධීයති. රාජා උමඞ්ගං ඔලොකෙන්තො පුරතො ගච්ඡති, පණ්ඩිතො පන පච්ඡතො. සබ්බා සෙනා උමඞ්ගමෙව පාවිසි. රාජා උමඞ්ගතො නික්ඛමි. පණ්ඩිතො තස්ස

නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා සයං නික්ඛමිත්වා අඤ්ඤෙසං නික්ඛමිතුං අදත්වා උමඞ්ගද්වාරං පිදහන්තො ආණිං අක්කමි. තාවදෙව අසීතිමහාද්වාරානි චතුසට්ඨිචූළද්වාරානි එකසතසයනගබ්භද්වාරානි අනෙකසතදීපගබ්භද්වාරානි ච එකප්පහාරෙනෙව පිදහිංසු. සකලො උමඞ්ගො ලොකන්තරියනිරයො විය අන්ධකාරො අහොසි. මහාජනො භීතතසිතො අහොසි. මහාසත්තො හියෙයා උමඞ්ගං පවිසන්තො යං ඛග්ගං වාලුකෙ ඨපෙසි, තං ගහෙත්වා භූමිතො අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධං ආකාසං උල්ලඞ්ඝිත්වා ඔරුය්හ රාජානං හත්ථෙ ගහෙත්වා අසිං උග්ගිරිත්වා තාසෙත්වා ''මහාරාජ, සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං කස්ස රජ්ජ''න්ති පුච්ඡි. සො භීතො ''තුය්හමෙව පණ්ඩිතා''ති වත්වා ''අභයං මෙ දෙහී''ති ආහ. ''මා භායිත්ථ, මහාරාජ, නාහං තං මාරෙතුකාමතාය ඛග්ගං පරාමසිං, මම පඤ්ඤානුභාවං දස්සෙතුං පරාමසි''න්ති ඛග්ගං රඤ්ඤො අදාසි. අථ නං ඛග්ගං ගහෙත්වා ඨිතං ''මහාරාජ, සචෙ මං මාරෙතුකාමොසි, ඉදානෙව ඉමිනා ඛග්ගෙන මාරෙහි. අථ අභයං දාතුකාමො, අභයං දෙහී''ති ආහ. ''පණ්ඩිත, මයා තුය්හම්පි අභයං දින්නමෙව, ත්වං මා චින්තයී''ති අසිං ඨපෙත්වා උභොපි අඤ්ඤමඤ්ඤං අදුබ්භාය සපථං කරිංසු.

අථ රාජා බොධිසත්තං ආහ – ''පණ්ඩිත, එවං ඤාණබලසම්පන්නො හුත්වා රජ්ජං කස්මා න ගණ්හාසී''ති? ''මහාරාජ, අහං ඉච්ඡමානො අජ්ජෙව සකලජම්බුදීපෙ රාජානො මාරෙත්වා රජ්ජං ගණ්හෙය්‍යං, පරං මාරෙත්වා ච යසග්ගහණං නාම පණ්ඩිතෙහි න පසත්ථ''න්ති. ''පණ්ඩිත, මහාජනො ද්වාරං අලභමානො පරිදෙවති, උමඞ්ගද්වාරං විවරිත්වා මහාජනස්ස ජීවිතදානං දෙහී''ති. සො ද්වාරං විවරි, සකලො උමඞ්ගො එකොභාසො අහොසි. මහාජනො අස්සාසං පටිලභි. සබ්බෙ රාජානො අත්තනො සෙනාය සද්ධිං නික්ඛමිත්වා පණ්ඩිතස්ස සන්තිකං ආගමිංසු. සො රඤ්ඤා සද්ධිං විසාලමාළකෙ අට්ඨාසි. අථ නං තෙ රාජානො ආහංසු ''පණ්ඩිත, තං නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධං, සචෙ මුහුත්තං උමඞ්ගද්වාරං න විවරිත්ථ, සබ්බෙසං නො තත්ථෙව මරණං අභවිස්සා''ති. ''න මහාරාජානො ඉදානෙව තුම්හෙහි මඤ්ඤෙව නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධං, පුබ්බෙපි ලද්ධංයෙවා''ති. ''කදා, පණ්ඩිතා''ති? ''ඨපෙත්වා අම්හාකං නගරං සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා උත්තරපඤ්චාලනගරං ගන්ත්වා උය්‍යානෙ ජයපානං පාතුං සුරාය පටියත්තකාලං සරථා''ති? ''ආම, පණ්ඩිතා''ති. තදා එස රාජා කෙවට්ටෙන සද්ධිං දුම්මන්තිතෙන විසයොජිතාය සුරාය චෙව මච්ඡමංසෙහි ච තුම්හෙ මාරෙතුං කිච්චමකාසි. අථාහං ''මාදිසෙ පණ්ඩිතෙ ධරමානෙ ඉමෙ අනාථමරණං මා මරන්තූ''ති අත්තනො යොධෙ පෙසෙත්වා සබ්බභාජනානි භින්දාපෙත්වා එතෙසං මන්තං භින්දිත්වා තුම්හාකං ජීවිතදානං අදාසින්ති.

තෙ සබ්බෙපි උබ්බිග්ගමානසා හුත්වා චූළනිරාජානං පුච්ඡිංසු ''සච්චං කිර, මහාරාජා''ති? ''ආම, මයා කෙවට්ටස්ස කථං ගහෙත්වා කතං, සච්චමෙව පණ්ඩිතො කථෙතී''ති. තෙ සබ්බෙපි මහාසත්තං ආලිඞ්ගිත්වා

‘‘පණ්ඩිත, ත්වං සබ්බෙසං නො පතිට්ඨා ජාතො, තං නිස්සාය මයං ජීවිතං ලභිම්හා’’ති සබ්බපසාධනෙහි මහාසත්තස්ස පූජං කරිංසු. පණ්ඩිතො රාජානං ආහ – ‘‘මහාරාජ, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථ, පාපමිත්තසංසග්ගස්සෙව එස දොසො, ඉමෙ රාජානො ඛමාපෙථා’’ති. රාජා ‘‘මයා දුප්පුරිසං නිස්සාය තුම්හාකං එවරූපං කතං, එස මය්හං දොසො, ඛමථ මෙ දොසං, පුන එවරූපං න කරිස්සාමී’’ති ඛමාපෙසි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසෙත්වා සමග්ගා සම්මොදමානා අහෙසුං. අථ රාජා බහූනි ඛාදනීයභොජනීයගන්ධමාලාදීනි ආහරාපෙත්වා සබ්බෙහි සද්ධිං සත්තාහං උමඞ්ගෙයෙව කීළිත්වා නගරං පවිසිත්වා මහාසත්තස්ස මහාසක්කාරං කාරෙත්වා එකසතරාජපරිවුතො මහාතලෙ නිසීදිත්වා පණ්ඩිතං අත්තනො සන්තිකෙ වසාපෙතුකාමතාය ආහ –

765.

‘‘වුත්තිඤ්ච පරිහාරඤ්ච, දිගුණං භත්තවෙතනං;
දදාමි විපුලෙ භොගෙ, භුඤ්ජ කාමෙ රමස්සු ච;
මා විදෙහං පච්චගමා, කිං විදෙහො කරිස්සතී’’ති.

තත්ථ **වුත්තින්ති** යසනිස්සිතං ජීවිතවුත්තිං. **පරිහාරන්ති** ගාමනිගමදානං. **භත්තන්ති** නිවාපං. **වෙතනන්ති** පරිබ්බයං. **භොගෙති** අඤ්ඤෙපි තෙ විපුලෙ භොගෙ දදාමි.

පණ්ඩිතො තං පටික්ඛිපන්තො ආහ –

766.

‘‘යො චජෙථ මහාරාජ, භත්තාරං ධනකාරණා;
උභින්නං හොති ගාරය්හො, අත්තනො ච පරස්ස ච;
යාව ජීවෙය්‍ය වෙදෙහො, නාඤ්ඤස්ස පුරිසො සියා.

767.

‘‘යො චජෙථ මහාරාජ, භත්තාරං ධනකාරණා;
උභින්නං හොති ගාරය්හො, අත්තනො ච පරස්ස ච;
යාව තිට්ඨෙය්‍ය වෙදෙහො, නාඤ්ඤස්ස විජිතෙ වසෙ’’ති.

තත්ථ **අත්තනො ච පරස්ස චාති** එවරූපඤ්හි ‘‘ධනකාරණා මයා අත්තනො භත්තාරං පරිච්චජන්තෙන පාපං කත’’න්ති අත්තාපි අත්තානං ගරහති, ‘‘ඉමිනා ධනකාරණා අත්තනො භත්තා පරිච්චත්තො, පාපධම්මො අය’’න්ති පරොපි ගරහති. තස්මා න සක්කා තස්මිං ධරන්තෙ මයා අඤ්ඤස්ස විජිතෙ වසිතුන්ති.

අථ නං රාජා ආහ – ‘‘තෙන හි, පණ්ඩිත, තව රඤ්ඤො දිවඞ්ගතකාලෙ ඉධාගන්තුං පටිඤ්ඤං දෙහී’’ති. සො ‘‘සාධු, දෙව, අහං ජීවන්තො

ආගමිස්සාමී''ති ආහ. අථස්ස රාජා සත්තාහං මහාසක්කාරං කත්වා සත්තාහච්චයෙන පුන ආපුච්ඡනකාලෙ ''අහං තෙ, පණ්ඩිත, ඉදඤ්චිදඤ්ච දම්මී''ති වදන්තො ගාථමාහ –

768.

''දම්මි නික්ඛසහස්සං තෙ, ගාමාසීතිඤ්ච කාසිසු;
දාසිසතානි චත්තාරි, දම්මි භරියාසතඤ්ච තෙ;
සබ්බං සෙනඞ්ගමාදාය, සොත්ථිං ගච්ඡ මහොසධා''ති.

තත්ථ **නික්ඛසහස්සන්ති** පඤ්චසුවණ්ණෙන නික්ඛෙන නික්ඛානං සහස්සං. **ගාමාති** යෙ ගාමා සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ සහස්සසහස්සුට්ඨානකා, තෙ ච ගාමෙ තෙ දම්මි. **කාසිසූති** කාසිරට්ඨෙ. තං විදෙහරට්ඨස්ස ආසන්නං, තස්මා තත්ථස්ස අසීතිගාමෙ අදාසි.

සොපි රාජානං ආහ – ''මහාරාජ, තුම්හෙ බන්ධවානං මා චින්තයිත්ථ, අහං මම රඤ්ඤො ගමනකාලෙයෙව 'මහාරාජ, නන්දාදෙවිං මාතුට්ඨානෙ ඨපෙය්‍යාසි, පඤ්චාලචන්දං කනිට්ඨට්ඨානෙ'ති වත්වා ධීතාය තෙ අභිසෙකං දාපෙත්වා රාජානං උය්‍යොජෙසිං, මාතරඤ්ච දෙවිඤ්ච පුත්තඤ්ච සීඝමෙව පෙසෙස්සාමී''ති. සො ''සාධු, පණ්ඩිතා''ති අත්තනො ධීතු දාතබ්බානි දාසිදාසවත්ථාලඞ්කාරසුවණ්ණහිරඤ්ඤඅලඞ්කතහත්ථිඅස්සරථාදීනි ''ඉමානි තස්සා දදෙය්‍යාසී''ති මහාසත්තං පටිච්ඡාපෙත්වා සෙනාවාහනස්ස කත්තබ්බකිච්චං විචාරෙන්තො ආහ –

769.

''යාව දදන්තු හත්ථීනං, අස්සානං දිගුණං විධං;
තප්පෙන්තු අන්නපානෙන, රථිකෙ පත්තිකාරකෙ''ති.

තත්ථ **යාවාති** න කෙවලං දිගුණමෙව, යාව පහොති, තාව හත්ථීනඤ්ච අස්සානඤ්ච යවගොධුමාදිවිධං දෙථාති වදති. **තප්පෙන්තූති** යත්තකෙන තෙ අන්තරාමග්ගෙ අකිලන්තා ගච්ඡන්ති, තත්තකං දෙන්තා තප්පෙන්තු.

එවඤ්ච පන වත්වා පණ්ඩිතං උය්‍යොජෙන්තො ආහ –

770.

''හත්ථී අස්සෙ රථෙ පත්තී, ගච්ඡෙවාදාය පණ්ඩිත;
පස්සතු තං මහාරාජා, වෙදෙහො මිථිලං ගත''න්ති.

තත්ථ **මිථිලං ගතන්ති** සොත්ථිනා තං මිථිලනගරං සම්පත්තං පස්සතු.

ඉති සො පණ්ඩිතස්ස මහන්තං සක්කාරං කත්වා උය්‍යොජෙසි. තෙපි එකසතරාජානො මහාසත්තස්ස සක්කාරං කත්වා බහුං පණ්ණාකාරං අදංසු. තෙසං සන්තිකෙ උපනික්ඛිත්තකපුරිසාපි පණ්ඩිතමෙව පරිවාරයිංසු. සො

මහන්තෙන පරිවාරෙන පරිවුතො මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා අන්තරාමග්ගෙයෙව චූළනිරඤ්ඤා දින්නගාමතො ආයං ආහරාපෙතුං පුරිසෙ පෙසෙත්වා විදෙහරට්ඨං සම්පාපුණි. සෙනකොපි කින්තරාමග්ගෙ අත්තනො පුරිසං ඨපෙසි ''චූළනිරඤ්ඤො පුන ආගමනං වා අනාගමනං වා ජානිත්වා යස්ස කස්සචි ආගමනඤ්ච මය්හං ආරොචෙය්‍යාසී''ති. සො තියොජනමත්ථකෙයෙව මහාසත්තං දිස්වා ආගන්ත්වා ''පණ්ඩිතො මහන්තෙන පරිවාරෙන ආගච්ඡතී''ති සෙනකස්ස ආරොචෙසි. සො තං සුත්වා රාජකුලං අගමාසි. රාජාපි පාසාදතලෙ ඨිතො වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො මහතිං සෙනං දිස්වා ''මහොසධපණ්ඩිතස්ස සෙනා මන්දා, අයං අතිවිය මහතී සෙනා දිස්සති, කිං නු ඛො චූළනිරාජා ආගතො සියා''ති භීතතසිතො තමත්ථං පුච්ඡන්තො ආහ –

771.

''හත්ථී අස්සා රථා පත්තී, සෙනා පදිස්සතෙ මහා;
චතුරඞ්ගිනී භීසරූපා, කිං නු මඤ්ඤසි පණ්ඩිතා''ති.

අථස්ස සෙනකො තමත්ථං ආරොචෙන්තො ආහ –

772.

''ආනන්දො තෙ මහාරාජ, උත්තමො පටිදිස්සති;
සබ්බං සෙනඞ්ගමාදාය, සොත්ථිං පත්තො මහොසධො''ති.

තං සුත්වා රාජා ආහ – ''සෙනක, පණ්ඩිතස්ස සෙනා මන්දා, අයං පන මහතී''ති. ''මහාරාජ, චූළනිරාජා තෙන පසාදිතො භවිස්සති, තෙනස්ස පසන්නෙන දින්නා භවිස්සතී''ති. රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි ''නගරං අලඞ්කරිත්වා පණ්ඩිතස්ස පච්චුග්ගමනං කරොන්තූ''ති. නාගරා තථා කරිංසු. පණ්ඩිතො නගරං පවිසිත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං රාජා උට්ඨාය ආලිඞ්ගිත්වා පල්ලඞ්කවරගතො පටිසන්ථාරං කරොන්තො ආහ –

773.

''යථා පෙතං සුසානස්මිං, ඡඩ්ඩෙත්වා චතුරො ජනා;
එවං කපිලයෙ ත්‍යම්හ, ඡඩ්ඩයිත්වා ඉධාගතා.

774.

''අථ ත්වං කෙන වණ්ණෙන, කෙන වා පන හෙතුනා;
කෙන වා අත්ථජාතෙන, අත්තානං පරිමොචයී''ති.

තත්ථ **චතුරො ජනාති** පණ්ඩිත, යථා නාම කාලකතං චතුරො ජනා මඤ්චකෙන සුසානං නෙත්වා තත්ථ ඡඩ්ඩෙත්වා අනපෙක්ඛා ගච්ඡන්ති, එවං කපිලයෙ රට්ඨෙ තං ඡඩ්ඩෙත්වා මයං ඉමාගතාති අත්ථො. **කෙන**

වණ්ණෙනාති කෙන කාරණෙන. **හෙතුනාති** පච්චයෙන. **අත්ථජාතෙනාති** අත්ථෙන. **අත්තානං පරිමොචයීති** අමිත්තහත්ථගතො කෙන කාරණෙන පච්චයෙන කෙන අත්ථෙන ත්වං අත්තානං පරිමොචෙසීති පුච්ඡති.

තතො මහාසත්තො ආහ –

775.

‘‘අත්ථං අත්ථෙන වෙදෙහ, මන්තං මන්තෙන ඛත්තිය;
පරිවාරයිං රාජානං, ජම්බුදීපංව සාගරො’’ති.

තස්සත්ථො – අහං, මහාරාජ, තෙන චින්තිතං අත්ථං අත්තනො චින්තිතෙන අත්ථෙන, තෙන ච මන්තිතං මන්තං අත්තනො මන්තිතෙන මන්තෙන පරිවාරෙසිං. න කෙවලඤ්ච එත්තකමෙව, එකසතරාජපරිවාරං පන තං රාජානං ජම්බුදීපං සාගරො විය පරිවාරයිස්සන්ති. සබ්බං අත්තනො කතකම්මං විත්ථාරෙත්වා කථෙසි.

තං සුත්වා රාජා අතිවිය තුස්සි. අථස්ස පණ්ඩිතො චූළනිරඤ්ඤා අත්තනො දින්නං පණ්ණාකාරං ආචික්ඛන්තො ආහ –

776.

‘‘දින්නං නික්ඛසහස්සං මෙ, ගාමාසීති ච කාසිසු;
දාසිසතානි චත්තාරි, දින්නං භරියාසතඤ්ච මෙ;
සබ්බං සෙනඞ්ගමාදාය, සොත්ථිනාම්හි ඉධාගතො’’ති.

තතො රාජා අතිවිය තුට්ඨපහට්ඨො මහාසත්තස්ස ගුණං වණ්ණෙන්තො තමෙව උදානං උදානෙසි –

777.

‘‘සුසුඛං වත සංවාසො, පණ්ඩිතෙහීති සෙනක;
පක්ඛීව පඤ්ජරෙ බද්ධෙ මච්ඡෙ ජාලගතෙරිව;
අමිත්තහත්ථත්තගතෙ, මොචයී නො මහොසධො’’ති.

සෙනකොපි තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡන්තො තමෙව ගාථමාහ –

778.

‘‘එවමෙතං මහාරාජ, පණ්ඩිතා හි සුඛාවහා;
පක්ඛීව පඤ්ජරෙ බද්ධෙ, මච්ඡෙ ජාලගතෙරිව;
අමිත්තහත්ථත්තගතෙ, මොචයී නො මහොසධො’’ති.

අථ රාජා නගරෙ ජණ්ණභෙරිං චරාපෙත්වා ‘‘සත්තාහං මහාජණ්ණං කරොන්තු, යෙසං මයි සිනෙහො අත්ථි, තෙ සබ්බෙ පණ්ඩිතස්ස සක්කාරං සම්මානං කරොන්තූ’’ති ආණාපෙන්තො ආහ –

779.

‘‘ආහඤ්ඤන්තු සබ්බවීණා, භෙරියො දින්දිමානි ච;
ධමෙන්තු මාගධා සඞ්ඛා, වග්ගූ නදන්තු දුන්දුභී’’ති.

තත්ථ **ආහඤ්ඤන්තූති** වාදියන්තු. **මාගධා සඞ්ඛාති** මගධරට්ඨෙ සඤ්ජාතා සඞ්ඛා. **දුන්දුභීති** මහාභෙරියො.

අථ තෙ නාගරා ච ජානපදා ච පකතියාපි පණ්ඩිතස්ස සක්කාරං කාතුකාමා භෙරිසද්දං සුත්වා අතිරෙකතරං අකංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

780.

‘‘ඔරොධා ච කුමාරා ච, වෙසියානා ච බ්‍රාහ්මණා;
බහුං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, පණ්ඩිතස්සාභිහාරයුං.

781.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
බහුං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, පණ්ඩිතස්සාභිහාරයුං.

782.

‘‘සමාගතා ජානපදා, නෙගමා ච සමාගතා;
බහුං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, පණ්ඩිතස්සාභිහාරයුං.

783.

‘‘බහුජනො පසන්නොසි, දිස්වා පණ්ඩිතමාගතං;
පණ්ඩිතම්හි අනුප්පත්තෙ, චෙලුක්ඛෙපො අවත්තථා’’ති.

තත්ථ **ඔරොධාති** උදුම්බරදෙවිං ආදිං කත්වා අන්තෙපුරිකා. **අභිහාරයුන්ති** අභිහාරාපෙසුං, පහිණිංසූති අත්ථො. **බහුජනොති** භික්ඛවෙ, නගරවාසිනො ච චතුද්වාරගාමවාසිනො ච ජනපදවාසිනො චාති බහුජනො පසන්නො අහොසි. **දිස්වා පණ්ඩිතමාගතන්ති** පණ්ඩිතං මිථිලං ආගතං දිස්වා. **අවත්තථාති** පණ්ඩිතම්හි මිථිලං අනුප්පත්තෙ ‘‘අයං නො පඨමමෙව පච්චාමිත්තවසං ගතං රාජානං මොචෙත්වා පෙසෙත්වා පච්ඡා එකසතරාජානො අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙත්වා සමග්ගෙ කත්වා චූළනිං පසාදෙත්වා තෙන දින්නං මහන්තං යසං ආදාය ආගතො’’ති තුට්ඨචිත්තෙන ජනෙන පවත්තිතො චෙලුක්ඛෙපො පවත්තථ.

අථ මහාසත්තො ඡණාවසානෙ රාජකුලං ආගන්ත්වා ‘‘මහාරාජ, චූළනිරඤ්ඤො මාතරඤ්ච දෙවිඤ්ච පුත්තඤ්ච සීඝං පෙසෙතුං වට්ටතී’’ති ආහ. ‘‘සාධු, තාත, පෙසෙහී’’ති. සො තෙසං තිණ්ණං ජනානං මහන්තං සක්කාරං කත්වා අත්තනා සද්ධිං ආගතසෙනායපි සක්කාරං සම්මානං

කාරෙත්වා තෙ තයො ජනෙ මහන්තෙන පරිවාරෙන අත්තනො පුරිසෙහි සද්ධිං පෙසෙසි. රඤ්ඤා අත්තනො දින්නා සතභරියා ච චත්තාරි දාසිසතානි ච නන්දාදෙවියා සද්ධිං පෙසෙසි, අත්තනා සද්ධිං ආගතසෙනම්පි තෙහි සද්ධිංයෙව පෙසෙසි. තෙ මහන්තෙන පරිවාරෙන උත්තරපඤ්චාලනගරං පාපුණිංසු. අථ රාජා මාතරං පුච්ඡි ''කිං, අම්ම, වෙදෙහරාජෙන තෙ සඞ්ගහො කතො''ති? ''කිං තාත, කථෙසි, මං දෙවතාඨානෙ ඨපෙත්වා සක්කාරමකාසි, නන්දාදෙවිම්පි මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි, පඤ්චාලචන්දං කනිට්ඨභාතිකට්ඨානෙ ඨපෙසී''ති. තං සුත්වා රාජා අතිවිය තුස්සිත්වා බහුං පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. තතො පට්ඨාය තෙ උභොපි සමග්ගා සම්මොදමානා වසිංසූති.

මහාඋමඞ්ගඛණ්ඩං නිට්ඨිතං.

දකරක්ඛසපඤ්හො

පඤ්චාලචන්දී විදෙහරඤ්ඤො පියා අහොසි මනාපා. සා දුතියෙ සංවච්ඡරෙ පුත්තං විජායි. තස්ස දසමෙ සංවච්ඡරෙ වෙදෙහරාජා කාලමකාසි. බොධිසත්තො තස්ස ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ''දෙව, අහං තව අය්‍යකස්ස චූළනිරඤ්ඤො සන්තිකං ගමිස්සාමී''ති ආපුච්ඡි. පණ්ඩිත, මා මං දහරං ඡඩ්ඩෙත්වා ගමිත්ථ, අහං තං පිතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සක්කාරං කරිස්සාමීති. පඤ්චාලචන්දීපි නං ''පණ්ඩිත, තුම්හාකං ගතකාලෙ අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථි, මා ගමිත්ථා''ති යාචි. සොපි ''මයා රඤ්ඤො පටිඤ්ඤා දින්නා, න සක්කා අගන්තු''න්ති මහාජනස්ස කලුනං පරිදෙවන්තස්සෙව අත්තනො උපට්ඨාකෙ ගහෙත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා උත්තරපඤ්චාලනගරං ගතො. රාජා තස්සාගමනං සුත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන නගරං පවෙසෙත්වා මහන්තං ගෙහං දත්වා ඨපෙත්වා පඨමදින්නෙ අසීතිගාමෙ න අඤ්ඤං භොගං අදාසි. සො තං රාජානං උපට්ඨාසි.

තදා භෙරී නාම පරිබ්බාජිකා රාජගෙහෙ භුඤ්ජති, සා පණ්ඩිතා බ්‍යත්තා. තාය මහාසත්තො න දිට්ඨපුබ්බො, ''මහොසධපණ්ඩිතො කිර රාජානං උපට්ඨාතී''ති සද්දමෙව සුණාති. තෙනපි සා න දිට්ඨපුබ්බා, ''භෙරී නාම පරිබ්බාජිකා රාජගෙහෙ භුඤ්ජතී''ති සද්දමෙව සුණාති. නන්දාදෙවී පන ''පියවිප්පයොගං කත්වා අම්හෙ කිලමාපෙසී''ති බොධිසත්තෙ අනත්තමනා අහොසි. සා පඤ්චසතා වල්ලභිත්ථියො ආණාපෙසි ''මහොසධස්ස එකං දොසං උපධාරෙත්වා රඤ්ඤො අන්තරෙ පරිභින්දිතුං වායමථා''ති. තා තස්ස අන්තරං ඔලොකෙන්තියො විචරන්ති.

අථෙකදිවසං සා පරිබ්බාජිකා භුඤ්ජිත්වා රාජගෙහා නික්ඛන්තී බොධිසත්තං රාජුපට්ඨානං ආගච්ඡන්තං රාජඞ්ගණෙ පස්සි. සො තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. සා ''අයං කිර පණ්ඩිතො, ජානිස්සාමි තාවස්ස පණ්ඩිතභාවං වා අපණ්ඩිතභාවං වා''ති හත්ථමුද්දාය පඤ්හං පුච්ඡන්තී බොධිසත්තං ඔලොකෙත්වා හත්ථං පසාරෙසි. සා කිර ''කීදිසං, පණ්ඩිත,

රාජා තං පරදෙසතො ආනෙත්වා ඉදානි පටිජග්ගති, න පටිජග්ගතී''ති මනසාව පඤ්හං පුච්ඡි. බොධිසත්තො ''අයං හත්ථමුද්දාය මං පඤ්හං පුච්ඡතී''ති ඤත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො හත්ථමුට්ඨිං අකාසි. සො කිර ''අය්‍යෙ, මම පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පක්කොසිත්වා ඉදානි රාජා ගාළ්හමුට්ඨිව ජාතො, න මෙ අපුබ්බං කිඤ්චි දෙතී''ති මනසාව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. සා තං කාරණං ඤත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා අත්තනො සීසං පරාමසි. තෙන ඉදං දස්සෙති ''පණ්ඩිත, සචෙ කිලමසි, මයං විය කස්මා න පබ්බජසී''ති? තං ඤත්වා මහාසත්තො අත්තනො කුච්ඡිං පරාමසි. තෙන ඉදං දස්සෙති ''අය්‍යෙ, මම පොසිතබ්බා පුත්තදාරා බහුතරා, තෙන න පබ්බජාමී''ති. ඉති සා හත්ථමුද්දාය පඤ්හං පුච්ඡිත්වා අත්තනො ආවාසමෙව අගමාසි. මහාසත්තොපි තං වන්දිත්වා රාජුපට්ඨානං ගතො.

නන්දාදෙවියා පයුත්තා වල්ලභිත්ථියො සීහපඤ්ජරෙ ඨිතා තං කිරියං දිස්වා චූළනිරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''දෙව, මහොසධො භෙරිපරිබ්බාජිකාය සද්ධිං එකතො හුත්වා තුම්හාකං රජ්ජං ගණ්හිතුකාමො, තුම්හාකං පච්චත්ථිකො හොතී''ති පරිභින්දිංසු. රාජා ආහ – ''කිං වො දිට්ඨං වා සුතං වා''ති? මහාරාජ, පරිබ්බාජිකා භුඤ්ජිත්වා ඔතරන්තී මහොසධං දිස්වා රාජානං හත්ථතලං විය ඛලමණ්ඩලං විය ච සමං කත්වා ''රජ්ජං අත්තනො හත්ථගතං කාතුං සක්කොසී''ති හත්ථං පසාරෙසි. මහොසධොපි ඛග්ගග්ගහණාකාරං දස්සෙන්තො ''කතිපාහච්චයෙන සීසං ඡින්දිත්වා රජ්ජං අත්තනො හත්ථගතං කරිස්සාමී''ති මුට්ඨිං අකාසි. සා ''සීසමෙව ඡින්දාහී''ති අත්තනො හත්ථං උක්ඛිපිත්වා සීසං පරාමසි. මහොසධො ''මජ්ඣෙයෙව නං ඡින්දිස්සාමී''ති කුච්ඡිං පරාමසි. අප්පමත්තා, මහාරාජ, හොථ, මහොසධං ඝාතෙතුං වට්ටතීති. සො තාසං කථං සුත්වා චින්තෙසි ''න සක්කා පණ්ඩිතෙන මයි දුස්සිතුං, පරිබ්බාජිකං පුච්ඡිස්සාමී''ති.

සො පුනදිවසෙ පරිබ්බාජිකාය භුත්තකාලෙ තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි ''අය්‍යෙ, කච්චි තෙ මහොසධපණ්ඩිතො දිට්ඨො''ති? ''ආම, මහාරාජ, හිය්‍යො ඉතො භුඤ්ජිත්වා නික්ඛන්තියා දිට්ඨො''ති. ''කොචි පන වො කථාසල්ලාපො අහොසී''ති. ''මහාරාජ, සල්ලාපො නත්ථි, 'සො පන පණ්ඩිතො'ති සුත්වා 'සචෙ පණ්ඩිතො, ඉදං ජානිස්සතී'ති හත්ථමුද්දාය නං පඤ්හං පුච්ඡන්තී ''පණ්ඩිත, කච්චි තෙ රාජා පසාරිතහත්ථො, න සඞ්කුචිතහත්ථො, කච්චි තෙ සඞ්ගණ්හාතී''ති හත්ථං පසාරෙසිං. පණ්ඩිතො – ''රාජා මම පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පක්කොසිත්වා ඉදානි කිඤ්චි න දෙතී''ති මුට්ඨිමකාසි. අථාහං – ''සචෙ කිලමසි, මයං විය කස්මා න පබ්බජසී''ති සීසං පරාමසිං. සො – ''මම පොසෙතබ්බා පුත්තදාරා බහුතරා, තෙන න පබ්බජාමී''ති අත්තනො කුච්ඡිං පරාමසීති. ''පණ්ඩිතො, අය්‍යෙ, මහොසධො''ති? ''ආම, මහාරාජ, පථවිතලෙ පඤ්ඤාය තෙන සදිසො නාම නත්ථී''ති. රාජා තස්සා කථං සුත්වා තං වන්දිත්වා උය්‍යොජෙසි. තස්සා ගතකාලෙ පණ්ඩිතො රාජුපට්ඨානං පවිට්ඨො. අථ නං පුච්ඡි ''කච්චි තෙ,

පණ්ඩිත, භෙරී නාම පරිබ්බාජිකා දිට්ඨා''ති? ''ආම, මහාරාජ, හියො ඉතො නික්ඛන්තිං පස්සිං, සා හත්ථමුද්දාය එවං මං පඤ්හං පුච්ඡි, අහඤ්චස්සා තථෙව විස්සජ්ජෙසි''න්ති තාය කථිතනියාමෙනෙව කථෙසි. රාජා තං දිවසං පසීදිත්වා පණ්ඩිතස්ස සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි, සබ්බකිච්චානි තමෙව පටිච්ඡාපෙසි. තස්ස යසො මහා අහොසි.

රඤ්ඤො දින්නයසානන්තරමෙව සො චින්තෙසි ''රඤ්ඤා එකප්පහාරෙනෙව මය්හං අතිමහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, රාජානො ඛො පන මාරෙතුකාමාපි එවං කරොන්තියෙව, යංනූනාහං 'මම සුහදයො වා නො වා'ති රාජානං වීමංසෙය්‍යං, න ඛො පනඤ්ඤො ජානිතුං සක්ඛිස්සති, භෙරී පරිබ්බාජිකා ඤාණසම්පන්නා, සා එකෙනුපායෙන ජානිස්සතී''ති. සො බහූනි ගන්ධමාලාදීනි ගහෙත්වා පරිබ්බාජිකාය ආවාසං ගන්ත්වා තං පූජයිත්වා වන්දිත්වා ''අය්‍යෙ, තුම්හෙහි රඤ්ඤො මම ගුණකථාය කථිතදිවසතො පට්ඨාය රාජා අජ්ඣොත්ථරිත්වා මය්හං අතිමහන්තං යසං දෙති, තං ඛො පන 'සභාවෙන වා දෙති, නො වා'ති න ජානාමි, සාධු වතස්ස, සචෙ එකෙනුපායෙන රඤ්ඤො මයි සිනෙහභාවං ජානෙය්‍යාථා''ති ආහ. සා ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා පුනදිවසෙ රාජගෙහං ගච්ඡමානා දකරක්ඛසපඤ්හං නාම චින්තෙසි. එවං කිරස්සා අහොසි ''අහං චරපුරිසො විය හුත්වා උපායෙන රාජානං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා 'පණ්ඩිතස්ස සුහදයො වා, නො වා'ති ජානිස්සාමී''ති. සා ගන්ත්වා කතභත්තකිච්චා නිසීදි. රාජාපි නං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්සා එතදහොසි ''සචෙ රාජා පණ්ඩිතස්ස උපරි දුහදයො භවිස්සති, පඤ්හං පුට්ඨො අත්තනො දුහදයභාවං මහාජනමජ්ඣෙයෙව කථෙස්සති, තං අයුත්තං, එකමන්තෙ නං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති. සා ''රහො පච්චාසීසාමි, මහාරාජා''ති ආහ. රාජා මනුස්සෙ පටික්කමාපෙසි. අථ නං සා ආහ – ''මහාරාජ, තං පඤ්හං පුච්ඡාමී''ති. ''පුච්ඡ, අය්‍යෙ, ජානන්තො කථෙස්සාමී''ති. අථ සා දකරක්ඛසපඤ්හෙ පඨමං ගාථමාහ –

''සචෙ වො වුය්හමානානං, සත්තන්නං උදකණ්ණවෙ;
මනුස්සබලිමෙසානො, නාවං ගණ්හෙය්‍ය රක්ඛසො;
අනුපුබ්බං කථං දත්වා, මුඤ්චෙසි දකරක්ඛසා''ති. (ජා. 1.16.224);

තත්ථ **සත්තන්නන්ති** තුම්හාකං මාතා ච නන්දාදෙවී ච තිඛිණමන්තිකුමාරො ච ධනුසෙඛසහායො ච පුරොහිතො ච මහොසධො ච තුම්හෙ චාති ඉමෙසං සත්තන්නං. **උදකණ්ණවෙති** ගම්භීරවිත්ථතෙ උදකෙ. **මනුස්සබලිමෙසානොති** මනුස්සබලිං ගවෙසන්තො. **ගණ්හෙය්‍යාති** ථාමසම්පන්නො දකරක්ඛසො උදකං ද්විධා කත්වා නික්ඛමිත්වා තං නාවං ගණ්හෙය්‍ය, ගහෙත්වා ච පන ''මහාරාජ, ඉමෙ ඡ ජනෙ මම අනුපටිපාටියා දෙහි, තං විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති වදෙය්‍ය. අථ ත්වං අනුපුබ්බං කථං දත්වා මුඤ්චෙසි දකරක්ඛසා, කං පඨමං දත්වා…පෙ.… කං ඡට්ඨං දත්වා දකරක්ඛසතො මුඤ්චෙය්‍යාසීති?

තං සුත්වා රාජා අත්තනො යථාජ්ඣාසයං කථෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘මාතරං පඨමං දජ්ජං, භරියං දත්වාන භාතරං;
තතො සහායං දත්වාන, පඤ්චමං දජ්ජං බ්‍රාහ්මණං;
ඡට්ඨාහං දජ්ජමත්තානං, නෙව දජ්ජං මහොසධ’’න්ති. (ජා. 1.16.225);

තත්ථ **ඡට්ඨාහන්ති** අයොය, පඤ්චමෙ ඛාදිතෙ අථාහං ‘‘භො දකරක්ඛස, මුඛං විවරා’’ති වත්වා තෙන මුඛෙ විවටෙ දළ්හං කච්ඡං බන්ධිත්වා ඉමං රජ්ජසිරිං අගණෙත්වා ‘‘ඉදානි මං ඛාද’’ති තස්ස මුඛෙ පතෙය්‍යං, න ත්වෙව ජීවමානො මහොසධපණ්ඩිතං දදෙය්‍යන්ති, එත්තකෙන අයං පඤ්හො නිට්ඨිතො.

එවං ඤාතං පරිබ්බාජිකාය රඤ්ඤො මහාසත්තෙ සුහදයතං, න පන එත්තකෙනෙව පණ්ඩිතස්ස ගුණො චන්දො විය පාකටො හොති. තෙනස්සා එතදහොසි ‘‘අහං මහාජනමජ්ඣෙ එතෙසං ගුණං කථයිස්සාමි, රාජා තෙසං අගුණං කථෙත්වා පණ්ඩිතස්ස ගුණං කථෙස්සති, එවං පණ්ඩිතස්ස ගුණො නභෙ පුණ්ණචන්දො විය පාකටො භවිස්සතී’’ති. සා සබ්බං අන්තෙපුරජනං සන්නිපාතාපෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය පුන රාජානං තමෙව පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තෙන තථෙව වුත්තෙ ‘‘මහාරාජ, ත්වං ‘මාතරං පඨමං දස්සාමී’ති වදසි, මාතා නාම මහාගුණා, තුය්හඤ්ච මාතා න අඤ්ඤෙසං මාතුසදිසා. බහූපකාරා තෙ එසා’’ති තස්සා ගුණං කථෙන්තී ගාථාද්වයමාහ –

‘‘පොසෙතා තෙ ජනෙත්තී ච, දීඝරත්තානුකම්පිකා;
ඡබ්භී තයි පදුස්සති, පණ්ඩිතා අත්ථදස්සිනී;
අඤ්ඤං උපනිසං කත්වා, වධා තං පරිමොචයි.

‘‘තං තාදිසිං පාණදදිං, ඔරසං ගබ්භධාරිනිං;
මාතරං කෙන දොසෙන, දජ්ජාසි දකරක්ඛිනො’’ති. (ජා. 1.16.226-227);

තත්ථ **පොසෙතාති** දහරකාලෙ ද්වෙ තයො වාරෙ න්හාපෙත්වා පායෙත්වා භොජෙත්වා තං පොසෙසි. **දීඝරත්තානුකම්පිකාති** චිරකාලං මුදුනා හිතචිත්තෙන අනුකම්පිකා. **ඡම්භී තයි පදුස්සතීති** යදා තයි ඡම්භී නාම බ්‍රාහ්මණො පදුස්සි, තදා සා පණ්ඩිතා අත්ථදස්සිනී අඤ්ඤං තව පටිරූපකං කත්වා තං වධා පරිමොචයි.

චූළනිස්ස කිර මහාචූළනී නාම පිතා අහොසි. සා ඉමස්ස දහරකාලෙ පුරොහිතෙන සද්ධිං මෙථුනං පටිසෙවිත්වා රාජානං විසෙන මාරාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ඡත්තං උස්සාපෙත්වා තස්ස අග්ගමහෙසී හුත්වා එකදිවසං ‘‘අම්ම, ඡාතොම්හී’’ති වුත්තෙ පුත්තස්ස ඵාණිතෙන සද්ධිං පූවඛජ්ජකං

දාපෙසි. අථ නං මක්ඛිකා පරිවාරයිංසු, සො ‘‘ඉමං නිම්මක්ඛිකං කත්වා ඛාදිස්සාමී’’ති ථොකං පටික්කමිත්වා භූමියං ඵාණිතබින්දූනි පාතෙත්වා අත්තනො සන්තිකෙ මක්ඛිකා පොථෙත්වා පලාපෙසි. තා ගන්ත්වා ඉතරං ඵාණිතං පරිවාරයිංසු. සො නිම්මක්ඛිකං කත්වා ඛජ්ජකං ඛාදිත්වා හත්ථං ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා පක්කාමි. බ්‍රාහ්මණො තස්ස තං කිරියං දිස්වා චින්තෙසි ‘‘අයං දාරකො ඉදානෙව නිම්මක්ඛිකං ඵාණිතං ඛාදති, වුඩ්ඪිප්පත්තො මම රජ්ජං න දස්සති, ඉදානෙව නං මාරෙස්සාමී’’ති. සො දෙවියා තමත්ථං ආරොචෙසි.

සා ‘‘සාධු, දෙව, අහං තයි සිනෙහෙන අත්තනො සාමිකම්පි මාරෙසිං, ඉමිනා මෙ කො අත්ථො, මහාරාජ, එකම්පි අජානාපෙත්වා රහස්සෙන නං මාරෙස්සාමී’’ති බ්‍රාහ්මණං වඤ්චෙත්වා ‘‘අත්ථෙසො උපායො’’ති පණ්ඩිතං උපායකුසලං භත්තකාරකං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සම්ම, මම පුත්තො චූළනිකුමාරො ච තව පුත්තො ධනුසෙඛකුමාරො ච එකදිවසං ජාතා එකතො කුමාරපරිහාරෙන වඩ්ඪිතා පියසහායකා, ඡබ්භිබ්‍රාහ්මණො මම පුත්තං මාරෙතුකාමො, ත්වං තස්ස ජීවිතදානං දෙහී’’ති වත්වා ‘‘සාධු, දෙවි, කිං කරොමී’’ති වුත්තෙ ‘‘මම පුත්තො අභිණ්හං තව ගෙහෙ හොතු, ත්වඤ්ච තෙ ච කතිපාහං නිරාසඞ්කභාවත්ථාය මහානසෙයෙව සුපථ. තතො නිරාසඞ්කභාවං ඤත්වා තුම්හාකං සයනට්ඨානෙ එළකට්ඨීනි ඨපෙත්වා මනුස්සානං සයනවෙලාය මහානසෙ අග්ගිං දත්වා කඤ්චි අජානාපෙත්වා මම පුත්තඤ්ච තව පුත්තඤ්ච ගහෙත්වා අග්ගද්වාරෙනෙව නික්ඛමිත්වා තිරොරට්ඨං ගන්ත්වා මම පුත්තස්ස රාජපුත්තභාවං අනාචික්ඛිත්වා ජීවිතං අනුරක්ඛාහී’’ති ආහ.

සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. අථස්ස සා රතනසාරං අදාසි. සො තථා කත්වා කුමාරඤ්ච පුත්තඤ්ච ආදාය මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං ගන්ත්වා රාජානං උපට්ඨාසි. සො පොරාණභත්තකාරකං අපනෙත්වා තස්ස තං ඨානං අදාසි. ද්වෙපි කුමාරා තෙන සද්ධිංයෙව රාජනිවෙසනං ගච්ඡන්ති. රාජා ‘‘කස්සෙතෙ පුත්තා කුමාරා’’ති පුච්ඡි. භත්තකාරකො ‘‘මය්හං පුත්තා’’ති ආහ. ‘‘නනු ද්වෙ අසදිසා’’ති? ‘‘ද්වින්නං ඉත්ථීනං පුත්තා, දෙවා’’ති. තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ විස්සාසිකා හුත්වා මද්දරඤ්ඤො ධීතාය සද්ධිං රාජනිවෙසනෙයෙව කීළන්ති. අථ චූළනිකුමාරො ච රාජධීතා ච අභිණ්හදස්සනෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිබද්ධචිත්තා අහෙසුං. කීළනට්ඨානෙ කුමාරො රාජධීතරං ගෙණ්ඩුකම්පි පාසකම්පි ආහරාපෙති. අනාහරන්තිං සීසෙ පහරති, සා රොදති. අථස්සා සද්දං සුත්වා රාජා ‘‘කෙන මෙ ධීතා පහටා’’ති වදති. ධාතියො ආගන්ත්වා පුච්ඡන්ති. කුමාරිකා ‘‘සචාහං ‘ඉමිනා පහටාම්හී’ති වක්ඛාමි, පිතා මෙ එතස්ස රාජදණ්ඩං කරිස්සතී’’ති සිනෙහෙන න කථෙති, ‘‘නාහං කෙනචි පහටා’’ති වදති.

අථෙකදිවසං මද්දරාජා නං පහරන්තං අද්දස. දිස්වානස්ස එතදහොසි ‘‘අයං කුමාරො න ච හත්ථකාරකෙන සදිසො අභිරූපො පාසාදිකො අතිවිය අඡම්භිතො, න ඉමිනා එතස්ස පුත්තෙන භවිතබ්බ’’න්ති. සො තතො පට්ඨාය තං පරිග්ගණ්හි. ධාතියො කීළනට්ඨානෙ ඛාදනීයං ආහරිත්වා රාජධීතාය දෙන්ති, සා අඤ්ඤෙසම්පි දාරකානං දෙති. තෙ ජණ්ණුනා පතිට්ඨාය ඔනතා ගණ්හන්ති. චූළනිකුමාරො පන ඨිතකොව තස්සා හත්ථතො අච්ඡින්දිත්වා ගණ්හාති. රාජාපි තං කිරියං අද්දස. අථෙකදිවසං චූළනිකුමාරස්ස ගෙණ්ඩුකො රඤ්ඤො චූළසයනස්ස හෙට්ඨා පාවිසි. කුමාරො තං ගණ්හන්තො අත්තනො ඉස්සරමානෙන ‘‘ඉමස්ස පච්චන්තරඤ්ඤො හෙට්ඨාසයනෙ න පවිසාමී’’ති තං දණ්ඩකෙන නීහරිත්වා ගණ්හි. රාජා තම්පි කිරියං දිස්වා ‘‘නිච්ඡයෙනෙස න හත්ථකාරකස්ස පුත්තො’’ති තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කස්සෙසො පුත්තො’’ති පුච්ඡි. ‘‘මය්හං පුත්තො, දෙවා’’ති. ‘‘අහං තව පුත්තඤ්ච අපුත්තඤ්ච ජානාමි, සභාවං මෙ කථෙහි, නො චෙ කථෙසි, ජීවිතං තෙ නත්ථී’’ති ඛග්ගං උග්ගිරි. සො මරණභයභීතො ‘‘කථෙමි, දෙව, රහො පන පච්චාසීසාමී’’ති වත්වා රඤ්ඤා ඔකාසෙ කතෙ අභයං යාචිත්වා යථාභූතං ආරොචෙසි. රාජා තථතො ඤත්වා අත්තනො ධීතරං අලඞ්කරිත්වා තස්ස පාදපරිචාරිකං කත්වා අදාසි.

ඉමෙසං පන පලාතදිවසෙ ‘‘හත්ථකාරකො ච චූළනිකුමාරො ච හත්ථකාරකස්ස පුත්තො ච මහානසෙ පදිත්තෙයෙව දඩ්ඪා’’ති සකලනගරෙ එකකොලාහලං අහොසි. චලාකදෙවීපි තං පවත්තිං සුත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ආරොචෙසි ‘‘දෙව, තුම්හාකං මනොරථො මත්ථකං පත්තො, තෙ කිර තයොපි හත්ථගෙහෙයෙව දඩ්ඪා’’ති. සො තුට්ඨහට්ඨො අහොසි. චලාකදෙවීපි ‘‘චූළනිකුමාරස්ස අට්ඨීනී’’ති එළකස්ස අට්ඨීනි ආහරාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙත්වා ඡඩ්ඩාපෙසි. ඉමමත්ථං සන්ධාය පරිබ්බාජිකා ‘‘අඤ්ඤං උපනිසං කත්වා, වධා තං පරිමොචයී’’ති ආහ. සා හි එළකස්ස අට්ඨීනි ‘‘මනුස්සඅට්ඨීනී’’ති දස්සෙත්වා තං වධා මොචෙසි. **ඔරසන්ති** යාය ත්වං උරෙ කත්වා වඩ්ඪිතො, තං ඔරසං පියං මනාපං. **ගබ්භධාරිනි**න්ති යාය ත්වං කුච්ඡිනා ධාරිතො, තං එවරූපං මාතරං කෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සසීති.

තං සුත්වා රාජා ‘‘අයො, බහූ මම මාතු ගුණා, අහඤ්චස්සා මම උපකාරභාවං ජානාමි, තතොපි පන මමෙව ගුණා බහුතරා’’ති මාතු අගුණං කථෙන්තො ඉමං ගාථාද්වයමාහ –

‘‘දහරා වියලඞ්කාරං, ධාරෙති අපිළන්ධනං;
දොවාරිකෙ අනීකට්ඨෙ, අතිවෙලං පජග්ඝති.

‘‘අථොපි පටිරාජූනං, සයං දූතානි සාසති;

මාතරං තෙන දොසෙන, දජ්ජාහං දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.228-229);

තත්ථ **දහරා වියාති** මහල්ලිකාපි හුත්වා තරුණී විය. **ධාරෙති අපිළන්ධනන්ති** පිළන්ධිතුං අයුත්තං අලඞ්කාරං ධාරෙති. සා කිර වජිරපූරිතං කඤ්චනමෙඛලං පිළන්ධිත්වා රඤ්ඤො අමච්චෙහි සද්ධිං මහාතලෙ නිසින්නකාලෙ අපරාපරං චඞ්කමති, මෙඛලාසද්දෙන රාජනිවෙසනං එකනින්නාදං හොති. **පජග්ඝතීති** එසා දොවාරිකෙ ච හත්ථිආචරියාදිකෙ අනීකට්ඨෙ ච, යෙ එතිස්සා උච්ඡිට්ඨකම්පි භුඤ්ජිතුං අයුත්තරූපා, තෙපි ආමන්තෙත්වා තෙහි සද්ධිං අතිවෙලං මහාහසිතං හසති. **පටිරාජූනන්ති** අඤ්ඤෙසං රාජූනං. **සයං දූතානි සාසතීති** මම වචනෙන සයං පණ්ණං ලිඛිත්වා දූතෙපි පෙසෙති ''මම මාතා කාමෙ පරිභුඤ්ජනවයස්මිංයෙව ඨිතා, අසුකරාජා කිර ආගන්ත්වා තං ආනෙතූ''ති. තෙ ''මයං රඤ්ඤො උපට්ඨාකා, කස්මා නො එවං වදෙසී''ති පටිපණ්ණානි පෙසෙන්ති. තෙසු පරිසමජ්ඣෙ වාචියමානෙසු මම සීසං ඡින්දනකාලො විය හොති, මාතරං තෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති.

අථ පරිබ්බාජිකා ''මහාරාජ, මාතරං තාව ඉමිනා දොසෙන දෙහි, භරියා පන තෙ බහූපකාරා''ති තස්සා ගුණං කථෙන්තී ද්වෙ ගාථා අභාසි –

''ඉත්ථිගුම්බස්ස පවරා, අච්චන්තං පියභාණිනී;
අනුග්ගතා සීලවතී, ඡායාව අනපායිනී.

''අක්කොධනා පුඤ්ඤවතී, පණ්ඩිතා අත්ථදස්සිනී;
උබ්බරිං කෙන දොසෙන, අජ්ජාසි දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.230-231);

තත්ථ **ඉත්ථිගුම්බස්සාති** ඉත්ථිගණස්ස. **අනුග්ගතාති** දහරකාලතො පට්ඨාය අනුගතා. **''අක්කොධනා''**තිආදිකෙන පනස්සා ගුණෙ කථෙති. මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ වසනකාලෙ පභටාපි තව ආණාකරණභයෙන තයි සිනෙහෙන මාතාපිතූනං න කථෙසි, එවමෙසා අක්කොධනා පුඤ්ඤවතී පණ්ඩිතා අත්ථදස්සිනීති. ඉදං දහරකාලෙ අක්කොධනාදිභාවං සන්ධායාහ. **උබ්බරින්ති** ඔරොධං. එවං ගුණසම්පන්නං නන්දාදෙවිං කෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සසීති වදති.

සො තස්සා අගුණං කථෙන්තො ආහ –

''ඛිඩ්ඩාරතිසමාපන්නං, අනත්ථවසමාගතං;
සා මං සකාන පුත්තානං, අයාචං යාචතෙ ධනං.

''සොහං දදාමි සාරත්තො, බහුං උච්චාවචං ධනං;

සුදුච්චජං චජිත්වාන, පච්ඡා සොචාමි දුම්මනො;
උබ්බරිං තෙන දොසෙන, දජ්ජාහං දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.232-233);

තත්ථ **අනත්ථවසමාගතන්ති** තාය ඛිඩ්ඩාරතියා කාමකීළාය අනත්ථකාරකානං කිලෙසානං වසං ආගතං මං විදිත්වා. **සා මන්ති** සා නන්දාදෙවී මං. **සකාන පුත්තානන්ති** යං මයා අත්තනො පුත්තධීතානඤ්ච භරියානඤ්ච දින්නං පිළන්ධනං, තං අයාචිතබ්බරූපං ''මය්හං දෙහී''ති යාචති. **පච්ඡා සොචාමීති** සා දුතියදිවසෙ ''ඉමානි පිළන්ධනානි රඤ්ඤා මෙ දින්නානි, ආහරථෙතානී''ති තෙසං රොදන්තානං ඔමුඤ්චිත්වා ගණ්හාති. අථාහං තෙ රොදමානෙ මම සන්තිකං ආගතෙ දිස්වා පච්ඡා සොචාමි. එවං දොසකාරිකා එසා. ඉමිනා නං දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති.

අථ නං පරිබ්බාජිකා ''ඉමං තාව ඉමිනා දොසෙන දෙහි, කනිට්ඨො පන තෙ තිඛිණමන්තිකුමාරො උපකාරකො, තං කෙන දොසෙන දස්සතී''ති පුච්ඡන්තී ආහ –

''යෙනොචිතා ජනපදා, ආනීතා ච පටිග්ගහං;
ආභතං පරරජ්ජෙහි, අභිට්ඨාය බහුං ධනං.

ධනුග්ගහානං පවරං, සූරං තිඛිණමන්තිනං;
භාතරං කෙන දොසෙන, දජ්ජාසි දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.234-235);

තත්ථ **ඔචිතාති** වඩ්ඪිතා. **පටිග්ගහන්ති** යෙන ච තුම්හෙ පරදෙසෙ වසන්තා පුන ගෙහං ආනීතා. **අභිට්ඨායාති** අභිභවිත්වා. **තිඛිණමන්තිනන්ති** තිඛිණපඤ්ඤං.

සො කිර මාතු බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං වසනකාලෙ ජාතො. අථස්ස වයප්පත්තස්ස බ්‍රාහ්මණො ඛග්ගං හත්ථෙ දත්වා ''ඉමං ගහෙත්වා මං උපට්ඨහා''ති ආහ. සො බ්‍රාහ්මණං ''පිතා මෙ''ති සඤ්ඤාය උපට්ඨාසි. අථ නං එකො අමච්චො ''කුමාර, න ත්වං එතස්ස පුත්තො, තව කුච්ඡිගතකාලෙ චලාකදෙවී රාජානං මාරෙත්වා එතස්ස ඡත්තං උස්සාපෙසි, ත්වං මහාචූළනිරඤ්ඤො පුත්තො''ති ආහ. සො කුජ්ඣිත්වා ''එකෙන උපායෙන නං මාරෙස්සාමී''ති රාජකුලං පවිසන්තො තං ඛග්ගං එකස්ස පාදමූලිකස්ස දත්වා අපරං ''ත්වං රාජද්වාරෙ 'මමෙසො ඛග්ගො'ති ඉමිනා සද්ධිං විවාදං කරෙය්‍යාසී''ති වත්වා පාවිසි. තෙ කලහං කරිංසු. සො ''කිං එස කලහො''ති එකං පුරිසං පෙසෙසි. සො ආගන්ත්වා ''ඛග්ගත්ථායා''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වා ''කිං එත''න්ති පුච්ඡි. සො කිර තුම්හෙහි මම දින්නඛග්ගො පරස්ස සන්තකොති. ''කිං වදෙසි, තාත, තෙන හි ආහරාපෙහි, සඤ්ජානිස්සාමි න''න්ති ආහ. සො තං ආහරාපෙත්වා කොසතො නික්කඩ්ඪිත්වා ''පස්සථා''ති තං සඤ්ඤාපෙන්තො විය උපගන්ත්වා

එකප්පහාරෙනෙව තස්ස සීසං ඡින්දිත්වා අත්තනො පාදමූලෙ පාතෙසි. තතො රාජගෙහං පටිජග්ගිත්වා නගරං අලඞ්කරිත්වා තස්ස අභිසෙකෙ උපනීතෙ මාතා චූළනිකුමාරස්ස මද්දරට්ඨෙ වසනභාවං ආචික්ඛි. තං සුත්වා කුමාරො සෙනඞ්ගපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා භාතරං ආනෙත්වා රජ්ජං පටිච්ඡාපෙසි. තතො පට්ඨාය තං ''තිබ්ඛිණමන්තී''ති සඤ්ජානිංසු. පරිබ්බාජිකා තං ''එවරූපං භාතරං කෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දජ්ජාසී''ති පුච්ඡි.

රාජා තස්ස දොසං කථෙන්තො ආහ –

''යෙනොචිතා ජනපදා, ආනීතා ච පටිග්ගහං;
ආභතං පරරජ්ජෙහි, අභිට්ඨාය බහුං ධනං.

''ධනුග්ගහානං පවරො, සූරො තිඛිණමන්ති ච;
මයායං සුඛිතො රාජා, අතිමඤ්ඤති දාරකො.

''උපට්ඨානම්පි මෙ අය්‍යො, න සො එති යථා පුරෙ;
භාතරං තෙන දොසෙන, දජ්ජාහං දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.236-238);

තත්ථ **පරරජ්ජෙහීති** ඉමස්ස පරරජ්ජතො ච බහු ධනං ආභතං, අයඤ්ච පරරජ්ජෙ වසන්තො පුන ඉමං ගෙහං ආනෙත්වා ''එස මයා මහති යසෙ පතිට්ඨාපිතො''ති වදති. **යථා පුරෙති** පුබ්බෙ පාතොව ආගච්ඡති, ඉදානි පන න තථා එති. ඉමිනා නං දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති.

අථ පරිබ්බාජිකා ''භාතු තාව කො දොසො හොතු, ධනුසෙඛකුමාරො පන තයි සිනෙහගුණයුත්තො බහූපකාරො''ති තස්ස ගුණං කථෙන්තී ආහ –

''එකරත්තෙන උභයො, ත්වඤ්චෙව ධනුසෙඛ ච;
උභො ජාතෙත්ථ පඤ්චාලා, සහායා සුසමාවයා.

''චරියා තං අනුබන්ධිත්ථො, එකදුක්ඛසුඛො තව;
උස්සුක්කො තෙ දිවාරත්තිං, සබ්බකිච්චෙසු බ්‍යාවටො;
සහායං කෙන දොසෙන, දජ්ජාසි දකරක්ඛිනො''ති. (ජා. 1.16.239-240);

තත්ථ **ධනුසෙඛචාති** ධනුසෙඛො ච, ධනුසෙඛකුමාරො චාති අත්ථො. **එත්ථාති** ඉධෙව නගරෙ. **පඤ්චාලාති** උත්තරපඤ්චාලනගරෙ ජාතත්තා එවංවොහාරා. **සුසමාවයාති** සුට්ඨු සමවයා. **චරියා තං අනුබන්ධිත්ථොති** දහරකාලෙ ජනපදචාරිකාය පක්කන්තං තං අනුබන්ධි, ඡායාව න විජහි. **උස්සුක්කොති** තව කිච්චෙසු රත්තින්දිවං උස්සුක්කො ඡන්දජාතො නිච්චං බ්‍යාවටො. තං කෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සසීති.

අථස්ස රාජා දොසං කථෙන්තො ආහ –

‘‘චරියා මං අයං අය්‍යො, පජග්ඝිත්ථො මයා සහ;
අජ්ජාපි තෙන වණ්ණෙන, අතිවෙලං පජග්ඝති.

‘‘උබ්බරියාපිහං අය්‍යො, මන්තයාමි රහොගතො;
අනාමන්තො පවිසති, පුබ්බෙ අප්පටිවෙදිතො.

‘‘ලද්ධද්වාරො කතොකාසො, අහිරිකං අනාදරං;
සහායං තෙන දොසෙන, දජ්ජාහං දකරක්ඛිනො’’ති. (ජා. 1.16.241-243);

තත්ථ **අජ්ජාපි තෙන වණ්ණෙනාති** යථා චරියාය පුබ්බෙ මං අනුබන්ධන්තො මයා අනාථෙන සද්ධිං එකතොව භුඤ්ජන්තො සයන්තො හත්ථං පහරිත්වා මහාහසිතං හසි, අජ්ජාපි තථෙව හසති, දුග්ගතකාලෙ විය මං මඤ්ඤති. **අනාමන්තොති** රහො නන්දාදෙවියා සද්ධිං මන්තෙන්තෙපි මයි අජානාපෙත්වා සහසාව පවිසති. ඉමිනා දොසෙන තං අහිරිකං අනාදරං දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති.

අථ පරිබ්බාජිකා ‘‘මහාරාජ, තව සහායකස්ස තාව එසො දොසො හොතු, පුරොහිතො පන තව බහූපකාරො’’ති තස්ස ගුණං කථෙන්තී ආහ –

‘‘කුසලො සබ්බනිමිත්තානං, රුතඤ්ඤූ ආගතාගමො;
උප්පාතෙ සුපිනෙ යුත්තො, නිය්‍යානෙ ච පවෙසනෙ.

‘‘පට්ඨො භූමන්තලික්ඛස්මිං, නක්ඛත්තපදකොවිදො;
බ්‍රාහ්මණං කෙන දොසෙන, දජ්ජාසි දකරක්ඛිනො’’ති. (ජා. 1.16.244-245);

තත්ථ **සබ්බනිමිත්තානන්ති** ‘‘ඉමිනා නිමිත්තෙන ඉදං භවිස්සති, ඉමිනා ඉද’’න්ති එවං සබ්බනිමිත්තෙසු කුසලො. **රුතඤ්ඤූති** සබ්බරවං ජානාති. **උප්පාතෙති** චන්දග්ගාහසූරියග්ගාහඋක්කාපාතදිසාඩාහාදිකෙ උප්පාතෙ. **සුපිනෙ යුත්තොති** සුපිනෙ ච තස්ස නිප්ඵත්තිජානනවසෙන යුත්තො. **නිය්‍යානෙ ච පවෙසනෙති** ඉමිනා නක්ඛත්තෙන නිය්‍යායිතබ්බං, ඉමිනා පවිසිතබ්බන්ති ජානාති. **පට්ඨොති** ඡෙකො පටිබලො, භූමියඤ්ච අන්තලික්ඛෙ ච දොසගුණෙ ජානිතුං සමත්ථො. **නක්ඛත්තපදකොවිදොති** අට්ඨවීසතියා නක්ඛත්තකොට්ඨාසෙසු ඡෙකො. තං කෙන දොසෙන දකරක්ඛසස්ස දස්සසීති.

රාජා තස්ස දොසං කථෙන්තො ආහ –

‘‘පරිසායම්පි මෙ අය්‍යො, උම්මීලෙත්වා උදික්ඛති;

තස්මා අච්චහමුං ලුද්දං, දජ්ජාහං දකරක්ඛිනො’’ති. (ජා. 1.16.246);

තස්සත්ථො – අයෙ‍ය, එස මං පරිසමජ්ඣෙ ඔලොකෙන්තොපි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා කුද්ධො විය උදික්ඛති, තස්මා එවං අතික්කමිත්වා ඨිතහමුං අමනාපෙන උක්ඛිත්තහමුකං විය ලුද්දං භයානකං තං අහං දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති.

තතො පරිබ්බාජිකා ‘‘මහාරාජ, ත්වං ‘මාතරං ආදිං කත්වා ඉමෙ පඤ්ච දකරක්ඛසස්ස දම්මී’ති වදසි, ‘එවරූපඤ්ච සිරිවිභවං අගණෙත්වා අත්තනො ජීවිතම්පි මහොසධස්ස දම්මී’ති වදසි, කං තස්ස ගුණං පස්සසී’’ති පුච්ඡන්තී ඉමා ගාථායො ආහ –

‘‘සසමුද්දපරියායං, මහිං සාගරකුණ්ඩලං;
වසුන්ධරං ආවසති, අමච්චපරිවාරිතො.

‘‘චාතුරන්තො මහාරට්ඨො, විජිතාවී මහබ්බලො;
පථබ්‍යා එකරාජාසි, යසො තෙ විපුලං ගතො.

‘‘සොළසිත්ථිසහස්සානි, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා;
නානාජනපදා නාරී, දෙවකඤ්ඤූපමා සුභා.

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං, සබ්බකාමසමිද්ධිනං;
සුඛිතානං පියං දීඝං, ජීවිතං ආහු ඛත්තිය.

‘‘අථ ත්වං කෙන වණ්ණෙන, කෙන වා පන හෙතුනා;
පණ්ඩිතං අනුරක්ඛන්තො, පාණං චජසි දුච්චජ’’න්ති. (ජා. 1.16.247-251);

තත්ථ **සසමුද්දපරියායන්ති** සමුද්දමරියාදසඞ්ඛාතෙන සමුද්දපරික්ඛෙපෙන සමන්නාගතං. **සාගරකුණ්ඩලන්ති** පරික්ඛිපිත්වා ඨිතස්ස සාගරස්ස කුණ්ඩලභූතං. **විජිතාවීති** විජිතසඞ්ගාමො. **එකරාජාති** අඤ්ඤස්ස අත්තනො සදිසස්ස රඤ්ඤො අභාවතො එකොව රාජා. **සබ්බකාමසමිද්ධිනන්ති** සබ්බෙසම්පි වත්ථුකාමකිලෙසකාමානං සමිද්ධියා සමන්නාගතානං. **සුඛිතානන්ති** එවරූපානං සුඛිතානං සත්තානං එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං ජීවිතං දීඝමෙව පියං, න තෙ අප්පං ජීවිතමිච්ඡන්තීති පණ්ඩිතා වදන්ති. **පාණන්ති** එවරූපං අත්තනො ජීවිතං කස්මා පණ්ඩිතං අනුරක්ඛන්තො චජසීති.

රාජා තස්සා කථං සුත්වා පණ්ඩිතස්ස ගුණං කථෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘යතොපි ආගතො අයෙ‍ය, මම හත්ථං මහොසධො;

නාභිජානාමි ධීරස්ස, අණුමත්තම්පි දුක්කටං.

‘‘සචෙ ච කිස්මිචි කාලෙ, මරණං මෙ පුරෙ සියා;
සො මෙ පුත්තෙ පපුත්තෙ ච, සුඛාපෙය්‍ය මහොසධො.

‘‘අනාගතං පච්චුප්පන්නං, සබ්බමත්ථම්පි පස්සති;
අනාපරාධකම්මන්තං, න දජ්ජං දකරක්ඛිනො’’ති. (ජා. 1.16.252-254);

තත්ථ **කිස්මිචීති** කිස්මිඤ්චි කාලෙ. **සුඛාපෙය්‍යාති** සුඛස්මිංයෙව පතිට්ඨාපෙය්‍ය. **සබ්බමත්ථන්ති** එස අනාගතඤ්ච පච්චුප්පන්නඤ්ච අතීතඤ්ච සබ්බං අත්ථං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො විය පස්සති. **අනාපරාධකම්මන්තන්ති** කායකම්මාදීසු අපරාධරහිතං. **න දජ්ජන්ති** අය්‍යෙ, එවං අසමධුරං පණ්ඩිතං නාහං දකරක්ඛසස්ස දස්සාමීති එවං සො මහාසත්තස්ස ගුණෙ චන්දමණ්ඩලං උද්ධරන්තො විය උක්ඛිපිත්වා කථෙසි.

ඉති ඉමං ජාතකං යථානුසන්ධිප්පත්තං. අථ පරිබ්බාජිකා චින්තෙසි ‘‘එත්තකෙනපි පණ්ඩිතස්ස ගුණා පාකටා න හොන්ති, සකලනගරවාසීනං මජ්ඣෙ සාගරපිට්ඨෙ ආසිත්තතෙලං විප්පකිරන්තී විය තස්ස ගුණෙ පාකටෙ කරිස්සාමී’’ති රාජානං ගහෙත්වා පාසාදා ඔරුය්හ රාජඞ්ගණෙ ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ නිසීදාපෙත්වා නාගරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා පුන රාජානං ආදිතො පට්ඨාය දකරක්ඛසස්ස පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තෙන හෙට්ඨා කථිතනියාමෙනෙව කථිතකාලෙ නාගරෙ ආමන්තෙත්වා ආහ –

‘‘ඉදං සුණාථ පඤ්චාලා, චූළනෙය්‍යස්ස භාසිතං;
පණ්ඩිතං අනුරක්ඛන්තො, පාණං චජති දුච්චජං.

‘‘මාතු භරියාය භාතුච්ච, සඛිනො බ්‍රාහ්මණස්ස ච;
අත්තනො චාපි පඤ්චාලො, ඡන්නං චජති ජීවිතං.

‘‘එවං මහත්ථිකා පඤ්ඤා, නිපුණා සාධුචින්තිනී;
දිට්ඨධම්මහිතත්ථාය, සම්පරායසුඛාය චා’’ති. (ජා. 1.16.255-257);

තත්ථ **මහත්ථිකාති** මහන්තං අත්ථං ගහෙත්වා ඨිතා. **දිට්ඨධම්මහිතත්ථායාති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ හිතත්ථාය ච පරලොකෙ සුඛත්ථාය ච හොතීති.

ඉති සා රතනඝරස්ස මණික්ඛන්ධෙන කූටං ගණ්හන්තී විය මහාසත්තස්ස ගුණෙහි දෙසනාකූටං ගණ්හීති.

දකරක්ඛසපඤ්හො නිට්ඨිතො.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව තථාගතො පඤ්ඤවා, පුබ්බෙපි පඤ්ඤවායෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙන්තො ඔසානගාථා ආහ –

‘‘භෙරී උප්පලවණ්ණාසි, පිතා සුද්ධොදනො අහු;
මාතා ආසි මහාමායා, අමරා බිම්බසුන්දරී.

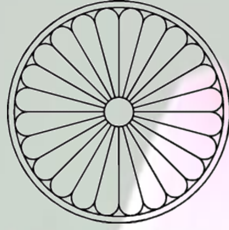
‘‘සුවො අහොසි ආනන්දො, සාරිපුත්තො ච චූළනී;
දෙවදත්තො ච කෙවට්ටො, චලාකා ථුල්ලනන්දිනී.

‘‘පඤ්චාලචන්දී සුන්දරී, සාළිකා මල්ලිකා අහු;
අම්බට්ඨො ආසි කාමින්දො, පොට්ඨපාදො ච පුක්කුසො.

‘‘පිලොතිකො ච දෙවින්දො, සෙනකො ආසි කස්සපො;
උදුම්බරා මඞ්ගලිකා, වෙදෙහො කාළුදායකො;
මහොසධො ලොකනාථො, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති.

උමඞ්ගජාතකවණ්ණනා පඤ්චමා.

(ඡට්ඨො භාගො නිට්ඨිතො.)

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙහ,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤඤ්ඤදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසනං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........